Brieven. Deel 6. 1 november 1935-30 juni 1937

E. du Perron

Editie Piet Delen, Jaap Goedegebuure, H.A. Gomperts, Paul van der Plank, Louis Uding en J.H.W. Veenstra

bron
E. du Perron, *Brieven. Deel 6. 1 november 1935-30 juni 1937*. G.A. van Oorschot, Amsterdam 1980

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/du_p001brie07_01/colofon.php

© 2014 dbnl

Inleiding
Brieven 1 november 1935-30 juni 1937

Zoals hij dat eind 1933 en 1934 had gedaan, vertrok DP in november 1935 voor enkele weken naar Bretagne, om er ongestoord te kunnen werken aan zijn 'blocnotes'. In december kwam er uitzicht op een Franse vertaling van Het land van herkomst. *Hij beëindigde het jaar in Parijs, terwijl hij druk aan het studeren was voor zijn nieuwe boek, dat zou bestaan uit een serie op elkaar aansluitende verhalen ('De onzekeren').*

Ondanks zin groeiende afkeer van politieke aangelegenheden kon hij zich niet geheel afzijdig houden. Daarvoor was de dreiging die boven Europa hing te groot. Begin januari 1936 reisde hij naar Utrecht en voerde besprekingen die moesten leiden tot de oprichting van een Nederlandse zusterorganisatie van het Comité de vigilance des intellectuels antifascistes. *In april vond de oprichtingsvergadering plaats van het* Comité van waakzaamheid. *De Italiaanse vernietigingsdaden in Ethiopië ontlokten hem felle reacties. Toen in Spanje de burgeroorlog uitbrak, stond hij klaar om zich als oorlogscorrespondent bij Malraux te voegen, die reeds in Spanje was om de republikeinen te steunen. Het plan verdween echter even plotseling als het opgekomen was.*

Het zoeken naar een baan en een nieuwe geschikte woonplaats werd in 1936 onverminderd voortgezet. Parijs en zijn politieke klimaat gingen hem zo tegenstaan, dat hij er weg wilde, wat er ook mocht gebeuren. Eind april maakte hij met zijn vrouw een tocht door de Provence en langs de Côte d'Azur, maar de verschillende plaatsen bleken of te druk of te duur. Sollicitaties bij Groot Nederland *en bij De Wereldbibliotheek leverden niets op. Gaan wonen in Spa werd overwogen. Tot in Portugal en Zuid-Afrika zocht DP de oplossing van de problemen. Maar temidden van dit alles verdween Indië nooit uit zijn gedachten. Op het moment dat hij zich uitgeteld en uitgeschreven voelde en volkomen gedeprimeerd was, kreeg hij weer schrifteljk contact met zijn oude vriend Adé Tissing, die op vakantie in Europa was. Toen deze hem bezocht in Parijs en een woning op Java en de eerste opvang aanbood, werd de beslissing niet langer uitgesteld en werd besloten de terugkeer naar Indië te ondernemen. In augustus en september maakte DP een afscheidstoernee door België en Nederland, waar hij op verschillende plaatsen ontmoetingen met vrienden en bekenden arrangeerde. Hij waagde nog een poging om het verbroken contact met Slauerhoff te herstellen, maar een 'prollig en ploertig briefje' van de ernstig zieke dichter deed de poging mislukken. Desondanks greep het bericht van Slauerhoffs overlijden op 5 okto-*

ber hem sterk aan. Op 13 oktober vertrok hij uit Marseille met het Deense schip Alsia.

Evenals in het voorafgaande jaar schreef DP in 1936 vrijwel geen gedichten. Hij werkte het al oude en telkens veranderde Godius-verhaal no eens om, bekortte het tot de helft en gaf het de titel '...Epoi muori.' Hij bood het Greshoff aan voor Groot Nederland, *maar het duurde twee jaar voor het verhaal daarin verscheen. De Franse vertaling van* Het land van herkomst *raakte in het slop. Nadat hij in maart met Pia te Lyon aan de correctie van Van Ermengems vertaling gewerkt had, bleek de onderneming te tijd-en energierovend te zijn. Het schrijven van de notities* Blocnote klein formaat *kostte aanzienlijk minder moeite. In elke aflevering van* Groot Nederland *was DP met zijn aantekeningen vertegenwoordigd en toen hij uit Europa vertrok, lag de kopij tot eind 1937 klaar. Bij Boucher verscheen in september een gedeelte van deze aantekeningen, terwijl een maand later Van Wessem een cahier van* De vrije bladen *ervoor reserveerde, dat* Graffiti *als titel kreeg. Intussen was DP intensief bezig gegevens te verzamelen voor zijn verhalencyclus 'De onzekeren.' In verband hiermee las hij o.a. militaire verhalen van de Russische klassieke schrijvers. Reeds in 1935 had de Italiaanse banneling Andrea Caffi hem op het spoor gezet van de oude Grieken. Op diens aanwijzingen las hij een groot aantal Griekse klassieken.*

Tijdens zjn verblijf op de boot naar Indië maakte DP reisaantekeningen, die hij later Het scheepsjournaal van Arthur Ducroo *noemde. Vooral door de moeilijke omgang met de medepassagiers was de bootreis allesbehalve een pleziervaart. Op 10 november ging hij in Tandjong Priok aan land. De negatieve gevoelens die de reis had gewekt, werden versterkt door de eerste niet al te rooskleurige indrukken die de Indische koloniale samenleving op hem maakte. Het door Tissing aangeboden huisje had te veel nadelen. Na enige omzwervingen vonden de Du Perrons een geschikte woning in Tjijoeroeg de plaats waar Eddy in zijn jeugd enkele jaren gewoond had. Vóór het einde van het jaar bracht hij ook nog een bezoek aan zijn geboortehuis Gedong Menu te Meester Cornelis. Toen hij zich eenmaal gevestigd had, eiste de literatuur weer spoedig zijn aandacht op. Hij ging zich wijden aan Compagnies-literatuur en bestudeerde historische werken over Nederlands-Indië.*

DP's verwachtingen die toch al niet hoog gespannen waren, verkeerden snel in een gevoel van uitzichtloosheid en een verbitterde stemming. De omstandigheden leken nog beroerder dan in Parijs: weinig kans op een baan, geen vast inkomen, tamelijk geïsoleerd wonen, een fysiek afmattend klimaat, een door N.S.B.-mentaliteit verpeste koloniale samenleving. Waszin terug-

keer naar 'het land van herkomst' voor een groot deel bepaald (zoals hij aan Ter Braak had geschreven) door zijn verlangen 'om uit de politieke drek te zin', de situatie die hij in Indië aantrof, was bepaald niet hygiënischer. Daarbij kwam het besef dat de echte *vrienden verder weg waren dan ooit. Het was dan ook geen wonder dat de toon van zijn brieven dikwijls weerklank was van grote teleurstelling en depressiviteit.*

Eén figuur bleek voldoende tegenwicht te kunnen bieden om het in Indië te kunnen uithouden: Multatuli. Op verzoek van Ter Braak reisde DP naar Douwes Dekkers standplaats Rangkasbetoeng en schreef hij een artikel over de Lebak-zaak voor Het vaderland. *De studie waar hij zich daarna verwoed in stortte, resulteerde na een maand in* De man van Lebak. *Zijn verbondenheid met Multatuli vormde echter een scherp contrast met de afzij digheid waarvan Greshoff bljk gafen die het mogelijk maakte, dat in* Groot Nederland *twee, volgens DP Multatuli-vijandige, artikelen van J. Saks geplaatst werden. Greshoffs neutrale houding zijn voor DP onbegrijpelijke plaatsingsbeleid en zijn ongeïnteresseerde reactie op diens gedocumenteerde biografie troffen hem zo pijnlijk, dat het hem de grootste moeite kostte de vriendschap op de oude voet voort te zetten. Tegelijkertijd werd de verhouding met Ter Braak bemoeilijkt door enkele vervelende kwesties - het zoekraken van een brief en Ter Braaks weigering hem perskaarten te verstrekken - zodat DP dreigde de correspondentie op te schorten. Het wederzijdse misverstaan werd nog eens vergroot, doordat Ter Braak, Greshoff en ook Marsman weinig waardering konden opbrengen voor* Het scheepsjournaal van Arthur Ducroo. *Ook het verschil in visie op Gide's* Retour de L' U.R.S.S. *accentueerde de afstand die tussen de achtergeblevenen en DP ontstaan was.*

Tegenover de moeilijk te verteren gereserveerdheid van de Europese vrienden stond de goede ontvangst, die DP's Multatuliboek kreeg bij zijn nieuwe Indische kennissen. In betrekkelijk korte tijd maakte hij contact met een aantal intellectuelen, van wie de meesten als ambtenaar werkzaam waren: H. Groeneveldt, C. Binnerts, L.F. Jansen, A.N.J. van der Hoop, H. Samkalden, E.F.E. Douwes Dekker, G.M.G. Douwes Dekker, P.F. Dahler, J.H. Ritman, F.R.J. Verhoeven. Geleidelijk aan kwamen ook enkele jonge 'moderne' Indonesiërs zich met hem in verbinding stellen, o.w. Takdir Alisjabana. Ofschoon deze nieuwe contacten veel voor DP betekenden en zijn verblijf drageljk maakten, behield hij t.a.v. de meesten een zekere terughoudendheid. De enige op wie hij volkomengesteld was en bleef, was de vriend uit zin jeugd Adé Tissing. DP's brieven aan hem hebben een hartelijke en ongedwongen toon, die in de andere 'Indische correspondentie' niet gehoord wordt.

De eerste maanden van 1937 hadden in verscheidene opzichten het karakter van een aanloopperiode. Pas na ongeveer een half jaar werden de contouren van leef- en werksituatie scherper. Naast De man van Lebak, *dat in november bij Querido verscheen, werkte DP aan zijn novelle in dichtvoren* De grijze dashond, *die hij in april voltooide. Intussen nain het plan voor een bloemlezing van Indische belletrie vastere vorm aan. Bij het bestuderen van de Indische historie stuitte hij op de figuren van Dirk van Hogendorp en de Van Harens. Aan de laatsten wijdde hij zijn* Schandaal in Holland, *dat opgezet werd als eerste deel van de cyclus 'De onzekeren'. De uit 1933 stammende dialoog over het detectiveverhaal vulde hij aan met twee nieuwe dialogen. In juli verscheen zijn eerste artikel in het* Bataviaasch Nieuwsblad: *het begin van een eerst veertiendaagse, later wekelijkse literaire rubriek, begin ook van een vast inkomen*.

2705. *Aan J. Gans: Parijs, 1 november 1935*

Parijs, 1 November '35.

Beste Gans,

Hierbij het verhaal terug, dat ik met een zeker plezier las; maar waar wil je heen? Eindigt dit met een lustmoord, dan is de toon tot hiertoe te 'fijn'; met een boutade, dan is de grap wat lang voorbereid. Je hebt een zekere ironie gelegd juist in de langzaamheid, en het geheel is ook wel 'gek', maar er bestaan meer zulke 'stemmings'-verhalen, vergis je daarin niet!* Je zet *veel te veel* komma's, wat niet zozeer een ouwehoerigen als wel een ouwe*heer*igen indruk maakt. Ik gaf met potlood eenige wijzigingen aan; aan jou om die te benutten of niet. Ik vind dit verhaal nergens 'erg beroerd', maar het zou veel aardiger zijn als er *naast* die vrouwenhistorie iets *gebeurde*; ook om de monotonie te breken, maar dat niet alleen, om de werkelijkheid te suggereren die er wèl moest zijn. En dan, ik geloof vooral dat je, zelfs als je deze toon gebruiken wilt, het tot ⅔ moet zien te brengen van wat het nu is.

Je maakt een crisis door, waar *ik* je zeker niet uit helpen kan! Het is niet zoozeer de individualist tegen den collectivist, geloof ik, als wel de intellectueel tegen den politicus. Ik geloof doodgewoon dat je natuur genoeg politiek geabsorbeerd heeft, en nu, hoe dan ook, naar iets anders verlangt.

Maar moet de literatuur je dat 'andere' geven? de 'literatuur-puur' althans? Ik zou het niet zoo durven te zeggen. Je verhaal is vrij goed geschreven, zooals je ook niet onaardige verzen geschreven hebt,[2] en als je absoluut *wil*, kan je natuurlijk best meedoen, maar zou dàt je bevredigen? Ik geloof nog altijd dat jouw lijn zou zijn: goede essays, literair-en-sociaal door elkaar, of beurt om beurt. Maar het kan zijn dat ik me totaal vergis en dat er eigenlijk een verteller, of zelfs een romancier, in je huist. In dat geval moet je gewoon je

* De *Schaduw* van F. de Pillecijn, vooral in de *Forum*lezing (die langer is dan in *De Korte Baan*)[1] heeft er bv. iets van, - al is het onderwerp anders.

1. Zie 2347 n 2 en 2558 n 1.
2. Zie 2808 n 6.

instincten volgen tot *het* ware komt: wat? de schok tusschen je omstandigheden en je onderwerp waarschijnlijk; zoo 'marxistisch' als het maar kan!

Als je *dit* verhaal nog wilt bewerken, kan je het misschien aan *Groot-Nederland* aanbieden.[3.] Zooals het is, zullen zij het daar zeker te lang vinden. Want let wel: de kunst is om deze langzame toon (van meditatieve ironie) er 100% in te krijgen, en precies dezelfde lengte te suggereeren in het *gebeuren*, zonder dat je zooveel zinnen noodig hebt.

Als je broer voor die vertaling door mij en Bep voelt, laat hij het mij dan melden, ik antwoord hem dan. Tenslotte is het plan van hem uitgegaan, zoodat het mij niet juist lijkt dat wij ons komen aanbieden. Ik doe natuurlijk niets zonder een contract met Becht (zooals ik ook voor de W.B. vertaald heb).-[4.] Maar wij gaan binnenkort weer voor een 14 dagen naar Bretagne, waar Bep een heel stuk zou kunnen doen, dus als het er nog van komt, dan liefst spoedig. (Je hoeft er je verder niet mee te bemoeien!)

Die historie met Strengholt was de moeite niet. Maar nu die gebeurd is, zie ik niet in dat hij je géén geld verschuldigd zou zijn voor wat je geleverd hebt. Wat is dàt voor flauwekul? Hij is misschien geen schadevergoeding schuldig, maar wel gewoon het honorarium voor het artikel[5.]; jij *krijgt* dat geld niet van hem, hij is het je gewoon *verschuldigd.* Schrijf er hem dus om.

Met hartelijke groeten, ook aan Kramers, en van Bep,
je EdP.

2706 (865). *Briefkaart en brief aan M. ter Braak: Parijs, 2 november 1935*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

3. Mogelijk 'Beperkte inzet'. In *GN* 35 (1937) 12 (december), p. 701-720.
4. De broer van Jacques Gans, Louis Gans (1900-1979), die bij uitgeverij H.J.W. Becht in Amsterdam werkte, bood DP en Elisabeth de Roos aan de vertaling te maken van Stendhal, *Le rouge et le noir.* Deze vertaling is niet tot stand gekomen.
5. Strengholt, sinds januari 1935 de uitgever van *DGW*, kende Gans' pseudoniem R. Sanekin niet, hetgeen herhaaldelijk aanleiding gaf tot ongeregelde betaling. R. Sanekin, 'De dialectiek van den heiligen schijn' in *DGW* 34 (1935) 9/10 (september/oktober), p. 97-99, 104; werd aanvankelijk in het geheel niet gehonoreerd.

2707. *Aan J. Greshoff: Parijs, 2 november 1935*

Parijs, Zaterdag.

Beste Jan,

Hierbij een stukje over *Ducroo* van je vriend Campert, meen ik (dat is toch de man van *De Nieuwsbron*?)[1] Het is een prettig stukje, bulkend van intelligentie en 'fair'-heid, - waar zoo'n pissebed zich dan nog op beroept natuurlijk!

De Oubliette vond ik hier opeens terug, in een kist uit Holland van mijn schoonvader (wijlen). Maar *De Bruine Vriend* zou ik graag spoedig hebben. En eigenlijk kan ik mijn stuk niet goed schrijven - beëindigen althans - alvorens het laatste of voorlaatste brok van *Else Böhler* gezien te hebben.[2]

Het stuk van Campert graag terug. Als je hem eens spreekt, zeg hem dan dat Arthur Ducroo - die geen smaak vinden kon, of kan, voor Willy Corsari's - er niet toe te brengen is zijn vrouw in het openbaar te zoenen. - Er waren nog andere stukken, mij door Querido gezonden, waaronder werkelijk amusante.

Ik heb de *Anthologie Russe* gisteren bij Malraux gehaald, zoodat ik het gekochte ex. nog onopengesneden, aan Malbosse (de juffrouw) kan teruggeven. Dus dat wordt weer frs. 13.50 minder voor jou, en 160 frs. totaal.

Hartelijke groeten, ook van Bep en voor Atie, van je

E.

2708 (867). *Prentbriefkaart aan M. ter Braak: Parijs, 3 november 1935*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

2709. *Prentbriefkaart*[1] *aan J. Greshoff: Parijs, 3 november 1935*

3 Nov. '35.

Beste Jan,

Die mevrouw[2] van je heeft geen kik gegeven. Kan je haar niet

1. J. Campert, 'Décor voor Ikke'. In de rubriek 'Letterkundige kroniek'. In *Dagbladde nieuwsbron* (waarvan Campert hoofdredacteur was) van 1 juni 1935. Hij schreef ondermeer: '... nog altijd zie ik hem vooral als een scherpzinnig, eigen-gereid en niet altijd fair polemist.' En: 'Dit boek is tenslotte niets anders dan een uitvoerig dagboek, bijgehouden door een intelligent individu.' Campert vond DP geen dichter, geen goede romancier.
2. Zie 2312 n 3, 2421 n 3 en 2704 n 2.
1. Foto van drie poezen.
2. Zie 2668 n 3, 2696 en 2715 n 1.

opbellen en haar vragen om zich nader te verklaren? Ik kan tenslotte hier ook Méral vragen, maar wou dat liefst vermijden. - Van Arthur (maar uit Holland) kreeg ik eindelijk het *Drama*.[3.] Vraag je Varangot nog eens om die vrijdenkers-mémoires?[4.]

Hart. groeten van je

E.

Hoe staat het met je plan van die *Forum*-brochure?[5.]

2710. *Aan J. Greshoff Parijs, 3 en 4 november 1935*

Zondagavond.

Beste Jan,

Na ingesloten briefkaart geschreven te hebben, ben ik mijn heele congres-historie nog eens gaan doorkijken en tot de slotsom gekomen dat ons plan niet deugt. Dit zijn eig. geen 'blocnotes' in den gewonen zin; dit is een groot artikel, onderzoek, rapport, of hoe je 't noemen wilt, in notities. Het beste lijkt mij dus dat ik het *Groot-Nederland* aanbied als artikel, in de plaats van mijn 'blocnotes', en in dezelfde letter. Maar het wordt alleen goed, en voor den lezer aangenaam slikbaar, als de heele boel er in *twee* keer in komt. Gelijk hiermee stuur ik je dus de eerste helft, die ik nu in Oktober '34 geplaatst heb, dus onmiddellijk na het eerste en lang voor het tweede Congres. Ik wou het noemen *Verdediging der Kultuur - (Notities bij twee kongressen)* -. Beide stukken worden ± 40 halve blaadjes, dus 20 gewone blaadjes ms., dus in kleine letter 14 blzn. *Gr. Ned.*, denk ik. Dat is misschien vrij veel, maar het lijkt mij toch van beteekenis, en meer dan een studie van ongeveer die omvang over een gewoon hollandsch literatuuronderwerp.

Binnenkort stuur ik je het 2e stuk. Ik hoop dat je het 'erdoor' krijgt; en dat ik, àls die rubriek voor mij geopend wordt, met *Maart* kan beginnen met losse notities over allerlei.[1.] Dit lijkt mij heusch verreweg de beste oplossing.

Noem de rubriek dan maar gewoon *Blocnote.* Af en toe zal ik er wel een pakkender titel boven zetten, als de copy zich daar een beetje toe leent.

3. Zie 2751.
4. Zie 2698 n 3.
5. Zie 2713.
1. Zie 2265 n 1 en 2653 n 1.

Schrijf mij spoedig weer eens. Hartelijke groeten, ook van Bep, en aan Aty,
steeds je E.

Morgen ik de 2e helft af, dat moet dan maar (ik moet nog een 6 blzn. invullen), en dan stuur ik alles maar tegelijk. Overmorgen begin ik dan aan Vestdijk en stuur dat stuk naar Coenen. Daarna - eerder niet - vertrek ik naar het Bretoenenland. Voilà.

Maandagav. - Ik kan nog net naar de post. Wil je vooral de 2e enveloppe nog goed lezen en mij je oordeel geven. En over *De K. Baan!*

2711. *Briefkaart aan A.A.M. Stols: Parijs, 4 of 5 november 1935*

Beste Sander,

Waar blijven *Serena* en *Fermina*? - Bep heeft op het oogenblik te veel te doen om een detective-boek te vertalen, maar later kan het wel, als het dan nog moet.

Wil je me alsjeblieft zenden 1 ex. *Ernestine* en 1 ex. *Anecdotes* van Stendhal?[1.]

Met Januari '36 moeten we dan toch ook nog eens zien hoe we 'tegenover elkander' staan. Graag die 2 boeken omgaand.

Met hartelijke groeten,
je E.

2712. *Aan F.E.A. Batten: Parijs, 5 november 1935*

Beste Freddy,

Hierbij de brief van je broer terug.[1.] Hij lijkt mij een èrg sympathieke kerel, eenvoudig, en lucider dan hij zelf denkt. Het is jammer dat ik hem nooit ontmoette vóór zijn vertrek naar Indië.

Ik zou je naar aanl. van zijn brief een heeleboel kunnen schrijven, en wachtte daarom een paar dagen. Maar ik vind gewoon den tijd

1. Zie 379 n 2 en 709 n 1.
1. R.J.C. Batten (zie 2623 n 1), die F.E.A. Batten over *Het land van herkomst* had geschreven.

niet; er is weer van alles te doen in deze dagen, en allerlei haastwerkjes zijn erbij, dus...

hartelijk gegroet door je

EdP.

Parijs, 5 Nov. '35

2713. *Aan J. Greshoff: Parijs, 5 november 1935*

Parijs, 5 Nov.

Beste Jan,

Schrijf me eens of het stukje over Guéhenno[1] niet wat te hard is. Zoo ja, zeg dan wat, stuur het mij terug (alleen die blzn.) en laat mij het verzachten.

Dank voor Vauvenargues.

Ik begin vandaag aan Vestdijk. Hoop overmorgen ermee klaar te zijn. Ga daarna naar Bretoenenland.

Nu wat fraais. Hierbij een brief van Menno[2] o.a. over *Forum.* Is dàt nu niet prachtig? Maar als dit gebeurt, dan *moeten* we, al zouden we het zelf betalen, onze brochure maken, met daarin:

1. Volledige verklaring van Menno.
2. Stuk van mij. (Verlies het niet!)
3. Stuk van jou (kalmer overzicht).
4. Stuk van Vestdijk (als hij meedoet).
5. Virginia.
6. Misschien: de 'katholieke' fragmenten door mij gesignaleerd,[3] en zéker dat van Walschap; maar liefst alles. Er is trouwens nog wel meer, geloof ik.

Laten die sloebers er dàn ook alle plezier van hebben dat ze krijgen kunnen. - Stel je met Menno in verbinding. De brochure moet verspreid worden in België in Holland, maar vooral in Holland. Weet je een uitgever ervoor? Boucher? Jij bent de meest practische in deze aangelegenheden.

Hartelijke groeten van je

E.

1. In 'Verdediging der cultuur II'. In *GN* 34 (1936) 2 (februari), p. 175-178 (*Vw* 5, p. 86-89).
2. Zie *Bw TB-DP* 3, p. 314-317. Brief van 3 november 1935 (866).
3. Zie *Vw 6*, p. 638.

2714. *Briefkaart aan J. Greshoff: Parijs, 6 november 1935*

Parijs, Woensdag.

Beste Jan,

Dank voor snel antwoord. Ik ben bezig met Vestdijk, maar het gaat niet zoo glad als ik gedacht had. - Wat die 2 stukken betreft, als ze in *Jan.* en *Febr.* erin staan, vind ik het prachtig: de nieuwe jaargang opent dan ook met deze bijdragen van mij, die van zeker representatief belang zijn. In Dec. natuurlijk niets anders dan het stuk over Vestdijk.

Wat zeg je van die rotzooi van *Forum?* Ik wacht met spanning, zoowel op verdere berichten van Menno als op jouw antwoord.

Ook graag nog je meening over die verhalen van *De Korte Baan*! - En over mijn 2e stuk, als je dat compleet gelezen hebt.

Ik ben *erg* blij met het goede bericht over J.v.N., al was het maar als bewijs van zijn goede stemming. Hoe is hij verder, physiek? Sprak je hem lang en viel hij je mee? Zal ik hem weer schrijven, of vermoeit hem dat alleen maar (het terugschrijven vooral)?

Hartelijke groeten van ons 2,

je Eddy

Ik ga zeker niet van hier weg vóór Maandag a.s.

2715. *Aan J. Greshoff: Parijs, 6 november 1935*

Woensdagavond.

Beste Jan,

Ik krijg een brief van den broer van Hellens dat hij van jou weet dat ik een vertaler zoek, dat hij probeeren wil,[1] en of ik hem nadere details wil opgeven.

Vóór ik dat doe: denk *jij* dat hij het kan? Voor zoover ik weet is hij schilder, en hij zal misschien nooit iets vertaald hebben. Wil die

1. Nadat Marc Eemans (zie 2070 n 4) van een Franse vertaling had afgezien, maakte de schilder-kunstcriticus en schrijver Franz van Ermengem (geb. 1893; ps. François Maret) een proefvertaling van *Het land van herkomst.* Na enig overleg gaf DP zijn fiat voor een vertaling van het hele boek, die het uitgangspunt zou zijn voor de revisie door DP en Pia. De brieven van DP aan Van Ermengem zijn door Van Ermengem niet ter publicatie afgestaan. Zie ook 2668, 2696 en 2709.

mevrouw Chandler definitief niet? Ik zou in ieder geval graag zien dat je, als van Ermengem het probeert, nog even deze punten met hem bespreekt:

1. Ik kan er maar *weinig* voor geven. Het is absoluut niet zeker dat ik een uitgever ervoor vind, dus... En zelfs een uitgever zal er niet veel voor geven, zoodat het voor mij verlies blijft.
2. Ik behoud mij het recht voor de vertaling heelemaal te herzien; misschien moet ik zelfs in de compositie van het boek groote veranderingen aanbrengen. - Toch moet het boek daarom niet slecht vertaald zijn, want dan wordt het opwerken hier eindeloos en zouden Pia en ik het misschien net zoo goed direct zelf hebben kunnen doen.
3. Het boek is *heel moeilijk* weer te geven, juist omdat het natuurlijk en toch in stijl moet zijn. Doet de vertaler het tè mooi dan wordt het 'guindé', doet hij het te slordig dan wordt het 'plat'.
4. Ik moet de vertaalde tekst *getypt* hebben, met breede marge en ruime interlinie, zoodat wij niet bij eventueele verbeteringen of opmerkingen *alles* moeten overschrijven.

Wat ik wil is dus een fransche 'grondtekst', maar die *goed* moet zijn. Als sommige details niet kloppen is dat heelemaal niet erg, maar de *toon* moet er zijn, zoowel voor de herinneringen als voor de dialoog.

Ik kan hem dit niet allemaal per brief uitleggen, vooral waar ik hem niet ken. Zou jij dus een afspraak met hem willen maken, hem een ex. van *Ducroo* willen laten zien, en deze punten behandelen, met wat je er zelf bij te zeggen hebt misschien. Voorbeeld: de vertaling van *Larrios*[2] was vrij correct, en gaf de gevoeligheid nogal aardig weer, maar was in stijl en woordkeus heelemaal ontkleurd. Zooiets kan hier natuurlijk nog veel gemakkelijker.

Kan je Marc Eemants dan ook vragen of hij zijn ex. terug wil geven? Dit kan zeker telefonisch. Als je denkt dat het met Van Ermengem gaat, laat Eemants hèm dan gewoon het boek opsturen. Boulevard d'Ophem 1, Stockel.

Schrijf mij, als je Van E. gesproken hebt, naar Bretagne. Vandaar stel ik mij dan verder met hem in verbinding. Maak dan ook de prijs met hem af. Maar fl. 300. is wel het *maximum* dat wij eraan kunnen besteden. Liefst fl. 250.

2. J. Slauerhoff, 'Larrios'. In *Écrits du Nord* 1 (1935) 2 (juillet), p. 139-163. Vertaald door Van Ermengem; met een voorwoord van J. Greshoff.

Chiaromonte gaf mij zijn antifascistische lezing,[3.] die hij graag vertaald en in Holland gepubliceerd zou zien. De vraag is: waar? Heb jij daar idee van? Ik wil het stuk - dat lang is - graag voor niets voor hem vertalen, maar niet als het daarna moet blijven liggen.

Hartelijke groeten van je

E.

2716 (869). *Aan M. ter Braak: Parijs, 7 november 1935*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

2717. *Aan J. Greshoff: Parijs, 7 november 1935*

Parijs, Donderdag.

Beste Jan,

Poep zal er wezen! Geef in géén geval den strijd op, want het recht is volkomen aan jouw kant. Coenen had toch zeker *jou* moeten raadplegen! Vraag hem eens wat dit voor een slinksche manoeuvre is, komend van iemand die zoo angstig deed op dit gebied. En als jij niet kon weten dat hij Menno opeens zoo erg vond, hij kon zooiets wschl. toch weten van jou ten opzichte van deze Eva? Dus nog een flapdrol.[1.]

Zijlstra heeft bakzeil gehaald, schrijft Menno,[2.] en beloofd dat *Virginia* er met Nov. in zou staan. Maar zooals Menno ook schrijft, gelóóven zullen we pas als we het (onbesnoeid) vóór ons zien. *Bah*!

Hierbij een notitie voor *Forum* van December *(Panopticum)*, die Menno me terugstuurt omdat er nu zeker geen kans meer op is om nieuwe copy geplaatst te krijgen. Ik bied je dit nu aan voor *Commentaar* (v. *Gr. Ned.*) maar dan in het December-nr.[3.] Maak het dus niet weg! Neem het, als het kan, mee naar Holland.

3. Nicola Chiaromonte hield op 23 september 1935 voor de 'Sociëteit voor Culturele Samenwerking' te Den Haag een lezing over het fascisme.
1. F. Coenen wilde Eva Raedt-de Canter handhaven als redactrice van *GN*. Greshoff was hier fel tegen.
2. *Bw TB-DP* 3, p. 318. In dezelfde brief noemt Ter Braak de nieuwe poging om 'Virginia' uit *Forum* te houden 'deze guerilla van flapdrollen.'
3. 'Politiek, moraal en juist denken'. In *GN* 34 (1936) 1 (januari), p. 93 (niet in *Vw*; zie ook *Bw TB-DP* 3, p. 317, 318 en 320).

Met Van Eyck en zoo zal het wel aardig zijn voor je.[4.] En met Coenen hoeft het ook allerminst dramatisch te gaan. Als je maar voet bij stuk houdt.

Schrijf gewoon naar hier tot ik je mijn adres van Bretagne geef.

Als mijn notitie voor *Commentaar* er nìet met November in kan, stuur mij die dan dadelijk terug; want dan komt het als mosterd na den maaltijd. Misschien geef ik het dan aan *De Sleutel*, orgaan van antifascistische studenten[5.]; kreeg je dat al?

Moed op de veldtocht! Veel hartelijks van ons 2, ook voor Agatha

je E.

P.S. Misschien is het beter als je die rubriek van mij in *Gr. Ned.* niet nù bespreekt, maar in December. Geef de copy vast maar aan Vestdijk, maar laat die het bij zich houden tot er een vàste redactievergadering is tusschen jullie, zonder Eva Raedts en dergelijken!

2718. *Aan F.E.A. Batten: Parijs, 8 november 1935*

Parijs, 8 Nov. '35.

Beste Freddy,

Kan je me een frisch en goedgedrukt ex. bezorgen (ingenaaid of gebonden dat doet er niet toe, hoewel lièfst ingenaaid) van de *kleine* uitgave van *Eline Vere* van Van Kampen? (Hollandia-bibliotheek, meen ik). De laatste drukken zijn heel slecht, maar een tijdje geleden

4. Op 8 november 1935 hield Van Eyck te Leiden zijn inaugurele rede ‘Kritisch onderzoek en verbeelding’. Ter gelegenheid daarvan gaf hij een diner.
5. Voor *De sleutel*, het orgaan van het Anti-Fascistisch Studenten Comité (A.F.S.C.) te Leiden dat drie afleveringen beleefde, schreef DP apart ‘De roep van de heros’ (*De sleutel* 1 (1935) 3 (december), p. 25-28; *Vw* 5, p. 153-159. Zie verder 2726, 2733 en 2757). Van Ter Braak verscheen in *De sleutel* 1 (1935) 1 (oktober), p. [1-3] ‘Student en Anti-fascisme’; op 5 maart 1936 hield hij voor het A.F.S.C. een lezing, getiteld ‘De Europese heldenkermis’ naar *La kermesse héroïque* van Jacq. Feyder. N.a.v. de vertoning van deze film in Den Haag veroorzaakte de N.S.B. relletjes. Voorzitter van het comité was de rechten-student W. Weissglas (zie *Bw TB-DP* 3, p. 319-320, 323, 324 e.v.). Voorts publiceerde F. Coenen ‘Fascisme en studenten’ in *De sleutel* 1 (1935) 2 (november), p. 14. Greshoff (zie 2727) en Marsman (zie 2730 en 2766) leverden geen bijdragen aan het blad.

zagen papier en letter er nog heel behoorlijk uit. Misschien ken je wel iemand die zoo'n ouder ex. missen wil, of een boekenjood die er een heeft. Ik meen zelfs dat Van Stockum[1] zoo'n oudere druk had.

Verder graag ook de *kleine* uitgave van *Noodlot* (bij Veen). - Ik vergoed je graag wat je er misschien voor uit moet geven. Nu *De Kleine Zielen*, en *Metamorfoze*, en *Langs Lijnen* in behoorlijke kleinere formaten bestaan, ga ik sparen om de Couperussen die ik bezitten wil zóó te bezitten: het eenige wat er nu nog niet is, is een dergelijke editie van *Van Oude Menschen.* Maar als ik met opzamelen wacht tot ook dàt er in deze vorm is, zijn de andere misschien weer onvindbaar geworden!

Ik ga wschl. Maandag a.s. naar Bretagne, maar dit (gewone) adres blijft goed. Hartelijke groeten, en dank bij voorbaat, van je

EduP.

2719 (871). *Aan M. ter Braak: Parijs, 8 november 1935*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

2720 (872). *Aan M. ter Braak: Parijs, 8 november 1935*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

2721. *Aan J. Greshoff: Parijs, 10 november 1935*

Parijs, 10 November

Beste Jan,

Dat was een droevig bericht. Ik had me zooveel voorgesteld van je wederzien met van Eyck, die toch werkelijk een erg sympathiek iemand is. - De briefkaart van Gossaert vind ik ook zoo aardig. Wel de echte ‘deftige Hollander’, maar wat hij o.a. over je gedichten zegt, strekt hem tot eer! En al houdt hij ervan om een bepaalde kant, dat die kant er *is*, is toch prettig, en het oordeel van een Gossaert is op *ieder* gebied toch zeker heel wat meer waard dan dat van een pseudo-klassikus als bolle Ton.

De brief van Vestdijk over het accepteeren van *Gr. Nederland's* redacteurschap zag en las ik nooit; de laatste nrs. van het dossier dat ik zag waren jouw brieven aan hem, of je dubbelbrief, liever gezegd, waarin hij werd ‘gevraagd’.

1. Haagse boekhandel.

Je schrijven over Eva Raedt is ook een dubbelbrief, want tegen het eind doe je alles nog eens dunnetjes over; als Coenen het nu nog niet begrijpt, is hij zichzelf waardig.

Ik kreeg revisie van Nijgh en Van Ditmar, zoodat het er dus serieus naar uitziet dat mijn bloknootjes althans in 't Nov.-nr. zullen compareeren.[1.] Boucher marcheert voor een boekje van ± 8 vel.[2.] De vraag is nu maar hoe groot of hoe klein zijn bladspiegel is. Ik heb de heele copy nog eens nagezien en ga er niet nogmaals in schiften; ik geef hem dus gewoon het begin en hij gaat door tot de 8 vel vol zijn. Heeft het boek eenig succes, dan wil hij volgend jaar (ik bedoel in '37) misschien wel een 'vervolg'.[3.] Anders moet ik bij een ander zoeken.

Het stuk over Vestdijk beëindigde ik gisteravond. Vandaag is Zondag, maar morgen gaat het aangeteekend naar Coenen. Het bevredigt mij niet; er staan wel juiste dingen in, maar ik heb toch te veel voor de huidige lezers van *Gr. Ned.* geschreven, ik kon mij van die gedachte niet losmaken. Enfin, het is 14 blzn. ms. geworden, dus ± 12 druk, denk ik. Hartelijke groeten onder ons 4, en tot nader. Steeds je

E.

P.S. Ik dènk nu Donderdag a.s. naar Bretagne te gaan, maar zéker is het niet. Toch wel véél kans op. Ik waarschuw je natuurlijk.

2722 (873). *Briefkaart aan M. ter Braak: Parijs, 11 november 1935*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

2723. *Aan F.E.A. Batten: Parijs, 12 november 1935*

Parijs, 12 Nov. 1935.

Beste Freddy,

Dank voor kiekjes en droomrelaas - de droom zelf was heel treffend.[1.] Dank ook voor de beschrijving van het Van Eyck-sermoen,

1. 'Blocnote klein formaat'. In *Forum* 4 (1935) 12 (december), p. 1208-1218.
2. *Blocnote klein formaat.* Den Haag: Boucher 1936. (Folemprise).
3. *Graffiti, (Blocnote klein formaat)*, verschenen als schrift 10 (oktober) van *DVB* 13 (1936).
1. Battens moeder schoot in een droom DP te hulp bij zijn in *Het land van herkomst* gedroomde strijd tegen de notarissen (zie *Vw* 3, p. 196-197) door hem in een diep bord rijst te laten ontkomen.

dat ook Greshoff mij al had gegeven. Van Eyck, dien ik in Bergen ontmoette,[2.] leek mij een *zeer* sympathiek mensch, al is hij een slecht schrijver en misschien een nog slechter spreker. Heet *de* jongedame Jette Frijlink?[3.]

In *De Korte Baan* hebben Marsman en ik moeten schipperen terwille van het 'volledig beeld'. Maar de novelle van het mensch Raedt is lang niet slecht (door mij ontdekt tusschen een hoop rotzooi), en zeker van het beste *soort* dat een hollandsche vrouw weet te schrijven. Jeanne van Schaïk, die anders veel meer talent heeft dan Raedt, is hier nogal zwak. De slechtste bijdragen zijn die van Helman en vooral Den Doolaard. Last is beter dan ooit elders, al blijft het *tenslotte* ook een bijdrage voor Nash[4.] of zoo. Nijhoff is uitstekend, ondanks de haagsche aanstellerij van het begin.[5.] Maar waarom zou je het boek koopen?

Ik ben hard werkende aan 'blocnotes' van allerlei soort, waarin ik heelemaal opga. Boucher wil er een boekje van 8 vel van uitgeven, en als dat succes heeft misschien nog een boekje. Querido zou willen dat ik het heelemaal niet uitgaf, en verstrekt daarvoor de fraaiste argumenten.

Vrijdag a.s. ga ik naar Bretagne; adres Hôtel du Manoir, Le Roselier-en-Plérin, par Saint-Brieuc (Côtes-du-Nord). Ik blijf daar ± 14 dagen, om nog meer te werken!

Hartelijke groeten van je

je EdP

P.S. - Weet je dat er een antifascistische studentenbond is met een orgaan, *De Sleutel?*[6.] Is dit niet een mogelijkheid om iets behoorlijks tegen die cloaak-heroën van de N.S.B. op touw te zetten? Licht mij eens in. Zijn Rudie en jij lid? Ik hoop het.

2724 (875). *Aan M. ter Braak: Parijs, 12 november 1935*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

2725 (876). *Briefkaart aan M. ter Braak: Parijs, 13 november 1935*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

2. In september 1935 ten huize van Roland Holst.
3. H.C.A.F. Frijlink (geb. 1914), vriendin van Batten.
4. *Nash* was een populair Engels magazine.
5. Zie 2347 n 2.
6. Zie 2717 n 5.

2726. *Aan H. Marsman: Parijs, 13 november 1935*

Parijs, Woensdagmiddag.

Beste Henny,

Ik vertrek overmorgen naar Bretagne. Adres: Hôtel du Manoir, Le Roselier-en-Plérin, par Saint-Brieuc, Côtes du Nord. We blijven daar tot ± 1 December.

Jany is voor mij allerlei uiterlijke dingen van Charles: uiterlijk, loop, zelfs het schrijven van dat werk over 'Griekenland' (Iersche mythologie). Dan de theorieën over Elysium natuurlijk, dus de 'ideologie' van zijn gesprekken met Rutgers. En tenslotte zijn *uiterlijke* verhouding tot vrouwen (innerlijk lijkt het zoowat niets, dunkt me).

Jij bent de 'reacties' van Charles: opmerkingen gedurende de soirée, onhebbelijkheden tegenover Rutgers, alles wat er 'jongehond'-achtig in hem is. *Jij* natuurlijk meer zooals je wàs, dan nu; meer jij uit je 'dictatoriale' periode. En, wat veel meer beteekent, het heele gevoel van Charles voor Angèle. Wat daar het beste en het echtste in is - veel minder het optreden van Ch. tegen Angèle dan wel zijn gevoel voor haar, en voornamelijk de *sfeer van hun samenzijn.* (Deze *sfeer* is, buiten alle psychologie om, zou men haast zeggen, zoo goed in *Vera*, je weet dat ik dat volstrekt niet alleen om de stijl waardeer, maar om de sfeer van wat kapot is tusschen twee menschen, zooals *hier* om de sfeer van wat niet lukken wil, of niet heelemaal, om de geremdheid.) Ook al zou Bep zelf je niet meer voor den geest gestaan hebben, het element *ondervinding* van den auteur hierin zal (onbewust) wel uit dat experiment gekomen zijn. Voor mij is de Charles-Angèle-historie, 'freudiaansch' gesproken een overdragen van het geval Bep op de figuur Jany (die een beetje je 'hoogere ik' gebleven is natuurlijk, al heb je hem op menig gebied 'door', en al werkt het zuiver-romanceerende element ook nog mee, dat helaas zoo de Van-Genderen-Stort-kant uitging).

Ik geloof dat dit wel alles is, want hoofdstukken als die over de hotelierster en Antoine tel ik gewoon niet mee en beschouw ik als boekvulsel, en de episode met Anne en het kind is ook vrij 'gratis' aan Charles toegevoegd; op zichzelf aardig, maar van hoe weinig belang blijkbaar in zijn leven, bewijst het eind, waar over deze menschen niet eens meer gerept wordt! - of heb je daar nog wat in veranderd?) Als ik er verder op doorging zou het zwammen worden. Natuurlijk zijn er nog wel punten waarover iets te zeggen zou zijn.

Bv. Charles tegenover de 'inspiratie': de taxi, het staan boven Parijs en zoo, waar een complete harmonie bereikt werd tusschen Jany en jou, zelfs met de romanfiguur Charles die deze vereeniging moet 'dragen'. (Excuseer het acrobatisch-pederastische beeld!)

Ik heb vandaag van alles te doen en moet zelfs weigeren op het laatste nippertje een stuk voor de antifascistische studenten te schrijven[1]: ik wil dat nl. *goed* doen en niet journalistiek. Ga jij hun iets geven? De beweging moèt worden gesteund, vind ik, dus 'vooraanstaande intellectueelen' moeten zich er laten hooren.

Schrijf me eens naar Bretagne, ook of je aan het diner van Van Eyck hebt aangezeten, en hoe dat was.

Veel hartelijks, ook van Rien, van je

E.

2727. *Briefkaart aan J. Greshoff: Parijs, 13 november 1935*

Woensdagavond.

Beste Jan,

Ik vertrek overmorgen (Vrijdag). Mijn adres is:

Hôtel du Manoir,
Le Roselier-en-Plérin
par Saint-Brieuc
(Côtes-du-Nord)
Frankrijk.

Houd me op de hoogte van de *Gr. Ned.* affaire.

Weet je dat er een bond van antifascistische studenten is opgericht met een eigen blad, *De Sleutel?* Zag je dat al? Menno en ik werken mee, jij toch ook? Geef je als lid op; adres W. Weissglas, Pieter Bothstraat 12, Den Haag.

Ik hoop dat hier wat goeds van komt.

Hart. groeten van je

E.

2728. *Aan J. Greshoff: Parijs, 14 november 1935*

Beste Jan,

Ik heb die peeën van Nijgh een recensie-ex. gevraagd van *Else Böhler*; hierbij hun antwoord. Zou je zoo goed willen zijn dat ex.

1. Zie 2717 n 5.

voor mij op te vragen en *het mij naar Bretagne te laten zenden*? Ik schrijf op de proef dan nog een paar regels erbij over het slot,[1] dat een speciale attractie schijnt te zijn.
Hartelijk
je E.

Dat ex. dus zoo spoedig mogelijk, anders heb ik misschien de proeven nog eerder.

Donderdagmorgen.

2729. *Aan H. Mayer: Parijs, 14 november 1935*

Beste Henri,
Voor 14 dagen, dus vanaf morgen tot ± 1 December, is mijn adres:
Hôtel du Manoir,
Le Roselier-en-Plérin,
par Saint-Brieuc,
(Côtes-du-Nord)
Frankrijk.
Maar *boeken* gewoon naar Parijs zenden.
Behalve dit, wat ik je nu bestel en dat ik graag 'omgaand' zou ontvangen:
Huizinga, *Schaduwen van Morgen* (ingenaaid).
Dank. Waarom hoor ik niets van je? Hoe gaat het? Wat is er in Holland gaande?
Hartelijk
je E.
Parijs, Donderdag.

2730. *Briefkaart aan H. Marsman: Parijs, 14 november 1935*

Parijs, Donderdagav.
B.H. - Ik vertrek nu inderdaad morgen vroeg. Gelijk hiermee zend ik (d.w.z. laat ik je zenden) een ex. van *Les Liaisons Dangereuses*, dat ik dubbel heb. Stuur me later eens Chateaubriand, Byron of Kleist

1. Zie 2707.

terug; wat je niet meer noodig hebt. Haast is er heelemaal *niet* bij; alleen Byron zou ik over een tijdje wel weer eens willen inzien; ik gaf je het boek toen, terwijl ik er zelf nog niet de helft van gelezen had, om je voor je brieven te 'inspireeren', maar nu die roman af is...[1.] Op het oogenblik heb ik toch genoeg te lezen, en zelfs meer dan me lief is. Ik heb een rare methode van werken gevonden, die soms bepaald ontzenuwend op *mij* werkt. Maar het is ook boeiend, en als ik niet in Parijs zat - waar ik telkens door nieuwe dingen word geboeid en afgeleid - zou ik er mijzelf al heel wat mee geleerd hebben.

- Schrijf je ook een artikel voor de antifasc. studenten? Wat doe je precies op het oogenblik? Schrijf me eens een lange brief over jullie beiden naar Bretagne, en spoedig.

Veel hartelijks van ons 2;

je E.

Ik lees op het oogenblik niets dan Benda en Huizinga![2.]

2731 (877). *Briefkaart aan M. ter Braak: Parijs, 15 november 1935*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

2732 (878). *Aan M. ter Braak: Le Roselier-en-Plérin, 16 november 1935*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

2733. *Aan J. Greshoff: Le Roselier-en-Plérin, 17 november 1935*

Le Roselier, 17 Nov.

Beste Jan,

Als alles goed gaat, d.w.z. als ik die rubriek in *Gr. Ned.* krijg,[1.] ben ik de koning te rijk, want dan heb ik al copy klaar liggen tot en met Augustus '36! Zeer gevarieerd, dat zal je zien. Ik heb nu alles ingehaald wat ik in haastige krabbels had klaarliggen; het is nog een heel werk geweest, want voor sommige dingen moest ik de oude 'frisheid' weer even *inleven*! - Er komt nòg wat bij.

Heb je *Le Sang Noir* nu ontvangen? Guilloux zegt dat hij al lang

1. Zie 2176 n 2.
2. Van Huizinga *In de schaduwen van morgen* (1935) en van Benda o.a. *La trahison des clercs* (1927). Vgl. ook *Bw TB-DP* 3, p. 321 e.v.
1. Zie 2653 n 1, 2710 en 2717.

een ex. voor je had klaargemaakt; dat ex. moet tusschen die stapel hebben gelegen die wij nog op de N.R.F. gezien hebben. Maar ze zenden die rommel op wanneer dat zoo uitkomt, soms met een vertraging van 3 weken. In ieder geval, geef mij op als je niets ontvangen hebt, dan zal hij er een van hier sturen.

Gans schrijft me dat *De Sleutel* een bedoening is van 'stalinistische' studenten. De burgerij schijnt ten eenenmale liever niets tegen die Mussert-harken te willen ondernemen. Tant pis, ik zal toch mijn artikel voor hen schrijven, - ik heb ze zelfs nog een notitie gestuurd, omdat *Forum* mijn 2e portie *blocnotes* (zooals je nu wel gezien hebt) heeft uit-of afgesteld.[2.]

En *Virginia.* Het stààt er nu in![3.] (voor zoover ik zien kan onbeschadigd, d.w.z. met nog niet geperforeerde hymens en gemeene pastoors en alles). Wat moeten die Vlamingen kinderachtig zijn, en vooral, wat moeten ze *Forum* in de handen denken van de engste idioten, om daar nu zoo'n lawaai over te maken! Het panopticum van Maurice[4.] was ditmaal toch heel aardig. En *Virginia* heb ik ook bepaald met plezier gelezen: wat een hupsche satyre heeft die sloome duikelaar in begin '34 bedreven! Overigens, zoodra je het uit hebt kan het je al niks meer schelen. Ik vrees dat het talent van Varangot op zijn best altijd dat karakter zal houden, als het op hemzelf lijkt (behalve misschien voor Truida). Hij heeft overigens aan Menno geschreven dat hij onze koppigheid tegenover de Vlamingen eigenlijk wat kinderachtig vond - ja, hij, deze mannelijke man! - en dat het zonde en jammer was van het verloren afzetgebied. Menno voegt eraan toe: 'Met zoo'n zwager zal je gezegend worden'. Ik voor mij vind ook dit volkomen 'gelijkend', na het bezoek aan Vic Vriesland[5.]; wat eenvoudig hierop neerkomt dat ik verder zonder verwondering iedere rasechte fluimigheid van dezen relativistischen jonkman zal vernemen. Maar ik vind het toch een beetje jammer dat ik te veraf zit om hem mijn goede gevoelens, en met niet al te veel relativiteit, kenbaar te maken. Wij zijn oude querulanten en verkalkte neetooren, bij deze soepele jeugd vergeleken! Alleen iemand als Vic Vriesland zelf doet in lenigheid van ruggegraat hiervoor niet onder.

2. Zie 2717 n 5 en 2721 n 1.
3. Zie 2076 n 2 en 2683 n 2.
4. M[aurice]. R[oelants]., 'Ter vervanging van Forum'. In de rubriek 'De keerzijde'. In *Forum* 4 (1935) 11 (november), p. 1131-1132.
5. Zie *Bw TB-DP* 3, p. 324-325. Zie ook 2734.

Ik ga nu probeeren in het reine te komen met de ‘clerken’-positie tegenover de politiek, en lees Benda en Huizinga. Daarover wschl. weer wat notities. Dan over Napoleon (van Charpentier)[6.] - het boek zal ik je na lezing direct terugzenden. Ook de *Erasmus* van Huizinga ga ik lezen. En het boek van Arthur, dat ik hierheen heb meegenomen.[7.]

Ik hoop dat ik *Else Böhler* (het ex. van *Gr. Ned.*) spoedig krijg![8.] En nog veel meer dat het jou, Simon en J.v.N. zal lukken mij die rubriek in *Gr. Ned.* te bezorgen, want waar moet ik al deze copy plaatsen als dat niet gebeurt? Als jullie trouwens *inderdaad* even veel recht van spreken hebben, zie ik trouwens niet goed hoe Coenen alleen zich zou kunnen verzetten. Maar...

Als hij dat stukje voor *Commentaar* nièt plaatst, laat hij het mij dan zoo gauw mogelijk retourneeren. Ik stuur het dan naar *De Sleutel*, liever dan het heelemaal te laten verwaaien.[9.] Het is toch een rotgevoel, dat *Forum* weg is; al betreur ik niets van ons optreden!

Guilloux, gisteravond in St. Brieuc, was heel gezellig: verlicht dat hij van het dikke boek af is, dat nu net overal achter de ruiten komt te liggen, en vol hoop de Goncourt te krijgen. (Maar *madame* Ajalbert heeft tegen Malraux gezegd dat het zoo slecht in elkaar zat, c'est si mal composé, of: ce n'est pas composé, dat is de ware term!)[10.]

Hij vroeg natuurlijk weer naar de fransche vertaling van ‘Le Pays d'Origine’ - en niet zoo maar, maar met reëele belangstelling. Ik heb hem gezegd dat jij nu misschien iemand gevonden had. Ik hoop dus spoedig iets te hooren, zoowel over Van Ermengem[11.] als over *Gr. Ned.* (wanneer is die vergadering?) en over mijn rubriek. Schrijf me ook wat je zelf doet, of je verzen maakt (vermaakt) - ik heb ook een kleine notitie over je verzen - en verder en verder. Liefst véél!

Veel hartelijks, ook voor Atie, van je

E.

P.S. Ik heb met Querido een *eindelooze* correspondentie[12.] gevoerd

6. Zie 2689 n 1.
7. Zie 2751.
8. Zie 2728.
9. Zie 2717 n 3 en n 5.
10. Zie 2765. De schrijver Jean Ajalbert (1863-1947) was sinds 1917 lid van de Académie Goncourt.
11. Zie 2715.
12. Niet teruggevonden. Zie ook 2721 n 2 en 2723.

over die historie. Hij komt met de fraaiste argumenten: ik mag niet bij een ‘minder uitgever’ gaan, omdat een onverkoopbaar boek daar de boekhandelaren afschrikt van het volgende boek dat *hij* dan brengt. En een auteur moet wat geestelijke schade dragen tegen de materieele schade van den uitgever, en zoo meer. Ik heb hem nogmaals uitvoerig geantwoord; tot dusver geen bericht. Maar ik heb hem wel beduid dat ik er niet aan dacht om op deze eisch in te gaan. Ik heb hem uitgelegd wat *Folemprise* was en hem op jouw verzen en Menno's essays gewezen. Ik hoop dat het gelul nu van de baan is! ('t Zal wel niet.)

Kan ik mij voor dat stuk van Chiaromonte[13.] tot het *Haagsche Maandblad* wenden of is dat fascistisch? Zoo niet, ken je het adres? En de *Socialistische Gids*, is dat wat? Ook graag antwoord hierover, vergeet dit niet.

Nogmaals je

E.

2734. *Aan A. Roland Holst: Le Roselier-en-Plérin, 17 november 1935*

Le Roselier, Zondagavond.

Beste Jany,

Dank voor je aardige brief. Jan heeft me inderdaad met een soort wanhoop over Van Eyck geschreven. Het had hem echt aangepakt, zei hij, hem na zooveel jaar weer terug te zien en *dit* waar te nemen als resultaat van de oude illuzies.[1.] De goede Jan beschouwt Van Eyck als niets minder dan ‘mislukt’. Waarin hij zich ongetwijfeld vergist, om met Epictetus te spreken, want deze man die jaren lang de rol van dichter en zelfs van essayist slecht gespeeld heeft en bijgevolg zijn goede rol niet vervuld, *leeft* daar nu in, en zal waarschijnlijk als professor iedereen en zichzelf gelukkig maken (ondanks de beroerde rede, maar alweer, zijn rol is niet die van redenaar). Ik heb een *zeer* sympathieke indruk van hem behouden, misschien omdat ik over niets dan bibliotheek-aangelegenheden met hem gepraat heb. Maar niet alleen daarom: ook omdat hij als mensch eenige eigenschappen moet bezitten die ik onder de hoogste ben gaan stellen, nu ik de 36 gepasseerd ben.

13. Zie 2715 n 3.
1. Zie 2717 n 4.

Ik zit hier op het oogenblik alleen, Bep en Alijn komen morgenavond. Ik heb ontzettend gewerkt aan notities, die zich sinds maanden hadden opgehoopt: ik doe hier in 3 dagen wat mij in Parijs in 14 niet lukt. Heb jij geen lust om hier te komen? de reis kost 3e klas (leeren banken!) 90 frs. vanuit Parijs. Hier ben je gevoed, zéér goed, gehuisvest en alles voor 25 frs. per dag. De streek is charmant, zie voor beschrijving *Ducroo*.[2.] (Heeft de jonge Van Eyck daar nog leering uit geput?)

Je kwatrijn is heel mooi. Als je het niet elders publiceert, d.w.z. het alleen in geheim laat circuleeren, mag ik het dan openbaren in een 'blocnote klein formaat'?[3.]

Jan heeft beloofd dat hij probeeren zou mij in *Gr. Ned.* een rubriek te bezorgen voor deze notities: letterlijk over allerlei, iets van 7 à 8 blzn. per nummer. Als hij daarin slaagt, heb ik hier al een voorraad klaarliggen tot voor September volgend jaar! - In *Forum* schijnen ze de 2e portie uitgesteld te hebben tot het allerlaatste nummer[4.]; ik zeg 'schijnen', ofschoon ze *zeker* niet in het November-nr. staan, maar dit 'schijnen' slaat op 'uitgesteld'. Het kan zijn dat ze het met vreugde àfstellen, daar in de drukkerij, Menno's waakzaamheid ten spijt. Maar *Virginia* staat er in! Wat je noemt een 'hupsche satyre', niet onverwant aan Stephen Leacock.[5.] Zoodra je het uit hebt kan het je al niks meer bommen. Daar wordt nu de katholieke kerk door bedreigd!

De vader van *Virginia*, die zooals je weet nu Menno's zwager is, heeft hem overigens geschreven dat hij het wat kinderachtig van ons vond om zoo koppig te blijven, dat wij hooghartig hadden moeten toegeven, en dat het nu zoo jammer was van het verloren afzetgebied. Deze 'volwassen' geest spreekt uit een uitgerekt vegetariërslichaam van 22 jaar. Hij is trouwens met Truida naar Vic gegaan, d.w.z. heeft zich door Truida, wier houding hierin ook zéér 'volwassen' is, aan Vic laten presenteeren, met het oog op... de kolommen van de *N.R.C.* Ik ben een verkalkte querulant naast deze jeugdige soepelheid. Maar Vic, die in soepelheid om de dooie dood niet voor hem onderdoet, heeft hem gansch verrukt op het afzetgebied van de

2. Zie *Vw* 3, p. 402-403.
3. Zie A. Roland Holst, 'Kwatrijn'. In A. Roland Holst, *Verzamelde gedichten.* Den Haag etc. 1971, p. 396. Niet opgenomen in *Blocnote klein formaat*.
4. Zie 2653 n 1, 2710 e.v. en 2721 n 1.
5. Canadees econoom en schrijver (1869-1944) van zowel humoristische als absurdistische verhalen en essays.

N.R.C. ingehaald. Alles bij elkaar is het een figuur die Otten ver in de schaduw laat.

Ik geloof dat ik een moraliseerend gedrocht geworden ben, of wordende ben, maar ik heb, als ik zooiets hoor, alleen maar het duidelijke bewustzijn dat je zoo'n halfzachte drol toch geen hand geven kan. Beteekent dit dat ik niet 'hoog' genoeg leef? - het zal wel. (Ik zou er zeker minder gevoelig voor zijn, als ik niet voortdurend gekweld werd door associaties die ik nu wel niet nader hoef aan te duiden, sinds onze laatste ontmoeting.)[6.]

Het zou mij plezier doen als Slau spoedig genas. Ik heb een soort huiver om de vriendschap over te beginnen, na wat er gebeurd is, maar ik denk tòch wel met vriendschap aan hem. Het is een arme bliksem, die toch veel meer waard is dan zijn gespletenheid doet veronderstellen; en ik hoef mij niet eens voor te houden dat ik toch niet het recht heb om hem nu heelemààl te beoordeelen naar zijn mindere kant, ik voel dat heel duidelijk zonder redeneering. Ik zou ook graag wat voor hem doen. Maar een werkelijke vriendschap met hem is, geloof ik, onmogelijk; niet zoozeer nog van mijn kant alswel door hem zelf.

Met onze plannen staat het zoo vaag als maar mogelijk is. Financieel gaat het voorloopig nog best; verder is Bep voor Indië goedgekeurd, door een dokter (met tropenpractijk) in Den Haag; - maar 1° is gaan naar Indië toch een heele stap, 2° vindt Bep in Holland wonen het ergste wat er bestaat, 3° zou ik mijn boek geschreven willen hebben alvorens naar Indië te gaan, enz. enz. Op het oogenblik denken wij erover om misschien toch maar een jaar in Aix-en-Provence te gaan zitten, waar ik dat boek dan schrijven kan. Holland, hebben wij uitgerekend, komt, als je de belasting meetelt die wij nu niet betalen, precies zoo duur uit als Parijs; dus als het niet is voor een *baan*, hoef ik Bep niet te dwingen daar te wonen, terwijl wat de 'inspiratie' betreft, Aix het voor mijzelf ook wint, naar alle waarschijnlijkheid. In Holland zou ik jou, Henny en Menno hebben, maar toch ook niet zóó vaak; en daartegenover staat de ellende die Bep beleven zou aan *haar* oude kennissen, wat haar als simpel vooruitzicht al uit haar doen brengt! Dus... Maar uit Parijs zullen we in April wel weggaan.

Ik eindig hier, met dit vaags. Tegen dien tijd hoor je 't wel. - Hartelijke groeten, plus een hand, van je

E.

6. Zie 2672.

P.S. - Wijzitten hier tot begin December. Schrijf dus nog eens, tenzij je zelf komt.

Kan je me het adres van Van Eyck niet eens opgeven? Gaat Henny nog bij hem college loopen?

2735. *Aan A. van der Veen: Le Roselier-en-Plérin, 18 november 1935*

Le Roselier, 18 Nov. '35

Beste Van der Veen,

Je brief heeft me veel plezier gedaan. Vooral omdat daaruit blijkt hoeveel pretentieuze domheden ongezegd kunnen blijven als men maar zonder vooroordeelen leest, zooals jij het blijkbaar gedaan hebt. Dit wil niet zeggen dat ik je niet voor intelligenter aanzie dan degenen die wèl al die domheden zeggen; want integendeel, ik denk dat je intelligent *bent*, en zelfs je manier van lezen pleit al voor die opvatting. Maar er is toch een wisselwerking: en je zou minder juiste dingen zeggen, als je je niet gewoon, bescheiden 'openstelde'.

Ik heb nooit gezegd dat iedereen een god *wil.* Maar er is altijd iets dat het begrip 'God' voor de vromen vervangt: de liefde, of een literaire grootheid (Dostojevsky maakt op het oogenblik een goede kans bij je, zou ik zeggen) of desnoods een tot het uiterste nageleefde ikheid. Iemand die werkelijk niets had, zou zelfmoord plegen.

Overigens was mijn bedoeling in die notitie meer om te zeggen dat wij telkens bepaalde waarden (vertegenwoordigd door bepaalde personen) tegenover andere waarden (en andere personen) stellen. Ik heb Coster, mèt zijn Dostojevsky-opvatting, bestreden als een abjecte 'waarde' voor Holland. Toch is er natuurlijk veel waars in het idee dat Dostojevsky voor de christelijke boetedoening altijd is blijven voelen; alleen, niet *uitsluitend* daarvoor, zooals de christelijk-aangelegde bewonderaars beweren. Dus: evenmin *is* Dostojevsky de opstandige Raskolnikov uitsluitend, zooals jij nu zegt; de waarheid is: dat alle personages van Dostojevsky étappes vertegenwoordigen in zijn eigen ontwikkeling, en dat hij tenslotte *is*: de schommeling in dat alles. Ditzelfde slingeren van goed naar kwaad en terug, dit gevoel bijna van dat het eene zonder het andere alle smaak zou verliezen, vind je bij de meest 'dostojevskyaanschen' auteur van Frankrijk, die toch héél anders is, van geest en temperament: André Gide.

Het is uitstekend dat je Duitsch leert, maar je moet absoluut

Fransch leeren*. De fransche literatuur geeft iemand het meest *smaak*, niet in de banale (kappersachtige), maar in de ernstige (als je wilt: diepste) zin van het woord. Vooral voor een Hollander is de 'latijnsche' invloed de meest heilzame, geloof ik.

Behalve Dostojevsky moet je Tolstoï lezen, vooral *Oorlog en Vrede*, en later (hij is helaas niet vertaald bij ons, dus daar begint het gedonder al) Stendhal. Je zult dan zien dat Dostojevsky, hoe geweldig ook, niet zo onvergelijkelijk is als het je nu voorkomt. Maar hij *is* natuurlijk een van de toppen van de wereldliteratuur. En als je eenmaal Duitsch kent: Nietzsche, die ook gerust naast Dostojevsky mag staan, al is het geen romancier.

Je *Parabel*[1] is lang niet kwaad. Ik heb er eenige krabbels in gezet, waar je misschien wat aan hebt. Ik zit hier in Bretagne buiten de winkelbuurt en heb geen potlood bij me, vandaar dat ik het met inkt deed. De 'beteekenis' van dit stuk is me ontgaan, en kan me ook niet schelen; ik zou liever hebben dat het er géén had, en dat het als 'droom' volstaat. Je moet het eens goed herzien, dan laten overtypen en het mij dan weer opzenden; misschien dat ik het wel ergens geplaatst krijg. Wat er mij vooral in bevalt is je streven naar bondigheid, naar een stijl zonder literair gefemel, en dat je toch niet in die andere afschuwelijkheid, het moderne gewapend beton, vervalt. Je weet wel, die verhalen die zoo gaan:

'Ik stap uit bed. Ik kleed mij snel aan. Ik loop de straat op. De straat is vol menschen. Waar gaan ze heen?' enz. En dan alles in den tegenwoordigen tijd, om het 'levend' te maken; alsof men zich juist in den tegenwoordigen tijd niet stinkend vervelen kon.

De groote moeilijkheid is: van je tijd te zijn en toch de bizondere kul ervan te ontgaan. - Op dit wijze woord wil ik vandaag eindigen. Het beste; hartelijke groeten van je

EdP.

P.S. Vanaf 1 December ben ik weer gewoon in Parijs terug.

2736 (879). *Briefkaart aan M. ter Braak: Le Roselier-en-Plérin, 19 november 1935*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

* Niet alles tegelijk natuurlijk; dus later.

1. 'Klerkje in droomland' (titel door DP bedacht). In *GN* 34 (1936) 5 (mei), P. 441-443. Later opgenomen in A. van der Veen, *Oefeningen.* Maastricht 1938, p. 11-14.

2737. *Briefkaart aan J. Greshoff: Le Roselier-en-Plérin, 20 november 1935*

Le Roselier, Woensdag.

Beste Jan,

Véél dank voor de surprise van de getypte notities. Ik ga ze nu nog verbeteren; daarna zend ik jou het stel, tenzij Coenen toestemt en ik de boel regelrecht naar Holland moet sturen, wat ik dan wel van je hoor. Ben ik de overtyper niet wat schuldig voor het gedane werk? - Van Jany hoorde ik dat hij Donderdag (d.i. dus morgen) met je in Amsterdam dacht te eten. Wanneer ben je dan weer in Br. terug? Ik wacht met spanning op allerlei berichten.

Het is hier prettig, ofschoon het weer niet zóó is. Bep is al heelemaal geïnstalleerd, Allijn ook. Je *Napoleon* gaat gelijk hiermee; ik schreef er 6 compacte blzn. over.[1.]

Vertel ook wat over Holland.

Veel hartelijks van ons twee, ook voor Atie.

Je E.

En dat ex. van *Else Böhler*? Ik kreeg nog steeds niets.

2738. *Aan R.A.J. van Lier: Le Roselier-en-Plérin 20 november 1935*

Le Roselier, 20 Nov.

Beste Rudie,

Zou je omgaand het boek met gedichten van Lermontov (Perles de la Poésie Slave!)[1.] willen zenden aan:

Louis Guilloux
13 rue Lavoisier
Saint-Brieuc
(Côtes-du-Nord)
Frankrijk.

Hij verlangt er zeer naar en heeft net nu niets te doen. Lees vooral zijn *Sang Noir*, dat tot het allerbeste behoort.

Hart. groeten van

je EdP.

Ik doe hier een prentje[2.] bij voor Freddy, dus envelop.

1. Zie 2689 n 1.
1. *Les perles de la poésie slave.* Transcription en rimes françaises par Henri Grégoire. Liège 1918.
2. Krantefoto van Jean de Tinan in monnikspij in de abdij van Jumièges.

2739 (881). *Aan M. ter Braak: Le Roselier-en-Plérin, 21 november 1935*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

2740 (882). *Aan M. ter Braak: Le Roselier-en-Plérin, 21, 23 en 24 november 1935*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

2741. *Aan F.E.A. Batten: Le Roselier-en-Plérin, 23 november 1935*

Le Roselier, Zaterdag.

Beste Freddy,

Dank voor de 2 boeken, maar je mag me alléén *Noodlot* cadeau doen. *Eline Vere* wil ik absoluut zelf betalen; te meer waar dit ex. mij niet erg bekoort. Ik heb je trouwens gevraagd moeite te doen voor een oudere druk van deze *Hollandia*-uitgave; (dit is de 9e); je kunt, dunkt me, gemakkelijk een ex. vinden, als je een beetje op jacht gaat. Ik kan ook aan V. Kampen schrijven, maar liever niet. Bovendien is het ex. dat je me zond, gebutst aangekomen, wegens onvoldoende verpakking. Ik zal er dus een ander gelukkig mee maken, als je het andere vindt.

Als je in een antifascistische vereeniging wilt gaan met niets dan gents en verfijnde geesten, dan kan je zoolang wachten tot je in een bepaald gezelschap in het concentratiekamp van Mussert zit. Maar lid worden van de 'cloaak-artisten' van die vereeniging van Romein-Verschoor[1] is natuurlijk ook best.

Over de uitgave van die erotische poëzie[2] wordt vooreerst niet gedacht. En zeker niet als je me het bederf van lieve jongemeisjes in het vooruitzicht stelt, die eenvoudig bij benadering niet weten wat ze in handen zouden krijgen (dit, gegeven zelfs de gróóte stoutmoedigheden en vrijgevochtenheden van dezen tijd, waar ik toch al zooveel smaak voor heb! - ik, met mijn ouwerwetsche pretentie van een vrouw te willen blijven onderscheiden van een lel).

Het kind Ducroo en de jonge Ducroo[3] zal ik je uit Parijs zenden. Over 5 jaar krijg je ook nog de 40-jarige Ducroo (wat zeg ik? de *41*-jarige), volkomen kaal en nog meer gebuikt.

1. De Bond van kunstenaars voor culturele rechten te Amsterdam, waarvan Bart de Ligt voorzitter was.
2. Zie 2607 n 6.
3. Zie 2525 n 1 en 2.

Slauerhoff's *Archipel*[4.] in de druk die je vraagt bezit ik zelf niet. *Disjecta membra*[5.] nog wel, maar in een vermoord exemplaar. Dat stuur ik ook uit Parijs.

Virginia van Varangot is inderdaad *B.G. aan E.*-achtig, maar flink vermengd met Stephen Leacock of een dergelijk soort humorist.

Et sur ce, la révérence. Ik heb nog van allerlei te doen, vooral notities toch, maar ook een artikel voor de studenten die zoo in het donker werken.[6.]

Hartelijke groeten, ook aan Rudie (hij gaf je Tinan zeker al?), van je

EdP.

2742. *Aan H. Mayer: Le Roselier-en-Plérin, 23 november 1935*

Le Roselier, 23 Nov.

Beste Henri,

Dank voor je lange brief. Dank ook voor het pak boeken, kranten, etc. Heeft Jan je de fl. 16. gegeven ter afbetaling? Heb je hem gezien sinds de vergadering in Dordrecht?[1.] Toen hij in Parijs was, was hij erg gezellig; maar hij héeft een zuur penne-bestaan.

Het wachten is nu dus nog op de Shakespeare (zeker géén Everyman's daarvoor!) en op de helaas weer vervlogen Multatuli. Ik vroegje ook of van dat boek van Krom geen goedkooper ex. te krijgen was dan van fl. 20.-, maar dat zal wel niet, en fl. 20. is mij te duur, al is het een heerlijk bezit.[2.] Maar dan heb je nog iets vergeten: het boekje van Proost over de Sowjet-literatuur[3.] (Van Loghum Slaterus) dat ik je nog wel vroeg dringend te zenden; maar misschien heb je dat heele briefje niet gekregen door die boekententoonstelling.[4.]

Graag dat dus nog, maar gewoon naar Parijs. Natuurlijk *ingenaaid*.

Het is hier nu goed weer, zoodat het verblijf prettig is. De eerste dagen niets dan modder en nattigheid; maar ik heb dan ook flink

4. J. Slauerhoff, *Archipel.* Herz. uitg. Chaumont-Gistoux 1929.
5. A. Roland Holst, *Disjecta membra.* Een keuze uit zijn ongebundelde jeugdpoëzie. Gedrukt in vijf exemplaren. Gistoux september 1929.
6. Zie 2717 n 5.
1. Niet achterhaald wat voor vergadering het hier betreft.
2. Zie 2088 n 3.
3. K.F. Proost, *De ontwikkeling der literatuur in Sovjet-Rusland.* Arnhem 1935.
4. Brief niet teruggevonden; boekententoonstelling niet achterhaald.

gewerkt. Hoopen notities van mijn hart af geschreven, hoopen, die van vroeger in krabbels lagen te wachten, geredigeerd in verstaanbaar nederlandsch. Ik voel me nu langzamerhand vrij komen voor verhalend werk.

Het zoontje gaat best, heeft een zeer vriendelijk karakter, is een sociabele zuigeling, zelfs een beetje allemansvriend. Als het zoo doorgaat zal hij later de geschriften zijns vaders verachten als de oprispingen van een querulant. Dat heet: 'le juste retour des choses en ce monde'. In afwachting van dat gericht zend ik een boekje met notities bij Boucher[5.] in het licht, zooals dat niet minder mooi heet.

Verder gaat alles heel behoorlijk. - Heb je *Le Sang Noir* gelezen van Louis Guilloux? het is *het* boek van het jaar.

Hou je taai, dispereert niet over de kwijnende negotie, alles sal rech kom, enz. enz., en een hand van je

E.

P.S. Heb jij misschien nog *L'Année Nue* van Pilniak? Hier is het uitverkocht.

2743. *Briefkaart aan A.A.M. Stols: Le Roselier-en-Plérin, 25 november 1935*

Le Roselier, 25 Nov.

Beste Sander,

Ik schrijf je dit uit Bretagne, maar ben 2 Dec. a.s. in Parijs terug. Zou je zoo goed willen zijn mij vóór 2 Dec. het gevraagde ex. *Ernestine* en *Anecdotes* van Stendhal te zenden?[1.] Verder had ik graag dat je 1 ex. van mijn *Byron*-bloemlezing zond aan:

Louis Guilloux
13, rue Lavoisier
Saint-Brieuc
Côtes-du-Nord
Frankrijk

Bij voorbaat dank. Laat eens iets hooren. Ik werk flink, verder gaat alles gewoon, dat is dus goed nieuws. Met h.gr.

je Eddy

5. Zie 2721 n 2.
1. Zie 2711.

Dank voor de gezonden boeken + de deeltjes *Serena*,[2.] die ik daarnet ontvang! Dus nu alleen nog maar die Byron. *Serena* ziet er best uit, ik hoop ook dat je haar behoorlijk 'de deur uitkrijgt'.

Nogmaals hart. gr. van je

E.

2744 (883). *Aan M. ter Braak: Le Roselier-en-Plérin, 26 november 1935*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

2745 (884). *Briefkaart aan M. ter Braak: Le Roselier-en-Plérin, 26 november 1935*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

2746. *Briefkaart aan J. Greshoff: Le Roselier-en-Plérin, 26 november 1935*

Le Roselier, Dinsdag.

(Wij gaan 2 Dec. terug.)

Beste Jan,

Dank voor je briefkaart, die ik met veel speurzin heb ontraadseld. Je slaat soms J.J. Slauerhoff!

Ik snak natuurlijk naar verder nieuws. Ik heb Menno geschreven om het stuk over Coenen-Eva Raedt te schrappen,[1.] als het nog kan. Het had in het vorige nr. moeten staan; maar nù lijkt het me schunnig om ze aan te vallen, nu ze voor een groot deel geslagen zijn en bakzeil halen.

Je schrijft wel over het 'circuleeren' van mijn stukken, maar niets over de voorgenomen rubriek. Toch is dàt vooral wat mij interesseert; gegeven mijn notities, die zeker tot September gaan (met 7 blzn. ongeveer per nr.). Over Napoleon dacht ik te plaatsen nà de 2 congres-stukken, dus in Maart.[2.]

Henny (die ze nu heeft) zal de *goede*, door mij geheel herziene, lezing van die stukken, geven aan Vestdijk. Ik kreeg *Else Böhler*, maar te laat. Heb mijn artikel[3.] dus afgemaakt zoo goed als het ging.

Schrijf me *vooral* over *Haagsch Maandblad* en *Social. Gids* in ver-

2. Zie 1513 n 2.
1. Zie *Bw TB-DP* 3, p. 334. Dit stuk over het formeren van een nieuwe redactie voor *GN* is niet teruggevonden.
2. Zie 2689 n 1, 2710 e.v. en 2737.
3. Zie 2312 n 3, 2421 n 3, 2704 n 2, 2707 en 2728.

band met dat stuk van Chiaro.[4.] Aan wie kan ik het aanbieden, en geef je me dan het adres?

Tenslotte: is Ermengem tevreden met fl. 250. (5000 belges).[5.] Meer zou ik er *liefst* niet voor geven. Hartelijk

je E.

Landor is uit,[6.] maar dat krijg je zeker van Sander.

Ik schrijf je beter als ik je brief heb; dit is meer een 'memento'.

2747. *Briefkaart aan R.A.J. van Lier: Le Roselier-en-Plérin, 26 november 1935*

Beste Rudie,

Dank voor je tip over *Hadji Mourad.* Maar ik heb het boek al. - Ik vind *Almayer's Folly*, eerlijk gezegd, een kreng. De stukken over Almayer zelf, de radjah en zijn minister wel goed maar vrij vervelend, de idylle tusschen dien prins Dain en de dochter van Almayer voor het stomste engelsche publiek en daarbij 'archi-faux'. Het is *de* commercieele visie, anders niets. Las je ooit *The Master of Ballantrae*, of *The Ebb-Tide* (van Stevenson)? Dat is andere koek, en als stylist en verteller is Stevenson ongeëvenaard beter, ik bedoel oneindig beter, om niet te radoteeren. - Ik werk hier allerlei notities uit en voel mij langzamerhand vrij komen voor verhalend werk. Dank voor het opzenden van Lerm.[1.] aan Guilloux.

Hartelijke groeten van

je EdP.

Vanaf 2 Dec. ben ik weer in Parijs.

2748. *Aan H. Marsman: Le Roselier-en-Plérin, 27 november 1935*

Le Roselier, 27 Nov. '35.

Beste Henny,

Je preek kwam prachtig op tijd: ik had nl. net een stuk voor de antifascistische studenten geschreven,[1.] in oratorischen en fellen stijl.

4. Zie 2715 n 3.
5. Zie 2715 n 1.
6. Zie 1513 n 2.
1. Zie 2738 n 1.
1. Zie 2717 n 5.

Behoefte mij definitief tegen dat ploertendom uit te spreken en meteen een goede plaats in te nemen op de zwarte lijst van *Volk en Vaderland*.[2.]

Hierna ben ik dus extra-gevoelig voor alles wat je zegt. Je hebt 100 × gelijk, en het is of ik Bep hoor. Ik heb dan ook maar één ding te zeggen: in principe aanvaard ik je programma geheel en al, die richting moet het uit met ons allebei, ja, ja, en ja! In de practijk - kom, laat ons hopen!...

Maar wat ik nu eenmaal geschreven heb, moet ook maar 'in het licht'. Ik merk trouwens dat het steeds beter wordt naarmate we 'nu' naderen, en uit het begin heb ik nog 6 à 7 vrij groote stukken verwijderd. Alzoo - lààt ons er het beste van hopen! - Ik vroeg je al, die stukken aan Vestdijk te geven, maar vóór 7 Dec. Kan je ze hem niet zenden als je hem niet eerder ziet?

Wat je erover zegt, is zeker heel juist. Maar er is iets geks met mij: *nadat* ik dit geschreven had, kreeg ik lust de heele sovjet-literatuur weer te gaan onderzoeken, met de bedoeling die kerels nu te lezen zooals ze gelezen wìllen worden, d.w.z. met terzijdestelling (voor zoover mogelijk) van mijn 'allerindividueelste lezersstandpunt'.

Hedda vindt Bep lang niet slecht; ik voel er ook veel voor.[*] Zeker stukken beter dan *Vera* of *Slava.* Maar dan moet je het in *A.M.B.* veranderen; wat natuurlijk best kan. Een andere vraag is: kan je het niet een titel geven die geen vrouwenaam is? dàt doet zoo 'ouderwetsch'. - *Portrait in a Mirror* heet een roman van Charles Morgan (van *The Fountain*, dat in Holland speelt, zéér bewonderd door Van Eyck). *Zelfportret* lijkt mij erg ongeschikt, gegeven den tijd. Eigenlijk valt àlles dus niet mee!... Noem Vreede 'Beernink' of zoo.[3.]

Stols gaf me voor *Serena* fl. 25.-, dus voor het geld hoef je het niet te doen. Maar met jou is hij minder 'bevriend' dan met mij, dus je kan hem allicht iets voorstellen; maar misschien is Kafka te weinig voor een grooter publiek. *Fermina* is nog niet uit; natuurlijk zend ik je een exemplaar.

Ik dènk dat je met fl. 180. voor twee kunt leven in Aix; beter zelfs dan in Holland. Maar om dat zeker te weten moeten we het hebben geprobeerd. We gaan binnenkort eens kijken en logeeren bij Noth,

2. *Volk en vaderland, Weekblad der nationaal-socialistische beweging in Nederland* (1933-1945).
* Voor ons beiden geldt: als het een losse naam moèt zijn!
3. Zie 872 n 2, 2412 n 2 en 3118 n 6.

die daar best tevreden is en er goed werkt (er is een uitstekende bibliotheek en Noth is met den bibliothecaris goed bevriend). Als de stad meevalt, zal ik je schrijven; het is wel een aardig idee om daar samen te 'koloniseeren' vóór wij naar Indië gaan. Ook Kelk woont daar in de buurt,[4] - en gelukkig ook niet tè dicht bij. Weet je dat hij over boeken schrijft - en lang niet slecht (ik zeg dit ofschoon hij van *Ducroo* niet veel hebben moet!) in de *Prov. Overijsselsche en Zwolsche Courant*? Je zou ook zoo'n baantje moeten hebben, het ongeluk is alleen dat je dan van hollandsche boeken niet afkomt, wat je bijna als conditie stelt.

Tot zoover. We gaan 2 Dec. naar Parijs terug. Hierbij, om je te amuseren, toch een stukje van Menno over Jo Küller,[5] in het 'verkeerde genre' dus, maar ik heb er toch mijn portie laag plezier aan gehad!

Hartelijk dank voor al de moeite die ik je gaf, groeten ook van Bep en aan Rina, een poot van je

E.

P.S. *Serena* is bij een eerste lezing erg aardig; bij een herlezing merk je hoe goed het is en hoe subtiel de charme ervan. Overigens, ça ne casse rien, maar dat wil het ook niet en niet à la Mauriac (die het trouwens wèl wil op zijn Roomsche manier).

Ik las hier *Een Hollandsch Drama.* Ongelooflijk goed en het beklemmendste boek dat V. Sch. ooit schreef. Zeker even sterk als *De Waterman*.

2749 (885). *Briefkaart aan M. ter Braak: Le Roselier-en-Plérin, 28 november 1935*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

2750. *Briefkaart aan A.A.M. Stols: Le Roselier-en-Plérin, 28 november 1935*

Le Roselier, 28 Nov.

Beste Sander,

Is *Le Bar de la Fourche* niet een boek voor je 'Karavaan'? Het is

4. C.J. Kelk woonde sinds 1934 in Cagnes-sur-Mer. Zie ook 2688 en 2704.
5. 'Der Zauberberg incognito'. In *Het vaderland* van 24 november 1935 (ocht.). Over Jo van Ammers-Küller, *Prins incognito.* Amsterdam 1935.

boeiend en maar een klein boekje, en de held ervan is een hollandsch avonturier. Grasset heeft het net herdrukt, maar Gilbert des Voisins schreef het misschien al 15 jaar geleden (wat natuurlijk niemand weet in Holland).[1] Verder raad ik je aan: *The Ebb- Tide* van Stevenson (om dezelfde redenen, het is zoo goed als een goede Conrad, boeiender verteld, heelemaal een avonturenroman en ook niet dik). Àls deze boekjes succes kunnen hebben, dan lijken deze 2 nrs. mij prima; lees ze in elk geval. Kan je me *Fratilamur* en *Over Leopold* van Jany sturen in de Kaleidoscoop-serie? maar dan een 'waarloos ex.'? Dank. Schrijf ook eens hoe de serie tot dusver gaat. Wil je mijn keuze uit Rodenbach[2] (3 vel) niet ervoor? Die krijg je gratis. Hart. groeten van

je E.

2751. *Aan A. van Schendel*[1]*: Le Roselier-en-Plérin, 28 november 1935*

Le Roselier, 28 November '35.

Beste Arthur,

Bep zal op een ander velletje aan Annie schrijven over de wederwaardigheden; ik bepaal me dus tot het *Hollandsch Drama*, dat ik nu net gelezen heb (hiervóór moest ik allerlei andere dingen afdoen). Ik ben er nog heelemaal onder de indruk van. Het is wel het zwartste boek dat je geschreven hebt, maar het is of je gang steeds vaster en sterker wordt - de gang vaster, en de bouw sterker - en dit boek is zeker in stijl, compositie, sfeer, enz. volkomen de gelijke van *De Waterman.* Van je 3 latere 'meesterwerken' is *Het Fregatschip* ongetwijfeld het zwakste. Dit *Drama* is het beklemmendste dat ik ooit van je las; als je dat bv. bij *Rose-Angélique* vergelijkt, dat ik nu het laatste las, wat een verschil, niet alleen van meesterschap, maar van 'inhoud' (niet in de domme beteekenis van dit woord). Ter Braak heeft uitstekend het noodlotskarakter van het boek aangegeven in zijn artikel[2]; alleen, dit is het christelijk noodlot, d.w.z. tot in ieder onderdeel anders dan het 'antieke'. En toch, zelfs het antieke koor ontbreekt hier niet: dat zijn de altijd aanwezige buren! Ieder hoofdstuk van het

1. Vgl. 'Blocnote klein formaat'. In *GN* 35 (1937) 3 (maart), p. 293-294 (*Vw* 5, p. 215).
2. Zie 1552 n 3.
1. Men vindt deze brief bijna woordelijk terug in *Graffiti, (Blocnote klein formaat) = DVB* 13 (1936) schrift 10 (oktober), p. 15-17 (*Vw* 5, p. 144-146).
2. 'Haarlemse tragedie'. In *Het vaderland* van 3 november 1935 (ocht.).

boek is geslaagd. Zoowel Gerbrand als Floris zijn hoofdfiguren in je oeuvre, maar Wijntje, Jans, Stien, Frans, alle mindere figuren zijn volmaakt. De beklemming ligt over het verhaal van het eerste moment af, daarom is het, hoewel misschien niet beter, toch aangrijpender, boeiender nog dan *De Waterman.* Ik merk dit hieraan: van *De Waterman* heb ik iederen dag 2 of 3 hoofdstukken gelezen, wat me véél goed deed in dien tijd (bij de Russen), dat weet ik nog. Dat wou ik met dit boek ook doen, maar het laat zich niet zoo behandelen: het drukt je op de borst, maar het *wil* doorgelezen worden. Ik had het dus in 2 dagen uit. In de hollandsche literatuur ken ik maar één boek dat, hoewel totaal anders, even beklemmend is, het 3e deel van de *Boeken der Kleine Zielen.* Maar *dit* heeft, door stijl en opzet, een veel 'historischer' beteekenis; Couperus is Den Haag, dit is bijna 'heel Holland'. Het is heel curieus, dit karakter van het boek; in dezen tijd, waarin alle kritici verlangen dat een boek 'sociologisch' verantwoord zal zijn, zoodat iedereen zich toelegt op het bestudeeren van de een of andere stof voor zijn middelmatige reportage, ben jij erin geslaagd om, *met zuiver-artistieke middelen*, - al hèb je er misschien heel wat voor bestudeerd, - een boek te maken dat ook 'sociologisch' eersterangs is. Tenslotte, er is iets heel wonderlijks in je laatste 'evolutie': - het *Fregatschip* was de roman van een schip, *De Waterman* de roman van de hollandsche rivieren, dit boek is de roman van een *huis.* Ik heb werkelijk de grootste bewondering voor de 'verborgen compositie' van dit boek, voor de manier waarop overal dingen staan die verderop hun uitwerking hebben of hun echo of hun tegenzang; het is of het noodlot zich tot met al deze kleine dingen bemoeit, en toch heeft de lezer nooit den indruk dat de schrijver dat gearrangeerd heeft, het is of de schrijver ook blindelings aan het noodlot gehoorzaamt.

Dat is wel zoowat alles, als het geen detailkritiek moet worden; ik hoef je er zeker ook niet bij te zeggen dat dit Holland is op een haast onverdiende manier voor Holland. De echte hollandsche lezer zal dit boek lezen en het naar of mooi vinden of de twee tegelijk, en er mijlen van af zijn om te beseffen wat voor cadeau hij hier gekregen heeft; de 'betere lezer' is iemand die al beseft dat dit tot het betere soort - bv. Aart van der Leeuw - behoort, maar niet dat het van een kracht en een beheersching is (geconcentreerd en compleet) zooals niemand het je nadoet.

Je hebt bovendien 100% het standpunt van den schrijver ingenomen die zijn personages niet 'richt': men kan zich even goed voor-

stellen dat je deze heele mikmak van overdreven christelijk schuldbesef afschuwelijk, benepen en stom vindt, als groot. Het waarschijnlijkste is allebei: d.w.z. de manier waarop je het drama behandelt, je *stijl* dus (in de ware beteekenis) is zóó, dat zelfs de meest onchristelijke lezer - waartoe ik mij vlei te behooren - de grootheid erkennen moet die zelfs in deze christelijke onderwereld heerschen kan. En weet je dat je hierin, al is het maar een *tikje*, iets met Dostojevsky gemeen hebt? Maar je zal zeggen dat dit blasfemeeren is, en dat is het ook, als men alleen maar let op compositie, toon en stijl.

Nu houd ik ermee op, om de pen aan Bep te geven, die geen 'ander velletje', maar het overgebleven wit papier begeert. Veel hartelijks, ook voor Annie, Ken en Sjeu, en een hand van je

Eddy

Lieve Annie,

Wat een teleurstelling dat jullie niet over Parijs gekomen zijn! We hadden er natuurlijk ons vertrek naar Bretagne voor uitgesteld. We denken nog zoo vaak aan de gezellige kopjes koffie in Bellevue. Amsterdam in de winter zal jullie na Sestri wel niet meevallen, temeer omdat jullie nu toch al niet zoo dolgraag in het vaderland zijn. Maar prettig voor Kenny en Sjeu.

We hebben hier een week prachtig weer gehad, zoodat het Alijntje iedere morgen buiten in de zon kon staan en zeelucht opsnuiven. Ik zou hem je dolgraag laten zien. Hij is heel levendig, en nu juist bezig in de wieg naast ons bed (speciale verwennerij van het uit logeeren zijn) Indianenkreten te slaken. Het is een echte jongen, met heele stevige spieren, zeer welbespraakt, hoewel nog niet in ons vocabulaire, en ook een mondain, die het heerlijk vindt menschen te zien, tegen iedereen vriendelijk is, en in de trein glimlachjes uitzendt naar eenzame dames. Hij is erg vroolijk, en als hem geen tandpijn dwars zit, ook erg zoet. Eddy meent in hem een Stendhaliaansche geest te zien, en misschien is het waar; hij heeft heel precies-kijkende donkerbruine oogen. De kinderdokter vindt hem zoo goed als maar mogelijk is.

Onze verhuisplannen hebben zich op Holland, Indië en Aix-en-Provence gericht. Voorloopig is het laatste het waarschijnlijkste, en Indië - althans een paar jaar - voor de toekomst. (Ik zou nu best eens vijf jaar in één huis willen zitten, liefst in Parijs, maar Eddy werkt er minder goed.)

We zagen bij Jan een massa kieken van Sestri en jullie. Van Alain is net een heele film volslagen mislukt. Ik dank Arthur ook hartelijk

voor het Holl. Drama, begin eraan nu E. het uit heeft. Heel veel liefs aan allen.
Bep.

2752. *Aan J. Greshoff: Le Roselier-en-Plérin, 29 november 1935*

Le Roselier, Vrijdag.

Beste Jan,

Dank voor je brieven. Ik hoop dat de hoofdpijn over is. Wij beginnen te verlangen naar weggaan, behalve als het heel mooi weer is.

Het portret van den goddelijken cretijn was zeer toepasselijk maar *ieder* ander was even goed geweest in dat vak.

Coenen is een ontzettende ouwehoer. Zielig misschien, maar als je voor dergelijke argumenten, komend van iemand die Menno antipathiek vindt en ook Henny niet wil, zwichten moet, dan is het gedonder nooit afgeloopen. Zoo'n Eva Raedt is veel erger dan Coenen zelf (als het nu niet gaat om bedenkingen van 'helpen' en zoo, maar van zuiverheid inzake literatuur); hoe kom je van zoo iemand weer af als je haar eenmaal als gelijkwaardige behandelt en gelijke rechten geeft. Ik *zie* het huishouden Coenen-Eva Raedt al, complot-teerend tegen jullie: met literaire belangen heeft het na 2 maanden dan al *niets* meer uitstaande!

Van die rubriek van mij[1] zie ik nog niet zoo gauw iets worden. Coenen liet me nl. revisie zenden van dat stuk over Vestdijk en van dat commentaartje tegen Fernandez[2]; op dit laatste stond alweer: 'Jan. nr.' Ik heb er nu op gezet dat het, als het *eenigszins* kon, in December moest, gegeven het actueele karakter ervan. Dit laatste begrijpt een kind, en is niet in mijn belang maar in dat van *Gr. Ned.* Wat mij betreft kan dat stuk ook geplaatst worden *na* de Abessijnsche oorlog. Maar Coenen heeft 50 jaar training van 'maar opschuiven' achter zich, dus zoolang hij zich met het opmaken v/h tijdschrift bemoeit zal hij wel kans zien om van mijn maandelijksche rubriek - gesteld dat daartoe in principe besloten wordt - een tweemaandelijksche te maken.

Dit zijn geen 'zurigheden' tegen jou, maar geeft alleen maar mijn verhouding aan tegenover het element Coenen. Als ik Eva Raedt

1. Zie 2710 e.v.
2. Zie 2717 n 3.

was, dan zou ik wschl. het blad wèl maandelijks kunnen volleuteren.

Mijn bedoeling is nu om na die 2 stukken, die blzn. over Napoleon te publiceeren,[3.] + nog wat anders. Maar heusch, ik zie het er al niet meer van komen.

Ik zal van Ermengem zelf schrijven, al had ik oneindig liever gehad dat jij alles eerst met hem *besproken* had wat ik je schreef.[4.] Ik maak nu uit je brief nl. op dat je hem sprak vóór dien brief en niet erna. In een gesprek kan je zooiets behoorlijk behandelen, in een brief (aan iemand bovendien die je nooit gezien hebt) blijft het lapwerk. Maar soit, al zou ik er eig. net zoo lief even voor naar Brussel reizen.

Het boek van Pannekoek,[5.] waar je nu voor de 2e maal over schrijft, is hier nog altijd niet gekomen. Weet je zeker dat het uit Brussel verzonden werd? Heb je het zelf gedaan of door een ander laten doen? Ik krijg allerlei pakken en geregeld door, dus het verwondert me dat dit er niet is.

Prachtig voor Arthur. Er *is* dus in Holland nog iets te bereiken, al lezen natuurlijk 4500 op de 5000 menschen dat boek om 'verkeerde redenen'. Ik schreef Arthur erover.

Ik hoop dat de hoofdpijn je heusch spoedig verlaat want het moet een ellende voor je zijn. En als het gezeur van Coenen ophoudt, ben je al een eind op de goede weg. Misschien is het wel wat wreed van je geweest om hem weer hoop te geven. Voilà; uit Parijs beter (waar we Maandag weer zijn). Dit gaat tusschen allerlei andere brieven en de ware lust tot schrijven ontbreekt.

Veel hartelijks van ons 2, ook voor Atie, een hand van
je E.

2753. *Briefkaart aan H. Mayer: Le Roselier-en-Plérin, 29 november 1935*

Le Roselier, Vrijdag.

Beste Henri,

Graag dat boek van Krom dan.[1.] - Zou jij Jan willen schrijven je die fl. 16.- te sturen? zeg dat ik ernaar geïnformeerd heb.

3. Zie 2737 en 2746.
4. Zie 2715.
5. G.H. 's-Gravesande, *Sprekende schrijvers.* Amsterdam: Meulenhoff 1935. Hierin bundelde 's-Gravesande een aantal door hem afgenomen interviews.
1. Zie 2088 n 3 en 2742.

Ik heb inderdaad plannen om te schrijven in *Gr. Ned.*, maar de vraag is: in hoeverre Coenen me dat beletten wil of kan. Jan zou me een rubriek bezorgen; tot dusver heb ik daar *niets* van gehoord...

Wij gaan 2 Dec. (Maandag a.s.) naar Parijs terug.

Het boek van Pia is eig. zeer vervelend,[2.] om de eenvoudige reden dat het toch allerminst van Pia *is.* De vervelende juffrouw die er de 'ik' van is, bestaat niet en is antipathiek in zoover ze bestaat, dus wat wil je? Maar Pia is hier niet als schrijver opgetreden, verre van de baronne te hebben bevrucht, kan je dus eerder zeggen dat hij door haar is gesteriliseerd.

Ik las met veel plezier Menno over Ina en Jo,[3.] over de laatste met meer plezier nog. Ze zal wel zeggen: 'Zie je nu dat Ina *gelijk* had toen ze insinueerde over de kift!' Enfin!

Hartelijke groeten v. je

E.

2754. *Aan F.E.A. Batten: Le Roselier-en-Plérin, 30 november 1935*

Roselier, 30 Nov.

Beste Freddy,

Dit schrijf ik nog in Bretagne, maar ik neem het mee naar Parijs, om er daar die foto's in te doen. Graag binnenkort terug. 'De jonge Ducroo' werd gemaakt even voor ik reporter werd bij Wybrands; ik was dus 19.[1.] Dit is ook heelemaal de tijd van Edy, maar hij was toen net weg (naar Breda). Allerlei menschen vinden dat ik er zoo naïef uit mijn oogen kijk; in werkelijkheid keek ik de menschen in die tijd zoo 'vol' aan (term van Ferdy de Grave, Rudie van Geen uit *Ducroo*) dat ik telkens ruzie kreeg met onbekenden. Ik deed het niet *altijd* expres.

Eline V. houd ik liever aan tot je een andere druk gevonden hebt. Ik wil hebben: de eerste druk in dit formaat (Hollandia-bibliotheek),

2. Mogelijk bedoelt DP Pascal Rose, *La vie de famille.* Paris 1935. Volgens mededeling van Pia corrigeerde hij het Frans van deze roman van de Duitse jodin Rose over haar eerste huwelijk met een Hongaarse baron van Ternova.
3. In zijn bespreking van Ina Boudier-Bakkers *Vrouw Jacob*: 'Jacoba van Beieren, De Middeleeuwsche vrouw en haar Arkelsch tekort', in *Het vaderland* van 20 oktober 1935 (ocht.) betichtte Ter Braak de schrijfster van plagiaat (zie *Bw TB-DP* 3, p. 311, 317, 322, 344, 347, 351 en 352). Zie verder 2748 n 5.
1. Zie 2525 n 2 en 2741.

dus 7e of 8e.[2] Signaleer me ook een 'kop'-uitgave van Multatuli,[2] als je die ontmoet.

Ik zal je zeggen wàt je aan jongemeisjes met vooruitstrevende geest moet laten innemen: een boekje getiteld *Aan mijn Zusje (brief over het geslachtsleven*); er bestaat zelfs een *Tweede Brief aan mijn Zusje*, beide van *ir.* Felix Ortt, behoorende tot de 'Bibliotheek voor reiner leven' (uitgegeven door 'Chreestarchia'(!!) te Soest), wschl. verkrijgbaar in iedere hollandsche boekhandel die zich respecteert. Zooiets is òngehoord; daar voedt het essentieele van Holland zich mee, en daarnaast *is* Dirk Coster inderdaad een summum van verfijning, stijl, intellect en cultuur. Lees het, echt; geef het je 'meisje' cadeau op haar verjaardag. En let wel, het is *erger* dan pornografie. Alles wat die man zegt is eigenlijk best, maar de manier waarop is zoo, dat je je bezoedeld voelt door de aanraking. Het is *het* denken in de sfeer van de mossels, met deze boekjes maakt iemand menschen die nergens aan toe gekomen zijn, 'complexenlooze' glazen huisjes met een paar ideeën-knikkers erin. Ik kreeg dat boekje laatst toevallig in handen, en bloos er nog van: naast deze toon zijn woorden als 'drol, piel, kut' enz. - mits door iemand van standing gebruikt - vuurpijlen en ijsbloemen; kortom, ik had geen besef dat het *zooiets gemeens* was. En neem de proef, laat het eens een 'gewoon mensch' lezen, zonder te waarschuwen. Hij zal het wschl. niet mooi of diep vinden, maar toch heelemaal niet erg.

Àls ik er nog eens toe kwam om iemand zoo'n briefje te sturen als jij aan Van Duinkerken eens,[3] dan zou het aan dezen denker *ir.* Ortt zijn. De man heeft ook romans geschreven en studies over letterlijk ieder onderwerp. (Bovendien heeft hij de vrouw met wie hij eeuwig in 'vrij huwelijk' zou leven, doodgewoon in den steek gelaten; maar dat heeft hij zijn Zusje niet geschreven.) De moraal van de pissebedden kàn uiterlijk precies dezelfde zijn als die van Spinoza, dat is het ergste, en dat geeft absoluut nieuwe ideeën ten opzichte van een op te stellen hiërarchie. Daarom de dwaasheid van alle jonge geesten die Spinoza 'verachten', terwijl ze het in waarheid Felix Ortt doen. Vandaar boeken ook als *Politicus zonder Partij*, uiterlijk tegen 'den Geest' geschreven, zooals Nietzsche het deed; in werkelijkheid in het eene geval tegen den hollandschen zwendelaar-met-den-

2. Zie 1970 n 1.
3. Batten schreef Van Duinkerken juni 1935 een onvriendelijke brief n.a.v. diens bespreking van *Het land van herkomst* (zie 2556 n 1). Een kopie van deze brief stuurde hij aan Du Perron.

geest (Casimir, Ortt, Coster en alle ‘hooger’ levende heeren, mevrouwen en studenten), in het andere tegen de schoolmeesters onder de duitsche vakphilosofen, philologen, historici, enz. Il s'agit de distinguer. -

Ik vind dat ietwat musketier-achtige portret van Couperus[4.] wel aardig, al is het wat ‘gek’. Heel wat beter althans als het monsterding van Van Wély,[5.] - ofschoon dat, voor Van Wély, ook nog tot de minst-erge behoorde. Enfin, het is L.C.

Voilà. Moet je *Sprokkelingen* van Van Genderen Stort niet eens lezen?

Met beste groeten,

je EdP.

Misschien stel je prijs op bijgaande 2 handschriften van A. Roland Holst.[6.] Ik stuur ze je maar.

2755. *Aan G.H. 's-Gravesande: Le Roselier-en-Plérin, 30 november 1935*

Le Roselier, Zaterdag.

We zijn overmorgen weer in Parijs.

Beste Hein,

Ik zit hier in Bretagne en heb goed gewerkt. Van Jan hoorde ik dat je boek met interviews uit is, en zelfs dat hij het mij gezonden had, maar tot dusver zag ik niets verschijnen. Ik ben zéér verlangend het te lezen, misschien haast nog meer het te *zien*, want een groot deel van de tekst ken ik, geloof ik, al. Jan zei me dat er een groot interview van hem instond, speciaal hiervoor gemaakt - tenminste, ik

4. Zie *Louis Couperus.* Den Haag 1963. Schrijversprentenboek 9, p. 19, afbeelding 47.
5. Een aquarel van A. van Welie voor het eerst gepubliceerd in het Haagse societyblad *De Kroniek, Geïllustreerd maandblad voor Nederland en België* 2 (1916) 5 (mei), p. 233.
6. Namelijk van ‘Twee gedichten uit “Een winter aan zee”’. In *De stem* 15 (1935) 12 (december), p. 1169-1170. Niet opgenomen in *Een winter aan zee*, maar wel als ‘Uit de jaren van “Een winter aan zee”’. In A. Roland Holst, *Tegen de wereld.* 's-Gravenhage: Stols 1947, p. 12-13. Ook in A. Roland Holst, *Verzamelde gedichten.* Den Haag etc. 1971, P. 444-445. Zie M.H. Schenkeveld, *Een begin van rekenschap.* Assen 1970, p. 40.

meen mij zooiets te herinneren uit een gesprek hierover. Het kan zijn dat de post het boek straks nog brengt - omdat Jan het vergeten heeft, of omdat de post er wat langer over heeft gedaan - maar anders zou ik het graag van een ander ontvangen. Kan je Meulenhoff niet vragen om mij een recensie-ex. te zenden, of is hij net zoo 'economisch' als Querido? Staan er photo's in het werkje.?

Als het succes heeft en je kan dit succes uitbuiten door meteen een nieuwe reeks interviews te maken, dan zou dat ook heel geschikt zijn. Jan zei me dat het je erg speet mijn interview er niet in te hebben, omdat ik het zelf al opgenomen had in de 'cahiers van een lezer'.[1.] Eigenlijk een stomme streek van me. Maar ik stel je wat anders voor, als het voor jou zijn belang kan hebben: we maken een interview per correspondentie en je werkt dat uit. Ik heb het Menno eenige tijd geleden voorgesteld, na het verschijnen van *Ducroo*, maar hij wou niet omdat hij de dingen die hem werkelijk ter harte gingen niet in den toon van het haagsche publiek kon behandelen en dus liever Lotje Köhler op deze manier 'gaf' dan mij.[2.] Ditzelfde zal voor jou toch wel niet gelden; jij bent hier nu eenmaal specialist, en je kent mij niet zóó goed als Menno. Wat denk je ervan?[3.]

Dus bijv.: Je maakt een begin, van ± een blzij. Neem onverschillig welke ontmoeting van ons, bv. de laatste in *Riche*,[4.] stel je voor dat Menno er niet bij was, stel die ontmoeting op *nu* (ik kan net zoo goed nu even in Holland geweest zijn), 'beschrijf' me of wat je wilt, enfin, geef even de 'atmosfeer'. Daarna stel je me een aantal vragen, die je op je gemak bedenkt en me toestuurt, bv. 10 of 12 (11 is mooier voor de waarschijnlijkheid!) Ik laat heelemaal aan jou over wàt je me vragen wilt: over de roman, over of *Ducroo* nu een roman is of niet, of ik er herrie om heb gehad met mijn familie, over wat poëzie is, over wat ik van de koloniale letteren denk, of over mevr. Szekely-Lulofs (als actualiteit?), over tooneel, over film, over deze 'groote tijd' en de politiek, over de rol van de 'clerken', enz. enz. - geneer je niet en maak je vragen zóó dat je er zelf plezier van hebt. Ik zal daarop dan antwoorden. Als de copy bij je terug is, zet je die zoo in elkaar dat

1. In E. du Perron, *Vriend of Vijand, (Cahiers van een Lezer).* z.p. [Brussel]: Stols 1931, p. 137-147 (*Vw* 2, p. 192-199). Eerder als 'E. du Perron over proza, poëzie, critiek'. In *DGW* 29 (1930) 5 (mei), p. 107-110.
2. In 'Interview met "Charlotte Köhler"'. In *Het vaderland* van 6 november 1935 (av.). Zie ook *Bw TB-DP* 3, p. 319.
3. Dit plan is niet gerealiseerd.
4. Voormalig café-restaurant op het Buitenhof bij de Passage in Den Haag.

het een compleet interview wordt, misschien ontbreekt er dan niet veel meer aan dan een staart, die je ook zoo mooi kunt maken als je maar wilt.

Ik kom vooreerst hoogstwschl. niet in Holland. We hebben nu plannen om in Aix-en-Provence te wonen, maar Bep ziet zóó ontzettend tegen verhuizen op dat we misschien nog wat zullen blijven in Parijs. Ik denk spoedig serieus met mijn nieuwe boek te beginnen, maar heb nu vooral een hoop 'blocnotes' verwerkt, die me van het hart moesten. Het erge van Parijs is, dat het zoo boeiend is en telkens nieuwe stof aanbrengt, dat je belangstelling naar alle kanten wordt getrokken maar dat je niet tot uitwerken komt. Bep ziet tegen Holland het allerergste op, vandaar dat we dààr voorloopig van hebben afgezien. Na Aix, als ik klaar ben met het boek, wordt het misschien Indië. Maar al dit plannen maken is idioot; telkens gebeuren er dingen (in dezen grootschen tijd) die alles veranderen. Dus... het is of ik niets gezegd heb.

Laat eens hooren hoe het met je gaat, en met Nen. Heb je andere plannen van publicatie? Is het op de krant altijd hetzelfde? Is er het een of andere fransche boek waar ik je plezier mee kan doen? Hartelijke groeten, ook van Bep; een hand van

je E.

2756. *Briefkaart aan H. Marsman: Le Roselier-en-Plérin, 30 november 1935*

B.H. - Hier is een boek dat je misschien met profijt kunt inkijken als je die Nietzsche-studie van je maakt: *Le Progrès de la Conscience dans la Philosophie occidentale* door L. Brunschvicg (Franschman!) Volgens Benda staat daarin een uitstekend exposé over de hegeliaansche en nietzscheaansche theorieën zooals ze in de politiek van nu worden toegepast.

Ken je eig. *La Trahison des Clercs* van Benda en *Réflexions sur la Violence* van Sorel. Het zijn 2 boeken die je absoluut lezen moet in dezen tijd. Benda geeft het clerkenstandpunt tegen het temporeele: dus de rechtvaardigheid - véél beter dan Huizinga, *Schaduwen v. Morgen*, ofschoon je dat, gegeven Holland, ook maar moet inkijken. - Er is een vervolg op de *Trahison*, in antwoord op het antwoord van de van verraad betichte clerken (zoowel van rechts, als van links, als van de philosofen): *La Fin de l'Eternel.* De 2 zijn van belang, en uitstekend

geschreven. Sorel las ik nog niet, maar deze geweld-theorie is een soort gids geweest zoowel voor bolsjevisten als fascisten. Dus precies de tegenstelling v. Benda.

Tot later. H. gr. van je

E.

2757. *Aan A. Roland Holst: Le Roselier-en-Plérin, 30 november 1935*

Le Roselier, Zaterdag 30 Nov. '35.

Beste Jany,

Dank voor brief en verzen; de laatste heel goed, geserreerd en minder mysterieus dan andere. Maar telkens als ik een paar van deze gedichten zie, krijg ik lust het geheel te overzien niet alleen, maar te 'doorwroeten'. Het is misschien goed dat je wacht met publiceeren, want eigenlijk is het een in versformules gekristalliseerd dagboek, en het is misschien nog lang niet afgesloten; misschien is het iets dat jaren moet duren en dan blijken zal jou - gegeven je behoefte aan mysterie - zoo volledig te hebben uitgedrukt, als geen poëzie van je tot dusver het deed. Maar er is een samenhang-in-jou, die de argelooze lezer natuurlijk niet ziet, en die jij zelf wschl. eerst goed zult beseffen als *alles* vóór je ligt.

Ik las met de grootste bewondering Arthur's *Hollandsch Drama.* Hij is nog nooit zóó beklemmend geweest; en zoo vast van beweging. En dan deze grootschheid te suggereeren in diè onderwereld van benepen christelijk schuldbesef. 'Il n'y a pas de sot drame' - dat is ongeveer de moraal die ik eruit haal. En misschien ook, dat zelfs de meest onverdachte menschen nog kans zien hun leven te bederven. Tenslotte: neem Stavisky[1] en geef hem aan Tolstoï, hij zal er een aangrijpend personage van maken, niet in het opvallende van zijn carrière, maar juist in de diepte. Arthur is misschien nooit zoo ver in dit soort 'diepte' - essentieel die van den romancier, zonder bewuste analyse - gekomen, als hier.

Huizinga las ik met respect, maar de nasmaak is vrij beroerd. Het is een ijdel boek, in den zin van nutteloos. Het is best dat het geschreven werd, het is een stem voor waarden die wij niet verkwanseld willen zien, en de stem van iemand die recht van spreken heeft. Meer is het niet. Er is niet één idee in, dat een ander al niet heeft gezegd;

1. Zie 1926 n 1.

het is *het* ‘clerken’-standpunt. Als je Benda's twee boeken over dit onderwerp leest (*Trahison des Clercs* en *l'Eternel*) dan vind je alles uit H. al beter gezegd, minder voor een auditorium - tòch, en al is het op de achtergrond - van hulponderwijzers. Dat is weer de vloek van Holland, het *stempel* van Holland, als je wilt; Benda schrijft, ook als hij weet dat hij knapper is dan zijn lezers, voor een publiek van ‘gens du monde’: ‘u weet dat...’ - Huizinga voortdurend in den toon van: ‘let u nu eens goed op, op wat ik zeggen ga’. Bovendien, Benda is een schrijver met geleerdheid, Huizinga een geleerde met schrijvers-gaven; voor menschen als wij is dat toch een verschil. - Ik denk dit en andere dingen te zeggen in een artikel, of notities,[2] die ik hierover publiceeren zal (waar?...) als ik met mezelf in het reine ben over dit ‘clerken’ standpunt.

In afwachting daarvan heb ik mijn eerste artikel van ‘clerc guerroyant’ geschreven, tegen heug en meug en met een rot nasmaak, maar met het gevoel dat het mijn plicht was, voor het antifascistische studentenblad.[3] Tenslotte: de bourgeoisie organiseert nu eindelijk haar haat tegen het proletariaat, dat haar eeuwenlang heeft gehaat. Wat bewijst dit? Dat in deze tijd van organisaties niet anders gedaan kon worden, en dat de organisatie van het proletariaat steeds beter en sterker wordt. Goed; hebben de bourgeois dan ongelijk? moeten ze zich dan zonder weerstand laten lubben? Neen. Ceci dit: ik kan *onmogelijk* aan dien kant staan, al is het ‘mijn klasse’ dan. Met al mijn afkeer voor allerlei dingen van het kommunisme, vooral op artistiek gebied, maar ook elders, ook in het heele element Stalin (gezien als tegenstander van het element Trotsky, en op zichzelf), kan ik werkelijk niet zeggen dat de bourgeois gelijk hebben. Of je moet absoluut als politicus gaan denken, als ‘realist’, als ‘temporel’ sec (Benda), je moet werkelijk zeggen dat je lak hebt aan zulke dingen als rechtvaardigheid en moraal. Het gelijk van de bourgeois is een puur *practisch* gelijk; het kapitalisme *is* verrot, de bevrijding van de laatste slaven *is* het hoogste doel voor de menschheid, zoolang men zich tot deze aarde bepaalt. Dus als ik werkelijk partij koos voor de bourgeoisie zou ik voor mijzelf weten dat ik inderdaad een gelijk zou kunnen laten gelden, maar van een verdomd laag soort.

Je moet alleen maar niet te veel kijken naar de individuën die het

2. ‘Blocnote klein formaat’. In *GN* 34 (1936) 9 (september), p. 278-283 (*Vw* 5, p. 162-165). Zie ook 2730 n 2 en 2756.
3. Zie 2717 n 5.

hooge gelijk vertegenwoordigen! Je moet liefst blind en doof aan de mythe gelooven, ook daar!

Die Huizinga en Benda en zoo zijn prachtig; alles wat ze te zeggen hebben is tenslotte dit: 'ja, zeker, vroeger was het ook rotzooi, maar wat *gepreekt* werd klonk beter'. Ik vind dat een schrale troost. Behoorlijke lieden zijn er nu ook; ik geloof niet dat Marx en Engels minder edele lieden waren dan Erasmus, alleen hun streven was anders, de qualiteit scheelde niet zooveel. En dan, het is altijd makkelijk om een tijd dood te slaan met de grootste namen uit alle vorige eeuwen (waaruit dan meteen alle namen van groote ploerten verzwegen worden). - En toch, tenslotte *geef* ik deze 'clerken' gelijk. Tenslotte *is* deze z.g. 'groote tijd' één poespas van gevulgariseerde, gemechaniseerde, georganiseerde, geherosodomiseerde kwatsch, met de krant als verspreider van cultuur voor allen en als blaasbalg van alle kleine vuurtjes van lage afgunst en haat.

Wat de vroegere tijden op deze vóór hebben is tenslotte misschien *alleen*: dat de rotzooi minder aaneengesloten en geordend was.

De eenige juiste reactie lijkt soms: apart wonen, er zoo min mogelijk aan denken, enz. Maar het lukt me toch niet; ik ben te 'aardsch', en al te zeer 'besmet'. En in Parijs lukt het minder dan elders. Aix is misschien voorloopig *de* oplossing; maar Bep en ik zouden toch eerst moeten kijken.

Is zoo'n comprimé van verleden als je in dat café *Polen*[4.] opeens toegestopt kreeg niet iets om, hetzij in een losse gedachte, hetzij in een verhaal, te worden opgeteekend? Als je het 'los' genoeg kreeg van de anecdote - dat is voor jou nu eenmaal noodig - maakte je er misschien iets van als *De Afspraak.* Of is daarvoor het andere benoodigde: de lust in het schrijven zelf, afwezig? Mij zou dit moment heel wat meer inspireeren als bv. dat spinnenverhaal.[5.]

Ik laat het hierbij. Die uitweiding over politiek heeft je misschien knap verveeld. Wij gaan 2 Dec. naar Parijs terug, d.i.a.s. Maandag. Ik heb daar alweer van alles en nog wat te doen, en Bep ook. - Het is jammer dat je niet hier kwam, maar inderdaad, als we in Aix wonen, moet je komen logeeren. Bep is absoluut gesteld op een logeerka-

4. Hotel-café-restaurant te Amsterdam.
5. Bij navraag in 1974 bleek A. Roland Holst zich niet meer te kunnen herinneren wat DP bedoelde met 'zoo'n comprimé van verleden'. Met 'dat spinnenverhaal' wordt een door Roland Holst en Slauerhoff verzonnen verhaal bedoeld.

mer, al is het een kleintje, en stelt zich van een gast-zijn van jou veel voor. In Parijs kom je vooreerst zeker niet?

Hartelijke groeten van ons beiden, en een hand

van je E.

Het boekje van Landor[6] kreeg je intusschen zeker? Het is vooral aardig bij een tweede lezing; bij een eerste kennismaking lijkt het niet veel. Het heeft een naïeve charme[*] die eerst langzamerhand werkt. - Binnenkort stuur ik je nog een verrassing, ook voor de *Oude Prins!*[7] Maar hou je goed!!

2758. *Aan G.H. 's-Gravesande: Le Roselier-en-Plérin, 1 december 1935*

Le Roselier, Zondag.

Beste Hein,

Nog een woord om je te zeggen dat het boek toch nog terecht is gekomen. Het werd verzonden door een boekhandelaar in Brussel, en is dààr wschl. blijven liggen. Ik zou het graag zelf bezitten: het is een heel aardig boek en de keuze, zóó, *doet* het uitstekend. Eig. is het wel goed dat ik hier niet bij ben, om niet zooveel Forummers bijeen te hebben.

Kun je met Jan niet afmaken dat je in *Gr. Ned.* elke maand een interview zet, desnoods in kleinere letter en achterin? Of juist heelemaal voorop, als in *D.G.W.*?

Ik maakte hier voor de aardigheid een lijstje op van auteurs die je zou kunnen vragen. Als *D.G.W.* een beetje goed betaalt, kan je af en toe een reisje eraan besteden[**]. Als je eens voor Januari begon met Arthur van Schendel, die net in Amsterdam is? Schrijf er Jan eens over. Jan moet er Arthur dan ook over schrijven: zeggen dat *hij*, Jan, er voor *Gr. Ned.* bizonder op gesteld is, gegeven het succes van het *Hollandsch Drama*, en dat het ook is om jou te helpen of zooiets. Anders doet hij het niet.

A. Roland Holst en Marsman zal ik, zoonoodig, ‘bewerken’. Op

6. Zie 1513 n 2 en 2743.
* Erg geraffineerd overigens aangebracht!
7. Café-restaurant in Bergen (N.H.).
** Naar Amsterdam of elders buiten ‘de residentie’.

mijn lijstje zette ik 20 namen. Als 5 weigeren blijven er nog 15 over voor een eventueele '2e reeks' bij Meulenhoff.[1] (Meulenhoff zal ook erg op Van Schendel gesteld zijn in de reeks.)

Den Doolaard had je, meen ik, al. En Last toch ook. Die moeten er maar bij, gegeven de tegenwoordige belangstelling van het publiek. Je had vroeger, meen ik, Besnard, Schepp, Feber, - daar is *nu* niet veel meer mee te beginnen. Maar A.M. de Jong zou kunnen; ik stel me nu op boekhandelaarsstandpunt.

Hartelijke groeten van
je E.

P.S. Moet je ook niet Kettmann vragen als eenig fascistisch auteur??!! En een of twee van de èchte 'jongeren'?

Tweede reeks?
Arthur van Schendel
A. Roland Holst
E. du Perron
J. Slauerhoff
A. van Duinkerken
Anthonie Donker
J. Engelman
Albert Helman
Jeanne van Schaïk-Willing
Jef Last
Vlaanderen { Raymond Brulez
Vlaanderen { Lode Zielens
Vlaanderen { F. de Pillecijn
Maurits Dekker
A. den Doolaard
H. Marsman
Jan van Nijlen
M. Nijhoff
P.N. van Eyck
Antoon Coolen

1. Een 2e reeks is nooit verschenen.

2759. *Briefkaart aan J. Greshoff: Le Roselier-en-Plérin, 1 december 1935*

Le Roselier, 1 Dec. '35.

Beste Jan,

We zullen één dag later weg moeten, omdat we om geld hebben moeten telegrafeeren dat door den Zondag te laat is. Dus 3 Dec. in Parijs. Ik heb dezen Zondag benut met een lange brief aan Van Ermengem te schrijven,[1.] met aanwijzingen; maar vóór alles moet ik weten voor hoeveel hij het doen kan. - Wil je hem dat ex. dus zenden (B[d.] d'Ophem 1, Stockel) opdat hij zich het oor krabbe en zich uitspreke?

Ik denk steeds meer aan mijn volgend boek.

Uit Parijs meer en beter. Ben je eindelijk vrij van hoofdpijn?

Hartelijk je

E.

2760. *Prentbriefkaart*[1.] *aan J. Greshoff: Le Roselier-en-Plérin, 2 december 1935*

Le Roselier, Maandag.

B.J. Even nog bericht om je gerust te stellen over Hein's boek, dat eindelijk kwam. Ik schreef hem erover en ook of hij mij een ex. bezorgen kon. Het is een zeer leesbaar boek, en de keuze van patiënten is zeer judicieus. (Er staat dat er portretten in zijn, maar ik zag er niet 1, heb jij die eruit gehaald??)[2.] Jouw interview is heel goed; die historie over ridderordes was ik zelf totaal kwijt! *Is* Slau een vriend van me? ja, in ‘voorjaar '35’ nog net. Ik ga met plezier verder in dat boek lezen en stuur het dan naar v.d. Veen.

Veel hartelijks van ons 2,

je E.

1. Zie 2715 n 1.
1. Foto van de tuin van l'Hostellerie du Manoir te le Roselier-en-Plèrin.
2. Zie 2795.

2761. *Aan H. Mayer: Parijs, 3 december 1935*

Parijs, Dinsdagavond.

Beste Henri,

Dank voor je brief. - Geen Griekenlanden en Renaissances meer; wat je me zond van Burckhardt is *je* ware![1.]

Kan je niet één deel van die Shakespeare op zicht krijgen, alvorens te beslissen tusschen Oxford en deze?

Eckermann op dun papier is best.

Multatuli voor fl. 20. ook goed, mits *zeer frisch* van uiterlijk. Door jou dus te beoordeelen. Liefst mèt de Cohens, maar desnoods zonder.[2.]

Ik zag hier toevallig de Blackwell Shakespeare, die mij zeer antipathiek was. Dus die zeker niet. (Het leek wel de Bijbel van *Cats* himself!)

Hoe komt Kees Veth zoo dom,[3.] terwijl hij zelf die mopjes getapt heeft? Heb jij hem de portée moeten uitleggen? Wonderlijk...

Moèt die Krom[4.] fl. 20. kosten, of kan je me een goedkooper ex. bezorgen? Desnoods gehavend, verbleekt, etc. - *dit* is nl. een boek voor mijn 'werkboekerij' die mij heel wat minder aan 't hart gaat.

Hartelijke groeten, ook van Jan.

Je E.

2762. *Aan A.A.M. Stols: Parijs, 4 december 1935*

Parijs, 4 Dec. '35.

Beste Sander,

Ik dankte je al voor de gezonden boeken (uit Bretagne). Nu ben ik weer in Parijs, waar ik je briefkaart vond. Blij te hooren dat ook *Fermina*[1.] ter wereld is; graag 5 ingen. en 5 gebonden exx., als je mij die hebt toegedacht.

Een roman heb ik niet. Over eenigen tijd ga ik aan iets verhalends

1. Zie 2695 n 1 en 2.
2. Zie 1970 n 1.
3. Cornelis Veth (1880-1962), kunstcriticus, schrijver van literaire parodieën en tekenaar van caricaturen (o.a. van schrijvers).
4. Zie 2088 n 3, 2742 en 2753.
1. Zie 2259 n 1.

beginnen, maar wanneer zal dat klaar zijn? Bovendien heb ik op het oogenblik een contract met Q. dat hij de primeur moet hebben van al mijn toekomstige werken.

Misschien valt *Fermina* nog mee? Heb je dien meneer Aron[2.] nu eindelijk van je afgeschud? Het lijkt mij - ik zag hem eens uit de verte - een weinig sympathiek personage.

Met beste groeten,

je E.

2763. *Briefkaart aan J. Greshoff: Parijs, 5 december 1935*

Parijs, 5 Dec. '35.

Beste Jan,

Je brief gevonden bij thuiskomst. Dat ik het boek van Hein nog kreeg schreef ik je al. Wat dat gezeur met *Gr. Ned.* betreft, inderdaad voor de eer of zoo hoef je 't niet te doen. Maar het is op het oogenblik *ons* eenig orgaan. Waar moeten menschen als wij anders nog aan het woord komen? Henny heeft Querido gepolst over een eigen tijdschrift, maar Q. vertikte het. *De V. Bladen*? dat stroomt nu vol ‘andere lieden’.

Gelukkig dat de hoofdpijn over is. Die heb *ik* nu, want Alijntje sukkelt met zijn tandjes en houdt bei zijn ouders uit de slaap.

Heb je dat stuk over Van Leeuwen nog geschreven? Zoo ja, wil je het mij eens sturen? En schrijf jij ergens nog over *De Korte Baan*?[1.]

Wil je Henri Mayer die fl. 16. nog eens sturen die je hem (volgens zijn zeggen) niet gegeven hebt? Mijn rekening daar begint erg op te loopen. - Voor 300 frs. per maand zegt Bep, vind je wschl. niets hier. Maar je kan het probeeren, de vraag is wàt je krijgt. Ik heb het erg druk met ‘studeeren’ en nu weer menschen zien.

Hartelijke groeten onder ons 4, hand van

je E.

2. Raymond Aron (geb. 1905), socioloog en één van de leidende figuren van de *Nouvelle revue française.* En zie 2630 e.v.
1. Zie 2347 n 2 en 2765 n 1.

2764. *Aan W.L.M.E. van Leeuwen*[1]*: Parijs, 5 december 1935*

Parijs, 5 Dec. '35

(88 b[d.] Murat).

Geachte Heer Van Leeuwen,

Met plezier, en bijna algeheele instemming, las ik vanmorgen uw stuk over *De Korte Baan.*[2] (Alleen dat u het *Drama v. Huize a/Zee* speelsch-ironisch noemt, deed mij droomend peinzen...) Wat uw argumenten betreft tegen die van Marsman en mij, ik aanvaard ze alle. Het ware is, dat zoo'n stuk toch altijd *reclame* blijft. De bundel zelf is voor mij een hybridische *poging* gebleven. Den Doolaard, Helman, Last, Dekker, Jeanne van Schaïk, ik had ze graag eruit gegooid*. Onze heele opzet van 'gehalte' is erdoor bedorven. En die kitschmeier van een Van Genderen Stort, die het gedaan heeft gekregen èn van goeden huize èn een aristocratisch-doende confiseur te zijn, eigenlijk ook - al heb ik, vreemd genoeg, ergens een soort appreciatie voor hem. Natuurlijk, men moet gelijkwaardige romans tegen novellen zetten; wij deden dat expres niet omdat we de razernij van het holl. publiek wilden kapittelen. Een *bundel* novellen (van Edgar Poe bv.) is zeker geen haar minder dan de beste roman, dat is alles wat wij hadden moeten zeggen. En het is moeilijk om te beweren dat *Anna Karenina* beter is dan *De Dood van Ivan Ilitsj*, dat had er ook nog bij gekund. De rest is larie.

Larie ook (en gek genoeg bedacht ik dit eerst toen het boek al gedrukt was) is die bewering van dat de nederl. schrijvers beter zouden zijn in hun novellen dan in hun romans. Zelfs *nu* is dat niet waar; dit is gewoon een overblijfsel bij Marsman en mij van uit den tijd toen het wèl waar was, d.w.z. toen wij allemaal aan proza begonnen en toen *geen* van ons het tot een 'roman' kon brengen. Op het oogenblik - gaat u het maar na - zijn bijna alle deelnemers aan den bundel zelf beter en representatiever in hun romans dan in hun novellen.

Maar nu iets anders. U spreekt van de 'prachtige verhalen' van De Meester zaliger. Wilt u mij die eens zenden? men is nooit te oud om

1. Gedeeltelijk eerder gepubliceerd in W.L.M.E. van Leeuwen, *Drie vrienden.* Utrecht 1947, p. 230-231.
2. In de rubriek 'Over Litteratuur'. In *Tubantia* van 30 november 1935 (ook in W.L.M.E. van Leeuwen, *Drie vrienden.* Utrecht 1947, p. 226-230).

* Het is niet de schuld v. Marsman dat ze erin staan, maar van het 'beeld' van ons proza.

te leeren.[3] Ik weiger nl. tot nader order, te gelooven dat deze aartsburgerlijke zwetser, met zijn levensondervinding op het peil van de Amsterd. *Kring*, deze rotterdamsche epigoon (nadruk op het adjectief) van de 3e-rangs Goncourts en de 2e-rangs Zola, ooit iets geschreven heeft dat ook maar behoorlijk zou zijn. En een van de dingen die mij kapitaal leken als fout in uw boek,[4] was juist dat u dezen De Meester - die heusch geen haar beter is dan alle andere Robbersen, van Eckerens en Van Hulzens - rustigweg een 'groot schrijver' noemt (vermoedelijk een overblijfsel uit uw verleden), terwijl u Couperus nog een beetje aarzelend verdedigt als 'ongetwijfeld een van onze begaafdste auteurs'. Wat het holl. publiek, en dus ook de holl. jeugd *in de eerste plaats* moet worden bijgebracht is: verschil van peil, van waarde, van formaat. Als iemand, een voorbeeld van 'het goede' noodig hebbend, verwijst naar Couperus of Van Schendel, is dat in orde; dat zou in Frankrijk zijn: verwijzen naar bv. Gide of Larbaud. Maar als iemand De Meester noemt, is hij 'verdachter' voor mij dan iemand die *hier* verwijzen zou naar Mauriac. Ik zie, om u de waarheid te zeggen, geen enkel verschil, noch in talent, noch in wezen, noch in 'cultureele beteekenis', tusschen een De Meester en een Henri Bordeaux.

Mocht u vinden dat ik hierin ongelijk heb, wilt u mij dit dan waar maken? Misschien hèbt u inderdaad teksten van dien heer, die mij onbekend zijn en die mij kunnen overtuigen. En het gekke bij mij is dat ik, ondanks al mijn polemische neigingen, mij telkens weer tracht te overtuigen dat ik ongelijk kan hebben; ik probeer telkens weer een boek van de 'verachten', ik ben in staat Jeanne Reyneke van Stuwe nog eens te proberen, of Anna van Gogh-Kaulbach, of Arij Prins. Meestal met desastreuse gevolgen! - Maar toch...; misschien is het masochisme.

Ik heb u laatst niet meer geschreven, 1o. omdat ik mij voorgenomen heb nooit in het publiek te lezen (dit in antwoord op uw vraag betreffende Enschedé),[5] 2o. omdat ik het erg druk had. Het artikel van vanmorgen heeft een oude voorraad losgemaakt. - Graag spoedig antwoord en met vriendelijke groeten gaarne uw dw.

EduPerron

3. Johan de Meester (1860-1932), kunstcriticus van de *N.R.C.* van 1891 tot 1927, sinds 1908 redacteur van *De gids*, schrijver van naturalistisch proza.
4. Zie 2620 n 2.
5. Van Leeuwen organiseerde in Enschede lezingen, ondermeer over litteratuur.

2765. *Aan J. Greshoff: Parijs, 6 december 1935*

Parijs, 6 Dec. '35

Beste Jan,

Ik heb het erg druk. Guilloux is met ons meegekomen naar Parijs, vòl hoop op de Goncourt, die gisteren aan Peyré is gegaan. Ik heb het boek ingekeken, het is van een stevig snertgehalte: over toreadors, en in een stijl, oneindig beroerder dan die van Pierre Benoît. Kortom, tout est dans l'ordre.

Ik heb sindsdien Guilloux niet meer gezien. Wel hoorde ik dat Pia er erg slecht aan toe is (physiek), zoodat ik nu naar hèm toega. Chiaromonte weet ook al niet al te best hoe hij er moet komen, omdat het nu bijna onmogelijk is om geld uit Italië te krijgen, en dat geld in het buitenland zoo goed als waardeloos is. Enfin, niets dan beroerde berichten.

Gisternacht, om 12 uur, zag ik 10 min. lang mijn oude vriend Ferdy de Grave, aan het gare de Lyon, op doortocht naar Indië. Hij zou daar *meteen* moeite voor me doen voor een baan; als hij wat vindt ga ik dan ook maar.

Wat ik in Bretagne heb gedaan? Dat schreef ik je toch: notities uitgewerkt, met het gevolg dat ik nu copy voor *Gr. Ned.* heb voor totenmet Sept. a.s. Als ik naar Indië vertrek, laat ik die bij jou achter.

Waarom Coenen voor het 1e was en tegen het 2e is mij een raadsel, maar een raadsel dat mij niets schelen kan. Vmdl. was hij moe van het lezen. De *juiste* lezing van deze notities moet nu bij Vestdijk zijn (komt van Henny).

Heb je al een ex. van *Fermina* gekregen van Sander? Het boek is uit. Als je *Serena* en *Fermina* in *De Groene* behandelt, stuur me dan je stukjes. Ook over *De Korte Baan*, of doe je dat niet meer?[1.]

Ingesloten een stuk van Van der Veen,[2.] dat ik heelemaal met hem doorgenomen heb en dat mij heel aardig lijkt om te plaatsen in *Gr. Ned.* Het is, in proza, even echt en argeloos als dat gedichtje vroeger van Rudie van Lier, *De Gestorven Scholier*.[3.] Waarom het niet plaatsen? Kijk eens wat Vestdijk ervan zegt; ik zou vóór stemmen, vooral omdat het kort is. Verder nog een stukje (dat je misschien al zag) over

1. 'Fermina Marquez'. In *De groene Amsterdammer* van 11 januari 1936. Over *Serena* (zie 1513 n 2) en *De korte baan* (zie 2347 n 2) heeft Greshoff in *De groene* niet geschreven.
2. Zie 2735 n 1.
3. Zie 1045 n 2.

Guilloux en Palante.[4] Het beste met je bundel. Dat de 3 nieuwe gedichten in het nieuwe *Gr. Ned.* komen is hoopvol en zeer *juist.* Veel hartelijks, je

E.

P.S.

Ik vroeg Hein me een ex. van *Sprekende Schrijvers* te bezorgen (v.d.V. heeft het zijne al, maar denkt nu dat het van mij komt!). Als Hein het niet gedaan krijgt, kan jij Meulenhoff dan niet vragen? Maar wschl. lukt het Hein wel.

Ik kreeg van Guilloux onverhoopt 1 van de 15 exx. *Sang Noir* op Alfa, met een uitstekende photo van hem op het strand waar Palante zich doodgeschoten heeft (niet expres gemaakt!), en een handschrift van Palante om in het boek te laten binden. Ik ben er zeer blij mee.

Verder heb ik gisteren, inderhaast, mijn stuk nog veranderd voor de antifascistische studenten: d.w.z. de strekking behouden, maar de termen wat verzacht. Dit omdat nu net die rel heeft plaatsgehad tegen *De Beul*.[5] Het is zeer juist om dan niet op dezelfde manier te antwoorden. Maar de bedoeling laat, dunkt me, geen twijfel over. Graag je opinie. Wanneer schrijf *jij* er wat in? je zult het uitstekend doen. Schrijf dan ook over Maurras: de ideologie van dit alles. Heb je *La Fin de l'Eternel* gelezen van Benda? Daarin staan een paar analyses van Maurras' goochelarijtjes, die prima zijn. Voorin en in een noot. Ik raad het je aan - ofschoon het op den duur wat vervelend wordt. Ik lees nu: *Discours à la Nation Européenne*, en van Sorel, *Réflexions sur la Violence*.

Het stukje van Coenen in *De Sleutel*[6] was net een kommetje eau de vaisselle. Heel weinig, en van geen enkel belang.

Nu moet ik ervandoor.

2766. *Aan H. Marsman: Parijs, 7 december 1935*

Parijs, 7 Dec. '35.

Beste Henny,

Dit uit het café, met een rotpen.

Eergisternacht ging hier mijn oude vriend Ferdy de Grave voor-

4. Niet achterhaald; en zie 2262 n 1.
5. De opvoering door de Amsterdamsche Tooneelvereeniging van het anti-fascistische stuk *De beul* van P. Lagerkvist leidde op 1 december 1935 tot ongeregeldheden in de Stadsschouwburg van Amsterdam.
6. Zie 2717 n 5.

bij - geslaagd voor zijn doctoraal economie in Rotterdam - op weg naar Indië (zit nu op de *Sibajak*). Wij spraken elkaar 10 minuten, om 12 uur's nachts, in het Gare de Lyon. Ik vroeg hem voor mij 'uit te kijken', hij beloofde dat het het eerste zou zijn waarvan hij werk zou maken, en hij is vol hoop: 'maar àls ik iets voor je vind, moet je dan ook direct komen'. Wat ik beloofde. Over een paar maanden ben ik dus misschien al op weg naar Indië. Als Bep nog wat in Europa wil blijven, ga ik alleen.

Ik loop nu in de schaduw van dit vooruitzicht rond, en het verandert mijn heele manier van reageeren op de dingen. Ik vraag me af hoe mijn leven in Indië zijn zal, mijn verhouding tot de literatuur, tot de maatschappij (nu!) en tot het nationalisme. Vroeger zou ik *in Indië* zeker nationalist geworden zijn, uit reactie tegen de 'ethische richting'. Nu zeker *niet*, hoogstens 'neutraal'. Maar ik denk: zelfs dat niet.

Ik las Benda heelemaal - naarmate je opschiet wordt het steeds minder. Het is tè zeer 'raison pure', je gaat denken: dat zijn heele mooie verstandsconstructies, maar wat hèb je eraan? Ook het einde van *La Fin de l'Eternel* is al vervelend; het begin (vooral tegen Maurras) is voortreffelijk. Ik las verder Sorel, die mij erg tegenviel. Ik heb gewoon geen opinie over zooiets: het kan me niets verdommen. Wat hij over de 'violence' zegt, zijn 9 op de 10 × waarheden als koeien (uitvoerig geanalyseerd, in *je* professors-stijl), zijn politieke combinaties lijken me alweer verouderd en kunnen me niet boeien. Ik lees nu Stirner,[1] die mij meer aantrekt. (Hoe lang zal dat duren? - Daarna ga ik weer met kracht aan Spinoza.)

In Januari begin ik mijn verhalen te schrijven,[2] dat is een uitgemaakte zaak. Goed of slecht, ik begin.

De brief van Mann[3] is geschikt en de laatste zin ook weer een waarheid als een koe, vooral in deze vorm. Maar waarvoor moet je nu in Godsnaam die mijnheer Lukacs lezen? Wat de man zegt is bovendien volkomen juist: het is maar of je voor dat 'verschil in niveau' *voelt*, of niet. Ik voel voor Epictetus en voor Marx en voor Lassalle, alleen om het *niveau* dat hen onderscheidt van Vaillant-Couturier en

1. *Der Einzige und sein Eigentum.* Leipzig 1845. Zie *Bw TB-DP* 3, p. 321, 340, 342 en 347; zie ook 2775.
2. De verhalencyclus 'De onzekeren'.
3. Brief van 24 november 1935 (niet bewaard). Zie T. Mann, *Tagebücher 1935-1936.* Herausgegeben von Peter de Mendelssohn. Frankfurt a/M 1978, p. 211: 'Nach dem Thee Brief an den holländischen Dichter Marsman.'

Lou de Visser. Die kànt van Nietzsche *is* boven het nazisme te vinden: er is alleen maar heel het verschil tusschen een heldendom voor barden en profeten en één voor rancuneuze pantoffelhelden, ratés en zich nutteloos voelende lummels. Je hoeft daar mijnheer Lucaks niet over na te lezen, die precies iemand zal zijn als de communistische ideoloog Nizan hier: 'Weg met Plato, omdat hij slaven wilde'. - Ik zal dat nr. voor je probeeren te vinden, maar als dat niet lukt, troost je dan. Plechanov (die heel wat 'grooter' is dan Lucaks) noemde Nietzsche een aarts-burger. Al deze baatzuchtige definities doen er geen bal toe: je bent ervóór of ertégen, - of ernààst.[4.]

Ik ga overigens steeds meer voelen voor Erasmus en Spinoza. Maar *niet* voor Benda-Huizinga, tenminste heel weinig. Dit is ook een simpele kwestie van niveau.

Schrijf, in afwachting van je grootere studie, een stuk over dit niveau-verschil dat een *wezens*verschil is (zonder *dat* wezen niet *dat* niveau) voor *De Sleutel*, blad van de antifascistische studenten. (Adres: W. Weissglas, Pieter Bothstraat 12, Den Haag).

Titel en namen voor Vreede alle slecht. *Afscheid van het Dorp* is een titel voor Coolen. (Nù tusschen Coolen en Ter Braak!)

Pia leeft met zijn vrouw hier in Parijs voor fl. 150. 's maands, alles inbegrepen. Dus dan zal het in Aix zeker gaan. Ook als ik naar Indië ga, is het misschien iets voor je. Je hebt daar Noth, soms Giono, en anderen. Kom je niet eens hier? Je kunt bij ons logeeren.

Tot zoover. Hartelijke groeten onder ons vier,

je E.

2767. *Aan A. van der Veen: Parijs, 7 december 1935*

Parijs, Zondag.

Beste Van der Veen,

Ik heb je beide verhalen[1.] gelezen en hier en daar wat verbeterd, of je een andere lezing voorgesteld die mij vloeiender leek. Beide

4. P. Nizan (1905-1940), Frans schrijver en filosoof, was lid van de Franse communistische partij van 1927 tot 1939; publiceerde ondermeer in de *N.R.F.*, in *L'Humanité* en in *Ce soir*, waarvan Aragon directeur was. G.V. Plechanov (1856-1918), Russisch literatuur-theoreticus en beroepsrevolutionair, probeerde de geschiedenis van het sociale denken in Rusland en de neerslag daarvan in de literatuur vanuit een marxistisch perspectief te analyseren.
1. 'Geld speelt de grote rol'. In *GN* 34 (1936) 9 (september), p. 214-235. Later onder de titel 'Wonderen gebeuren niet' opgenomen in A. van der Veen, *Geld speelt de grote rol.* Den Haag 1939, p. 1-43. En 'Huupjambel ("een grapje")'. In *GN* 35 (1937) 5 (mei), p. 481-483. Verz. in A. van der Veen, *Oefeningen.* Maastricht 1938, p. 15-20.

verhalen zijn heel behoorlijk geschreven, alleen moet je probeeren iets geserreerder te schrijven, iets meer te zeggen met minder woorden, anders word je al gauw vlak. Het grapje vind ik inderdaad een grapje. Het andere is goed; ik heb het geboeid en zelfs met ontroering gelezen, een bewijs dus dat het niet zonder inhoud is. Maar... dit is nu *het* leven, *de* rotzooi van het leven zonder geld. Je hebt dat heel behoorlijk, en zelfs klemmend, weergegeven. Ik voor mij zie er niets tegen om het zoo te publiceeren. Die brief voorin zou ik maar weglaten; zulke aardigheidjes zijn te vaak toegepast en overtuigen niemand meer, zelfs zuiver literair is het trucje onbruikbaar geworden.

Maar ik zou, als ik jou was, deze blzn. weghouden om er later iets anders - en iets *meer*, van te maken. Op het oogenblik is het een goede realistische schets, zooals honderd anderen ze geschreven hebben. Als je ouder bent, kun je aan alles een betere beteekenis geven, bv. door de portretten uit te werken: meer te vertellen van den vader, van de moeder, van de ontwikkeling van den 'ik' en van 'Cor'. Als oefenpagina's zijn ze *uitstekend.* Je zult zien dat je, met het ouder worden, zelf een andere gerichtheid aan deze blzn. van ellende zult willen geven, als je meer Dostojevsky gelezen hebt, en andere schrijvers. En dan heb je er misschien spijt van dat je dit materiaal al hebt verbruikt.

Zie zelf wat je ermee doet, en geloof me met hartelijke groeten,

je EdP.

2768. *Prentbriefkaart*[1] *aan J. Greshoff: Parijs, 7 december 1935*

Parijs, Zaterdagavond.

Beste Jan, Ik kreeg van V/der Veen een verhaal toegestuurd, zeker even goed als Guilloux' *Maison du Peuple.* Ik voel niet veel voor dit soort literatuur, maar in het soort is het heel echt en poignant. Hij zal het jou toch zeker ook hebben gezonden? De jongen heeft ongetwijfeld talent; de vraag is alleen tot *waar* hij het zal brengen. Ik raadde hem aan deze blzn. te *bewaren*; - maar tenslotte, is het niet iets voor *Gr. Ned*.? Raedt-de Canter heeft niets beters gemaakt.

Je E.

Deze briefk. was nog niet weg en ik doe hem dus in de envelop.

1. Foto van de oude toren in de Rue Banassan te Lisieux.

2769 (870). *Briefkaart aan M. ter Braak: Parijs, 8 december 1935*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

2770. *Aan J.A.A. Engelman: Parijs, 8 december 1935*

Beste Engelman,

Ik zou je *Tuin van Eros* willen laten inbinden, - door een russischen emigrant hier, die het keurig doet en voor zeer weinig geld, - maar met een suggestief portret erin. Kan je me dat bezorgen? liefst niet op te dik karton, voor het opplakken: een reproductie, mits een goede, is mij dus liever. Sta je niet in de een of andere kunstkalender, of althans op kunstdrukpapier? Ik heb hier alleen het portret uit *Erts I*[1] tot mijn beschikking, dat wel erg verwezen dichterlijk is; zóó dom hoeft zelfs de Poëzie niet te zijn; al *is* ze dan - natuurlijk! - onaantastbaar. Ik heb ook nog een soortement kubistisch geteekend portret, maar dat lijkt heelemaal niet, wat een bezwaar is voor iemand die je kènt, al is het zoo weinig als ikke.

Dus graag iets moois, als je het zonder veel moeite vinden kunt. Bij voorbaat dank en hartelijke groeten van je

EdP.

Parijs, Zondag.

2771. *Aan J. Greshoff: Parijs, 8 december 1935*

Parijs, Zondag.

Beste Jan,

Het einde voor Gilles zal zeker wel zooiets als Morlanwelz zijn,[1] maar voorloopig is hij daar te klein voor. Jouw jongens waren ouder, hadden elkaar, kwamen thuis in een behoorlijke omgeving; de arme G. heeft niets van belang om hem te troosten. Het is ook niet zoozeer het rapport dat mij hindert, dan wel het gevoel dat ik zelf niets voor hem doen kan (ik bedoel: controleeren, met hem praten of zoo).

B. zegt dat ze altijd erg beschaamd is als ze complimenten krijgt op het gebied van liefheid in moeilijke dingen, etc. - omdat Atie haar op dit gebied met kilometers slaat. Dit lijkt mij zeer juist.

1. Foto van Engelman door Daalderop in *Erts, Letterkundige almanak 1926.* Amsterdam 1926, t.o. p. 64.
1. Kostschool in Luxemburg, waar de twee zoons van Greshoff (zie 1549 n 1) en later ook Gille verbleven.

Je bent een zalige optimist, als ik een pess-idem ben. Die verbinding duurt minstens 3 kwartier + 10 minuten loopen van de porte d'Auteuil naar ons. Dus ± een uur. Let eens op.

Prettig bericht over Arthur Jr.[2.] Ik heb Arthur Sr. uit Bretagne geschreven. Sindsdien geen bericht.

Ik denk er nu over om mijn stuk over Nap. aan de *Groene* aan te bieden.[3.] Of heb jij daar erover geschreven? Deze concurrentie tusschen ons is wel komisch!

Het gaat beter, vandaag. En met UEd.? Hart. groeten van je

E.

2772. *Aan A.A.M. Stols: Parijs, 8 december 1935*

Parijs, Zondag.

Beste Sander,

Dank voor brief en voorstellen. Er ligt hier een papier dat ik 2 paketten moet halen van de douane (bij de post), dat zal *Fermina* dus wel zijn. Ik dank je dus nu alvast voor die exemplaren.

De leiding van die detective-serie heeft geen zin als ik niet werkelijk 'leid',[1.] en bovendien, daarvoor heb ik *nu* absoluut geen tijd. Wel wil ik, als er een goede detective-historie in komt, daar een voorrede voor schijven, als je dat zou willen. Ook die dialoog kan je krijgen,[2.] maar waarvoor er een excerpt van te maken? Zooals ze is, is ze nog het beste, en ook het aardigste voor den lezer, geloof ik. Wil *jij* het excerpt (laten) maken, dan is het mij best, als ik het dan nog even te zien krijg.

Het idee om die oude boeken in de *Kaleidoscoop*[3.] te geven, lijkt mij

2. Arthur van Schendel jr. had een aanstelling aan het Rijksmuseum gekregen als wetenschappelijk assistent.
3. 'Napoleon en het vrije woord'. In *De groene Amsterdammer* van 8 februari 1936 (*Vw* 5, p. 94-101). Zie 2689 n 1, 2737 en 2746.
1. Stols had DP gevraagd de leiding te willen nemen van een serie 'De detective club', bedoeld voor 'het publiek van den spoorwegboekhandel'. De eerste vier titels waren al door Stols gekozen.
2. 'Dialoog over het detective-verhaal'. In *GN* 31 (1933) 1 (januari), p. 61-75; en in *De smalle mens.* Amsterdam 1934, p. 66-79 (omgewerkt in 'Het sprookje van de misdaad'. In *Vw* 6, p. 549-569).
3. Stols noemde *Zeemans thuisvaart* van D. Garnett, *Jan Pietersz. Coen* van Slauerhoff, DP's *Een voorbereiding, Bij gebrek aan Ernst* en *Mikrochaos*, en Guïraldez' *Don Segundo Sombra*.

ook best, van hier gezien. Maar zal dat helpen? - Voor de bloemlezing van Jan is het beter alleen dàt stuk van Vestdijk te nemen dat over de poëzie van Jan zelf gaat. Het 1e stuk (de 'inleiding') is goed om alle koopers af te schrikken![4.]

Die afrekening dus voor begin Februari.

Met beste groeten,

je E.

2773. *Briefkaart aan F.E.A. Batten: Parijs, 9 december 1935*

Parijs, Maandag.

B.F. Ik reken erop dat je geen uitdeeling van die 2 kiekjes[1.] houdt, letterlijk aan *niemand.* Andere kiekjes houd ik liever ook voor mezelf.

Ik neem, op jouw gezag, aan dat Holland iets anders is dan Soest.[2.] Maar er is een goed deel Soest in *elk* Holland. Althans: in elk niet buitengewoon Holland. Ook Huizinga heeft er zijn zakken vol mee, hoe aardig ik hem verder ook vind. *Matig* aardig toch.

Voorloopig schrijf ik geen brieven meer. Graag spoedig de kiekjes terug, en vernietig de clichés.

Met hart. gr.

je EdP.

2774. *Briefkaart aan H. Mayer: Parijs, 9 december 1935*

Beste Henri,

Ik begrijp er niets meer van: vanmorgen krijg ik opeens 1 deel Shakespeare Oxford-editie (de 2 andere zullen nog wel komen). Ik dacht dat je me een deel op zicht zou sturen van die *andere* uitgave, Macmillan meen ik. Hoe zit dat? Heb je die nu gezien en *is* die slechter?

Hart. groeten van

je E.

Parijs, Maandag.

4. Zie 2453 n 6 en 2689 n 3.
1. Zie 2525 n 1 en 2, 2741 en 2754.
2. Felix Ortt (1866-1959; zie 2754) woonde in Soest.

2775. *Aan J. Gans: Parijs, 10 december 1935*

Parijs, Dinsdag.

Beste Gans,

Ik schrijf maar kort, ik heb de handen vol en moet dan ook nog allerlei menschen zien. Je vraagt me of je plan 'onwaardig' is. Allerminst! Je vraagt me niet of het mij uitvoerbaar lijkt. Best: want ik had moeten antwoorden dat dit absoluut Hoffmann-poëzie is. Maar probeer het, ik ben benieuwd met hoeveel abonné's of je vertrekt; 5 is nog geen 50. En gesteld dàt je er 50 krijgt, hoe lang zullen ze abonné blijven? Ik vraag me ook af of je niet àl je tijd zult noodig hebben om die 50 menschen te bedienen, zóó dat ze het gevoel hebben die fl. 3. in de maand vergoed te hebben. Maar ik wil er liever niet aan denken, want dat doe jij wel.[1.]

Een vriend van mij[2.] is naar Indië vertrokken en heeft beloofd dat hij krachtig werk zou maken van een baan voor mij. Als hem dat lukt, ga ik. In afwachting doe ik hier wat ik nog doen kan.

Vraag aan Ter Braak het boek van Stirner, *Der Einzige und sein Eigentum* (als je het nog niet kent). Ik lees het nu en voel me bepaald gesterkt, door dit onbaatzuchtige egoïsme.

'La tolérance' kan *ook* de wijsheid zijn; wat is er eigenlijk tegen?

Gelijk hiermee stuur ik je *Fermina*.

Met hartelijke groeten,

je EduP.

2776. *Briefkaart aan G.H. 's-Gravesande: Parijs, 10 december 1935*

Parijs, Dinsdag.

Beste Hein,

Graag het *gewone* exemplaar, en bij voorbaat veel dank![1.] Ik zend je gelijk hiermee een kleinigheid: mijn vertaling van *Fermina Marquez*.

Over die interviews later meer. In ieder geval heb je er al heel wat!

1. Mogelijk betreft het hier de aanloop naar Gans' blad *Ce vice impuni, la lecture...*, dat voor het eerst in december 1938 verscheen en vijf nummers beleefde.
2. Ferdy de Grave. Zie 2765 en 3057 n 1.
1. Zie 2758.

Gijsen inpl. v. Zielens is een uitstekend idee. Ik zal A.R.H. vragen, Jan moet het A.v. Sch. doen. *Begin* met V. Sch. voor *G.N.*

Dat over kritiek alleen kàn aardig worden, maar is toch monotoon; ik vrees dat het gaat lijken op die laatste enquête in *Het Vaderland*.[2] Jij niet?

Als je in Parijs kan komen voor de reis, zou je hier verder gratis kunnen leven - een paar dagen: bij ons logeeren, met ons uitgaan, wandelen, rondkijken... wat zou je daarvan zeggen? Maar dan vóór April. Wij zouden het *erg* prettig vinden.

Ik laat het nu hierbij. Het beste met de verhuis- en andere plannen, veel hartelijks, ook van Bep en aan Nen, en een hand van

je E.

2777. *Aan W.L.M.E. van Leeuwen*[1]*: Parijs, 11 december 1935*

Parijs, Woensdag.

Geachte Heer Van Leeuwen,

Met aandacht heb ik uw brief gelezen. Behalve over De Meester (de voor mij juist-*niet*-meester) zijn we het wel eens. Wat u over 'innerlijk en uiterlijk weten' schrijft kan ik geheel onderschrijven. En dan is er inderdaad die vervloekte uiterlijke omstandigheid, die zoowel ons innerlijk als ons uiterlijk weten beïnvloedt: u ziet de holl. literatuur, daartoe verplicht door het onderwijs, of ook zonder dat door uw wonen in Holland ('marxistische' reden!) vanuit Holland, met af en toe de inval daarin van fantomen uit het buitenland; ik toets, of ik wil of niet, toch altijd weer ieder hollandsch auteur aan het buitenland (en beschouw mijn vaderlandsche optiek altijd weer als vergoelijkend, beschamend, en de *als zoodanig erkende* auteurs als niet-volwaardig). Misschien is met dit verschil alles over onze meeningsverschillen gezegd, - of *bijna* alles.

Hiermee is dan ook de heele kwestie van 'niveau' opgelost. U zegt: 'wat voor mij waardevol is, is dat misschien niet voor anderen'. Dit is geen criterium, noch zelfs een leidraad; de vraag blijft: wèlke 'anderen'? De niveau-opvattingen van iemand die van Multatuli niet veel hebben moet, maar graag Ina Bakker leest, zijn voor mij

2. Zie 2270 n 2.
1. Fragmenten uit deze brief werden eerder gepubliceerd in W.L.M.E. van Leeuwen, *Drie vrienden.* Utrecht 1947, p. 233.

precies even nul als die van iemand die Shakespeare nooit inkijkt, maar smult van Courts-Mahler. Ik bedoel: gegeven een bepaalde wereld-van-laagheid, kijk ik maar niet meer naar de graden.

Wat u mij van De Meester opgeeft, ken ik. Het gaat er nu dus om, duidelijk te zijn. U zegt: 'waarom zwetserig en waarom burgerlijk?' Men voelt dat of voelt dat niet. Het is iets dat vanzelf moet spreken, als het niet wéér de opgave moet worden van een *Uren met Coster*! Waarom is Justus van Maurik minder dan Multatuli? het is toch óók 'vol leven' en 'vlotgeschreven' en 'zonder aesthetiek'? - Ik antwoord nu alleen op uw preciese vragen. Waarom is Zola 2e-rangs? vergeleken met Shakespeare of met het naturalisme? Als ik hem met Sh. vergeleek, zou u - terecht - zeggen dat ik gemakkelijk spel had. De 1e rang is hier dan ook: Balzac, zelfs Flaubert (van wien ik zéér weinig houd), de 2e Zola (met zijn 'driftige' stijl vol clichés uit hoofdartikelen van een krant), de 3e Goncourt. De 4e dus De Meester, epigoon van Goncourt: *Geertje* is het holl. afgietsel van *Germinie Lacerteux.* Wat heeft de levenswijsheid van De Meester met de amsterdamsche Kring gemeen? De waarde, het niveau. Er is: de 'levenswijsheid' van Dostojevsky (1e rang), die van Couperus (2e), die van Bourget (of Mauriac, of wie u maar wilt op dit peil (3e), die van den burgerman die zich vrijgevochten waant, d.w.z. van de Kring, en van *Carmen.* - Blijft over: de stijl van De Meester, die van Tacitus schijnt te komen! Die is voor mij volkomen grotesk: een 'driftige' als u wilt - *dit* bedoel ik met 'zwetsen' - ouwehoer; de sentimentaliteit van een grove burgerman, naast de vrijgevochtenheden van een burgerman, *De Klompjes* naast *Carmen.* U ziet, als u mijn waardebepalingen overwegen wilt, dan heb ik argumenten genoeg; een andere manier *blijft*, te zeggen: 'ik begrijp dat allemaal niet en vind Courts-Mahler ook mooi - of Heyermans' (die *ik*, geloof ik, nog prefereeren zou, als meer adequaat aan de eigen laagheid).

Dan zegt u: 'maar ik heb toch gezegd: Couperus is *ongetwijfeld* een van onze begaafdste auteurs'. U voelt heel goed dat dit 'ongetwijfeld' een aarzeling, een verdediging inhoudt, juist *omdat* u het gebruiken moest, terwijl u van De Meester zoomaar constateert: 'een groot schrijver'. Als ik van zoo'n De Meester, om *uiterlijk* weten juist, één ding *niet* zou durven zeggen, dan dat hij een 'groot schrijver' zou zijn! - U hebt dus uw literaire kaart misteekend, d.w.z. niet alles op één schaal gebracht: u hebt Couperus erop gezet als Den Haag, zal ik maar zeggen, en De Meester als Amsterdam, terwijl de verhouding is: Den Haag-Soest. Als ik van De Meester (om de vloek van

Holland) moet lezen dat hij een 'groot auteur' is, dan wil ik ook van Couperus op iedere regel lezen dat hij een 'reus' is, en Multatuli een 'halfgod'. *Waarom* Couperus, en Van Schendel, inderdaad doodeenvoudig op een ander niveau staan als De Meester (deze man nu genomen als beste vertegenwoordiger - ù zegt het - van zijn *soort*) is natuurlijk te bewijzen, maar het kost moeite (schrijfmoeite) en tijd. Ik zou zeggen: leest u hierop het artikel van Ter Braak na, van onlangs, over *De Boeken der Kleine Zielen*.[2] Iemand die tegen me zegt: 'Waarom is *Een Hollandsch Drama* (door-en-door hollandsch toch, en een meesterwerk, ook als u het naast de beste buitenlanders legde en niet naast de door u zoo argeloos aanvaarde Henri Bordeaux) eigenlijk beter dan *Zeven Vertellingen?*' is voor mij alweer precies iemand die vraagt: Waarom is *Woutertje Pieterse* eigenlijk beter dan *Krates?*

Wij 'ontdekken' Couperus en Van Schendel ook niet, zooals u zegt: wij toetsen hen aan onze tegenwoordige begrippen (alles wat je vóór je 30e leest moet worden hertoetst) en we bevinden ze beter dan ooit. Wat men van De Meester niet zeggen kan!

Tenslotte haalt u er allerlei persoonlijke charmes bij. Wat dat betreft, heb ik de overtuiging dat het een zeer oneerlijk literator was, collega Querido likkend om door hem terug te worden gelikt, vol 'combines', enz., - kortom, ook op dit gebied voor mij *volkomen* 'van het verkeerde soort'. Maar daar doet het hier nu niet toe, en dit schrijf ik u alleen in antwoord op uw opmerkingen daarover. Mutatis mutandis zie ik dezen heer op dit gebied precies als even onbetrouwbaar, en 'charmant', als bij ons Nijhoff. Als u hierover details wilt, zou u er met Marsman over moeten praten.

Buning over Marie Bashkirtseff[3] (ook zoo'n 3e rangs-hobby) is inderdaad potsierlijk; maar als Buning opinies ten beste geeft is hij dat *altijd.* Nothing to be alarmed about dus, wat dat betreft.

Uw slotzin is: 'Couperus is ongetwijfeld één der grootste Ned. romanciers.... maar waarom te gaan overdrijven, hem de eenige en de grootste te noemen?' - De 'eenige' zou onjuist zijn, bepaald onjuist! en helaas! Maar de grootste, dat is nu juist precies géén overdrijving; dat is nu juist precies de eenige, rustige, hoe langer hoe min-

2. ''s-Gravenhage 1900, Louis Couperus als vervulling van tachtig'. In *Het vaderland* van 24 november 1935 (ocht). Ook als 'Tachtiger, meer dan Tachtiger'. In M. ter Braak, *In gesprek met de vorigen.* Rotterdam 1938, p. 116-131.
3. 'Het journaal van Marie Bashkirtseff, Een herlezing die diep treft'. In *De telegraaf* van 8 december 1935 (zo.).

der betwistbare waarheid. Als *romancier* is Couperus een heel stuk grooter dan Van Schendel, de eenige die men als *schrijver* tegenover hem stellen kan, en die als *stylist* weer absoluut zijn meerdere is. (Multatuli staat als heele figuur boven Couperus en boven Van Schendel, is gewoon een ander formaat.)

Als u dit alles leest, zal u wschl. zeggen dat het erg fel en subjectief is. Geenszins, dit is zoo overwogen als een jarenlange overtuiging, na veel 'dubben' ook, het maar zijn kan. Ik geloof niet dat één der onzen: Marsman, Vestdijk, Ter Braak, Greshoff, het anders ziet dan ik; zij zouden ieder woord van mij onderschrijven. De Meester (ik neem hem nu weer alleen als vertegenwoordiger van zijn *soort*) te zien als een 'groot schrijver', is hollandsch bijgeloof.

Nu nog iets anders: bent u niet bang dat als u Van Duinkerken over Kuyle bv. citeert, u den indruk wekt dat citaat zóó voortreffelijk en onovertreffelijk te vinden, dat het nog beter uw opinie weergeeft dan het zelf zou kunnen? Dàt toch is de indruk van soortgelijke citaten in soortgelijke boeken. Uw ontwijkende tactiek speelt de 'vijand' dus gewoon in de kaart, vrees ik.

Nu houd ik ermee op. Mondeling eens beter.

Met vriendelijke groeten,

uw EduP.

P.S. - Ik vind het een zéér precair uitgangspunt om schrijvers als voorloopers of ontdekkers te eeren in Holland, van genres die in het buitenland ontstaan zijn. Meer dan ooit zou ik hier 'europeesch peil' willen. Maar de afschaffing van buitenl. litt. voor het eindexamen (ik wist dat niet) spreekt boekdeelen! Het is treurig, en misschien hopeloos.

2778 (887). *Aan M. ter Braak: Parijs, 11 december 1935*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

2779. *Briefkaart aan R.A.J. van Lier: Parijs, 11 december 1935*

Parijs, Woensdag.

Beste Rudie,

Heel hartelijk dank voor de prachtige photo's.[1] Ze zijn werkelijk

1. Van het oude Indië. DP hoopte daarmee zijn vrouw een beeld van zijn geboorteland te kunnen geven.

heel goed, en absoluut niet toeristenbond-achtig; bovendien hebben ze een eigen karakter door hun 'ouderwetsheid'. - Ik vind het deel v. Almayer zelf lang niet slecht. Maar las je *Lord Jim* al? Dat is misschien van de romans wel de beste Conrad. Lees verder vooral de Conrad v. Stevenson, *The Ebb-Tide.* En *The Master of Ballantrae*. - Ga naar Benda luisteren, deze historie van 'divinisme' = hobby van den 'clerc', en 'humanisme', waarmee hij langzamerhand de lieden bedoelt die aan het 'temporeele', dus ook de politiek doen (het is bij hem altijd: Spinoza tegen Maurras!) is misschien niet het beste wat hij te zeggen heeft, maar zoo ongeveer 'het laatste', en hij spreekt heel aardig.[2.] Het is een Huizinga met veel meer persoonlijke inzet, zelf veel meer 'figuur' ook. Hart. gr. van
je EdP.

2780. *Briefkaart aan R.A.J. van Lier: Parijs, 12 december 1935*

Parijs, Donderdag.
Beste Rudie,
Ik merk dat ik je niet geantwoord heb op je vraag naar Jacquemont. Je vindt alle gegevens over hem in een zeer goed boek dat over hem bestaat, en dat wemelt van citaten uit zijn correspondentie, reisjournalen enz. Het heet *Victor Jacquemont* door Pierre Maes, uitg. Desclée De Brouwer etc. Paris. Verder is van J. dat verhaaltje door Stendhal opgenomen in *De l'Amour*, genaamd *Félicie* en onderteekend Goncelin.
Ik heb met Bep samen zeer genoten van het photo-dossier dat je me zond. Ik hoop dat het je niet geruïneerd heeft, maar in ieder geval moet je dit niet nog eens doen. Met een paar tijdschriften was ik best tevreden geweest. Ik lees Stirner, die je wschl. ook erg sympathiek zou zijn. Ik raad hem iedereen aan.
Hartelijke groeten van
je EdP.

P.S.[1.] De foto's van Java zijn mij *liever* dan die van Sumatra, hoewel daar prachtige bij zijn.

2. Op 11 december 1935 hield Benda in het Academiegebouw te Leiden een lezing voor de Vereeniging voor wetenschappelijke voordrachten getiteld: 'Le dilemme de l'heure présente, Divinisme ou Humanisme'.
1. Dubbel onderstreept.

2781. *Aan uitgeverij Em. Querido (A. van Nahuys): Parijs, 13 december 1935*

Parijs, Vrijdag.

Geachte Mevrouw Van Nahuys,

Dank voor het opwekkende bericht.[1] - Volgens uw brief van 21 Nov. vorig jaar, ben ik nu dus aan de beurt tot de fl. 350., die ik in *De Sm. M.* stak, eruit zijn, en daarna deelen we de winst samen? Voorloopig zal dit wel erg langzaam gaan! Hoe groot is eig. de oplaag van *De Sm. M.*?[2]

Ik werk nu aan mijn boek-van-verhalen.[3] Zooals ik het nù overzie, zal het gemakkelijk weer een boek worden van 450 à 500 blzn. compres-druk, dus à la *Ducroo.* Mogelijkheid tot splitsen in 2 aparte deelen zie ik niet goed. Maar al werkende kan alles zich nog wijzigen; en tenslotte groeit er misschien iets totaal anders uit dan ik nu zien kan. Ik moet ook van allerlei bestudeeren voor deze min of meer historische materie, wat me op zichzelf een heeleboel tijd kost.

Aan de andere kant is een paar dagen geleden een oud vriend[4] van mij naar Indië teruggegaan (de Rudie van Geen uit *Ducroo*), die mij bezworen heeft dat hij daarginds alles in het werk zou stellen om iets voor mij te vinden. Hij was vol hoop en het leek hem niet onmogelijk dat hij over 3 maanden iets hebben zou. In dat geval ga ik naar Indië, maar het is uitgesloten dat ik *dit* boek daar schrijven kan. - Maar dan komt daar wel iets anders, vroeger of later.

Dat is wel het voornaamste bericht. Verder gaat alles rustig hier, en zelfs de croix-de-feu's[5] hebben zich de tanden uitgetrokken, zooals u wschl. las.

Met vriendelijke groeten voor u beiden, uw dw.

EduPerron

P.S. Mocht ik over eenige tijd geld van u te goed hebben, hetzij voor *De Sm. M.*, hetzij voor *Ducroo*, dan wilt u dit zelf wel regelen, zooals het u het beste dunkt, of zooals u het gewoonlijk doet. Ik heb absoluut geen kijk hierop en laat het dus geheel aan u over.

1. Op 11 december had uitgeverij Querido DP geschreven, dat *De smalle mens* geen deficit had opgeleverd en er een overschot van fl. 22,72 was.
2. De oplage bedroeg 1000 exemplaren waarvan tot eind november 1935 369 exx. waren verkocht.
3. Zie 2766 n 2.
4. Ferdy de Grave. Zie 2765 en 3057 n 1.
5. Zie 2270 n 1.

2782 (888). *Briefkaart aan M. ter Braak: Parijs, 14 december 1935*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

2783. *Briefkaart aan J. Greshoff: Parijs, 14 december 1935*

Parijs, Zaterdag.

Beste Jan,

Dat was een mooi bericht,[1] ja, van Querido! En een mooi briefje van jou aan hem![2] Benieuwd wat hij erop antwoordt. - Bep is vanmorgen als correspondent van *Het Vad.* uitgenoodigd dezer dagen op het Ned. Consulaat te verschijnen. Ik ben zeer benieuwd wat dit beteekent: uitnoodiging om te spionneeren (à la Roëll?) of een wenk om wat minder antifascist te zijn, wie weet? De consul-generaal hier heet Drooglever Fortuin; kàn het beter in de hollandsche abjectheid? Ik zal meegaan, Maandag of Dinsdag, want het boeit me zeer! - Verder kreeg ik 10 blzn. proef van Ermengem, met een nogal vervelend, d.w.z. traditioneel 'franscherig' briefje. Ik heb alles met Pia doorgenomen, waarbij ons bleek dat de man veel te 'correct' fransch wil schrijven, zoodat zijn tekst èn zwaar èn plat wordt, en mijn toon is *totaal* vervalscht. Maar het is tenslotte een 1e proef, hij moet zich nog met den tekst vertrouwd maken, en Pia zegt dat als hij het iets losser en meer gesproken doen kan, het zoo ook wel gaat. D.w.z. na een nauwkeurige revisie van Pia en mij. Ik schrijf in deze geest aan Ermengem.[3]

Hartelijke groeten van

je E.

2784. *Aan A. Roland Holst: Parijs,*[1] *14 december 1935*

Parijs, Zaterdag.

Beste Jany,

Ik leef in de gekste mikmak. Mijn vriend de Grave (mijn oudste vriend, ik ken hem van mijn 13e jaar af - hij is Rudie van Geen in

1. Ook Greshoff en Ter Braak waren door Querido op de hoogte gesteld van de gunstige verkoop van *De smalle mens*.
2. Niet bewaard.
3. Zie 2715 n 1.
1. Briefhoofd: Le Murat, café te Parijs.

Het L.v.H.) is op weg naar Indië en vol hoop daar iets voor mij te vinden. Als het hem lukt, neem ik meteen aan en verdwijn. Ik beloofde het hem, dus...

Aan de andere kant heb ik mij nu hals over kop in mijn nieuwe boek geplonsd; ik bestudeer van alles en nog wat en het gaat de laatste dagen als gesmeerd. Het is overigens duidelijk dat ik *dit* boek in Indië niet schrijven kan.

Daarnaast heb ik wschl. een vertaler gevonden voor *Het L.v.H.*, en wel de broer van Franz Hellens. Hij gaat wschl. de eerste lezing in het fransch brengen, die daarna dan opgewerkt wordt door mij en Pia, en daarna nog eens geheel gekeurd zal worden door Malraux.

Iets geheel anders is dat ik er een engelsche lezing van zou willen. Bep denkt nu aan Renier,[2.] een Hollander die engelsch schijnt te schrijven als een Engelschman en die vaak uit het duitsch en zoo vertaalt. Van Eyck is met hem bevriend, maar ik heb het adres van V.E. niet. Zou jij nu zoo goed willen zijn V.E. even hierover te schrijven: d.w.z. 1° wat hij denkt van een vertaling van *H.L.v.H.* in het engelsch (het is absoluut niet gezegd dat in *dezen* tijd, na Huxley en Forster, dit boek geen succes kan hebben juist in Engeland), 2° wat hij denken zou van Renier als vertaler. Als hij gunstig adviseert zal ik hem schrijven om het adres van Renier; geef jij mij dan *zijn* adres op.

Buning, die met den dag werkelijk abjecter wordt èn door opgeblazenheid èn door journalistieke dans-en-tooneel-matige imbeciliteit - de straatzangersfrischheid die Henny hem verwijt nog daargelaten - heeft een stukje geschreven, in de rol van een sultan (!) over zekeren van der Woude, Jo v. Ammers-Küller en mij tegelijkertijd.[3.] Het is de onkunde en het onbegrip in de theaterspullen van het café-chantant *Lacmé.* Het spijt mij telkens weer, als ik zooiets lees, dat ik zoover af woon, en dat ik dit soort lieden niet eens ontmoeten kan om ze precies te vertellen wat ik van ze denk. Over hen te schrijven wordt zoo eentonig. Enfin, als ze me komen opzoeken (Otten en

2. G.J. Renier (1892-1962), historicus en destijds hoogleraar te Londen in de geschiedenis van de Nederlandse cultuur.
3. In 'De voorproever van den sultan, Variatie over eenige romans'. In *De telegraaf* van 11 december 1935 (av.); worden achtereenvolgens behandeld in de vorm van een dialoog tussen de sultan en zijn voorproever: J. van der Woude, *Macht over Granvell*. 's-Gravenhage 1935; DP, *Het land van herkomst;* en J. van Ammers-Kühler, *Prins Incognito.* Amsterdam 1935.

Halbo Kool) ben ik ook ontevreden; het is nooit goed voor me! Als ik in Indië ben, heb ik dit racaille tenminste ver genoeg van me weg, wil ik hopen.

Zoo'n Buning is tenslotte toch ook een totaal verkocht en verleugend stuk drol, - daar valt toch ook niets dan amen meer op te zeggen, al schrijft het heerschap af en toe een aardig versje. Als je oogenblikken hebt dat je aan jezelf twijfelt, denk dan eens aan 20 jaar geleden, toen jullie allemaal begonnen: jij, Van Eyck, Buning, Jan, Jacques. Je mag dan toch wel trotsch zijn op het resultaat dat je - met behulp van bepaalde omstandigheden misschien - bereikt hebt, of hebt weten te handhaven. Jan is dan toch ook lang de slechtste niet. Ik bedoel dit alles niet alleen uit menschelijk of kunst-oogpunt bekeken, maar juist ten opzichte van een *kruising* van de twee. *Onze* kunst is immers toch maar een deel van *onze* menschelijkheid. (Zèlfs bij Slauerhoff!)

Van der Meulen schreef me laatst iets heel grappigs: hij had *H.L.v.H.* cadeau gedaan aan prof. Kernkamp.[4.] Deze had het 'met waardeering' gelezen; maar het aardigste van alles was dat hij eruit merkte dat hij met mijn vader op de H.B.S. (of het gymnasium?) geweest was in Haarlem; en dat hij zich mijn vader heel goed herinnerde. Zooiets is ook 'poëzie', vind je niet? Tenminste van hier gezien; want als ik Kernkamp nogeens opzoek (zooals ik V.d.M. beloofde[5.]) kan het nog heel leelijk tegen vallen. Ken jij dezen Kernkamp persoonlijk?

Is Slau nu alweer in Holland? - Ik houd op met krabbelen. Schrijf me even als je antwoord hebt van V. Eyck, en geef mij in ieder geval zijn adres, ook voor mogelijke andere dingen.

Veel hartelijks, ook van Bep, en dank. Een hand van je

E.

P.S. Van Querido kreeg ik bericht dat de kosten van *De Smalle Mens* er al uit zijn, wat voor een essaybundel in Holland lang niet mis is, en, naar het schijnt, heel wat beter dan met de bundel essays v. Anth. Donker. Maar hoe zit dat???

4. G.W. Kernkamp (1864-1943), destijds hoogleraar te Utrecht in de Nieuwe Geschiedenis.
5. Geen brief teruggevonden.

2785. *Briefkaart aan J. Greshoff: Parijs, 16 december 1935*

Parijs, Maandag 16.

Beste Jan, Vervelend dat het zoo slecht gaat met je! Wschl. zal Parijs je veel goed doen. Wij verheugen ons *erg* op jullie komst, al is de verbinding tusschen ons en de rue de Valence (niet Varence, zooals jij schreef) wel heel bizonder onmogelijk. Maar we kunnen elkaar ontmoeten op een punt halverweg. - Weet je dat Larbaud heel erg ziek is en vmdl. opgegeven? Hij is totaal verlamd en gaat niet vooruit.[1] Ik zal eens berichten gaan inwinnen, maar vind het griezelig, en denk er voortdurend aan. En Méral zit in de gevangenis (Prison de la Santé) voor het werken met een chèque sans provision. - Dat zijn de 'nieuwtjes', niet bepaald van een verfrisschend soort. Verder schreef ik je eergisteren een briefkaart, o.a. over de vertaling van Ermengem (de 'van' schijnt hij te hebben afgezworen). Ik lees nog steeds Stirner bij kleine beetjes, en daarnaast Herodotus (die verrukkelijk is). Verder bestudeer ik allerlei dingen voor mijn verhalen, o.a. de Kaukasus in reisbeschrijvingen etc. en de geschiedenis v. Rusland uit die dagen (Alexander I en Nikolaas I, de laatste een *ontzettende* rotvent). - Nu nog wat: de moeder v. Suzanne Pia heeft een groote villa in Knocke die ze zou willen verkoopen voor fl. 5.000. Suzanne zou nu willen weten of het de moeite loont om (voor holl. koopers) te adverteeren in het *Holl. Weekbl. voor België*.[2] Schrijf dit even. - Henny en Rien zal wel gezellig zijn en je, hoop ik, wat opmonteren. Het beste, veel hartelijks v.h. tot h. -

je E.

2786. *Briefkaart aan J. Greshoff: Parijs, 17 december 1935*

Parijs, Dinsdag.

Beste Jan,

Dank voor de foto, die werkelijk ongelooflijk mooi is en ongelooflijk 'up to' je commentaar! Ik heb hem doorgezonden aan Pia met een vertaling van het grapje. - Ik werk nu weer hard aan van alles en nog wat: grieksche geschiedenis, russische dito, documenta-

1. Zie 2661 n 1.
2. Een Nederlandstalig Brussels weekblad, waarvan Greshoff hoofdredakteur was en dat van 1934 tot in 1940 verscheen.

tie over de Kaukasus (Vrijdag, als er niets tusschen beide komt, ga ik met Pia werken in de Nationale). Ik schreef het je, geloof ik, al. Wees dus niet verwonderd als je weinig van me hoort. Griekenland en Rusland boeien me om het zeerst. Verder gaat alles geregeld; Bep en Alijn maken het best. Die 47 jaar van je zijn minder erg dan je hoogleverigheid, - maar ik hoop dat dit laatste gauw terechtkomt. Het is vandaag al de 17e en ik heb geen drukproef van *Gr. Ned.*, wschl. is Coenen dus bezig om mijn bijdrage[1.] weg te werken tot Februari op zijn vroegst. Maar geduld tot de 20e alvorens er over te schrijven. Vestdijk en ik staan weer erg in correspondentie met elkaar.[2.] Stuur me je stuk over Guilloux.[3.] Hart. groeten en het beste, ook namens Bep, -
je E.

2787. *Aan J. Greshoff: Parijs, 18 december 1935*

Parijs, Woensdag.

Beste Jan,

Ingesloten een brief van Van Ermengem. Hij is blijkbaar wat gepiqueerd dat ik zijn vertaling niet zoo best vond; blijkbaar was het zijn hoop dat ik het werk zóó prachtig zou vinden, dat ik alles aan hem kon overlaten, zoodat een *Ducroo* 'repensé en français' door hem naar de *N.R.F.* zou zijn gegaan. Als dit mogelijk was geweest, zou het mij zelf veel moeite bespaard hebben. Maar vanuit dit standpunt gezien leek zijn vertaling naar niets: de heele toon was van begin tot eind vervalscht, zoodat het eenige wat hij mij besparen zou, is: de voorloopige tekst op papier te brengen. Er is geen sprake van, dat het boek door een Belg vertaald kan worden zonder controle hier van Pia, Malraux en mijzelf, en wel om 2 redenen: àls Belgen correct fransch schrijven, schrijven ze tè correct, dus 'platement' en zonder een zweem van nonchalance, in den goeden zin, of gratie (zoo is alle ironie in de dialoog den braven Ermengem volslagen duister gebleven); - en de tweede reden is, zooals Ermengem zelf zegt, dat ze wel met vlaamsch maar niet met hollandsch vertrouwd zijn. Op een zoo delicaat gebied als vertalen zijn dit twee enorme

1. Zie 2265 n 1, 2710, 2714 e.v.
2. Deze brieven zijn niet teruggevonden. De prentbriefkaart van 7 mei 1937 (3181) is het eerstvolgende, teruggevonden schrijven aan Vestdijk.
3. Greshoff besprak *Le sang noir* in *Het vaderland* van 15 december 1935 (ocht.).

handicaps; zoodat ik zijn verdere geleerdheden over vertalen daarom alleen al langs me kan laten gaan. Gegeven dat ik bij ondervinding weet wat vertalen is en wat een goede vertaling zijn kan, lijken mij zijn opmerkingen typisch de geleerdheden van den slechten vertaler. Maar dat kan ik hem allemaal niet zeggen. Hij lijkt mij een cuistre-achtig iemand, volgens zijn brieven; het is jammer dat Marc Eemans het niet doen kon, dat is een eenvoudige jongen.

Hoe het zij, ik heb Ermengem zeer behoorlijk en vriendelijk geschreven dat fl. 300.- mijn maximum is, en dat hij, als hij het daarvoor niet doen kan, jou kan opbellen, het boek terugsturen, enz. Voor 6000 belgische francs kan er toch zeker iemand gevonden worden die deze voorloopige tekst maken wil. Zou Raymond Brulez het niet willen doen? Kan je mij zijn adres bezorgen? Hij schrijft misschien slechter fransch dan Ermengem, maar er is veel kans dat hij mijn 'toon' beter te pakken krijgt.

Ik zal nog eens bij Malraux informeeren wat de *N.R.F.* betaalt voor vertalingen. Ik méén: zeer weinig! Maar hoe dan ook, de tekst die ik hebben wil is inderdaad iets anders en een veel 'commercieeler' geval, zooals de heer E. terecht zegt.

Later over wat anders. Het zou mij zelf spijten als het mis loopt met Ermengem, maar qu'y faire? Als ik niet zeker was dat hij de toon van het boek over de heele lengte zal vervalschen - wat veel meer werk kost om te 'retapeeren' dan een stuk of wat gewone fouten (die trouwens ook niet zullen ontbreken) dan zou ik misschien tot fl. 350. gaan. Maar nu niet.

Hartelijke groeten, ook van Bep en aan Atie; steeds je

E.

P.S. Vanmorgen las ik je stuk over Guilloux. Voor wat het zijn wil is het bèst zoo. Ik zal het G. zenden met een korte vertaling. Het zal hem veel plezier doen!

2788. *Aan W.L.M.E. van Leeuwen: Parijs, 18 december 1935*

Parijs, Woensdag.

Geachte Heer Van Leeuwen,

U maakt het uzelf wel erg moeilijk met de onzekerheid: zooals u het stelt zou er morgen iemand kunnen komen en met kracht zeggen: 'Ik vind Vondel snert en Reddingius prachtig!' en wij zouden

allemaal met de handen in het haar zitten en tegen elkaar zeggen: ‘Misschien heeft hij óók gelijk?’...

Ik ken Henny's gevoelens ten opzichte van Multatuli en vind ze half begrijpelijk half normaal - gegeven de aard van deze twee menschen, en een zekere botsing van ‘autocratieën’. Maar ik geloof geen oogenblik dat Henny Multatuli *rang* ontzegt; het is dus een totaal andere kwestie en andere instelling. Ik heb precies zoo het land aan Whitman, aan Claudel, aan Flaubert, aan Boutens. Toen ik *Woutertje P.* tegen *Krates* stelde was het dan ook niet om u zooveel voor *Wouter* te laten voelen (dat dit zoo bleek te zijn kon ik niet weten) maar gewoon als voorbeeld van ‘onmiskenbaar verschil in rang’, in gehalte. (Vandaar ook dat ik *Krates* nam en niet bv. *Jaapje*).

Maar...ik merk het nu eerst: u gelooft niet eens dat Couperus grooter is dan De Meester; voor u *zijn* het vergelijkbare grootheden! Wat kan ik daarop dan nog doen, dan stil en bedroefd heensluipen? - U hebt een proef genomen met de klas, en zie, zij vonden alle 6 dat verhaaltje van De M. ‘prachtig’. (Zij zouden wschl. *Malle Gevallen* van Hans Martin nòg prachtiger hebben gevonden, maar passons.) Terwijl ik ‘zoomaar aanneem’ dat Couperus grooter is dan De M. Inderdaad, het komt er op neer dat ik Tolstoï zoomaar grooter vind dan de Goncourts. U schijnt dit vreemd te vinden en bewijzen te vragen. Maar u weet - als ik - dat wanneer u morgen bewijzen moest dat Multatuli grooter *is* dan Johan Fabricius, dat nog heel veel energie en huisvlijt zou vergen. Ik zeg dus allerminst dat ik het niet bewijzen kàn, ik geloof alleen dat het noodeloos is er zooveel kracht aan te verspillen: als wij elkaar nog eens zien kunnen we er beter over praten.

Overigens geloof ik dat het ‘initieeren’ dat u voor De M. laat gelden, zèlfs in Holland, niet opgaat. *Eline Vere* (1888) is als ‘realistische’ en familie-roman, als ik me niet vergis, lang vóór De M. verschenen, en *Een Liefde* van V. Deyssel idem als ‘naturalistisch’ staaltje. Of vergis ik mij hierin?

Wanneer u de praktijk van de school erbij haalt, ben ik bovendien geslagen. U weet beter dan ik wat daar kan en niet kan, en als u mij verzekert dat u voor de school De M. een groot schrijver moet noemen, dan moet dat dan maar! - Om dezelfde reden zal ik u maar verzwijgen wat ik van Van Deyssel, Van Eeden, en Van Moerkerken denk, - ofschoon ik ook daarover, bij gelegenheid, graag met u wil praten.

Vat u deze opmerkingen van mij niet op als vitterij, maar als... ‘een

ijdele discussie over niveau-verschil' en weest u er vooral van overtuigd dat ik zeer apprecieer wat u voor het literatuuronderwijs doet en nastreeft - anders zou ik u zeker niet hebben geschreven. Het lijstje dat u voor de school *zou willen* opmaken, zou ik bijna 100% onderschrijven (Potgieter, Spieghel en Bosboom-Toussaint zou ik schrappen). Maar tenslotte is mijn standpunt dat van een buitenstaander, en ik kan mij te goed voorstellen hoe de praktijk u soms kwellen moet, om u ook nog te kwellen.

Geloof mij met vriendelijke groeten, ook aan Menno,[1] gaarne uw dw.

EduP.

P.S. Bezit u misschien *Uit het leven van een denkende vrouw* van Justine Abbing (Carry v. Br.)? Ik zou dat graag inzien, en zou het dus erg op prijs stellen als u het mij kon zenden.

2789. *Aan H. Marsman: Parijs, 18 december 1935*

Parijs, 18 Dec. '35.

Beste Henny,

Fermina Marquez loopt inderdaad heel wat minder vlot dan de *Hemdenmaker* (en *Barnabooth*), maar dat is - tenzij mijn taal niet deugt? - minder mijn schuld, geloof ik, dan die van Larbaud. Het boek is geschreven met een wat geparalyseerde, schoolsche, charme; erg veel leesteekens, klassiekerige syntaxis, etc. - het viel me op bij het vertalen, hoeveel losser, en wèrkelijk-beter-geschreven, *Barnabooth* is. - Intusschen, die arme Larbaud ligt zwaar ziek, al 3 of 4 maanden; hij is heelemaal verlamd geweest en is het nu nog half, kan niet spreken, en men zegt dat hij opgegeven is. Ik denk er vaak aan, maar merk meteen (tot mijn spijt) dat hij niet meer voor mij is wat hij vroeger was; vroeger zou ik doodongelukkig zijn geweest.

Ik tracht zoo min mogelijk aan Ferdy de G. te denken, maar het hangt me toch boven het hoofd. En andere dingen, vóór ik ga.. Bep en ik hebben besloten in ieder geval nog een half jaar in Parijs te blijven, dus tot Augustus a.s. Wij hebben nu 'les' van een phenomeen,

1. Ter Braak heeft enkele malen bij de Van Leeuwens op Drienerwolde en in Delden gelogeerd. De Ter Braaks gingen op dinsdag 24 december naar Eibergen (zie *Bw TB-DP* 3, p. 355).

doorkneed in grieksche cultuur, ex-revolutionair in Rusland, Italiaan overigens, maar die fransch en russisch en italiaansch spreekt en schrijft als 3 moedertalen; verder een alleraardigst iemand, heel arm en op het oogenblik los van alles, behalve van een soort grieksche levensphilosofie, kortom een zonderling, en precies zoo een als je in Parijs *zou willen ontmoeten*; hij is 48 jaar en heet Andrea Caffi.[1] Wij lezen en bespreken op het oogenblik Herodotus met hem, daarna Thucydides, daarna wschl. de voor-socratische philosofen. Maar daarnaast heb ik hem als vraagbaak voor alles, want hij *weet* werkelijk alles: hij zou de beroemde P.N. van Eyck op dit gebied misschien nog overtroeven! Wij hebben een uitstekende fransche vertaling van Herodotus; die werkelijk verrukkelijk is; daarnaast een zeer goede, geheel up-to-date geschiedenis van Griekenland, van Robert Cohen. Caffi moet niet veel van Nietzsche hebben, in wien hij de 'barbaar' èn de 'privatdozent' niet kan uitstaan; en bovendien, zegt hij, kent hij hem van 1906, toen alle imbecielen den mond vol van hem hadden. Hij vindt *Psyche* van Erwin Rohde zéér goed. Maar dit alles is tenslotte 'Grieksch'. Alleen is deze Caffi ook als karakter zeer de moeite waard; hij had geld en heeft alles opgegeven onder invloed van een russischen meester, toen hij merkte dat er menschen onderdrukt en in armoede leefden; hij is op het punt geweest dorpsonderwijzer te worden inplaats van aan te sturen op een professoraat, maar zijn leermeester zelf heeft het hem ontraden en dus is hij gewoon militant sociaalrevolutionair geworden. Hij heeft 3 × in de gevangenis gezeten onder het tsarisme en 3 × onder het bolsjewisme. In 1914, toen de oorlog uitbrak, was hij in Frankrijk, en ofschoon hij niets voor de oorlog voelde, kon hij het niet verdragen zijn vrienden te zien gaan en zelf gedekt te blijven; hij is toen eerst vrijwilliger geweest in het fransche leger, daarna heeft hij gevochten aan het italiaansche front. Het is een van de weinige menschen die werkelijk met intelligentie van de oorlog vertellen; hij is bv. door een Duitscher met een bril en een baard bij een bajonetaanval in de schouder gewond: de man keek hem zóó woest aan, zei hij, en was er zóó op gesteld hem aan de bajonet te rijgen, en hij kon alleen maar pareeren, waarbij hij het ding nog in de schouder kreeg; maar op hetzelfde oogenblik stak een italiaansche vriend van hem, een 'char-

1. A. Caffi (1887-1955) was in Rusland geboren en opgegroeid. In 1926 vestigde hij zich in Parijs. DP noemde hem 'een van de beminnelijkste en zuiverste mensen die ik ken' *(Vw* 5, p. 195).

mante jongen', ook intellectueel, dien armen Oberlehrer (hij noemt hem maar zoo vanwege die bril en die baard) zijn bajonet door en door het lijf, van op zij, zoodat hij hem nog heeft zien vallen. Dit is één pittoresk detail, maar over *gevoelens*, andere menschen en zoo, portretten, waarnemingen van allerlei aard, heeft hij hoopen te vertellen. Hij is daarbij werkelijk erg sympathiek, een beetje buiten het leven staand, of buiten dezen *tijd*, maar vol belangstelling ervoor. Voor mijn 'studies' van het grootste belang; en misschien zet ik hem zelf ook nog in een verhaal: wij zijn nu eenmaal profiteurs!

Mijn programma is nu zoo: eerst Herodotus en de *Ilias*, met Cohen en Caffi ernaast; tegelijk zamel ik op de Nationale allerlei gegevens op over de Kaukasus. Daarna lees ik: een leven van Lermontov, dat ik hier heb (deze man zou joù verrukken, denk ik!), Tolstoï, *De Kozakken* en *Hadji Moerad*, nog eens *Un Héros de notre Temps* van Lermontov*, denk ik; daarna - ± eind Januari? - schrijf ik definitief mijn eerste verhaal, dat nu in aanteekeningen al rijkelijk bestaat. Ik heb ook nog een heel deel russische geschiedenis gelezen, nl. over Alexander I en Nikolaas I; - en dit alles voor een verhaal van ± 35 blzn., dat zich bovendien in een soort 'droom' afspeelt! Zeg nu niet dat ik niet conscientieus ben! Het 'studeeren' is een plezier op zichzelf, en komt later voor allerlei andere dingen wschl. rijkelijk van pas, maar in mijn verhaal merk je wschl. *niets* van dit alles. Toch ben ik er absoluut zeker van dat het ervoor heeft gediend.

Ik sprak met Malraux over dien meneer Lucasz (een Hongaar); volgens M. van weinig belang. Lees Proost over Russische Literatuur,**2. en geloof dan maar dat ze allemààl zoo'n beetje hetzelfde liedje zingen. Ik zal Caffi nogeens naar Lucasz vragen; Noth zit in Aix, zooals ik je al schreef.

Wat wonderlijk, dat *Vreede* nu opeens 'niet van zooveel belang' is. Ik dacht dat het een hoofdwerk van je zou worden! Naar die Rembrandt-editie zal ik uitzien. Van Jan hoorde ik dat je van 1-8 Jan. bij hem gaat logeeren. Kan je dan niet 2 of 3 dagen hier komen, bv.

* Als je dit eens leest, dan in de fransche vertaling van Boris de Schloezer of in het Duitsch. De holl. vertaling (W.B.) is de (minste) helft van het boek!

** Menno heeft het. Een klein boekje (Van Loghum Slaterus).

2. Zie 2742 n 3.

om kennis te maken met Malraux of met Caffi, en om weer 'wat bij te praten'?

Nu, ik eindig deze brief zonder ordening of evenwicht, in groote haast geschreven, tusschen de wieg van Alijn en die vele en mooie 'studies' door! Hartelijke groeten aan zusje Rina, een hand van

je E.

P.S. Heeft Guilloux je zijn *Sang Noir* gestuurd? en las je het? Als je in Brussel bent, koop dan bij de librairie Lamertin, Montagne de la Cour - de eenige die het heeft - een boek, stomweg getiteld *Perles de la Poésie Slave*, vertaald in fransche verzen door Henri Grégoire (een 'geniaal' iemand): in werkelijkheid een keuze van de beste gedichten van Lermontov, met een staartje erachter uit Poesjkin en Mickiewicz, voor het groote publiek. Uitgegeven in 1918 bij de 'Imprimerie Bénard' te Liège (Luik).[3.] Een wonderlijk boekje, maar uitstekend als vertaling. Guilloux heeft deze berijmde tekst vergeleken met een prozavertaling en was er verbaasd van. En die Grègoire kent zooiets als 13 talen. Het boekje kost ± 20 belg. frs., dus nu zoo wat een gulden. Ik denk dat je het erg goed vindt. Het is iets tusschen...Slau en Byron!

2790. *Aan H. Mayer: Parijs, 18 december 1935*

Parijs, 18 Dec. 1935.

Beste Henri,

'Piet Geyl' is mij onbekend en kan me dus - voorloopig - niets schelen. Ik hoor van mijn vrouw, die hem uit Londen kent,[1.] dat hij een baard heeft, en verder houd ik bepaald niet van zijn naam. Maar misschien is het een beste man? En is de naam maar loos alarm...

Gr. Ned. en *Forum* - passons.

Jan schreef me dat hij die kwestie van de fl 16. 'in orde zou maken'.

Wat je me over de Shakespeare schrijft is me bepaald niet uit het hart gegrepen. Ik kan niet op commando gelukkig zijn met iets, voor ik weet dat ik met iets anders òngelukkiger zou zijn geweest: een

3. Zie 2738 n i.
1. P.C.A. Geyl (1887-1966) was van 1914 tot 1919 correspondent van de *N.R.C.* te Londen, van 1919 tot 1935 'professor of Dutch history' aldaar en van (1 januari) 1936 tot 1958 hoogleraar Algemene en Vaderlandse Geschiedenis te Utrecht.

boek is hier als een vrouw! De kans zal me niet gauw gegeven zijn om een *goede* Shakespeare te koopen, die dus 'voor het leven' dienen moet, hoogstwschl., en deze Oxford kent mijn oude schoen al, zooals de schoolknapen zeggen, want een jaar of 5 (?) geleden nam jij er een van mij over, voor een luttel prijsje! Ik had dus in ieder geval een deel van dien meneer Macmillan z'n maaksel willen *zien*, alvorens tot het nemen van deze editie te besluiten, en als die meneer Macmillan het op zicht sturen alleen over zijn lijk kan laten bewerkstelligen, - in Godsnaam, dan had ik het ervoor over gehad, ook al om niet als Caïn mijn broeder gedood te zullen hebben, om *èèn deel* te bestellen, tegen verschuldigde shillings. Overweeg alles wat ik je hier schrijf en zie dan of dat nog kan. Bestel één deel, en als het niet goed is, houd ik de Oxford, basta. Is het wèl beter,* dan bestel ik de 2 andere deelen Macmillan, en jij loopt de risico van deze 3 dln. Oxford, - welk risico niet groot is, gegeven het courante karakter van dit artikel, dat in iedere engelsche boekwinkel, zoonoodig, kan worden ingeruild.

Van Stirner graag die Reclam-uitgave.

Van Gediking, na één brief, totaal geen nieuws meer.[2] Hij zit - *zat* althans - aan de Côte d'Azur, zeer in beslag genomen door zijn zieke vrouw.

Het is ook hier flink koud en bovendien rotweer. Ik werk heel hard en tot genoegen, over het algemeen. Verder geen nieuws, dan dat Larbaud *heel* ziek is.

Hartelijke groeten en graag spoedig bericht over die Shakespeare; een hand van je E.

Is Flip al terug uit Engeland? Mijn neefjes Polanen Petel zitten er ook, maar komen binnenkort terug, vandaar wschl. de associatie.

2791 (891). *Briefkaart aan M. ter Braak: Parijs, 18 december 1935*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

2792 (892). *Aan M. ter Braak: Parijs, 19 december 1935*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

* -d.w.z. minder 'schoolsch' van uiterlijk, après tout-

2. Zie 2478 n 2.

2793. *Briefkaart aan J. Greshoff: Parijs, 19 december 1935*

Parijs, Donderdagavond.

Beste Jan,

Ik schrijf dit met een beschadigde pink en een rotpen in een café. Dus maar kort. Proeven van *Gr. Ned.* kwamen daareven, dus de sabotage is niet erg. 'Slot volgt' is geschrapt, ik heb het er weer op gezet. - Ik werk zooveel, al deze dagen, dat ik niet kom tot uitgaan en menschen zien; morgen werk ik met Pia op de Nationale. Q. is een kletskous, en bovendien weet hij niet wat hij zegt of hij zegt niet wat hij denkt. (Ik geloof dat hij denkt dat ik mij op deze manier steeds meer vijanden maak, dus minder koopers - afgescheiden nog van het feit dat hij de verkoop van het boekje zelf[1] de moeite niet vindt.) Stil laten barsten. Na *Avonturiers* v. Arthur geeft Boucher mijn *Blocnotes.* Als ik jou was zou ik hem toch een kort en ironisch briefje sturen dat je ook tot de auteurs behoort die graag àl hun zuchten loozen en dat je sommige zuchten-collecties heel wat belangrijker vindt dan botte en bolle romans (je hebt maar te kijken naar wat Q. uitgeeft). Hij heeft zoo'n tégenzuchtje wel noodig - van mij heeft hij overigens complete orkanen gehad. Enfin. Verzorg je lever, dat is meer waard dan alle Jobsen over alle Lecina's.[2] Later beter en binnenkort tot ziens. Veel hartelijks van je

E.

Bep gaat morgen pas naar de bemiddelde en consulaire drooglever.[3]

2794 (893). *Aan M. ter Braak: Parijs, 20 december 1935*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

2795. *Aan G.H. 's-Gravesande: Parijs, 21 december 1935*

Parijs, Zaterdag.

Beste Hein,

Hartelijk dank voor het boek, dat gisteren hier binnenliep, en ook voor de opdracht, al heb ik mij het hoofd gebroken (en al ben ik er

1. *De smalle mens.* Zie 2781 en 2782.
2. Greshoff was een groot bewonderaar van J. (Jobs) W.F. Werumeus Buning, *Mária Lécina.* Amsterdam: Querido 1932.
3. Zie 2783.

ook nu niet achter) waaròm jij mij 'dankbaar' zou moeten zijn!!! Ik mag met de hand op het hart getuigen dat ik nooit nog het geringste voor je heb gedaan. Maar basta, want we zouden elkaar verlegen maken! Ik bekeek het boek met plezier; de portretten (die ik nog niet zag, want het ex. dat Jan mij zond was een geb. ex. van proefvellen)[1] 'doen' het heel goed. Werkelijk, een tweede reeks *s'impose*; als dit een beetje goed gaat, zal Meulenhoff daar zeker ook voor voelen, en Jan schreef mij dat *hij* veel voelde voor dat plan van interviews in *Gr. Nederland.* Ik vergat, meen ik, ook nog om Coenen en Buning op het lijstje te zetten, en zou je ook niet eens een èchte 'jongere' aan den tand voelen, bv. Van Hattum?[2]

Hier gaat alles rustig; ik documenteer me voor mijn verhalenke-ten en dwaal nu - hoewel op de bibliothèque nationale - voortdurend door de Kaukasus. Maar de innerlijke rust voor prettig werken ontbreekt. Zag je *De Sleutel* met mijn politieke toespraak erin?[3] Zooiets maakt me misselijk, au fond, en toch voel ik dat het moet.

Houd je taai; veel hartelijks, ook van Bep, en voor de sportieve Nen (lichaam na den geest, dat is tenminste wèl naar het principe van den tijd!)

een hand van steeds je Eddy

Interview (event.) met Coenen moet heeten: 'Vragen aan het mummelende kleine cadaver'. (Soortement Pythia!)

2796. *Aan J. Greshoff: Parijs, 21 december 1935*

Parijs, Zaterdag.

Beste Jan,

Vanmorgen weer een brief van dien broer van Hellens. De arme man wil er zooveel mogelijk geld aan verdienen, wat ik best begrijpen kan, maar erg aardig is hij bepaald niet; het lijkt me een kakkineus en verzuurd iemand, min of meer een raté. Maar enfin, veel *is* het niet wat hij voor dat werk krijgt. Het spijt mij alleen oprecht dat je niet alles met hem *besproken* hebt, zooals ik het je vroeg; en dat je niet vooruit gezegd hebt, dat, dik of niet dik, 6000 belg. frs. het

1. Zie 2760.
2. Zie 2758.
3. Zie 2717 n 5.

maximum was dat ik betalen kon voor de vertaling van dit boek. De man heeft zich heusch in het hoofd gezet dat ik èrg blij zou zijn met zijn magistrale weergave, wat zeg ik: zijn verbetering, van mijn tekst, enz. - en schijnt bovendien te denken dat ik geld heb. Ik heb hem nu uitgelegd dat ik net zoo'n 'intellectueele proletariër' ben als hijzelf Maar afgescheiden van deze onaangenaamheden, per brief en met iemand die ik nooit gezien heb (en die je me had kunnen besparen als je even een afspraak met dien man gemaakt had in de Passage[1] en hem, zoowel over mij als over het boek, had ingelicht)[*] komt ook nog dat hij een bepaald onaangenaam pedant toontje erop nahoudt. Hij denkt dat *hij* de schrijver is, dat *hij* weet wat taal en literatuur is, en dat ik maar een prul-scribent ben; hij erkent dat hij niet zoo goed het hollandsch begrijpt, gezien dat hij Vlaam is (dit met een onuitgesproken wereld van verwijt over dat rotte hollandsch terwijl vlaamsch toch *de taal* is!) en hij pontificeert over 'latijn' en 'latijnsch', terwijl hij slecht fransch schrijft, volgens Pia, op zijn best 'bruikbaar' door controle hier, totaal òonbruikbaar als het op zichzelf moest bestaan. Maar hij verklaart op hooge toon dat hij 'à aucun prix' vermeld wil worden als hij geen enkele 'responsabilité littéraire' draagt! Ik, de auteur, ben daar blijkbaar niet responsabel genoeg voor; hij, die half hollandsch begrijpt en half fransch schrijft, *hij* zal mijn werk 'repenser en français', de verantwoording dragen daarvoor, - en eigenlijk komt het niet te pas dat ik er niet verdomd blij mee ben. Het is als iemand die half stottert en half doof is en de volle verantwoordelijkheid eischt om je belangen te verdedigen als advocaat in het publiek.

Ik ga door met hem zoo vriendelijk mogelijk te antwoorden, alsof ik werkelijk niet weet wat een vertaling is, en ik laat me het soortement prul-auteurschap aanleunen dat hij in zijn toontje legt. Maar ik ben er niet ver meer van af om ook kregelig te worden, en als ik in mijn volgende brief onaangenaam tegen hem word zal hij het niet gestolen hebben.

Ander onaangenaams, dat mij nu weer net treffen moet, maar dat aan de andere kant zoo'n goed nieuws is dat ik er toch meteen vrêe mee heb: Pia gaat uit Parijs weg! Hij heeft een baantje gekregen als redactiesecretaris van een blad in Lyon, waar hij 2 Jan. a.s. beginnen

1. Zie 2534 n 1.
* Dit als constateering, niet als verwijt!

moet. Het is niet zoo'n leuk baantje, maar veel prettiger dan om werkelijk journalist te zijn, - hij moet nu vnl. artikelen nazien, bekorten, enz. en Havas[2] -telegrammen redigeeren, geen artikelen *schrijven*, - en hij wordt behoorlijk betaald. Na alle rotzooi die hij achter zich heeft, is het een verademing voor hem, en zelfs de rust van Lyon trekt hem wel aan. Malraux denkt dat hij daar een erge gastronoom zal worden; maar daar is niet zóóveel kans op, gegeven dat hij een maag heeft die in 16 uur verteert wat een gewone maag in 2 uur van de baan heeft. Ik sprak Pia gisteren; hij zag er opgewekt uit.

Het is jammer dat jij hem nu niet zult zien als je 20 Jan. hier komt. Maar zoo gaat het ons allen; ik ben misschien ook wel 'gevlogen', wie weet er iets van, tegen dien tijd? Ik leef voortdurend onder een gevoel van bedreiging, van de een of andere rotzooi die meteen alles veranderen kan. Ook mijn *innerlijk* is zoo.

Chiaromonte heeft het hier heel moeilijk, eet weinig, is vermagerd, maar klaagt niet. Hij krijgt nu heelemaal geen geld meer uit Italië, weet niet hoe zich te voeden en nog minder hoe zijn hotel te betalen. Hij geeft italiaansche les en doet soortgelijke rotwerkjes (vertalen, enz.) maar het is alles bij elkaar om van honger om te komen. - Als ik dit zoo om me heen zie, verlies ik soms alle vertrouwen. Ik werk nu aan mijn documentatie over de Kaukasus, ga weer naar de Nationale en zoo, maar ergens in mij ontbreekt de overtuiging; ik denk voortdurend: 'waarvoor eigenlijk en voor hoe lang nog?'

Enfin, neem deze brief niet zwaarder op dan noodig; een zekere vitaliteit zorgt gelukkig altijd weer voor het evenwicht. Dat Pia iets gevonden heeft, doet mij werkelijk goed. Misschien ga ik eens bij hem logeeren in Lyon! Tenzij Ferdy de Grave mij plotseling dringend naar Indië roept. Wat er dàn van *Ducroo* in het fransch moet worden, mag God weten. Maar daarom niet getreurd.

Veel hartelijks onder ons 4, een poot van

je E.

P.S. - Ik heb nog altijd niet over Jan Jr. geschreven, die vergeeld de kamer houdt. Doe hem mijn hartelijke groeten en zeg hem maar dat hij zijn ziel met fraaie lectuur voedt, 'met wijsheid den geest waardig des mandarijns dien hij nu gelijkt!'

2. Frans persbureau.

P.P.S. - Ik laatje mijn artikel zenden in het blad van de antifascistische studenten. Schrijf jij ook wat voor hen? Het zijn ook verkapte rooien, maar niet onsympathiek; en ze zijn o zoo voorzichtig en netjes; - zoo wil het de politiek!

II

Terwijl ik uitging om je deze brief toe te sturen, kreeg ik van de portierster je gedichtentrio.[3] Ik heb ze meegenomen naar het café en ze aandachtig overgelezen; *over*gelezen, want getypt las ik ze het eerst bij jou. En gek genoeg, ik kan ook nu niet zeggen dat ze geheel tot me zijn doorgedrongen. Ik vind er zeer mooie regels in, naast veel herhalingen. De vorm lijkt mij erg gaaf, maar gevuld met iets te veel woorden:je sterkste en je zwakste zijde. Maar verder geloof ik werkelijk dat je een soort Milton aan het worden bent; met nog maar een beetje oud poeier over je van de fantaisisten.

Ik bedoel met 'Milton' niet alleen: de liefde voor eeuwige dingen, voor zuchten en vlagen van het aardsche en onaardsche, maar vooràl: het vervullen van de opgave om een bepaald aantal regels te vullen. Ik geloof dat je erbij winnen kunt aan kracht en 'pregnant' heid als je je meer liet leiden door wat je werkelijk te zeggen hebt; wat je aan 'ampleur' daarbij verliest, aan decoratiefheid, win je dubbel en dwars aan preciesheid, aan doeltreffendheid.

Maar dit is een overweging naar aanleiding van de algemeene toon. Ik wil volstrekt niet zeggen dat deze drie gedichten niet goed zijn; integendeel, er zijn strofen en regels in 'du meilleur Greschov', en ik weet ook niet wat ik het beste vind van de drie. Oogenschijnlijk is *Columbus* het meest 'vertrouwd', maar het is misschien ook het meest 'frissche'. Eigenlijk geloof ik dat ze alle 3 volmaakt op peil zijn, en op het beste. Maar ze geven me toch ook het verlangen om eens heele andere dingen van je te lezen. Misschien ligt dit alleen aan mij?

Nogmaals hartelijke groeten.

Je E.

3. 'Een verloren zoon', bestaande uit: 'Columbus zonder Amerika', 'Aller et retour' en 'Tellurisch'. In *GN* 34 (1936) 1 (januari), p. 24-29; 2 (februari), p. 146-150; en 3 (maart), p. 206-209. Ook in J. Greshoff *Gedichten 1907-1936.* Maastricht etc: Stols z.j., p. 209-219.

2797. *Aan J. Greshoff: Parijs, 23 december 1935*

Parijs, Maandag.

Beste Jan,

Nou, dat was weer een mooi nummer van *Gr. Ned.*! Coenen over *De Korte Baan*,[1] C.V. (is dat Cornelis Veth, die aarts-ouwehoer?) over Menno,[2] en dat alles verschijnt blijkbaar rustig over je rug heen. Het werd hoog tijd dat de zaak veranderde. Àls het nu ook maar verandert.

Vestdijk schreef me, naar aanl. van mijn stuk[3] (dat hij nogal goed vindt en ik erg matig, erg voor bepaalde lezers gemaakt): we zijn dus weer verzoend.

Als Coenen niet onschadelijk wordt gemaakt, en als aan zijn gehuil wordt toegegeven, komt er van G*r. Ned.* niet veel terecht. Vestdijk heeft, geloof ik, nu al de pest aan hem, en terecht. Hierbij overigens zijn brief; graag terug na lezing.

Waarom heb *jij* voor *Gr. Ned.* niet *De Korte Baan* 'gedaan'? Daar was je toch de aangewezen persoon voor; en je zou dat immers tòch doen? Is dit nu werkelijk de manier om op dergelijke pogingen te reageeren (ik laat nu buiten beschouwing dat het Henny en ik zijn die het deden, ik neem de poging *op zichzelf*, die overigens heel wat kritiek mag hebben, maar niet dit inepte gemummel!) Kan je niet doodgewoon, alsof er niets gebeurd was, een groot stuk over het boek schrijven voor een volgend nr.? Bijv. over wat den laatsten tijd aan novellen, verhalen enz. in Holland is ontstaan, waarbij je uit kunt gaan van *De Korte Baan* en meteen prachtig zeggen wat er over Cola Debrot te zeggen valt. En als redacteur heb je alle recht daartoe, niet?

Is dit de manier om over Arthur's *Holl. Drama* te schrijven[4]: absoluut een meesterwerk in de hollandsche literaire kunst? Ik vind die Coenen een zak-met-pus. En ik zie hem in staat om voortaan hoopen kritieken van Eva (en andere Eva's) in het blad te loozen, onder *zijn* naam, wat niemand merken zal, aangezien hij nog beroerder leutert dan die vrouwmenschen.

1. In *GN* 33 (1935) 12 (december), p. 634-635.
2. Cornelis Veth (zie 2761 n 3), 'Sensationeele critiek'. In *GN* 33 (1935) 12 (december), p. 637-638. N.a.v. Ter Braaks bespreking van Ina Boudier-Bakker, *Vrouw Jacob* (zie 2753 n 3).
3. Zie 2312 n 3.
4. F. Coenen in *GN* 33 (1935) 12 (december), p. 633-634.

Kan je ook niet dien heer C.V. in het volgende *Commentaar* op zijn nummer zetten, en hem uitleggen dat zijn heele standpunt als zou men mevr. Boudier zooveel respect verschuldigd zijn (om haar 'verleden'! - als kunstenares altijd) op *kolder* berust, en dat zijn moraliteit die is van den voorzitter van een dorpssociëteit? - Ik zou zeggen: laat met Januari 1936 meteen een nieuwe wind waaien, en met des te minder scrupules, waar Coenen jullie die loer gedraaid heeft van dat opnemen van Clare Lennart.[5.]

Ga vooràl niet zeggen: 'ik heb er genoeg van', nu je, met Vestdijk samen en met de uitgevers achter je, *de sterkste bent.* Een overwinning van Coenen is smeerlapperij tegenover de literatuur; het is nu mooi genoeg geweest dat hij 20 jaar een blad heeft kunnen verpesten; nu hij heelemaal seniel wordt, moet het maar *uit* zijn. Het spijt me nu erg dat ik uit misplaatst medelijden dat stuk van me (over hem en Eva) heb laten schrappen.[6.]

Je 3 verzen uit *Oud Zeer*[7.] zijn niet onaardig, maar ik raad je sterk af ze in den bundel op te nemen. Je hebt nu misschien een zwak voor ze, omdat ze net teruggevonden zijn, maar ze ontkrachten de afdeeling, d.w.z. de aanwezigheid van deze verzen daarin haalt de rest een beetje naar beneden. De 1e strophe van *Nachtegalen* is Speenhoff-achtig, de laatste je reinste de Genestet. En dat motief: hier verhaalt de dichter, hoe hij, in zijn aandrang om te dreutelen (zooals jij zegt) door het lied der nachtegalen daarvan werd weerhouden en tot het Hoo-gere opgevoerd. - Een vers als dit *bederft* de waarde van het vers *Nachtgang*[8.]; dat precies hetzelfde is, in een soortgelijk rhythme zelfs, en 10 × beter. Ook die 2 andere verzen[9.] zijn heel zwak.

Later beter, dit gaat in haast. Hartelijk
je E.

5. Het eerste en tweede hoofdstuk van C. Lennart, *De blauwe horizon.* Utrecht 1936. In *GN* 33 (1935) 12 (december), p. 573-591.
6. Zie 2746 n 1.
7. 'Aan een grijsaard', 'Herfst' en 'Nachtegalen'. In de afdeling 'Oud zeer (1911)'. In *GN* 33 (1935) 12 (december), p. 555-557. Ook in dezelfde afdeling in J. Greshoff, *Gedichten 1907-1936.* Maastricht etc: Stols z.j., p. 43-44 en 46.
8. In J. Greshoff, *Oud zeer.* Baarn 1926, p. 5-8. Ook in de afdeling 'Oud zeer'. In J. Greshoff, *Gedichten 1907-1936.* Maastricht etc: Stols zj, p. 48-50.
9. Mogelijk 'Aan een grijsaard' en 'Herfst'. Of 'Een kluizenaar' en 'Een grijsaard' in de afdeling 'Twee stemmen (1934)'. In G*N* 33 (1935) 12 (december), p. 558-559. Ook in de afdeling 'Voces mundi'. In J. Greshoff *Gedichten 1907-1936.* Maastricht etc: Stols zj, p. 194-195.

2798 (895). *Aan M. ter Braak: Parijs, 23 december 1935*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

2799. *Prentbriefkaart*[1.] *aan A.C. Willink: Parijs, 24 december 1935*

Moge de Gunst des Heeren
Na lange mijmerij
U hierdoor inspireeren
Tot zùlk een Schilderij!

E. Bep

2800. *Aan J. Greshoff: Parijs, 23 december 1935*

{ JOYEUX NOËL! }
{ Vrede op Aarde! }

Parijs, 25 Dec. '35.

Beste Jan,

Die advertentie-historie[1.] is een grap van Menno zelf geweest, die bij vergissing misliep. Maar dat weet je nu wschl, en je hebt het erratum zeker ook ontvangen.

Hellens frère wordt eenvoudig ongenietbaar van zure pedantheid. Ik heb hem vandaag een brief geschreven[2.] die hem wschl. woest maakt, maar ik heb er nu genoeg van. Hierbij *zijn* laatste missive. Graag omgaand terug.

Mijn lange brief heb je wschl. ontvangen. Uit het schrijven van Ermengem kan je zien dat hij zich van allerlei in het hoofd heeft gezet: zooiets als dat hij voortaan alle nederlandsche boeken in het fransch zou vertalen of God weet wat. Nogmaals, ik maak er je geen verwijt van, maar het is jammer dat je de zaak niet uitvoerig en precies met hem hebt besproken, zooals ik je in een speciaal daarvoor geschreven brief gevraagd heb. Nu is *precies* gebeurd wat ik dacht:

1. Een kitsch kerstkaart met opschrift 'Joyeux Noël'.
1. Onder zijn 'A farewell to arms' in het laatste nummer van *Forum* (4 (1935) 12 (december), p. 1174-1178) had Ter Braak een advertentie van *De stem* laten zetten, waarvan het onderschrift 'Advertentie uit het Nieuwsblad van den Boekhandel' in de revisie weggevallen was.
2. Zie 2715 n 1.

de boel is door de correspondentie misgeloopen, althans vervelend geworden.

S. = Smeerkees, een willekeurig iemand. Zeker *niet* Slau, die niets van een verleider heeft. J. is ook niemand, maar zou Jany kùnnen zijn. Ook in volgende notities[3.] wil ik werken met half- of geheel gefingeerde personages.

Ik zond je ook nog een kritiek op van Donker,[4.] met zéér 'eerlijke' opmerkingen over het *Drama van H.-a.-Z.* Verder stond er een prachtig interview van Maurits Dekker in *D.G.W.*,[5.] dat Menno mij zond. Ik heb soms maar één reactie: naar Indië te gaan als grootste verwijdering van al dit vee. Enfin, ik lees Herodotus en de *Ilias*!

Hartelijke groeten onder ons vieren, een poot van je

E.

Over Ermengem nog dit: hij wou gegarandeerd hebben 2½% van de auteursrechten, als het boek succes had, behalve de fl. 300. die hij er al voor krijgt. Ik heb gezegd dat ik dit niet beloven kòn: 1e omdat ik volstrekt nog niets wist van de eventueele condities van mijn problematische fransche uitgever, 2e omdat mijn holl. uitgever in ieder geval ¼ eischt van wat ik krijg, 3e omdat er ook voor Pia en mijzelf wat over moest blijven. Maar ik heb hem gezegd dat ik hem, ingeval van groot succes, nog wel een 1000 belg. frs. wilde zenden. Vandaar dit antwoord.

Het is een maniakale, kakkineuze, zure man. En een schoolfrik in optima forma. Wat je al niet wordt door het raté-schap.

Het mooiste is dat sindsdien Malraux mijn boek geraamd heeft en mij zegt dat de N.R.F. voor een definitieve vertaling daarvan 2500 à 3000 frs. zou betalen, niets meer en geen percenten verder. Het per-

3. Zie 'Blocnote klein formaat'. In *Forum* 4 (1935) 12 (december), p. 1216 (in DP, *Blocnote klein formaat.* Den Haag 1936, p. 159-160 is de initiaal S. vervangen door een P.; in *Vw* 2, p. 745-746 is de P. op zijn beurt vervangen door een K.).
4. In zijn bespreking van *De korte baan* in de *NRC* van 20 december 1935 (av.) liet Donker zich afkeurend uit over DP's verhaal, dat hij eerder in een negatieve bespreking van *Een voorbereiding* in *NRC* van 8 april 1932 (av.) nog kon waarderen.
5. P. Beishuizen, 'Met Maurits Dekker in gesprek'. In *DGW* 34 (1935) 12 (december), p. 10-11. Hierin werd Ter Braak 'De hofnar van Minerva' genoemd en naar 'de voorbereidende school voor romanschrijvers' teruggezet.

centensysteem is alleen als je een (klein) voorschot krijgt. Dus Hellens frère heeft *niets* te reclameeren. Het is tenslotte ook mijn schuld niet dat vertaalwerk zoo slecht betaald wordt. - Ik heb hem de toestand met Pia bovendien niet uitgelegd om hem 'zacht te stemmen' maar om hem een kijk te geven op het *heele* werk, want hij scheen heusch te veronderstellen dat ik nog flink wat geld heb. Ook daarom zou het dus wèl goed zijn geweest om van het eerste moment af te zeggen wat ik ervoor over had maximum. - Daarbij komt dat hij denkt dat hij prachtig vertaalt, wat ook al zoo'n vergissing is. Enfin, ik lees... zie vorige blzij.[6.]

2801. *Aan J. Greshoff: Parijs, 27 december 1935*

Parijs, 27 Dec. '35.

Beste Jan,

Van den zure heb ik nog geen antwoord, ofschoon mijn brief aan hem gelijk met die aan jou ging. Hij is nu wschl. sijknijdig, knijpt zijn vrouw, fulmineert over hollandsche auteurs, etc. Misschien dat wij morgen tòch nog tot een vergelijk komen?....

Wat je van Menno zegt is toch wel erg overdreven. Menno heeft die advertentie onder zijn stuk gezet, met als onderschrift 'Advertentie uit het Nieuwsblad van den Boekhandel'. Dat was dus een kleine verneukerij, die onnoodig was, dat ben ik met je eens, maar op zichzelf niets ergs. Een suffert of sluwert van de drukkerij heeft op de revisie het onderschrift laten wegvallen. Daarvoor zijn nu papiertjes gezonden aan de abonné's. Ik dacht dat je er ook een had ontvangen.

Maar hoe dan ook: de sop is de kool niet waard. We hebben ons al genoeg nijdig te maken over werkelijke flapdrollen en smeerlappen, om het ook niet nog te worden vóór n'importe welke uitgever of uitgeverscollectie tégen een vriend. Menno zelf was zeer nijdig over het wegvallen van zijn onderschriftje.

Ik slaap niet en word gekweld door allerlei gevoelens van onmacht, dat er toch van alles niks terecht zal komen: van Indië, van de toekomst van Gille (over wie ik een execrabel rapport kreeg), over het mislukken van *Ducroo's* vertaling misschien, of van mijn volgend boek, enz. enz. Ik voel ook absoluut de terugslag van de rot-

6. De tekst na de ondertekening is op de achterzijde van het vel geschreven.

zooi waarin ik Chiaromonte en Caffi zie, enz. enz.; ik voel me een PRUL dat ik mezelf en mijn vrienden niet kan helpen. Had ik Gistoux nog maar, met een kwart van wat mijn moeder mij voorspiegelde. Enfin, dit alles is geouwehoer en zal ook weer voorbijgaan, maar op het oogenblik ben ik net als jij 'in de neer'. De arme Bep heeft het soms moeilijk met me; gelukkig is het een engel in liefheid, die zich al een week met het beste humeur uit de slaap heeft laten houden. Ik slaap, sinds dagen en dagen al, van ± 2 uur tot 8, Bep van ± 12 uur tot 6, want dan schreeuwt Alain. En dit is het maximum, dus we voelen ons goed suf, aangezien wij nog niet behooren tot de grijsaards die zich aan 4 uur slaap dik eten. Wij moèten 8 uur hebben om ons mensch te voelen!

Enfin, enfin, laat ons het over interessanter dingen hebben.

Heb jij je stuk over Napoleon en de scribenten van zijn tijd in *Het Vaderland* gezet? Zoo ja, dan kan het mijne alleen in *Gr. Ned.* Zoo niet, dan wil ik het aan Menno aanbieden (als apart artikel, niet over fransche letteren).[1] Antwoord hierop dus even.

Later beter. Wij verheugen er ons ook *erg* op jullie over ± 3 weken hier te zien. Maar die verbinding lijkt naar nikske in de praktijk, al is het op papier wel aardig. Duurt uren!

Veel hartelijks van je

E.

2802. *Aan J. Greshoff: Parijs, 28 december 1935*

Parijs, 28 Dec. '35.

Beste Jan,

Hierbij de nieuwe reactie van Hellens frère. Zooals je ziet is hij geheel bijgedraaid. Ik heb hem nu een vriendelijk briefje geschreven met nogmaals een uitleg van wat ik noodig had (ouwehoer troef) en met 1500 frs. erin als eerste betaling. Als hij jou erover spreekt, zeg dan dat je *niets* weet van wat hij krijgt of niet krijgt; dit in verband met wat hij in zijn vorig schrijven openbaarde.

Ik hoop alleen dat ik nu niet te lange brieven van hem krijg. Wie zou die 'auteur flamand-néerlandais de langue assez pure' zijn? Toussaint van Boelaere? Firmin van Hecke? Urbaaf?? Het is beter dat hij *jou* als vraagbaak neemt, desnoods telefonisch. Maar het komt er niet erg op aan als hij alleen maar wat foutjes maakt.

1. Zie 2689 n 1 en 2771 n 3.

Enfin, dat is dan dit karweitje voorloopig geschikt. Ik ben benieuwd wat er 'uiteindelijk' van komt en of *Ducroo* werkelijk nog eens in een fransche uitgave voor ons zal liggen. Sommige dingen zal ik wel moeten omwerken.

Ik ben vandaag iets 'vitaler' dan gisteren en eergisteren, heb ook iets beter geslapen. Alle heroïsmes hangen goddome af van dingen als slaap en goede werking van schild- en andere klieren! Ik lees nog steeds de *Ilias* vertaald door den Graaf (of De Graaf) van het Eiland.[1.]

Hartelijke groeten van je

E.

2803 (897). *Aan M. ter Braak: Parijs, 30 december 1935*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

2804. *Aan W.L.M.E. van Leeuwen: Parijs, 31 december 1935*

Daar het Oudejaar is: 'veel heil en zegen' etc!

Parijs, 31 Dec. 1935.

Geachte Heer van Leeuwen,

Ditmaal kort, omdat ik het druk heb en ons onderwerp ook wel is uitgeput.

In de eerste plaats veel dank voor de moeite die u zich geeft om ons Carry te bezorgen. Die *Gr. Ned*.-nrs zijn er nog niet, maar zullen wel spoedig komen.[1.] - Wat die '70 regels' van me betreft, ik heb daar natuurlijk geen enkel bezwaar tegen. Kunt u me een ex. van uw boek zenden, als het uitkomt?[2.] Als u niet genoeg exx. hebt om mij er een te geven, dan gewoon 'ter inzage'.

Uw scepticisme strekt u tot eer, en uw nauwgezetheid om de meest notore prullen zelf te onderzoeken ook. Ik schreef u al dat ik

1. DP las de Franse vertaling van C.-M.-R. Leconte de Lisle (1818-1894), *L'Iliade*. Parijs 1866.
1. Carry van Bruggen publiceerde tussen 1906 en 1928 regelmatig in G*N*, ondermeer fragmenten uit: *Een coquette vrouw?*in *GN* 12 (1914) 12 (december), p. 700-751; *Prometheus* in G*N* 16 (1918) 1-6 (januari-juni) en 17 (1919) 1-6 (januari-juni); onder het pseudoniem Justine Abbing *Uit het leven van een denkende vrouw* in G*N* 17 (1919) 9-12 (september-december) en *Het huisje aan de sloot* in G*N* 18 (1920) 10-12 (oktober-december).
2. Zie 2828 n 1.

hierin soms net als u ben; het overkomt mij ook dat ik nog eens een boek van Van Gogh-Kaulbach opneem met de bedoeling het 'mooi' te vinden, of althans 'goed in zijn soort' of zoo, en om dan na 30 blzn. te zien *hoe* beroerd het is. Bovendien, als u inderdaad zóó sceptisch was dat u in uw 'diepste ik' dacht: Tolstoï is goed, maar Courts-Mahler is het misschien ook, dan zou u niet doen wat u nu doet, d.w.z. literatuurgeschiedenis schrijven. U zou dan vooruit en voorgoed gedegouteerd zijn van een vak waar zùlke absurditeiten mogelijk zijn, of als mogelijk kunnen worden gedacht. Maar het *is* dan gelukkig ook niet zoo, en u weet dit even goed als ik, zoodat het al absurd is om te veronderstellen dat u, over dit scepticisme, van mij ook maar iets zou kunnen 'leeren'.

Als iemand tegen mij zegt: 'Claudel, of Whitman, is toch een groot dichter', lees ik hem over* om mij te overtuigen dat het best-mogelijk is, maar dat *ik* het niet goed verdragen kan; maar als iemand mij zegt: 'Reddingius, of Dop Bles, is toch wel heel prachtig', kan ik die dichters alleen maar inzien om na te gaan *hoe* imbeciel de man is die dat zei. Als wij dit gevoel en deze zekerheid niet hadden, verdienden wij niet ons met de literatuur bezig te houden, maar met de leestrommel.

Mijn *bewijs* was zoo:

'Axioma': Tolstoi = 10 × Goncourt.
Couperus = ½ Tolstoï.
De Meester = ⅔ Goncourt (ik flatteer hem).
Couperus = *dus* 7½ × De Meester (15:2).
Den Haag = 7½ × Soest (Dit neem ik aan!)

Maar u wilt 'bewijsplaatsen' over de onwaarde van De Meester. Het zou mij niet de minste moeite kosten die te vinden, maar dan in een artikel van ± 20 blzn. En ik schreef u al dat één *Uren met Dirk Coster* ruim genoeg is. Ik behandelde De Meester, zeer tot mijn eigen genoegdoening, in mijn stuk *Jan Lubbes*[3]. Deze briefwisseling met u over hem is niet omdat *hij* mij interesseert, maar omdat uw werk, en daarin de 'hiërarchie' of hoe u het noemen wilt van onze literatuur, mij interesseert of ter harte gaat.

Voilà. Ik heb het toch nog langer gemaakt dan ik van plan was!

* laat ons niet overdrijven: lees ik een stuk of wat blzn.

3. Zie 2102 n 2. DP hekelt ondermeer 'het driftige gekwebbel van de Rotterdamse boulevardier De Meester'.

Nogmaals dank voor het zenden van die tijdschriften. Met vriendelijke groeten, steeds uw

EduP.

De Nachtbruid las ik een jaar of 6 geleden met een zeker genoegen. Maar inderdaad, tenslotte is het niet veel. En het is veel te lang voor wat het is.

2805. *Briefkaart aan G.H. 's-Gravesande: Parijs, 3 januari 1936*

Parijs, 3 Jan. 1935.

Beste Hein,

Namens Bep ook het allerbeste toegewenscht met 1936. Ook voor Nen.

Verder weinig nieuws. Er wordt gewerkt aan een fransche vertaling van *Ducroo*, maar aangezien zelfs de uitgever daarvoor nog niet gevonden is....

Ik werk - 'studeer' - maar kom niet tot schrijven.

Hartelijke groeten van ons beiden, een hand van je

E.

Ik hoop *erg* dat die interviews voor G*r. Ned.* lukken. Beginnen met Arthur v.S.!

2806. *Briefkaart aan W.L.M.E. van Leeuwen: Parijs, 4 januari 1936*

Parijs, 4 Jan. '36.

Geachte Heer van Leeuwen,

Gelijk hiermee zend ik u de nrs. van G*r. Ned.* terug. Het verhaal van Carry v. Br. is weer als altijd: vol aardige stukken, maar tenslotte mislukt - of verknoeid, zooals u wilt.

Als ik u nog eens ontmoet wil ik één punt grondig met u bespreken: het punt 'Jan Lubbes' of 'o jee, o jee, alweer Holland'! Voordat we het dààr over eens zijn, verzinken we in alle moerassen van de 'relatieve waarden' en het 'smaken verschillen' en wijsheden van dat soort.

Veel dank voor het zenden van die nrs., ook namens mijn vrouw, en met hartelijke groeten, uw dw.

EduP.

2807 (899). *Briefkaart aan M. ter Braak: Parijs, 4 januari 1936*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

2808. *Aan J. Greshoff: Parijs, 5 januari 1936*

Parijs, Zondag.

Beste Jan,

Ik was gisteren te beroerd om naar die vergadering[1] te gaan. Ook vandaag ben ik nog heelemaal niet lekker. Slapen doe ik niet meer. Enfin...

Sandberg ging in mijn plaats, ook om notities te maken. Ik wou dat ze hem vroegen om dit 'baantje' van mij over te nemen. Ik ben ziek van al dezepolitiek. Een paar dagen geleden sprak ik met Aubry[2] over Larbaud (er is kàns op genezing, hoewel niet meer dan 50%). Larbaud zelf denkt dat hij dood zal gaan. Zijn rechterkant is heelemaal verlamd, maar zijn brein is helder; hij kan moeilijk spreken maar wel lezen.

G*r. Nederland* ziet er goed uit; is ook wel op de goede weg. Misschien màg het niet beter worden dan het nu al is, op straffe van alle oude lezers te verliezen. Je vers, zoo alleen gezet tusschen de rest 'doet' het heel goed, beter dan met de 2 andere tegelijk; je stukje tegen Buning is best.[3]

Mijn ex. zag er vies uit, en vooral was het of de drukker zijn handen aan de blzn. van *mijn* stuk[4] had afgeveegd. Er staat bovendien een ergerlijke fout in, die ik hier op een apart papier[5] noteer dat je dan zóó door kunt sturen naar de drukkerij, met verzoek op zulke dingen beter te letten.

Later eens meer, hoewel schrijven me soms bepaald een gruwel is. Veel hartelijks, ook aan Aty en van Bep

steeds je E.

1. Het *Comité de vigilance des intellectuels antifascistes* organiseerde op 4 januari 1936 een internationale ontmoeting tussen mogelijke vertegenwoordigers van soortgelijke verenigingen in het buitenland. DP had Kramers, Rümke, Romein en Ter Braak opgegeven. Vgl. *Bw TB-DP* 3, p. 359-360.
2. G. Jean-Aubry, vriend en biograaf van Valery Larbaud. Zie ook 2661 n 1.
3. 'Columbus zonder Amerika' (zie ook 2796 n 3) en 'Blubo-Import-Maat-schappij'. In G*N* 34 (1936) 1 (januari), p. 24-29 en 92-93.
4. Zie 2265 n 1.
5. Niet teruggevonden.

Hierbij nog 2 verzen van Gans. Kan je ze niet opnemen in G*r. Ned.?* Al was het maar om hem te helpen; hij komt van honger om. Hij schreef ook een soort verhaal,[6.] dat niet slecht is; ik geloof dat Menno het heeft. Of Vestdijk?

2809. *Prentbriefkaart*[1.] *aan J. Greshoff: Parijs, 6 januari 1936*

Parijs, Maandag.

B.J. - Met roerende eensgezindheid stuurden Menno en jij dat stuk van De Kadt.[2.] Het is uitstekend en er is, geloof ik, niets tegenin te brengen. Ik kan mijn stuk: 'In de schaduw van het kapitalisme' (over Benda-Huizinga) hierna wel in de pen laten.[3.] Over Menno is d.K. veel minder, en begint hier en daar op Dekker te lijken. Ratéërig enz. Hart. gr.

E.

Wist je dat je zoo'n mooie vrouw[4.] bezongen had?

2810 (1159). *Aan M. ter Braak: Parijs, 7 januari 1936*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

2811. *Briefkaart aan A.A.M. Stols: Parijs, 7 en 8 januari 1936*

Parijs, Dinsdagavond.

B.S. - Bijna zeker ga ik morgen voor onbepaalde tijd uit Parijs. (Ik zal het hier nog onder zetten.) Ik zag Aubry, die zeer geschikt was, maar zóó schitterend gaat het niet met Larbaud... *The Ebb-Tide* is toch zeker minstens zoo groot als *Fermina.* Anders kan je er een verhaal bij doen dat er schitterend bij komt - het eenige korte verhaal van Stevenson dat ook heelemaal Conrad is - nl. *The Beach of Falesà*

6. Niet in G*N* 33 (1935) t/m 38 (1940).
1. Portret van Clémence Isaure (ca. 1460- ca. 1513).
2. Mogelijk J. de Kadt, 'De deftigheid in het gedrang, Over wezen en waarde der Huizinga's'. In *De nieuwe kern 2* (1935-1936) 4 (januari 1936), p. 97-111. Ook in J. de Kadt, *De verdediging van het westen, Een bundel essays.* Amsterdam 1947, p. 102-122.
3. Zie 2757 n 2.
4. 'Clèmence Isaure'. In J. Greshoff, *Ketelmuziek.* Brussel 1928, p. 24-25.

(het 1e in *Island Night's Entertainments*). Je hoeft het niet eens te vermelden op het omslag als dat den idioten een gruwel is. - Ik sprak met Malraux over die platen voor *Bouddha Vivant*, maar hij meent dat die indertijd aan iemand die jou vertegenwoordigde (Jaïs?)[1] zijn afgeleverd. Hij was er niet zeker van en zou het nog vragen aan Chevasson, die toen voor die editie van de Aldi zorgde. Als je in Parijs bent kan je Malraux misschien erover opbellen, dat lijkt mij het beste.

Woensdag.

Ik ga straks en weet nog niet wanneer ik terug ben; hoogstwschl. toch niet vóór over een week.

Hart. groeten van

je E.

2812 (900). *Prentbriefkaart aan M. ter Braak: Parijs, 8 januari 1936*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

2813. *Prentbriefkaart*[1] *aan A. Roland Holst: Parijs, 8 januari 1936*

Parijs, 8 Januari 1936.

B J. - Ik schrijf later beter, ben op het oogenblik door velerlei dingen in beslag genomen. De vertaling van *Ducroo* i/h fransch - als daar iets van komt - zal zóó omgewerkt worden, dat het misschien beter is de engelsche (eventueel) daarop te baseeren. Ik schreef dus nog niets aan Van Eyck. Houd je goed; wij blijven voorloopig nog wel hier, Aix is van de baan. Hartelijk je

E.

[2] Mijn tong is nat, maar ik zou liegen
Als 'k zei dat 't enkel was voor vliegen;
En toch, een vlieg die 'k langs zie gaan
Ontlokt mijn tong een nieuwe traan.

1. Lucian Jaïs, bibliofiele boekhandelaar te Parijs en vriend van Stols. Met o.a. Jaïs richtte Stols de kring voor bibliofielen *La compagnie typographique* op.
1. Afbeelding van een ruigharige terriër.
2. Geschreven onder de afbeelding aan de beeldzijde.

2814. *Aan F.E.A. Batten: Utrecht, 13 januari 1936*

B.F. - Ik zit op het oogenblik in Utrecht bij Marsman,[1.] maar heb het zoo druk dat ik niet antwoorden kan. Dank voor portretje en het epistel van de niet zoo sterke Mabel. Tot later.

EdP.

2815 (901). *Aan M. ter Braak: Utrecht, 13 januari 1936*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

2816 (902). *Aan M. ter Braak: Parijs, 17 januari 1936*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

2817. *Aan J. Greshoff: Parijs, 17 januari 1936*

Beste Jan,

Ik ben doodmoe en met hoofdpijn direct uit Amsterdam, waar ik 2 dagen was, en uit Bergen, waar ik één nacht bij Jany logeerde, hierheen teruggekeerd en voel me nu nog niet frisch. Daarom haastig.

Maandag kom je dus hier? Spreek iets met ons af, als je dat wilt, bv. 's avonds hier eten, als jullie dat schikt. Maar zeg gerust als je liever dien eersten dag wat uitrust.

Neem je *De Leemen Torens*[1.] voor me mee? Ik zou eig. ook nog graag dat boek van dien vrijdenker zien, indertijd door Varangot in *Gr. Ned.* besproken,[2.] maar geef je daarvoor geen moeite.

Tot spoedig ziens dus. Veel hartelijks vooruit, ook van Bep.

Je E.

Ik vond hier, namens jou verzonden, een vertaling van Tsjip,[3.] waar wel niets mee te doen zal zijn. Maar ik kan het aan Malraux geven voor *N.R.F.* Kans is er zoo goed als niet.

Parijs, Vrijdagavond.

1. DP was vermoedelijk op donderdag 9 januari naar Nederland gereisd met als voornaamste doel gesprekken te voeren over de oprichting van een Nederlands Comité van Waakzaamheid. Dit gebeurde op verzoek van het Comité de Vigilance. Zie ook *Bw TB-DP* 3, p. 362 e.v.
1. Zie 2467 n 3.
2. Zie 2698 n 3.
3. Deze Franse vertaling van W. Elsschot, *Tsjip* is niet gepubliceerd.

2818. *Briefkaart aan H. Mayer: Parijs, 19 januari 1936*

Parijs, Zondag.

Beste Henri,

Zou je me kunnen bezorgen: 2 exx. van de *Nwe Rotterd. Crt.* waarin het stuk van mijn vrouw staat over Louis Guilloux, *Le Sang Noir*[1]; geteekend: Elisabeth de Roos. Het is van ongeveer een week geleden: ik méén van den vorigen Donderdag. Maar dat kunnen ze op de krant wschl. wel nazien.

Dank en hart. groeten van je

E.

2819. *Aan F.E.A. Batten: Parijs, 21 januari 1936*

Parijs, Dinsdag.

Beste Freddy,

Dank voor je levendig verslag van de *Sleutel*-beweging verpersoonlijkt door Weissglas.[1] Ik heb in Amsterdam nieuwe pogingen gedaan, hoewel al deze politiek mij meters de keel uithangt. Misschien komt er nog wat van; de rest gaat nu vooreerst tusschen Romein (een héél geschikt iemand) en Ter Braak. Maar er moeten vooral 'namen' in komen, en van zoo weinig mogelijk communisten. De vrees voor Moskou is soms wel erg ridicuul, maar hoe dan ook, ze bestaat; dus er moet rekening mee worden gehouden.

Ja, zoowel *Disjecta M.* als de 2 photo's ontving ik.[2] Dank.

Ik kom er steeds moeilijker toe een brief van me te geven, excuseer dus ook dit onbelangrijke bulletin. Deze niet-epistelfähigkeit van me heeft niets te maken met goede of slechte gevoelens ten opzichte van Rudie of jou, ik gedenk jullie beiden met veel vriendschappelijkheid, eerder heb ik een gevoel dat niets het opschrijven meer waard is, althans niets van mij. En zeker niets van wat vroeger mijn plezier van uitwisseling-in-enveloppen uitmaakte.

Feliciteer Do Beynon van me en zeg dat ik niet anders kan doen dan haar artistieke keus toejuichen. Hartelijke groeten voor Rudie en een hand voor jezelf.

EdP.

1. In *NRC* van 9 januari 1936 (av.).
1. Zie 2717 n 5.
2 Zie 2741 n 3 en 5.

Neen, die Mauritsen voor fl. 20. en fl. 10. zijn voor mij volstrekt onbetaalbaar! Dus je moet een ander slachtoffer vinden. - Iets anders: kan je mij een platen-atlas, duitsche publicatie of zoo bezorgen met reproducties erin van grieksche beelden, en vooral bustes van Homerus, Aeschylus, enz.? Je zou mij daar een *groot* plezier mee doen, vooral als je mij *spoedig* zou kunnen helpen. Misschien weet Rudie wel zooiets; je kunt ook H. Mayer opbellen en hem vragen mij zooiets te bezorgen: sommige duitsche uitgaven van dit soort zijn niet duur. Bij voorbaat dank.

Niet Thassilio von Scheffer voor fl.2.50., dat boek hèb ik.[3.] Ik moet iets gewoners hebben, met *kleinere* reproducties (hoewel ze wel goed moeten zijn); en een uitgaafje dat ik kan verknippen. Misschien heeft Mayer wel iets tweedehandsch, of kan je makkelijk in een andere winkel slagen. Ik ben op het oogenblik vooral tuk op een goede buste (of een goed masker) van Homerus: de twee reproducties die in Von Scheffer staan, zouden ideaal zijn als ze niet zoo groot waren.

2820 (903). *Aan M. ter Braak: Parijs, 22 januari 1936*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

2821. *Aan H. Mayer: Parijs,*[1.] *22 januari 1936*

Beste Henri,

Kan je me omgaand op de volgende vragen antwoorden?: 1. Er bestaat een vertaling van de *Ilias* en de *Odyssee* door W. Butler (de man van *The Way of all Flesh*); kan je me die nog bezorgen? Is die op goed papier en niet te duur? - Dit zal je nog wel moeten navragen, niet? Dan graag.

2. Is de vertaling van Vosmaer op goed papier nog?[2.] - *allebei* boeken - en wat kost die?
3. Kan je me een goedkoope editie bezorgen (Taughnitz desnoods) van de gedichten van Meredith - hetzij de complete gedichten, hetzij (dit laatste liever nog) een deeltje waarin *Modern Love* staat. Bestaat er misschien een niet al te dure editie van *Modern Love* apart?
4. Het deel van Shakespeare dat je nog voor me zou bestellen, heb ik nog altijd niet.

3. Thassilo F.H. von Scheffer, *Griechische Heldensagen.* Mit III Textabbildungen und 8 Kunstbeilagen. Stuttgart 1924.
1. Briefhoofd: Le Murat, café te Parijs.
2. Homeros, *De Odussee.* Vert. door C. Vosmaer. Leiden 1888.

5. Een Multatuli kop-uitgave heb ik eindelijk gevonden. Doe daar dus geen moeite meer voor.[3.]

Jan Gr. is hier en bereidt zich voor op werk buiten de krant om. Hartelijke groeten van je

E.

Ik schrijf niet lang omdat ik niet veel bericht krijg. Misschien ben je wel op reis? Jan maakt het best en is opgewekt en blij uit Brussel te zijn voor een poos.

Parijs, Woensdag.

2822. *Aan H. Marsman: Parijs, 25 januari 1936*

Parijs, Zaterdagmorgen.

Beste Henny,

Dank voor je brief. Gelijk hiermee zend ik je de gevraagde stukken van Bep. Wel graag spoedig terug.

Ik heb haar heelemaal niet gedwongen om dien brief te schrijven! Ze zei zelf dat ze het doen wou en is er ook heelemaal uit eigen beweging toe gekomen, al gaat zooiets haar *altijd* moeilijk af. Maar wat mij betreft, na wat ik jullie al eerder geschreven had voelde ik mij als Pilatus.[1.]

Ik ben nog suf en beroerd, heb dagelijks hoofdpijn en voel me of al mijn zenuwen in de knoop zitten; verder is alles best. - Ik zal probeeren morgen (Zondag) of misschien vanavond nog (?) dat stuk over Guilloux te schrijven.[2.] Als het niet zoo vervloekt kort moest zijn, was het makkelijker te schrijven.

Lees Lermontov maar gauw; ik denk dat het je erg zal 'liggen', zoowel de stijl als de inhoud (sfeer).

Die brieven van jou en V. in *De Groene*[3.] moeten substantieeler

3. Zie 1970 n 1.
1. Zie 2726.
2. 'Een groot, bitter boek'. In *De groene Amsterdammer* van 22 februari 1936 (*Vw* 6, p. 177-179). Over L. Guilloux, *Le sang noir*.
3. 'Brieven over litteratuur'. In *De groene Amsterdammer* van 18 januari 1936. Voortgezet in *De groene Amsterdammer van* 25 januari, 8 februari, 15 februari, 29 februari en 7 maart. Gebundeld in H. Marsman & S. Vestdijk, *Brieven over litteratuur.* ['s-Gravenhage] 1945.

worden dan de eerste brief. Anders is het onzin dat dààr 2 kolom aan moeten gaan, in de groote schaarste! Wat is dat 'alle rappisten[4.] *bij elkaar*'? en welke definitieve tekst bedoel je? Dit gaat wschl. niet meer in het boekje van Boucher, dus is eventueel voor een volgend deeltje.[5.] Maar ik maak mij daar geen zorg over. Ik las nu de *Odyssee* en Hesiodus; maak me dus weer op tot andere dingen - alleen schrijven gaat slecht. Vanmiddag ga ik op jacht langs de 'quais'; dan zie ik even Greshoff. Behalve wat ik lees en de oogenblikken dat ik met Bep ben, voel ik mijn heele bestaan versnipperen in allerlei noodelooze ontmoetingen, - maar, 'wat wil je?' dat is Parijs! En de menschen die wij zien zijn allemaal even *aardig*; de fout ligt bij mij en aan mijn toestand.

Nogmaals dank en stuur spoedig weer wat proeven. Mijn schoonzuster komt de 31e en legt dan een week compleet beslag op ons: uitgaan, winkels, enfin, toeristen-tournées. Maar ook zij is *erg* aardig...Tot werken - ook het werk dat ik in de Nationale wou doen, die Kaukasus-onderzoekingen[6.] - kom ik dus zeker niet vóór 10 Februari.

Veel hartelijks onder ons vieren.

Je E.

Ik hoor dat Donkersloot benoemd is.[7.] Bravo! Wij hebben hem dus geholpen zijn ware bestemming te vinden.

Op bijgaand papiertje[8.] staat gewoon: 'Maar'. Ik wou het zóó hebben: 'on est toujours volé'. Punt liefst, geen streep. En dan, op dezelfde regel: 'Maar, adieu', enz.

2823 (905). *Aan M. ter Braak: Parijs, 26 januari 1936*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

4. Zie 2281 n 3.
5. Zie 2746. DP heeft 'Verdediging der cultuur' (zie 2265 n 1) noch in *Blocnote klein formaat* (zie 2721 n 2) noch in *Graffiti* (zie 2721 n 3) opgenomen. Zie ook 2930.
6. Zie 2785 e.v.
7. Hoewel G. Brom als eerste op de voordracht had gestaan was N. Donkersloot benoemd tot hoogleraar in de Nederlandse letterkunde aan de gemeente-universiteit van Amsterdam, ondermeer na een petitie van niet-katholieke schrijvers als Ter Braak, Du Perron en Coster e.a. aan het gemeentebestuur.
8. Niet teruggevonden.

2824. *Aan F.E.A. Batten: Parijs, 28 januari 1936*

Parijs, Dinsdag.

Beste Freddy,

Ik kreeg daarnet een groote teleurstelling. Mijn bedorven kop-uitgave van Multatuli (Elzeviers) zou eindelijk vervangen worden, en een boekhandelaar uit Arnhem zond me een volgens hem *goed* ex. voor fl. 15. Nu het hier is, merk ik dat het papier vol bruine vlekken zit; adieu illuzie, enz.!

Ik wil probeeren hem dit ex. terug te zenden, - en heb nu mijn door Tercinol bedorven ex. weer eens bezien. Ik merk daarbij dat vooral deel IV en deel X verpest zijn, en de *Millioenenstudien* (toegevoegd deel, ongenummerd). Verder zijn deel I (*Havelaar*) en deel III niet al te best, maar dat is misschien wel te verhelpen als ik het ex. over laat inbinden.

Nu hebben sommige 2e hands-boekwinkels vaak losse deelen van deze kop-uitgave (portret-uitgave) - groene deelen met een gouden kop van Multatuli op het kaft gestempeld - *groene* deelen, want er zijn ook roodachtig-paarse, maar die zijn nog ouder en komen dus slecht bij de rest - en als je die aantreft, kosten ze niets. Ik ben ook nog altijd bereid om een complete uitgave te betalen, mits niet al te duur en in *werkelijk* goede staat. Kan je niet voor mij op jacht gaan? In Amsterdam zou het zeker lukken

Ik heb ontzettend de smoor in, omdat het bericht van dien boekhandelaar - die nog wel een 'bewonderaar' van *Ducroo* is - mij erg blij had gemaakt. En daar ligt de rotzooi vóór me!

Dus, portretuitgave:

Deel IV (zijnde *Ideën* 2e bundel)
Deel X (zijnde: *Verspreide Stukken*, enz.)

deze absoluut *noodig*, en verder zoo mogelijk:

Deel I (*Havelaar*)
Deel III (*Ideën* 1e bundel).

Verder: *Millioenenstudiën*, eveneens in de kopuitgave. Dit is ook verpest.

Geef je niet te veel moeite, misschien lukt het zoo. Maar bekijk wel zelf de exemplaren, want ik voel er alleen voel als ze werkelijk frisch zijn.

Nog iets: heeft Rudie, of heb jij een *Mythologisch Handwoordenboek* dat je me kunt overdoen - of kan je er 2e handsch een voor mij

vinden? Vooral niet te duur. Bel ook even H. Mayer hierover op, want ik schreef hem nu ook om die atlas.

Excuseer deze corvée-correspondentie. Hartelijke groeten van je

EdP.

P.S. - Een andere mogelijkheid is natuurlijk om die paar deelen (IV, X en *Mill. St*.) te laten ontvlekken. Maar ken je iemand die dat doet, en zou het niet te duur zijn? Informeer eens; ik kan je die dln. dan opzenden.

[1.]Feliciteer Rudie met zijn slagen[2.] - en je mag mij feliciteeren met het slagen van Donkersloot, want ik heb daaraan meegewerkt!

2825. *Aan H. Mayer: Parijs, 28 januari 1936*

Parijs, Dinsdag.

Beste Henri,

We zijn dus weer 'bij', op de berichten na die ik nog krijg. Ik heb graag zoo'n klassiek handwoordenboek in het hollandsch, omdat ik, met mijn voortdurend fransch lezen, anders heelemaal de kluts kwijt raak met de accenten op die toch al zoo lastige namen! Maar het mag niet te duur worden.

Ik schreef F. Batten ook net om me iets te bezorgen; misschien komt hij dat bij jou zoeken. In dat geval is het in orde en je kunt het me zenden als het toevallig in de winkel ligt. Nl. zoo'n duitsch uitgaafje (of platenatlas of zoo) met reproducties van grieksche beelden. Ik wil vooral de facies van Homerus en Aeschylus, etc. bezitten; weet je zooiets? of iets anders? Maar Batten zoekt ook, dus overleg even met hem, opdat ik het niet dubbel toegestuurd krijg. Aan den anderen kant: misschien heeft *hij* - of heeft Rudie van Lier - een afgedankt mythologisch woordenboekje voor me; vraag dat dan ook even. Of Menno? die kan je er even over opbellen. Maar fl. 4. is me te straf.

De Multatuli kreeg ik niet van Nijkerk maar van een 'bewonderaar' uit Arnhem.

Jan zie ik betrekkelijk weinig, omdat hij een onmogelijk eind van

1. Tekst op de klep van de envelop.
2. Cum laude voor zijn kandidaatsexamen geschiedenis te Leiden.

hier woont, vlak bij Buckland Wright. Toch zijn de ontmoetingen altijd heel prettig.

Dat ik Homeros en Meredith vond schreef ik je al. Ik zal Holkema en Warendorf schrijven dat ze mijn volgend honorarium (*Gr. Ned.*) aan jou zenden, wschl. een fl. 35.

Hartelijke groeten van je

E.

2826. *Aan M.B.B. Nijkerk: Parijs, 28 januari 1936*

Parijs, Dinsdag.

Beste Nijkerk,[1.]

Sinds eenigen tijd vertelt Henri Mayer mij dat *jij* mij geholpen zou hebben aan een volledig ex. kop-uitgave (Elzevier's) van Multatuli. Nu is het bezitten daarvan - sinds ik zoo idioot was om mijn ex. met een gorgeldrankje te verpesten - een van mijn lievelingswenschen. Maar hoe komt Mayer aan jou in dit verband? Ik kreeg nu, eindelijk, een ex. uit Arnhem en was in de 7e hemel; pakte het uit en stortte diep in de Tartarus. Het ex. is z.g. 'goed', maar bruin van de vlekken - *piqué* wat je noemt (hoe zegt men dat in de nederlandsche tale?). In mijn wanhoop en ontsteltenis wend ik mij dus tot jou; misschien *is* er iets waars in dat idee van Mayer, misschien heb je hem inderdaad over zooiets gesproken. Bezit je misschien een kop-uitgave die je kwijt wil, en kan ik die van je overnemen? Schrijf mij omgaand hieromtrent 3 woorden.

Hoe gaat het verder? Hier matig, maar niet om ontevreden over te zijn. De Greshoffs zijn in Parijs, maar zoo ver van ons af dat wij elkaar alleen na gecompliceerde reizen kunnen ontmoeten.

Hartelijke groeten, ook van Bep en aan Han, gaarne je

EduP.

2827 (907). *Prentbriefkaart aan M. ter Braak: Lisieux, 31 januari 1936*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

1. M.B.B. Nijkerk (geb. 1894) was in Brussel direkteur van een Nederlandse metaalhandel. Nijkerk heeft als bibliofiel via Stols en Greshoff in 1929 met DP kennis gemaakt. Van de correspondentie is slechts één brief bewaard gebleven.

2828. *Aan W.L.M.E. van Leeuwen: Parijs, vermoedelijk januari of februari 1936*

Parijs, Dinsdag.

Geachte Heer van Leeuwen,

Hierbij in haast dan het conterfeitsel.[1] Iedereen vindt het geflatteerd; - en ik zou u graag een leelijker sturen, ook al om met mijn 'legende' in harmonie te zijn, maar het is het eenige portret dat ik bezit, en dan nog alleen in reproductie.

Ik voel voor de *verzen* van Engelman, en trouwens ook voor die van Donker. Het is jammer dat de eerste katholiek is en blijft; wat de tweede betreft, ik heb alleen het land aan zijn gematigd arrivisme (waar ook zijn kritieken 'stijf van staan', om een lievelingsterm van Henny te gebruiken).

Ik schrijf dit met een stijve hand en een onmogelijke pen. Dus later eens beter, en inderdaad, het liefst nog als we elkaar eens kunnen zien. Met vr. groeten, uw

EduP.

P.S. Reproducee van dat portret liefst wat klein! Dit 'origineel' kunt u houden, bv. om het te plakken in *Ducroo*.

2829 (908). *Prentbriefkaart aan M. ter Braak: Parijs, 1 februari 1936*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

2830. *Aan J.A.A. Engelman: Parijs, 1 februari 1936*

Parijs, Zaterdag.

Beste Jan Engelman,

Dank voor de photo. Ik geloof dat ik nòg liever die gehad had van de kalender van Kruseman (kàn dat? ik stuurde het ding direct het huis uit omdat ik er zelf in voorkwam),[1] maar deze is ook best, al is de andere *ernstiger.* Ook meen ik dat ik er een reproductie van gezien heb in een of ander theaterblad, bij een vertaling van een nogal onnoozel engelsch poëempje. Als je een van die twee repro-

1. Foto (zie 2462 n 4) in W.L.M.E. van Leeuwen, *Drift en bezinning, Beknopte geschiedenis der nieuwe Noord-Nederlandsche Letterkunde.* Amsterdam 1936, t.o.p. 60. DP wordt behandeld op p. 165-170.
1. Zie 2607 n 2.

ducties hebt en missen kunt, graag; ik stuur je dit ‘lievere’ portret dan terug voor een van je lezeressen. (‘Onbeschadigd retour’.)

Het verhaal van de vochtige schoone is zeer mooi. Ik zou je zulke verhalen terug willen doen, maar heb op het oogenblik mijn schoonzuster over, met 2 dochters, wat mij erg veel tijd kost. Ik verwijs dus naar volgende nrs. van *Gr. Ned.* (vanaf Maart, want in Februari heb ik nog eenige aanteekeningen over sovjet-auteurs-in-actie.)[2.] - Maar om je toch ièts terug te geven: hierbij 2 briefkaarten, door het heele Carmel van Lisieux vervaardigd, naar het schijnt, en authentiek in Lisieux ingeslagen door Elisabeth en mijzelf. De photo van de nachtwandeling zou me vroeger een sonnet hebben ingegeven, maar de poëzie en ik boudeeren elkaar tegenwoordig. Voor het andere vond ik dus alleen dit coupletje:

Pour avoir la craint' du Seigneur,
Pour avoir la craint' du Seigneur,
    Rien n'vaut un pa-
    Rien n'vaut un pa-
Rien n'vaut un papa peloteur!

Nogmaals dank voor het conterfeitsel, en met hartelijke groeten,

je EdP.

Ik vestig je aandacht op het feit dat de beide briefkaarten nog te gebruiken zijn.

2831. *Aan H. Mayer: Parijs, 2 februari 1936*

Parijs, Zondag.

Beste Henri,

Vergis ik me of heb je bij Chénier's *Poésies* erbij gekrabbeld: ‘van 40 cent’? Dat zou al erg goedkoop zijn! Maar hoe dan ook, stuur me dat deel: voor zoo weinig mogelijk, de prijs laat ik aan jou over.

Ik krijg van Van Lier een atlas van *Luckenbach*,[1.] en ik hèb hier dat duitsche (nieuwe) boek van *Thassilio von Scheffer.* Dus: wat heb je voor goedkoop duitsch boek over grieksche beelden? Als het iets anders is en werkelijk goedkoop wil ik het toch wel hebben. Geef me dus even op wat het is en hoeveel het kost.

2. Zie 2265 n 1 en 2653 n 1.
1. Hoogstwaarschijnlijk bedoelt DP Hermann Luckenbach, *Kunst und Geschichte, Gesamtausgabe vom Altertum bis zur Gegenwart.* Mit 14 farbigen Tafeln und 636 Abbildungen. München etc. 1926.

Ik schreef F.B. omdat ik eig. gewoon een soort schoolatlas noodig had.

En het mythologisch handwoordenboek? Wat is het goedkoopste dat je me kan bezorgen? Kan je niet een 2e hands-ex. voor me vinden van fl. 1.50 bv.

Hartelijke groeten van je

E.

Mijn schoonzuster is over met haar dochter en de verloofde van haar zoon, zoodat we het griezelig druk hebben met sight-seeing, een van de vermoeiendste aardigheden die er bestaan, als je er zelf niet zóó'n aardigheid meer in hebt... - Dit dus in haast.

2832. *Aan F.E.A. Batten: Parijs, 3 februari 1936*

Parijs, Maandagavond.

Beste Freddy,

De atlas is nog niet verschenen; morgen misschien?

Ik heb Mayer nog eens om een mythol. hdwoordenb. geschreven. Boucher schreef mij. Ik ben er niet zeker van dat die Garmondeditie compleet is (d.w.z. mèt *Millioenen-Stud., Specialiteiten* en *Nog eens Vrije Arbeid*), en dat dan het papier van àlle dln. goed is. Maar al zou het zoo zijn, deze Garmond-ed. begint mij pas te interesseeren als alle kans op een kop-uitgave vervlogen is. En als ik zelf in Holland was had ik al lang een kop-uitgave, en een wèrkelijk goed ex.

Informeer eerst eens bij de antiquariaatswinkels en boekenjoden die je in Den Haag kent of ze die deelen niet hebben. Daarna kunnen we verder zien, kan ik je die dln. opzenden om te 'ontvlekken', enz.

Fermina Marquez heb ik niet, maar ik zal Stols schrijven dat hij een ex. naar je zendt. Herinner mij eraan als het niet komt.

Gelijk hiermee zend ik je, voor je moeder of jezelf, *De Korte Baan.* Of voor Rudie - ik heb zelf geen ex. meer.

Die Capitole-uitgave van Gide is mij zelf onbekend, en dat bewuste portret dus ook.[1.]

Later meer. Hartelijke groeten, ook aan Rudie, van je

EdP.

1. *André Gide.* Paris: 'Le Capitole' 1928. Les Contemporains, Études, Portraits, Documents, Biographies, to. p. 176 bevindt zich een ets van Gide vervaardigd door de Japanse schilder-tekenaar Foujita.

2833. *Prentbriefkaart*[1] *aan R.A.J. van Lier: Parijs, 5 februari 1936*

Parijs, Woensdag.

Beste Rudie, Veel dank voor de atlas. Maar ik weet nog niet zeker of ik hem verknippen zal; ik zoek nog altijd naar losse portretten van Homeros e.a. Dit jagen op zichzelf is aardig, jammer dat ik er niet veel tijd voor heb. Het herinnert overigens op gevaarlijke wijze aan rarie manietjes van vroeger. Ik schrijf later beter. De atlas houd ik dus voorloopig in bruikleen. Hartelijk je

EdP.

2834. *Prentbriefkaart*[1] *aan H. Marsman: Parijs, 6 februari 1936*

B.H. Die kleine uitg. v. Multatuli in 5 dln. heet, meen ik, *Garmond-uitgave op dundruk* (en klein formaat).[2] - Ik heb mijn best gedaan een opinie over *Le Sang Noir*[3] te geven voor buitenstaanders, en voor een zoo beperkte ruimte; bovendien ging het heele artikel me moeilijk af. Waarom schrapte je door wat je schreef over die brievenschrijverij? Als het voor je zelf is, dan is alles best. Als het voor *mij* is: ik kan best af en toe een brief schrijven. Maar antwoord eerst op dat plannetje om over R. Rolland en 'verhalen' te schrijven. Bep dankt Rien voor de gezonden lijst v. engelsche boeken: er was ditmaal niet veel bij.

Je E.

2835. *Briefkaart aan H. Mayer: Parijs, 6 februari 1936*

Parijs, Donderdag.

Beste Henri,

Dank voor Chénier en die onverwachte kalender-photo die je er

1. Tekening van de Carmel de Lisieux, voorstellende een episode uit het leven van Ste Thérèse de l'Enfant-Jésus.

1. Tekening van de Carmel de Lisieux, voorstellende een episode uit het leven van Ste Thérèse de l'Enfant-Jésus.

2. *Verzamelde werken van Multatuli, Eerste naar tijdsorde gerangschikte uitgave.* Bezorgd door zijne weduwe. 2e dr. Amsterdam: Elsevier 1896-1897.5 dln.. Op dun papier. Of idem. De Elsevier-editie. Amsterdam: Elsevier 1907.10 dln. in 5 bdn. Op dun papier. De Garmond-edities zijn alle tiendelig.
3. Zie 2822 n 2.

zoo vriendelijk bij gedaan hebt! Maar je zou me een grooter plezier doen met het portret van Jan Engelman, dat, meen ik, ook in deze kalender voorkomt; dat zou ik nl. willen hebben om in een bundel van hem te plakken. En what about die grieksche atlas? Was het von Scheffer of Luckenbach die jij bedoelde? Luckenbach is voor mij niet erg bruikbaar. Is er geen duitsche uitgave op *kunstdrukpapier* van de bekendste grieksche beelden? en dan niet te duur, in die platte boekjes waar ze vroeger zoo sterk in waren? Kijk het eens voor me na. Wat ik *vooral* wil is een goede reproductie van een buste of masker van Homerus en van het overbekende beeld van Menelaos (of Ajax) met het lijk van Patroclos. Me dunkt, dat moet niet moeilijk zijn die reproducties te vinden.

Dank bij voorbaat en hartelijke groeten,
je E.

2836. *Aan R.A.J. van Lier: Parijs,*[1] *8 februari 1936*

Beste Rudie,

Ik antwoord maar meteen op de vraagteekens:

Mijn 'lectuur in de Grieken' is *grondig.* Ik las: Homerus (*Ilias* en *Odyssee* beide van a tot z), Hesiodus, Herodotus, en ga nu voort: over Aeschylus en Sophocles en de voor-socratische philosofen naar Plato, die ik na deze voorbereiding *totaal* herlezen wil. Ik heb er heel veel aan, o.a. heeft het een heilzame uitwerking op mij tegen de tijds-verdwazing. Ook Thucydides wil ik heelemaal lezen, en Xenophon voor een groot deel. Of ik tot Aristoteles kom, betwijfel ik.

Le Vase Etrusque is een bekende novelle van Mérimée, die je overal vinden kunt (komt voor o.a. in de bundel *Mosaïque*, maar verder in allerlei bloemlezingen uit zijn novellen). St. Clair is volgens sommigen Mérimée zelf, volgens anderen Victor Jacquemont,[2] volgens anderen weer een kruising van de twee, en dan is Jacquemont een reiziger die even in het verhaal voorkomt; en nu komt Nietzsche

1. Briefhoofd: Le Murat, café te Parijs.
2. Victor Jacquemont was een groot vriend van Stendhal en Mérimée. DP schreef o.a. over hem: 'Victor Jacquemont, wiens vader (de ideoloog Venceslas Jacquemont) op een los gerucht door Napoleon gevangen werd gezet, droeg de dictator een begrijpelijke haat toe.' (*Blocnote klein formaat*, p. 91-93; *Vw* 2, p. 677-678).

dus met de onthulling dat het Stendhal is. Mij lijkt dit onjuist, en in ieder geval is het zeer oppervlakkig. Het is *de* dandy-gevoeligheid van die dagen, dus het waarschijnlijkste is: een fantasie op Mérimée zelf. Het verhaal is wel aardig, meer niet; het is van de 3 mondaine verhalen van *M.*(*La Double Méprise* en *Arsène Guillot* zijn de 2 andere) verreweg het minste. Als je Stendhal door Mérimée beschreven wilt zien moet je *H.B.* lezen (en in 2 lezingen zelfs!) achterin de bundel *Stendhal par ceux qui l'ont vu* (uitgegeven door P. Jourda).

Malraux heeft nooit een complete verklaring over het communisme afgelegd. Maar zijn discoursen in *Commune* (Moskou, Parijs, op die 2 congressen)[3.] zijn wel 'verklarend' genoeg.

Greshoff's adres is: 9 rue de Valence, Valencia-Hotel, Paris (5e).

In *De Groene* van deze week komt een stuk van me over Napoleon en het vrije woord in zijn tijd,[4.] naar aanl. van het boek van John Charpentier daarover. Misschien wel een beetje aardig voor je om te lezen, ik geef het je maar op. Ik had het eerst voor *De Sleutel* bestemd, maar de heer Weissglas liet me een maand op antwoord wachten. In *De Groene* komt het wschl. 'rijk geïllustreerd', ik stuurde tenminste allerlei 'materiaal' daarvoor.

Dank voor al de verdere jachtprestaties, hartelijke groeten, ook van Bep, van je EdP.

Ik zoek nu vooral: portretten van Homerus, van Herodotus - en een *goede* reproductie (niet te klein en niet te groot) van het beroemde beeld: Menelaos met het lijk van Patroclos. Voor de *Odyssee* heb ik een zeer mooie beeltenis gevonden van Odysseus. Over een tijdje zal ik zeker portretten willen hebben van Aeschylus (Sophocles heb ik), Socrates en Plato. Dus....

De platen in Thassilio von Scheffer (dat ik hèb) zijn te groot. Mijn bedoeling is nl. om die portretten enz. te laten plakken in boeken van *gewoon* formaat.

3. A. Malraux, 'L'Attitude de l'artiste'. In *Commune 2* (1934-1935) 15 (novembre 1934), p. 166-174; en 'Reponse aux 64' in de afdeling 'Trois discours'. In *Commune* 3 (1935-1936) 28 (décembre 1935), p. 410-416. Zie ook *Bu TB-DP* 3, p. 58.
4. Zie 2771 n 3.

2837. *Briefkaart aan A.A.M. Stols: Parijs, 8 februari 1936*

Parijs, Zaterdag.

Beste Sander,

Ik kreeg fl. 25. voor mijn vertaling van Landor.

Dank voor je opwekkende woorden. Vroeger of later zal ik die roman wschl. wel schrijven (in Indië en over indische menschen misschien?) maar op het oogenblik voel ik er mij niet toe aangetrokken. Met mijn 'kroniek' bedoel ik: een serie verhalen, die bij elkaar hooren, met dezelfde personages en zoo, en die heel goed kan worden, als ik bereik wat ik wil. Maar het zal eenige tijd vergen, *minstens* 2 jaar. En ik weet niet of ik niet naar Indië zal moeten, voordien.

Met beste groeten, ook voor Greet en van Bep,

je E.

2838. *Aan H. Marsman: Parijs, 10 februari 1936*

Beste Henny,

Ik heb te veel gerekend op mijn 'nieuwe krachten'. Ik ben in werkelijkheid uitgeput, leeg, en ontzettend down en verminderd. Alles *zeker* nog in verband met wat aan deze week van insipide sightseeing is voorafgegaan. Ik zou liefst niemand willen zien, maar vind het ook even ijdel om meeningen te loozen. Beschouw dus mijn verzoek als niet gedaan, wat *De Groene* aangaat.

Ik hoop tegen den 20^{en} naar Lyon te kunnen - als Pia daar is geïnstalleerd - om er met hem te werken aan de vertaling van *Ducroo*; maar vooral om uit Parijs te zijn, dat me ziek maakt.

Hartelijke groeten, ook aan Rien,

van je E.

Parijs, Maandag

2839. *Aan J. Greshoff: Parijs,*[1] *13 februari 1936*

Parijs, Donderdag.

Beste Jan,

Gisteren was ik zóó overstroomd door proeven en tengevolge daarvan zoo abruti dat ik niet uit Auteuil wegkon. Wel verzond ik

1. Briefpapier van Café de Flore te Parijs.

een dik deel ingeb. *Forum*, in de hoop dat je dat nog voor je afreis gewordt.

Vanmorgen het hotel gezien. Het is een wat 'landelijk' soort, maar heel geschikt. Je krijgt 2 kamers met een deur ertusschen, elk met 1 bed - deze gaan door voor kamers met 2 bedden en kosten 30 frs. stuk; verder 2 kamers (gewoon) elk met 1 bed voor 20 frs. De heele boel kost je dus precies 100 frs., waarvan ik 20 in acompte gegeven heb. Men zal zorgen dat je zooveel mogelijk kamers krijgt *niet* aan de straatkant.

Het hotel staat pal tegenover *Flore*, van waaruit ik je nu schrijf, aan de overkant van de boulevard.

Nu nog wat; aangezien Bep jullie in lang niet gezien heeft - zou het niet gezelliger zijn voor het samenzijn als we niet in een heele troep rondliepen als de vorige keer? Jullie komen om 6 uur aan, ga dan samen wat eten en laat ons dan afspreken dat we elkaar om 8 uur ontmoeten (tusschen 8 en half 9) in de *Deux Magots.* D.w.z. jij, Atie en Nini bv., en wij beiden. We kunnen dan rustig een 1½ uur samen zijn, ook als je vroeg naar bed wilt.

Et v'là. Als ik niets meer van je hoor, houd ik het hierop.

Hart. groeten en nogmaals dank voor logies etc.,

je E.

Een volgende keer weet ik nog wel een aardiger hotel voor je, van dit soort en wschl. goedkooper, in de rue de Verneuil, ook hier vlakbij (bij de rue des Saints-Pères), *Hôtel du Pavillon* genaamd.

2840 (909). *Aan M. ter Braak: Parijs, 15 februari 1936*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

2841. *Briefkaart aan H. Mayer: Parijs, 15 februari 1936*

Parijs, Zaterdagavond.

B.H.,

Waarom is die grieksche atlas er nog steeds niet? Het is nu precies 8 dagen geleden dat ik je vroeg hem te zenden. Ik heb er eenige haast mee, dus graag *omgaand*, als je hem bij ontvangst dezer nog hebt.

Ik schreef aan Holkema en Warendorf om mijn honorarium voor de bijdrage in *Gr. Ned.* Febr. aan jou te zenden: in afbetaling van de rekening.[1]

1. Niet teruggevonden. Zie 2825.

Jan gaat Donderdag a.s. weg.
Hart. groeten van je
E.

2842. *Briefkaart aan H. Mayer: Parijs, 18 februari 1936*

Parijs, Dinsdag.
B.H.
Kan je me ook nog een catalogus zenden van hollandsche vertalingen van de klassieken (grieksch en latijn)?
Wat kost een gewone, maar wel behoorlijk gedrukte, editie van Butler's *Way of all Flesh?* Ik meen dat er een is met een geïll. omslag, die van binnen niet kwaad is - beter dan 'Everyman'.
Hart. groeten van je
EdP.
Dit gaat in haast achter mijn brief aan van vanmorgen.[1.]

2843 (911). *Briefkaart aan M. ter Braak: Parijs, 22 februari 1936*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

2844. *Prentbriefkaart*[1.] *aan F.E.A. Batten: Parijs, 23 februari 1936*

Parijs, Zondag.
Beste Freddy. Wil je Rudie bedanken voor zijn brief (waarop ik eerstdaags zal antwoorden) en hem zeggen dat ik zijn raad zal opvolgen (maar met Italië zijn àlle betrekkingen nu stopgezet).[2.] Zijn atlas stuur ik morgen terug. - Nu dit nog: wil je je bij Boucher gaan overtuigen dat *alle* deelen van die Garmond-Multatuli op goed papier zijn? vaak zijn er deelen op rot papier tusschen gezet. Ook of *Millioenenstud., 1001 Specialiteiten* en *Nog eens Vrije Arbeid* erbij zijn. Schrijf me dat dan. Dank en hartelijke groeten van
je EdP.

1. Niet teruggevonden.
1. Foto van de buste van Diogenes (Museo Capitolino, Rome).
2. In november 1935 had de Volkenbond economische sancties tegen Italië aanbevolen, vanwege de Italiaanse inval in Abessinië op 3 oktober 1935.

2845. *Prentbriefkaart*[1] *aan J. Greshoff: Parijs, 23 februari 1936*

Zondag.

Beste Jan,

Gille hoeft voorloopig niet te worden geopereerd, zoodat ik misschien niet naar Menno ga (ik zou *graag* willen maar het is zoo duur). Daarover nader. - Hoe zijn jullie thuisgekomen en wat doe je nu? - Gans zal je zijn novelle sturen; als het eenigszins kan, neem die dan voor *Gr. Ned*.[2] (hij 'stempelt' in Amsterdam en kan alles gebruiken), bovendien is het verhaal werkelijk niet slecht. Hartelijke groeten onder ons 4, een hand van je

E.

Bep laat vragen wanneer je je mémoires schrijft. Ze is daar erg op gebrand.

2846. *Aan J. Greshoff: Parijs,*[1] *24 februari 1936*

Beste Jan,

Dit is maar een kort briefje om je het volgende te zeggen:

Gans is hier, zoo goed als zonder geld, en wil probeeren toch rond te komen. Hij kan het in Holland niet langer uithouden. Hij zal je nu eerstdaags die novelle zenden. Als het eenigszins kan, neem die dan op, want slecht is het *niet* en je zou hem enorm met het geld ervoor helpen. Ingesloten een versje van hem, dat geen pretentie heeft, en misschien ook opgenomen kan worden.[2] Noem het in dat geval *Parijsdie notitie* of zooiets.

Later meer, als ik ook weer wat van je gehoord heb.

Hartelijk je

E.

2847. *Aan R. Brulez: Parijs, 24 februari 1936*

Parijs, Maandagavond.

Geachte Heer Brulez,

Vanmorgen kreeg ik uit Brussel uw artikel toegestuurd over *Het*

1. Foto van Otricoli's *Jupiter* (Vaticaans museum).
2. Zie 2705 n 3.
1. Briefhoofd: Le Murat, café te Parijs.
2. Zie 2808 n 6.

Land van Herkomst.[1] Ik zie met plezier dat u mij nog altijd genegen bent! Komt u zelf nooit in Parijs? ik zou u dan graag ontmoeten; wat mij een bevredigender manier lijkt om 'uitwisseling' te hebben dan per brief. Ook over de politiek en het communisme - en het individualisme, zouden wij eens moeten praten. Ik denk dat we het daarover vrij spoedig eens zullen worden, maar niettemin.

Nu iets anders: zou u in een van uw volgende kronieken de bewering willen rectificeeren[2] dat Graaflant, Wijdenes en Héverlé - Greshoff, Ter Braak en Malraux zouden *zijn?* Er zijn waarheden voor de happy few, waar het groote publiek niets mee te maken heeft; en waar u in de zin, onmiddellijk volgende op deze onthulling, over mij laat volgen: 'L'auteur en convient d'ailleurs lui-même' is het net of *ik* die kaart graag uitspeel. En in alle ernst, d.w.z. tusschen u en mij, *ik* zou die opvatting alleen onder alle reserves kenbaar maken; ik heb wel degelijk om een element van vermomming, wijziging, onnauwkeurigheid enz. het woord 'roman' op het boek gezet. Of iets *is* historisch juist, of het is het *niet.* Als historische weergave van de werkelijkheid zou mijn boek 1000 notities vereischen, bij alle plekken waar die werkelijkheid verdraaid werd, om welke reden dan ook: aesthetisch of moreel. - In het onderhavige geval, door u aan de orde gesteld, zou de waarheid zóó zijn: Graaflant, over wien weinig wordt verteld, is vrij precies Greshoff (behoudens dan alles wat in een zoo schetsmatig beeld *ontbreekt*); Wijdenes is Ter Braak zeker niet, want zoo eenzijdig en 'karikaturaal' gezien, en bovendien zoo aangevuld met gesprekken die hij nooit van zijn leven gehouden heeft, terwijl bovendien in zijn familieleven een compleet 'treffend' detail uit een andere familie werd bijgezet(!), dat het bepaald onbillijk wordt hem met Ter Braak te vereenzelvigen. Héverlé is de *schim* van Malraux; er zijn niet alleen verscheidene feitelijke verschillen, maar - wat erger is - ondanks het door u zoo scherpzinnig ontdekte fragmentje uit *Le Temps du Mépris* - zeker 50% van de gesprekken tusschen Héverlé en Ducroo hebben niet zóo plaats gehad. Ik vind de openbaring in uw artikel, waar het fransche lezers betreft, dus vooral tegenover Malraux vervelend.

Zou u zoo goed willen zijn nog iets over deze 'modellen' te zeggen? de vorm waarin, laat ik geheel aan u over. Het hoeft natuurlijk niet met nadruk te gebeuren, maar een kleine rectificatie lijkt mij

1. In 'Lettres néerlandaises'. In *Cassandre* van 22 februari 1936.
2. In *Cassandre* van 21 maart 1936.

met het oog op een bepaald soort lezers wel gewenscht. Het spijt mij zelfs dat dit verzoek noodig geworden is, om de reden eerder genoemd.

Geloof mij overigens, met vriendelijke groeten,

uw dw. EduPerron

2848. *Briefkaart aan J. Greshoff: Parijs, vermoedelijk 24 februari 1936*

Parijs, Maandagavond.

Beste Jan,

Daarnet je expresbriefk. ontvangen, die nog wel geen antwoord op mijn brief kan zijn! - Hierbij antwoord op je vraag. De blocnotes voor Mei zijn door jou zelf naar Holland meegenomen, in 3 enveloppen, tegelijk met die van Maart en April,[1] - (dien keer toen wij samen uit Br. naar Holland gereisd zijn). Je zult ze dus wel op een redactievergadering aan Coenen gegeven hebben. Ik kreeg wel proeven van die voor Maart en April, niet van deze. De copy zal dus wel bij Coenen's papieren liggen. Ik zou wel graag zien dat deze blocnotes teruggevonden werden en geplaatst vóór die van Juni en Juli, ook om verdere verwarring te voorkomen.

Hartelijke groeten van

je E.

2849. *Aan F.E.A. Batten: Parijs, 26 februari 1936*

Parijs, Woensdag.

Beste Freddy,

Bezit je dat boekje nog van Arthur Machen dat je indertijd (zoo duur en zoo leelijk) voor me liet inbinden en dat ik je toen maar vermaakt heb, uit pure schrik![1] Ik weet den titel niet meer; kan het *The House of Souls* zijn? Als je het nog hebt, stuur het me dan even, want iemand hier wilde het erg graag lezen.

Heb je de Multatuli al geïnspecteerd? Ik ben moe van het zoeken naar die kop-uitgave, dus als deze nu werkelijk compleet is en compleet op goed papier, vooruit dan maar!

Hartelijke groeten van je

EdP.

Hierbij een brief aan Rudie.

1. Zie 2653 n 1.
1. Zie 1074 en 1083.

2850. *Aan R.A.J. Lier: Parijs, 26 februari 1936*

Beste Rudie,

Ik zou toch allerminst willen beweren dat Napoleon géén 'groot man' was; integendeel, hij was een bulkend groot man! Maar, voor mijn gevoel, een bulkende *rotvent.* Als iedere tyran overigens, en wschl. als ieder staatshoofd. Maar onder de staatshoofden is Napoleon nogmaals vrij rot (bv. als je hem vergelijkt met Pericles). - Kortom, ik ben bang dat je mijn protest[1] wel erg simplistisch maakt als je mij laat zeggen dat hij een 'valsche munter' is. Niet meer of minder dan 100 andere groote mannen, waarvan de grootheid ook even moeilijk te bestrijden is, want: uit welk standpunt? Toch niet het christelijke? - tenminste niet voor mij.

Ik heb je raad opgevolgd wat die bustes betreft, maar met Italië zijn alle betrekkingen zoowat verbroken. Misschien kan Antonini schrijven aan een vriend van hem om wat afdrukken op briefkaarten; andere zijn al gauw te groot. We zullen zien.

Ik las met de grootste bewondering - en voor de 3e keer nu, in een 3e vertaling - *Prometheus geboeid*.

Plutarchus lijkt mij subtieler dan de opvatting die Bonaparte van hem had. Ook hem lees ik nu, al is het meer 'tusschen de bedrijven door'.

Hartelijke groeten van je

EdP.

Je atlas heb je nu zeker terug? Dank voor het afstaan ervan. Ik sluit dit papier in een brief voor Freddy.

2851. *Aan J. Greshoff: Parijs, 26 februari 1936*

Parijs, Woensdagavond.

Beste Jan,

Het artikel van Brulez was mager, maar erg beminnelijk; alleen op één punt wel erg onbescheiden, nl. met die onthulling van de echte menschen. Als ik 'roman' op een boek zet, is dat toch om die menschen *niet* bij hun eigen namen te noemen; als ik dat had gewild had ik het zelf gedaan. Bovendien is zoo'n boek of 'historisch juist'

1. Zie 2689 n 1 en 2771 n 3.

of het is dat *niet*, en dit laatste is hier het geval. Wijdenes *is* Menno niet, en Héverlé *is* Malraux niet: niet alleen om wat in deze personages gewijzigd werd, maar alleen al om alles wat eraan ontbreekt. Het is een heel ander ding om onder behoorlijke menschen (the happy few) te zeggen: 'die is die', met alles wat daarbij verstaan moet worden, dan om zulke onthullingen te doen aan het publiek. Ik stond er werkelijk raar van te kijken en heb Brulez geschreven of hij deze pertinente verklaring van hem in een volgend stuk (noot daarachteraan) wat subtieler wil toelichten. C'est la moindre des choses na een dergelijke onbescheidenheid.

Overigens, als gezegd, best.

Het bericht over Gille komt heelemaal niet van Simone, maar van Dr. Nuyssens zelf. Bovendien, misschien moet die operatie toch nog gebeuren.[1.]

Wanneer krijg ik iets te zien van je novelle? - Je stuk over Colette in *Het Vad.* was heel goed[2.]; veel genuanceerder en juister dan ik dacht dat het zijn zou, afgaande op wat je erover zei.

Ik las - voor de 3e maal nu - *Prometheus geboeid* van Aeschylus, en vond het voor de 3e maal geweldig. Volgende week bestudeer ik 'die meneer Sophocles'. De vertaling van Sappho door Mario Meunier[3.] is zéér middelmatig. Maar ik las in de Bibl. Nationale een engelsche vertaling in rijmende verzen die hoogst kluchtig was.

Met Caffi[4.] heb ik groote discussies over Nietzsche, die voor hem ongeveer een idioot is omdat hij zoo volstrekt niets van Griekenland begrepen heeft. Descartes, Bergson, Anatole France, iedereen schrijft voor Caffi's gevoel beter dan Nietzsche. Dit alles bewijst maar één ding: dat er, naast de cultuur en de geest van de middellandsche zee, een botheid van idem bestaat, en dat deze botheid den aangetaste (hoe gecultiveerd en intelligent verder dan ook) niet meer in staat stelt om het geringste te begrijpen van Nietzsche. Het is, in één woord, de Traditie - niet eens grieksch, maar chineesch! - tegenover het Genie dat alles vervormt naar *zijn* geest. Voor Caffi is het: défense de toucher aux objets de musée; Homerus, Pindarus,

1. Zie 1689 n 3 en *Bw TB-DP* 3, p. 374.
2. 'Colette ontmaskert zichzelf'. In *Het vaderland* van 23 februari 1936 (ocht.). Een novelle van Greshoff uit deze periode is niet bekend.
3. *Sappho, Anacréon et Anacréontiques.* Trad. M. Meunier. Paris 1932. Een Engelse vertaling komt niet voor op DP's literatuurlijst van 1936 (*Bw TB-DP* 4, p. 427-429).
4. Zie 2789 n 1.

Aeschylus, al die heeren zijn voor hem goden geworden en de cultuur van de middell. zee een religie. Het is jammer voor iemand die zoo fijn en intelligent is, dat hij op dit gebied lijkt op iedere 10e-rangs-professor in helleensche cultuurgoederen.

Verder gebeurt er niet veel. Als ik weer op dreef ben, ga ik weer schrijven. Ik kom er nu heel slecht toe, alle phrasenvormerij op papier is me een gruwel.

Hartelijke groeten, ook van Bep en aan Atie, en *schrijf* je mémoires!

E.

2852 (912). *Aan M. ter Braak: Parijs, 28 februari 1936*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

2853. *Prentbriefkaart*[1] *aan H. Mayer: Parijs, 28 februari 1936*

Parijs, Vrijdag.

Beste Henri,

Eén pak Nietzsche's (3 dln. + wdb. v. Koster)[2] is binnen, de rest volgt zeker. Nu ontbreken er nog 2 dingen aan mijn geluk. Kan je mij bezorgen: een *goede* en toch niet te dure editie van Mallory's *Morte d'Arthur* (dus geen Everyman!), en vergeet je niet te zoeken naar een behoorlijke Omar Khayyam. Als ik de plaatjes eruit kan gooien is het al best; het *formaat* moet goed zijn (niet te klein en niet te groot). Voilà. Hart. gr. van je

E.

alle Nietzsches zijn er, Nibelungen ook! Dank.

2854 (913). *Aan M. ter Braak: Parijs, 1 maart 1936*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

2855. *Aan F.E.A. Batten: Parijs, 5 maart 1936*

Parijs, 5 Maart '36.

Beste Freddy,

De Multatuli is gekomen en inderdaad compleet op behoorlijk

1. Foto van 'Figure colossale tenant un lion' (afkomstig van het Palais du Saigon) in het Musée du Louvre.
2. E.B. Koster, *Mythologisch woordenboek.* Amsterdam 1920.

papier; ik heb hem dus maar gehouden. Dat is één zorg minder!

Jammer van *The House of Souls.* Ik zal het boek aan Vestdijk vermaakt hebben. Maar ik kan er ook wel buiten.

Ik heb Ter Braak mijn ex. *Aboe Bakar* cadeau gedaan; het eenige boek van Maurits dat ik nog bezat. *Uit de Suiker* ben ik kwijtgeraakt, of heb ìk jou die gegeven? 't doet er ook niet toe..., en *Goena-Goena*[1.] gaf ik aan de W.B., met een indeeling in hoofdstukken 'van mijn hand', voor een herdruk, daar ondernomen.

Ik las nooit een 'particulier' sonnet van Jacques Perk, en überhaupt niets dan wat in de latere drukken van zijn verzen werd opgenomen. Ik ben wel benieuwd naar deze particularia; kan je me een afschrift bezorgen? Ik weet niet of Van Eyck[2.] er èrg geheim mee doet; anders kan je ze hem misschien voor mij vragen. Zeg maar dat het in ruil zou zijn voor de particularia over Baudelaire[3.] die ik hem in Bergen eens onthulde. Ik heb altijd veel voor Perk gevoeld, wschl. omdat ik hem in de goede chronologische volgorde ontdekte; toen ik 17 was, in Tjitjalengka, en niet na Kloos en Van Eeden, waar ik nooit van gehoord had, maar bel et bien na Bilderdijk, Beets en Da Costa, die ik toen als echte dichters tot mij nam, - in groote pakken bij chineesche uitdragers gevonden. Mij is een jeugdvriendschap voor dezen typischen jeugddichter bijgebleven, waarom ik nooit erg genoten heb van de grapjes op zijn vlasbaard en zijn burgerlijkheid. Hij *was* - als De Génestet - voor Holland en voor zijn tijd een pittige, wat zeg ik? frissche figuur. En het quantum oorspronkelijkheid om toèn Shelley na te schrijven en niet Beets (of zelfs Potgieter?) was natuurlijk verbluffend. De *Mathilde* blijf ik bovendien charmant vinden, bij alle ouderwetsche houterigheid - of houtgravure-ach-tigheid; en dan, zooals je weet, ik heb in de bibliotheek hier een ànder voorbeeld voor *Iris* ontdekt, schokkend gelijkend, in de werken van de sieur Dufour de la Crespelière. (Als je je hiervoor interesseert, moet je 't naslaan in *D.G.W.* van 1933, meen ik, of anders in de copy van mijn *Blocnotes*[4.] die nu bij Boucher ligt - je vindt het daar gemak-

1. Zie 2348 n 2.
2. Bij wie Batten in Leiden college liep. Van Eyck (zie 2717 n 4) behandelde J. Perk, 'Nagelaten verzen'. In *De nieuwe gids* 9 (1894) 1 (januari-februari), p. 3-30. Van Eyck verkoos Perks poëzie als 'wijsgerige dichtkunst' boven die van Kloos.
3. Zie 1413 n 1.
4. 'Ontmoeting of invloed'. In *DGW* [32] (1933) 375 (maart), p. 49-50. Sterk bekort ook in *Blocnote klein formaat.* Den Haag: Boucher 1936, p. 38-40 (*Vw* 2, p. 607-608). De eerste regel van het hierin door DP gepubliceerde 'Enigme' van de 17e eeuwse Franse schrijver Du Four de la Crespelière luidt: 'Je nais du Soleil & de l'eau'.

kelijk, want het is een opgeplakte en gedrukte tekst, bovendien in versvorm.) Misschien is dit iets om aan Van Eyck 'aan te brengen'.

Maar, met alle waardeering dus voor Jacques, ik zie niet goed wat zijn particularia aan de waarde van Kloos zouden afdoen. Rudie schreef me ook opeens heel booze - en eigenlijk heel geschrokken dingen - over de tachtigers, na lezing van *Vincent Haman.* Ik moet bekennen dat ik al die keuken-en-bed-details erg amusant vind en zeer de moeite van het kennen waard (je kent trouwens mijn zwak voor alle 'menschelijke' details, m.a.w. voor gossip), maar dat ze voor mij totaal gescheiden blijven van het talent van dichters als Kloos bijv., die, hoe je 't ook draait, tenslotte onvergelijkelijk superieure *resultaten* bereikt heeft dan de vroeggestorven - en, be it geniale, - Jacques! Het probleem wat Perk had kunnen worden als hij doorgeleefd en -gedicht had, is een aantrekkelijk en hopeloos probleem, in het genre van St. Just die Napoleon gestuit zou hebben en van Tinan, die misschien een belangrijker auteur zou zijn geworden dan Gide en misschien ook een Porto-Riche van den roman-feuilleton. Ik voor mij geloof dat Perk, minus de blonde lokken van de jeugd en het pagekarakter, en plus een latere pondereusheid, een beetje op Verwey zou hebben kunnen lijken, meer althans dan op Kloos, Gorter of Van Eeden; maar misschien zou hij zich ook alleen maar ontpopt hebben tot de koppigste concurrent van Hélène Swarth.

Ziezoo, dit is een lange brief. Heb je de vermakelijke stukken van Greshoff in *De Groene* en *Het Vad.* gelezen over het sublieme artikel over holl. literatuur in de fransche encyclopaedie van De Monzie?[5] Ik kan je - als je lachen wilt - èn de kritieken èn het artikel aanbevelen.

Hartelijke groeten van je

EdP.

2856 (915). *Aan M. ter Braak, Parijs, 5 maart 1936*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

5. 'Nederlandsche Letterkunde, Hoe zij in de Encyclopaedie van De Monzie tot haar recht komt'. In *Het vaderland* van 11 februari 1936 (av.); en 'De Encyclopédie française en de Nederlandsche letterkunde'. In *De groene Amsterdammer* van 15 februari 1936.

2857. *Aan J. Greshoff: Parijs, 6 maan 1936*

Parijs, 6 Maart.

Beste Jan,

Gisteren zond ik je het artikel van Bep.[1] Waarom hoor ik niets meer van je, na mijn laatste schrijven? Of ontving je dat niet meer? Ik was nogal lang van adem daarin - wat mij tegenwoordig niet dikwijls meer overkomt. Brulez schreef zeer welwillend.

Vanaf Maandag a.s. ga ik met Bep de vertaling van Ermengem[2] nazien; daarna - tegen 15 dezer - wschl. naar Pia, voor een dag of 8, om met hem de boel wat op gang te krijgen. Ik ben bang dat hij mij in de steek laat, en dan weet ik niet meer wat met die vertaling te doen.

Uit Indië geen spat bericht! -

Heb je J.v.N. de 2 mosterd(s)-(en)? gegeven? en wat zeide hij ervan? Heb je hem gevraagd mij de *Cantique des Cantiques* en *L'Ecclésiaste*, in de boekjes van Renan[3] die ik hem destijds gaf, terug te zenden, of is je dat ontgaan? Hoe *is* J.v.N. tegenwoordig?

Ik zag in de *N.R.C.* één (klein) 'rotartikeltje' van Victor Varangot, over Bernanos.[4] Zeer dun en vroeg-amechtig. Maar de goede Menno héeft griezelige oogenblikken bij zijn krant, en zoo moest ik in de *N.R.C.* een dithyrambische lezing van hem 'verslagen' vinden[5] over zekeren joodschen comediant Mozi of Moïzi. - And what dou you think about Japan?[6]

Gino zei, weemoedig, dat zijn stuk voor *Gr. Ned.* geweigerd was. Het is eig. gek, met jullie manier van stemmen, dat jullie eig. allemaal tegen Coenen moeten zijn, wil *zijn* haan geen koning kraaien! Af en toe moet iemand van de 3 anderen dan maar *blanco* stemmen, als hij

1. Elisabeth de Roos, 'De pen der vrouwen van Holland'. In GW 34 (1936) 8 (augustus), p. 101-114. Over A.H.M. Romein-Verschoor, *Vrouwenspiegel.* Utrecht 1935.
2. Zie 2715 n 1.
3. Zie 234 n 1 en 235 n 1.
4. In de rubriek 'Fransche Letteren'. In *NRC* van 16 januari 1936 (av.).
5. Niet achterhaald.
6. In de nacht van 25 op 26 februari 1936 brak in Tokio een kortstondige opstand uit van fascistische militairen, waarbij verscheidene politici, officieren en hoogwaardigheidsbekleders werden vermoord, maar andere op miraculeuze wijze aan de dood ontsnapten. Op 29 februari gaven de laatste opstandelingen zich over.

tenminste niet fel tegen is. - Bep hoopt zeer dat haar arbeid niet geketst wordt: ze heeft er zwaar op gewerkt, eerst om het geredigeerd te krijgen, en later om er nog van allerlei in te schrappen. Het zal wschl. 12 blzn. *Gr. Ned.* worden, 13 misschien, en het gaat over niets minder dan *het* leger in onze letterkunde, dat der amazonen! En over de vrouw der Romeinen.

Ik las *Domaine Anglais* van Larbaud.[7] Beminnelijk, knap, serieus, goed - maar is dààrvoor nu een Larbaud noodig?

Hoe is het met je zwoeg-werk en hoe met de hier geschreven novelle? En wanneer komen je verzen in de nieuwe editie van Stols uit?[8]

Ik eindig hier, hebbende niet veel meer te vertellen. Malraux is naar Moskou, Chiaro hongert, John B.W. heeft weer wat uitgehangen. - Veel hartelijks, ook onder de gades, een hand van je

E.

[9]Dinsdag a.s. zal hier een duel plaats hebben tusschen Malraux en Aragon: de 1e voor de behoorlijke literatuur, de 2e voor *Rapp*.[10] Er is in Rusland weer een krachtige opkomst van *Rapp.* Ik ben zéér happig op dit duel en zal niet verzuimen erheen te gaan! -

Heb je ooit iets misselijkers gelezen en meer 'ernaast', dan de inleiding van Guéhenno voor de russische uitgave van zijn *Homme de 40 Ans?* (in *Vendredi* gepubliceerd),[11] *Grotesk*.

2858. *Aan H. Marsman: Parijs, 6 maart 1936*

Parijs, 6 Maart

Beste Henny,

Het adres van Noth is: Ernst Erich Noth, chez M. Noël Vindry, Quartier Saint-Mitre, Aix-en-Provence. Ik weet niet of hij er op het

7. 'Blocnote klein formaat'. In *GN* 35 (1937) 2 (februari), p. 185 (*Vw* 5, p. 212-213). Over V. Larbaud, *Ce vice impuni, la lecture... Domaine anglais.* Paris 1925.
8. Zie 2689 n 3.
9. Tekst op de achterzijde van de envelop.
10. Deze discussie over 'le realisme socialiste' vond plaats op 17 maart in de Mutualité te Parijs (vgl. *Vw* 5, p. 202 en 2867). Zie voor RAPP 2281 n 3.
11. Niet achterhaald. Zie 2573 n 1.

oogenblik zit, een tijdje geleden zat hij ergens anders; maar het is toch een vast adres, dus je kunt hem daarheen schrijven. Zeg dat je een vriend van mij bent, schrijf duitsch, en je hebt het contact. Noth is zeer 'welwillend', d.w.z. van nature vriendelijk en hulpvaardig, en zal je zeker omgaand antwoorden, als hij je brief meteen krijgt.

Ik zit hier; ik ga wschl. de 15e naar Lyon; maar met de Grieken gaat het niet erg. Veel innerlijke onrust, en vooral: de behoefte zelf wat te willen verdienen. Nu is er net een vacature bij *Het Vaderland* - met 1 April - en het zou kunnen dat ik daar in treed. Menno zou moeite voor mij doen, maar er is ook nog een kwestie van tractement, want voor fl. 60. kan ik niet zóóveel tijd geven, en voor fl 100. eigenlijk ook niet. Toch heb ik voortdurend het gevoel dat ik eig. *alles* zou moeten aanvaarden, en ik heb ook al aan Querido geschreven of ik *Le Temps du Mépris* niet voor ze vertalen kon, mits tegen niet te slechte betaling (het boek heeft een geweldig succes in Amerika, waar het nu net een prijs kreeg.)

Enfin, er is niets zeker nog, dus houd dit voor je (over *Het Vad.*); misschien draait het op niets uit. Anders ben ik 'per 1 April' journalist in Den Haag! Ik heb Menno nu om nadere inlichtingen gevraagd en hem gezegd er met Schilt over te spreken.[1] Àls ik toch zooiets moet aannemen, dan liever op een krant met den braven Pannekoek en Menno samen. Uit Indië geen snars bericht, - wat ook bijdraagt tot mijn rot-onzekerheid.

'Plannen voor den zomer' heb ik dus bepaald niet.

Wanneer komt *Wevers* uit?[2] Ik ben er èrg benieuwd naar. Kan je me het adres van Slau bezorgen, in Heemstede? ik zal hem dan toch maar schrijven. Het idee dat ik met hem 'gebrouilleerd' zou zijn is toch te mal, al geloof ik niet aan een nieuwe (of bijgelapte) vriendschap.

Innerlijk gaat het wat beter, op die 'maatschappelijke' onrust na. De *mogelijkheid* alleen van in Den Haag een baan te krijgen verandert alles voor me. Wschl. blijft Bep dan nog wat hier, want we kunnen niet zóó opbreken. Maar nogmaals, misschien wordt het niks, dus stil, stil...

Het beste met al je gestudeer en gelees. Je schrijft niets over het al-of-niet succes bij je hoorders. Zijn er weer wat snikkers onder

1. Zie *Bw TB-DP* 3, p. 377-378, 380-381, 388-389.
2. Wevers is het personage waarover in de briefroman *Heden ik, morgen gij* gecorrespondeerd wordt.

geweest; of heeft Van Leeuwen de post van stamsnikker op zich genomen (stamsnikker op marsmaniaansche lezingen?) - Ik ben moe en *crispé*, houd me dus dergelijke flauwe mopjes ten goede. Heel veel hartelijks, ook van Bep en voor Rina, en een hand van je

E

Ik vertaalde, met het oog op de *N.R.F.* of *Mesures*, een stuk uit een oud-javaansche kroniek (13e eeuw), van een heerlijk kinderachtig immoralisme. Het wordt nu nagekeken en wschl. geplaatst (ik vertaalde het naar de vertaling van Brandes, die van 1896 is,[3] stijf maar toch wel aardig). Als het verschijnt zal ik het je zenden. Je Wevers is een lam, zoowel in het bovenaardsche als in de smeerkeezerij, vergeleken bij mijn mijnheer Ken Arok!

2859 (916). *Prentbriefkaart aan M. ter Braak: Parijs, 7 maart 1936*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

2860 (917). *Aan M. ter Braak: Parijs, 7 maart 1936*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

2861 (918). *Aan M. ter Braak: Parijs, 9 maart (maandag) 1936*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

2862 (920). *Aan M. ter Braak: Parijs, 10 maart 1936*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

2863. *Aan J. Greshoff: Parijs, 13 maart 1936*

Parijs, Vrijdag.

Beste Jan,

Dank voor je brief. - Inderdaad, Brulez moet een geschikte kerel zijn. Ik zou hem graag eens ontmoeten.

3. *Pararaton (Ken Arok), Of het boek der koningen van Tumapĕl en van Maja-pahit.* Uitgeg. en toegel. door J.[L.A.] Brandes. Batavia etc. 1896. Overdruk uit *De verhandelingen van het Bataviaasch genootschap van kunsten en wetenschappen.* Deel 49. De *Pararaton* is een 16e eeuwse oud-Javaanse kroniek, die onder andere de levensloop beschrijft van Ken Arok, de stichter van het Oostjavaanse rijk Madjapahit.

Gino heeft zijn novelle teruggekregen, ja. Je moet hem sindsdien geschreven hebben. Coenen was tegen.

Vergeet je de Renans niet? Maar als J.v.N. erop gesteld is, - al is het hoe weinig dan ook, - laat hij *ze gerust houden*!

Ik vertrek 20 dezer naar den goeden Pia in Lyon. De vertaling van Van Ermengem lijkt naar niks. De heele boel moet *geweldig* opgewerkt worden. De man verstaat geen hollandsch en kent geen fransch, en als hij aan het mooimaken gaat wordt het direct heelemààl poep. Enfin, zeg hem dit maar niet; hij doet zijn best, geloof ik, en ik zit nu toch met hem in het schuitje. Maar Pia zal er ontzettend aan moeten werken, en ik doe het nu al. Hij schrijft gelukkig dat hij dat kàn.

In April ga ik hoogstwschl. naar Brussel om Gille te halen, - met de Paaschvacantie. Ik zie je dan.

Voor Kees zal ik zorgen, als hij naar St. Brieuc gaat. Ik ben niet erg te spreken over Guilloux, op het oogenblik, maar dat is een andere zaak. Die communistische tutoyeerderij is voor mijn smaak abominabel, maar ook dat is een tweede. - Ik kreeg van de W.B. een briefje dat ze *Le Sang Noir* willen uitgeven; maar van Guilloux kreeg ik geen antwoord, nadat ik hem ingelicht heb over Schoup (dit is een van de redenen waarom hij het me doen kan). Ik schreef hem nu, heel kort, wat de W.B. wil en gaf hem het adres. De heele zaak kan me al niet meer schelen, en kan verder afgedaan worden tusschen de W.B., Guilloux en Schoup. Er zit aan Guilloux een kant van 'iedereen te willen charmeeren', die ik nogal ergerlijk vind; het zal wel weer mijn schuld zijn. Maar ik zal het hem zeggen als ik hem weer ontmoet.

Van *De Groene* kreeg ik mijn MS. terug - dat zei ik je al, geloof ik. Daarna opeens een briefje van een mij onbekend heer (Foppema of zoo)[1] of ik ze een photo wou bezorgen, en liefst een beetje vlug, van de boekwinkel van Péguy (waar ik bovendien niets van afweet); ik heb dit verzoek maar in de prullemand gedeponeerd.

Hoe gaat het met je novelle? Dat interesseert me meer dan een heeleboel andere schrijverij. De lezing van Menno schijnt inderdaad heel aardig te zijn geweest.[2] Ingesloten een vuiligheidje van *De Standaard* naar aanl. van mijn stuk in *Gr. Ned.*, en een copie van mijn antwoord daarop.[*] Ik wil deze kwestie: waar wij staan, ten opzichte v/h communisme, definitief 'opklaren', in een van de volgende

1. Zie 2262 n 2. Welk M.S. DP hier bedoelt, is niet bekend.
2. Zie 2717 n 5. Zie ook *Bw TB-DP* 3, p. 373 en 390-391.

* Beide graag terug.

stukken in *Gr. Ned*.[3] Ik wil *precies* vertellen waarom Menno en ik (en vermoedelijk ook jij) *geen* communisten zijn: zoowel voor de generaals als voor de marxisten. Ik heb een gruwel, zoo langzamerhand, van al dit gescharrel en gekoketteer tusschen allerlei tenslotte politieke richtingen. Zoonet kreeg ik een briefje van dergelijke heeren, of ik mee wou werken aan een bundel voor dichters van 'radicaal sociale strekking' of zoo, ik meen: *Fundament*[4] - het briefje begon met 'Waarde Geestverwant', weshalve ik het verder halfgelezen heb opgeruimd.

Nu genoeg hierover, want ik zie je al verzuchten dat ik het mis heb enz. Tusschen haakjes: Gino is bij Gabriel Marcel geweest, die in principe zeer veel voelde voor Arthur, maar die stomverbaasd was over het idee om Chack of Farrère tot inleider te nemen; dat leek hem *de* manier om alles voor Arthur te bederven.[5] Hij heeft wel 3 × gezegd: 'Je ne comprends vraiment pas...' zoodat Edje sindsdien rondloopt met het gevoel dat hij niet zóó dwaas is als het soms lijkt, en zelfs tegenover jouw 'wereldwijsheid'.

Intusschen: laat ons het ijzer smeden, etc. Zend spoedig de boeken naar Gino of naar Marcel. Ik ga met Gino mee om Arthur's zaak te verdedigen.

Ik maakte een fransche vertaling van Ken Arok: 1e deel van de *Pararaton.* Nog even laten nazien, en hoogstwschl. komt het dan in *Mesure* of in de *N.R.F.*

Nu even een paar practische punten.

Bestaat *Le Disque Vert* nog?[6] of iets anders? Clara Malraux heeft een charmant stuk proza (novelle) over een indochineesche halfbloed, en dat zou ze graag publiceeren. Maar niet in de *N.R.F.*, omdat ze de vrouw van André is. Ze had gedacht aan de *Cahiers du Sud*, maar

3. In de rubriek 'Echo's' in *De standaard, antirevolutionair dagblad voor Nederland*, van 3 maart 1936 werd gesuggereerd dat DP Ter Braak had uitgelachen toen tijdens diens lezing op het Internationale Schrijverscongres te Parijs (zie 2569, 2577 en 2580 en *Vw* 5, p. 82) de zaal leegliep en eveneens dat met name Ter Braak Sovjet-communistische sympathieën had. Een reactie van DP in *De standaard* is niet teruggevonden, evenmin een stuk van DP in *GN* over het communisme.
4. *Het fundament*, met in 1936 de ondertitel *Onafhankelijk maandblad voor politiek en cultuur*, verscheen van 1934 tot en met 1940. Begin 1936 was het administratie-adres Herengracht 291 (zie 2906). Een bloemlezing met de titel *Fundament* is niet achterhaald.
5. C. Farrère en P. Chack waren schrijvers van zeevaartverhalen.
6. *Le disque vert* verscheen met diverse onderbrekingen van 1922 tot 1957.

die revue van Hellens is misschien wel zoo goed. *Antwoord mij hierop*.

Verder: kan je me, zoo spoedig mogelijk, een photo bezorgen van dat gesupposeerde portret van Stendhal, dat toen op de tentoonst. was?[7.] Je vindt het gemakkelijk terug in de catalogus, als je die nog hebt; anders weet die heer van je het misschien wel. Wil je dat zoolang voor me betalen? Ik heb het erg noodig. Als het niet meer in Brussel te krijgen is, kan je dan informeeren waar een photo ervan te krijgen is. Misschien staat dat ook in de catalogus, nl. het oord waar het schilderij vandaan komt.

Je zou me een *groot* plezier doen als je dit niet vergat en er zoo spoedig mogelijk werk van maakte. Ik heb Caffi fl. 300. gegeven, die ik van mijn schoonzuster heb los kunnen krijgen (in vooruitbetaling op het aandeel van Ernest), en hij gaat nu eind van de maand naar Toulon. Véél meer kan ik niet voor hem doen, want zelfs dit is feitelijk al 'onverantwoord'. Maar ik moèst; ik had een gevoel of het misdadig was als ik het niet deed; het was net of ik mijn eigen ouderdom hielp, want God weet waar ik aan toe zal zijn over 15 jaar. Ik zeg je dit volmaakt egoïstische gevoel erbij, om niet voor 'edeldoener' te fungeeren. Het zien van Caffi is werkelijk een *kwelling* voor me geweest. Hij gaat nu probeeren zijn boek te schrijven.

Dit is weer een lange brief van me. Neem hem voor lief, ook als je hem hier en daar zuur of bitter vindt, want ik ben nu eenmaal zoo dat ik zelden of nooit de dingen meer rooskleurig zie. En Guilloux is me tegengevallen. Hij is uiterlijk veel 'beminnelijker' dan Malraux, maar hij komt niet tot de helft van Malraux in wèrkelijke qualiteit. Je kunt me op mijn woord gelooven als ik je dit zeg. - Ik heb soms het idee dat in àl die proletariërs een worm zit; als je het zoo neemt, en vergeleken bij Poullaille of zelfs Guéhenno, is Guilloux weer *heilig.* Maar het 'profitons de l'instant' (du succès) schijnt sterker te zijn dan al hun haat en verachting van de 'anderen', als het erop aankomt. Wat is Pia in dit opzicht een *superieur* iemand!

Hartelijke groeten van je

E.

P.S. Gide, in de *N.R.F.*, wordt langzamerhand idioot; een herkauwer van gemeenplaatsen, een vulgarisator van de communistische catechismus.[8.] Héél zielig, al is het dan braaf.

7. Niet achterhaald.
8. Gide over zijn communisme, 'Pages de journal'. In *La nouvelle revue française* 23 (1935) 259 (april)-24 (1936) 270 (maart).

2864. *Aan De Wereldbibliotheek* (*N. van Suchtelen): Parijs, 13 maart 1936*

Parijs, 13 Maart '36.

Zeer geachte Heer van Suchtelen,

Gelijk hiermee schrijf ik aan Guilloux, over de vertaalrechten van *Le Sang Noir*.[1] De kwestie is, dat een heer Schoup zich aan het vertalen van dit boek heeft gezet en moeite doet er in Holland een uitgever voor te vinden. Deze heer Schoup heeft het boek van Guéhenno, *Journal d'un Homme de 40 Ans*, zeer slecht vertaald,[2] maar dat is misschien een tweede. In ieder geval weet ik niet hoe Guilloux ertegenover staat; of hij den heer Schoup al zekere rechten verleend heeft of niet, etc. Ik heb hem uw adres gegeven; het zijne is: Louis Guilloux, 13 rue Lavoisier, Saint-Brieux. Het beste lijkt mij dat u zich met Guilloux zelf hierover verstaat, en eventueel met den heer Schoup (wiens adres mij onbekend is).

Ligt het niet op uw weg om ook een vertaling te geven van Malraux' *Le Temps du Mépris?* Het boek is 'actueel' en klein, dus brengt weinig drukkosten mee. Daartegenover staat dat het een helsch werk is om het te vertalen. Maar het heeft een groot succes, in Rusland zoowel als in Amerika[3]; in Amerika heeft het zeer onlangs zelfs nog een prijs gehad. (Book-of-the-Month-prijs).

Ik ben bereid mij aan de vertaling van dit boek te wijden, als u het in uw programma kunt opnemen.

Ik herinner u er verder aan dat ik mijn vertaling van *La Cond. Humaine* nog geheel herzien heb, en dat ik het ex. daarvan tot uw beschikking houd voor een eventueele herdruk.

Met vriendelijke groeten, hoogachtend, uw dw.

EduPerron

Boul[d.] Murat 88,

Paris (16e).

1. Niet teruggevonden.
2. J. Guéhenno, *Nu ik veertig ben.* Vertaald door J.G. Schoup. Amsterdam: De Steenuil 1935. Zie ook J. Greshoff in GN 34 (1936) 1 (januari), p. 86.
3. A. Malraux, *Days of wrath.* Transl. by H.M. Chevalier with a foreword by W. Frank. New York 1936. En A. Malraux, *Gody Prezrenija.* Vert. door 1. Ehrenburg. Moskva 1935.

2865. *Aan J. Greshoff: Parijs, 15 maart 1936*

Parijs, Zondag.

Beste Jan,

Dank voor brief en krant. Die lezing van Brom[1] is *precies* als alle andere 'knappe psychol. analyses' over 'godloochenaars en christus-benijders'. Zie Bertram over Nietzsche[2]; en hoèveel papen hebben al ditzelfde over Mult. gezegd! Hij zal in zijn graf gelachen hebben om een zoo platte herhaling in 1936! - Bovendien zal Brom ook nog wel wat subtieler geredeneerd hebben dan die vlaamsche kloen van *De Standaard* heeft vermogen weer te geven; Vlaanderen *is* nu eenmaal spraakgebrekkig.

Ik ben nu zoo ver - dank zij de catalog. die Chiaro gelukkig nog had - dat ik de schilder ontdekt heb: Couture. Ik zal nu probeeren dat portret hier te krijgen (een foto ervan) bij Giraudon. Als dat niet lukt, schrijf ik je weer; staak tot dan je onderzoekingen naar dien fotograaf.

Ik ben niet trots op mijn gelijk, maar 'triomfeer' omdat juist de opvatting dàt er *zoo'n*[3] inleiding noodig zou kunnen zijn onjuist blijkt. Het gaat dus in laatste instantie niet tegen jou, maar vóór de opvatting 'eerlijk duurt het langst' tégen de opvatting 'zakelijke wereldwijsheid'. Je hebt gelijk met te zeggen dat de discussie *daarom* ging; en ik neem natuurlijk aan dat jijzelf, zooals je zelf zei, eig. aan den kant van het eerste staat! Kortom, àls ik een idioot ben wanneer ik daar mordicus aan vasthoud, dan aanvaard ik het een idioot te zijn. Maar ik voel me dan aangenaam... gereleveerd, als achteraf blijkt dat ik voor mijn opvatting nog niet eens een idioot, een 'weltfremde naïeveling' enz. hoef te zijn. That's all, indeed.

Ik zeg ook allerminst dat ik geen vriendschapsgevoelens voor Guilloux meer heb; ik zeg alleen dat hij mij tegengevallen is; *juist* omdat hij mijn vriend is. Dit is geen geval van zelfverheffing, - de 'onvermijdelijkheid' daarvan lijkt mij zeer betwistbaar, - maar van het peil waarop je *juist een vriend* plaatst. Je voelt je met iemand bevriend om een portie animale sympathie, maar ook om bepaalde eigenschappen. Als je dan merkt dat je je daarover een verkeerde voorstelling hebt gemaakt, is dat teleurstellend. Hoe meer je de ander *vertrouwd* hebt, hoe grooter de teleurstelling. Mijn fout is dus wschl.

1. Niet achterhaald.
2. E. Bertram, *Nietzsche, Versuch einer Mythologie.* Berlin 1918.
3. Dubbel onderstreept.

dat ik altijd te veel van mijn vrienden verwacht; ik geloof niet dat ik er tuk op ben om mijzelf op hun kosten te gaan 'verheffen'. Over Guilloux spreken we trouwens nader.

Later meer en beter, ik heb absoluut geen papier meer! Hartelijke groeten van je

E.

2866. *Aan J. Greshoff: Parijs, 17 maart 1936*

Parijs, Dinsdagavond.

Beste Jan,

Er is iets geks in die opvatting, volgens welke men, om niet hoogmoedig etc. te zijn, zoo moet redeneeren:

Axioma: Ik ben tot iedere zwakheid in staat.

Dus: Mijn vrienden zijn het ook en als zij zwak zijn is dat heel normaal. Wij zijn allemaal maar menschen.

Dus: Als zij zwak zijn, mag ik ze niet veroordeelen. Sterker: ik mag zelfs niet teleurgesteld zijn (immers, zwak zijn is menschelijk, en mijn vrienden en ik zijn geen aartsengelen maar menschen).

Het is 'menschelijk-al-te-menschelijk', en op die manier word je, als je maar even doorgaat, een christen-onder-de-christenen, een Bijbelfiguur-in-de-eerste-graad! Immers: waarom je vrienden niet veroordeelen en anderen wèl? Als het ongepast is je vrienden te veroordeelen, omdat je zelf immers voor alle fouten openstaat, is het *even* ongepast om anderen te veroordeelen, alleen omdat ze niet je vrienden zijn. 'Oordeelt gànschelijk niet', zei de profeet.

Deze manier van redeneeren herinnert me sterk aan het gesprek dat ik hier had met Otten, die mij ook voorpredikte dat in bepaalde omstandigheden de hoogste immoraliteit misschien juist de hoogste moraliteit zou worden: bv. als je je vrouw laat naaien door een oude smeerkees, omdat anders je kind geen eten krijgt. Er is altijd een manier om de zaken zoo te stellen dat een smeerlapperij of een mis-selijkheidje bijna plicht worden. Ceci dit, beoordeelen we anderen 10 × per dag alsof al die fraaie 'omstandigheden' niet bestonden. En onszelf ook, en ons eigen gedrag. Goddank, want het is het eenige om niet de deur wijd open te zetten voor alle soorten van smeerlapperij.

Ik wil alleen dit zeggen: we beoordeelen onszelf en onze vrienden niet volgens buitengewone, maar volgens *gewone* omstandighe-

den - wat heel gezond is. En wij vergelijken een vriend niet altijd met onszelf, maar heel gemakkelijk met een andere vriend. Dus in het geval Guilloux, niet Guilloux met mij, maar Guilloux met Pia. En ik zou liegen niet alleen, maar ônmenschelijk zijn, als ik niet dacht: 'Zooiets zou *Pia* nou toch niet overkomen zijn'.

De onvermijdelijkheid van mijn zelfverheffing zie ik dus nog altijd niet. Want als je het per se zoo stellen wilt, dan wil ik daarop ook nog wel ingaan en zeggen:ja, inderdaad, in de onderhavige vergelijking *meen* ik zelf ook een beter figuur te slaan dan Guilloux. Als je dat zelfverheffing wilt noemen, best. Maar dan is deze zelfverheffing niet *erg*, niet te veroordeelen of wat dan ook, maar alleen aan te moedigen en zeer *gezond*.

Het stuit mij tegen de borst als ik iemand die voortdurend *preekt*, zich in de praktijk schuldig zie maken aan dingen die *zijn* preek (i.c. *zijn* anti-bourgeois-heid), niet de mijne (!), tot nul reduceeren. En als die iemand mijn vriend is, ergert het me dubbel, *omdat* hij mijn vriend is, *omdat* een van de redenen waarom hij dat is, berust op bepaalde dingen die tusschen ons als onmogelijk zijn gesuggereerd, zooniet honderdmaal gezegd. (Maar als ze bovendien nog gepreekt zijn, wordt het heelemaal ergerlijk.)

Maar nogmaals, dit alles wil níet zeggen dat ik mijn vriendschaps-gevoelens om zooiets verliezen zou. Jouw fout is dan: dat te gelooven, als ik kanker (en *met recht*).* De praktijk heeft uitgewezen dat ik mij zoowat nooit met een vriend brouilleer. Slauerhoff heeft werkelijk het onmogelijke gedaan om het zoover te krijgen, en dan nog, au fond heb ik geen korrel rancune tegen hem. Vestdijk's optreden was zoo, dat *jij* - die dan zooveel milder en menschelijker bent dan ik - je precies even gauw met hem gebrouilleerd hebt; en je ziet, we zijn *allebei* met hem verzoend...

Ik begrijp overigens niet goed wat je jezelf verwijt. Op die onee-nigheden over ridderordes na - die ik trouwens ook altijd meer om het principe met je gehad heb dan speciaal om jouw geval - herinner ik mij niet dat ik ooit met wie ook over jou gesproken heb in de lijn die je schijnt te vreezen; integendeel. Dat je je rot werkt om geld te verdienen met krantenstukjes vind ik eerder bewonderenswaardig dan wat anders, en ik heb het niet alleen jou, maar iedereen zoowat, precies zoo gezegd. Maar als je morgen je vrienden gaat verwaarloozen omdat je het te druk krijgt met het charmeeren van Jan en Alle-

* Met recht kanker, bedoel ik.

man, vanwege het succes, ja, dan zou mij dat zeer van je tegenvallen; en ik begrijp niet waarom ik daar niet alle recht toe hebben zou. Eén van de redenen waarom je mijn vriendschap hebt is de (gesuggereerde, gesupposeerde, en tenslotte als volkomen *juist* vertrouwde) onmogelijkheid van zooiets. - En alles wat ik van Guilloux kan zeggen is: dat ik deze zekerheid verloren heb, en dat ik hem dus, of ik wil of niet, maar ik zou *liegen* als ik zei dat het niet zoo was, moet achterstellen bij Malraux (bewezen) en bij Pia (met gróóte zekerheid 'gesupposeerd'). - Ik verlies mijn goede gevoelens voor hem niet, maar op dit gebied heb ik nu weinig twijfel meer.

Dit in het algemeen. Verder het volgende:

Als ik in de buurt van St. Brieuc ben, krijg ik hoopen telefoontjes om te komen, om zoo lang mogelijk te blijven, etc. - zóó, dat we keer op keer het laatste treintje gemist hebben en per taxi hebben moeten gaan, ofschoon dit vrij duur was.

De laatste keer dat Guilloux hier was, heb ik hem alléén gezien, die keer met jou in *Flore.* Hij zou opgebeld hebben om hier te komen eten (hij had geen telefoon en zelfs geen vast adres, wij wel). Ik heb niets meer van hem gemerkt. Ik heb hem dat *niet* kwalijk genomen.

Daarna kwam er een briefje om inlichtingen over Schoup. Ik heb hem die gegeven, niet in jouw zin, maar 10 × milder juist, zeggende dat après tout, enz.... Ik kreeg geen regel antwoord.

Sindsdien heb ik hem mijn artikel in *De Groene*[1] gestuurd. Geen woord.

Sindsdien is er een brief gekomen van de W.B. met voorstellen die ik Guilloux heb overgebracht. Geen woord.

Ik weet niet hoe je dit vindt, maar ik vind het verrot. Vandaar dus mijn gevoel dat hij het mij verder doen kan. - Misschien gebeurt er vandaag of morgen iets dat mijn zienswijze verandert, dat alles weer in orde brengt, daar is dan de vriendschap voor. Maar ook op dit gebied kan ik dan alleen maar zeggen dat Malraux (die dan zooveel minder 'eenvoudig' is en zooveel minder 'charmeert', en al zulke dingen meer) in wezen verdòmd gunstig tegen Guilloux afsteekt, in *welk* oogenblik ook van 'drukte' of 'succes'.

Ziedaar. Ik kan je ten overvloede zeggen - maar dit alles geheel onder ons - dat Malraux zich ook groen geërgerd heeft aan Guilloux' optreden sinds *Le Sang Noir.* Ook *omdat* hij hem zoo graag mag, *omdat* hij hem geholpen heeft zooals niemand anders, *omdat* zonder

1. Zie 2822 n 2.

hem, en zijn vertrouwen, en zijn aanmoediging, *Le S.N.* nooit *Le S.N.* geworden zou zijn; *omdat* hij, kortom, zich in zekere zin net zoo verantwoordelijk voelt voor Guilloux als jij zegt dat je het soms voor mij doet. *Om* de vriendschap, in één woord. En met of zonder zelfverheffing - het laat mij in het gegeven geval totaal koud hoe het heeten moet - ik ben *zeker* van mijzelf, dat de gevoelens en de opinie van vrienden voor mij altijd een goed stuk meer waard waren, zijn en zullen zijn, dan welke vorm ook van 'succes'. - Malraux wil Guilloux niets zeggen. Ik ben minder edel en zal het wel doen, zoodra ik hem weer zie. Als jij hem spreekt of schrijft, zeg dan *niets* van dit alles; want in deze brief heeft het zulke proporties aangenomen door de discussie met jou; dus je zou een valsche voorstelling geven als je de waarheid bv. aan de lengte van deze brief toetste. Mijn teleurstelling in Guilloux belet me niet te slapen en is volstrekt niet buiten normale proporties. Maar dat zijn gedrag mij ergert lijkt mij ook allesbehalve abnormaal, en in ieder geval is het een feit.

Jij ergert je wel eens aan je vrienden om mindere dingen - bv. om dat mislukte grapje van Menno met die advertentie van V. Loghum Slaterus in het laatste *Forum*-nr.[2.] Wat was je toèn opeens kwaad, en ver van je milde opvattingen verwijderd! En dat was dan toch maar een keuteltje, vergeleken bij het aardige gedrag van Guilloux, vind je niet? en *zeker in verband met de vriendschap*.

Enfin, schlusz. Ik had beter gedaan met je heelemaal *niet* over Guilloux te schrijven; het eenige wat ik erbij gewonnen heb is blijkbaar dat *mijn* rotkant weer eens aan het licht is gebracht. Ainsi va le monde; amen.

*
* *

Nu de foto. Als je me die spoedig bezorgen kunt, graag. Hier bij Giraudon wisten ze nl. van niets, deden erg gewichtig, zouden informeeren, enz. -ik kreeg de indruk dat ze me een flink prijsje zullen vragen als ze me het ding bezorgen kunnen. Zoodra ik die foto dus van jou heb, bel ik die menschen op om te zeggen dat het niet meer noodig is. - Overmorgen ga ik naar Lyon, d.w.z. Vrijdag. Hartelijke groeten, ook van de rijzige roos, een hand van je

E.

2. Zie 2800 n 1.

2867. *Aan J. Greshoff: Parijs, 18 maart 1936*

Parijs, Woensdag.

Beste Jan,

Ik hoop dat je niets aan Guilloux geschreven hebt en dat ik deze brieven (hierbij de jouwe terug en ik kreeg er zelf een) niet te danken heb aan een stootje jouwerzijds. Guilloux schrijft mij heel aardig, zeggend dat ik volkomen gelijk heb. Wat zal je daartegen beginnen? We moeten dus nogmaals vaststellen dat ik voorbarig ben geweest en dus, ondanks mijn gelijk, tòch ongelijk had. Mij best. Ik zal G. eerstdaags schrijven en dit bittere smaakje wegspoelen; en ik hoef zelfs niets meer te verwijten, gezien dat hij zich uitvoerig 'schuldig' erkent.

Maar als ik jou brieven schrijf heb ik niet het gevoel dat ik aan een tribunaal schrijf, dus 'délateur' speel. Ik schrijf je zooals ik je dingen zou hebben gezegd. Beschouw de heele historie dus tot nader order als een afgedane 'conversatie' (het woord is wat licht!).

Gisteravond Malraux gehoord[1]: misschien ietwat te wijdloo-pig - het arme publiek kòn hem gewoon niet bijhouden - maar als altijd vol ideeën en briljant. Aragon hoe langer hoe onuitstaanbaarder, een poerummaker bij de gratie Gods. Maar een 'duel' is het toch allerminst geworden; dat zou de discipline toch ook verbieden. Gelukkig voor Aragon, want hij zou 'schoongeveegd' zijn geworden, geen mensch in de zaal die daaraan twijfelt, ondanks zijn steeds hardere stem. - Hierbij één opmerking van deze heer: '*Le Temps du Mépris* staat vèr boven *La Cond. Hum.*, omdat er een actueele Duitscher in de nazi-gevangenis in voorkomt - genre Thaelmann[2] - terwijl in *La C.H.* allerlei imaginaire Chineezen elkaar over leven en dood de persoonlijke problemen stellen van André Malraux'. - Deze sergeanten-crétinerie geeft je een idee van de rest. Chiaro heeft ook weer een nieuw pak walging voor den man opgedaan en we hebben bij het uitgaan een gezonde fou rire gehad over al het moois dat we hebben gehoord.

Nu die vertaling van *Le Sang Noir.* Schrijf mij even wat je denkt.

1. Zie 2857 n 10.
2. E. Thälmann (1866-1944), sinds 1925 voorzitter van de Duitse communistische partij, de KPD, en tussen 1925 en 1932 kandidaat bij de presidentsverkiezingen, werd in 1933 bij het aan de macht komen van de nationaal-socia-listen gearresteerd, begin 1936 berecht en in een concentratiekamp opgesloten.

Wil jij het doen? Ik ben bereid, Bep is bereid; het kan ook zijn dat Bep en ik het samen doen, want ik heb ook gevraagd aan de W.B. of ik *Le Temps du Mépris* voor ze vertalen kon. In ieder geval 'ga ik erover', als Bep het doet; over *Le Sang Noir*, bedoel ik in dit geval! Als ik weet wat jij wilt - dat *wij* het samen zouden doen is practisch natuurlijk zoowat uitgesloten - dan zal ik mij weer tot de W.B. wenden. Dus antwoord omgaand. Ik zal dàn ook Guilloux antwoorden; dus ik wacht nu eerst op je brief.

Ik ga niet Vrijdag maar Maandag eerst naar Lyon.

Hartelijk gegroet van je

E.

Is dat portret v. Stendhal op weg naar jou of naar mij? Stuur het direct door, als jij het hebt. Is er geen boek dat je hebben wilt en dat ik je zenden kan in ruil voor de uitgegeven gelden? Wil je een boekje over Saint-Just, van Gaston Vidal?[3.]

P.S. Querido schrijft dat tot 1 Jan. '36 van *Ducroo* 1121 exx. verkocht zijn. En dat ik daarover tevreden mag zijn. Dat zal ik dan maar doen.

2868. *Aan J. Greshoff: Parijs, 20 maart 1936*

Parijs, Vrijdag.

Beste Jan,

Dank voor beide epistels, in het bizonder de ijlmissive. - Hoe kom je nu aan Regler? Ik vind hem niet ongeschikt en toch je ware niet. Wat zou Jany gnuiven als hij hoorde dat je een avond in dat Jodengezelschap gesleten had![1.]

Ik schrijf gelijk hiermee aan Guilloux en de W.B.

Sinds gisteravond spuiten de notities er weer uit. Een groote variatie; maar hoe komt dit alles in *Gr. Ned.*? Ik ben bang dat we ver over het jaar heen komen (en dat ik misschien ver in Indië zal zitten) als ik met 4 à 5 blzn. word 'opgeruimd'. Kan je het niet zoo schikken dat je eens of tweemaal een *flinke* portie opruimt? De notities worden in Holland nu al met belangstelling gevolgd, zooals ik opmaak uit berichten van Henny en Menno, Batten e.a. Als ik maar in elk nr. een

3. Niet achterhaald.
1. Niet achterhaald wat voor gezelschap DP bedoelt.

minimum van 7 blzn. had (als nu in Maart) zou het best zijn. Maar voor April heb ik zelfs de proeven nog niet en het is nu de 20e.

Hoe is het nu met die brieven van Menno en jou over Romain Rolland, waar ik ook een stukje bij zou piesen?[2] Gaat dat nog door, dan moet je het niet té oudbakken maken.

Ik kan me gevoelens als die je me beschreef tot in nuances indenken; ik voel me soms precies zoo, geen haar anders.

Guilloux vroeg me of ik een vertaling kon geven van mijn stukje in *De Groene* over hem. Nu hij zoo bevriend is met Kees, vind je niet dat Kees dat nu maar eens doen moet? Hij kent hollandsch, en beter fransch dan ik. Ik zou het in zijn plaats heerlijk hebben gevonden om zulke werkjes te doen, dus hij misschien ook. Maar ik zal Guill. schrijven dat het een stukje is van niks, precies goed voor *De Groene* en op bestelling gemaakt. Dat van Bep in de *N.R.C.*[3] was 10 × beter.

Nu Jan, tot de volgende keer. Je schrijft me niet of ik je een boek moet toezenden. Ik heb Giraudon nu 'afbesteld'. Houd je taai, en vergeet je novelle niet.

Veel hartelijks van je

E.

2869. *Aan J. Greshoff: Parijs, 20 maart 1936*

Beste Jan,

Hierbij - in haast - wat ik als 'notitie' over Rolland (en Multatuli) heb vastgelegd. Zie of het bij jouw en Menno's stukken kan. Ik kan het natuurlijk nog wat omwerken, en, als de briefvorm gekozen wordt, er met dat doel een kop en een staart aan draaien. Zend het dus door aan Menno of zeg zelf wat ermee gebeuren moet; stuur het me in ieder geval nog eerst terug.

Dag!

Je E.

Parijs, Vrijdag.

2. J. Greshoff, M. ter Braak en E. du Perron, 'Sans familie'. In *GN* 34 (1936) 5 (mei), p. 402-406; drie stukken in briefvorm, in 1947 afzonderlijk herdrukt, over het conflict tussen collectivisme en individualisme n.a.v. de viering van de 70e verjaardag van Romain Rolland (*Vw* 5, p. 183-187).
3. In de rubriek 'Fransche Letteren'. In *NRC* van 9 januari 1936 (av.).

2870. *Aan De Wereldbibliotheek (N. van Suchtelen): Parijs, 20 maart 1936*

Parijs, Vrijdag 20 Maart.

Zeer geachte Heer Van Suchtelen,

Guilloux schrijft mij dat hij aan den heer Schoup géén rechten heeft afgestaan, dat hij hem niet geschreven heeft en liever *niet* zou zien dat de heer Schoup het boek vertaalde of dat diè vertaling werd gepubliceerd.

Mijn vrouw (Elisabeth de Roos) en ik, òf een van ons, òf beiden, zijn bereid het boek te vertalen als er geen groote haast bij is. Als u hiervoor voelt, wilt u mij dan opgeven wanneer uiterlijk de copie in uw handen moet zijn? Het beste lijkt mij dat u maatregelen treft, zoowel tegenover de hollandsche uitgeverij als de *N.R.F.* en Guilloux, om u het vertaalrecht voor Holland te verzekeren; ik meen dat de heer Schoup gedacht heeft aan *De Steenuil*.[1] Hoe het zij, zou u mij even willen schrijven wat u besloten hebt en of wij ons hier tot dit werk moeten aangorden of niet. Wilt u mij in het laatste geval dan ook zeggen wat het honorarium ervoor zou zijn?

Het adres van de *N.R.F.* kent u wschl.: 5, rue Sébastien-Bottin, Parijs 7e; dat van Guilloux meen ik u al opgegeven te hebben: 13 rue Lavoisier, Saint-Brieuc (Côtes-du-Nord), Frankrijk.

U hebt mij niet geantwoord over *Le Temps du Mépris*; zegt dit u niets? - Ik maak van deze gelegenheid gebruik om u te vragen wanneer *Goena-Goena*[2] verschijnt en of u mijn vriendelijke groeten zou willen overbrengen aan den heer Endt.

Met vriendelijke groeten voor u zelf, hoogachtend,

EduPerron

2871. *Aan J. Greshoff: Parijs, 20 maart 1936*

Parijs, Vrijdagavond.

Beste Jan,

Na je geschreven te hebben ben ik uitgegaan, maar werd vervolgd door mijn gedachten, die blijkbaar niet tot hun eind gekomen waren, en bij terugkeer schreef ik de volgende blzn. nog. Ze sluiten

1. Zie 2864 n 2.
2. Zie 2348 n 2.

precies aan bij de drie die ik je zond; het is eig. één brief van 5½ zijdje, met een kop en een staart en hier en daar een andere wending (zoonoodig) maken we er dat wel van.

Schrijf even of je alles ontvangen hebt en houd die 6 velletjes vooral bij elkaar. Schrap aan als je hier of daar iets te lang vindt. Ik ga Maandag weg (adres Pia, 7 rue Vendôme, Lyon); schrijf me na Zondag dus daarheen.

Heel hartelijk je

E.

2872 (922). *Aan M. ter Braak: Parijs, 21 maart 1936*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

2873. *Prentbriefkaart*[1.] *aan H. Mayer: Parijs, 22 maart 1936*

Parijs, Zondag.

Beste Henri,

Dank voor de soendaneesche tekst van die tijgerjacht en voor de opgaven v. Jav. kronieken. Ik wacht verder op Butler's *Way of All Flesh*; maar je schrijft niets over Mallory's *Morte d'Arthur*, waarvan toch verscheidene behoorlijke uitgaven moeten bestaan. Verder had ik graag v. Lady Blessington dat boek over Byron, etc. (*Recollections*, etc., meen ik); kan je me daar ook een niet te dure uitgave van bezorgen? En Omar Khayyam, ben jij al aan het eind van je rol of van je latijn, om franco-nederl. te schrijven? - Hart. groeten van je

E.

2874. *Aan A. van Schendel-de Boers: Parijs, 22 maart 1936*

Parijs, 22 maart.

Lieve Annie,

Heeft Arthur mijn brief nog over het *Holl. Drama?* Ik heb nl. gevraagd om erover in *De Groene* te schrijven, maar daar had een ander het al gedaan. Maar nu heb ik een vaste rubriek van notities (over allerlei) in *Gr. Nederland* en wou dààr graag een notitie erover maken.[1.] Ik vertrouw mijn eerste impuls het best; als Arthur die brief

1. Foto van de StPetrus-kathedraal te Lisieux.
1. Zie 2751 n 1.

van me dus nog heeft, zou hij of zou jij mij die even willen zenden? Je krijgt hem om zoo te zeggen omgaand terug; ik wil alleen maar een stuk maken dat 'gelijke tred' houdt met wat ik aan Arthur schreef, en dus niet minder of matter is; het is niet mijn bedoeling het precies over te schrijven.

Hoe gaat het met jullie allen? Zijn jullie nog van plan naar Sestri te gaan, of zijn jullie misschien zelfs al vertrokken? Ik stuur dit op de bonnefooi naar Amsterdam, in de hoop dat Sjeu of Kennie voor doorzending zorgt als jullie in Italië mochten zijn.

Wij hebben geen plannen meer. Tot 1 October blijven we nog hier; daarna?... Misschien wel Indië.

Alain maakt het uitstekend en put zijn moeder flink uit; dit schijnt de lastigste leeftijd te zijn, - want hij verveelt zich en kan nog niet spelen. Verder alles best, gegeven deze prettige tijden. Ik denk steeds meer aan Indië, maar tusschen nu en October - of volgend jaar - kan veel gebeuren.

Heel veel hartelijks onder ons allen, en laat eens iets van je hooren. Hierbij namens Bep een conterfeitsel van het zoontje.

Steeds je
Eddy

2875. *Prentbriefkaart*[1] *aan J. Greshoff: Parijs, 23 maart 1936*

Parijs, Maandag.

Beste Jan, Ik heb de proeven gekregen en een behoorlijk aantal blzn: *zeven.* Dat is dus in orde. - Bij mij spuit het nog steeds! Ik ga pas morgen naar Lyon, omdat ik niet klaarkwam met dit werk, zooveel kwam er telkens boven. Vanavond hoop ik *bij* te zijn, morgen in vrede te vertrekken. Hart. groeten,

je E.

Ken je van Léon Blum, *Stendhal et le Beylisme*?[2] Het is zéér de moeite waard. - Daarnet kwam het portret. Heel veel dank ervoor!

2876 (923). *Prentbriefkaart aan M. ter Braak: Lyon, 25 maart 1936*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

1. Foto van La Place Bellecour te Lyon.
2. Zie 2847 n 1.

2877. *Prentbriefkaart*[1] *aan J. Greshoff: Lyon, 25 maart 1936*

Lyon, Woensdag.

Beste Jan, Dank voor brief en *Cassandre*.[2] Ik hoop dat Menno nu gauw zijn stukje maakt, anders komt deze Rollandiade[3] wel erg als mosterd na de maaltijd. - Het is hier een vervelend oord. Pia werkt van half 10 's av. tot half 5 's morgens, slaapt van 5 tot 2; ziet er nog altijd vrij beroerd uit. Ik denk tegen 1 April weer in Parijs te zijn en kom met Paschen dan wschl. Gille halen.

Tot later. Hartelijk steeds je

E.

2878. *Prentbriefkaart*[1] *aan F.E.A. Batten: Lyon, 26 maart 1936*

Beste Freddy, Ik zit hier voor een week om er met Pia (die nu bij een krant hier nachtredacteur is) te werken aan de fransche vertaling van *Ducroo.* Wanneer krijg ik die intieme sonnetten van Perk? Je bent tegenwoordig erg zwijgzaam; komt dat van de ingespannen studie?

Hartelijke groeten van je

EdP.

2879. *Aan A. van Schendel en A. van Schendel-de Boers: Lyon, 27 maart 1936*

Lyon, Vrijdag.

Beste Annie en Arthur,

Hierbij de brief alweer terug. Ik heb mijn stukje erop gecalqueerd, met alle wijzigingen die mij noodig leken, en hoop dat het resultaat voor jullie niet minder dan de brief zal zijn; daarom vroeg ik die ook.

Aan Bep stuur ik den brief van Annie door. Ik ben blij dat Arthur zoo goed werkt, en vind het bewonderenswaardig. Ik kom tot niets behoorlijks, door de onzekerheid waarin we leven, en het vooruitzicht op Indië, enz. Op het oogenblik werk ik hier met Pia aan de

1. Foto van het middenschip van de St. Petrus-kathedraal te Lisieux.
2. Zie *Graffiti*, p. 28-29 (*Vw* 5, p. 175).
3. Zie 2868 n 2.
1. Foto van La Place des Cordeliers met de St.-Bonaventurakerk te Lyon.

fransche vertaling van *Ducroo*, wat een enorm werk is; gelukkig is Lyon een héél vervelend oord, met de Rhône (heel lief) en verder NIX.

Met 1 October denken we uit Parijs weg te gaan, hetzij om in een goedkooper plaatsje te wonen waar ik ook beter werken kan, hetzij om op de bonnefooi naar Indië te gaan (als ik dan nog altijd geen bericht heb van den vriend die er nu iets voor mij zoekt). Maar dit zijn allemaal maar plannen, en het is eigenlijk onzin om die te maken in dezen tijd. - Bep zal er misschien ook nog over schrijven.

Het beste met alle plannen van jullie: Sestri, werk, etc. Heel veel hartelijks voor jullie alle vier van steeds je

Eddy

2880. *Prentbriefkaart*[1] *aan J. Greshoff: Lyon, 28 maart 1936*

Lyon, Zaterdag.

BJ. Vanmorgen kwam de envelop + je brief Ik zend je de envelop gelijk hiermee terug, met mijn copie persklaar erin; maar ik waag het erop om het niet aan te teekenen, want het postkantoor is een uur uit de buurt. Schrijf me dus, naar P. of hierheen, als je het ding krijgt. Ik ga Woensdag of Dinsdag weer naar P. - Het werk hier schiet heel langzaam op, ontzettend ontmoedigend. Later meer. Kan je niet nog wat van de inhoud van je brief (de menigte als schuilplaats) in je brief-artikel werken? Het geheel is m.i. te lang en goed voor kleine letter.

Je E.

Die training v. Corydon is prachtig.[2]

2881. *Aan H. Mayer: Lyon, 29 maart 1936*

Beste Henri,

Ik zit hier in Lyon met Pia de fransche vertaling na te zien van *Ducroo*, wat een zeer vervelend werk is, dat erg langzaam opschiet. Als het zoo doorgaat, zit ik in Indië voor we aan de helft zijn!

1. Foto van Le Pont de la Guillotière te Lyon.
2. Greshoff had een krantefoto gestuurd van de trainende Franse wielrenner Korridon. Vgl. A. Gide, *Corydon.* Paris 1924 (1e druk 1911 in 12 expl.); vier Sokratische dialogen over homoseksualiteit.

Ik zal die Plato's gaan zoeken op het plekje dat je me aanwijst.

Dank.

Neen, geen 7/6 voor *Way of all Flesh.* Er bestaat een gewone, behoorlijk gedrukte uitgave, met geïll. omslag, in een serie waarin o.a. ook *The Hound of the Baskervilles* en *Dorian Gray* werden herdrukt (blauwe bandjes), voor 3/6. Uitgever ben ik vergeten; Macmillan misschien toch?*

Die crown-8° uitgave van Mallory lijkt mij best.

Ik wou dat er een Omar Khayyam bestond in ongeïll. uitgave, òf met plaatjes die je eruit kunt gooien. Eigenlijk moet dit laatste niet moeilijk te vinden zijn. Maar dan geen 'zakformaat, noch in-4°.

Ik ben Woensdag a.s. weer in Parijs terug. Alles gaat (betrekkelijk) goed, het zoontje is lastig maar toch ook wel lief. Wij weten alleen maar absoluut niet hoe ons leven loopen zal, of we volgend jaar in Indië zullen zijn of in Holland of in Aix.

Hartelijke groeten van je

E.

Lyon, Zondag.

2882. *Aan F.E.A. Batten: Lyon, 30 maart 1936*

Lyon, Maandag.

Beste Freddy,

Ik heb zeer geamuseerd je vurige pleidooi pro Perk en contra Kloos gelezen. De zaak is klaar: Jacques is een sympathieke en brillante kerel (ik ben daar zelf graag van overtuigd) en Kloos is een zielige en gemeene vent, - *ergo*, de verzen van Jacques (mits in de goede volgorde gelezen, die door Van Eyck zal worden ‘bezorgd’, hoop ik?) zijn veel beter dan die van Kloos.

Maar hier ga ik lekker toch niet mee, al waren er 10 *Mathildes* in juiste volgorde + een paar deelen brieven, en 2 of 3 *Hamans* om de rotzooi toe te lichten. Ik weet wat Perk's poëzie waard is, en wat die van Kloos. En volgens mijn opinie is de poëzie van Kloos inderdaad ‘onvergelijkelijk superieur’ aan die van Jacques - al heeft Van Eyck dan onbetwistbaar vastgelegd dat *Mathilde* een andere volgorde verdient en dat *Iris* iets anders is dan een ‘natuurgedicht’ - dit

* Of Methuen?

laatste is weer voor de hollandsche hulponderwijzers, want een kind kon dat weten! En overigens, je m'en fous comme de l'an quarante.

Kloos is een heel gek en heel zielig geval, - maar zijn beste poëzie is iets, waar geen Perk, geen Verwey en geen Van Eyck iets van af kunnen nemen; pijnlijk voor jou als je dat niet meer ziet!

De vergelijking van Perk met Rimbaud is *onzin.* Er is genialiteit en genialiteit. En als Jacques 22 was toen hij doodging, Rimbaud was 19 toen hij zijn laatste verzen schreef Aangenomen dus dat je Kloos met Verlaine zou kunnen vergelijken, als bv. het cijfer 6 met het cijfer 8, dan zou de vergelijking Perk-Rimbaud het komische effect geven van 4 naast 10. En als je het niet poëtisch maar psychologisch bedoelt, dan blijft er heelemaal niets over. In Godsnaam, ga niet de 'ontdekking' doen dat Jacques eig. onze Rimbaud is, want het eenige wat ze met elkaar gemeen hebben is dat ze jong verzen hebben geschreven.

Die vertaling is nog maar net begonnen, schiet *heel* langzaam op en zal misschien jaren duren. Dus maak je maar niet blij erover. Ik zal het pas gelooven als ik het boek gedrukt voor me zie.

Het opmerkelijke van Dufour-Perk[1] is niet dat er een rijtje gelijke attributen in voorkomen, maar dat het in beide gevallen om *Iris* gaat en *dat de aanhef ongeveer gelijk is.* Dat jullie dàt niet gezien hebben, o groote geleerden! Overigens, je m'en fous encore; en als het niet zoo is, dan vind ik het allang goed. Ik vind dit soort ontdekkinkjes alleen maar aardig als curiositeit, als praatje bij een kop thee.

De *N. Gids* zal ik je terugsturen als ik die verzen gelezen zal hebben[2]; ik hoop spoedig.

Hartelijke groeten, ook voor Rudie, van je

EdP.

Misschien schrijf ik nog eens een studie over de blondheid van Perk en van Jessénin, met een enkel woord over die van Last.

P.S. Die roman van 2500 blzn. van Vestdijk was een roman van 1100 blzn, en had *niets* met El Greco te maken; maar een deel ervan werd omgewerkt tot *Ina Damman.* Ik meen: ⅓ of ¼ deel. De roman zou heeten: *Kind tusschen 4 Vrouwen.* Breng den professor nu niet op een

1. 2855 n 4.
2. *De nieuwe gids* 9 (1894) met hierin J. Perk, 'Nagelaten verzen' (1 (januari-februari), p. 3-30; 2 (maart-april), p. 197-217 en 3 (mei-juni), p. 343-363).

dwaalspoor, en laat hem niet naar vliegenpoep zoeken op *Het Vijfde Zegel*, dat doodgewoon achter elkaar wordt afgewerkt. De ouders van Roodenhuis in *Else Böhler* zijn nièt Vestdijk's ouders, maar puur verzonnen, tenzij de moeder (dat denk ik soms) een beetje op de mijne is geïnspireerd! Zeg dit ook aan professor, vóór hij Vestdijk voor een gemeene kerel verslijt. Zeg hem er verder desgewenscht bij dat ik mijn ouders wèl compleet in mijn boek heb gezet. - Wat is dat allemaal *braaf*! Ik vrees dat de literatuur bij Van Eyck wel erg een hobby van de volgorde wordt. Maar zoo kan het ook, hoor.

2883 (924). *Prentbriefkaart aan M. ter Braak: Parijs, 31 maart 1936*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

2884 (926). *Prentbriefkaart aan M. ter Braak: Brussel, 3 april 1936*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

2885. *Aan R. Brulez: Parijs, 4 april 1936*

Geachte Heer Brulez,

Ik vergat nog steeds u te danken voor de rectificatie.[1] Ik doe het hierbij. Hoogstwschl. zullen wij Parijs met 1 Juli a.s. verlaten, maar mocht u vóórdien nog hier komen, dan houd ik mij voor een bezoek uwerzijds aanbevolen.

Met vriendelijke groeten, uw dw.

EduPerron

Parijs, 4 April '36.

2886. *Aan J. Greshoff: Parijs, 4 april 1936*

Parijs, Zaterdag.

Beste Jan,

Er heeft een vervelend geval plaatsgehad: Bep is nl. zoo onvoorzichtig geweest om mij 300 fransche francs in een *gewone* brief te zenden (omdat ze dacht dat het anders omslachtig zou worden, voor het geval ik uit was of zoo). Die brief is hier Donderdag om 3 uur

1. Zie 2847 n 2.

gebust, en Vrijdag om 6 uur, toen ik bij jullie wegging, was hij er nog niet. Is hij later nog gekomen?

Ik haast me je dit te schrijven, voor het geval je hem nog niet teruggezonden hebt. Maak hem dan open, en houd er 150 belg. frs. voor jezelf vanaf, en breng de rest dan even bij Simone, 5 rue Wappers, - het is *vlak* bij je. Dat is dan voor de vacantie van Gille. Mocht je die brief niet gekregen hebben, schrijf me dat dan dadelijk. Ik stuur je die 150 belg. frs. dan per postwissel.

Wat zijn wij toch een rare lui: een tijdje geleden was *ik* gekweld door die communistische problemen en toen werd ik door jou gekapitteld (zie Blocnote, eind van Congres I![1]). Nu word *jij* door de massa 'gehanteerd' en ik begrijp er niets van! Zoo zijn wij, idioten van droomers en pennevoerders![2]

Korridon[3] heb ik nu gezien. Een zéér verleidelijk jongmensch!

Later meer. Ik hoop nu maar dat die brief terechtkomt, hetzij bij jullie, hetzij hier. Zulke grapjes als 300 fr. fransch aan een postbode cadeau te doen, kunnen wij ons niet goed veroorloven! Damn, nee!

Nogmaals dank voor het verblijf, vooral aan Atie, die er altijd nog wat meer last van heeft. Een hand van je

E.

P.S. Simone vindt Morlanwelz best,[4] was overigens nogal geschikt. Wil je dus vast aan dien Prefect schrijven? Dank.

2887. *Prentbriefkaart*[1] *aan H. Mayer: Parijs, 4 april 1936*

Parijs, 4 April.

Beste Henri,

Kan je me althans die ingenaaide *Max Havelaar* vóór 9 April a.s. bezorgen? Dan komt nl. de binder langs om wat Multatuli's op te halen. Dank. In haast.

Je E.

1. Zie 2265 n 1 en 2710 e.v.
2. Zie 2868 n 2.
3. Zie 2880 n 2.
4. Zie 2771 n 1.
1. Foto van een reliëf van de kop van Sofocles (Museo Capitolino, Rome).

2888. *Aan J. Greshoff: Parijs, 4 april 1936*

Parijs, Zaterdagavond.

Beste Jan,

Voor het geval je dien brief nog openen kunt, houd dan rekening met de volgende lijst:

± 75 fr. frs. voor jou (150 belg. fr.);

100 fr. frs. naar ons terug (gewoon aan Kees meegeven, Maandag); de rest aan Simone;

brief van Bep aan mij terug. -

Ik vergistte me nl. vanmorgen: Simone moet ± 200 belg. frs. hebben, niet ± 400!

Maar ik denk dat dit alles wel overbodig zal zijn, want òf de brief is weg, of je hebt hem wschl. al teruggestuurd. In dit laatste geval zal ik je dadelijk berichten als hij weer, met inhoud en al, hier terug is. Wat een malle historie, en misschien nog droevig ook!

Ik ga het prospectus van Morlanwelz bestudeeren. Maandag stuur ik je de *Feuilles*[1] van Boylesve terug, die ik in den trein uitlas.

Later meer. Hartelijk je

E.

[2] De uitnoodiging van Jantje is niet zoo maar voor de aardigheid, maar 100% ernstig bedoeld. Zend hem wat òns betreft, *gerust*.

2889. *Aan F.E.A. Batten: Parijs, 5 april 1936*

Parijs, Zondag.

Beste Freddy,

Eindelijk heb ik dan tijd gehad om die 'intieme sonnetten' te lezen. Het is - met permissie gezegd - een dunne bestelling! C'est bien la peine, om zoo superieur over Tinan te schrijven als jij soms deed, zoo alsof je hem heelemaal 'overwonnen' had, en dan *nu* allerlei dingen vast te knoopen aan *dit* werk! De 'persoonlijkheids' - cultus van *Forum* zal hier ook wel schuld aan hebben, Van Eyck met zijn manie van volgorde en speciale rangschikking (ziekte bij Verwey opgedaan)

1. In 'Blocnote klein formaat'. In *GN* 35 (1937) 6 (juni), p. 607-609 (*Vw* 5, p. 231-233). Over R. Boylesve (1867-1927, ps. van R.M.A. Tardiveau), *Feuilles tombées.* Paris 1927.
2. Tekst op de achterzijde van de envelop.

komt daar dan op het psychologische moment bovenop. Het gaat er nu niet meer om, voor jou, om te bewijzen (als je dan die persoonlijkheidstheorie voorstaat), dat de persoonlijkheid van Kloos superieur *moet* zijn geweest, getuige zijn superieure verzen, maar om - wat zooveel makkelijker is - bij Kloos van een raadsel te spreken en des te meer te genieten van het heerlijke kloppen van kunst en persoonlijkheid bij Perk.[1] Het is om te huilen, maar soit. Studie is studie, en eigen onderzoek is bepaald een ander ding.

Na al het goeds wat ik je van Perk schreef - en waar ik *niets* van terugneem - constateer ik één ding - ondanks alle intieme sonnetten, nieuwe volgordes, te publiceeren brieven, etc: - de poëzie van Kloos - van den jongen Kloos, die toch ook niet zóóveel ouder dan Perk was? - is *onvergelijkelijk superieur.* Als je dat niet meer ziet, is er iets met je niet in orde, vrees ik.

Als je dingen wilt vinden, moet je je niet tevreden stellen met een theorie door X geconstrueerd te aanvaarden, en een opzij gelaten waarheid als afgedaan te beschouwen, maar je moet tot het laatste toe confronteeren wat waar *blijft* in die afgedane waarheid met wat waar *lijkt* in de nieuwe theorie. Zoo vind je dan nog wel *de* waarheid niet, maar je komt tenminste tot een conclusie die je eigen is, en de moeite waard. Het spijt me dat ik niet in Holland ben, anders zou ik Van Eyck opzoeken (dat zou ik tòch graag doen) en deze Perk-Kloos-theorie met hem bespreken. Zooals jij mij die voorhangt, is het voor mij allesbehalve bevredigend. En noch de minachting die Perk voor Kloos had, noch de grootere invloed die hij op hem had (inpl. v. andersom), noch de eigengereidheid waarmee Kloos het werk van Perk heeft veradministreerd (dat staat hem natuurlijk 'lang niet fraai', zou Edy gezegd hebben!), - geven mij het afdoend bewijs van Kloos' inferieure persoonlijkheid. Als Perk verheven moet worden ten koste van Kloos, is het mij best, maar dat moet dan gebeuren met eenige subtiliteit. Dat Kloos daarom opeens een 'vent van niks' wordt, zullen we maar zeggen, is me te bot. Ik veronderstel ook allerminst dat dit te bewijzen het streven van Van Eyck is. Ik vrees dat dit *Forum* is in Rudie en jou (althans in jou), en *Vincent Haman*, en het 'enthousiasme der jeugd'. Nu *is* Kloos ook Morée, de satelliet van Haman, de vervalscher van Perk, de minderwaardige vriend van Perk, en bijgevolg niet zooveel zaaks, en bijgevolg een 'losstaand

1. Zie in 'Blocnote klein formaat'. In *GN* 35 (1937) 4 (april), p. 395-398 (*Vw 5*, p. 227-230).

geval'. Maar de persoonlijkheidstheorie beweerde juist dat dat *niet kan*; volgens die *kan* een vent van niks de goede verzen van Kloos niet geschreven hebben, omdat de persoonlijkheid *nooit* losstaat van het werk. Aan jou nu om de theorie te vinden die klopt. (Èrg moeilijk lijkt de opgaaf me niet...)

Hartelijke groeten van je

EdP.

P.S. En nog iets: het mag dan zijn dat Kloos zich te veel rechten heeft aangematigd, maar het lijkt mij toch onbetwistbaar dat hij de goede verzen van Perk heeft uitgegeven en de beroerde weggelaten - op misschien een enkele uitzondering na? Het is al erg genoeg dat zulke kul als de liedjes van 'Leg uw beide blanke handjes' in het uitgegeven werk staan[2]; met platheden als die verzen voor Xavier de Reul,[3] en belachelijkheden als die z.g. fransche verzen[4] is het beeld van Perk toch eerder verpest dan gediend? Ik zou tenminste verdomd kwaad zijn als Rudie of jij later de verzen van mijn *Behouden Prullemand* gingen opnemen in mijn verzamelde gedichten, al was het in de geraffineerdste volgorde! Voor zoover ik uit dit deel van de *Nwe Gids*[3] zien kan, zou men, met veel goede wil, nog een stuk of 15 sonnetten van Perk kunnen doen bij wat in de latere drukken van Kloos' uitgave staat; maar is dat nu zóó'n gemis, dat die 15 er tot dusver uitgelaten werden?

Let wel, ik vind deze heele Perk-en-Kloos-historie, vergeleken bij wat er in de literatuur kan omgaan, een ontzettend lokaal-drama, Polderland op zijn roerigst. Als men gezegd heeft dat Kloos op een gegeven oogenblik van zijn leven een superieur dichter is geweest, en dat Perk, ondanks zijn vrij zwakke poëzie, op een bepaald oogenblik van de hollandsche literatuurgeschiedenis, een zéér begaafd en misschien 'geniaal' jonkman, dan is eig. alles gezegd. Perk zooals hij reilt en zeilt te vergelijken met Rimbaud bv., is Herman Poort vergelijken met Gide. En tant pis dan maar voor Holland en de holl. lite-

2. Beginregel van het derde van Perks 'Drie liedjes'. In J. Perk, *Gedichten.* [Bezorgd door W. Kloos]. 7e dr. Amsterdam 1907, p. 163.
3. 'Aan X. de R., Geoloog en letterkundige' en 'À monsieur X. de Reul, D'un subit retour pas à jeun'. In *De nieuwe gids* 9 (1894) 2 (maart-april), p. 200, 203-204.
4. 'À monsieur X. de Reul, D'un subit retour pas à jeun' (zie n 3) en mogelijk 'Aandenken (Uit het Fransch van Mathilde)' (*De nieuwe gids* 9 (1894) 2 (maart-april), p. 206).

ratuur; troost je dan maar met het idee dat we nog altijd Multatuli hebben voortgebracht - of toorn omdat aan *die* waarde bij ons nog altijd getwijfeld wordt! Voor professoren of wat dan ook die niet in de allereerste plaats erkennen dat Multatuli, met al zijn fouten, onze *eenige geniale* prozaschrijver is geweest, - ik weet absoluut niet wat Van Eyck hierover denkt, - is het vaststellen van 'genialiteiten' à la Perk, hoe sympathiek op zichzelf ook, toch maar bakerwerk. Als er één les is die je kunt halen uit *V. Haman*, dan de overtuiging van Paap dat Multatuli een vent was van een ander deeg dan die heele woordkunstbende bij elkaar. Ik zeg niet, - làât me nu ook niet zeggen, - dat de verzen van Kloos dus beneden het werk van Multatuli staan. Als dat zoo is, dan alleen als je *alles* (al het goede van Kloos) tegen *alles* van Multatuli stelt. En dan nog sta je hier eig. in het onvergelijkbare. Wat daarentegen vaststaat, is natuurlijk dat Kloos als figuur aan de figuur Multatuli niet tippen kan.

Ik begin hoe langer hoe meer in te zien dat al deze vergelijkingen weinig nut hebben, of althans, alleen nut als herkenningspunten op een zekere weg (die dan nog altijd erg òonzeker blijft!). Maar als *zoodanig* dan gezien: het vergelijken van Multatuli met '80 heeft zin, het vergelijken van Perk met Kloos is een intieme aangelegenheid. Als het je èrg veel plezier doet om in Perk bv. de jonggestorven Goethe te zien, waarom niet? En als je daarnaast Kloos alleen nog maar zien kunt als de schrijver van de *Binnengedachten* en herbe, dan lijkt me dat evident vervalschend (en dubbel zoo naast het vorige beeld), maar après tout, behalve de twee zusters Reyneke van Stuwe en Max Kijzer en De Raaf, zal je er niemand een beroerte mee bezorgen, - en die 4 ook al niet, omdat ze in de *Binnengedachten* misschien wel Kloos' bekroning zien.

Dus: studeer voort, met vive Perk en à bas Kloos, als de wind van heden dat wil. Ik zend je morgen (Maandag) dat boekdeel[5.] terug - dat me over het algemeen flink antipathiek was. Wat een ezel is zoo'n Tideman![6.]

2890 (927). *Aan M. ter Braak: Parijs, 5 april 1936*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

5. Zie 2882 n 2.
6. P. Tideman (1871-1943) was vanaf 1 april 1894 één jaargang redactiesecretaris van *De nieuwe gids*.

2891. *Aan J Greshoff: Parijs,*[1] *6 april 1936*

Beste Jan,

Dat is dan een aardige strop! Maar enfin... niet onverdiend. 'Wie doet nu ook zooiets?' zou de burger zeggen. De arme Bep zit er erg over in. En was het nu maar 100 francs geweest; - maar 300! Merde, merde et merde.

Ik heb je nu vanmorgen een postwissel gestuurd van 30 belgas (= 150 frs. beiges). - Vergeet je niet die 30 frs. aan L'Epi-Devolder (zoo heet men toch ook alleen in Belzenland) te sturen; anders duurt het tijden vóór ik dat portret heb.

Nu wat anders. Het plan om Gille naar Morlanwelz te sturen neemt steeds vaster vorm bij mij aan. Simone is vóór, ik heb nu ook aan mijn schoonzuster geschreven. Als Kees Zaterdag hier is, moet hij mij wat over het schoolleven daar vertellen. Wil Jan niet meekomen en bij ons blijven? Bep en ik zouden hem *graag* een week bij ons hebben (hij geeft geen moeite, zooals Gille, dus dat is absoluut geen bezwaar!) en hij wil misschien wel wat in Parijs rondloopen en kiekjes van de Rhône, ik bedoel: de Seine, maken - misschien kiekt hij er nog de een of andere nieuwe Inconnue in! - terwijl Kees Saint-Brieuc onveilig maakt en met Guilloux communi(sti)eert. Ik vind die jongens allebei erg aardig en Jan niet minder dan Kees. Dus als hij niets beters te doen heeft, of niet per se in Brussel blijven wil...

Verder zou ik graag Gille laten 'testen', door dien Vermeylen[2] dus. Kan je dien beroemdheid erover opbellen en dan Simone een briefje schrijven (S. Sechez, 5 rue Wappers) dat ze Gille op een bepaald uur bij je brengt, of hem gewoon naar je toe laat gaan, want het is precies 200 meter loopen. Als jij geen tijd of lust hebt om met Gille naar dien dokter te gaan, misschien wil Atie het dan wel doen - per taxi, kosten daarvan voor mij. Als ik Simone laat gaan, hoor ik nòg het ware niet. En het wordt toch zaak, vooral als die jongen naar Morlanwelz moet, om te weten of hij idioot is of alleen maar geremd door het een of ander.

Hij heeft:

1. onvoldoende werking van de schildklieren (is misschien *daarom* lui);

1. Briefhoofd: Le Murat, café te Parijs.
2. G. Vermeylen (1891-1943), Belgisch psycholoog en pedagoog, sinds 1935 hoogleraar aan de Vrije Universiteit van Brussel.

2. ettering van de slijmvliezen in de neusholte - genre adenoïden (is misschien *daarom* suf);
3. zal verder wel allerlei *lacunes* hebben, door pa en ma, allebei (ik was een imbeciel met rekenen en kon op school ook nooit opletten);
4. Hij is 10½ jaar.

Dat is, geloof ik, wel alles wat de man moet weten.

Ik ga zoo gauw mogelijk aan dat Godius-verhaal[3] werken, al was het maar om die weggegooide 300 frs. wat 'bij te spijkeren'. Aan Slau heb ik geschreven (*niet* over Maasland). Later meer.

Hartelijks onder ons vieren, steeds je

E.

P.S. - Als Vermeylen nadere gegevens wil over mij en Simone kan jij (of Atie) hem die verstrekken; mocht hij nòg meer willen weten, schrijf me dan wàt, dan zal ik er omgaand op antwoorden. Dit is een veronderstelling van Bep, dat die man zoo 'van alles' zal willen weten.

2892. *Aan F.E.A. Batten: Parijs, 6 en 8 april 1936*

Parijs, Maandagavond.

Beste Freddy,

Antwoord op antwoord 1. Ik wacht nog even op antwoord 2, alvorens te verzenden.

Al wat ik nu nog zeggen kan is dit: ik heb je dan inderdaad verkeerd begrepen, omdat je zoo ontzettend vurig over die Perk-en-Kloos-verschillen schreef. Met al dat vuur werd Kloos een kloot en Perk een held; dat schijn je niet bedoeld te hebben, en het vuur van je nieuwe brief blaast dan ook even heftig de vlammen van brief 1 (naar Lyon, of althans in Lyon ontvangen) neer. Je bent eigenlijk meer iemand met de gloed van Da Costa, je weet wel, die niet van de 'laauwe westerstranden' was.

Dat ik niet bepaald aesthetisch schreef, zal je nu wschl. duidelijk geworden zijn, sinds mijn laatste brief. En ik wil Perk bèst brillant vinden (het woord is van *mij*), waarom niet?

Jessénin is een jong russisch dichter, 'jong' gebleven omdat hij op jeugdige leeftijd zelfmoord heeft gepleegd. Hij was o.a. getrouwd

3. Zie 210 n 2, 2687 n 3 en 2925 n 3.

met Isadora Duncan, die zijn moeder en misschien zijn grootmoeder had kunnen zijn. Ik dacht dat je van hem, en van Majakovsky, althans gehoord had, - maar je ziet, de sovjet-wereldreputatie mag niet overschat worden in het land van Kloos-en-Perk (= Kloozenperk).

Ik kom zeker vooreerst *niet* in dat land. 'Maar je moet nooit zweren, sèh!' Ik durf vooreerst gewoon geen plannen meer te maken. Wat ik wèl gedaan heb is: het oude lijk van Godius, een verhaal dat ik in 1930 schreef, en dat nooit goed wou worden, op kalefateren voor *Groot-Nederland.* Van 100 blzn. is het nu 50 geworden, maar het is nóg te traag. Het is de beroerdste, lammenadigste historie - van *sfeer* althans - die ik ooit geschreven heb. Als ik het nog eens opneem in mijn volgend boek, dan moet ik er nòg eens aan werken, maar dat doe ik dan pas als ik over de toon en het rhytme van de andere verhalen zeker ben.

Tot zoover. Later dan meer, als je nieuwe vuur is binnengewapperd.

*
* *

En *The Cloud* van Shelley, beste Freddy, is dat dan wèl een natuurgedicht? *Iris* niet, maar *The Cloud* wel? Dat is toch om je grijze haren te bezorgen! Ik had gedacht dat *The Cloud* precies alles is en niet is, wat *Iris* is en niet is, *Iris* zijnde een pastiche en niets anders van deze *Cloud.* Maar ik voel dat er mij werelden onthuld zullen worden. Ik had gedacht dat als de dichter zich met een wolk begint te vereenzelvigen, door het simpele feit dat hij de wolk 'ik' laat zeggen, er *meteen* sprake is van een - hoe noem je dat? - persoonlijke zang of gevoelsgeluid of zoo, en niet van een natuurgedicht. Maar de grens tusschen natuurgedicht en persoonlijke zang is natuurlijk niet zoo maar te trekken, en gegeven deze gecompliceerde kwestie trek je hem in het eene geval hier en in het andere daar. Het verbijsterende is alleen dat je hem ook ergens anders trekken moet, merk ik, als het om gedichten gaat die bijna dubbelgangers zijn.

Als ik het weer verkeerd begrepen heb, graag nadere uitleg. Ik zie *jou* niet voor dom aan: ik twijfel aan mezelf, en deze kwesties *zijn* erg gecompliceerd.

*
* *

Ik zou nu graag één ding willen weten (van meer belang voor mij in deze kwestie dan alles wat tot dusver besproken werd), nl: Hoe oud was *Kloos* precies toen hij zijn beste gedichten schreef? (de eerste 50 uit *Verzen I*). Kan je me dat *precies* opgeven? Vraag het desnoods aan Van Eyck; maar misschien kan je het zóó opmaken uit de eerste jaargangen van de *Nwe Gids.* (Opgericht 1885?) - Dat Perk Kloos beïnvloed heeft, zegt mij, *bij deze resultaten*, geen bal: als Kloos niet bv. 10 jaar heeft gehad om die invloed te doen 'rijpen' (en zelfs dàn), dan was hij, in Perk's tijd al, of tennaastebij, superieur als dichter. En de volgende vraag voor mij wordt dan: hoe de band te leggen, *die bestaan moet* - want de grootste gemakzucht en kolder in dezen is het 'losstaand geval' - tusschen *Kloos*' persoonlijkheid en dichterschap? Niet Perk is hier dan interessant - want bij hem *is* het probleem dan opgelost - maar Kloos.

Geef me ook nog even op hoe oud Perk precies was toen hij stierf (ik meen 22), en hoe oud toen hij die zes maanden vriendschap had met Kloos.

En zijn die 'intieme sonnetten' op de vriendschap voor Kloos? Er is soms een erg broeierige toon bij Perk, in die sonnetten, - als ze niet vervalscht zijn. Waarin zie je, of ziet van Eyck, dat hij Kloos daarin door heeft, al ziet als een soort Moree, enz.? Deze opvatting lijkt me gebaseerd op een paar héél subtiel uitgelegde komma's en gedachtestrepen, want zoo op het eerste gezicht heb ik er niets van gemerkt. - Je ziet, ik vind de zaak erg boeiend, niet om Perk of Kloos overigens, of nauwelijks, maar om de sport.

Woensdagmorgen.

Gisteravond las ik het gedicht over dat ik uit Perk's 'intieme sonnetten' had overgeschreven,[1] omdat het mij zoo edel leek, zoo heelemaal op gemeene polemisten van mijn soort ook toepasselijk. Ik kreeg toen behoefte om te zien of ik nog in rijmen kon schrijven, - wat mij nu in geen 4 jaar is gebeurd. En zie, ik geloof dat ik een waardig antwoord voor Jacques wist te versonnetten.[2] Ik stuur het je nu maar op, met deze andere velletjes; maar stuur het mij terug voor het 'echte' gedicht op ommezijde.

1. Het vijfde sonnet uit 'Nagelaten verzen' (*De nieuwe gids* 9 (1894) 1 (januari-februari), p. 7), dat begint met de regels: 'Wat zijn wij menschen toch verfijnde dieren, Als eigen-liefde 't merk is van het beest'.
2. Zie 'Blocnote klein formaat'. In *GN* 35 (1937) 4 (april), p. 397-398 (*Vw* 5, p.229-230).

Tot nader dus, teister me niet met al je vuren tegelijk en geloof me, met hartelijke groeten, je
EdP.

Ikke:

O zeker vriend, laat ons vooral begrijpen
Dat Schoonheid zelfs aan soort gebonden is:
Geen honger slikt zelfs d'allerschoonste kris,
De schoonste kaas laat niet tot kris zich slijpen.

Wij kunnen slechts ons eigen wijsje pijpen
En zij het hunne, maar hij is gewis
Het edelst mensch, die aan eigen gemis
Elk ander proeft en in zijn geest laat rijpen.
Want is de wereld door kijven en door keffen
Ooit uitgestegen tot een stouter sfeer?

En zijn wij menschen, zoo wij niet beseffen
Dat zij als wij, ach! leven slechts één keer?

Uw vorschend woord voert mij tot wijsheid weer:
Door mildheid slechts kan elk zich overtreffen!

2893. *Aan J. Greshoff: Parijs, 7 april 1936*

Parijs, Dinsdag.
Beste Jan,
Aangespoord door het verlies van die 300 frs., ben ik gisteren nog aan het herzien van die Godius-historie gegaan en gisternacht was ik ermee klaar. Je weet niet hoè mistroostig dit heele verhaal voor mij is, - zoowel artistiek als om wat het in mij oproept. *Het Drama van Huize-aan-Zee* is misschien het meest tragische hoofdstuk van *Ducroo*, dat er niet in staat; dit is het lammenadigste. Als ik mijn leven van nu daarbij vergelijk, dan mag ik toch niet klagen! De *beteekenis* is althans totaal veranderd. Als je dit verhaal rustig leest, en er de grauwe zeurigheid van ondergaat, dan weet je wat Brussel nu nog voor me is, heel Brussel behalve jouw huis, de eenige plck in Brussel waar ik het altijd prettig heb gehad. Daarom is Boudewijn als min

of-meer jij totaal valsch; eerder is het, wat toon en beteekenis betreft, Uccle en Jan van Nijlen. En daarom is Br. zoo verlammend voor me.

Zooals het verhaal nu is, is het zoowat de helft korter dan in de eerste lezing: destijds zoowat 100, nu 50 blzn. In twee nrs. van *Gr. Ned.* kan het; ik zou dat wel prettig vinden om de duiten.* Verder niet erg. Voor de serie van *De Onzekeren* zal ik het nog totaal moeten herzien; dat kan ik nù niet, want daarvoor heb ik de toon noodig van de andere verhalen. Ik merk vooral dat ik nu wel erg veel 'knapper' ben geworden! Treurig, - want wie weet hoe beroerd *Ducroo* blijkt te zijn over 10 jaar? Ik troost me met het idee dat dit verhaal nooit erg geslaagd geweest is; de weggegooide stukken waren nog heel wat minder. En wat *stinkt* dit alles naar Brussel voor mij! Voor jou niet?

Lees het over, voordat je het naar *Gr. Ned.* zendt. Als je nog wijzigingen hebt voor te stellen (vooral schrappen), graag! Jij ziet dit alles wschl. beter dan ik. Als je hier en daar gekke woorden ziet staan van een vlaomsch karakter, verander die dan gerust, je bewijst er me alleen maar een dienst mee.

Ik zou het: 'morose historie' willen noemen of zoo, maar deze titel was vroeger de laatste. Als je hem slecht vindt, wil ik nog wel wat anders bedenken. - Het verhaal gaat in een andere enveloppe als papiers d'affaires voor de goedkoopte. *À Dieu vat!*

Hartelijke groeten van je

E.

2894. *Aan J. Greshoff: Parijs, 7 en 8 april 1936*

Parijs, Dinsdagavond.

Beste Jan,

Ik voel me steeds meer gedreven om die roman van Donker[1.] te lezen, vooral in de twee lezingen. Misschien maak ik er een notitie over. Zou je die *beide* deelen aan Kees willen meegeven als hij komt - of aan Kees en Jan als zij beiden komen? Ik zal probeeren alles uit te hebben tegen dat ze (of een van de twee) teruggaan.

* Dan afkappen na hfdst. 4, dus na blzij 27 van het ms.

1. *Schaduw der bergen* was door Donker na de 1e druk (Rotterdam 1935) bekort. Zie 'Blocnote klein formaat'. In *GN* 35 (1937) 6 (juni), p. 611 (*Vw 5*, p. 235-236).

Ik krijg nu dus van je:
1 bericht over het testen van Gille;
2 bericht over de komst van Jan Jr.;
3. mijn bio-bibliografisch lijstje;
4. de 2 deelen van Donker;
5. opinie, advies etc. over Godius.

Misschien heb ik morgenochtend al antwoord van je; ik houd dit dus tot morgen aan. - Zooeven kwam *Groot-Ned.* Mijn 7 blzn. waren tot 6 opgeperst,[2.] zoodat mijn begin in de nok van het tijdschrijft zat en de sterretjes tusschen de notities als kaviaar waren platgedrukt. Toch hoop ik dat de lectuur je beviel. Ik vraag je niet 10 × om je opinie hierover omdat ik zoo graag wil dat je zegt dat het wonderheerlijk en prachtig is, maar omdat jij mij zelf soms zóó'n beroerde kijk geeft op het bevattingsvermogen van den holl. lezer, dat ik denk: 'hoe lang kan dat duren, en spugen ze daar niet van?' Ik veronderstel dat *Tat-Twam-Asi* (van Van Suchtelen) en Taai Aagen Moro héél slecht vervangen[3.] worden door dit gekrabbel. En voor ons begint *Gr. Ned.* er steeds aardiger uit te zien, maar laat ons niet vergeten dat het gebalsemd lijkje van Frans Coenen *gelijk* heeft als het mummelt dat wij *Gr. Ned.* in de doodkist van *Forum* zullen werken als we er een *Forum* van maken. Dan duurt het alleen maar zoo lang tot Jan Lubbes het heeft ontdekt!

Woensdagmorgen.

Ik heb mijn notities eindelijk heelemaal bijgewerkt - ook het stuk over Larbaud, waar we toen met Aubry over gepraat hebben, is er bij,[4.] - en ik merk dat ik met porties van 6 à 7 blzn. ms., nu al copy heb voor *Gr. Nederland* tot-en-met Juli 1937! Als ik die rubriek nu maar *houd*! Als ik in Europa blijf, is het een kleine mogelijkheid voor me om daarvan tenminste Simone geld te sturen + wat *kleine* extraatjes voor Gille; als ik naar Indië ga, laat ik dit alles in jouw handen achter als 'europeesche nalatenschap' van me. Gesteld dat deze rubriek in *Gr. Ned.* 2 of 3 jaar duurt, wat is daar dan eigenlijk tegen? Ik geloof niet dat deze rubriek vervelend is, zelfs voor lieden die liever

2. 'Blocnote klein formaat'. In *GN* 34 (1936) 4 (april), p. 372-377 (*Vw* 5, p. 107-114).
3. Zie 1577 n 2 en 1927 n 4.
4. In 'Blocnote klein formaat'. In *GN* 35 (1937) 1 (januari), p. 87-88 of 5 (mei), p. 508-510 (*Vw* 5, p. 208-209 of 220-223).

stichtelijker dingen lezen. Wat denk je? Ik zou me geremd voelen als ik wist dat het erop neerkwam dat ik opeens zou worden ‘afgedraaid’, vooral omdat ik werkelijk geen enkel ander afzetgebied meer heb tegenwoordig - terwijl nu ook *De Stem* gaat verdwijnen! Anders had ik daar nog een kansje gemaakt, na een verzoeningsvisite aan Delft.[5.]

Enfin, daar er geen brief van je is, gaat dit op de post. Misschien schrijf ik vanavond of morgen weer, als er bericht is, speciaal over Jan(tje). Maar met het oog op de gevraagde boeken, moet dit nu weg.

Hartelijk je E.

2895. *Aan F.E.A. Batten: Parijs,[1.] 8 april 1936*

Parijs, Woensdagmorgen.

(Iets later!)

Beste Freddy,

Na mijn brief gepost te hebben, en in dit café neergestreken, werd ik door de perkiaansche muze zoozeer 'bevlogen', om met Roland Holst te spreken, en zoozeer met wijsheid geteisterd, dat ik een tweede zang moest schrijven over hetzelfde onderwerp:

En, vriend, moeten wij dan ook niet bedenken
Dat, als wij schelden, dit is zonder recht?
Zij vinden ons, als wij hen, éven slecht,
Met éven veel recht zouden zij ons krenken.

Door domme waan en woede laat zich wenken
Wie in zich-zèlf niet ieder pleit beslecht:
Zich-zelf beheerschen, is niet zijn geknecht
Maar zich in waarde en eigen-waarde drenken!

O! laat ons streven naar het wijdst verstand
En toch onze angels wieden, want wij deren
Ons-zelven meer dan d'anderen en leeren:
Wijsheid gewordt ons in het strèngst verband.

5. Dirk Coster woonde in Delft.
1. Briefhoofd: Le Murat, café te Parijs.

Gevloekt de dampen van de polemiek,
Die 't hoofd onklaar maakt, en de lever ziek![2.]

Een derde zang, ofschoon volstrekt niet onmogelijk, wordt om de wetten van de zelfbeheersching door mij weggelaten. Misschien kan je deze sonnetten aan Van Eyck kwijtraken als twee achtergehouden Perkiana, die je door mevrouw Kloos in ruil voor het-een-of-ander zijn afgestaan? Ik vrees dat Van Eyck zich niet gauw leenen zal tot mystificatie, dat zooiets hem alleen bij ongeluk overkomt en door onvrijwillige medewerking van De Raaf.[3.] Anders...

Tot lezens. Nogmaals de groeten van je
EdP.

2896 (929). *Aan M. ter Braak: Parijs, 8 april 1936*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

2897. *Aan J. Greshoff: Parijs, 9 april 1936*

Parijs, 9 April '36.

Donderdag.

Beste Jan,

Dat portret van Donkersloot is zeer onthullend en fraai.[1.] Hij ziet er in werkelijkheid toch wel beter uit!

Maar waarom krijg ik geen antwoord? Ik schreef je wel iederen dag een brief, dus je moet er nu 3 hebben. O.a. een over Jantje, of hij niet hier wil komen terwijl Kees in Bretagne zit? Heb je die ook niet gekregen?

Ik begin te gelooven dat de dief van mijn 300 francs je naam heeft genoteerd en nu verdere parijsche correspondentie voor jou weghoudt, uit angst voor politiemaatregelen of wat dan ook. Hij heeft wschl. ‘zijn geweten niet gerust’.

2. Zie *GN* 35 (1937) 4 (april), p. 398 (*Vw* 5, P. 230).
3. In de eerste druk van het door P.N. van Eyck bezorgde J.H. Leopold, *Verzamelde verzen.* Rotterdam 1935; stond een gedicht, dat een rondeel van Charles d'Orléans bleek te zijn, vertaald door K.H. de Raaf.
1. Foto in *DGW* 35 (1936) 3 (maart), p. 5; met als onderschrift: ‘Prof. Donkersloot voor zijn woning te Zuoz, gereed voor een ski-tocht.’

Dit gaat in haast, met een kattebelletje voor de dief erbij, voor het geval hij dit ook verdonkeremaant. Schrijf anders *omgaand*.

Hartelijke groeten,

je E.

Au vouleur de mes 300 francs.

Monsieur, Madame ou Mademoiselle,

Vous avez volé mes 300 francs. Ne trouvez vous pas que cela suffit? Je comprends que vous avez la trouille. Mais cessez de voler ma correspondance; sinon je me verrai obligé, et mon ami Greshoff aussi, de porter plainte. Si vous ouvrez ceci, gardez le mot pour vous, et veuillez faire parvenir le reste à son destinataire.

J'espère que mes 300 francs vous porteront malheur.

EduP.

2898. *Aan H. Mayer: Parijs, 9 april 1936*

Beste Henri,

Ik zend je gelijk hiermee *Max Havelaar* terug, dat ik niet gebruiken kan, want ik moet de W.B. hebben, zooals gevraagd, en niet Elzevier's. Dit formaat is te groot; de W.B. heeft *hetzelfde* formaat als de Garmond-editie, waar ik dat Havelaar-deel bij wou doen.

Als de W.B. geen ingenaaide exx. mocht hebben, dan maar een gebonden of gecartonneerd.

Die andere boeken (Butler, Mallory, Blessington) blijven ook lang weg. Is er iets niet in orde met de distributie? Enfin, ik wacht geduldig verder...

Hartelijke groeten van je

E.

Parijs, 9 April '36.

Daarnet komt je brief. Er bestaat van *The Way of all Flesh*, dat weet ik zéker, een behoorlijk gedrukte editie van 3/6. Van Harrap of zoo, met geïll. omslag.

Dus voorloopig geen Mallory en Blessington. Het spijt me van de Multatuli, maar ik kàn hem niet gebruiken.

Bravo voor Donker. Bravo voor Helman. Bravo voor alle sprekers over positieve dingen of niet. Als ik het maar niet hoef te doen; amen.

Nogmaals gegroet.

E.

2899. *Aan J Greshoff: Parijs, 10 april 1936*

Parijs, Vrijdagmorgen.

Beste Jan,

Het spijt me dat de dief mijn briefje dus niet lezen zal!

Wat is dàt opeens voor een bedrijf: speaker voor de nederl. film?!![1] Wèlke nederl. film? Een nederl. journaal? Of doubleer je àlle rollen van buitenl. films voor Nederland? Heb je zóó'n mooie stem, achteraf beschouwd? Vertel daar eens gauw alles van!

Ziekte van Coenen is zielig, maar de kans bestaat nu dus dat hij uit dit leven verdwijnt, gegeven zijn hooge leeftijd. Je sprak me indertijd over een mogelijk secretariaat van *Gr. Ned.*, voor ± fl. 100. Als mevrouw Raedt daar niet dadelijk op gaat zitten, of Vestdijk, dan solliciteer ik er *ernstig* naar. Wij gaan 1 Juli a.s. in elk geval van hier weg; als ik fl. 100. hiervoor krijg, gaan we dadelijk hiervoor naar Holland. Moèten we dan in Amsterdam zitten, denk je, of is het mogelijk wat 'buiten' te blijven? Hoe dan ook, denk er vooral aan, als je kans ziet. Ik zal dit werk uitstekend doen, als 'naam' geloof ik dat ik ook besta, tegenwoordig, en ik heb het hoog noodig een baantje te vinden, zoowel financieel als moreel. Als ik zooiets als dit niet krijg, wat dan ooit wèl?

Dat van die 20 abonné's is zeer prettig. Waren het er maar 200! Of 3 × 20...

Kan je me dat stukje van Sandberg niet sturen?[2] Waar las je het? Voor het testen van Gille kan ik je alle rapporten van *Monada*[3] sturen, indien gewenscht. Schrijf dat dus even.

Nu, tot nader. Hartelijk je

E.

P.S. Kan je me misschien ook, nu je toch bij de film bent, een baantje bezorgen van vertaler (van teksten)? Dat schijnt nogal goed te worden betaald. Of ben je dat zelf ook al, behalve speaker?

[4]Wil je die Epi-Devolder opbellen en zeggen dat ik nog altijd wacht op dat portret v. Stendhal? N° 933.

1. Namelijk tekstspreker bij een film over Nederland.
2. H.W. Sandberg in de rubriek 'Boekentafel'. In *Morks-magazijn* 38 (1936) 3 (maart), p. 161-162. Over *Het land van herkomst*.
3. Zie 1678 e.v.
4. Tekst op de achterzijde van de envelop.

2900. *Aan A.A.M. Stols: Parijs, 10 april 1936*

Beste Sander,

Kan je me omgaand een van die *grijze* omslagen sturen die je hebt laten maken voor *Hautes et Basses Classes d'Italie*?[1.] Bij voorbaat dank.

Waarom geef je toch de poëzie van Nerval niet uit?[2.] Er is geen eene behoorlijke editie van. Als ik geld had, zou ik deze editie bekostigen, zoo zeker ben ik ervan dat hij succes kan hebben.

Hoe gaat het verder? Hier zoozoo, maar het weer is prachtig.

Hartelijke groeten van je

E.

En kan je de *Poèmes* van Levet niet herdrukken, zonder die conversatie voorin?[3.] Dat is toch maar 2 vel maximum; 2½ met veel wit papier!

Parijs, Vrijdag

Boul[d.] Murat 88.

2901. *Vervalt*

2902. *Aan J. Greshoff: Parijs, 11 en 13 april 1936*

Parijs, Zaterdagavond.

Beste Jan,

Morgen ga ik Kees van den trein halen. In één opzicht komt het goed uit dat Jan later komt, nl. Bep is nog altijd doodmoe, en beraamt

1. Walter Savage Landor, *Serena.* Maastricht etc. 1935. De oorspronkelijke titel van dit werk luidt *High and low life in Italy* (1837-1838). DP vertaalde naar de tekst in de versie van Valery Larbaud, *Hautes et basses classes en Italie*.
2. DP's keuze uit Nervals poëzie verscheen niet bij Stols, maar als G. de Nerval, *Poésies.* Bandoeng: Nix 1939. [50 exx.]; en, herdrukt, als G. de Nerval, *Poèmes choisis.* Par Ed. du Perron. Amsterdam: Balkema 1945. [400 exx.].
3. H.J.-M. Levet, *Poèmes.* Paris: La maison des amis des livres 1921. Bezorgd door V. Larbaud en L.-P. Fargue met als inleiding een gesprek tussen hen beiden over de dichter.

nu een vacantie van een week zonder Alain. Toch geloof ik niet dat Jan veel last zou hebben gegeven; eerder gekregen, vanwege de muziek van de Perroneide.

Ik schrijf hier wat achter, als Kees naar St. Br. door is. Natuurlijk neem ik een aller-retour voor hem, want die is 9 dagen geldig en komt zooiets van 40 frs. goedkooper. Bep meent: 140 frs.

Ingesloten een brief van Monada[1] waaruit je blijken kan dat het ernst wordt. Ik zal nu schrijven dat alles afhangt van het rapport van Vermeylen.[2] Hoe gauwer dat plaats heeft, hoe beter, met het oog op het weggaan van *Monada.* Vermeylen zal je toch wel telefonisch kunnen zeggen wat hij noodig heeft?

Maandag.

Nu, Kees is op den trein gezet naar Bretagne. Hij zegt dat hij in ieder geval Vrijdag eerst terugkomt, want dat het anders haast de moeite niet is, waarin hij ook wel gelijk heeft. Verder heeft hij Zondagavond Malraux meegemaakt, die met ons is gaan eten. Hij vindt Guilloux natuurlijk veel aardiger, dat was te voorzien. Toch is Malraux erg aardig tegen hem geweest.

Ik geloof dat dit alles weinig 'gezond' voor hem is, en dat hij oneindig meer zou hebben aan *eigen* ontdekkingen, in gesprekken met bv. Aad van der Veen, maar dat is een andere zaak. Hij was overigens gestold van ontzag, in de eerste momenten met Malraux, en sprak alleen nog maar met een barsche stem in monosyllaben, - wat nogal sympathiek was.

Verder geen nieuws. De jeugd van tegenwoordig lijkt me wel zielig verpolitiekt. Maar Jan 'doet er niet zooveel aan', zegt Kees. Gelukkige Jan! feliciteer hem van mij. Fotografeeren is *heusch* heel wat beter, en zeker voor deze leeftijd. Nu Jan, later beter. Veel hartelijks onder ons vieren, je

E.

P.S. Kees heeft prachtig geslapen en niets vergeten. Zijn aller-et-retour heeft 146 frs. gekost en hij heeft eten mee, zoodat hij met ruim 100 frs. in S. Br. aankomt.

1. Antroposofische kostschool, waar DP's zoon Gille leerling was.
2. Zie 2891 n 2.

2903. Prentbriefkaart[1] aan H. Mayer: Parijs, 12 april 1936

Parijs, Zondag.

Beste Henri,

Neen, die kleine editie van the Travellers Library wil ik niet hebben (voor Butler). Ik zal toch nog informeeren naar een andere editie; ik meen dat Gans die heeft.

Max Havelaar van de W.B. is mij ook niet meegevallen. Het formaat is wel hetzelfde, maar de rest verschilt zoo erg van de Garmond, dat het pijnlijk is. Als ik dit boek nog kan ruilen tegen wat anders, graag. Schrijf me dat bij gelegenheid.

Hartelijke groeten van je

E.

2904. *Aan R.A.J. van Lier: Parijs, 14 april 1936*

Parijs, Dinsdagav.

Beste Rudie,

Bijgaand briefje was bedoeld voor *Fundament*.[1] Ik heb aan die redactie dus een lange brief moeten sturen die ik aan jou geschreven heb. En ik weet me absoluut niet meer het adres te herinneren; ik meen Heerengracht, Amsterdam, (of Prinsen-dito) maar het nummer? Misschien kan *jij* dit in Holland gemakkelijk uitvinden, door Weissglas bv. - stuur ze dan mijn briefje aan hen en eisch jouw brief op.

Dit in haast, ik heb het erg druk.

Hartelijke groeten van je

EdP.

2905. *Aan J. Greshoff: Parijs, 15 en 16 april 1936*

Woensdagavond.

Beste Jan,

Ik maak ook weer rotdagen door: het gevoel dat ik niet doe wat ik zou moeten, dat ik eig. desnoods bij de *Utrecht*[1] zou moeten sol-

1. Afbeelding van de wagenmenner van Delphi.
1. Niet teruggevonden, evenmin als de 'lange brief' bestemd voor Van Lier, die DP per ongeluk aan de redactie van *Fundament* (zie 2863 n 4) had gezonden.
1. Zie 2236 n 3.

liciteeren, enz. Mijn zwager Bob zond mij een uitknipsel over Henrik Scholte, wiens plaats als kunstverslaggever van de *N.R.C.* nu vrijkomt (in Amsterdam). Natuurlijk maak ik geen schijn van kans, maar ik zeg tot mezelf dat ik het erop had moeten wagen, - aan den anderen kant zou het uitgerekend het vernederendste baantje voor me zijn dat ik me denken kan (althans in dit soort). En zoo gaat het keer op keer. Als er éénige kans is, eventueel, op dat secretariaat van Gr. *Ned.*, zelfs voor minder dan fl. 1oo.-, doe dan wat je kan ervoor.

Ik zal nu, wat Gille betreft, me geheel verlaten op de uitspraak van Vermeylen. Die directrice (niet dokter) van *Monada*[2.] hoeft geen gelijk te hebben en ziet de zaak misschien ongewild zooals het voor hùn inrichting het beste uitkomt. Liefst had ik Gille daar toch weg.

Alain vermoordt zijn ouders met noeste vlijt. Het gaat langzaam, maar onmiskenbaar.

Ik las het boek van Donker,[3.] althans voor een groot deel, en vergeleek nauwkeurig de beide lezingen. Zijn herziening is voortreffelijk, daar is geen oogenblik over te twijfelen. De I^e^ lezing was bavard au souhait; maar er staat zóó weinig in, dat de krachtige bekorting nog net zoo'n ouwehoerige indruk achterlaat. De stijl is wat 'modern' - vereenvoudigde syntaxis en voortdurend tegenw. tijd - maar vol aardige kleine vondstjes, en ongetwijfeld van iemand die schrijven kan en smaak heeft. Maar nu kan je eens zien wat de ongehoorde oppervlakkigheid is van een welmeenend, ernstig hollandsch doorzicht: de brave Donker is kinderachtig van leegte, al deze menschen die hij dan objectief gezien heeft zijn clichés van een griezelig brooze dunheid; het is één transparantheid tegen een achtergrond van Vicky Baum-Feuchtwanger-kitsch. En Vicky Baum is hierbij vergeleken nog een sterk psycholoog.

Overigens aandoenlijk zooals Donker zichzelf in den heer Römer verheerlijkt. Tot de konijnentanden toe, die zoo grondig de psychologie bepaalden van het portret dat je me zond, worden poëtisch gerechtvaardigd als 'een ivoren vlinder'. (Niet te verwarren met de ijzeren vlinders van Blijstra).[4.]

Enfin, ik geef Kees de 2 boeken weer mee. Geërgerd hebben ze me heelemaal niet, dat zou het laatste zijn in dit geval. - Ik doe er een teekening bij, zijnde het portret van Barnabooth door Creixams.

2. Mevrouw E. Héris, de stichtster van de school.
3. Zie 2894 n 1.
4. Zie 91 n 1.

Misschien vind je het aardig dat te hebben; ik ben erop uitgekeken.

Ik las verder, aangemoedigd door die notities van Boylesve, de roman die volgens Ch. Du Bos zijn beste is, en 'misschien het eenige meesterwerk qua roman-journal', zegt het rund: *Mon Amour*[5] Zóóiets zieligs van banale pooverheid, daar maak je je niet gauw een voorstelling van. *Iedere* roman door een auteur van de fransche bourgeoisie gemaakt voor lezeressen van een bepaalde 'monde' evenaart dit! Daarbij is Donker weer een man van zwaarte, zooniet van penetrantie. Het is totaliter niets.

Ik hoop eerstdaags te kunnen werken aan wat serieuzers, als Alain het mij veroorlooft. Deze zaagt nl. nacht en dag het heele huis door.

Ik geloof dat dit vooreerst alles is. Het beste met van Rantwijk[6] - om jouwentwille! - en houd je taai. Veel hartelijks onder ons allen, een hand van je

E.

P.S.

Dat portret van Stendhal (no 933) is er nog steeds niet. Heb je die Epi-Devolder opgebeld en heb je die 30 frans verstuurd? De kwestie is dat ze mij één afdruk naar hier gezonden hebben (die nu bij jou is), waarvoor ze 15 frs. moeten hebben, en dat ik een andere afdruk gevraagd heb, op dunner papier nog, als het kan, en zwarter afgedrukt, waarvoor nogmaals 15 frs. = samen 30 frs.

Het eerste portret, dat jij besteld hebt en betaald, en dat overigens goedkooper was, is iets anders. Als je dat meetelt zijn er nl. 3 portretten: 1 voor Martineau.[7] 1 voor jou, 1 voor mij (dat er nog niet is).

*
* *

Het is nu Donderdagavond; nog geen bericht van Kees. Hij zal toch wel morgenavond hier zijn. Hoogstwschl. gaat hij dan Zaterdag terug met de trein die om 9.23 van hier gaat, 's morgens. Tenzij hij zelf anders beslist. Dit gaat nu weg.

Zend mij dat bio-bibliografische lijstje terug, zoo maar. Ik copieer het dan zelf wel (op de machine) en zend jou een doorslag.

5. Zie 'Blocnote klein formaat'. In *GN* 35 (1937) 6 (juni), p. 610-611 (*Vw* 5, p. 234-235).
6. Zie 2391 n 3.
7. De Franse criticus en Stendhalkenner Henri Martineau (1882-1958).

2906. *Aan R.A.J. van Lier: Parijs, 16 april 1936*

Beste Rudie,

Daar komt de brief terug; blijkbaar hebben ze me dus toch uitgevonden. Wil je nu omgaand mijn antwoord zenden. Het adres is:

Redactie Fundament
Heerengracht 291
Amsterdam C.

Hartelijke groeten van je

EdP.

Parijs, 16 April '36

2907. *Aan R.A.J. van Lier: Parijs, 17 april 1936*

Parijs, Vrijdag.

Beste Rudie,

Gelijk hiermee schrijf ik aan Fredje, van wien ik weer een prachtige brief kreeg. Hij is blijkbaar kwaad omdat ik hem soms wat verneuk, maar iets vriendelijkers kan ik niet bedenken om hem aan zijn verstand te brengen hoe flauwekullig ik zijn denkstuipen soms vind. Ik kan bepaald niet tegen het toontje van Fredje; vooral niet als hij gepiqueerd is. Ik moest wijzer zijn, maar ik kan er niet tegen.

Aangezien hij zich op jou beroept zoodra het erop aan komt om klaar te zien in de vurigheid, beduid hem ditmaal dat we nu genoeg kruit verspild hebben aan een volslagen onbelangrijk schoolmeestersprobleempje, en dat hij, als hij mij hierop nog eens schrijft, zich alleen met mij brouilleeren kan. Ik vind dat best; maar dan graag definitief en in de kortste vorm; ik word tureluursch van dat zenuwachtige geouwehoer. Beduid Fredje dat hij, als hij op omgang met mij gesteld is, ijverig bij Van Eyck gaat leeren en *mij* met die lessen ongemoeid laat. Wat drommel, *ik* ben geen eerstejaarsstudent!

Het kan mij in laatste instantie geen aap schelen wie of er ‘sympathieker’ is: Perk of Kloos; maar de manier waarop Fredje over dit probleem beunhaast is voor mij *stupide*, anders niet. Het is te hopen dat Van Eyck intelligenter is, maar als dat niet zoo is, heb ik er ook vreê mee. Dat is *mijn* conclusie over deze heele zaak. Wat wil je anders?

Hartelijke groeten van je

EdP.

2908. *Aan F.E.A. Batten: Pars, 17 april 1936*

Parijs, Vrijdag.

Beste Freddy,

Ik releveer nog enkele punten uit deze kloozenperksche ouwehoerderij, waar ik me godbetert in gestoken heb, mezelf zwerend, overigens, qu'on ne m'y prendra plus. -

Of je verforumd of vervaneyckt wenscht te zijn, is iets waar ik noch gelukkig noch ongelukkig mee kàn zijn, al zou ik 't willen; dus *geloof* me nogmaals, als ik je zeg dat een zinnetje van je als 'is weer een oordeel waarmee je gelukkig kan zijn' berust op slechte studie. (Overigens schrijft men: 'à la bonne heure', en niet, als Stansje, 'à la bonheur'.)

Dat Rudie mij dingen schrijft die jou moeten verklaren, is treurig genoeg. Ik kan *altijd* beter met Rudie praten dan met jou, dus ook hier. Verwonderen doet mij dit dus allerminst, tenzij dat jij je er zoo graag op beroept.

Dat je voor Kloos alleen walging of medelijden kan voelen, is ook zeer treurig. Maar je heele betoog komt erop neer, dat de ouderdom met gebreken komt en dat jong doodgaan bepaalde voordeelen hebben kan. Als je Perk nu had kunnen zien met *zijn* 'wijf', zou je misschien nog harder walgen. Dit alles is voor mij van *geen enkel* belang. Ik onthoud alleen je theorie dat er in Kloos een 'toevallig' dichter stak. Deze 'toevalligheid' is wat ik geen oogenblik aanvaard, en 'puberteit' of geen 'puberteit', deze Kloos *heeft bestaan.* De data die je me opgeeft, en waarvoor dank, hebben mij versterkt in mijn oordeel dat hij, ongeveer gelijktijdig met Perk, (en al was hij dan door hem beïnvloed), een heel wat begaafder dichter was. Dat is iets. Die 'toevalligheid' is te bot als proeve van letterkundige analyse, om verder over te praten. Maar misschien moeten we wachten tot na October, als-wanneer Van Eyck je misschien ook nog de mysteriën van Kloos onthullen zal.

Die grootste dichters Potgieter en Alb. Thijm zijn inderdaad teekenend. Maar aangezien er verder niets wàs in Holland, heeft hij wschl. nog gelijk. Multatuli een dichter te noemen is natuurlijk weer van een freddiaansche subtiliteit in dit verband. Ik word ook altijd vaag en verwezen als je je subtiliteiten op me loslaat. Maar ga me dit nu maar niet uitleggen, hoor, want Multatuli *is* natuurlijk een dichter, - zeker, zeker! Ik begrijp het wel.

Jessénin en Majakovsky zijn nog te moeilijk voor een eerstejaars-

student. Dat komt later wel, als het Kloozenperk totaal verweyd zal wezen. Je hebt gelijk dat je je op zulke losse gronden niet van domheid laat betichten, groot gelijk. Jeanne Otten[1.] is mij onbekend.

Je praatje over *The Cloud* en *Iris* - is dit van college of heelemaal van jezelf? - is, houd het mij ten goede, de meest bulkende lullax die ik dezer dagen heb gehoord. Toevallig ken ik *The Cloud* en *Iris* allebei, en geloof ik niet dat hier veel met volgordes verholpen kan worden, - gegeven de doodgewoon chronologische die Shelley vóór Perk plaatst. Verder is die ontleding van je, 100% de analyse van een fransche schooljongen die bv. *Le Lac* van Lamartine moet vergelijken met *Le Vallon.* Je wordt werkelijk héél knap, dat merkt een kind!

Je ontleding[*] van die 'intieme sonnetten' heeft me allerminst overtuigd. Je kunt altijd één zinnetje losmaken en daar heele tirades aan vastknoopen over medelijden, enz. De toon van die sonnetten, die ik nu zelf gelezen heb, is, behalve nogal straf ouwehoerig, allerminst bemedelijdend. Er is een soort compliciteit in, als je wilt, van *twee* lullen bij elkaar.

Houd me ook dit oordeel ten goede.

De boerelulligheid waarmee je dan - als iedere *Haagsche Post*-idioot die subtiel wil doen - begint te dazen over mijn wijsheid[**] - onvermoed, etc. - is ook teekenend. Neen, beste jongen, ook over dit soort 'wijsheid' ben ik allang heen; wat zeggen wil dat ik die ook 'door' heb; wat zeggen wil dat mijn 'onderbewustzijn', of hoe dat heet, mij zelfs in dit opzicht geen onthullingen meer hoeft te doen; en last not least, geloof nog eens, zoo maar, als een brave knaap, dat ik volstrekt *niets* anders heb gedaan dan ouwehoerenwijsheden tappen voor een ouwehoerenwijsheid. Word geen perspicacerig polderlandsch recensentje, omdat je zoo'n ijverig studentje bent. Spaar jezelf.

Kortom, je zult uit dezen brief wel opmaken dat ik weer eens 'niets vrindelijk omtrent je gezind' ben. Wees dus zoo goed me eenigen tijd niet te schrijven. Ik vind je een verwaand, zenuwachtig knaapje, dat ontzettend gauw kwaad wordt als er ook maar een vermoeden geopperd wordt van 'beïnvloed' te kunnen zijn, en dat, als het erop aan komt, van de eene voorgekauwde opinie op de andere

1. Niet achterhaald.
* Of die van Van Eyck?
** naar aanl. van die 2 pastiches

overstapt. Ik zal je van mijn kant met rust laten over het daverend interessante probleem waarmee wij elkaar blijkbaar verveeld hebben, d.w.z. dat ik, àls deze kwestie me nog eens interesseert, mij liever meteen wend tot Van Eyck.

Slotwoord: Laat Van Eyck of een ander nu in Godsnaam *gauw* dat meest authentieke ms. van Jacques publiceeren, dan zijn we van het geleuter en gebeunhaas af Dat we met dat ms. in handen een idee zouden krijgen van een ook maar 2 c.M. grootere dichter Perk, is een illuzie die ik graag laten wil aan de maniakken van de volgorde. ('À leur bonheur' dus, ditmaal zoo geschreven.) Dagdag.

EdP.

2909. *Aan R.A.J. van Lier: Parijs, 17 april 1936*

Parijs, Vrijdagavond.

Beste Rudie,

Dank voor je nader uitleggend schrijven. Ik kan altijd beter met jou praten (subs. correspondeeren) dan met Freddy, omdat ik althans bij jou nooit door den *toon* van de wijs gebracht word. Freddy stapelt een vurige verbazing op een vurig betoog pro iets, omdat men dat betoog zoo overdreven vurig pro gevonden heeft. Maar soit.

De sop is de kool niet waard. Ik aanvaard met de grootste zielerust termen als 'treurig geval' en 'beroerde kerel'. De vraag voor mij is alleen: met welke grondstoffen van zijn persoonlijkheid heeft Kloos dan toch zulke verdomd goede verzen gemaakt; want - al of niet volgens de *Forum*-theorieën, en polemisch of niet - hij kan toch niet iets echts gesuggereerd hebben met niks? De heele kwestie is wschl. dat Kloos, bij een zéér begenadigd dichterschap, helaas Hollander en provinciaal is gebleven, - dit verklaart ook zijn 'weltfremd' heid, waar Van Schendel mij o.a. over sprak, en waar Paap zoo'n munt uit slaat voor zijn polemische visie. - Provinciaal zijnde heeft hij gedacht, zoodra het goed ging, 'que c'était arrivé' - en hij is steeds tragikomischer geworden. Toch is Kloos als pathologisch geval, of hoe je 't nemen wilt, een studie waard; als ik de noodige gegevens kon vinden daarvoor, zou die studie mij aantrekken. (Bv. als ik hem persoonlijk kende, zooals Freddy.) 'Een beroerde kerel' geloof ik niet dat hij is; daarvoor is hij toch te veel dupe ook, te veel bij ongeluk 'beroerd', vind je niet?

De openbaring dat Perk een aardige kerel was, en niet een verve-

lend heer, *is* voor mij geen openbaring; precies even weinig als dat *Iris* geen natuurpoëem is! Ik heb altijd gedacht dat hij een heel aardig iemand moest zijn; wat Kloos van hem vertelt is in dat opzicht trouwens *zeer suggestief.* Verder ken ik het boek van Betsy Perk over hem, waarin heele stukken staan van die beroemde brieven, die Freddy dan zoo getroffen hebben.

En tenslotte, zooals ik Freddy schreef: ik verklaar mij al deze vurigheid voor Perk slecht, van iemand die zoo superieur en überlegen over Tinan schrijft (keer op keer); het eene is niet in evenwicht met het ander. Ik, op mijn 36e jaar, stel tenslotte Tinan een flink stuk boven Perk, - aangenomen dat ze in *talent* gelijk zouden zijn.

Maar basta. Freddy is bij Van Eyck in de leer. Laat hem met vurigheid studeeren; en, lieve vrienden, zeggen wij allen 'amen'.

Hierbij een bespreking van een 'collega' van je.[1] (Wat een belachelijke kruieniersmode van studenten om elkaar 'collega' te noemen, zooals die heer Weissglas[2] mij eens schreef, over 'collega's' Batten en van Lier sprekende.) Ik kreeg het ding zoo net en had het al verscheurd, maar stuur het je toch door, als studiemateriaal. Dit is dus een jong hollandsch intellectueel. Dat zinnetje over het 'wegblazen van het stof der eeuwen' en over 'schrijven alsof er geen bibliotheken waren' is *letterlijk* gegapt uit een oude kritiek van Donkersloot over de *Cahiers v/e Lezer*[3] (toen hij nog niet met mij gebrouilleerd was). Maar het onthullendste voor mij is: dat hij zich bij de krant nooit verveeld heeft. Wat een gelùkkige inborst heeft die knaap! Wat een smaak, gepaard aan verstand.

Hartelijke groeten, ook voor Freddy, van je

EdP.

P.S. Bestel die Menelaos-photo niet! Het orgineel staat nl. in de Loggia dei Lanzi in *Florence*, en dan, ik heb nu al wat anders. Dank.

2910. *Aan J. Greshoff: Parijs, 19 april 1936*

Parijs, Zondag.

Beste Jan,

Kees zal je nu wel zijn wederwaardigheden verhaald hebben. Hij

1. Van F.P. Huygens over *Het land van herkomst.* Zie ook 'Blocnote klein formaat'. In *GN* 35 (1937) 6 (juni), p. 607-608 (*Vw* 5, p. 231-232).
2. Zie 2717 n 5.
3. Zie 882 n 2.

kwam Vrijdagavond uitgehongerd hier aan, na 7 uren reis zonder voedsel bij zich. Ik wilde hem 's avonds meenemen naar een ontmoeting met Caffi en Chiaro, edoch hij voelde daar niet veel voor en is bij Bep thuisgebleven. Caffi ging den volgenden dag (gisteren) weg - wat ons allen zeer spijt, hoewel wij hopen dat het voor hem heilzaam zal blijken. Hij zit sinds hedenmorgen 10 uur bij zijn oude vrienden in Toulon.

Gistermorgen vroeg heb ik Kees naar het station geleid, ingevolge je verlangen om hem wat vroeg thuis te hebben. Hij had een biljet van 50 fransche frs. over, dat ik hem niet af wilde nemen, zoodat ik zijn retourtje voor hem betaald heb: zooiets als 55 fr. frs. Houd dat voorloopig, want misschien moet je wat voor Gille uitgeven, bij Vermeylen.

Van L'Epi-Devolder geen snars bericht. Heb je al opgebeld?

Heb je het portret van Barnabooth in Modigliani-stijl in het boek van Donkersloot aangetroffen?

Wij hebben hier een klein kamertje op de 8e verdieping gehuurd - in hetzelfde huizenblok, maar toch eig. *naast* ons - alwaar ik mijn schrijftafel + een sofa heb overgebracht, om buiten het gezaag van Alain te kunnen werken. Kees heeft deze kamer meteen gedefloreerd, door de nacht van de installatie zelf erin te slapen; met een kaars voor het uitkleeden, want ook nu nog heb ik er geen electrisch licht.

Malraux werkt heel hard aan zijn essay.[1.] Chiaro betreurt Caffi, die werkelijk touchant was toen hij afscheid van ons nam. Verder geen nieuws, behalve dat John en Mary Dinsdagavond weer eens bij ons komen. - O ja, misschien gaan Bep en ik eerstdaags voor een weekje naar buiten': Bep is òp. En Gans is hier.

Schrijf spoedig. Veel hartelijks onder ons allen,

je E.

2911. *Aan R.A.J. van Lier: Parijs,*[1.] *20 april 1936*

Parijs, Maandag.

Beste Rudie,

Ik heb den brief van Fredje overgelezen om na te gaan wàt me

1. *La psychologie de l'art I, Le musée imaginaire.* Paris 1937.
1. Briefhoofd: Le Murat, café te Parijs.

zoo irriteert in zijn epistolair genie. Ik weet het nu precies: het is de namaak-duPerron-toon. Een paar jaar geleden zei me Ter Braak al: 'Ik heb Freddy Batten terug gezien en vind hem onuitstaanbaarder dan ooit; het is nu heelemaal een klein Du Peronnetje'. Toen Freddy *begon* met mij te correspondeeren schreef hij heelemaal à la Couperus met puntjes en overal z-en inpl. van s-en, en allerminst 'polemisch'. Tegenwoordig zijn het allemaal 'rake wendingen' à la Du Perron. Het geeft mij het gevoel dat deze Du Perron de onmogelijkste idioot is die zijn bek ooit heeft opengezet; maar het dazige in de betoogtrant is authentiek van Fredje en het perroniaansche is caricaturaal. Ik stuur je hierbij zijn brief ter bestudeering: zeg nu eens eerlijk of ik ongelijk heb. De heele betoogtrant is *Cahier-van-een-Lezer*-achtig. Laat hij andere menschen op deze perronnerieën vergasten, maar mij niet; laat hij voor mij in Godsnaam maar weer à la Couperus schrijven, als hij Fred Batten niet vinden kan. Hij kan mij veel verwijten maar niet dat het mij 'gelukkig maakt', of zelfs maar interesseert, om epigonen aan te kweeken; heusch, ik kan mij alleen maar vermeien in het gezelschap van menschen die niet mijn tics hebben overgenomen.

De brief hoeft niet terug. Ik bewaar Fredje's brieven niet, omdat ze me ergeren, en omdat ik, ook als ik door hemzelf geërgerd wordt, in zijn persoon althans een tegenwicht voor die ergernis vind, en in zijn brieven niet. Bespreek deze kwestie met hem, of niet, dat laat ik aan jou over, maar ik wilde jou even deze verklaring geven, na het voorgaande. Hartelijke groeten van je

EdP.

2912. *Aan R.A.J. van Lier: Parijs, 21 april 1936*

Beste Rudie,

Hierbij dan het resultaat van de correspondentie; ik vind het uitstekend zoo. Ik ben allerminst kwaad op Freddy, maar hij irriteert me ontzettend. Dat hij au fond een erg aardig iemand is, weet ik even goed als jij; al wat ik zou willen is dat hij nog eens de toon van zijn brieven in overeenstemming weet te brengen met *zijn eigen* aardigheid.

Dat mijn brief 'eigenlijk langs hem heen ging', ben ik zoo vrij grondig te betwijfelen. Mijn brief was nl. niets anders dan een reeks antwoorden op punten van zijn brief + een korte opmerking daar-

achter. En ik geloof niet dat onduidelijk schrijven tot mijn vele fouten behoort.
Hartelijke groeten, ook terug aan Freddy, van je
EdP.

2913. *Briefkaart aan J. Greshoff: Parijs, 22 april 1936*

Parijs, Woensdag.
Beste Jan,
Ik ga morgen met Bep voor een week weg, wschl. naar Aix (om te kijken). Ik schrijf je nog een briefkaart. Dit in haast.
Ik kreeg wel proeven van onze correspondentie,[1] maar geen blocnotes. Misschien zou het wijf Raedt kunnen begrijpen dat deze blocnotes een *vaste* rubriek zijn, - zooals haar notities over boeken bleven verschijnen als ze 'par ailleurs' een heele roman in *Gr. Ned.* liet afdrukken. Als die blocnotes worden uitgesteld, loopt de heele administratie daarvan in de war.
Denk je ook nog aan Vermeylen? Van diens oordeel over Gille hangt voor mij zeer veel af, en de heele beslissing over Gille zelf. Of is V. uit de stad?
Heb je L'Epi-Devolder opgebeld? Zend je me mijn lijstje terug?
Alles gewoon *naar hier*.
Hartelijke groeten en dank, steeds je
E.

2914. *Aan R.A.J. van Lier: Parijs, 22 april 1936*

Parijs, Woensdagavond.
Beste Rudie,
Het is soms zeer verkeerd om te 'diep' te kijken. Ik mag Fred au fond heel graag en ik zou volstrekt niet willen zeggen dat ik niet aan zijn 'mogelijkheden' geloof. Maar *daar gaat het hier niet om*.
Je vergist je als je denkt dat ik hem geschreven heb als 'aan mijn ergste vijand'. Aan mijn ergste vijand zou ik heelemaal *niet* geschreven hebben; of indien ja, dan werkelijk nog wel anders.
De zaak komt *hierop* neer: ik kan het duPerron-toontje van Fredje

1. Zie 2868 n 2.

niet verdragen, en des te minder als hij het tegen mij aanheft. Hij schijnt te denken dat hij mijn gelijke is (c'est le cas de le dire) als hij haantjes-achtig doet. Als hij denkt dat ik gedefinieerd word door haantjesachtigheid, is hij een idiootje. Dat *is* hij trouwens vaak genoeg, en dat stemt mij noch wanhopig voor zijn toekomst, noch op zichzelf boosaardig. Maar als zijn haantjesachtigheid + idiootheid hem ertoe brengt om perroniaansche impertinentheidjes tegen me uit te kramen, dan wordt dit ensemble me te brèl, om met Greshoff te spreken. En hij krijgt dan gewoon wat een haantjesachtig idiootje die zich verbeeldt du Perron te zijn *verdient*, d.w.z. een paar draaien om zijn ooren.

Dat is alles. 'Dieper' hoef je 't niet te zoeken, en over Fredje's ontwikkelingsproces etc. wil ik het best met je eens zijn.

Laten we de historie hierbij laten. Ik ga morgen met Bep voor een week op reis om wat buiten het gekrijsch te zijn van ons zoontje. - Hartelijke groeten, ook aan Fred, van je

EdP.

2915. *Prentbriefkaart*[1] *aan J. Greshoff: Avignon, 24 april 1936*

Avignon, Vrijdagav.

Beste Jan,

We zijn gisteren in Dijon overgebleven en vandaag hier. Morgenavond pas Aix. Noch Dijon noch dit verlokken ons erg, maar Aix wordt misschien een 'openbaring' voor ons, als voor de Noths. Anders, God weet wat: Nice? of direct naar Indië? - Het waait hier stevig. Houd je taai, veel hartelijks onder ons vier, steeds je

E.

2916 (930). *Prentbriefkaart aan M. ter Braak: Avignon, 25 april 1936*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

2917. *Prentbriefkaart*[1] *aan J. Greshoff: Aix-en-Provence, 25 april 1936*

Aix, Zaterdagavond.

Beste Jan, We waren hier vanmiddag om 4 uur, maar hebben het

1. Foto van Le Pont St. Bénézet te Avignon.
1. Portret van een vrouw uit Aries in klederdracht.

moois er al van afgekeken. Een heel lief plaatsje en mooie omgeving, maar al te uitsluitend een toeristen-oord; niets om er te wonen. We gaan morgen door naar Nice met een auto-car die het in 4½ uur doet (kw. voor 9 van hier en kw. over 1 aan). Vandaar schrijf ik je weer. Geniet van ommezijdsche Arlésienne! Hart. groeten 2 × 2, je
E.

2918. *Prentbriefkaart*[1] *aan J. Greshoff: Cagnes-sur-Mer, 26 april 1936*

Zondagavond.
Beste Jan,
We hebben een ongelooflijke Odyssee, want Bep is gewoon perplex van de Côte d'Azur, waar véél te veel huizen staan naar haar zin. Dus hebben we Nice en Villefranche vol dégoût verlaten, zwaar getreurd over een onbekend landschap tusschen Aix en Fréjus, en nu zitten we hier, waar het ons ook allerminst bevalt. Morgen gaan we naar Hyères. Et v'la.
Je E.

2919 (931). *Prentbriefkaart aan M. ter Braak: Hyères, 27 april 1936*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

2920. *Prentbriefkaart*[1] *aan J. Greshoff: Hyères, 27 april 1936*

Hyères, Maandagav.
Beste Jan,
Eindelijk dan een heerlijk oord! Wat een rust, inderdaad, na dat volgepropte Nice! We blijven hier nu 3 dagen, gaan Vrijdag weer naar Parijs terug. We kijken uit of we niet hier kunnen wonen. Als de prijzen meevallen...
Veel hartelijks van ons 2, je
Bep E.

2921 (932). *Prentbriefkaart aan M. ter Braak: Hyères, 28 april 1936*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

1. Foto van hotel Savournin te Cagnes-sur-Mer.
1. Foto van de bossen in de buurt van Hyères.

2922. *Prentbriefkaart*[1] *aan J. van Nijlen: Hyères, 28 april 1936*

Hyères, Dinsdag.

Beste Jan,

We hebben hier de heele streek geëxploreerd, maar voelen uitsluitend voor Hyères. Het is hier ook niet duur, maar wschl. toch nog te duur voor ons (treinen inbegrepen), zoodat we op het oogenblik serieus denken over Spa - ongetwijfeld bezongen door Hiel en Vuylsteke.[2] Zaterdag a.s. zijn we weer in het gareel terug.

Veel hartelijks, ook van Bep en aan de famiglia, je

E.

2923. *Prentbriefkaart*[1] *aan J. Greshoff: Hyères, 28 april 1936*

Hyères, Dinsdagavond.

B.J. - Zoolang we reizen heb ik geen snippertje post gehad; alles ligt nu poste restante in Nice of nog in Parijs. Morgen misschien - uit Nice naar hier. Ik wacht proeven en van allerlei. Morgen gaan we Port-Cros 'doen'. Het is hier verrukkelijk, zoowel in Hyères-plage als hierboven. Prijs van een appartem. 3 places, cuis s. de b. = 3000 à 3500 frs. Veel goedkooper dan Parijs dus, maar toch nog wel duur. Belasting is 30% v/de huur v/h appart., dus ook nogal zwaar. Wij denken nu over Spa als woon-oord, na Oct. a.s. Ken jij een woningbureau aldaar (filiaal v. Brussel) waar wij kunnen informeeren? Schrijf nr. P. als je wat weet.

Veel hartelijks onder ons vier, steeds je

E.

2924. *Prentbriefkaart*[1] *aan J. Greshoff: Toulon, 29 april 1936*

Toulon, Woensdag.

Beste Jan,

Deze prachtige kaart schrijf ik je in een van de mooiste sijkhaventjes die ik ooit gezien heb. Er is hier niets van het canailleuze van

1. Foto van de vuurtoren van Porquerolles, Les Iles d'Hyères.
2. E. Hiel (1834-1899) en J.P. Vuylsteke (1836-1903), Nederlandstalige Belgische dichters die zich vooral hebben ingezet voor de Vlaamse beweging.
1. Foto van bloeiende amandelbomen in Hyères.
1. Foto van een zonsondergang op zee.

Marseille, dit is een burgerlijk benepen provinciestadje. Hyères is onvergelijkelijk mooier. We hebben dure bouillabaisse gegeten en gaan nu huiswaarts,[2.]
Je E.

2925. *Aan J. Greshoff: Parijs, 3 mei 1936*

Parijs, Zondagavond.

Beste Jan,

Daar zijn we dan thuis: Bep nogal opgeknapt (moge het wat duren!) en ik eig. nogal moe. Ik vind hier een geweldige post, complete proeven van *Blocnote* bij Boucher,[1.] etc., maar geen krummel van jou. Daarom even in haast de volgende punten.

1. Gille is nu naar school terug, zoodat het een Zaterdagmiddag of Zondagmorgen-ontmoeting moet worden met Vermeylen, vooraf te 'bespreken' bij Simone (5 rue Wappers). Maar hoe staat het er nu mee? *Is* die Vermeylen er nog wel?
2. Van L'Epi-Devolder géén foto van Stendhal! Hèb je die menschen die 30 frs. doen toekomen of is dat je door het hoofd gegaan? Schrijf mij alleen *dat* even; dan schrijf ìk hun zelf van hieruit[*]
3. Stuur je me alsjeblieft even dat bio-bibliografische lijstje over mezelf, als je het niet kwijt bent? Ik typ het hier dan zelf en stuur je een doorslag.
4. Bep vraagt of haar stuk over mevr. Romein en de schrijvende dames nog in *Gr. Ned.* komt[2.]; d.w.z. of daar nu al over is (of wordt) beslist.
5. Hoe is het met Coenen? Ingesloten een heerlijke brief, die me met vreugde vervulde, om de beslissing en om de stijl. Zóó voel je je nog eens officieel, als medewerker! Is dit ter controle van oom Frans?[3.]

2. Zie voor de reis langs de Franse Rivièra ook 'Blocnote klein formaat'. In *GN* 35 (1937) 7 (juli), P.135-137 (*Vw* 5, P. 238-240).
1. Zie 2721 n 2.
* zeg dus ook even hoè je het geld gezonden hebt.
2. Zie 2857 n 1.
3. Waarschijnlijk de bevestiging van de uitgever van *GN*, Van Holkema & Warendorf N.V., dat de redaktie '... E poi muori' (zie 210 n 2, 2687 n 3) 't.g.t. gaarne in het tijdschrift' zou publiceren.

6. Ik wou voor *De Groene* ook nog schrijven over Valéry, *Variété III* en over Pollès, *Les Gueux de l'Elite.* Is dat goed?[4.]

Behandel je even deze punten? Het vraagt niet veel tijd, op Gille na, maar dat kan je nog uitstellen; mits niet tè lang.

Later meer en beter. Kreeg je ook de nood-circulaire voor Jacques?[5.]

Veel hartelijks onder ons 4,

je E.

2926. *Aan W.L.M.E. van Leeuwen: Parijs, 4 mei 1936*

Parijs, Maandag.

Waarde Heer Van Leeuwen,

Dank voor uw boek,[1.] dat ik bij thuiskomst vond - ik ben even op onderzoek gegaan naar streken alwaar goedkooper te wonen. Ik vond hier, na 8 dagen nu, een berg van bedrukt en beschreven papier waarop vlug en zoo mogelijk goed geantwoord of anderszins gereageerd moet worden; toch heb ik vandaag den heelen dag doorgebracht met het lezen in uw overzichtelijk werk. Het is duidelijk dat sommige menschen u heel wat liever zijn - dus 'meer liggen' - dan anderen, zoo alweer De Meester over wien u met warmte schrijft, terwijl u koel blijft bij Couperus aan wien u toch zooveel 'geeft' als maar mogelijk is (u noemt hem ditmaal rustig 'onze grootste romancier'). Dit geeft precies aan wat ik den vorigen keer miste en als te veel voelde; u hoeft zich nu allerminst te verdedigen: het is gewoon een kwestie van affiniteit, van echte sympathie of niet, daarmee uit. En uw houding kan mij niet anders dan sympathiek zijn. Onder de jongeren voelt men bv. uw warmte - uw persoonlijk geëngageerd zijn - bij Marsman en Ter Braak, terwijl Slauerhoff bv. erg in de koelte leeft. Het is niet een kwestie van lof of blaam, maar van persoonlijke inzet; u voelt wat ik bedoel.

Over mij bv. bent u nog altijd véél te lovend; u ziet mij wel erg moreel en gezond! Ik ben bang dat uw vizie hierin wat door Marsman beïnvloed is, die u vooral over mij spreken kan zooals hij mij kent, d.w.z. van den laatsten tijd, - maar daar staat mijn Duco Per-

4. Niet geschreven.
5. Een poging van vrienden van Bloem om geld voor hem in te zamelen. 1.
1. Zie 2828 n 1.

kens-tijd tegenover, waar Marsman gloeiend het land aan had. Het kan natuurlijk ook zijn dat u mij zoo sympathiek wilde maken als tegenwicht voor mijn slechte reputatie in Holland, - en hoe dan ook, ik vind het erg aardig van u en stel mij voor dat mijn zoontje dit beeld van zijn vader later met trots en vreugde bestudeeren zal. Maar onder ons, nogmaals: ik ben niet half zoo volkomen, en vele van de bezwaren die u tegen Ter Braak formuleerde zijn 100% van toepassing op mij. Als wij elkaar nog eens persoonlijk leeren kennen, zal u wschl. zeer spoedig duidelijk worden wat ik bedoel op *dit* (nogal delicate) terrein.

Ik weet verder niet of dit detail van belang voor u is, maar 'historisch' (zou Nijhoff zeggen) is het niet erg juist om te zeggen dat ik 'al spoedig in Forum trad' (blz. 166) en onjuist dat ik het 'een jaar later' weer verliet. *Forum* zou zonder mij eenvoudig niet zijn opgericht: die heele beweging is au fond voortgekomen uit de vriendschap Du P.-Ter Braak. (Ik bedoel natuurlijk alleen de *practische* Forumbeweging, die, nòg practischer dan door ons, tot stand gebracht werd door den heer E. Bouws!) Ter Braak had zijn *Démasqué* toen klaarliggen en ik de *Uren met Coster*: dat was ons geestelijk beginkapitaal voor de I^e^ jaargang. Ik ben 2 jaar redacteur geweest, niet I jaar. Ik zeg u dit voor het geval u zelf in een herdruk deze details verbeteren wilt; voor mij is het van geen belang.

Weet u dat men mij heeft aangezien voor de Van Haaften van Ter Braak?[2.] De agressiefheid na het *Carnaval* (die u zelf zeer goed noteert) werd door de ingewijden aan mijn slechten invloed toegeschreven. Maar het grappige hier - al kan er ìets van waar zijn, dit zou u aan Ter Braak zelf moeten vragen - is dat ook *Hampton Court* compleet klaar lag toen ik Ter Braak voor het eerst ontmoette. Toch heeft ons strijdgenootschap natuurlijk over en weer sterk op ons ingewerkt, zooals dat van Greshoff en mij in *Den Gulden Winckel* vóórdat *Forum* opgericht werd. Tusschen Marsman en mij is de uitwisseling nooit erg literair geweest; d.w.z. wel grootendeels op literair terrein, maar weinig bespeurbaar in de literatuur 'naar buiten', dus misschien van belang voor den memorialist, maar weinig of niet voor den literatuurhistoricus.

Ik sprak eens met Greshoff over uw wonderlijke voorliefde voor De Meester, en dat u in hem een soort voorman zag (al was het dan voor Holland). Hij zei toen iets dat mij zeer juist lijkt: - En

2. Personage uit M. ter Braak, *Hampton Court*.

Emants? - En hij voegde erbij: - Die heeft dan toch ook nog een De Meester in elke zak! - Dit zult u wel zeer ònjuist vinden; wat mij betreft, ik geef het door zonder mij uit te spreken, want ik zou Emant's romans moeten overlezen om te weten wat ik er nu van denk.

Tenslotte dit: er staan in uw boek honderden dingen waar ik het niet mee eens ben, maar ik heb het overal met veel plezier opgeslagen. Het is levend; men twijfelt geen oogenblik of u voélt voor wat u behandelt; bij momenten is uw stijl zelfs te 'meeslepend' voor een literatuuroverzicht. En wat het overzicht zelf betreft: over het algemeen lijkt mij dit zeer goed. Ik zeg niet dat het ook niet op een andere manier kan; maar wat u zich voorgesteld hebt te geven, hebt u - in dit bestek - zeker uitstekend gerealiseerd.

Deze brief doet misschien wat pedant aan, d.w.z. schoolmeesterachtig, maar dat komt: 1°; door het onderwerp, 2° door mijn gebrek aan tijd en de haast waarmee ik u schrijf. Ik wilde u toch wat meer schrijven dan een vriendelijk bedankje. Ik hoop nog steeds dat we op dit terrein nog eens een verbale ontmoeting zullen hebben. - Geloof mij met vriendelijke groeten, steeds gaarne uw

EduPerron

2927 (934). *Aan M. ter Braak: Parijs, 5 mei 1936*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

2928. *Aan J. Greshoff: Parijs, 6 mei 1936*

Parijs, Woensdag.

Beste Jan,

Dank voor je inlichtingen. Ik schrijf gelijk hiermee aan L'Epi-Devolder, die rotkerels. Als ze dan nòg niets zenden, moet jij ze maar door de telefoon uitbekken. Maar wacht daarvoor.

Je hebt mijn lijstje vergeten. Is dat papier soms zoek? Ik heb je er nu 3 × om gevraagd. Als het zoek is, zal ik er *niet* meer om vragen.

Doe je, als Coenen ad patres gaat, in ieder geval *krachtig* moeite voor me? Je weet niet hoeveel moreele steun die post me zou geven (mits ik er nog fl. 100. 's maands voor krijg). Ik vertrek dan zoo gauw mogelijk ervoor naar Holland.

Verder geen nieuws; d.w.z. ik zou je hoopen te vertellen hebben, maar ben overstroomd door te veel en te tègenstrijdige dingen; zoo

studeer ik op het oogenblik weer eens in Marx, die me als temperatuur, of hoe je 't noemen wilt, ongemeen onsympathiek is, een rot-kaes van een autocratische duitsche schoolvos in hart en nieren. Maar een puissante geest natuurlijk, al heeft hij ook zijn connerieën verkondigd, wees daar maar zeker van. Een idioot onder zijn bewonderaars, zekere Moses Hess schrijft van hem dat hij Rousseau, Voltaire, d'Holbach, Lessing en Heine tegelijk is.[1] Dat geeft je een idee hoe dom, d.w.z. hoe onsubtiel, een 'geschoolde philosofische geest' kan zijn, d.w.z. hoe volslagen ongevoelig voor andere nuances, die een gewoon mensch op het eerste gezicht waarneemt. Denk maar eens aan den stijl van Voltaire (en alles wat daardoor wordt uitgedrukt) naast de houterige zware stijl (vol zware schoolmeestersgrappen) van Marx. En een philosoof uit de 'historische' school (of daaraan verwant) moest toch weten *hoeveel* van al die genoemden in Marx 'vereenigd' zitten, om het simpele feit dat zij zijn voorgangers waren, zoodat hij ze domweg heeft kunnen verwerken. Enfin, dit is een detail. - Heerlijk vind ik zoo'n draai bij Marx als: het zelfbewustzijn is typisch kleinburgerlijk, *want* - en nu komt het - het is aan verandering door invloeden van buiten onderhevig.[2] Alsof iemand dàt ooit had betwijfeld! Alsof het zelfbewustzijn zich laat definieeren als statische imbeciliteit. Ik geloof dat groote philosofen ook typisch menschen zijn die alleen imbecielen weerleggen. Het zelfbewustzijn = kleinburgerlijkheid, is voor mij apentaal. Het zelfbewustzijn is voor mij zuiver *menschelijk*, d.w.z. inhaerent aan ieder *geëvolueerd* mensch. (Een mensch verder gekomen dan de rassen die de studie uitmaken van Lévy-Bruhl!) Enfin, heel Marx ligt natuurlijk niet in deze kleinigheden opgesloten. Maar 'smans stijl verraadt zijn luchtje op iedere bladzij, en dat luchtje is verre van aangenaam. Het schijnt dat je zulke dingen niet mag zeggen van een philosoof, - volgens de academische geesten; philosofen schijnen te ontsnappen aan de wet dat alles sympathiek of antipathiek werkt, ook

1. In een brief aan Berthold Auerbach van 2 september 1841; zie M. Hess, *Briefwechsel.* 's-Gravenhage 1959, p. 79-80. Moses Hess (1812-1872) was de grondlegger van de socialistische beweging in Duitsland en voorloper van het zionisme als politieke filosofie.
2. Mogelijk doelt DP op het door Marx, Engels en Hess in 1845-1846 geschreven werk *Die Deutsche Ideologie*.

de compleetste philosofische theorie, en op een andere, zelfs philosofische, geest.-[3] Bon! Hartelijke groeten van je

E.

2929. *Aan De Wereldbibliotheek (N. van Suchtelen): Parijs, 7 mei 1936*

Parijs, 7 Mei 1936.

Zeer geachte Heer van Suchtelen,

Gaarne zal ik het door u gevraagde doen. Stuurt u mij dus zoo gauw mogelijk de proeven[1]; gelijk met de eerste correctie zend ik u dan een inleiding van ongeveer 3 bladzijden en een lijstje met vertaald maleisch.

Wat het zwijgen van Gallimard betreft, en de vertaling van *Le Sang Noir*,[2] ik heb u hierover niet nader geschreven, omdat ik niet wilde aandringen. Nu echter heb ik mijn vriend Louis Chevasson, secretaris van Gallimard, opgebeld, om voor u te informeeren hoe het er eigenlijk mee staat. Vanmorgen kreeg ik ingesloten antwoord. Uw brief moet dus weg zijn geraakt; het beste lijkt mij dat u hen nu zoo spoedig mogelijk een nieuwe schrijft.

Nu iets ernstigers nog, voor mij. U schrijft dat de heer Endt zijn werkzaamheid aan de W.B. heeft neergelegd. Dit was mij niet bekend, ofschoon ik wel vaag gehoord had dat de heer Endt ziek was. Zonder mij in het minst als plaatsvervanger van den heer Endt te willen voorstellen (ik weet niet welk werk hij precies deed en of ik ook maar in het bezit ben van de daartoe vereischte bekwaamheden) zou ik u toch willen vragen: is er, door het uittreden van den heer Endt, een plaats opengekomen in het bedrijf van de W.B., waarvoor u mij als werkkracht zou kunnen gebruiken?

Ik kijk voortdurend uit naar een vast werk, en meen in het uitgeversbedrijf het noodige te kunnen presteeren. Ik weet aardig wat van boeken af, heb voor Stols verschillende uitgaafjes in elkaar gezet, het vak zou mij oneindig liever zijn dan menig ander (de journalistiek bijv.), en wat ik niet ken meen ik in den kortst mogelijken tijd te kunnen leeren.

Wilt u mij in ieder geval dus even hierop antwoorden? Ik ben

3. Vgl. 'Blocnote klein formaat'. In *GN* 35 (1937) 10 (oktober), p.458-459 (*Vw* 5, p. 242-244).
1. Zie 2348 n 2.
2. Zie 2864 en 2870.

natuurlijk bereid in Holland te komen om persoonlijk met u te spreken, als u eenige mogelijkheid ziet in wat ik hier aanroer.

Geloof mij, met vriendelijke groeten, uw dw.

EduPerron

E. du Perron

88 Boulevard Murat

Parijs (16e).

2930. *Aan J. Greshoff: Parijs, 8 mei 1936*

Parijs, Vrijdag.

Beste Jan,

Ik schijn nu in een periode te verkeeren waarin copy van mij wegraakt! Ik zond aan Boucher - om aan *Blocnote* toe te voegen - mijn congresnotities[1]; hij wou ze niet hebben, omdat de prijs v/h boek al vastgesteld was, en zond ze dus terug, maar ik ontving niets. Dit wil zeggen dat ik het Januari- en het Februari-nr. van *Gr. Ned.* moet hebben (kan je mij die bezorgen?), alles weer nazien (de tekst die ik Boucher zond was heelemaal gewijzigd), enfin, een plezierig werkje voor niets.

Vestdijk schreef me daarnet dat hij met schrik gehoord had van die weggeraakte copy van me en zegt dan laconiek: 'of het in Reeuwijk als pleepapier gebruikt is weet ik niet'. Wat is Reeuwijk (of Ree*n*wijk?)? Het oord van het mensch Raedt?[2] Maar hoe het zij, wij hoeven daarmee toch geen genoegen te nemen, noch jij noch ik, dunkt mij. Wat zijn dat voor manieren, aan een behoorlijk blad? *Jij* hebt die 3 enveloppen meegenomen en bent er dus in zekeren zin verantwoordelijk voor; jij hebt dus alle recht om geducht op te spelen. Zeg dat ik geen copy heb aangehouden, dat ik die notities niet uit het hoofd reconstrueeren kan, dat mij op deze manier dus *dubbel* nadeel berokkend wordt en dat ik van de firma H. en W. of van de red. v. *Gr. Ned.* (zooals je 't stellen wilt) in geval van wegblijven een schadevergoeding eisch van, zeg 50 gulden. Misschien dat die blzn. dan opééns terechtkomen!

Stuur nooit meer copy dan nodig is aan het mensch Raedt, als dat

1. Zie 2265 n 1, 2721 n 2 en 2822 n 5.
2. Eva Raedt-de Canter woonde in Reeuwijk.

aan de redactie verbonden blijft. (Misschien is dit ook een prachtmotief om haar eruit te kieperen.) In ieder geval zou ik die eisch van schadevergoeding laten hooren, omdat zooiets zoowel op de firma als op mevrouw Raedt nog het meeste indruk maakt. Het kan ook zijn dat naar die copy nog niet behoorlijk gezocht is, omdat jij zelf niet zeker was aan wie ik die had gezonden! Nu deze zekerheid er *is*, kan men misschien beter zoeken.

Als de copy inderdaad niet teruggevonden wordt, stuur mij dan *alles* wat ik jou in Brussel gaf terug. Ik kan, met behulp daarvan en van wat nu gezet wordt, misschien nagaan *wat* weggeraakt is, of weggemoffeld, en probeeren een deel daarvan te herschrijven. Dat ik dit zeer onaangenaam vind, hoef ik zeker niet te zeggen. En vooral, ik vind dat zooiets niet te pas komt, en dat ik in ieder geval niet de dupe hoef te zijn (in welk opzicht dan ook) van de rancunes of slordigheden van (Coenen en) Raedt.

Het is vervelend dat ik je met deze dingen moet vervelen, maar *mijn* schuld is het niet. Als *jij* copy van mij had weggemaakt, zou ik dat ook vervelend vinden, maar het verder met liefde verdragen; maar in dit geval verdom ik het totaal!

Schrijf dus op pooten hierover aan dat mensch of à qui de droit en houd me van het geval op de hoogte.

Veel hartelijke groeten overigens, ook aan Atie en van Bep.

Steeds je

E.

Menno schreef dat hij jullie met veel plezier te logeeren had gehad.[3] Van hier weinig nieuws. Ik solliciteerde bij Van Suchtelen naar een betrekking bij de W.B., nu Endt er weg is. Zal wel niets opleveren, maar je moet alles probeeren. Tot grooter werk kom ik niet, bovendien heb ik nu net weer wat griep gehad. En innerlijk is het nog steeds rommelig en beroerd in me.

Houd je taai; misschien komt er voor ons allen opeens een heele nieuwe keer, waar we nu gewoon geen idee van hebben, - en ten goede, niet zóó rot als het eruit ziet!

Jany schreef dat hij in aantocht is, zoowel bij jullie als bij ons; ik zal hem met veel plezier terugzien.

3. Zie *Bw TB-DP* 4, p. 14.

2931. Aan W.L.M.E. van Leeuwen: Parijs,[1] 8 mei 1936

Parijs, Vrijdag.

Waarde Heer Van Leeuwen,

Hierbij het fraais van bolle Ton terug.[2] Ik begrijp niet wat u verwondert, en 's mans onmiskenbare geraaktheid spreekt ook voor zichzelf. Bovendien, zoo is het immers altijd: iedere literaire groep die zich tekort voelt gedaan let niet meer op de 'overige bladzijden'. Zonder nog in aanmerking te nemen, wat bovendien natuurlijk het geval is, dat bolle Ton uw opvattingen over Marsman, Ter Braak, mij etc. allerminst deelen kan.

Toch zou het beter zijn geweest wanneer u - in zich als objectief voordoend werk als het uwe - geen vat op u gegeven had. Dat bv. Kuyle ongeveer nazi is, en geen communist, had u kunnen weten.

Die argumentatie over M.O.[3] is natuurlijk alleen maar een onderdeel van de campagne. U hebt de roomschen verwaarloosd, zij bijten u en in hun eigen pers; dat alles is volkomen logisch. Als de andere pers nu maar beter is...

Geloof mij met vriendelijke groeten

uw dw.[4]

P.S. Er is voor mij iets veel curieuzers, als ik een boek als uw overzicht lees, en iets dat niet uw schuld is, maar eenvoudig in verband staat met het verschijnsel 'nederlandsche literatuur'. Het is dat men telkens lezen moet: Die volgde Balzac en Die deed als Zola, een Ander meer als Flaubert en nog een Ander als Goncourt. Terwijl men, als men *juist* wilde zijn in deze vergelijkingen met de fransche literatuur, van deze zelfde heeren zou moeten zeggen: Die werd onze René Bazin, Die onze Henri Bordeaux, die Ander was nog grotesker dan Jean Lombard en die nog een Ander is een soortement Jean Rameau. Gesteld dat ik Malraux of Gide over onze auteurs moest inlichten met uw vergelijkingen en niet met de mijne, en zij zouden dan opeens hollandsch kennen en die boeken zelf lezen, zij

1. Briefhoofd: Le Murat, café te Parijs.
2. Anton van Duinkerken over W.L.M.E. van Leeuwen, *Drift en bezinning* in *De tijd* van 4 mei 1936 (av.): 'W.L.M.E. van Leeuwen, Iemand, die zelf denkt.'
3. Van Duinkerken benadrukte in zijn kritiek dat Van Leeuwen een M.O.-akte Nederlands bezat en les gaf op een H.B.S..
4. Ondertekening weggeknipt.

zouden mij alleen voor een ontzettende naïeveling, een patriot of een bedrieger kunnen aanzien. Maar dit standpunt van mij is voor u natuurlijk onbruikbaar en ik zeg niet dat u ongelijk hebt, de stof behandelende die zich nu eenmaal voordoet.[5.]

Dat u officier bent geweest, lijkt mij allerminst een slecht begin voor de literatuur: denkt u eens aan Stendhal, Paul-Louis Courier, Lermontov, Tolstoï, wie al niet meer!

2932. *Aan J. Greshoff: Parijs,*[1.] *10 mei 1936*

Parijs, Zondag.

Beste Jan,

Eerst was ik ziekig, nu is Bep het; oorzaak: dat er bij ons thuis niet meer verwarmd wordt, terwijl er nog flink koude dagen (nachten) kunnen zijn. Enfin, blijkens dit papier ben ik alweer in de circulatie.

Van L'Epi-Devolder kreeg ik vanmorgen eindelijk het portret. Maar... ik zou erop gezworen hebben dat het *precies* de afdruk is die ik aan jou gaf, geen haar dunner papier, geen haar zwarter afgedrukt, en zelfs met de half-weggeknipte witte rand! Er zijn van die mirakelen in het leven die je maar niet moet zoeken te doorgronden!

Wat nu dat lijstje betreft: je schijnt te vinden dat ik daarop maar geen *antwoord* meer moet hebben. Dat is misschien ook wel het beste, al begrijp ik niet waarom. Ik zou je al 4 keer dat papiertje gestuurd hebben.

Mijn copy v. Boucher (over dat congres) schijnt definitief weg te zijn; blijkbaar is de post verzot op zulke notities. Kan je mij dus de nrs. van Januari en Februari van *Gr. Ned.* bezorgen? - zoo noodig tegen betaling, maar liever niet, natuurlijk.

Rest nu nog die weggeraakte Mei-copy. Ik hoop dat je brief aan Holkema iets uit zal werken, maar als Coenen verdwijnt, zal er wel heelemaal geen verhaal meer op zijn. En schadevergoeding ervoor vragen behoort misschien ook tot de 'gekkigheid'. Als die blzn. weg *blijven*, hoop ik er nog maar één ding: dat Coenen ze heeft ingeslikt en dat dàt hem de dampen heeft aangedaan. Dan is het tenminste dààrvoor goed geweest.

5. Vgl. 'Blocnote klein formaat'. In *GN* 35 (1937) 10 (oktober), p. 459-460 (*Vw* 5, P. 244).
1. Briefhoofd: Le Murat, café te Parijs.

Je zegt dat je het zelf 'minstens even vervelend' vindt als ik. Ik geloof dat er toch nog een verschil is: ik *erger me groen*, dat dingen die ik opgeschreven heb (niet om geld te verdienen maar voor mezelf) door slordigheid van Coenen, Raedt of een dergelijk iemand zoo maar kunnen worden vernietigd; en dat ik eigenlijk onmachtig ben om ze te reconstrueeren. In ieder geval, *ik blijf hierbij*: als ze inderdaad weg zijn, zal ik zoonoodig zelf Holkema en Warendorf om een schadevergoeding vragen*, en van jou wil ik dan *alles* terug hebben, om te probeeren die 6 blzn. in mijn hersens terug te vinden. Dat ook dat rot genoeg is, hoef ik zeker niet te zeggen. Ik neem aan dat ik lastig ben en vol gekkigheid, maar dat zinnetje over het pleepapier van Reeuwijk was niet van mij, maar van Vestdijk, en hoe dan ook, als die copy wegblijft, komt het *op hetzelfde neer*.

Laten we hier niet meer over schrijven tot het zoeken van Holkema (of wie dan ook) een definitief resultaat heeft opgeleverd. Jij schijnt te denken dat ik me die 6 blzn. erg aantrek; als dat zoo was, had het nog niets verwonderlijks, maar de kwestie is dat zooiets als dit mij *het plezier in de heele verdere reeks bederft.* Ik neem aan dat je deze gewaarwording kent en dat je dit niet ongepast van *mij* zult vinden.

Later meer en beter; ik heb nu nog de pest in, en over de heele linie. Hartelijke groeten niettemin van je

E.

2933. *Aan H. Marsman: Parijs, 11 mei 1936*

Parijs, Maandag, 11 mei '36.

Beste Henny,

Waarom heelemaal geen bericht? Ik kom heel slecht tot schrijven; het is net of ik niets meer te zeggen heb. Ik kan wel dingen 'verzinnen', maar ze wellen niet meer spontaan op. Dat verklaart mijn zwijgen.

De reis heeft Bep goed gedaan, maar nu is de moeheid er alweer. Wat kan daaraan gedaan worden? Ik reken eig. alleen nog maar op een rustig oord, voor àl deze dingen. We denken nu over Spa, omdat het goedkooper is dan de rest, en dichter bij Brussel en Holland. Maar al deze plannen wijzigen zich telkens; dus waarom erover te schrijven? Aix is lief, maar een beetje 'opgesloten', voor mijn gevoel;

* (gek of niet, ik vind dat dit volkomen mijn *recht* is)

de herinnering eraan is mooier dan toen wij er waren. Prijzen kan ik je niet opgeven, dat scheelt nl. alles naarmate je in de stad woont of even erbuiten; Noth wil dit laatste doen, maar dat verandert veel, als je niet een erg goed wandelaar bent. Noth gaat eerstdaags daarheen terug, het beste is dat je je met hem in relatie blijft stellen als je ernstig over Aix denkt. Wij voelden veel meer voor Hyères; dat ons *niet* duurder leek. De prijzen van de huren daar zijn heel billijk: voor een huisje met tuintje 250 à 300 gldn. per jaar. Je kunt, als je je dààrvoor interesseert, schrijven aan Agence Astier en Agence Pons (2 verschillende) in Hyères, om opgaaf van prijzen, etc. Voor Aix: aan het Syndicat d'Initiative schrijven en precies opgeven wàt je wilt.

Nu zou ik graag hooren wat er met mijn stukken gebeurd is. Ik kreeg een *Groene* met Bep over Spender erin (wat een aanstellerij van dat wicht om 'E. de R.' te zetten, terwijl *wij* onze rotstukjes voluit teekenen!) maar van mezelf niets.[1] En je moet nu nog 3 stukken van me hebben. Kunnen jullie die niet wat vlug opruimen, want ik wou nog schrijven over Valéry (*Variété III*) en over Pollès, *Les Gueux de l'Elite*,[2] dit laatste van belang als tijdverschijnsel (genre Wagener en Céline door elkaar of de woedend-rochelende journalist). Ik vind dat wij ons over die dingen moèten uitspreken; *hier is het onze plicht* om 'partij te kiezen'. - Maar als ik zoo erg sporadisch aan het woord kom, heeft het niet veel zin meer.

Als Jan niets meer voor *De Groene* wil schrijven, wil ik best de fransche letteren daarin 'doen', maar niet minder dan met een stuk om de 14 dagen. Na Valéry en Pollès wil ik dan behandelen: *Histoire de mes Pensées* van Alain (zijn meesterwerk), en *Les Jeunes Filles* van Montherlant (hoè 'n con hij is, bewijst hij hier pas goed in!)

Tegen dat ik daaraan toe ben zitten we misschien in Spa. Tenzij we tot 1 October hier blijven, wat nog kàn.

Spa is mooier dan in die 3 rotregendagen dat *wij* het gezien hebben.[3]

1. E. de R., 'Oxford versus Europa'. In *De groene Amsterdammer* van 9 mei 1936. Een bespreking van Stephen Spender, *The Burning Cactus*.
2. Niet gebeurd. In *De groene Amsterdammer* van 1936 verschenen na 11 mei van DP nog de volgende drie stukken: 'Bellen blazen' (13 juni 1936; over F. de Chazournes, *Jason*), 'Verborgen grootheid' (4 juli 1936; over M. Jouhandeau, *Chaminadour I, II*) en 'Onwezenlijkheid en realiteit' (22 augustus 1936; over V.E. van Vriesland, *Afscheid van de wereld in drie dagen*). Zie *Vw* 6, p. 183-185, p. 186-187 en p. 188-190.
3. Van 13 tot en met 17 mei 1935 (zie 2518 (787), 2519 en 2520).

Jany is op komst, kan overmorgenavond al hier zijn (als zijn plannen doorgaan). Verder weinig nieuws. Ik lees het *Journal* van Stendhal, dat erg overvloedig is en soms vervelend, maar dat mij veel leert over de idiotieën van de jeugd, ook bij een zeer lucide mensch. Verder heb ik allerlei plannen, maar ik kom niet tot gespannen werken. Ik weet (voel) ook heel goed waarom. Ik heb gesolliciteerd bij de W.B. - waar Endt weg is -, het zal wel niets opleveren. Ze bieden me fl.25. aan voor corrigeeren, bezorgen en inleiden van *Goena-Goena* van Maurits; daar zal het wel bij blijven.

Vertel eens van je werk. Ik kreeg het boek Van Leeuwen[4.]; aardig, maar ik neem van mijn opinie niets terug; het is een getrapte Hollander die van sommige dingen nooit een bal zal begrijpen. Je moet hem nemen met de moyens en de goede wil die hij *heeft*: de eerste zijn diep-middelmatig, de laatste is hoogst lofwaardig. Ik schreef hem héél vriendelijk, wat hem wschl. stijven zal in zijn vizie op me, waaruit ik tevoorschijn kom als een concurrent van Anthonie Donker. Nu, ik ga niet den héélen weg terug[5.] op deze zijkantjes, in omgekeerde volgorde! Hartelijke groeten onder ons 4, een hand van steeds je

E.

P.S. - Ja, toch nog wat hierop: ik schreef Slau een brief,[6.] zoo aardig als ik maar kon, in de gegeven omstandigheden. Geen asem. Het spijt me.

2934. *Aan H. Marsman: Parijs, 13 mei 1936*

Parijs, Woensdag.

Beste Henny,

Gelijk hiermee zend ik je mijn uitgave van Poe,[1.] plus introducties, memoir, etc. van een mooie editie die ik hier ontmoette en kocht,

4. Zie 2828 n 1.
5. Deze brief bestaat uit twee tweezijdig beschreven bladen. Vanaf 'terug' (in 'maar ik neem van mijn opinie niets terug') is de tekst in de vier marges geplaatst, te beginnen bij blz. 4 en eindigend bij blz. 1 zodat DP uiteindelijk toch 'den héélen weg terug' is gegaan.
6. Niet teruggevonden. Zie 'Woord vooraf' van deze uitgave, Deel 1, p. 10.
1. Zie 1326 n 1.

en een *nieuwe* biografie van Poe (1926),[2] waarin allerlei documentatie verwerkt werd (de onthullingen van de Poe-Allan-letters), zoodat je je met het heele pak wel amuseeren kunt, lijkt me.

Er ontbreekt nog wat aan: een bundeltje *Tales*, dat nog bij den binder is (in reparatie) en een bundeltje ingenaaide kritieken (+ *Marginalia*). Dat komt dus later nog, over een dag of 14.

Hartelijke groeten van je

E.

Jany komt vanavond.

De bedoeling is natuurlijk dat je alles *houdt*.

2935. *Briefkaart aan J. Greshoff: Parijs, 14 mei 1936*

Parijs, Donderdag.

Beste Jan,

Dank voor je aardige brieven en het portret, dat vanmorgen kwam (opgevouwen overigens!) Ik zal je eerstdaags een van de 2 afdrukken terugsturen, ze zijn inderdaad precies eender. - Mijn blocnotes van Boucher kwamen opeens terug, en wel uit Hyères! Als die eerste nrs. van *Gr. Ned.* nog niet weg zijn hoéf ik ze dus niet meer te hebben. Rest nu nog die Mei-copy; laat ons het beste hopen.

Jany is hier: hij doet zijn tukje in mijn kamertje boven terwijl ik dit schrijf. Het is heel gezellig en het mooie weer stemt ons ook prettig. Ik wou dat ik eerstdaags tot *goed* werk kwam; misschien lukt dat ook wel, wie weet.

Verder geen nieuws. Heel veel hartelijks van ons beiden, ook voor Agatha-Christina,

een hand van je E.

2936. *Aan J. Greshoff: Parijs, 17 mei 1936*

Parijs, Zondag.

Beste Jan,

Ik ben nu misselijk van de zaak, vooral waar ‘de eenigste mogelijkheid is dus dat de heer Du Perron zich vergist’. Laat ons aannemen dat *ik* gaga ben en niet Coenen, uit.

2. J.W. Krutch, *Edgar Allan Poe, A Study in Genius.* New York 1926.

Dat ik jou zou willen overladen met verwijten is onzin. Als ik zeker wist dat *jij* die copy had weggemaakt zou het me minder kunnen schelen.

Hierbij antwoord op je vragen.

1. Ik heb drukproef gehad van blocnotes Juni en Juli. - 2. Ook van het verhaal. - 3. Bep heeft geen drukproef gehad.[1]

Zou je mij die 5 pakjes die nu bij je zijn (Aug. - Dec.) zoo spoedig mogelijk *aangeteekend* op willen sturen? Als pap. d'aff. natuurlijk, niet als brief. Ik zal dan, met behulp hiervan + de proeven waarvan ik revisie gevraagd heb, probeeren terug te vinden wàt weggeraakt is; dat lijkt *mij* het 'eenigste' in deze affaire.

Later meer en beter en over wat anders. Hartelijke groeten, ook van Bep en aan Atie, - steeds je

E.

Van de W.B. al nul op mijn rekest gekregen, dat is dus ook in orde.

2937. *Briefkaart aan J. van Nijlen: Parijs, 17 mei 1936*

Parijs, Zondag.

Beste Jan,

Van de W.B. krijg ik het verzoek om een korte inleiding te schrijven voor *Goena-Goena* (van Maurits). Zou je voor mij dat artikel kunnen (laten) overschrijven, of -typen, dat je me indertijd liet zien over Daum in Holland? Was het niet in een oude Winkler Prins of zoo? ik meen dat je het boekwerk bij je thuis had - of kwam het uit een bibliotheek? Geef me dan ook op hoe dit boek heet en van welk jaar het is. Het lijkt mij wel aardig om dat artikel te citeeren.

Graag spoedig, want de W.B. wacht. - Hoe gaat het verder?

Hier geschikt. Ik hoorde over je van Jany, die nu hier is, en zich aangordt om de bretoensche contreien in te trekken, als eertijds Caesar. Weinig nieuws overigens; tot *goed* werk kom ik niet. Later meer.

Hartelijke groeten, ook aan 'de jouwen' en van Bep, dank bij voorbaat, een hand van je

E.

1. 'Blocnote klein formaat'. In *GN* 34 (1936) 6 (juni), p. 548-553 en 7 (juli), p. 69-74 (*Vw* 5, p. 119-124 en 127-133). Zie 210 n 2, 2687 n 3, 2857 n 1 en 2925.

2938 (935). *Briefkaart aan M. ter Braak: Parijs, 19 mei 1936*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

2939. *Aan G.O. Tissing: Parijs, 20 mei 1936*

Parijs, 20 Mei '36.

Beste Adé,[1]

Van Ferdy[2] kreeg ik (gisteren pas) je adres. Ik dacht dat je *niet* in Europa gekomen was,[3] maar goddome! het is wel zoo, en je laat me stikken. Het is fraai...

Hoe dan ook, hier is mijn adres, als Ferdy het je niet mocht hebben gegeven of als je het mocht zijn kwijtgeraakt: *boulevard Murat 88.* Ik zit hier nog maar tot 1 October a.s., daarna ga ik zeker weg; waarheen is nog onbekend. Als je Parijs mocht willen zien, kom dan gauw, want het is nu heerlijk hier, juist in den zomer. Je kunt bij mij logeeren, en in een kamer die heelemaal losstaat van ons appartement, zoodat het niet vrijer kan (het is zelfs in het huis ernaast, op de 7e verdieping, met prachtig uitzicht, vlak bij het Bois de Boulogne, en er is een lift).

Laat in ieder geval gauw wat hooren, anders denk ik dat de een of andere demon dit briefje heeft opgegeten, en passant. Mijn vrouw Bep wil erg graag kennis met je maken, en ik denk dat jullie uitstekend met elkaar zullen opschieten. Kom ook met mijn nieuwe zoontje spelen, dat al iets ouder dan een jaar is.

Als je hier komt, hoeft het je dus alleen de reis te kosten; je kunt bij Cook misschien een kaartje koopen met recht op langer dan 10 dagen verblijf en toch aller-et-retour.

Veel hartelijks vooruit van steeds je

Eddy

1. Garmt Otto (Adé of Dé) Tissing, jeugd- en schoolvriend van DP, had drie broers (Feicko, Johan en Bas) en twee zusters. Zijn vader, Otto Tissing, was onderwijzer in Bandoeng. Feicko en Adé komen in *Het land van herkomst* voor als Taco en Eelco Odinga. Alle vier de broers studeerden in Europa en volgden vervolgens een Indische loopbaan. Feicko werd ambtenaar op het Nederlandsch-Indisch departement van Economische Zaken. Na een avontuurlijk bestaan werd Adé employé op een thee-onderneming, vervolgens waarnemend administrateur van een rubber- en thee-onderneming en administrateur van de onderneming Rantjasoeni bij Bandoeng.
2. Zie 3057 n 1.
3. Op het gebruikelijke Europese verlof, waarop ambtenaren in Indische dienst en de meeste gesalarieerden eens in de zes jaar recht hadden.

2940. *Briefkaart aan J. Greshoff: Parijs, 21 mei 1936*

Parijs, Donderdag.

Beste Jan,

Dank voor de gezonden papieren. Ik moet nu nog verschillende dingen doen en Jany is er ook nog, - hij gaat Zaterdag door naar Bretagne, - maar ik zal toch probeeren terug te vinden wat weg is. Anders laat ik het maar zoo: zóóveel is er ook niet aan verloren. - Zou je mij een brief willen schrijven met zooveel mogelijk postzegels van *Astrid* erop: het is voor mijn jongste neefje Petel. Anders een paar brieven, desnoods met wit papier erin. - En denk je ook nog aan Vermeylen en Gille?[1.] want er moet een beslissing genomen worden, en ik kan niets doen voordat ik weet wat V. gezegd heeft. Als het *deze* Zaterdag dus niet kan; doe je het dan zeker de volgende? Mijn schoonzuster moet het ook weten, met het oog op de te zenden gelden; en ze gaat al gauw terug.

Nu, het beste verder. Ik schrijf wel eens beter. Steeds je

E.

2941 (937). *Aan M. ter Braak: Parijs, 22 mei 1936*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

2942 (939). *Aan M. ter Braak: Parijs, 24 mei 1936*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

2943. *Prentbriefkaart*[1.] *aan R.A.J. van Lier: Parijs, 26 mei 1936*

Parijs, Dinsdag.

B.R. - Zou je in allerijl voor me kunnen opzoeken, in een maleisch woordenboek, *idjoek* en *koekang*?[2.] Het eerste is iets als vezels, waar ook touw van gemaakt wordt, iets harigs en zwarts; maar wat is het precies? het tweede moet een beest zijn. Ik heb het erg noodig voor

1. Zie 2891 e.v.
1. Foto van de Champs-Élysées te Parijs.
2. Idjoek: vezels van de arenpalm, soms voor dakbedekking gebruikt; koekang: luiaard, maar in *Goena-Goena* (zie 2348 n 2) staat zowel in de tekst als in de woordenlijst koetang: hemd, lijfje.

een woordenlijstje achterin *Goena-Goena*, dat ik nu voor de W.B. nakijk. Dank bij voorbaat en met hart. groeten, steeds je

EdP.

2944. *Aan J. Greshoff: Parijs, 29 mei 1936*

Parijs, Vrijdag.

Beste Jan,

Veel dank voor je brief, en voor de postzegels. Ik schrijf gelijk hiermee aan Vermeylen, de directrice van *Monada*[1] en Simone.[2] Als het nu maar niet een tè dure grap wordt, want daarnet kregen we ons belastingpapier met order even 500 frs. fransch te betalen, *dammit*!

Menno komt vanmiddag. Het is erg gezellig hem te zien.

Ik ben suf, van al het niet-slapen waar we allebei met Alijntje aan toe zijn. Later eens beter, als Menno weg is.

Hierbij de postzegels op enveloppen terug; anders (als ze niet gestempeld zijn) deugen ze niet. Wil je iederen dag één zoon enveloppe bussen? Begin met degene die dicht is, en doe dan wat wit papier in de andere. Ik doe het niet zelf, omdat deze brief anders zoo zwaar wordt. - Op één van de enveloppen moet je nog 65 centimes erbij doen; het sommetje kwam niet heelemaal uit!

Ik kreeg van Boucher je *Critische Vlugschriften*; ik wist niet dat er zooiets op komst was. Of toch wel: is dit wat je in België hebt laten drukken? Ik ga het spoedig lezen; het meeste ervan ken ik niet. Waar hebben deze artikelen in gestaan?

En wat wil Coenen weer van je? Wààrover zanikt hij nu weer? Laat hij maar eens naar mijn enveloppe zoeken en *zwijgen zoolang die niet terecht is.* Zeg hem dat maar.

Ik ben moe en gedeprimeerd, soms erger dan ooit. Het is nu net of ik zachtjesaan gaga word. Maar misschien is het gewoon door gebrek aan slaap. Ook Jany maakte hier overal sterk den indruk van te slaapwandelen.

Hartelijk gegroet door ons 2, en nogmaals veel dank.

Je E.

1. Mevrouw E. Héris.
2. Brieven niet teruggevonden.

2945. *Prentbriefkaart*[1] *aan R.A.J. van Lier: Parijs, 29 mei 1936*

Parijs, Vrijdag.

Beste Rudie,

Op dit meesterwerk der religieuze kunst mijn dank voor je inlichtingen. Over Ortega schreef T. Br. mij al,[2] en hem zelf zie ik vanmiddag.[3] Verder als voornaamste nieuws dat de werklieden van de vliegtuigfabrieken staken.[4] Wat doe je, behalve studeeren? Ben je lid van 'Waakzaamheid'? Ik word vnl. uit den slaap gehouden door mijn zoontje (dat van mevr. de Roos), dat nu al aan slapeloosheid lijdt. Het beste met studie en andere bezigheden. een hand van

je EdP.

(29 Mei '36)

2946. *Prentbriefkaart*[1] *aan J. Greshoff: Parijs, 30 mei 1936*

Parijs, Zaterdag.

Beste Jan, Die onvolprezen accurate heer Went (of hoe hij heeten mag), van Holkema en Warendorf,[2] heeft mij vanmorgen z.g. een revisie van *Epoimuori* gezonden, maar er was niets dan de reeds nageziene tekst en geen blzij van de eig. revisie! Wil je me 's mans juiste naam en adres opgeven, dan zal ik mij voortaan met hem zelf in verbinding stellen. Moge Coenen spoedig een instorting hebben, amen.

Dag! Hartelijke groeten van je

E.

Gino, Bep en *Menno* ook.

2947 (941). *Prentbriefkaart aan M. ter Braak: Parijs, 3 juni 1936*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

1. Reproduktie van een pietà van de École d'Avignon uit het Louvre te Parijs.
2. Zie *Bw TB-DP* 4, p. 15.
3. Zie *Bw TB-DP* 4, p. 26 (940).
4. I.v.m. een loonconflict in de metaalindustrie.
1. Foto van La Porte d'Auteuil te Parijs.
2. Niet achterhaald.

2948. *Aan J. Greshoff: Parijs, 3 juni 1936*

Parijs, Woensdag.

Beste Jan,

Menno is al weg. Ik denk dat hij je niet geschreven heeft om je niet te derangeeren; hij zou je zeker heel graag hebben gezien, want hij mag je buitengewoon.

Ik las *Gr. Ned.*, met het fraaie stuk van Coenen over Paap erin.[1] Ik vind deze opinie trouwens best, maar als er van 'saai vertellen' gesproken wordt, dan is Coenen toch nog altijd een heel stuk eerder aan bod dan Paap. Overigens *is* Paap, zooals Jany vindt, een typische tweederangs-vent, en zelfs een complete epigoon van Multatuli, en het probleem van *Vincent Haman* zou kunnen zijn hoè deze man, die de 80-ers zoo afbreekt, wanhopig aan de stijl van '80 blijft overgeleverd (overal waar hij ophoudt satyriek te zijn en vooral in de stukken over Esther Luzac) zoodra hij maar even zijn voorbeeld Multatuli loslaat. En zijn verdere boeken zijn zelfs flink derde- en vierde-rangsch.

Ik schrijf met moeite, heb een leeg hoofd, voel me of ik niets te zeggen heb. Gisteren, na Menno's vertrek, maakte ik eindelijk de 3 blzn. voor de W.B. over Daum. - Jany is vandaag vertrokken; hij kwam Zondag uit Bretagne terug en zag Menno dus nog hier. Er valt over literatuur, en überhaupt over zaken des geestes, alleen nog maar héél voorzichtig met hem te praten; over poëzie verkondigde hij (waarin hij trouwens gelijk heeft als hij het nu eenmaal zoo voelt) precies dezelfde theorieën van altijd over Leopold, Rossetti en Baudelaire. Met Chiaro had ik een idioot gesprek - d.w.z. idioot van *zijn* kant - (omdat Menno erbij zat en vragen stelde) waarbij Chiaro onthulde dat *Barnabooth* eig. alleen maar literatuur was, met niets dan literaire gevoelens erin, dat Larbaud voor hem eig. een vent van niks was, hoewel charmant, en tenslotte dat Romains en Cocteau heel wat meer talent hadden. Ik heb hem toen nogal geschokt door hem vrij precies te vertellen wat ik van zulke kul dacht. - Verder was alles heel gezellig, - Chiaro, ofschoon steeds stiller, den laatsten tijd, ook, - lees hieruit: dat we in allerlei café's gezeten hebben, chineesch aten, enz. Vrij vermoeiend toch ook, en duur, voor ons arme lieden.

Ik voel me steeds meer 'losgeslagen'. Met 1 October, als we van hier gaan, moèt alles anders worden. Schrijf me uitvoerig alles van

1. Over W. Paap, *Vincent Haman.* In *GN* 34 (1936) 6 (juni), p. 572-573.

Portugal als je daar bent.[2.] Vooral of ik daar zou kunnen wonen, met Bep en Alain.

Ik las je nieuwe bundel,[3.] vaak met veel plezier. Maar het is je allerslechtste werk tot dusver. Het is wel èrg voor den 'gemiddelden Nederlander' (= dus blijkbaar Arnhemmer[4.]) opgeblazen. Het zit vol herhalingen, vol waarheden als koeien, vol faciele discoursen; het draagt *niets* bij voor wie je ook maar even kent; kortom, het is door-en-door journalistiek; erg aardig om in de krant te lezen, maar erg zwak, zoo gebundeld in een boek. Natuurlijk zijn er overal alleraardigste stukken, vooral als je de dames en heeren afbreekt, maar van deze 130 blzn. meen ik, zou ik er geen 40 genomen hebben als ik jouw 'Proza' te bezorgen kreeg. Ik vind dat je jezelf er afbreuk mee doet; in sommige opzichten is het nèt zulke goegemeente-klets als die van Coster, maar jij bent een aardiger mensch en men vergeeft je veel omdat je zoo'n *type* bent. Toch is dat geen argument, vind ik, ten opzichte van 'den beteren Greshoff' Jany noemt dit 'de rhetoriek van den directen toon', wat ik uitstekend geformuleerd vind, dat is het *precies.* Een boekje als *Rebuten*,[5.] dat toch op dezelfde manier geschreven is, zal de oppervlakkige lezer zeggen, is niet 10 × maar 100 × beter, *als geheel.* Toen ik het boekje uit had, had ik er weer vreê mee, omdat ik dan *joy*-als-geheel voor me zie, maar bij de details heb ik me soms nogal stevig geërgerd, ook grootendeels uit vriendschap. Jij bent, van ons allen, degene die zichzelf het meest controleeren moet als hij schrijft (of geschreven heeft), en je doet het verreweg het minst.

Nu, over een paar dagen weer. Vèel hartelijks, ook voor Atie en van Bep,

je E.

P.S. Ook nogal gek is om in *Gr. Ned.* te lezen dat 'in talent weinigen zich met Top Naeff meten kunnen',[6.] na in het boekje vernomen te

2. Greshoff en zijn vrouw gingen van 14 juli tot 2 september met vakantie naar Portugal. Zij logeerden in Hotel Parque te São Martinho do Pôrto, bij Lissabon.
3. J. Greshoff, *Critische vlugschriften.* Den Haag: Boucher 1936.
4. Greshoff verzorgde een letterkundige rubriek voor de *Nieuwe Arnhemsche courant*.
5. J. Greshoff, *Rebuten.* Den Haag: Boucher 1936. Folemprise 6.
6. Slotzin van Greshoffs bespreking van T. Naeff, *Een huis in de rij.* In *GN* 34 (1936) 6 (juni), p. 565-568.

hebben dat Marianne Philips hoog uitsteeg ‘boven alle Toppen Naeff’ etc.

2949 (942). *Aan M. ter Braak: Parijs, 3 juni 1936*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

2950. *Aan H. Marsman: Parijs, 4 juni 1936*

Parijs, Donderdag.

Beste Henny,

Hierbij wat ik over je *Wevers*-historie schreef, na lezing van het zielig gewichtige gedaas van Helman in de *N.R.C.*[1.] (De kerel bedoelt het, geloof ik, best! - althans... in zekere mate.) Het zal alleen vrij lang duren vóór ik hieraan toe ben, in de chronologische volgorde van mijn notities.[2.]

Het is eigenlijk idioot dat Van Wessem zwijgt en dus zoo maar een publicatie van wat notities van mij in de *V.B.*[3.] onmogelijk maakt, terwijl de andere redacteuren misschien best zouden ‘marcheeren’. Kan je niet Vic of een ander (Van der Wouden bv.) aanporren? - Ik las je stuk over mijn invloed op Menno,[4.] door Menno zelf hier gebracht en erg toegejuicht[*] - Eerst was Jany hier, toen Menno, toen weer Jany, die Menno nog 2 dagen meemaakte, alles heel gezellig. Met Jany was het erg prettig, maar wat de ‘zaken des geestes’ betreft, heb ik steeds meer het gevoel dat het grootendeels herkauwen is en verder vooral ‘heel voorzichtig an’. Met Menno was het in ieder opzicht weer een contact, - na al dien tijd. (Wij schrijven elkaar den laatsten tijd weinig.)

Nu moet ik vanmiddag voor een teekening poseeren bij Annie Pohl[5.] - ken je die? Ze zegt dat ze jou kent. Ik doe dit nu dus op de

1. A. Helman in de rubriek ‘Boekaankondigingen’. In *NRC* van 14 mei 1936 (av.).
2. In ‘Blocnote klein formaat’. In *GN* 35 (1937) 10 (oktober), 463-464 (*Vw* 5, p. 248-250).
3. Zie 2721 n 3. DP had in maart 1936 via Marsman *DVB* verzocht een cahier te mogen vullen met notities uit ‘Blocnote klein formaat’.
4. In *NRC* van 28 mei 1936 (av.); n.a.v.M.B. Teipe en J. van der Woude, *Dr. Menno ter Braak*, ‘*Reinaert uit Eibergen*’, verschenen als schrift 5 (mei) van *DVB* 13 (1936).

* Voor Van Leeuwen bv. heel nuttig!

5. Vrouw van Nicola Chiaromonte, dochter van een Oostenrijkse, socialistische minister.

bus. Mijn notitie is heet van de pan en nog niet eens overgelezen; kijk hem dus nog wat na en vergeef de fouten die erin kunnen staan. Ik ben meestal nog steeds 'lam en loom' - ik zal eens 24 uur lang in een fleschje urineeren om te zien wat dat onthullen kan. Alain is soms bij de beesten af, soms weer erg zoet. Hij kan er niets aan doen, het is een wurm van deze eeuw.

Veel hartelijks onder ons vieren en schrijf eens.

Je E.

P.S. Stuur het stuk terug, en laat weer eens wat van me in *De Groene* zetten en ook wat honorarium sturen, als dat kan.

2951. *Prentbriefkaart*[1.] *aan H. Mayer: Parijs, 4 juni 1936*

Parijs, Donderdag.

B.H. Dank voor je brief. Morgen zend ik je een ex. *Avonturiers* v.V. Schendel. Zou je dit van me willen overnemen (prijs laat ik aan jou over), of ruilen met een ander boek, of probeeren te verkoopen? - Geef je me daarna dan nog even op hoe we ervoor staan? Als ik wat te goed heb, dan daarvoor *Way of all Flesh* van 7/6.

H. gr. van je E.

2952. *Aan J. Greshoff: Parijs, 5 juni 1936*

Parijs, Vrijdag.

Beste Jan,

Dit fraaie papier is van de 2 Magotten.[1.] Ik zit hier, hoestend en beprangd, en *perplex* van je brief die vanmorgen kwam. Hoe kan iemand zich zoo vergissen? Ik geloof dat je, als je wilt, best goede kritieken kunt schrijven, getuige je eerste stuk over Elsschot[2.] (vóór dat die hoeratoon erin kwam) en verschillende stukken uit je *Mengelstoffen* b.v. Verder sta je, als je jezelf niet tegenspreekt, meestal 'aan den goeden kant', wat ook nog iets zeggen wil. Maar inderdaad geloof ik niet dat je in de eerste plaats kritikus bent, en gegeven je lyrische

1. Foto van 'La tour métallique de Fourvière' te Lyon.
1. Les 2 Magots, café te Parijs.
2. Zie 2115 n 4.

instelling, *altijd*, ben je dus vanzelfsprekend beter in de boutade en het pamflet dan in een weloverwogen kritiek (bv. als Gide).

Goed; dit alles wist je zelf toch ook? Het heeft mij dus absoluut verbaasd dat je je *Vlugschriften* zoo au sérieux blijkt te nemen. Als je me gezegd had: 'wat wil je? het is goede journalistiek geweest en het heeft zijn *nut*, en ja, toen heb ik gedacht dat het ook wel gebundeld kon worden' - zou ik het begrepen hebben. Nu je me schreef wat je me geschreven hebt, zal ik, als je wilt, je het boek opzenden met krabbels van mij; misschien dat je er iets aan hebt. Als *ik* dit werk had moeten doen tusschen het krantenwerk door, had ik er wschl. *niets* van terecht gebracht, maar dit kan toch niet als criterium gelden, hoogstens als excuus.

Nu, globaal gesproken, zie ik de volgende dingen:

1. uit-en-treure herhalingen dat men alléén met het hart moet schrijven, dat àlle fraaischrijverij uit den booze is, - wat waar is als een koe, maar ook als een koe simplistisch;
2. telkens terugkeerend wendingen als: 'het is mij onmogelijk te begrijpen' of 'hoe is het gods-mogelijk?' etc. bij allerlei vergrijpen van fraaischrijverij zonder hart;
3. een betoogtrant en terminologie nadrukkelijk buiten proporties met wat er verkondigd wordt, en *uitstekend* voor den krantenlezer of hoorder naar een radiolezing, maar uitsluitend daarvoor;
4. volslagen potsierlijke overdrijvingen als bv. dat mijn vertaling van *La C. Humaine* een 'nationale overwinning' is (hoera hoera! Ajax slaat Parijs met 6-0!);
5. opkammerijen van boekjes van niets, die twee weken na verschijnen al totaal vergeten zijn (de titels zijn me nu dan ook ontschoten); en over het algemeen een veel onverdragelijker overdrijving als je iets mooi vindt dan als je iets afbreekt.

De positieve kanten zijn natuurlijk: je goede stijl, zeer grappige opmerkingen vooral als er 'gestraft' moet worden, en *malgré tout* je eigenaardigheid, dat wat den schrijver Greshoff tot een onvervangbaar type maakt, ook als je hem het minst au sérieux kunt nemen.

Voilà. Als je wilt dat ik dat boekje nu bekrabbel, met aanstreepingen van wat ik goed, wat ik slecht en wat ik 'neutraal' vind, dan zeg je het maar. Het moet vooral niet zijn om je te pesten, maar ik sta totaal tot je beschikking. - Als je later ooit dat *Proza* van je persklaar maakt, ga het dan vooral met Menno of mij, of zelfs Henny, door, want ik geloof nu dat je absoluut geen kijk hebt op je eigen werk, tenminste in proza, en tenslotte heeft dit ook niets verwonderlijks,

want ik zou ook erg graag geholpen worden als ik later mijn ‘kritisch proza’ moest uitzoeken voor bv. één flink deel. Zoo *zijn* auteurs.

Re-Voilà. Je hebt mij het adres van Went natuurlijk weer niet gegeven, maar ik schreef nu zoomaar, naar de administratie van *Gr. Nederland*.

Hartelijke groeten, en een hand van je

E.

2953. *Aan W. Moll*[1]*: Parijs, 5 juni 1936*

Parijs, 5 Juni 1936

Zeer geachte Heer,

Teneinde u nogmaals schrijven te besparen, deel ik u hierbij mede dat het mij tegen de borst stuit om nu al in een archief of museum te worden bijgezet, en dat het gezelschap van 1300 letterkundigen in dossiers mij wat al te ‘collectief’ is. Hopend dat u deze gevoelens zult kunnen billijken en u overigens gaarne dank zeggend voor de mij betoonde belangstelling, teekent met vriendelijken groet, hoogachtend,

E. du Perron

2954 (944). *Aan M. ter Braak: Parijs, 5 juni 1936*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

2955 (946). *Prentbriefkaart aan M. ter Braak: Parijs, 7 juni 1936*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

2956. *Aan J. Greshoff: Parijs, 7 juni 1936*

Parijs, 7 Juni (Zondag).

Beste Jan,

Dank voor de lange uiteenzetting. Hiertegen kan ik (en hoef ik)

1. W. Moll (1888-1962) was van 1923 tot 1953 gemeentearchivaris van Den Haag. De door hem bijeengebrachte ‘letterkundige verzameling’ in het Haags Gemeentearchief vormde de basis voor het Nederlands Letterkundig Museum en Documentatiecentrum. Foto van de tekst gepubliceerd in *E. du Perron.* Den Haag 1969. Schrijversprentenboek 13, p. 3.

natuurlijk niets meer te zeggen, zooniet dat ik *oprecht* hoop dat mijn vizie de verkeerde is. Waarom zou dat niet zoo zijn?

Ongelukkig hoef je om deze waardebepalingen toch zeker niet te zijn. Aangenomen dat deze kritieken precies waren wat je ervan maken wou, dan nog is het toch niets, vergeleken bij je gedichten? Het is of Menno ongelukkig moest zijn omdat zijn tooneelstuk[1.] niet zóó volmaakt is als hij het had willen hebben, - terwijl hij verder is die hij is en schreef wat hij schreef. En nogmaals, waarom zou *ik* mij niet vergissen?

Ik ben benieuwd naar je novelle en zou willen dat je diè spoedig schreef.

Ik lees op het oogenblik Sorel, *Réflexions sur la Violence.* Niet kwaad, maar toch ook zwaar op de hand, en handelend over allerlei zaken van administratief sociale beteekenis, waarbij alle details waarin ik plezier heb, bot en methodisch verwaarloosd worden, zoodat de heele inzet mij eigenlijk verdomd weinig schelen kan. Zulke boeken zijn voor mij toch altijd iets als een 'betere' krant; *eerlijker*, hoewel tenslotte even 'onjuist'.[2.] - Hartelijke groeten van

je E.

P.S. Is Coenen weer stil, en knoeit hij nu weer in de verborgenheid? Wat moet ik doen met de rest van 'blocnote', om herhaling van wat gebeurd is te vermijden? Sturen aan Went (*aangetekend*)? Sterkte met de Oma-bezoeking!

2957. *Aan C. van Wessem: Parijs, 7 juni 1936*

Parijs, 7 Juni 1936 *B[d.] Murat 88 (16e)*.

Beste Constant,

Inderdaad, de brievenregen van vroeger is opgehouden,[1.] deels om van allerlei dat je in *Ducroo* hebt kunnen lezen; en inderdaad, *is* dat niet genoeg?

1. *De Pantserkrant, een tragicomedie van wapens, schrijfmachines en idealen.* Gevolgd door een *Brief aan een vijandin van het tooneel.* Rotterdam: Nijgh & Van Ditmar 1935.
2. Vgl. 'Blocnote klein formaat'. In *GN* 35 (1937) 11 (november), p. 617-618 (*Vw* 5, p. 251-252).
1. Sinds eind 1932 lag de correspondentie met Van Wessem stil (zie 1317).

Het gaat nu heel wat beter, ofschoon nog verre van schitterend, en vooral niet wat 'de toekomst' betreft. Maar het is natuurlijk onverantwoordelijk 'bourgeois' en niet 'van dezen tijd' om aan een toekomst te denken. Er zijn voortdurend plannen om naar Indië te gaan, en met 1 October a.s. gaan wij zeker van hier. Verder is alles nog even vaag.

Geef me even op hoeveel blzn. je vullen wilt met mijn notities. Ik stuur je dan een ongeveer doorloopend geheel, en dat niet bij Boucher uitkomt, althans vooreerst (en misschien wel nooit). Boucher geeft één kleine bundel uit, met notities van 1930 tot medio '35. Wat ik je sturen wil is òf uit de 2e helft van '35 of uit '36.[2.]

Hoe lang moet het duren voor ik, eventueel, het in de *V. Bl.* gepubliceerde kan overnemen in een tweede of derde bundeltje bij Boucher?

Ik hoop, ook voor jou, op een spoedige verbetering in ons aller 'belabberde omstandigheden'. Vrouw is gegroet, groet minzaam terug; kind heb ik alleen nog maar een paar keer voor je gepord, is 14 maanden oud en verstaat nog niets van maatschappelijke vormen. De hartelijke groeten terug + een hand van

je E.

P.S. Als ik weer in Holland ben hoop ik je te zien; ik wil je zelfs graag opzoeken in het lieflijke Bloemendaal.[3.] De vraag is maar wanneer ik er weer ben, zelfs deze kleine reisjes zijn duur!

2958. *Aan H. Mayer: Parijs, 8 of 15 juni 1936*

Parijs, Maandag

Beste Henri,

Hierbij de rekening terug. *Havelaar* is inderdaad teruggestuurd; dat brengt de slotsom dus terug tot fl 3,50. En wat kan je eraf trekken voor *Avonturiers*? Daar antwoord je niet op; evenmin als op mijn vragen over Hardy, etc. Of had je mijn brief nog niet toen je mij de jouwe zond?

In ieder geval ben ik *zeer* gesteld op de gevraagde aflevering van

2. Zie 2721 n 2 en 3, en 2950 n 3.
3. Van Wessem woonde sinds oktober 1934 in Bloemendaal.

Elsevier's met dat artikel van Houwink + portretten.[1] Kan je mij dat *zoo spoedig mogelijk* bezorgen? Bij voorbaat dank.

Van de staking[2] merkt men hier niet zoo veel. Alles verloopt tot dusver uiterst rustig en lijkt wonderlijk goed georganiseerd. Of de franc zal zakken staat te bezien; in ieder geval *weet* niemand daar iets van. Als ze mij tot lid benoemen in die M[ij],[3] zijn ze wel erg naïef; maar enfin, het kost me één briefje, par retour du courrier.

Tot zoolang. Graag nog antwoord en hartelijke groeten van je

E.

2959. *Aan C. van Wessem: Parijs, 8 juni 1936*

Parijs, 8 Juni 1936

Beste Constant,

Bij nadere bedenking en om tijd te winnen stuur ik je gelijk hiermee een envelop, als papiers d'affaires recommandés, waarin de copy voor het cahier. Ik maakte een nogal goed-bij-elkaar-hoorend geheel - variatie inbegrepen - uit eind '35: alles bijeen 29 blzn. blocnote groot formaat, want 2 kleine blzn. tellen natuurlijk precies voor 1 groote[*]. Als je de letter niet te groot neemt, denk ik dat één blzij van mijn ms. ongeveer één blzij van de *V. Bl.* vult, zoodat de gezonden copy dus een cahier zou vormen van 2 vel. Minder lijkt mij niet aardig, gegeven het karakter van deze notities. Willen jullie echter een cahier vullen van 3 vel (ik denk wel van niet, maar tenslotte, het zou kùnnen), schrijf me dan omgaand en ik stuur je nog een 15 blzn., die direct hierop aansluiten. Voor den titel kan ik alleen allerlei flauwig-heden bedenken, of *Blocnote klein formaat.* Als het dus eenigszins kan, zou ik wel graag zien dat het zoo bleef heeten. Kan dat, om uitgeversredenen, niet, dan zal ik probeeren nog wat te vinden van niet al te knus of kordaat karakter. Misschien kun jij wat bedenken?

1. Bespreking van L. Székely, *Van oerwoud tot plantage.* Amsterdam 1935 door Roel Houwink in *Elsevier's geïll. maandschr.* 46 (1936) 5 (mei), p. 357-358; en A.M. Hammacher, 'Delacroix - Derain'. In *Elsevier's geïll. maandschr.* 46 (1936) 5 (mei), p. 347-349 (met reprodukties van de schilderingen 'Vrouw bij zee' van André Derain en 'Afrikaansche naaktstudie' van Eugène Delacroix).
2. Zie 2945 n 4.
3. Zie 2971 n 2.

* Oppervlakkig gezien zijn er 38 blzn.!

Waarom schrijf je niet een verhaal (kleine roman?) geheel in de sfeer van het eerste hoofdstuk van je *Negerslaven*?[1] Ik vond dat hoofdstuk een van de zuiverste dingen die ik ooit van je las; d.w.z. tegelijk beheerscht en toch warm, goed geschreven en écht. Die vreemde oude zusters in dat huis hebben me heel wat meer geïmponeerd dan hun verschrikkelijke broer, om je de waarheid te zeggen. Ik wou dat *zij* iets met Dr. Daniels[2] te maken gehad hadden, in een intiem en vreeselijk drama, dat bv. door de kinderen zou zijn waargenomen, halfbegrepen en verteld, met allerlei dat door den lezer zou moeten worden geraden. Probeer eens zooiets! - Hartelijke groeten van je

E.

2960 (947). *Aan M. ter Braak: Parijs, 10 juni 1936*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

2961. *Aan G.O. Tissing: Parijs, 10 juni 1936*

Parijs, Woensdag. *B^d. Murat 88*.

Beste Adé,

Ik was erg in mijn sas met je brief, want ik begon me al de zwartste voorstellingen te maken: dat je weer verzwonden was, dat je niet in Europa was beland, dat je verder niets met mij 'van doen' wilde hebben, etc. Gelukkig is dat alles nu opgeruimd. Wat een dwaze historie, dat zoeken van mij in Parijs! Pia in de rue Poussin moet een andere Pia zijn geweest, de mijne heeft daar nooit gewoond, en zit bovendien tegenwoordig in Lyon; Malraux 44 rue du Bac was goed, jammer dat je daar niet aangedrongen hebt. Maar wat een sof dat we elkaar niet tegen het lijf geloopen zijn toen je hier de straat doorkruiste. Enfin... laten we dit nu maar gauw repareeren: ik reken dus op je tegen den 20^en.

Toen je niet antwoordde, is Ter Braak hier met de vacantiedagen

1. Zie 1317 n 2. In het eerste hfdstk., 'De "tantes" uit de west', vertegenwoordigen de zusters Sara en Anthoinet de Leon het goede tegenover hun slechte broer James.
2. Hoofdfiguur in het hfdstk. 'De scheepsarts'.

komen logeeren.[1] Hij was zeer in zijn schik met het kamertje; hopelijk zal jij je er dus ook wel 'betah'[2] voelen. Je kunt blijven zoolang je wilt; dat spreekt vanzelf.

Ik schrijf nu maar niet lang, omdat we elkaar toch spoedig terugzien en omdat we dan natuurlijk voor *dagen* voorraad hebben. - Zou je, vóór je hier komt, even naar Ter Braak willen gaan (hij wilde jou opzoeken, maar kreeg het opeens erg druk en is nu tot Zaterdag a.s. uit Den Haag)? Bel hem op: het nr. vind je in het telefoonboek; zeg dat je 'Otto' Tissing bent (of Adé); hij kent je heel goed! Het is een erg aardige vent, waar je misschien wel wat aan hebben kunt als je in Den Haag blijft, ook voor boeken die je zou willen lezen. Ik sluit hier een kritiek van hem in over het laatstverschenen boek van Székely-Lulofs[3]; als je zulke boeken wilt lezen, koop ze dan niet, want ze liggen bij Ter Braak voor het opscheppen. Je hebt dan bovendien al een aanknoopingspunt, afgescheiden van mijzelf, als je hem ziet.[4]

Ik zou willen dat je een boek van hem voor mij meebracht, nl. *Pride and Prejudice* van Jane Austen; ik heb het hem al geschreven. Maar je kan pas nà Zaterdag bij hem terecht.

Heb je in Indië *Het Land van Herkomst* nog gekregen, dat ik je door Querido liet sturen? Ik kreeg het adres van je onderneming door Ferdy; ik hoop dat hij hierin accurater is geweest dan toen hij jou mijn adres opgaf! Als je me nog eens in soortgelijke omstandigheden moet opsporen, is het eenvoudigste om in een boekhandel te vragen bij wie mijn laatste boek verschenen is (in dit geval dus Querido) en mij dan gewoon te schrijven p/a dien uitgever. Zoo krijg ik alle complimenten en verontwaardiginkjes trouw doorgestuurd.

Nu, Dé, tot spoedig. Ik ben *erg* blij je te zullen zien en Bep - de 'academisch gevormde huissloof' zooals Greshoff haar noemt - bezweert je dat ze al haar best zal doen om voor je te zorgen zonder je misnoegen op te wekken. Het nieuwe zoontje, Alain, kraait je tegemoet; hij spreekt op het oogenblik een taaltje dat het meest lijkt op maleisch, dus...

Groeten aan je moeder (ofschoon ze, geloof ik, weinig met me op

1. Ter Braak was van 29 mei tot 2 juni bij DP.
2. Betah: plezierig, behaaglijk.
3. M. ter Braak, 'Indische "toestanden"'. In *Het vaderland* van 7 juni 1936 (ocht.). Over M.H. Székely-Lulofs, *De hongertocht* en J.C. Soewarno-van der Kaaden, *Nonna Dokter*.
4. Zie *Bw TB-DP* 4, p. 37-38.

heeft) en aan Non + echtgenoot (deze laatste ontmoette ik ook eens bij Feicko in Den Haag). Als je me je uur van aankomst opgeeft, vind je me aan den trein: weer 9 jaar ouder geworden, dikker, kaler, maar toch nog wel herkenbaar. Wat worden we oude jongens: we loopen goddorie naar de veertig!

Een poot van je

E.

2962. *Aan C. van Wessem: Parijs, 11 juni 1936*

Parijs, Donderdag.

Beste Constant,

Dank voor je opmerkingen. - Die anecdote van Boris P(oplavsky) en I(nkijinoff) (van *Storm over Azië*!) is inderdaad misschien niet zoo erg aardig, als je de juiste identiteit van de 2 heeren niet kent. Maar als je me vraagt of ik het een 'kraan van een daad' vind, dan zeg ik ja. En met jouw criterium: niemand in Holland die hem dat nadoet, om den eeregast een oplawaai te geven terwijl het heele bestuur hem aan het flikflooien is. En die smoking vind ik in dit geval inderdaad fluimig; wat overigens natuurlijk voegt aan een acteur.[1.]

Dat verhaal van die soldaten vind ik zeer mooi.[2.] 'Kinderachtig' vind ik zelden of nooit iets dat met kapot maken gepaard gaat van één of meer menschen. Als je het met zooveel wijsheid bekijkt, zijn alle *Chroniques italiennes* kinderachtig; dat is ook allemaal maar naaien en porren, als je het goed uitrekent. Het gaat hier om 'energie' tegen 'energie', en *ik* kies voor die van de soldaten, d.w.z. tegen die van het gezag.

Napoleon als Niagara beschouwd, mij best. Maar ik zou zeker voorbehoud hebben tegen de Niagara, en heel zeker tegen voorbe-houdlooze bewondering ervan. Als Napoleon een Niagara is, vind ik hem daarom niet minder, als Victor Jacquemont, een *secreet*.[3.]

Wat je zegt van het verschil tusschen Waterloo en Sebastopol is natuurlijk juist, maar dat komt omdat je nu het verschil *wilt* aangeven. Ik nam gewoon de overeenkomst. Sebastopol is ook gegeven

1. Zie ook 2966. De filmacteur Valery Inkijinoff (geb. 1895) speelde de hoofdrol in Poedowkins 'Storm over Azië' (= 'Potomok Chingis-khan').
2. Zie *Graffiti*, p. 20-21 (*Vw* 5, p. 169).
3. Zie 2836 n 2 en *Graffiti*, p. 28 (*Vw* 5, p. 174-175).

vanuit verschillende personages; dat deze personages niet een heele roman eraan toegevoegd krijgen met Clelia's en Sanseverina's is, *in dit verband*, een tweede. - Ik zou het veel aardiger gevonden hebben als je de heele 'kultuurhistorische' plaatsing van Stendhal en Tolstoï als eerste beschrijvers van 'realistische' batailles kon wegvagen door een ouder voorbeeld: Froissart bv.[4.] Maar dit valt niet mee; ik heb het geprobeerd. - Wel heb je de lafheid van den loteling van 1813 bij Erckmann-Chatrian! Zelfs nogmaals bij Waterloo.[5.]

Dat verhaal van je vond ik inderdaad 'niet veel om het lijf'hebben. En zóó goed geschreven vond ik het ook niet (wat mij trouwens ook niet zóóveel kan schelen). Maar verder heb je groot gelijk als je vindt dat die bundel van ons verre van goed was.[6.] Daar zeg ik tienmaal amen op. Ik heb Henny meer 'bijgestaan', want het idee was van hem; er waren 6 of 7 verhalen die we beiden echt goed vonden en met de rest was het niets dan schipperen. Voor de verkoop moesten een paar bekende namen erin, - ook voor het 'literatuurbeeld', verder moesten we opeens ophouden omdat het boek te dik werd. En dergelijk gedonder. Dat je verhaal niets slechter was dan die van Helman, Dekker, Den Doolaard, Jeanne v. Schaïk, wil ik grif aannemen. Maar voor jou hadden we iets èrg goeds gewild, juist omdat je minder 'professional' bent dan die anderen.

Titel: *En marge* doet me te veel denken aan *Marginalia.* Het citaat van Erich W. is anders erg aardig.[7.] Wat denk je van *Graffiti* (ondertitel: Blocnote klein formaat) of: *De hoek van de tafel*, of *Hoek van de tafel* (ondertitel: Notities, Nov.-Dec. '35)? Als hier iets bij is wat je bevalt, neem dàt dan maar. - Zend me de notitie over Boris P. en I. terug; ik zal probeeren er wat meer beteekenis aan te geven en het elders publiceeren[8.]; hier is het een beetje 'dubbel' misschien (in dit kleine bestek) met die soldatenhistorie, die mooier is. Het spreekt

4. Vergelijking tussen de beschrijving van de slag bij Waterloo in Stendhal, *La Chartreuse de Parme* (1839), waarin de vrouwenfiguren Clélia Conti en La Sanseverina voorkomen, en die van de slag bij Sebastopol in L. Tolstoj, *Sewastopol in mei* en *Sewastopol in augustus 1855* (zie *Graffiti*, p. 13-15;*Vw*5, p. 143-144)-
5. Erckmann-Chatrian, *Histoire d'un conscrit de 1813* (1864) en *Waterloo* (1864).
6. Zie 2347 n 2 en 2581. Welk verhaal Van Wessem had ingezonden, is niet bekend.
7. 'La vérité est en marge', motto bij Erich Wichman, 'Kunstkroniek'. In *Het getij* 3 (1918) 10 (oktober), p. 271-274 en 11 (november), p. 299-301.
8. Niet gebeurd.

overigens vanzelf dat zoo'n collectie altijd dingen bevat die minder zijn; maar je hebt daar natuurlijk toch geen controle op, omdat iedereen anders reageert.

Later over wat anders. Hou je taai, en hartelijke groeten van je

E.

[9.]P.S. - Ja, je *Negerslaven* is ook 'kleiner werk' dan Helman's *Plantage*, maar heel wat beter, want heel wat leesbaarder, wat bij een boek toch ook een criterium is!

2963. *Aan C. van Wessem: Parijs, 12 juni 1936*

Beste Constant,

Zend mij de krabbel over Boris P. en I. terug, en doe bijgaande regels ervoor in de plaats.[1.] Ze komen dan, geloof ik, onder een stuk van dezelfde strekking: dat van de Apachen en Comanchen? Zoo niet, doe het daar dan achter, want het is er eig. de voortzetting van. Dank.

In haast; we genieten hier zeer van de sfeer van de stakingen, die de kletszucht sterk bevordert: op alle trottoirs wordt gepolitiekerd, vooral voor de gesloten winkels. - ('Révolution en douce'.)[2.]

Je E.

Parijs, Vrijdag.

2964. *Aan J. Greshoff: Parijs, 14 juni 1936*

Parijs, Zondag

Beste Jan,

Ben je nog in Brussel? Al naar Holland? Schrijf eens hoe het gaat. Heb je nog iets van Vermeylen gehoord?[1.]

Mijn oude vriend Adé Tissing komt tegen de 20e hier. Verder

9. Tekst achterop de envelop.
1. Dit zijn twee alinea's vóór de interlinie in *Vw* 5, p. 134, die in *Graffiti*, p. 8 ontbreken.
2. Op 4 juni had Léon Blum een regering gevormd van socialisten en radicaal-socialisten. Ondanks de direkte afkondiging van nieuwe maatregelen duurde de arbeidsonrust nog enige tijd voort. Zie ook 2945 n 4.
1. Zie 2891 e.v.

geen nieuws. Ik lees Sorel; *Réflexions sur la Violence*[2.] is nogal zwaar-op-de-hand, maar de *Propos* uitgegeven door Jean Variot zijn heel sympathiek.

Verder schreef ik voor *Het Vaderland* een groot stuk over Gros en zijn vrienden (tentoonstelling).[3.]

Ik wendde mij tot den heer Went om hem te vragen mij een middel aan de hand te doen, waardoor mijn copy geregeld behandeld kan worden, door een verantwoordelijke persoon ingeval van weg raken. Hij is misschien van mijn brief[4.] geschrokken, want tot dusver heb ik geen antwoord. Toch wil ik in geen geval herhaling van het gebeurde. Als ik wist dat *jij* dat stuk had weggemaakt, zou ik in zekeren zin gerust zijn - want zooiets gebeurt niet 2 × - maar ik kan mij niet voorstellen dàt dat gebeurd zou zijn (waarom zou je 2 enveloppen gegeven hebben en niet 3???) en ik vertrouw Coenen en Eva Raedt geen bal. De eerste is gaga, de tweede niet 'belangeloos'. - Intusschen: ook mijn revisie van *E poi muori* is er nog steeds niet, hoewel ik daarom schreef, nu zeker al een week geleden. Als het er morgen nog niet is, zal ik de nageziene tekst, waar ik niets aan heb, terugzenden, dan kunnen ze zien wat *zij* ermee doen. Misschien is deze tekst nog heelemaal niet gecorrigeerd, zoodat ze mij geen revisie kùnnen zenden; misschien hebben ze stomweg dat stuk naar mij gestuurd, terwijl het naar den drukker had gemoeten. Het zijn sloddervossen; altijd geweest; vermoedelijk door het inspireerende voorbeeld van Coenen. (Ik zou dezen *ouwehoer* nog wel eens willen ontmoeten, om hem een paar harde waarheden te zeggen.)

Van Van Wessem kreeg ik opeens weer een briefje, zoodat het 'contact' daar hersteld is. De *Vrije Bladen* geven een 'schrift' uit met blocnotes van me; bon débarras ten opzichte van *Gr, Ned*.

Nu tot slot, maar *vergeet het niet:* wil je me even auteur en juiste titel opgeven van dat beroemde boek over de 36 dramatische situaties of posities, waar jij vroeger zoo veel in studeerde.[5.] Of hèb je het? In dat geval kan je het me misschien sturen? Ik heb het noodig in

2. Zie 2956 n 2.
3. 'Portretten van Napoleon, Tentoonstelling van Gros en zijn omgeving in het Petit Palais'. In *Het vaderland* van 19 juni 1936 (av.) [gedateerd: Parijs, Juni, '36; ondertek jos de Gruyter]. Ook in *GN* 35 (1937) 11 (november), p. 618-620 (*Vw* 5, p. 252-255).
4. Niet teruggevonden.
5. G. Polti, *Les trente-six situations dramatiques.* Paris 1895.

verband met mijn volgende boek, waar ik nu weer ernstig over zit te denken. Ik wou dat ik er al aan bezig was.

Als je in Holland zit - of erheen gaat - het beste met je werk daar, en schrijf me wat uit die regionen. Veel hartelijke groeten onder ons vieren, een hand van steeds

je E.

2965. *Aan de firma Boosten en Stols: Parijs, 16 juni 1936*

Zeer geachte heer,

Als mevrouw Bruyn-Ouwehand haar boek[1] zelf qualifieert als 'vlot journalistiek werk', zie ik niet goed waarom *ik* haar ms. zou moeten lezen. Ieder ander kan dat even goed beoordeelen. Als het is om er geld mee te verdienen, adviseer ik vóór al dergelijke rommel; als het gaat om andere waarden, ben ik er zeer pertinent en altijd tégen. Aan uzelf dus om uit te maken wat u ermee voor hebt.

Ik ben bereid Sander diensten te bewijzen met het lezen van mss., maar in een geval als dit kan hij evengoed een ander, en ik mijn tijd beter, gebruiken.

Geloof mij met vriendelijke groeten

hoogachtend E. du Perron

Parijs, 16 juni 1936

2966. *Aan C. van Wessem: Parijs, 16 juni 1936*

Parijs, Dinsdag.

Beste Constant,

We zijn weer in drukke briefwisseling, zooals je ziet! - Dank voor de teruggezonden klap-historie. Ik vind het, bij overlezing, niet onduidelijk, maar belabberd geschreven; of het de moeite is om er een stijlvoller relaas van te geven weet ik niet. Tenslotte is een van de typische dingen hiervan dat het 'graffiti' moeten blijven. Kernachtiger overmaken? Bijwijze van oefening misschien.

Ik kan 'Boris met de handjes' niet lang verdedigen tegenover den auteur van *De Vuistslag*.[1] Het gaat hier bijna om een expertise! Maar

1. M. Bruyn-Ouwehand, *Dokter Heldring's groote conflict.* Maastricht: Stols 1937.
1. Zie 929 n 4.

je ‘primitief’ zegt mij even weinig als ‘infantiel’, of als ‘elegant’. Er *zijn* soms geen ‘elegante oplossingen’ mogelijk, zeker niet tegenover een rund dat alleen kletsen (in de beteekenis van klappen) verstaat. Als die Boris een kwartier zoek had gebracht om den eeregast te verneuken - wat hem wschl. ook gelukt zou zijn, want die mijnheer Inkijinoff is ongetwijfeld héél bête - dan had hij zelf een lulliger figuur geslagen, voor mijn gevoel. Het smoel van den vent bevalt hem niet, zijn smoking ook niet; hij geeft gehoor aan een primitieve opwelling (waarom in godsnaam niet?) en geeft hem een oorveeg. De ander doet niets terug. Aangenomen dat Boris primitief is geweest en niet elegant - iedere keer als iemand een klets op zijn bek heeft gekregen van een ander zijn er menschen die hun hoofd schudden en zooiets primitief noemen en niet elegant - welk figuur heeft dan de man met de klets op zijn bek die niets terugdoet? Toch niet precies dat van een held naar het hart van Stendhal; of zie je in Inkijinoff een goed leerling van Jezus? Ik voor mij zie hem in zijn smoking een pleefiguur slaan; en als dàt is wat Boris bereiken wilde, dan kan ik alleen maar zeggen dat hij dat effect bij *mij* heeft bereikt. Hij heeft dus de ‘waarde’ van I. bewezen op een manier die niet elegant en eerder primitief was. Bon; waarom niet?

Je kunt bij LaRochefoucauld lezen dat grofheid de éénige manier is tegenover bepaalde lieden.[2] En een kind begrijpt dat - een ‘kind’ par manière de dire, niet als bewijs voor wat jij ‘infantiel’ noemt. Probeer eens op een keer een ‘elegante oplossing’ te vinden als je de schurft hebt aan bv. het ploertje Kuyle. Ik raad je in dat geval: geef hem illico twee patsen over zijn bek en laat iedereen van primitief en onelegant praten.

Dit alles verandert natuurlijk toch niets aan onze manieren van reageeren, omdat die ook instinctief zijn, - ook als ze het ‘elegante’ uit willen. Maar: je m'explique. *Ik* zou zeker veel minder primitief zijn, en veel laffer, dan Boris, althans in een geval als dit. Maar ik kan mij zijn élan heel goed *indenken*.

De Korte Baan is inderdaad beter dan je bijleveldsche verhalenbundel,[3] maar dit komt doodgewoon, denk ik, door het principe van samenstelling. Jij wilde inedita geven; de kans om goede dingen te vinden werd dus 10 × geringer. En de *K.B.* geeft het *bewijs* daarvan!

2. In *Réflexions ou maximes morales*, nr. 129: ‘Il suffit quelquefois d';être grossier pour n'être pas trompé par un habile homme.’
3. Zie 501 n 1 en 2347 n 2.

Ik heb een soort 'keten van verhalen'[4.] in het hoofd en pakken notities, maar tot de uitwerking kan ik niet komen, wschl. door Parijs. Parijs is goed voor 'graffiti'. Zoodra ik ergens rustiger zit - na October - hoop ik weer eens wat steviger achtereen te kunnen werken. Vóór dien tijd heb ik je misschien al eens opgezocht, in Bloemendaal! Zit je daar alleen?

Hartelijke groeten van je

E.

2967. *Aan J. Greshoff: Parijs, 17 juni 1936*

Beste Jan,

Ik heb vage plannen om alleen met jullie mee te reizen, als jullie naar Portugal gaan. Geef me dus op - gegeven dat het idee je niet onaangenaam is? - hoe jullie plannen precies zijn: vanwaar weg, op welke manier, hoe lang in Portugal (ik denk dat ik niet *zoo* lang blijf) en waar? en wanneer in Lissabon?

Ik heb het vervelende gevoel dat je van de aardbol verdwenen bent. En al zou Holland je opgeslokt hebben, dat is voor mij géén troost.

Laat dus spoedig wat hooren! Ook *prijzen*, als je die weet.

Veel hartelijks van steeds je

E.

Parijs, 17 Juni 1936.

2968. *Aan H. Marsman: Parijs, 17 juni 1936*

Parijs, 17 juni

Beste Henny,

Jason was niet 'prominent', maar Jouhandeau is het wel, en Céline (voor de kalveren) ook. Bep zal spoedig een stuk zenden over *Eyeless in Gaza* van Huxley.[1.] Ik schrijf hierna dus over Céline + Pollés (tegelijk). Ik wil best over Vic schrijven; zend het boek dus maar. Moet dat omgaand?[2.]

Wat ik lees? Georges Sorel, en nu Renan. Daarna wschl. wat sov-

4. 'De onzekeren'.
1. Niet achterhaald.
2. Zie 2933 n 2.

jet-Russen, daarna weer Sophocles. Ik kom absoluut niet tot schrijven van grooter werk, maar het 'rijpt' steeds en ik ga er zeker aan beginnen zoodra ik weg ben van hier, dus na 1 Oct. a.s. De vraag is: waarheen? Wij weten dat nog altijd absoluut niet.

Verder gaat alles vrij goed. Ik heb geen fut om er lang over uit te wijden; het is ook vervloekt warm vandaag. - Plannen: we gaan òf ergens met Gille en Alain in België zitten (voor de goedkoopte), of Bep gaat met Alain ergens alleen heen en ik met de Greshoffs mee naar Portugal - ook om daar 'poolshoogte' te nemen. Maar dit zijn ook maar *plannen*.

Van de titels die je me opgaf, vind ik *Kruis of Munt* heel goed. Daarna misschien *Tweeërlei Norm;* maar dekt dat de inhoud?

De staking is voorloopig klaar. Er is eindeloos gelul over - van communisten, anti-communisten, ex-communisten, socialisten etc. Men zegt dat het tòch den kant van de revolutie uitgaat, maar pas over 3 maanden. (Wij hopen dan weg te zijn.) Of er komt al eerder oorlog. Enz. - Het is me te stompzinnig, zoo langzamerhand, te warrig en te ongaar, om er verder over te denken. Europa is 'abruti'; om diè reden alleen zou ik al naar de tropen willen.

Maar misschien is Portugal iets?...

Hartelijke groeten van je

E.

2969 (948). *Aan M. ter Braak: Parijs, 18 juni 1936*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

2970 (949). *Briefkaart aan M. ter Braak: Parijs, 18 juni 1936*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

2971. *Aan J. Greshoff: Parijs, 18 juni 1936*

Beste Jan,

Wat zal Henny blij zijn met zijn eindelijk gekregen prijs![1] En heb

1. Nadat de toekenning van de C.W. van der Hoogt-prijs van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde voor 1935 aan Marsman was ingetrokken, kreeg hij in 1936 de prijs wel. Zie ook 2567 n 1 en *Blocnote klein formaat.* Den Haag 1936, p. 156-158 (niet in *Vw*).

je mijn benoeming gezien? Wat een lust tot omhelzen! Ik zal toch maar nee zeggen.[2.]

Het gedoe met *Gr. Ned.* is in orde. Ik heb nu revisie en alles; ook een afspraak met Went om hem iederen 1[en] van de maand de copy te zenden. Je hoeft je dus niet meer moeite te geven voor deze aangelegenheid.

Doe je nog wèl moeite voor dat postje van secretaris? Als ik dat krijg, ga ik van hieruit naar Holland en vervallen voorlopig alle andere plannen. Ik wil de arme Coenen,[3.] hoewel hij niet in de wieg gesmoord is en hoewel ik hem persoonlijk niet ken, best 'bemedelijden', maar zijn gelul in *Gr. Ned.* zal ik niet betreuren!

Hou je taai in Holland, met de examens, etc. Het zal me benieuwen òf we nog samen naar Portugal trekken. Niets is zeker meer, in deze wereld...

Dank voor Polti, de opgave.[4.] Hartelijk gegroet door mijn vrouw Bep ex-de Roos, en door steeds je

E.

2972. *Briefkaart aan H. Marsman: Parijs, 18 juni 1936*

Parijs, Donderdag

Beste Henny,

'Gefeliciteerd' met je prijs! Het is, in dit geval, tòch een overwinning. Ik hoop dat je er plezier van hebben zult.

Heb je gezien dat de Mij mij ook benoemd heeft? Is dit één en dezelfde behoefte tot 'erkenning'? Ik ben zoo verteederd dat je de prijs gekregen hebt, dat ik haast ja zou zeggen. Maar zal het toch maar *niet* doen...

Hartelijke groeten, ook voor Rina en van Bep-de-Roos,

je E.

2. *Het vaderland* van 17 juni 1936 (av.) berichtte, dat o.a. Ch. E. du Perron te Chaumont-Gistoux benoemd was tot lid van de Maatschappij. In *Het vaderland* van 19 juni 1936 (av.) stond hieromtrent de volgende mededeling: 'De heer E. du Perron verzoekt ons te melden, dat hij zijn benoeming tot lid van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde niet kan aanvaarden, aangezien hij op het lidmaatschap geen prijs stelt'.
3. Frans Coenen (geb. 1866) overleed op 24 juni 1936.
4. Zie 2964 n 5.

2973. *Aan G.O. Tissing: Parijs, 18 juni 1936*

Parijs, Donderdag.

Beste Adé,

Kom je nu spoedig? Ik kijk met ongeduld naar je uit. - Ook is het op het oogenblik heerlijk hier; over een tijdje is het misschien te warm.

Je hoeft wat dat boek betreft niet meer naar Ter Braak,[1.] want ik heb het hier te pakken gekregen (het is overigens flink beroerd). Maar Bep vraagt of je uit de apotheek wat bizondere druppels voor het zoontje wil meebrengen? welke druppels precies schrijf ik hieronder.

Telegrafeer den trein waarmee je komt. De beste is een, die ± 10 uur uit Den Haag gaat en hier om kwart voor 5 ongeveer aankomt. We hebben dan nog een stuk van den namiddag en den heelen avond.

Hartelijke groeten van je

E.

Die druppels heeten *Halitran 1200;* als je de keus hebt tusschen een grooter en een kleiner fleschje, dan graag het grootere. Dank.

(Je hebt mijn vorige brief toch wel ontvangen? Ferdy gaf mij op: 493. jij 493.)[2.]

2974. *Aan H. Mayer: Parijs, 19 juni 1936*

Beste Henry,

Ik las die benoeming in de krant van Menno en vroeg Menno in diezelfde krant aan te kondigen dat ik bedank. Als die heeren mij schreven naar Gistoux, zal ik hun missive nooit ontvangen. Ik vroeg Menno mij het juiste adres op te geven, dan schrijf ik ook nog naar die M[ij] zelf.[1.] Wat een moeite allemaal; en waarvoor?

Dank voor de Hardy's en de portretten. Ik wou alleen maar dat er wat jeugdiger portretten in omloop waren, want hij is hierop al wel erg afgetakeld, en een ‘mooie kop’ is het wschl. nooit geweest.

1. Zie 2961.
2. Zie 2980.
1. Niet teruggevonden in het archief van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde.

Bel mij op als je in Parijs bent, we spreken dan af voor een ontmoeting, hier of elders. Mijn telefoonnr. is *Aut* (euil) 54.40.

Tot ziens! Iets meebrengen uit Holland? ik zou niet weten wat. Hartelijke groeten van je

E.

Parijs, Vrijdag.

2975. *Aan J. Greshoff: Parijs, 20 juni 1936*

Parijs, 20 Juni 1936.

Beste Jan,

Dank voor je brief. Van de reis naar Portugal zie ik alweer af: het is op zichzelf wel niet duur, maar voor ons te duur. Ik ga dus wschl. met Bep en Alain, en Gille, in een belgische vacantiestreek, dat is nu eenmaal het goedkoopste op aarde.

Je moet me maar veel schrijven uit Portugal. Als je brieven *erg* 'pro' zijn, gaan we er misschien wel wonen. Ook als de prijzen daar wèrkelijk zoo meevallen; dat moet je me dus allemaal berichten.

Als we 1 Oct. van hier vertrekken, moeten we toch weten waarheen! Holland, Indië, België, Zuiden v. Frankrijk, Portugal, Spanje (Mallorca?), - soms denk ik: waarom niet de Transvaal?

Die historie met Gille, die niet opschiet, zit mij ook dwars. Ik moet toch zoo zoetjes aan weten òf hij nu naar Morlanwelz kan of niet?! Mijn schoonzuster vertrekt 8 Juli a.s. naar Indië. Ik zou het haar vóór dien tijd nog willen doen weten.

Ik begrijp *niets* van je plannen om in Holland weinig lieden te zien: 'alleen Romein' en dan Slau. Waarom in godsnaam Henny niet, en Menno en Jany? Is dat om de *Vlugschriften*? Maar ik denk dat het met deze sombere plannen wel losloopt. In Parijs wou je ook niemand zien, en toen je wegging had je alles achter je, alle Hans van Loons en Leo Koks en Mieltje Schrammen die hier maar te vinden waren. 'Zoo is het leven!'

Mijn secretariaat van Gr. Ned. is dus ook vervlogen. Tant pis.

Ik verwacht mijn vriend Adé Tissing hier; misschien dat *hij* een 'openingetje' voor me ziet in Indië? Desnoods bij de boekhandel.

Later meer. Hou je taai en veel hartelijke groeten van ons beiden.

Steeds je E.

2976 (951). *Aan M. ter Braak: Parijs, 21 juni 1936*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

2977 (952). *Prentbriefkaart aan M. ter Braak: Parijs, 22 juni 1936*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

2978 (954). *Prentbriefkaart aan M. ter Braak: Parijs, 29 juni 1936*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

2979. *Naamkaartje*[1] *aan E. van Moerkerken*[2]*: eind juni 1936*

Juni '36.

[3]Van E. du Perron met dit voorlopige teken van persoonlik kontakt.

[4]Zou u mij de regel van Van Schendel kunnen opgeven met die 'ondragelike continuiteitsfout'?[5] Ik heb ernaar gezocht, met Ter Braak, en wij hebben beiden niets gevonden.

2980. *Aan A.A.M. Stols: Parijs, 2 juli 1936*

Parijs, 2 Juli 1936.

Beste Sander,

Zou je namens mij aan den heer G.O. Tissing, Laan van Meerdervoort 493, Den Haag willen zenden:

1 ingen. ex. *Een Voorbereiding*
1 ingen. ex. *Bij Gebrek aan Ernst*
1 ingen. ex. *Mikrochaos*
1 ex. 3 dln. *Cahiers van een Lezer*.

Bij voorbaat dank. Hoe gaat het verder? Hier nogal goed. Er zijn

1. Met voorbedrukte naam: E. du Perron. Dit kaartje lag in een aan Van Moerkerken gezonden exemplaar van *Nutteloos verzet*.
2. E. van Moerkerken (geb. 1916), cineast en fotograaf. Ontmoette DP voor het eerst begin december 1935 in café Flore te Parijs, geïntroduceerd door Jef Last, en een tweede keer op 1 juni 1936 in café Le Murat. Bij deze tweede ontmoeting was ook Ter Braak aanwezig.
3. Tekst op de bedrukte zijde.
4. Tekst op de blanco zijde.
5. '...Hij zette de kaars dicht bij de rekeningen. Het was een oud boekje...'. In A. van Schendel, *Een Hollandsen drama.* Amsterdam: Meulenhoff 1935, p. 1.

groote plannen om in Nov. of Dec. naar Indië te gaan. Zou ik daar iets voor je kunnen doen?

Hartelijke groeten van je

E.

2981. *Aan G.O. Tissing: Parijs, 3 juli 1936*

Parijs, 3 Juli.

Beste Adé,

Het is hier 'leeg' sinds je vertrek,[1] en ik maak er dan maar gauw gebruik van om weer van allerlei op te krabbelen. Gelijk hiermee zend ik je het ontbrekende deel Couperus. Verder schreef ik aan 3 uitgevers om je al mijn boekjes te zenden; je krijgt nu (als ze allemaal hun plicht doen):

Van Stols:

Een Voorbereiding (2e druk, die van jou is uiterst zeldzaam geworden, er zijn er misschien maar 70 exx. van in omloop, want ik heb de grootste hoop 'gedoeroekt')[2];

3 dln. *Cahiers van een Lezer* (zijnde: 1. *Voor kleine Parochie; 2. Vriend of Vijand;* 3. *Tegenonderzoek*);

Bij Gebrek aan Ernst (definitieve druk: hierin staat nl. géén poëzie, en de verhalen zijn met 2 of 3 vermeerderd);

Mikrochaos (dit is mijn volledige poëzie tot dusver gebundeld - er is nog wel een klein bundeltje hierna, maar dat is nog niet uit. Hierin staat ook heel *Parlando*, en zelfs verbeterd).

Van Van Kampen[3]:

Nutteloos Verzet (2e druk, vermeerderd met één verhaal);

Uren met Dirk Coster.

Van Querido[3]:

De Smalle Mens.

Ga maar niet de heeleboel achter elkaar lezen, want dan krijg je misschien een indigestie van me en lust om niet meer in Parijs te komen.

Laat wat hooren. Heel hartelijke groeten van Bep en een hand van je

E.

1. Tissing was op 1 juli vertrokken na negen dagen in Parijs te zijn geweest.
2. Gedoeroekt: opgeruimd.
3. Niet teruggevonden.

2982. *Aan J. Greshoff: Parijs,*[1] *4 juli 1936*

Parijs, 4 Juli 1936.

Beste Jan,

Wat een afschuwelijk einde, dat van Coenen! Ik zal tòch zijn rotstukjes niet betreuren; maar van wat je me schreef kreeg ik kippevel. Je vraagt je soms af of er niet een zeker verband moet bestaan tusschen sommige karakters en den dood dien de eigenaars van deze karakters lijden. - Moet er nu in het volgende nr. van *Gr. Ned.* niet een groot artikel over Coenen komen van iemand bv. die zoowel hem als zijn werk erg goed gekend heeft? Dat lijkt mij het minste. De *N.R.F.* wijdt wel een héél nr. aan Thibaudet, die toch maar een 'vast medewerker' was.

Het is vervelend te hooren dat je van het eene rotwerk in het andere gevallen bent, maar de verlossing is goddank nabij. Nog maar 10 dagen! dan begint de groote reis.

Voor ons beginnen de plannen zich af te teekenen. Mijn oude vriend Adé Tissing - een van de aardigste en meest authentieke menschen die ik ooit gekend heb - is hier 9 dagen geweest en heeft me warm gemaakt voor Indië; des te meer waar hij met preciese details aankwam. Hij stelt ons voor: een huisje, 37 K.M. boven Bandoeng, dus heelemaal in de 'bergen', in een prachtige tuin, en met voor Bep natuur zooveel ze maar wil, waar wij en pension genomen worden door de ex-huishoudster van een overleden planter van wien dit eens het buitenverblijf was. Wij krijgen het heele huis en het mensch in kwestie trekt in de bijgebouwen en zorgt voor ons, en dit alles - huis en pension - kost ons wschl. 50 gldn. in de maand. Daarbij komen dan natuurlijk onvoorziene uitgaven, maar wat zeg je van zo'n 'basis'? Mijn schoonzuster, die 8 Juli uit Holland vertrekt, zal het huis voor ons gaan zien en nadere berichten sturen. Als alles lukt, gaan we in November, uiterlijk December, naar Indië en kunnen 1937 daar beginnen.

Het klimaat daar is geen Batavia, maar heerlijk; voor Bep en Alain dus prachtig om te acclimateeren. Ik hoop dààr dan *De Onzekeren* te schrijven en intusschen uit te zien naar de 'baan', waar het dan toch van moet komen. Misschien valt er zelfs nog iets te doen in Bandoeng zelf, met een tijdschrift of zoo, waarvoor ik dan jou, Menno en iedereen hoop te vragen. Maar als niets lukt en ik daar evenveel

1. Briefhoofd: Le Murat, café te Parijs.

nullen op mijn sollicitaties krijg als hier, dan is de armoede daar altijd heel wat beter te dragen dan in Europa; een inlandsch huis met zon is beter dan een parijsche achterbuurt.

Enfin, dat is allemaal ver vooruit praten. Bep voelt veel meer voor Indië dan voor Holland, dat ze gewoon *verafschuwt*, want als dit niet zoo was zou ik van mijn kant het best nog in Holland willen probeeren. Maar mijn kansen zijn dààr grooter, en zelfs op ieder gebied. Als *De Onzekeren* daar niet lukt, kan ik direct beginnen aan een boek over Indië zelf, terwijl ik over Holland noch in roman- noch in andere vorm ooit hoop te gewagen.

Neem dit alles niet voor *vast* aan; het zijn maar plannen, en er kan nog van alles tusschen komen. Maar op het oogenblik zit er toch teekening in en het zou mij niet verwonderen als wij ons na 15 October, als wij in ieder geval van hier weggaan, zouden moeten voorbereiden op een afscheid van al de europeesche beminden.

Hartelijke groeten, ook van Bep en aan Atie, een hand van je

E.

2983. *Aan E. van Moerkerken: Parijs, 5 of 12 juli 1936*

Geachte Heer,

Dank voor de gezonden foto's.[1] Ik zou meer van uw werk willen zien; deze twee proeven lijken mij aardiger als 'idee' dan geslaagd als camera-kunst. Misschien hebt u ze daarom wel voor mij uitgezocht?

Wat u over die arrivisten-ironie zegt (*arrivés*-ironie is juister) is heel aardig. Wat de 'lachspiegel' betreft,[2] daar zit een subtiele redenering aan vast, waarover we het nog wel eens zullen hebben als ik u weer zie. Lange brieven schrijven gaat me steeds slechter af; en ook ik zou meer van u af moeten weten dan ik nu doe. Maar met 1 Oktober a.s. verlaat ik Parijs, al weet ik nog steeds niet waarheen.

Geloof mij, met vriendelike groeten, gaarne uw dw.

EduP.

1. Anecdotisch-surrealistische foto's met de bijschriften: 'Octroi de Paris', '"Het leven is mooi"' en 'Noordzee'. In E. van Moerkerken, *Reportages in licht en schaduw.* Met een voorwoord van S. Carmiggelt. Amsterdam 1947, nr. 69, 81 en 94.
2. 'Niemand heeft geweten dat hij, toen hij om mijn personnages lachte, om mij gelachen heeft' (Gogol), door DP aangehaald in het nawoord van *Bij gebrek aan ernst.* Herz. dr. Brussel etc.: Stols 1932 (*Vw* 1, p. 295 als motto).

Ik weet niet wie over die surrealistiese tentoonstelling in Londen geschreven heeft; ik *meen* dat de korrespondent in Londen van de *N.R.C.* een zoon is van prof. Huizinga.[3]

Parijs, Zondag

2984. *Aan J. Greshoff: Parijs, 6 juli 1936*

Parijs, Maandag.

Beste Jan,

Is je brief een antwoord op mijn lange brief, of heb je van Henny gehoord over de indische plannen? Hoe dan ook, het staat vrij vast, ja. Zoo vast als plannen in deze tijd staan kunnen. Àls ik plotseling nog een behoorlijke baan vind, in Holland of hier - maar dat is immers uitgesloten!

Je zult het misschien gek vinden, maar ik heb heelemaal niet het gevoel dat mijn vrienden mij zullen missen. Althans niet lang. Mijn vrienden zijn Hollanders of Europeanen, ik voel opeens weer hoe ik in veel opzichten een 'indische jongen' ben gebleven. Ik denk, in alle oprechtheid, dat ik gauw vergeten zal zijn; niet heelemààl natuurlijk, maar voldoende om niet betreurd te worden; wat ook niet gewenscht is. Als ik het daar kan 'bolwerken', zal het een opluchting voor mij zijn, na het gevoel, vier jaar nu al, dat ik hier nergens pas, nergens bruikbaar ben. Ik heb het idee dat ik den laatsten tijd voor mijn vrienden vooral lastig en klagelijk ben geweest; daar kan dan ook een eind aan komen. Neen, alles bij elkaar lijkt Indië mij *de* oplossing.

Het komt er nu op aan deze laatste europeesche maanden behoorlijk door te komen (Juli-November = nog 5 maanden, want Juli is pas begonnen en November reken ik heelemaal mee). Ik denk veel te 'studeeren' nog, en blocnotes te schrijven. Deze blocnotes zal ik in enveloppen doen, in porties voor *Gr. Ned.*; op het oogenblik heb ik tot Aug. '37, dus als ik wegga hoop ik je mijn nalatenschap te kunnen toevertrouwen. Als er dan niet weer een envelop wegraakt, heb

3. J.H. Huizinga, zoon van prof. J. Huizinga, Londense correspondent van de *NRC*., 'Surrealisme in Londen'. In *NRC* van 16 juni 1936 (av.); over een internationale, surrealistische expositie in Burlington Galleries te Londen van 11 juni tot 4 juli 1936.

je tot eind '37 copy van me.[1] Daarna niets meer; wat ik in Indië noteer houd ik voor een eventueel boek over Indië. En zou je dan het honorarium voor die 6 à 7 blzn. per maand geregeld willen zenden aan Simone? dan is dàt een pak van mijn hart tot eind '37.

O ja, in verband hiermee, schrijf mij omgaand wanneer *Godius* in *Gr. Ned.* komt (Aug. of Sept.?), en of het in één of twee keer is?[2] Als het in één keer gebeurt (het is 33 blzn. *Gr. Ned.*), dan zal de 'blocnote' van die maand zeker moeten vervallen? Ik zou liever zien dat je het verhaal in twee keer plaatste en de 'blocnote' door liet gaan; maar het is zooals je wilt. Alleen zou ik het wel graag weten, omdat ik mijn enveloppen-administratie daarop in moet richten.

Hartelijke groeten en later meer.

Je E.

Van Vermeylen heb ik eindelijk bericht; hij is nu pas begonnen.

P.S. - Ik ben benieuwd of je in Portugal portugeesche gedichten zult schrijven, met een merkbaar verschil van bv. degene die je in Sestri hebt gemaakt.[3]

2985. *Aan C. van Wessem: Parijs,*[1] *7 juli 1936*

Parijs, Dinsdag.

Beste Constant,

Gisteren schreef ik je net,[2] en natuurlijk - vandaag je brief. Stuur mij dat stukje over Dekker omgaand terug, dan gaat het in de volgende (of daaropvolgende) *Gr. Ned*[3]; en dan zijn de heeren Van Vriesland en Stroman[4] niet geblameerd. Ik wil graag 'bon prince'

1. Zie 2653 n 1 en 2913 e.v.
2. Zie 210 n 2 en 2687 n 3.
3. 'Met uitzicht op zee'. In *GN* 34 (1936) 12 (december), p. 537-557. Ook in J. Greshoff, *In alle ernst, Overpeinzingen op reis.* Amsterdam 1938, p. 9-112. Het betreft hier reisherinneringen in proza. Op p. 7 van *In alle ernst* komt het enige gedicht van de bundel voor. Het is gedateerd: Lissabon, July 1936. En zie 1764 n 1.

1. Briefhoofd: Le Murat, café te Parijs.
2. Brief niet teruggevonden.
3. In *GN* 34 (1936) 8 (augustus), p. 168-169 (*Vw* 5, p.161-162).
4. Beiden maakten deel uit van de redaktie van *DVB*.

zijn in dezen, gezien dat Dekker er nog meer onaardigheid aan beleeft in *Gr. Ned.* (gesteld dat zulke dingen moeten tellen) dan in de *V. Bl.* Maar het principe van veto's uit te spreken tegen bepaalde stukjes lijkt mij onjuist; die blocnotes drukken *mijn* opinie uit en ik geloof niet dat één mensch in Holland die verwarren zal met de opinie's van Stroman en Van Vriesland. Misschien wil je dat deze heeren nog wel eens zeggen?

Ik ben het volkomen eens met 'verdrek' en al wat je zegt lijkt mij niet daartegenin te gaan. 'Het verdrek' is *minder* subtiel dan 'turfmolm', en 'Verdrek' als uitroep zou werkelijk de meest hollandsche geest nog krachtig herinnerd hebben aan 'verrek'. De speciale manier van die r's te zeggen zou uitstekend vervangen zijn door de *dr.* In *ieder* opzicht vind ik 'verdrek' dus beter dan 'verrek + turfmolm', n'en déplaise de W.C. voor huisdieren die geen mensch achter 'turfmolm' zoekt. Ik begrijp niet dat jou bij een trouvaille als 'verdrek' - die natuurlijk gewoon een 'ingeving' is, maar diè gelukjes moet je hebben! - niet een licht is opgegaan; als *ik* jullie vertaling gemaakt had, zou ik gezegd hebben: 'Verdrek, dat had *ik* moeten vinden!' Maar basta, jij bent op dit gebied 'standvastiger', zullen we maar zeggen, dan ik. Ik zou wel eens willen weten wat Kelk ervan vindt.[5.]

Nu, voorloopig zooveel. Met hartelijke groeten voor jou en mijn verdrek voor de censuur van die twee heeren, steeds je

E.

2986. *Aan H. Marsman*[1.]*: Parijs,*[2.] *7 juli 1936*

Parijs, Dinsdag.

Beste Henny,

Daar is je brief dan! Bep heeft haar stuk over Huxley klaar, maar had het gisteren nog niet verzonden; of ze het vandaag gedaan heeft weet ik niet. Ze is erg geschrokken toen ik haar onthuld heb dat ze voor haar stuk over Spender fl. 4.50 had ontvangen, en heeft uitgeroepen dat Huxley dan ook haar laatste bespreking voor *de Groene* zou zijn![3.] En of ze jou zeggen mocht dat ze het eigenlijk wel een heel

5. Vgl. 'Blocnote klein formaat'. In *GN* 34 (1936) 6 (juni), p. 549 (*Vw* 5, p. 119-120). Zie ook 478 n 2 en 919 n 4.
1. Gedeeltelijk eerder gepubliceerd in *Bw TB-DP* 4, p. 457-459.
2. Briefhoofd: Le Murat, café te Parijs.
3. Zie 2933 n 1 en 2968 n 2.

erg rotblad vindt. Ik heb gezegd dat ik dacht van wel. Ikzelf werk aan dit blad mee om jou en Vestdijk, op zichzelf vind ik het iedere keer weer een even erbarmelijk prul, en wat die ± fl. 5 per maand betreft die ik eraan verdien... enfin, ik kan *alles* gebruiken (met het oog op Simone). Toch zou ik wel graag hooren of die fl. 7. per kolom heelemaal fantazie van me zijn geweest.

Hierbij een brief van Constant. Zeer de moeite waard, om alinea 1, waarin je een imbeciele censuur ziet toegepast door Van Vriesland-Stroman. Ik heb Constant gevraagd deze heeren eraan te herinneren dat mijn meening de hunne niet is en dat niemand in Holland eraan denken zal die meeningen door elkaar te halen. Maar het feit is prachtig: omdat Vic vindt dat Dekker twee goede romans geschreven heeft, mag *ik* niet vinden dat hij meer zogeheeten 'bloed' dan hersens heeft. Ik zou Vic persoonlijk hierover schrijven als ik nog goed met hem was; nu basta. Ik aanvaard als 'bon prince' deze 'veto'-kolder en zal mijn stukje zoo gauw mogelijk in *Gr. Ned.* zetten: voor Dekker, als die 'gespaard' moet worden, is het daar 2 × zoo onaangenaam, en de heeren Vriesland-Stroman zijn dan niet 'geblameerd'. - Een van de dingen die een voordeel zijn in Indië is, dat als je met zulke censoren te doen hebt, je ook te doen hebt met *uitgesproken* patsers.

Tweede alinea is treffend voor Constant's angst om het minste over zich te laten gaan. Ik schrijf hem dat 'verdrek' *minder* subtiel is dan 'turfmolm', en krachtiger hollandsch. Jij of ik zouden, als wij *Ubu* vertaald hadden, bij zooiets zeggen: 'goddome, ja!' Constant is weer bang dat hij nòg een veertje verliest.

Wat Koch[4.] over Indië zegt is misschien heel juist. *Misschien.* Ik vraag het te zien en ondervinden; *ik* zal zeker heel wat sympathieks daarginds terugvinden, maar hoeveel 'romantiek' is daar niet in, en hoeveel verrots staat er misschien niet tegenover? *Ik weet van niets.* Ik ben bang dat de helft van mijn persoonlijkheid (in de filosofische zin), hier in Europa jaar-in jaar-uit 'veroverd', daar misschien opeens zal wegsmelten. Bep wil veel liever naar Indië dan naar Holland, omdat Indië het onbekende is; maar zij gruwt nu al van de portie Holland (en welk rot-Holland misschien) die zij in Indië zal terugvinden. Verder is zij bang dat ik daar zóó veranderen zal, dat zij eigenlijk naast een nieuwe man leven zal; als het voor ons *allebei*

4. A. Koch (1899-1946), schrijver en leraar Nederlands, die met verlof in Nederland was. Komt als Arnold Meerman voor in DP's *Een voorbereiding*.

nieuw was, zegt zij, zou zij er veel minder tegenop zien. Maar hoe dan ook, we hebben ongeveer besloten, zij ook.

Natuurlijk, *vast* staat niets, omdat er in principe altijd nog iets tusschen kan komen. (Bv. Colijn zou mij kunnen vragen secretaris van hem te worden of mij een lijfrente geven om niet een boek over hem te schrijven.) Maar àls er niets tusschen komt, waar heel veel kans op is, dan gaan we ± 15 Nov. of begin December, en beginnen 1937 dan daarginds.

Mijn voorloopige plannen daar zijn zoo:

1. probeeren *De Onzekeren* af te maken (2 jaar).
2. een boek over Indië te schrijven, notities, etc. (nà die 2 jaar een 3e jaar).
3. een indische roman te maken (nogmaals 2 jaar? - maar dit kan in Europa ook).

Natuurlijk kan het best dat de *Onzekeren* daar niet lukken. Dan begin ik meteen aan no 2. Het kan ook zijn, dat niets lukt. Dan zoek ik meteen een baan. Ook wat dàt betreft, heb ik daar meer kans dan hier. Tenslotte: als ik niets vind, bv. omdat alles op een 'mij verkoopen' neerkomt en ik dat niet wil, dan is *armoede* daarginds heel wat beter te dragen dan hier. Heel wat liever in een inlandsch huisje met zon eromheen, dan in een parijsche achterbuurt bv., met winter en koollucht en stront.

Andere mogelijkheid: dat ik in geen geval in Indië blijven kan en zelfs *spoedig* terugkeer, omdat noch Bep noch ikzelf het daar meer kunnen harden. Dat is volstrekt niet uitgesloten. Maar dan *weten* we wat we aan Indië hebben en we zijn onze 'droom' en 'vooropgezette idee' van nu kwijt. En een boek kan ik van die mislukking dan ook maken, bv. onder den titel *Aller et retour*![5]

Nu de oorzaken, vraag je. Adé Tissing, een van mijn allerbeste vrienden, is hier geweest en heeft mij warm gemaakt. Op 37 K.M. boven Bandoeng, in de bergen heelemaal, dus in een heerlijk klimaat (wat vooral voor Bep en voor Alain van belang is, in den eersten tijd) is een 'pondok' (soort buitenverblijf) van een eens rijk planter, die nu dood is, maar die die 'pondok' heeft gegeven aan zijn ex-huishoudster. Deze vrouw woont er nog en wil het huis verkoopen of verhuren, omdat zij het niet onderhouden kan. Adé, die haar heel

5. In DP's nalatenschap werd een ontwerp aangetroffen voor een vervolg op *Het land van herkomst:* 'Terug en terug'. Bovendien bleek, dat DP van plan was samen met Cola Debrot een roman-in-brieven te schrijven over het weerzien van hun geboorteland (zie 3067).

goed kent, wil haar nu voorstellen ons het heele huis af te staan en ons meteen 'en pension' te nemen. Het mensch kookt heel goed, want heeft vroeger natuurlijk altijd voor den planter gekookt en is 'welgemanierd'; spreekt wschl. een mondje hollandsch (voor Bep prachtig), verstaat het althans. Verder moet zij heel geschikt zijn, vrij oud nu al, en geen draak. Het huis is vrij oud en een beetje vervallen, maar kan voor een klein beetje geld worden opgeknapt (Adé en eventueel mijn schoonzuster, die nu terug is naar Indië, zorgen daarvoor); verder is het gemeubeld, wat voor den eersten tijd bèst is; verder staat het in een prachtige verwilderde tuin, een indische tuin, dat is gemakkelijk 3 × zoo groot als een tuin in Holland. En de natuur eromheen is prachtig; je kunt wandelen tot je er zat van bent - en Bep is van wandelen niet gauw zat. Laatste detail: de planter in kwestie heette Halewijn; wij komen dus in het 'huis van heer Halewijn' en in de bergen, is het niet om Nijhoff dol te maken van jalouzie?[6.]

Nu zal dit alles wel tè mooi zijn. Er is natuurlijk allerlei beroerds aan ook. De vraag is alleen maar: wat overweegt.

Ik heb op het oogenblik schoon genoeg van Parijs, van de bedreiging met allerlei politieke rotzooi hier, en zelfs van de intellectueele lullificatie. Ik vond het een opfrissching om dien goeden Adé terug te zien. Hij is absoluut geen intellectueel, maar hij wordt rood van emotie als je hem een vers voorleest; en zijn heele geheim is dat hij *jong* is gebleven (een levend voorbeeld, zegt Bep, van Menno's theorie over het niet verkalken van den puber!); hij is in geen enkel opzicht een bourgeois, en (het is weer Bep die spreekt) door-endoor authentiek. Kortom, Bep vindt hem erg sympathiek, en *hij* zou voor ons door het vuur gaan. Hij woont op een onderneming, 15 K.M. hoogerop (alle menschen op die onderneming hebben *Het Land van Herkomst* gelezen en vinden het indische gedeelte 'mietersch'![*]) en kan met zijn Ford-autootje iederen middag bij ons komen. (Hij is al bereid ons dit autootje af te staan voor eventueele reizen door Java, waar Bep van sprak.) En verder is er een autobus naar Bandoeng, zelfs 3 of 4 per dag, heen en terug, vlak bij ons huis, - dat van Halewijn dan.

Wat zeg je van dit alles? Als het opeens allemaal onbewoonbaar blijkt, dan vinden we wel wat anders. Als ik een 'baan' moet zoeken,

6. Vgl. M. Nijhoff, 'Heer Halewijn'. In *De gids* 97 (1933) 6 (juni) p. 322-347.

* Van het europeesche vinden ze dat het eigenlijk schade doet aan de rest en dat je dat beter *niet* lezen kunt, - wat precies uitkomt!

moeten we bovendien elders wonen. Maar dit is in ieder geval te probeeren, lijkt mij, vooral waar Bep nu al zegt dat zij geen Hollanders wil zien, geen 'omgang' wenscht, en alleen maar van de indische natuur wil genieten met Saint Léger-Léger of Claudel (vergeef het haar!) onder een boom. Tegen dien tijd vind ik ook nog wel de mémoires van Boeddha voor haar.

Ik ga dit avontuur - om de verantwoordelijkheid, om de onzekerheid tegenover *mijzelf* ook - heelemaal niet zoo opgewekt aan als je, dezen brief lezend, misschien denkt. Maar aan den anderen kant: ik heb genoeg van Parijs; ik wil werken; het *is* hier te duur; en in Holland krijg ik niets; terwijl Bep het daar veel beroerder vindt dan in Indië. Verder kan Indië mij 'stof' geven, Holland niet. (Lijn Pijke Koch.)[7.]

O ja, ik vergat te zeggen dat Adé ons wonen + eten, voor alle drie, berekent op een maximum van fl. 60. 's maands! Laat ons zeggen, met alles mee, fl. 100.; daarvoor kunnen we dan nog naar Bandoeng of er kan eens een dokter komen voor Alain. Als dus niet *alles* tegenvalt!... Maar nogmaals, dat kàn.

Anders zie ik over een paar jaar Menno, jou, Jan, iedereen naar Indië gaan, om daar de europeesche cultuur te brengen in een tijdschrift gedrukt door toko Nix[8.] (dit is een bestaande firma en geen grap) te Bandoeng! - 'Wàh, seh! indisch drukwerk, eerste klas, sèh!'

Laat nu eens van jouw plannen hooren. Ik ben moe van het pennen. Zend dezen brief door naar Jany, dien ik ook nog schrijven moet, dan hoef ik niet alles over te doen, want beter dan dit lap ik het hem niet meer. En ook aan Menno misschien? Veel hartelijks onder ons 4,

steeds je E.

2987. *Aan J. Greshoff: Parijs, 8 juli 1936*

Parijs, Woensdag.

Beste Jan,

Dank voor je brief en de uitvoerige lijst. Natuurlijk zien we elkaar nog, als je 3 Sept. in Brussel bent. Misschien vragen we je zelfs nog om na 15 October voor een maand een gemeubeld appartement

7. De schilder Pyke Koch (geb. 1901) verkoos als woonplaats elk land boven Nederland.
8. Zie 3108 n 3.

voor ons te zoeken, bv. in Tervueren. Daarna dan nog 14 dagen in Holland, als we ± 1 December weggaan.

Nu dit nog: zou je het zoo kunnen schikken dat *E poi muori* in 2 stukken verschijnt, in Oct. en Nov. bijv.? Of als je het per se compleet wilt plaatsen en de blocnote die maand vervalt, zet dan in het volgende nr. *twee* porties blocnote. Anders kom ik heelemaal niet meer uit met mijn 'administratie'.

Ik heb mijn porties nu zoo ingedeeld dat ik per maand *6* blzn. in *Gr. Ned.* heb; dat maakt dan 15 pop per maand voor die arme Simone; ce n'est pas le Diable! - Maar deze maand heb ik nog maar 5 blzn. en nu wou ik erg graag er een 6e bij hebben, vooral nu *E poi m.* zoo lang wordt opgeschoven. Ik schreef hierover naar Went, maar misschien maak jij het nr. op, dat is natuurlijk nog beter. Ik heb 3 redenen voor deze blzij: 1. dat ik best een rijksdaalder meer wil verdienen (ik kreeg nu al maand op maand fl. 12,50); 2o. dat het opruimen van één blzij copy meer mij erg goed uitkomt met mijn 'administratie'; 3o. dat ik op deze blzij een notitie wil zetten over Dekker (Maurits), die in mijn copy voor de *V. Bl.* 'gecensureerd' is door Vic van Vriesland en B. Stroman, omdat... de heeren het niet met mij eens waren! Daar het een notitie betreft van 7 regels, heb ik gevraagd mij die omgaand terug te sturen; maar ik stel er nu een zekere eer in, dit stukje 'contant' elders te publiceeren.

Voilà; wil je het noodige doen - of toelaten - voor deze kleine wijziging?

Schrijf nog een paar woordjes uit Brussel. Wat een energiekeling ben je om nog even naar Luxemburg te gaan! ik geloof niet dat ik je dat zou nadoen. Over Indië mondeling meer, en alvast heel veel prettigs toegewenscht voor Portugal.

Steeds hartelijk je

E.

2988. *Briefkaart aan C. van Wessem: Parijs, 9 juli 1936*

Parijs, 7 Juli '36.

Beste Constant,

Het is zoo goed als zeker dat ik ± 15 Nov. of 1 Dec. a.s. naar Indië ga. (Ik hoop tegen dien tijd in Holland ook van jou afscheid te nemen). Is het, met het oog daarop, mogelijk mijn *Graffiti* voordien te laten verschijnen: in October bv.? Ik zou dat wel zeer op prijs stel-

len. Laat even hooren wannèèr je zelf besloten had het bundeltje te laten verschijnen, misschien komt dit heel goed uit met mijn - bijna ‘ultiem’ - verlangen!

En verder?...

Hartelijke groeten van je

E.

2989. *Aan C. van Wessem: Parijs, 9 juli 1936*

Parijs, Donderdag.

Beste Constant,

Zou je bijgaand stukje in de *Graffiti* willen zetten,[1] in ruil voor de gecensureerde regelen? Dit moet dan direct aansluiten bij de notitie over Stendhal-Tolstoï; met geen sterretjes zelfs ertusschen. Wel natuurlijk ‘tot besluit’; dus onder wat ik je nu zend.

Ik kreeg net drukproeven van *Gr. Ned.* en heb wschl. nog een bladzij tot mijn beschikking, waarop ik dat stukje over Dekker zetten kan - die dan ‘minstens twee goede romans’ geschreven heeft met de afglans van de hersens van Dostojevsky en van Dreiser en met zijn eigen rijke *bloed.* Wat die twee beschermers van 's mans talent hiertegen hebben, begrijp ik nog steeds niet. Zijn *zij* soms wel van opinie dat men hersens moet hebben om twee goede romans te schrijven? Cela m'étonnerait.

Ik vind deze heele censuur wat zielig, en weer op-en-top ‘Holland’. Ik kan me niet voorstellen dat zooiets bij de *N.R.F.* bijv. zou kunnen voorvallen, du moment dat men niet meer te maken heeft met een debutant, maar met een auteur die voor zijn eigen opinie kan instaan. - Met dat al, zend mij inderdaad *omgaand* die gecensureerde regelen, als je het nog niet deed, want de proeven moeten terug.

Met hartelijke groeten, je

E.

2990. *Aan c. van Wessem: Parijs, 10 juli 1936*

Parijs, Vrijdag.

Beste Constant,

Daarnet het stukje gekregen, dus dank. Het mooiste van alles is dat

1. De alinea die voorafgaat aan de extra interlinie in *Vw* 5, p. 144. In *Graffiti* de alinea op p. 14-15.

ik nu merk dat ik zelf toegeef dat Dekker 14 romans geschreven heeft (met bloed); ik zeg niet dat ze leelijk zijn en *hij* zegt dat hersens niet noodig zijn (hij heeft hier zelfs uitvoerig over gedaasd). Nu komt Vic vertellen dat minstens 2 romans (op de 14) goed zijn. Ik vind dat bepaald weinig vleiend voor deze heer, die zich immers juist laat voorstaan op het *aantal* van zijn romans. Maar soit...

Ik kom op de verdrekkerij terug, omdat ik ook nu pas merk dat we elkaar blijkbaar verkeerd verstaan. De fout begint, zie ik nu, bij jouw opvatting van het fransche 'merdre'. Welnu, ik geloof dan dat je je absoluut vergist als je denkt dat die extra-r alleen een geluidsversterker is; immers het accent valt op de 'e' en het woord kan zonder d sterk genoeg worden uitgebracht: 'mè-èrde!' Die r in de *tweede* lettergreep zou het accent op de eerste, de kracht daarvan, dus eerder opheffen. 'Men*dre*' is een deformatie, tegelijk om de farce en om de 'schijn-van-fatsoen', zooals ik schreef, om een woord te maken dat eigenlijk dus *niet* een vies woord is.* Als je wilt zal ik hiernaar informeeren bij deskundige Franschen, maar tot op heden heb ik nooit gedacht dat een andere opvatting mogelijk was. Maar in ieder geval: de *d* in 'verdrek', kan dan gemakkelijk precies zoo'n geluidsversterker zijn als de r in 'merdre'; d.w.z. het accent valt in 'verrek' juist op de tweede lettergreep: 'verrè-èk!' en als je deze tòch goed uitbrengt (evenals 'mè-èr*dre*')[1] dan heb je precies het equivalent van het grapje vanjarry: 'ver-*drè*-èk'.[2] - Ik geloof verder, met jou, niet aan een literaire of onliteraire vertaling; ik geloof dat jullie vertaling inderdaad heel goed is, maar dat 'verdrek' daarin een extra-trouvaille zou zijn geweest. *Ook* voor het effect op het publiek en alles wat je zelf aanvoert. Of vind je 'verdrek' iets voor een boudoir-vertaling?

Hartelijke groeten van je

E.

P.S. Ik wil deze ubuëske correspondentie wel voortzetten, maar als je verder redeneert, verlaat dan je 'verkeerde weg'.

2991 (955). *Briefkaart aan M. ter Braak: Parijs, 11 juli 1936*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

* Dus wèl een 'bastaardvorm' - et comment!

1. Dubbel onderstreept.
2. Dubbel onderstreept.

2992. *Aan J. Greshoff: Parijs, 11 juli 1936*

Parijs, Zaterdagochtend.

Beste Jan,

Mooi, dat je dat nog hebt kunnen opknappen. Wat *E poi m.* betreft, je kan dat, wat mij betreft, plaatsen wanneer je wilt; mijn 'administratie' (die ook de jouwe is, in dit geval) betreft de *blocnotes.* Ik wou je nl. bij mijn vertrek de heeleboel in enveloppes geven, dus ook over heel 1937. Als ik in Indië ben, zal ik me aan heel andere dingen wijden en is deze notitiereeks afgeloopen; maar ik wou het jou zoo gemakkelijk mogelijk maken, en liefst had ik dan ook (met het oog op Simone's maandgeldje) dat in die reeks niet 'getornd' werd. Vandaar dat ik je telkens weer vraag hoe het dan moet met dat verhaal. D.w.z. of de blocnote dan wèg moet*

Overigens zal ik je in Sept. wschl. voorschot vragen op dat verhaal; ik kan dat geld nl. beter hier gebruiken als we moeten pakken en zoo, dan in Indië. Maar dat gaat misschien wel? Voor mijn part *plaats* je dat verhaal pas in 1937!

Ik wist niet dat Gans zoo'n haremhouder was. Hij scharrelde hier met een arabische intellectueele, zoodat het haast nog treffender was dan een fransch-duitsche verzoening, maar de dame was pokdalig. - Verder is Gans inderdaad, hoewel ook een tikje mythomaan, erg aardig en vooral eerlijk.

Veel plezier bij je vriend met de unspeakable naam![1.] En goede reis, als je niet meer schrijft voor de 15e. Ik zal je de *Graffiti* van de *V. Bl.* graag direct sturen, maar het zou mij verwonderen als ze dan al 'uit' waren.

Ik heb Went gisteren de copy voor die 6e blzij al gestuurd, dus dat is in orde. Over den heer Dekker heb ik mij nu 'nader uitgesproken'. Het zal wel een geschikte vent zijn, maar zijn interview in *D.G.W.*,[2.]

* Dat stuurt nl. dan mijn heele enveloppen-serie met de *maanden* erop in de war. En dat is dan *de* manier om weer een envelop te laten wegraken.

1. Zie 1245 n 4.
2. Zie 2800 n 5.

waar ik door geïnspireerd werd, stonk van de ratéïgheid. En hij *haat* Menno. Hartelijk je

E.

Men kan hier foto's koopen (75 centimes elk, het eene is niet duurder dan het andere) van de kolonel[3] en van Blum. Wil ik ze je sturen?

2993. *Briefkaart aan A. Roland Holst: Parijs, 11 juli 1936*

Parijs, Zaterdag. *(11 Juli '36)*

Beste Jany,

Ik heb je niet geschreven omdat er niet veel te vertellen viel, en ook omdat ik wachtte op je *Shelley*, die niet kwam (die er nu nòg niet is). Intusschen kwam mijn oude vriend Adé Tissing hier - hij is nu planter in het Bandoengsche - en maakte ons warm voor een huisje in Indië; en zoo zoetjesaan hebben we nu wel besloten om te gaan, hetzij in Nov., hetzij in Dec. a.s. In October (1 of 15, dat weet ik niet precies) moeten we in ieder geval van *hier;* daarna blijven we dan nog wat rondhangen, in Holland of België, om 'afscheid te nemen'; maar tegen dien tijd hoor je dat nog wel nader, en ik hoop je zeker nog terug te zien, Bep ook, vóór we verdwijnen. Ik schrijf je nu een briefkaart omdat ik dezer dagen èn Jan èn Henny uitvoerig hierover schreef[1] - het uitvoerigst aan Henny - zoodat de moed mij ontbreekt om het nog eens te doen. Ik heb Henny gevraagd om jou en Menno mijn brief door te zenden; misschien heeft hij dat al gedaan? - Verder is alles hier als gewoonlijk. En jij? Werk je? Heb je andere dingen die je aandacht ernstig bezighouden? Schrijf over een tijdje weer eens, misschien als je *Shelley* terugvindt. Veel hartelijks van ons allebei, steeds je

E.

P.S. Het kàn zijn dat we je, vóór ons vertrek, nog vragen om je huisje, maar het is niet wschlijk. Maar zoo ja, hoe lang vooruit moeten we je dan waarschuwen?

3. Zie 2270 n 1 en 2994 n 1.
1. 2982 en 2986.

2994. *Prentbriefkaart*[1] *aan J. Greshoff: Parijs, 13 juli 1936*

Ik kijk nog nijdig uit m'n spleten,
Maar Frankrijk heb ik niet gered.
Eens zal de wereld mij vergeten,...
Tant pis! Ik sterf gerust in Bed[*]

Juli 1936.

2995. *Aan H. Marsman: Parijs, 13 juli 1936*

Parijs, Maandag.

Beste Henny,

Ik heb gisteren den Zondag bijna heelemaal doorgebracht met het lezen van je *Anat. Les* en *Lamp v. D.* en ben absoluut van gevoelen dat je de goede dingen hieruit moet over/opnemen.[**] Maak één groote bundel, iets van den omvang van *Het Tweede Gezicht* en *De Smalle Mens.* Voor jou is dat werkelijk noodig; men heeft dan je heele beteekenis voor onze generatie, ook als 'kritikus', bijeen. Werk langzaam, in verloren oogenblikken,[***] aan dit oude proza - bedenk dat menschen als Tolstoï en Lawrence hun boeken 3 × overschreven, Tolstoï *Oorlog en Vrede* 7 ×! Er is niets dat je zooveel leert, ook voor je latere werk; dat je zoo vertrouwd maakt met je eigen fouten, en dus in in staat stelt ze later 'instinctief' te vermijden. En de stof is hier werkelijk de moeite waard; bij het lezen van je slotopstel in de *Anat. Les*[1] vroeg ik mij bv. af waarom wij nog moesten polemiseeren en waarom jij eenzijdig terug moest worden, terwijl je het hier al niet was? Misschien gewoon om vrienden te worden. -

1. Foto van luitenant-kolonel De la Rocque.
* Symbool van patriotisme. Vgl.: O, dierbaar plekje grond, waar eens mijn Wieg op stond, etc.
** En zoodoende losmaken van het slechte waar het nu *bij* staat.
*** Wij hebben eigenlijk *veel te veel* verloren oogenblikken!
1. 'Over de verhouding van leven en kunst'. In H. Marsman, *De anatomische les.* Bussum 1926, p. 95-111. Hierin stelt Marsman het wezen van de kunstenaar boven de schone vorm en verkiest hij elke wisselwerking tussen de menselijke ervaring en de kunst boven de esthetische kunstnormen.

Ik stuur je zoo spoedig mogelijk die 3 boekjes. Als aan *mijn* hartewensch werd toegegeven, dan had ik binnen 2 jaar (in Indië): één band kritisch proza van je en één band verzamelde gedichten.[2.] Waarom is dat niet te doen? Als je ± 35 bent, ben je op het punt, waarop een schrijver zichzelf *kent*, dat is dan ook het moment om al het vorige werk te hertoetsen; om te beseffen wat toen al goed, *echt* was, wat nog pose, probeersel, vooruit schreeuwen. Bij jou is van dit laatste heel wat, maar de goede stijl maakt veel goed, en soms heb je dingen geschreven die onmisbaar zijn 'tot nadere kennis' van je heele werk (Büchner, ook Novalis, en die lezing over 'Leven en Poëzie').[3.] Het meest would-be is voor mij in de *Anat. Les* dat stuk over Nerval - aardigheidje à la Nijhoff en de karakteriseering van Nerval zelf telkens ernaast, 'par manque d'information' zou Malraux zeggen.[4.] Als je dat ook houden wilt, zou je het *buiten* de reeks dichter-portretten moeten doen en het een titel geven als: 'Proeve tot ontleding van een zeer bekend sonnet'. (Dit laatste om te toonen dat je ook een 'goede Europeaan' bent). Ik vind overigens het stuk aardig geschreven, meeslepend, maar de ontleding zelf volstrekt niet overtuigend.

- Maar het gekke is dat voor velen dit opstel een toppunt is van je 1e bundel; misschien moet je het daarom toch maar behouden,* en hierin dan wèl het heele sonnet citeeren - wat ik in andere opstellen bepaald verkeerd vind.

Nu, nogmaals de groeten, ook van Bep en aan Rina, -
een hand van je E.

2996. *Aan A. Roland Holst: Parijs, 14 juli 1936*

Parijs, 14 Juli '36.
Beste Jany,
Mijn briefkaart was net weg toen ik je brief kreeg; maar je ziet

2. Zie 3000 n 5.
3. 'Over Novalis' en 'Over Georg Büchner'. In H. Marsman, *De anatomische les*, p. 9-15 en 17-24. En zie n 1.
4. 'Over El Desdichado van Gérard de Nerval'. In H. Marsman, *De anatomische les*, p. 59-67.

* om het 'historische' ook.

dus dat ik aan je heb gedacht. Wat je zegt is niet alleen 'juist', maar geheel in overeenstemming met wat ik zelf zoo'n beetje bedacht had, door alle hindernissen heen. Voorloopig hebben we er dus, de part et d'autre, niet veel aan toe te voegen. Maar we zullen nog wel verschillende details bespreken als we elkaar terugzien, wat zeker gebeuren zal voor ik verdwijn. Op het oogenblik hebben Bep en ik zelfs plannen om in Augustus een suite of zoo te huren in Holland, liefst waar iemand op Alain kan passen: Bep denkt dus aan Amersfoort en Arnhem, waar ze oude kennissen heeft zitten. Anders zit één van ons nl. den heelen dag aan het huis vast.

Als het plan doorgaat, is het voor mij een mooie gelegenheid om overal uitvoerig de vrienden te omhelzen. Heb ik dan later geen tijd meer of vertrekken we eerder (om niet al te veel rond te hangen), dan hebben de laatste ontmoetingen tenminste behoorlijk plaatsgehad.

Wat *mij* betreft, ik zou ook graag Slauerhoff in die ontmoetingen opnemen. Maar zooals *hij* wil. Al wat je me over hem geschreven hebt, gaat me wèrkelijk aan het hart, en ik kan die gevoelens niet bestrijden met een denkbeeldige rancune die tusschen ons zou bestaan. In ieder geval: dank hem hartelijk voor de bundel,[1.] waar ik niet alleen de oude stem van Slauerhoff in herkende, maar waardoor ik bepaalde middagen in Gistoux terugzag, de warme middag bv. dat ik, in het kamertje dat jij ook bewoonde, onder zijn dictée (en voor *De Gids*!) opschreef: dat vers van 'de lange achtermiddagen aan boord'.[2.] Zeg hem dat ik blij ben dat ik deze bundel nog mee kan nemen naar Indië.

Mijn vriend Adé Tissing - over wien in mijn brief aan Henny[3.] zooveel te doen is geweest - en die, ofschoon theeplanter, groot bewonderaar is van *Tamalone, le Grand Meaulnes* en *Barnabooth* (dit zijn drie 'lievelingsboeken' van hem!), is, zonder mij iets te zeggen (hij heeft mij nooit geschreven want schrijven is voor hem een marteling), 4 jaar geabonneerd geweest op *Forum*, heeft op die manier zich op de hoogte gehouden van de betere hollandsche literatuur, heeft - als andere planters trouwens - de grootste minachting voor

1. *Een eerlijk zeemansgraf.* Rotterdam: Nijgh & Van Ditmar 1936.
2. De eerste telkens terugkerende regel van het gedicht 'Verzadiging'. In *Een eerlijk zeemansgraf*, p. 51.
3. 2986.

Székely-Lulofs, maar heel wat gelezen van Slauerhoff: *Eldorado, Schuim en Asch, Verboden Rijk, Leven op Aarde.* Hij vond alles even prachtig. Is dit niet ongemeen aardig van zoo'n Indischman? Verder geniet hij ook van Den Doolaard en van *Anthony Adverse*!. Maar hij leest ook alles van Huxley, op die onderneming van hem. (Ik heb hem nu Hemingway leeren kennen, dien hij prachtig vindt natuur-lijk.)

Voilà; het is niet veel, maar ook maar zeer voorloopig. Mondeling of schriftelijk spoedig meer. Hartelijke groeten van Bep - die mij nu telkens vraagt of ik het wel genoeg apprecieer om met een kelder belegen wijn getrouwd te zijn - en een hand van je toekomstigen sinjo-vriend

E.

2997. *Prentbriefkaart*[1] *aan G.O. Tissing: Parijs, 14 juli 1936*

Parijs, 14 Juli '36.

Beste Adé,

Ik schrijf je maar ook niet lang, aangezien jij niet schrijft. Ik veronderstel dat je nu in Engeland zit, je vindt deze kaart dan wel bij thuiskomst. Ziehier het voornaamste.

1. Wij hebben *besloten* naar Indië te gaan. 2. Kan je me, zoodra je dit hebt, die prospecti van de *East Asiatic* zenden? 3. In Augustus komen wij hoogstwschl. in Holland ‘vacantie’ nemen, met Gille ook. Ben je er dan? Van wanneer tot wanneer? Ik kan je dan bijtijds opgeven wanneer wij er zijn. -

Tenslotte: heb je *al* de boeken ontvangen? en zooniet, welke ontbreken er nog? Geef dit ook even op.

Veel hartelijks, ook van Bep, je

E.

2998 (957). *Aan M. ter Braak: Parijs, 15 juli 1936*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

1. Foto van de crypte van l'Église Saint Bénigne (XIe eeuw) te Dyon.

2999. *Aan N. Debrot: Parijs, 16 juli 1936*

Parijs, 16 Juli 1936.

Waarde Debrot,[1.]

Den laatsten keer dat ik even in Holland was,[2.] hoorde ik dat je er terug was; maar je had geen vast adres, en ik had toen nog maar 1 of 2 dagen. Nu hebben we het plan gemaakt, hier, om naar Indië te gaan; het kàn zijn dat we in October al vertrekken, maar het waarschijnlijkste is 15 November of begin December; in ieder geval hoop ik 1937 in Indië te beginnen. Vóór ik wegga, zou ik je graag nog ontmoeten. Wschl. gaan mijn vrouw en ik in Augustus al voor een paar dagen naar Holland, - voor een paar weken misschien wel, - maar zooniet, dan zal ik vóór de afreis, dus in October of November, toch zeker in Holland komen om afscheid te nemen. Ben je er dan? of kom je misschien vóór dien tijd nog hièrlangs? Als je alleen bent, kan je zelfs bij ons logeeren.

Ik schrijf je met deze 'hartelijkheid' omdat ik, indertijd al, en nu, met het vooruitzicht op Indië, hernieuwde hartelijke gevoelens koester voor den schrijver van *Mijn zuster de Negerin.* Ik zal binnen een paar maanden nu het gevoel kennen van je hoofdpersoon, als ik 'Gedong Lami'[3.] terug zal zien; en ik kan nù al voelen wat het zijn zal en neem mij voor om het op te schrijven, al zou het alleen maar zijn voor mezelf. En het grappige doet zich nu voor dat ik, als ik in de wereldliteratuur zou zoeken naar een passage die ik dan 'ervaren' wil, niets beters zou weten te vinden dan de passage die jij geschreven hebt,[4.] en die (voor *mij* althans) tot de ontroerendste dingen behoort die ik ooit las. Er is een flink stuk literair compliment hierin opgenomen misschien, maar toch, zoo bedoel ik het niet. Hoofdzaak is dat je weet hoezeer je verhaal mij van 'mensch tot mensch' iets

1. Nicolaas (Cola) Debrot (geb. 1902 op Bonaire), Nederlandse schrijver, publiceerde in *Forum*, o.a. de novelle 'Mijn zuster de negerin'(Fomm 3 (1934) 12 (december), p. 1171-1187 en 4 (1935) 1 (januari), p. 37-61), waarvoor DP veel bewondering had. Van DP's brieven aan Debrot zijn er enkele niet teruggevonden.
2. Zie 2814 en 2815 (901).
3. In *Het land van herkomst* naam voor DP's geboortehuis in Meester-Cornelis (*Vw* 3, p. 99-120); in werkelijkheid Gedong Menu.
4. C. Debrot, *Mijn zuster de negerin.* Rotterdam: Nijgh & Van Ditmar 1935, p. 32-39. In deze passage ziet de hoofdpersoon na vele jaren zijn geboortehuis terug.

gedaan heeft; en àls *Ducroo* je niet onverschillig liet, dan zou ik willen dat het op ditzelfde gebied was, en dus maar zijdelings - - als conditio sine qua non - om de literatuur. Dat je verhaal, bij alle gemeenschappelijke of verwante sfeer in onze herinneringen, mij alleen maar geërgerd zou hebben als bv. Székely-Lulofs het 'gesteld' had, hoeft toch geen nader betoog.

Laat eens hooren of er kans is dat we elkaar in Augustus zien, en geloof mij, met de beste gevoelens waar een 'verdachte sinjo'[5.] (deze qualificatie is er een van de zwarte fascisten, hoor ik) toe in staat is, gaarne je

E. du Perron

88 bd. Murat Paris (16e)

3000. *Aan H. Marsman*[1.]*: Parijs, 16 juli 1936*

Parijs, 16 Juli '36.

Beste Henny,

Je plannen[2.] vind ik natuurlijk opperbest. Daarover mondeling nader, vooral omdat zooiets al doende toch altijd wordt gewijzigd. Ik hoop van harte dat Europa - de rotkanessen van de politiek, bedoel ik - zich rustig genoeg zal houden om ze niet heelemaal onmogelijk te maken; amen. Ik, lafaard, vlucht.

Van je literaire plannen 'begrijp' ik niet veel. Dit komt 1o door het enorme verschil in ons: dat jij wèl allerlei proefnemingen wilt doen, maar verder de techniek in wat achter je ligt (en half gelukt of mislukt is) wilt vergeten, terwijl in het doorzetten, hernemen, herzien, de beste les ligt die een auteur zichzelf geven kan (als Tolstoï en Lawrence je als voorbeelden te kras zijn, denk dan aan Nijhoff, aan Vestdijk); 2o dat jij een soort sympathie schijnt te hebben behouden voor 'kleine boekjes', die ik vroeger sterk had en nu heelemaal niet meer. - *A.M.B.* + *De Bezoeker* + een nieuw verhaal, is een boekje waar ik het belang niet van inzie: als verhalenbundel apart

5. N.a.v. de oprichting van het Comité van Waakzaamheid in juni 1936 noemde het blad van de 'Italiaanse' fascisten, *Zwart front*, Ter Braak een 'weggeloopen domineeszoon' en DP een 'verdachte Sinjo'.
1. Grotendeels eerder gepubliceerd in *Tirade* 18 (1974) 200 (oktober-december), p. 721-725.
2. Marsman wilde zich definitief in het buitenland vestigen.

beschouwd, is het te klein (bijna genre *Vijf Vingers*), als brok van jouw 'ontwikkelingsgang', óók. Ik zou, als *ik* jou was, het volgende doen: *Vera* opnemen, mijzelf dat lééren, vooral omdat er veel goeds in steekt; het bekorten, er een *verhaal* van maken, en dan misschien daaraan toevoegen: alle verhalen die ik geschreven had, y compris de 'proza-gedichten', deze als losse hfdstn. onder één titel bv. (Natuurlijk zou ik *Bill* bv. zorgvuldig vergeten. Maar nièt *De Vliegende Hollander*, en niet 2 of 3 van de goede stukken uit *De Vijf Vingers*) Ik zou dààr dan ook bij doen: *A.M.B.* en *De Bezoeker*, en *De Benoeming* (als dat goed is), en misschien zelfs *Angèle Degroux* (bekorte lezing; ook een lang verhaal ervan maken, wat het au fond *is*). En misschien zelfs *Vreede*, of hoe die heer heeten zal. Je kreeg dan een boek van 300 blzn., maar een boek voor volwassen menschen, en een *belangrijk* stuk werk van Marsman. Noem het boek dan zooals je wilt: liever niet naar één verhaal, maar zoo ja, dan naar *Angèle D.* (*A.D. + andere verhalen*).

Al dat verdere geschipper en geflutter vind ik jou onwaardig en verlaat je ontwikkelingsgang. Als je één groot boek met proza achter je hebt - verhalend, *dit,* - en één groote bundel essays, à la *Tweede Gezicht* en *Smalle Mens*, den bundel dien ik aangaf, - en één groote bundel gedichten, àlles wat je geschreven hebt bijeen, - dan was je een vent, met 3 stevige, belangrijke getuigenissen van zijn literaire activiteit achter zich; en dàn zou je wschl. opschieten naar een nieuw groot boek, dat dit werk waardig zou zijn, of overtreffen zal. Inplaats daarvan, vermors je al je gaven, omdat je, onbewust misschien, het *beeld* van je activiteit versnipperd en 'voorloopig' houdt.

Dat is precies mijn 'diagnose' en mijn opinie; maar je hebt er wschl. niets aan. Je begrijpt misschien niet dat je (volgens mij) door op deze manier aan je 'verleden' te werken, het allerbest aan je 'toekomst' bouwt; je maakt de *basis* daarvoor steviger, je zelfvertrouwen en alles. En laat al de idiootjes lullen die dan spreken van: 'hij knoeit aan oude dingen omdat hij geen nieuwe heeft'. Wat *zij* maken is iets anders dan wat *jij* maakt; jouw werk behoort, bewust, tot de literatuur. Dat Helman de eene roman na de andere schijt en niets meer herziet, is volkomen logisch, in het beeld van *zijn* activiteit. Als *hij* zijn eerste, dingen terugziet, kan hij zich alleen maar schamen, omdat deze zwakke 'probeersels' in *wezen* op een zooveel hooger peil staan dan de 'bereikingen' die hij nu dan op zijn actief heeft.

Ik vou dat je voor ééns zoowat absoluut naar mij wilde luisteren, en je - zeg 3 maanden maximum - aan deze opgave wilde wijden.

Vreede komt er dan niet bij, maar dat hoèft dan ook niet; misschien wordt dàt dan je volgende groote boek. Maak wat ik je zeg nu in orde in 3 maanden tijd, waarin je dan ook nog hoopen *lezen* kunt; maar dwing je tot het *schrijven*, tot de literatuur*lessen*, van *dit*.

Het is èn als *werk*, èn als *resultaat*, het beste wat je doen kunt. Iemand die 3 goede verhalen van jou bijeen krijgt, ondergaat het als een nieuw staaltje van Marsman's fraaie proza; iemand die de 3 boeken krijgt die ik voor je 'bedenk', is 3 × in een bad van Marsman geweest; heeft 3 × te maken gehad met een niet weg te denken stuk Marsman, of hij er verder in opgaat of het versmaadt. Laat alle klein-zinnige bedenkingen van 'des esprits à moitié chemin' op zij en geef jezelf en de hollandsche literatuur deze 3 brokken werk - deze 3 resultaten van al wat je geprobeerd, gevoeld en gevonden hebt tot je ± 36e jaar. Van 37 tot 47 heb je dan 10 jaar om iets totaal anders te probeeren.

Voor den bundel verhalend proza kan ik je nòg iets voorstellen, dat heel aardig is; vgl. Hemingway's bundel *In our time;* nl. groote stukken af te wisselen met kleine; echte verhalen af te wisselen met verhalende fragmenten. (Jouw werk lijkt *niets* op dat van Hemingway, dus aan 'plagiaat' hoef je niet te denken.) De bundel wordt dan bv. zoo:

1. *Vliegende Hollander.* 2. *Vera.* 3. *Scheerwinkel*[3] 4. *Angèle.* 5. *Penthesileia.* 6. *A.M.B.* 7. Nog een kort stuk uit 5 *Vingers* (*Matrozen?*). 8. *De Bezoeker.* 9. *Virginia's dood.* 10. Het verhaal dat je schrijven wilt. 11. *De Benoeming.* - Natuurlijk zal déze volgorde wel naar niets lijken; het is alleen het idee. Aan jou om te maken dat iedereen, die gevoel heeft voor *literatuur*, begrijpt hoe dit boek één compositie is, hoe de muziek ervan moet worden gehoord, omdat het eene stuk het andere voortzet: *Virginia* een prelude is tot *A.M.B.* bv., of wat dan ook, *Angèle* echo is van *Penthesileia*, etc.

Misschien heb je niets aan dit alles, omdat het patagonisch voor je blijft, maar *ik* heb een prettig gevoel dat ik je dit nog gestuurd heb voor ik afsjees. - En toch, heelemaal patagonisch kan het niet voor je zijn, omdat je voortdurend gekweld wordt door de vraagstukken die ik hier voor je tracht op te lossen: de les, de techniek, en wat-je-van-wat-achter-je-ligt-maken-kunt. - Verwerp het, maar niet uit bangheid of luiheid.

Ik schrijf je later nog eens de prijs van dat boek van Brunschvicg,

3. 'Clean-shaven'.

dat wschl. een philosofisch gedoetje van niks is. Waarom lees je niet Bergson? Bv. *Les deux sources de la Morale et de la Religion*, in de lijn die jou blijkbaar interesseert. Niet dat ik het zelf ken, maar het is allicht beter dan Brunschvicg, die volgens Malraux, het type is van den philosofieprofessor en een oude raseur. - Dit boek van Bergson kost 25 frs., dat is het zeker waard.

Hartelijke groeten en later meer; een hand van je

E.

PS. *Ducroo* zal *ik* je over een paar dagen zenden, want de bedoeling is dat je *mijn* ex. leest, mèt de veranderingen,[4] en dat je àlles keurt. Zet daar ook je opmerkingen bij, mits in potlood. Bij voorbaat veel dank!

Werk van H. Marsman tot 1937
(volgens E. du Perron)[5]

I. Poëzie. (*Paradise Regained*, mèt 'de vuren lach'! - *Witte Vrouwen* - *Porta Nigra*, of wat daar goed van is).

II. Verhalend Proza. (*Vliegende Hollander.* - Goede stukken uit *Vijf Vingers.* - *Virginia's dood.* - *Vera.* - *A.M.B.* - *De Bezoeker.* - Angèle Degroux. - *Vreede??* - *De Benoeming?* - Nog een verhaal, het eenige dat nog te schrijven is.) [Nièt *Bill*, nièt dat verhaal in de V. Bl. over die negerslaven of zoo, niet *Drievoudig Afscheid*, tenzij dit laatste totaal herschreven, maar ik geloof niet dat er veel winst uit te halen is: zoowel die vrouw als die man heb je elders beter gemaakt.]

III. Essayistisch Proza. (*Anatomische Les*, herzien - *Lamp van Diogenes*, herzien - *Kort Geding*, herzien - *X-stralen*, zorgvuldig gekozen, korte stukken, 'aforismen' - Latere essays.)

[Gott strafe Marsman als hij flutplaketjes maakt! Nà deze 3 boeken òf een heeleboel probeersels, maar làter eerst te bundelen, òf een groot boek: *Vreede*, of een roman, of wat anders.]

16 Juli 1936.

4. Zie 2467 n 1.
5. H. Marsman, *Verzameld werk.* Amsterdam etc: Querido etc. 1938.3 dln; is grotendeels volgens dit schema van DP samengesteld.

Andler's *Nietzsche*.[6.]

Deel I: *Les Précurseurs de Nietzsche.* (Montaigne, Schopenhauer, etc.) Dit deel schijnt bizonder goed te zijn; op het oogenblik heb ik het hier niet, anders schreef ik den inhoud beter voor je op. (Chiaromonte heeft het.)

Deel II: *La Jeunesse de Nietzsche (jusqu'à la rupture de Bayreuth.* (Vnl. biografisch.)

Deel III: *Le Pessimisme ésthetique de Nietzsche.* (*Sa philosophie à l'époque Wagnerienne*) (Dit gaat dus over zijn werk.)

Deel IV: *La Maturité de Nietzsche* (*jusqu'à sa mort*). (Dit is dus het 2e deel van de biografie.)

Deel V: *Nietzsche et le Transformisme intellectualiste* (*La philosophie de sa période française*.) (Dit is dus deel 2 van het boek over zijn werk.) Deel VI: La dernière philosophie de Nietzsche. (*Le renouvellement de toutes les Valeurs*.) (Dit is dus deel 3 en slotdeel van het boek over zijn werk.)

Maar, ofschoon je elk deel apart krijgen kunt, er is natuurlijk voortdurend verband tusschen de biografie en de rest.

3001. *Aan J. Greshoff: Parijs, 18 juli 1936*

Parijs, Zaterdag 18 Juli.

Beste Jan,

Er valt weinig te melden. Wij zijn doende om, per correspondentie, iets in Holland te zoeken waar wij in Augustus een paar maanden kunnen doorbrengen, ook met Gille. Bep laat vragen of Atie haar brief (naar Nini's adres gestuurd) niet gekregen heeft. België zou nl. ook goed uitkomen, voor de goedkoopte.

Ik lees en 'paracheveer' mijn notities voor *Gr. Ned.* Ik wil je een pak achterlaten, dat de moeite waard is. Mijn stukje over Huizinga-Benda,[1.] dat nu in Sept. komt, lijkt Bep en mijzelf nogal geslaagd. Benieuwd hoe jij het vinden zult, als je het in Sept. leest.

Ik hoop dat je in het rijk van Camoës goed zult werken. Over Camoës gesproken, van Slauerhoff krijg ik treurige berichten. Hij liet mij door Jany zijn nieuwe bundel zenden, en Jany schrijft dat hij

6. Zie 2551 n 2.
1. 'Benda-Huizinga of het standpunt der "clerken"'. In *GN* 34 (1936) 9 (september), p. 278-280 (*Vw* 5, p. 162-165).

nu onder handen is van Boudewijn v.d. Linde, in een Hilversumsch rusthuis, waar v.d. L. hem misschien wel 5 maanden liggende wil houden. Arme kerel!

Ik leef al ¾ in Indië. Als wij werkelijk in de bergen dat huis betrekken, ga ik een paardje koopen of huren, waarop ik iederen dag ga rijden: histoire de perdre mon bedon. Verder hoop en geloof ik dat ik goed zal werken. Ik las nu, met het oog op mijn militaire historie[2.] nog altijd: *De Kozakken* van Tolstoï, *Hadji Moerad*, andere dingen van Tolstoï, van Ljeskov, van Lermontov; en ik ga *Servitude et Grandeur* van Vigny ook nog lezen. Ik wil eerst volkomen beseffen wat een officier uit die dagen *was*, alvorens mijn fantazie te laten spelen in die kringen.

Van Caffi[3.] krijg ik soms erg aardige brieven. Zoo'n man zou je mee willen nemen, bv. als Mentor voor het Alijntje!

Nu, Jan, meer weet ik werkelijk niet, zooals de kleine jongens schrijven die voor een verjaarsbrief aan Oma zitten. Ik wensch jullie véél plezier op reis, en aan Kees véél politieke stichting. Veel hartelijks verder van familie tot familie en van huis tot hotel + een hand van

steeds je E.

Ik hoop dat ik, voor ik afsjees, toch nog iets meer hooren zal over die novelle van je.[4.]

3002. *Briefkaart aan H. Mayer: Parijs, 18 juli 1936*

Parijs, Zaterdag.

B.H. - *Lord Arthur S.*[1.] heb ik alleen noodig, om dat eene stuk (*Portrait of Mr. W.H.*) bij *Intentions* te laten inbinden. Op het bandje komt het dus niet aan en als je me alléén het *W.H.*-verhaal wilt sturen, ben ik daar zeer blij mee. Dat spaart een boekje uit!

Wij komen misschien met Augustus in Holland; ik zie je dan wschl. al. Maar zeker ga ik niet naar Indië zonder afscheid te nemen

2. In 'De onzekeren' zouden ook Napoleontische officieren een rol spelen, zoals Dirk van Hogendorp in de onvoltooide roman 'Zich doen gelden' (*Vw* 5, p. 509-552).
3. Zie 2789 n 1.
4. Zie 2851 n 2.
1. Oscar Wilde, *Lord Arthur Savile's crime and other stories.* London 1891.

van de kameraden. Inderdaad, hebben wij nu vrijwel *besloten* te gaan: tegen 15 Nov. of 1 Dec. (misschien zelfs eerder) gaan we op de boot.

Later meer, en wschl. mondeling, hierover. Zijn er nog wat mooie drukfouten verschenen in de vaderlandsche kranten?

Hartelijke groeten, ook van vrouw en kind, - een hand van je

E.

3003 (959). *Aan M. ter Braak: Parijs, 20 juli 1936*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

3004. *Aan E. van Moerkerken: Parijs, 20 juli 1936*

Geachte Heer,

Dank voor de nieuwe foto,[1.] die ik aardiger vind nog dan de vorige. De knaapjes zijn grappig *klein* en de koffie lijkt mij niet 'turks' genoeg, in het verband dat u suggereert. Maar dat is iets anders.

Ik ben u een antwoord schuldig over een franse Vestdijk.[2.] Die is mij niet bekend; eerder zijn sommige gedeelten van Kafka aan Vestdijk verwant. Wat de verwantschap betreft tussen Crevel en *Nutt. V.*, ik kan u niet tegenspreken omdat ik de door u genoemde boeken[3.] nooit las. Wel las ik indertijd iets anders van Crevel,[4.] dat mij èn veel surrealistieser èn veel meer montparnassiaans leek dan *N.V.* Ik ben véél minder op het surrealisme gesteld dan u misschien denkt, - maar daarover mondeling beter.

Wat u van Ter Braak zegt,[5.] moèt op een vergissing berusten, omdat ik weinig mensen ken die zo gul op kritiek reageren als juist Ter Braak[*] Ook daarover later meer.

1. 'Café aux petits garçons', geïnspireerd op de erotische avonturen van Gide en Last in Marokko. In E. van Moerkerken, *Reportages in licht en schaduw* (zie 2983 n 1), nr. 53.
2. Van Moerkerken had DP naar een Frans equivalent gevraagd van S. Vestdijk, *Terug tot Ina Damman*.
3. R. Crevel, *Détours* en *La mort difficile.* René Crevel (1900-1935), Frans, surrealistisch schrijver.
4. Vermoedelijk R. Crevel, *Mon corps et moi.* (1925).
5. Van Moerkerken had enige twijfels over Ter Braaks kwaliteit als criticus - en enige kritiek op diens persoon - i.v.m. Ter Braaks bespreking in *Het vaderland* omstreeks 1934 van een experimentele film van Van Moerkerken.

* Dit in verband met de gearriveerdheid die u proeft in zijn zelfironie.

Ik ga van ± 11 Aug. tot 7 Sept. naar Holland. U zou dus of op 10 Aug. hier moeten komen, of mij in Holland opzoeken na uw terugkeer. Als u mij - aan het adres van Ter Braak bv., Pomonaplein 22, Den Haag - opgeeft wanneer u in Holland terugbent, kunnen wij tussen 1 en 7 Sept. natuurlik gemakkelik een afspraak maken.[6.]

Met vriendelike groeten
uw dw. E. du Perron
Parijs, 20 Juli '36

3005. *Aan H. Marsman*[1.]*: Parijs, 21 juli 1936*

Parijs, Dinsdag.

Beste Henny,

Die solide basis is voor mij heelemaal geen onzin; het is nl. een gevoel dat ik zelf erg sterk heb. Je hebt de oorzaak daarvan zelf heel goed aangegeven in je stuk over Henriëtte R.H.[2.]: veel bij elkaar, maar met veel zwakke gedeelten, geeft precies *niet* een 'maximale-indruk'. Als je dus alles eruit gooit wat niet goed is en dàn overziet wat je gemaakt hebt, heb je een steviger gevoel, terwijl je nu allicht denkt: 'wat is het allemaal nòg?' en (onderbewust) ontmoedigd bent door de indruk van versnippering. (Ik denk soms dat ik mij heel wat vrijer en zekerder zou voelen als ik alleen *Ducroo* geschreven had, inplaats van al die Duco-Perkensstukken erbij.) Kortom, met de *drie* deelen waar we het over hebben, is de kans dat je denkt: 'Dat is nu alles', heel wat geringer dan met je werk zooals je het nu (onderbewust) overziet. That is all.

Daarbij komt dat ik inderdaad erg graag al je goede werk bijeen zou zien.[*] Stylistisch valt er niet veel aan te verbeteren; alleen de toon kan hier en daar worden gewijzigd.

6. DP en Van Moerkerken ontmoetten elkaar op 5 september in het Parkhotel te Amsterdam.
1. Grotendeels eerder gepubliceerd in *Tirade* 18 (1974) 200 (oktober-december), p. 725-727.
2. 'Henriette Roland Holst'. In H. Marsman, *De lamp van Diogenes.* Utrecht: De gemeenschap 1928, p. 17-21. N.a.v. H. Roland Holst, *Verworvenheden.* Maastricht 1927.

* Maar *ook* om dezelfde reden!

Wat je over je dood zegt, neem ik nooit erg au sérieux, daarom dat ik die brieven van Rudolf Snellen[3.] maar rustig op hun plaats laat, waar ze heel goed zijn, en waar ze *alleen* vandaan kunnen (met goed fatsoen!) *als* je dood bent. Maar 1° ben ik van plan eerder dood te gaan en 2° reken ik op een leven voor jou dat in ieder geval lang genoeg zal zijn om nog heel wat te schrijven, zoodat tegen het uur van je dood het heele beeld van je literatuur veranderd zal zijn. Die uitgave bij je dood is een grapje, terwijl mijn werkplan *ernst* is, en, in het soort dat je zelf nastreefde toen je dacht iets te zullen leeren van een dissertatie, 10 × nuttiger en instructiever. *Dit* is het dissertatiewerk dat je jezelf moet opleggen.

Inderdaad, de bundel verhalend proza zal verreweg de lastigste zijn. Maar ook degene waar je verreweg het meeste van leeren zult, en waarvan je de leering het meeste noodig hebt. M.a.w. *deze* bundel staat het meest in je tegenwoordige belangstelling en zou voor jou als 'werkman' het grootste *plezier* moeten opleveren. Doe het eens ernstig, en je zult zien dat als je de resultaten ziet, het werkelijk een plezier is, iets erg bevredigends. Denk ook aan wat ik je zei van het geheel te zien als één groot muziekprogramma. Met jouw soort proza is deze troef veel grooter, dan met proza als van Menno of van mij.

(Ik formuleer op het oogenblik allerberoerdst, maar ik ben suf van slecht slapen.)

Kort Geding met mijn krabbels heb je nu wschl. al.

Het briefje van Vic is totaal klets, omdat het geen oogenblik mijn bedoeling is geweest om een 'kritiek' over Dekker te schrijven. Het ging om een notitie van 6 regels naar aanleiding van kul-opmerkingen van Dekker over 'bloed' en 'hersens'. Maar soit; ik heb die notitie nu *uitgewerkt*,* ten behoeve van lieden als die redacteuren van de *V.B.*; niet dat het nu een kritiek is, maar ik heb mijn standpunt tegenover de heele 'figuur' van Dekker nader bepaald. Als die heeren de beteekenis van zoo'n notitie beter begrepen hadden, was deze ridicule schoolmeesterij onnoodig geweest. Die 'verantwoordelijkheid van de redactie' is overigens teekenend: je bent of je bent niet in Holland.

3. Het alter ego van Marsman in H. Marsman en S. Vestdijk, *Heden ik, morgen gij*.

* voor *Gr. Ned.*[4.]

4. Zie 2985 n 3.

Nu iets van veel practischer aard. Wij gaan hoogstwaarschl. 11 Aug. van hier naar Holland. Ik logeer dan eerst een dag of vier met Gille bij Menno (Bep en Alain gaan bij Bob); daarna, tegen 16 Aug. trekken we in een soort pension bij of in Amersfoort: We blijven daar dan tot ± 1 Sept.; zoodat we hopen jullie te zien. Komt dit uit met jullie eigen plannen? Schrijf even hierover; dat keuren van geschriften kan ook beter in Holland gebeuren. Als het plan gewijzigd wordt, hoor je het bijtijds; anders spreken we nader af Veel hartelijks onder ons vier -

je E.

II

Nadat ik dit geschreven had, kwam Malraux hier. Hij was heel aardig, had als altijd grappige anecdoten - o.a. over Gide in Moskou[5.] - maar inderdaad, ik merk iedere keer dat ik intens genoeg heb van al dit gepraat. Ik zou me op willen sluiten en werken; of denken over dingen die toch niet zoomaar te bepraten zijn, al is het dan in soepele dialectiek. Bovendien begin ik steeds meer te merken hoe lomp deze dialectiek zich vergissen kan, en hoe ook Malraux, puur om altijd wat 'tegen' te zeggen, de grootste onzin uit kan slaan, with a knowing air. Een onbekende die erg boeiend praat verbergt nog altijd een bekende die voor 50% lult om de leegte te vullen, dat is zoo ongeveer mijn grootste parijsche ondervinding van den laatsten tijd.

Je *Lamp van D.*, die ik nu weer herneem, doet me sterk voelen wat de jeugd is in de literatuur. Alles wat je van elkaar denkt, waar je elkaar voor verslijt, wat je van elkaar verwacht (en dat je *dus* daarom al voor aanwezig aanziet); het is erg dwaas en erg charmant. Als je dan later blijkt de beloftes gehouden te hebben, is dat ook wel erg prettig. Die vriendschap tusschen Menno en mij, toen wij *Forum* oprichtten, was zékerder dan die tusschen jou, Kelk, Binnendijk en Houwink bv. bij het begin van de *V. Bl.* Maar bij jullie was een element 'droom', hartelijkheid in de illuzie, dat bij Menno en mij al niet meer zóó zuiver was. Deze sfeer van jeugd is heel sterk in je eerste bundels, veel sterker en vooral veel *aardiger* in wat het zijn moet, als

5. André Gide maakte op uitnodiging van de Russische regering van 17 juni tot 22 augustus 1936 een reis naar de Sovjet-Unie en was van 17 juni tot 30 juni in Moskou. Gide beschreef zijn bevindingen in *Retourde l'U.R.S.S.* Paris 1936; en *Retouches à mon Retour de l'U.R.S.S.* Paris 1937.

bij mij bv., waar het onbenul zich vaak verbergt in grommerigheid (wat jij de fret noemde). Jij bent tenminste stijgerend als een jong krijgsros!

Ik merk daar dat mijn ex. van *Kort Geding* op hollandsch is en met een opdracht van je; ik wil het dus liever niet verknoeien; maar wil jij mij een gewoon ex. laten zenden door Stols? (Adres: Gr. Looiersstraat 28, Maastricht). Nogmaals gegroet.

3006 (961). *Aan M. ter Braak: Parijs, 24 Juli 1936*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

3007. *Aan C.M. Schilt: Parijs, 24 juli 1936*

Parijs, Vrijdag.

Zeer geachte Heer Schilt,[1.]

Ik kom u inderhaast het volgende voorleggen: Mijn vriend André Malraux is gisteren naar Madrid gevlogen. Het is mijn bedoeling hem daar te bereiken. Gelooft u dat het iets is voor *Het Vaderland*, als ik, hetzij brieven schreef, hetzij een soort journaal aanlegde om later te publiceeren? Ik zal, als ik Madrid bereik, in de gelegenheid zijn dingen te zien en mee te maken waar de meeste andere journalisten buiten blijven, en Malraux heeft mij alle medewerking toegezegd, niet alleen voor Madrid zelf maar om mij eventueel te verplaatsen.[*]

Ik wacht nu op een telegram uit Madrid; mocht dat er morgen zijn en alles niet tegenloopen, dan vertrek ik Zondag, of Maandag uiterlijk. Zou u mij - voor het geval de zaak u interesseert - een kaart willen zenden (*per expresse*) waarop staat dat ik voor *Het Vaderland* werk? Het kan zijn dat ik (in Barcelona bijv.) door de fascisten heen moet, en in dat geval kan deze kaart mij van veel nut zijn. Ik ben allerminst communist, zooals u weet, maar als lid van *Vigilance* en van die *Défense de la Culture*, èn als vriend van Malraux, kan ik veilig circuleeren in 'linksche' wateren.

1. CM. Schilt (1878-1950) was hoofdredacteur van *Het vaderland* van 1924 tot 1942.

* M. is president van de 'Association mondiale contre la guerre et le fascisme' en gast van de spaansche regeering.

De post werkt op het oogenblik niet in Spanje, zoodat alle berichten hier getelegrafeerd of getelefoneerd worden. Vandaar dat ik u niet aanbied *meteen* berichten te sturen. Maar zoodra de post weer in werking komt, kan ik toch probeeren u een paar brieven te sturen, b.v. per expresse uit Madrid.

Mag ik erop rekenen dat u mij zoo'n kaart - liefst met stempels en dergelijke erop, zoo 'officieel' mogelijk van aspect - omgaand en per expresse stuurt, wanneer u voelt voor deze expeditie?

Geloof mij met vriendelijke groeten, hoogachtend, uw dw.

E. du Perron

3008. *Aan G.H. 's-Gravesande: Parijs, 24 juli 1936*

Parijs, 24 juli '36.

Beste Hein,

Daar ik niet weet of de heer Schilt niet met vacantie is, sluit ik deze brief aan jou in. Je leest wel waar het om gaat (ik schrijf in groote haast).* Wil jij ook het jouwe ertoe doen om de zaak *zoo spoedig mogelijk* te bewerkstelligen?

Hartelijke groeten van je

E.

Beste Hein,

Zoojuist komt het plan op dat ik voor een dag of tien ook mee zal gaan (de vrouw van Malraux is er ook bij). Ik denk dat de Heer Schilt mij een tweede kaart niet zal weigeren. Als we er de grens maar mee kunnen overkomen, is alles goed. Zou je de Heer Schilt dus willen vragen: hetzij voor mij, evenals voor Eddy, een kaart voor deze speciale gelegenheid te sturen, en anders in ieder geval een kaart waarop mijn parijsche correspondentschap verm eld is; dit laatste heb ik al eens eerder gehad, maar aangezien ik er in Parijs weinig nut van had, heb ik hem niet meer.

Dank en veel hartelijke groeten,

Bep

* Ik moet nog allerlei andere dingen regelen, als het plan doorgaat.

3009. *Aan G.H. 's-Gravesande: Parijs, 27 juli 1936*

Parijs, Maandagmorgen

Beste Hein,

We zitten hier nog, en tot onze groote verwondering hebben wij nog géén bericht van Malraux; d.w.z. wij niet alleen, maar niemand. - Hij is één dag in Biarritz opgehouden, maar als hij den volgenden morgen vertrokken is, wat hier op het 'ministerie van sporten' wordt verondersteld zou hij nu allang in Madrid hebben moeten zijn. Een ongeluk is natuurlijk niet uitgesloten; maar het kan ook de Zondag zijn; hoewel... Enfin, we wachten af, en nog niet met al te groote ongerustheid.

Ik dank den heer Schilt intusschen wel voor de prompte toezending van de kaarten; Bep natuurlijk ook. Zoodra wij een telegram van M. hebben, laat ik die kaarten op het holl. consulaat hier nog legaliseeren, dat is in de gegeven omstandigheden gewenscht, al was het alleen maar om de stempels en zegels. Het is ook niet *zeker* dat Bep meegaat; ikzelf zou liever zien van niet, maar zij zegt dat ze öök journaliste is: anch'io!... (Ze is het misschien zelfs al heel wat meer dan ik).

Als M. ons niet van dienst kan zijn, vervalt alles, want dan hebben we alleen maar allerlei ellende te wachten om wschl. heel wat *minder* te zien (en te weten te komen) dan een 'gehaaide' oorlogscorrespondent. Dus: zet in geen geval iets hierover in de krant vóór we in Spanje zijn, en liefst ook dàn niet. Als ik ga, schrijf ik van de grens. Daarna moeten we dan maar zien wat kan en niet kan, met de gewone post. Wees dus érg voorzichtig als je er iets van in de krant zet en houd het liefst zoo 'particulier' mogelijk. Tegen dat er copy van mij (ons) op *Het Vad.* verschijnt, kan je nog alles zeggen wat je wilt - ook dat we speciaal door jullie gestuurd zijn, als je dat wenscht!

Hartelijk je

E.

3010. *Aan H. Marsman: Parijs, 27 juli 1936*

Parijs, Maandag.

Beste Henny,

Gelijk hiermee zend ik je die boekjes en - in een ander pak - *Ducroo.* Zou je tegen 24 Augustus, als we elkaar dus terugzien, alles

nauwkeurig gelezen kunnen hebben? Schrap met potlood aan wat volgens jou weg kan (of nog anders moet). Let ook op *storende* herhalingen.

Ik heb gisteren niet geantwoord op die 'polen'-kwestie; vooral omdat ik die altijd meer als bijwijze-van-spreken heb beschouwd. Jany en ik als jouw polen is heel aardig als beeld, en laat ook wel begrijpen wat er bedoeld wordt, maar als je ook maar even gaat verdiepen is zooiets natuurlijk altijd *onjuist.* Dat je nu alleen maar 'vóór je ziet', enz. wil dus alleen maar zeggen dat je de beelden verlaat en je intensief instelt op het probleem (of de toestand) zooals het *is.* Maar als mijn invloed, of hoe je 't noemen wilt, je althans genezen heeft van de 'liefde voor Brigge'[1.] (dit drukt wel precies uit wat ik bedoel) dan feliciteer ik ons beiden. Brigge is een groot man voor alle Binnendijken van de wereldliteratuur; geloof maar dat het ervan wemelt, en in alle 'begaafdheden'. Je kunt Stendhal tegenover deze *kul* stellen, maar ook Tolstoï, die toch maar bitter weinig op Stendhal lijkt; het komt gewoon neer op de meest gezonde afkeer van iedere schrijver met zin-voor-waarheid - met verantwoordelijkheidsgevoel - voor een bepaald soort 'literatuur'. Als er één ding is waarom ik Bep bv. hoog stel, dan is het om de intrinsieke onmogelijkheid voor haar om zich als juffrouw Abelone[2.] te zien, - of het nu een Rilke is die haar zoo zien zou, of een Couperus (ik denk nu aan die 'fijne vrouw' uit *Metamorfoze*[3.]). - Met dat al ziet ze toch tegen Indië op!

Van Malraux nog steeds geen bericht, en niet alleen dat ik het niet heb, maar niemand. Wij beginnen ons nu een beetje ongerust te maken: misschien hebben ze hem toch niet uit Biarritz laten vertrekken, maar zoo ja, dan zou hij nu allang in Madrid moeten zijn. - Er wordt daar ongemeen hard gevochten, en met alle 'heroïsme' dat men zich wenschen kan: het is als een soort Vendée-oorlog, maar met vliegtuigen en mitrailleurs. Als ik nog ga, hoop ik in Madrid te zijn vóór de overwinning, want daarna wordt alles wschl. een beetje dégoutant. Ofschoon... er zal nog wel onrust genoeg zijn de eerste *maanden.* Als ik *nu* via Barcelona naar Madrid trek, reis ik voortdurend door 'linksche' wateren. Bep weet nog altijd niet of ze mee zal gaan of volgen. In ieder geval vertrek ik niet voor Woensdag: ook

1. R.M. Rilke, *Die Aufzeichnungen des Malte Laurids Brigge.* (1910).
2. Voor DP hét type van de 'verfijnde vrouw'. Vgl. *Vw* 5, p. 152.
3. Emilie van Neerbrugge, de alles-begrijpende vriendin van Hugo Aylva.

als er vandaag nog een telegram van M. komt hebben we (heb ik) toch nog een volle dag noodig voor allerlei regelingen.

Vale et me ama.

E.

P.S. - Àls ik ga en door een bom verpulverd word, denk er dan aan dat je in ieder geval een herdruk van *Ducroo* bezorgt, met een inleiding van Bep, jou of Menno, en met daarin verwerkt bijv. de paar notities (in *Blocnote*) die ik aan dit boek, en dit soort roman, heb gewijd![4.]

3011. *Aan A.A.M. Stols: Parijs, 27 juli 1936*

Parijs, Maandag.

Beste Sander,

Ik ben er bijna zeker van dat zoo'n editie van Nerval's poëzie groot succes zal hebben. Er is geen enkele behoorlijke uitgave van, en dat ééne pest-uitgaafje (met al die dubbelen erin) in zakformaat kost fl. 60! Jouw uitgaafje zou op het oogenblik niet méér moeten kosten dan 25 frs. maximum, liefst frs. 20. (fl. 2.), maar dan heb je ook alle kans. Ga er vooral niet al die oude gedichten in doen, die hij zelf heeft afgekeurd en die erbarmelijk slecht zijn, en houd je aan het boekje dat ik voor je samenstelde. Wat moet daaraan zoo ‘deugdelijk’ gecorrigeerd worden? Er staan geen drukfouten in en alles wat in de uitgave van *Le Divan* staat, staat erin.[1.]

Ik vind het natuurlijk best als je het uitgeeft als *Serena* en alleen ingenaaid; maar zou je het niet een ‘eigen’ omslag geven? Of wil je het als fransch boekje ook in de Kaleidoscoop-reeks doen? Ik zou je dat afraden, met het oog op fransche koopers. Verder heelemaal dezelfde ‘formule’ is natuurlijk best.

4. Zie onder andere *GN* 34 (1936) 6 (juni), p. 550-551; 7 (juli), p. 137-138; 36 (1938) 4 (april), p. 395-398 en 399-400 *(Vw)* 5, p. 121-122, 241-242, 275-280, 283-285); *Graffiti*, p. 30 (niet in *Vw*) en *Blocnote klein formaat.* Den Haag 1936, p. 153-156 (niet in *Vw*).
1. DP's keuze uit Nervals poëzie verscheen niet bij Stols, maar als G. de Nerval, *Poésies.* Bandoeng: Nix 1939. [50 exx.]; en, herdrukt, als G. de Nerval, *Poèmes choisis.* Par Ed. du Perron. Amsterdam: Balkema 1945. [400 exx.].

Kan je op dié manier dan niet ook nog eens die 9 *Ballads* van Coleridge uitgeven?[2.]

Onze indische plannen zijn nu zoo goed als zeker: wij gaan ± 15 Nov. hoogstwschl. naar Indië. Daarover nader, als het zeker is.

Ik heb nog altijd mijn contract met Querido en gaf *Blocnote* aan Boucher, omdat Q. dat niet wilde.[3.] En ook daar had hij eerst nog bezwaar tegen!

Als je besluit tot die uitgave van Nerval, doe het dan meteen. Ik kan de proeven voor mijn vertrek dan nog nakijken.

Hartelijke groeten van je

E.

En de verzen van Jan, wanneer komen die uit?[4.]

3012. *Aan G.H. 's-Gravesande: Parijs, 29 juli 1936*

Beste Hein,

Malraux is gisteren onverwacht teruggekomen, na 1½ dag maar in Madrid gebleven te zijn. Er is een ingewikkelde geschiedenis aan verbonden van vliegmachines, enz., en het is nu niet zeker dat hij teruggaat en zoo ja, wanneer. De eerste dagen zeker niet. Zeg den heer Schilt dus, dat voorloopig die expeditie niet doorgaat. Mocht Malraux nog gaan en ik kans zien mee te gaan, dan doe ik het nog. Maar (dit onder ons) Bep wil mee en dat vind ik in de gegeven omstandigheden niet prettig, zooals je wel begrijpen zult; vooral omdat de kans dat Madrid gebombardeerd wordt (met engelsche, italiaansche of duitsche vliegtuigen die nu naar de ‘rebellen’ gaan) vrij groot is. - Ik hoop dat je niets aangekondigd hebt?

Hartelijke groeten van je

E.

Parijs, Woensdagmorgen.

3013 (962). *Aan M. ter Braak: Parijs, 29 juli 1936*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

2. Niet gebeurd; een keuze werd in DP's nalatenschap aangetroffen.
3. Zie 2703 en 2721 n 2.
4. Zie 2689 n 3.

3014. *Briefkaart aan N. Debrot: Parijs, 29 juli 1936*

Parijs, 29 juli

Waarde Debrot,

Dit inderhaast om je te zeggen dat wij hoogstwschl. 15 Aug. in Holland komen en wel in een soort pension in Amersfoort, dat erg 'idyllisch' moet zijn en Gedong Mampir[1.] heet. Ik verheug er mij bij voorbaat op je daar te zien; anders in Utrecht of Amsterdam?[2.]

De rest dan mondeling. Hartelijke groeten van je

EduP.

3015. *Briefkaart aan H. Mayer: Parijs, 29 juli 1936*

Parijs, 29 Juli.

B.H. - Ik heb het bitter betreurd dat je mij dan maar niet jouw ex. van *Lord Arthur* hebt afgestaan.[1.] Die 2 boekjes zijn schandalig duur voor wat ze zijn - zoowel papier als druk zijn tegenw. zeer matig! Hoe durft die schoft van een Methuen er fl. 2,50 voor te vragen, en waarom bestaan er idioten (als ik) om hem het ervoor te geven? Enfm... - Dank voor Burchhardt en Rohde.[2.]

Nu moet je mij nog een engelsche uitgave van Tolstoï bezorgen, want ik geef het op om hem in slechte en slechtgedrukte fransche vertalingen te zoeken. Er zijn bij Heineman zeer goede vertalingen van Constance Garnett, nl. *War and Peace* (7/6), *Anna Karenin* (7/6) en The Death of Ivan Ilitch and other stories (6/ of 6/6). Wil je mij deze 3 alvast bezorgen? Maar dan zou ik ook graag van je hooren welke andere vertalingen er bestaan (in goede uitgaaf), nl. van *De Kozakken, Hadji Moerad, Kaukasische Verhalen, Jeugd*, enz. Ik wil een ongeveer complete Tolstoï meenemen naar Indië.[3.] Graag dit alles zoo spoedig mogelijk en dank vooruit.

We komen wschl. half Augustus in Holland. Hartelijke groeten van je

E.

1. Herenhuis om even aan te lopen; vrij vertaald: Huize 'De Instuif'.
2. DP en Debrot zagen elkaar in September 1936.
1. Zie 3002 n 1.
2. Mogelijk E. Rohde, *Psyche, Seelenkult und Unsterblichkeitsglaube der Griechen.* Freiburg etc. 1890-1894. 2 dln. Erwin Rohde (1845-1898), Duits classicus. Zie ook 2695 n 1 en 2 en 2761.
3. Zie 3001 n 2.

3016. *Aan G.O. Tissing: Parijs,*[1.] *29 juli 1936*

Parijs, 29 Juli 1936.

Beste Adé,

Dank voor de prospecti en het geld. Wat dit laatste betreft, je hebt te veel gezonden; ik zal je fl. 5. teruggeven als ik in Holland ben. Op het oogenblik heb ik alles aan Simone gezonden, die meer geld noodig heeft dan gewoonlijk omdat Gille nu vacantie heeft en bij haar is. Ze schreef mij dat jij nog met haar bent uitgegaan en ook Gille gezien hebt. Ik kreeg van prof. Vermeylen, een kinderspecialist in Brussel,[2.] eindelijk bericht over hem: het schijnt dat hij krachtig behandeld moet worden voor 'insuffisance glandulaire', en dat hij daarom ook zoo slecht leert.

Ik heb op het punt gestaan naar Madrid te gaan, min of meer als oorlogscorrespondent. Malraux was daar namelijk en zou mij veel hebben kunnen laten zien. Maar hij is plotseling teruggekomen, omdat hij denkt hier meer te kunnen doen voor het Frente Popular dan daar. Dit valt overigens niet mee, want de fransche Front-Populaire-*regeering* is vomitief van voorzichtigheid, combineerzucht en andere schijterigheden. Engeland, Italië, Duitschland sturen vliegmachines en wapens bij de vleet naar de 'rebellen' daarginds, terwijl hier iedereen iedereen tegenwerkt, op de vingers tikt, enz.[3.] Als dit zoo doorgaat hebben we over een maand fascisme in Spanje, over een jaar in Frankrijk en daarna wel overal, Holland inbegrepen. Het is abject, maar - behalve in Spanje - hebben ze het dan ook wel *verdiend.* Zóóveel lulligheid is overdreven!

We komen - tenzij ik toch nog naar Spanje ga - hoogstwschl. tegen 15 Aug. in Holland, en wel in Amersfoort, in een soort pension met prachtige tuin, genaamd 'Gedong Mampir'. We blijven dan in

1. Briefhoofd: Le Murat, café te Parijs.
2. Zie 2891 n 2.
3. De republiek Spanje had sinds de verkiezingen van februari 1936 een volksfront-regering. Op 17 juli begon generaal Francisco Franco in Spaans-Marokko een opstand tegen de wettige regering. De Franse volksfrontregering van Léon Blum (zie 2963 n 2) kondigde, op aandringen van de radikaal-socialistische coalitie-partner, aan dat haar wapenleveranties aan Spanje gestaakt zouden worden. Pierre Cot, minister van luchtmacht, zorgde met goedkeuring van Léon Blum dat 'particuliere' transacties wel doorgingen. Namens de Spaanse regering deed André Malraux wapen-aankopen.

Holland tot ± 8 September; dus hoe moet dat nu met jouw nog in Parijs komen? Is het niet het beste dat je nù nog komt, bv. van 7 tot 15 Aug., of *eerder*, en met ons mee teruggaat naar Holland; of is dat te veel over-en-weer? Wat ons betreft, ben je natuurlijk vanaf morgen van harte welkom.

Die boot van 8 December lijkt mij wat laat. Ik ben liever vóór Nieuwjaar '37 in Indië. Gaat er geen goede boot eind November? - Ik zal die papieren nog nazien (ze zijn vanmorgen pas gekomen). Maar als jij een goede boot ziet tegen eind Nov., geef die dan op. Schrijf in ieder geval even, ook over het elkaar terugzien. Je moeder[4.] gaat toch mee naar Indië, voor haar hoef je dus niet in Den Haag te blijven.

De Thouars[5.] hoop ik dan in Holland te ontmoeten. Ook die Dr. Verhoeven.[6.] Je zegt dat hij landsarchivaris is; maar is hij ook niet de opvolger van mijn oude chef Gediking[7.] als bibliothecaris van het Bat. Genootschap? Of is dat tegenwoordig één? (Landsarchivaris was vroeger Dr. De Haan, je weet wel, van *Oud-Batavia* en *Priangan*.)[8.]

Die boeken die ik je liet zenden zijn natuurlijk gratis. Zóó gek sta ik er nog niet voor, dat ik je *die* zou laten betalen!

Nu, Dé, bericht even hoe de plannen zijn. Veel hartelijks van Bep, een neuszoen van Alijn en een poot van je

E.

P.S. - Ik zag hier laatst een ex. van *Anthony Adverse*, te koop voor 12 frs. Maar het was zoo enorm dat ik het niet durfde koopen; zulke dikke boeken lees ik alleen als het *Oorlog en Vrede* is! Maar wil jij het misschien hebben? Voor 12 frs. is 'te geef'.

4. Mevrouw Tissing-Lunsingh Tonckens.
5. Niet achterhaald.
6. Zie 3230 n 1.
7. Zie 2478 n 2. DP werkte van 1 december 1920 tot 1 juli 1921 onder Gediking als assistent.
8. F. de Haan, *Oud Batavia, Gedenkboek t.g.v. het driehonderd-jarig bestaan der stad in 1919.* Batavia 1922-1923. 3 dln. F. de Haan, *Priangan, De Preanger-Regentschappen onder het Nederlandsch Bestuur tot 1811.* Batavia 1910-1912. 4 dln.; een geschiedenis van de Westjavaanse en door Soendanezen bevolkte hoogvlakte die later de Preanger werd genoemd. De Haan was de eerste landsarchivaris van Nederlands-Indië.

3017. *Briefkaart aan C. van Wessem: Parijs, 31 juli 1936*

Parijs, 31 Juli '36

Beste Constant,

Als er niets tusschenbeiden komt ben ik tegen 15 Aug. in Holland (in Amersfoort eerst) tot ± 7 September, en hoop in die 3 weken afscheid van je te nemen. We kunnen dan ook de verdrek-historie[1] mondeling uitkibbelen zooveel je wilt! Zeg mij nu intusschen even hoe het ermee staat, wat de proeven betreft: krijg ik die nog te zien (en het 'schrift' misschien ook nog)[2] vóór mijn afsjeezen naar de tropen, denk je? Ook daaromtrent kan ik je nu nader berichten: hoogstwschl. vertrekken wij 24 Nov. a.s. uit Marseille, met een deensche boot die de ietwat verontrustende naam draagt van *Erria* (but to err is human, isn't it?). Schrijf mij even een kaart en laat mij na 10 Aug. geen proeven meer zenden hierheen.

Hartelijke groeten, ondanks de merdrophobie, van je

E.

3018. *Briefkaart aan G.H. 's-Gravesande: Parijs, 3 augustus 1936*

Parijs, Maandag.

Beste Hein,

Ik ben Zatermiddag, na ontvangst van je brief, onmiddellijk op stap gegaan voor dat portret van Verlaine[1] en heb een afdruk gevonden in de rue Bonaparte. Er waren een paar vegen over, maar het was het eenige dat zij hadden. Ik raad je aan er met een natte spons, of vochtige zakdoek over te gaan, dan is het wel goed. Ik liet de foto van de zaak uit verzenden; schrijf me dus als je niets ontvangt, dan kan ik reclameeren. Het kost overigens niets; laat dit een kleine bijdrage zijn van mij tot je portrettengalerij. Wij gaan nu hoogstwschl. Zaterdag a.s. naar België en zijn ± 15 Aug. in Holland (Amersfoort). Ik hoop je spoedig te zien. De rest mondeling.

1. Zie 2985 en 2990.
2. Zie 2721 n 3.
1. Reproduktie van een portret door Eugène Carrière (1849-1906) van Verlaine uit 1893, de enige wandversiering in 's-Gravesandes bureau op *Het vaderland* in Den Haag.

Hartelijke groeten van Bep, ook aan Nen, en een hand van je
E.
Het beste met je bundel,[2.] die ik zeer benieuwd ben te zien.

3019. *Aan J. Greshoff: Parijs, 3 augustus 1936*

Parijs, Maandag 3 Aug. '36.
Beste Jan,
Veel dank voor je brief. Ik schrijf kort, omdat er hier van allerlei te doen valt. Die spaansche historie[1.] zit mij ook ongelooflijk hoog, ook in verband met Malraux en de houding van de fransche regeering die gecarabineerd lullig is. Wij hebben nu *haast*, Bep en ik, om uit dit heerlijke Europa weg te komen. Ik laat mijn boeken nu inpakken; van 8-15 Aug. zijn we wschl. in Brussel (Boitsfort) en van 15 Aug-8 Sept. in Holland. Dan nog een maand hier (althans Bep, ik blijf misschien in Holland) en dan 13 October a.s. op de boot: de *Alsia*, een deensche boot, uit Marseille. Als je zeker 2 Sept. terug bent,[2.] zal ik je alsdan uit Holland schrijven, ook om uit te maken waar we elkaar terugzien. Misschien schrijf ik nòg eens. Geniet van Portugal, veel hartelijks voor jullie allen van ons 2, en geloof mij steeds je
E.

3020. *Aan G.O. Tissing: Parijs, 3 augustus 1936*

Parijs, Maandag.
Beste Adé,
Heb je mijn vorige brief gekregen, ondanks de ietwat zonderlinge spelling van je Laan?[1.] Ik hoop het. Anders hierbij de voornaamste punten (rest mondeling): wij komen ± 15 Aug. in Amersfoort, in een soort pension genaamd 'Gedong Mampir'[2.]; maar wij gaan

2. *Nachtelijke vangst.* Met ill. van W.J. Rozendaal. [Den Haag] 1937. Folemprise 10.
1. Vgl. 'Blocnote klein formaat'. In *GN* 36 (1938) 1 (januari), p. 82-83 (*Vw 5*, p. 262-263), en zie 3016 n 3.
2. Zie 2948 n 2.
1. Zie 2980.
2. Zie 3014 n 1.

hoogstwschl. Zaterdag a.s. = 8 Aug. naar Brussel, omdat ik daar nog een weekje moet zijn. Het adres daar geef ik je nog op.

Ons indische plan is momenteel zoo: *13 October* a.s. uit Marseille te vertrekken met de *Alsia* (meen ik); lukt dat niet, dan in ieder geval *24 Nov.* met de *Erria.* Ook hierover mondeling meer. Ik ben al bezig mijn boeken in te pakken.

Schrijf even *omgaand* een kaart, om te zeggen of je 15 Aug. in Den Haag bent. Hier komen loont wschl. de moeite niet meer, wel? - Ik verzond vanmorgen *Goena-goena* van Maurits[3.] en een nr. van *Gr. Ned.* dat we dubbel hadden naar je adres.

Tot spoedig ziens. Veel hartelijks ook van Bep,

je E.

3021 (964). *Aan M. ter Braak: Parijs, 4 augustus 1936*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

3022. *Briefkaart aan J.V. de Sturler: Parijs, 4 augustus 1936*

Parijs, Dinsdag.

Beste Jan en Pepi,[1.]

Dank voor het adres. Het schijnt overigens dat Gille aan klieren lijdt, - zoodat het zaak is hem eerst dààrvoor te behandelen.

Wij hebben besloten naar Indië te gaan en vertrekken hoogstwschl. direct van hier, dus tegen half October. - Wij gaan nu eerst naar Holland om van allerlei te regelen en zullen ook wel in België moeten zijn - *ik* althans, met het oog op Gille. Zoodra ik er ben zal ik jullie opbellen.

Maar hoe zit het nu met Jean's promotie? Heb je ons telegram wel

3. Zie 2348 n 2.
1. Deze briefkaart aan DP's achterneef Jean Victor de Sturler (1907-1979) en diens eerste vrouw Margarethe Mathilda Raemaekers (1905-1958) is met een brief van oktober 1936 (3069) het restant van een uitvoerige correspondentie, die tijdens de tweede wereldoorlog verloren is gegaan. De Sturlers grootmoeder, Johanna Maria Menu, was een zuster van DP's grootmoeder Margaretha Catharina Menu. Het uit Nederlands-Indië afkomstige gezin De Sturler vestigde zich tijdens de eerste wereldoorlog in Brussel. Toen DP in september 1932 naar Parijs verhuisde, nam De Sturlers moeder, A.E. de Sturler-Verstege (1870-1946), de gedeeltelijke zorg op zich voor DP's eerste vrouw Simone en hun zoon Gille. Na DP's vertrek naar Indië werd De Sturler voogd van Gille.

ontvangen? En waarom kreeg ik de dissertatie niet?[2.] Zend die *nu* niet meer, want als ik in Br. kom, neem ik die wel persoonlijk mee.

Ik ben nooit in Rusland geweest, noch heb ik het voornemen gehad erheen te gaan. Die heer H.[3.] verwart mij dus met een ander.

Hartelijke groeten, ook van Bep, en misschien tot spoedig ziens. Gaarne jullie

E.

3023. *Aan H. Mayer: Parijs, 4 augustus 1936*

Beste Henri,

Stuur mij geen Tolstoï's meer hierheen,[1.] want wij gaan hoogstwschl. Zaterdag, of Maandag a.s. (uiterlijk), naar Brussel. Wij blijven daar dan een dag of zes; tegen 15 dezer hopen wij in Amersfoort te zijn.

Mocht het plan niet doorgaan, dan schrijf ik nog.

Hartelijke groeten van je

E.

Van Jan eindelijk een uitgebreid schrijven uit Portugal. Het schijnt daar heerlijk en goedkoop te zijn.

Parijs, Dinsdagavond.

P.S. Ik kom de Tolstoï's dan wel in Holland ophalen, of je zendt ze me daar (naar Amersfoort). Of ik vraag je ze bij Menno te laten bezorgen; dit hangt allemaal van plannen dààr af.

3024. *Prentbriefkaart*[1.] *aan G.H. 's-Gravesande: Parijs, 5 augustus 1936*

Beste Hein,

Ik hoop dat het andere portret je nu al bereikt heeft, maar hierbij

2. De Sturler promoveerde in juni 1936 aan de Vrije Universiteit van Brussel op het proefschrift *Les relations politiques et les échanges commerciaux entre le duché de Brabant et l'Angleterre au Moyen Ages.* Paris 1936. Later werd hij aan dezelfde universiteit hoogleraar in de geschiedenis.
3. Niet geïdentificeerd,
1. Zie 3015.
1. Zie 3018 n 1.

een kleiner formaat ervan, dat je misschien als bladwijzer kunt gebruiken.
Hartelijk je
E.
5 Aug. '36.

3025. *Aan G.O. Tissing: Parijs, 7 augustus 1936*

Parijs, Vrijdag.
Beste Adé,
We komen Maandag of Dinsdag in Brussel en gaan dan wschl. in een hotel in Boitsfort. (Zeg dit vast aan Simone, als je haar misschien ziet.)[1] Jij bent er dus vanaf morgen. Gille komt pas den 13en (= Donderdag a.s.) van Charleroi in Brussel terug. Zoodra ik in Br. ben zal ik je opbellen, aangenomen dat je hotel een telefoon heeft. *Anthony Adverse* zal ik straks ophalen (als het nog niet weg is) en neem ik dan voor je mee.
Tot ziens! Je
E.

Het is idioot dat wij nu niet in Parijs zullen zijn, maar als je hier toch wilt zijn alvorens op de boot te gaan, is dit 'huis' tot je beschikking.

3026. *Aan C. van Wessem: Parijs, 9 augustus 1936*

Parijs, Zondag.
Beste Constant,
Ik vertrek morgen of overmorgen van hier, maar moet eenige dagen in Brussel zijn en het adres daar is mij nog onbekend. (Greshoff zit in Portugal.) Wil je daarom de proeven laten zenden

p/a Rissik
Stephensonstraat 18
Amersfoort.

Ik denk tegen 15 à 16 dezer in Amersfoort te zijn; als ik de proeven eenmaal heb, kijk ik ze in één dag na. Van daaruit schrijf ik je nader

1. Tissing kende Simone Sechez uit 1926, toen hij tijdens zijn verlof op Gistoux logeerde.

voor een ontmoeting; of zou je in Amersfoort willen komen? Anders Amsterdam, waar ik toch moet zijn. Onze boot gaat wschl. eerder, d.w.z. tegen half October al. Tant pis dan voor het 'schrift'.[1]

Hartelijke groeten van je

E.

3027. *Aan H. Marsman: Parijs, 9 augustus 1936*

Parijs, Zondagavond.

Beste Henny, - Je moet absoluut lezen *Les Jeunes Filles* van Montherlant, omdat het voor een groot deel jouw evolutie zou kunnen zijn. Het is zijn beste roman, en zooveel 'rijper', na al de jeugdkul die hij ook heeft afgereageerd, als *Angèle* vergeleken bij je oudere werk. Je kunt er veel van leeren; je kunt er vooral in zien wat jou ontbreekt, en wat, als het er geweest was, van *Angèle* een vólkomen goed boek (in zijn soort) had gemaakt. - Ik sprak hier een paar dagen geleden Arthur M.-L., en met hem over *Heden ik, morgen gij.* Hij bewonderde erg het werk van Dekker en zelfs *Oranje* (zoo breed opgevat), vond Dekker verreweg de beste romancier in Holland en verdere aardigheden in dit soort. Hij is overigens werkelijk wel een geschikte kerel; maar hij geeft au fond niets om literatuur, dat verklaart al dit soort vergissingen. - Wij gaan Dinsdag van hier naar Brussel en *hopen* den 15en of 16en in Amersfoort te zijn. Waar zit jij dan? Schrijf me je plannen en je adres nà 15 Aug. bij Rissik, Stephensonstraat 18, Amersfoort. Laten we elkaar niet misloopen. Je kunt ook *omgaand* schrijven naar; Dr. H. Maasland, Woudlaan 111, Boschvoorde-Brussel. Tot ziens!

Je E.

3028 (965). *Briefkaart aan M. ter Braak: Boschvoorde, 12 augustus 1936*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

3029. *Aan G.O. Tissing: Boschvoorde, 12 augustus 1936*

Boitsfort, Woensdag.

Beste Adé,

Gisteren zijn wij hier aangekomen. Ik heb direct opgebeld, maar kon je naam niet behoorlijk in het verstand van den hotelier krijgen.

1. Zie 2721 n 3.

Vanmorgen hetzelfde grapje. Vanmiddag ben ik erheen gegaan en hoorde dat je weg was - terug naar Holland of naar Dinant, meer wist hij er niet van te zeggen. Het zekere voor het onzekere nemend schrijf ik dus naar Den Haag. Wij blijven hier tot de 15e (Zaterdag). Daarna is ons adres: Gedong Mampir, Barchman Wuytiersstraat 65, Amersfoort. Kom je ons daar opzoeken? Kom liefst 2 dagen; er zal in Amersf. wel een geschikt hotelletje voor je zijn en je eet dan bij ons. Ik heb nog van allerlei met je te bespreken. Dus: schrijf even daarheen wanneer we je kunnen verwachten.

Veel hartelijks, ook van Bep, steeds je

E.

3030. *Aan J. Schepens*[1]*: Boschvoorde, 14 augustus 1936*

Boitsfort, 14 Aug.'36

Zeer geachte Heer,

Uw brief werd mij hierheen nagestuurd (ik zit hier een paar dagen, op weg naar Holland). Ik heb vandaag nog naar Querido geschreven om u een ex. te sturen van mijn *Land v. Herkomst.* Mocht hij dit nalaten, zou u mij dan even willen schrijven? Mijn adres in Parijs is niet meer het door u gebruikte, maar: 88 boulevard Murat, Paris 16e. Ik ben overigens nog maar voor 2 maanden in Europa, want op het punt naar Java terug te gaan. -

Met vriendelijke groeten, uw dw.

EduPerron

3031. *Aan N. Debrot: Amersfoort, 16 augustus 1936*

Amersfoort, Zondag.

Waarde Debrot,

We zijn hier gisteren aangekomen en denken er een dag of veer-

1. De Belgische schrijver Jan Schepens (geb. 1909) was in deze periode criticus voor Frans-Belgische letteren bij de *NRC* en verzorgde gedurende 1935-1938 in het Franse tijdschrift *Mercure de France* de kroniek 'Lettres néerlandaises' onder het ps. Jean Baudoux. Daarin schreef hij tweemaal over DP (zie 2563 n 1 en *Mercure de France* 48 (1937) 931 (1 april), p. 197-199). Op 15 augustus ontving hij een recensie-exemplaar van *Het land van herkomst.* Dit briefje is het enige dat DP Schepens stuurde.

tien te blijven. Zou je ons hier willen opzoeken? Blijf dan vooral den heelen dag, want het is hier heerlijk, en we zijn er geheel vrij (zijnde de eenige gasten) en beschikken over een uitgestrekt 'erf'. Kom met je vrouw of alleen, jullie zijn natuurlijk *beiden* van harte welkom; maar waarschuw alleen even *wanneer*, dit met het oog op uitstapjes van ons of andere bezoekers. Vrijdag of Zaterdag a.s. zou voor ons heel goed uitkomen, Woensdag en Donderdag zou je met anderen moeten worden 'gemengd'. Het adres is: Gedong Mampir, Barchman Wuytiersstraat 65, Amersfoort; er gaat een bus heen van het station. Laat spoedig hooren wanneer je komt en geloof me in afwachting hartelijk je

EdP.

3032. *Aan H. Mayer: Amersfoort, 16 augustus 1936*

Amersf. Zondag.

Beste Henri,

We zitten op het oogenblik in Amersfoort, maar hebben het druk met bezoeken brengen en ontvangen (richting Amsterdam). In de eerste week van Sept. ben ik bij Menno gelogeerd en zie je dus zeker, dan, in Den Haag. Zorg je nog voor de Tolstoï's?[1] Het beste is dat je ze bij je houdt tot ik opdaag. Het adres hier is 'Gedong Mampir', Barchman Wuytiersstr. 65, Amersfoort.

Hartelijke groeten van je

E.

3033. *Aan E. van Moerkerken: Amersfoort, 16 augustus 1936*

Amersfoort, Zondag.

Geachte Heer,

Mijn adres is op het oogenblik: 'Gedong Mampir', Barchman Wuytiersstraat 65, Amersfoort. Maar ik heb het hier op het oogenblik erg druk met bezoeken brengen en ontvangen (ik vertrek in October of November a.s. naar Indië), zoodat ik u liever zou ontmoeten in de eerste week van September in Den Haag. Gaat dat niet, dan tegen eind dezer maand hier. Schrijft u mij nog even hierover.

1. Zie 3015.

In Den Haag logeer ik na 1 Sept. bij Ter Braak (tot 7 Sept. ongeveer).
Met vriendelijke groeten uw dw.
EduP.
[1.]Daarnet uw 2e briefje. Dat treft dus goed; tot begin Sept. dan in Den Haag.[2.]

3034 (966). *Aan M. ter Braak: Amersfoort, 17 augustus 1936*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

3035. *Aan N. Debrot: Amersfoort, 18 augustus 1936*

Amersfoort, Dinsdagavond.
Waarde Debrot,
Door allerlei administratieve dingetjes moet ik je vragen om, als je nog deze week komt, Zaterdag te komen (niet Vrijdag of Zondag). Anders begin volgende week bv. Wij zitten hier tot eind Augustus. Tegen 1 Sept. ga ik naar Den Haag (p/a Ter Braak, Pomonaplein 22); wschl. ben ik 6 of 7 Sept. in Amsterdam (dit voor het geval je niet uit die stad wegkunt). Ik schrijf je dit ook omdat je misschien op het oogenblik niet in Amsterdam bent. Ik moet 9 of 10 Sept. in Parijs terug zijn.
Voilà. Laat, als je kan, spoedig wat hooren. Met hartelijke groeten,
je EdP.
Hart. gr.! ik kwam er nog steeds niet toe je te schrijven.
Menno

3036. *Aan H. Marsman: Amersfoort, 20 augustus 1936*

Amersfoort, Donderdag.
Beste Henny,
Als we niet bij de 'vlasakkers'[1.] staan, loop dan gewoon hierheen, want het is, meen ik, maar 3 minuten van hier. Neem je *Ducroo*

1. Tekst op achterzijde van de envelop.
2. Zie 3004 n 6.
1. Oude treinhalte aan de rand van Amersfoort.

mee?[2] - Ik heb al je copy gelezen en bekrabbeld - voor een deel met 'bévend handschrift'[*], zooals die leeraar van Napoleon's abdicatie te Fontainebleau vertelde aan Menno (ken je dat verhaal?)[3] - maar ik zie geen verschil tusschen den inhoud van de eene enveloppe en de andere. De oorspronkelijke collectie x-stralen viel me niet mee; een heeleboel daarin doet aan als herhaling of is nogal 'onbelangrijk'; wschl. omdat de voornaamste kwaliteit van je proza: het rhythme, het élan, de 'vurigheid', in een aforistische vorm geen kans krijgt.[4] En je bent onuitstaanbaar waar je den lezer direct aanspreekt ('ik hoop u duidelijk gemaakt te hebben,... moet ik u dan 100 × zeggen') en hem soms waarheden-als-koeien toeblaft met een ijver die zich alleen door *Holland* laat verklaren. Die kant zou ik er genadeloos uitflikkeren; alles overlezen als voor jezelf en je gelijken bedoeld. (Sommige stukken, als dat over Donker,[5] zijn alleraardigst.) Enfin, ik hoef hier niet meer te vertellen, want mijn opinietjes staan er overal bij.

Tot ziens dus. Hartelijk je

E.

3037. *Aan H. Mayer: Amersfoort, 21 augustus 1936*

Amersfoort, Vrijdag.

Beste Henri,

Heb je de Tolstoï's al in de vertaling van Constance Garnett? (Heinemann). Zoo ja, kan je me dan hierheen het deel zenden dat bevat *The Death of Ivan Ilitch and other Stories?* Ik geef je dan nader op wat mij nog ontbreekt. Die verz. werken van Tolstoï zal je wel niet *goedkoop* gekregen hebben; in ieder geval heb je me niets meer erover laten hooren. Maar als ik begin Sept. naar Parijs terugga, zou ik deze Tolstoï-historie wel opgelost willen hebben en *alles* meenemen, vandaar dat ik je nu schrijf.

2. Zie 2467 n 1, 3053, 3060 en 3064.
* nl. in den trein, terwijl ik Gille naar Br. bracht en weer terug -
3. Zie *Scheepsjournaal van Arthur Ducroo.* Amsterdam: Veen [1943], p. 28 (*Vw* 5, p. 303).
4. Niet uitgegeven; zie 965 n 1.
5. H. Marsman, 'Anthonie Donker' en 'Grenzen'. In H. Marsman, *Kort geding.* Brussel: Stols 1931, p. 69-75 en 77-83.

Van Jan een briefkaart dat hij zich alweer opmaakt voor de terugreis.
Verder tot ziens, begin Sept! -
je E.

Adres: Gedong Mampir, Barchman Wuytierslaan 65 Amersfoort.

3038. *Aan J. Greshoff: Amersfoort, 23 augustus 1936*

Amersfoort, 23 Aug. '36.
Beste Jan,
Wat valt er allemaal te vertellen? Te veel en te weinig, vandaar mijn zwijgen. Ik ben ook nooit op dreef, zoo op reis. Eerst waren wij een paar dagen in Boitsfort, wat doodvermoeiend was, omreden Alain. Bep was ziek en moe, en ik was door die spaansche historie[1] heelemaal uit mijn doen gebracht. *Hier* is het of alles weer in de wonderlijkste achterlanden plaats heeft; alsof het Holland niet aanging, alsof het 'lot der wereld' volstrekt niet daar beslist werd, en zoo ja, alsof het er dan nog geen bal op aankwam. Kortom, het is Holland en het hollandsche landschap in alle rust en afzijdigheid.
We zitten nu nl. in Amersfoort ('Gedong Mampir', Barchman Wuytierslaan 65), met Gille en Alain, in een paar gehuurde kamers, maar met een eigen meisje; alles zeer geschikt. Ik heb voortdurend slaap van de 'zware' lucht, want er is een prachtige tuin om het huis, een kompleet bosch, enz. We hebben hier nu al gehad: Menno en Ant, Henny en Rien, Cola Debrot, Gans, Adé Tissing (die alweer op weg naar Indië is), en we krijgen nog Vestdijk en de Willinks. Vanaf 1 Sept. ben ik bij Menno in den Haag gelogeerd, daarna (6 of 7 Sept.) ga ik nog even naar Amsterdam (voor Querido o.a.). Tegen 8 of 9 Sept. ga ik uit Amsterdam regelrecht naar Parijs terug, maar ik blijf daar niet lang; mijn bedoeling is eigenlijk om tegen 15 Sept. bij jullie te komen logeeren, allereerst om uitvoerig afscheid te nemen, maar ook met het oog op de te nemen maatregelen betreffende Gille.
Zou jullie dat schikken?
Gaat het door dat jullie 2 Sept. 's avonds in Brussel terug zijn? Schrijf me dan in ieder geval een paar regels naar het adres van Menno.

1. Zie 3007 e.v., 3016 n 3 en 3019 n 1.

Wat er allemaal over 'diepere' dingen te vertellen valt, doe ik liever als ik bij je ben. Ik schrijf als niks.

Tot zoover dus. Veel hartelijke groeten voor de gansche famiglia, ook van Bep; en geloof me steeds je

E.

Als je dit pas de 30e in Southampton krijgt, kan je niet meer hierheen antwoorden. Van 1-5 Sept. p/adres Menno.

3039. *Aan N. Debrot: Amersfoort, 26 augustus 1936*

Amersfoort, Woensdag.

Beste Debrot,

Met het oog op de haagse plannen, ziehier: wij zijn van 1 t/m 4 Sept. in Den Haag, Bep bij haar broer, ik bij Menno. 5 Sept. moet ik naar Amsterdam, omdat de 6e een Zondag is, zoodat ik dan Querido niet spreken kan, en de 8e vertrek ik van Amsterdam uit naar Parijs. In Amsterdam moet ik ook nog verschillende mensen zien. - Nu is Den Haag, vooral als je Menno ook zien wilt, uitstekend; alleen moet ik één van de 4 dagen daar naar Rotterdam, 1o om de boot te bekijken waarmee wij gaan moeten, 2o. om de Bosch-tentoonstelling[1.] te zien. En ik kan nù nog niet goed zeggen welke dag dat zal zijn; vermoedelijk de *2e* (= Woensdag over een week).

Je kunt ook nog hier komen, als je daar tijd en lust voor hebt. Niet morgen, omdat hier dan de Willinks al zijn met Jan Engelman samen (die op eigen houtje komt), zodat dat te veel 'disgenoten' zou geven voor de dietse huismaagd. Maar Vrijdag is nog helemaal open, Zaterdag komen de Marsmans en zou jij 3e kunnen zijn, Zondag is open, Maandag ook. (Invallers blijven mogelijk). - Mocht je Den Haag prefereren, dan is de veiligste dag voor mij - van hier gezien- - Donderdag 3 Sept. Schrijf dus nog even wat je verkiest.

Ik wacht dus de brief af van Halbo Kool. Dank voor de moeite; al ben ik sceptisch wat betreft die 'baan'. Heb ik je verteld wat Gille vond, in verband met Halbo K.? Ik zei op een morgen tegen hem: 'Op wie lijk je toch eigenlijk, behalve op je moeder? niet op mij,

1. De grote overzichtstentoonstelling 'Jeroen Bosch en tijdgenoten' in museum Boymans-Van Beuningen, 10 juli-15 oktober 1936.

- eerder op Halbo Kool.' Hij zei: 'wie is dat?' en ik legde het hem uit; en 'wat is Kool?' en ik zei: 'chou'; en 'wat is Halbo?' - 'dat is nix'. - Jawel, zei hij: ça, ça veut dire: Ha, le beau Kool, Ha, l'beau Kool! ça veut dire: 'Ha, l'beau Chou!'* C'est un beau chou, papa? - Het mooiste is misschien nog, dat dat niet helemaal is tegen te spreken.

Dat 'è-èh' op z'n javaans zal ik je voorzingen.

Bep verzekert dat onze leukemieïgheden, hoewel in de lijn van 'fou rire', haar zelf erg geamuseerd hebben, dus ban de ongerustheid uit je hart. Wij schijnen overigens - jij en ik - elkaar te bekonkurreren als 'imitator'; misschien ligt dààr onze kans, eens, in de trant Tholen-en-van-Lier-als-Stella-Fontaine (schrijf je dat zo?)[2.]; - het zou wel iets zijn voor de-n-oost.

Met Vestdijk, die hier nu was (en het ook over je imitators-talent had), heb ik ook nog over de generaalsziekte gesproken (beraadslaagd). Ik denk dat die man zal eindigen in een *bloemlezing* van kurieuze kwalen.[3.]

Tot ziens dus, hier of in Den Haag, en in ieder geval in Amsterdam, waar ik ook mevrouw Cola Debrot[4.] hoop te zien. Hartelijke groeten, ook van Bep

je EdP.

3040 (967). *Aan M. ter Braak: Amersfoort, 27 augustus 1936*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

* Natuurlijke calembour van een jongen van 10 jaar - misschien nog te gebruiken voor de een of andere 'dissertatie'?

2. Volgens Debrot hadden DP en hij een gesprek gevoerd over de vervolging van homoseksuelen en hen daarbij geïmiteerd. Bij die gelegenheid waren zij tot de nieuwvorming 'leuke-mieïgheden' gekomen. Tholen en Van Lier vormden een cabaretduo (zang/piano); Stella Fontaine was een cabaretzangeres.
3. DP wilde een Napoleontische generaal in 'De onzekeren' aan angina pectoris laten sterven. Hij vroeg Vestdijk om de symptomen van deze hartkwaal.
4. Estelle Debrot-Reed (geb. 1904), Amerikaans danseres en choreografe, had op één van haar tournees door Amerika, Frankrijk en Nederland met Debrot kennis gemaakt. Zij publiceerde de dichtbundel *During a silent night.* Amsterdam 1948.

3041. *Aan R.A.J. van Lier: Amersfoort, 27 augustus 1936*

Amersfoort, Donderdag.

Beste Rudie,

Ik ben bij je ten achter, wat de briefschrijverij betreft, maar dat heeft zijn reden. Wij vertrekken wschl. half October (of begin Nov.) naar Indië en zijn nu in Holland voor de afscheidsformaliteiten. Van 1-4 Sept. ben ik bij Ter Braak gelogeerd, maar in deze 4 dagen moet ik wschl. ook nog naar Rotterdam - boot zien, passage nemen, etc. - zoodat het maar krap is, als tijd. Ik wou daarom jou, Freddy (als hij mij zien wil)[1] en Aad. van der Veen tegelijk ontmoeten - voor A.v.d.V. is dit dan meteen een gelegenheid om met jullie kennis te maken of de kennis te hernieuwen - en misschien is de beste avond daarvoor de eerste: wat denk je van 1 Sept. na het eten bij Riche, dus tusschen half 9-en 9. Schrijf me dit even hierheen, dan kan ik v.d.V. nog waarschuwen. Of wil jij dit doen? zijn adres is: Snelliussingel 30, Schiedam. *Mijn* adres: Barchman Wuytierslaan 65, Amersfoort. Als *jij* de ontmoeting regelt, bel dan alleen maar op naar Ter Braak. Tot spoedig ziens!

Je EdP.

3042. *Aan C. van Wessem: Amersfoort, 29 augustus 1936*

Amersfoort, Zaterdag.

Beste Constant,

Ik ben van 1-4 Sept. bij Menno in Den Haag gelogeerd en ga 5 Sept. naar Amsterdam. Als het jou schikt kan ik in Haarlem uitstappen - ik geef je dan den trein op en je haalt me van het station - en we kunnen wat praten tot een paar treinen verder. Wil je liever Amsterdam, dan is mij dat best, maar daar heb ik maar 2½ dag, want de 8e 's morgens vertrek ik weer naar Parijs. Den Haag gaat slecht, omdat de 4 dagen daar wel druk zullen zijn bezet (ik moet ook nog voor passage zorgen, de boot zien in R'dam, etc.) Maar schrijf naar Menno wat je wilt: Haarlem-Bloemendaal of Amsterdam. Hartelijke groeten van je

E.

1. Zie 2907, 2908 e.v.

3043. *Aan N. Debrot: Den Haag, 2 september 1936*

Den Haag, 2 Sept.'36.
Beste Cola,
Het schikt slecht voor Zondag a.s., omdat èn Vestdijk èn Jany Holst dien dag uitgekozen hebben voor hun komst in Amsterdam. Eerder zou ik je willen voorstellen mij Zondag ergens te treffen en 'mee van de partij' te zijn. Vestdijk is er om 3 uur, Jany om 6. We zouden dus wèl bv. Zondagmorgen kunnen komen en bij jullie *lunchen.* Anders Maandag?
Schrijf even wat je het beste lijkt. Tot en met Vrijdag ben ik hier. Hartelijke groeten, ook aan je vrouw, -
je E.
Bij M. ter Braak
Pomonaplein 22
Den Haag.

3044. *Aan A.A.M. Stols: Den Haag,*[1] *3 september 1936*

Den Haag, 3 Sept.
Beste Sander,
Dit in haast. Dank voor de liedekens.[2] Ik zie hier net de uitg. van *Erasmus* door Zweig die me erg interesseert. Kan je mij een ex. daarvan zenden naar Parijs? (ingenaaid).
Dank bij voorbaat en later meer.
Je E.

3045. *Aan E. van Moerkerken: Den Haag 4 september 1936*

Geachte Heer,
Ik ben morgenavond in Amsterdam. Als u mij na het eten - laat ons zeggen tegen 8 uur - komt opzoeken bij de fam. Simons,[1] Ruysdaelstraat 88[11], zouden wij een uur in een café in de buurt kunnen

1. Tekst op een voorbedrukt kaartje van Nijhoff
2. *Middeleeuwse liedekens, Een bloemlezing.* Met 40 houtsneden van Victor Stuyvaert. Maastricht: Stols 1935.
1. Oom en tante van Elisabeth du Perron-de Roos.

praten. Ik heb maar heel weinig tijd: 8 dezer moet ik naar Parijs terug, 13 Oct. vertrek ik uit Marseille naar Indië.

Tot ziens dus en met vr. groeten uw dw.

EduP.

Den Haag, 4 Sept.

3046. *Aan C. van Wessem: Den Haag, 4 september 1936*

Den Haag, 4 Sept.

Beste Constant,

Ik stap morgen in een trein die 12.26 van hier gaat en 12.58 in Haarlem stopt, alwaar ik dan even uitstap.

Tot ziens, morgen.

Je E.

3047. *Aan J. Greshoff: Den Haag, 7 september 1936*

Beste Jan,

Als de oorlog ons niet opjaagt - je brief zou iemand aan niets anders meer laten denken - kom ik Vrijdag of Zaterdag in Brussel en ga dan Zaterdag of Zondag door naar Parijs.

Deze rondtrekkerij is ontzettend vermoeiend geweest, en al die elkaar opvolgende en verdringende contacten - hoe aardig ook op zichzelf - zijn ook erg onbevredigend.

Bij Querido vrijwel over de heele lijn bot gevangen. Als ik in Parijs terug ben ga ik dus ernstig met Bep overwegen wat te doen.

Rest mondeling.

Je E.

Den Haag, Maandagochtend.

3048. *Aan H.C. Kool: Brussel, 11 september 1936*

Brussel, 11 Sept. 1936.

Beste Halbo,

Het was erg aardig van je, aan mij te denken. Ik was van plan je in Amsterdam op te zoeken en belde nog op naar de redactie,[1] maar

1. Zie 1062 n 1.

je was daar eerst na 9 uur 's avonds te spreken, werd mij meegedeeld, en toen vond ik den tijd niet meer. Ik kon je ook niet eerder schrijven, omdat ik heelemaal niet wist hoè ik over mijn weinige tijd zou moeten beschikken. Enfin... Ik neem dus hierbij afscheid van je, tenzij ik onverhoopt nog even naar Amsterdam zou moeten. Onze boot vertrekt 13 October uit Marseille.

Je hebt niet veel aan me gemist, want door het voortdurend menschen zien en steeds weer hetzelfde vertellen, was ik op het laatst niet veel meer dan een papegaai van mezelf.

Mocht je me nog een 'adres' op te geven hebben in Indië, graag. Maar vooreerst wil ik probeeren mij buiten de journalistiek te houden, zoowel om 'sociale' als om 'artistieke' redenen. - Tot ± 16 dezer ben ik bij Greshoff in Brussel, daarna weer bould. Murat 88, Parijs.

Het beste met je: slamat tinggal![2.] hartelijke groeten van je

EdP.

3049. *Aan A. Lehning: Brussel, 11 september 1936*

Beste Müller-Lehning,

Het deed me oprecht genoegen, dat het adres je zoo goed beviel.[1.] Ik had je nog in Amsterdam willen opzoeken, althans op de Bibliotheek,[2.] maar vond zelfs daarvoor geen tijd. Wij werden en worden afgejakkerd, om allerlei dingen die nog geregeld moeten worden, want wij vertrekken vroeger dan wij zelf gedacht hadden, n1. op 13 October (uit Marseille).

Op het oogenblik zit ik weer in Brussel. Vanaf 16 Sept. a.s. weer in Parijs.

Ook dit gaat in groote haast.

Ik wensch je van harte het beste in Holland, of elders. Wees ook door Bep hartelijk gegroet, en geloof mij je

EduP.

Brussel, 11 Sept. '36.

2. 'Goed verblijf!'
1. Van een pension in Claix, bij Grenoble, dat DP had aanbevolen. Zie 2076.
2. Van het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis, waar Lehning sinds december 1935 werkte.

3050. *Aan G.O. Tissing: Brussel, 11 september 1936*

Brussel, 11 September 1936.

Beste Adé,

Nu, het is zoo ver: wij vertrekken 13 October uit Marseille, met een boot van de East Asiatic, de *Alsia.* We zijn 6 November in Singapore; dus ik vermoed 8 of 9 November in Priok. Wil je Ferdy waarschuwen, als je zelf niet naar Batavia kunt? We zullen nl. de eerste dagen wel 'hulp' noodig hebben, vrees ik.

Wat het huis betreft, laat dus alles zoo geschikt mogelijk maken, en vooral zorgen dat er behoorlijk licht is; anders wordt het makkelijk melancholiek voor Bep. Wij hebben aan Erna geschreven (haar adres is Dagoweg 62, meen ik), maar zullen wel geen antwoord meer krijgen. Tegen 11 of 12 October gaan wij uit Parijs; tot zoolang is dààr ons adres.

Ik heb je door Querido 10 exx. *Smalle Mens* laten zenden en 10 exx. *Land van Herkomst*, een soort 'werkkapitaal' voor mij in Indië! Misschien moet je er wat voor betalen; wil je me dat zoo lang voorschieten? Wat de reparaties en andere installatietjes in het huis betreft, ik schrijf *gelijk hiermee* aan Erna dat zij je geld daarvoor moet geven, als je dat noodig hebt.

Nu, Dé, bij voorbaat dank voor alles wat je voor ons doen moet. Ik laat alles aan jou over. Voor half November om is, zien wij elkaar dus, als er geen ongelukken gebeuren. Ik ben erg blij van hier weg te gaan, maar voor Bep is het een heele waag en geen onverdeeld genoegen. Ik reken een beetje op jou ook, om haar, vooral in het begin, het leven in Indië prettiger te laten zien dan zij nu schijnt te verwachten.

Gelijk hiermee zend ik je ook - van hier, uit Brussel, ik zit hier nu weer voor Gille - 2 boeken over Deli-planters. Van *Rubber* is nu een film uit, die ook wel in Indië zal komen, als hij er nog niet is. Ik had graag jouw opinie over film en boeken; vooral wat je vinden zult van den échten planter, Kleian, interesseert me. Ik zal dat boek in Indië lezen, nu gaat het eerst naar jou.[1]

Veel hartelijks, ook van Bep, steeds je

Ed.

1. J. Kleian, *Deli-planter.* Amsterdam 1936.

3051. *Aan E. van Moerkerken: Brussel, 12 september 1936*

Brussel, Zaterdag.

Waarde Heer,

Ik heb mij verplicht gezien *nu* naar Brussel te gaan. Tot 16 of 17 dezer ben ik er nog wel. De jonge Jan Greshoff is hier thuis *tot* den 15en; dat is dan misschien toch wel gauw gedaan? Ziet u wat u doet.[1] Het adres hier is: 130, Boul[d] Auguste Reyers, Schaerbeek-Bruxelles.

Met vriendelijke groeten uw

EduP.

3052 (968). *Briefkaart aan M. ter Braak: Parijs, 17 september 1936*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

3053. *Briefkaart aan H. Marsman: Parijs, 17 september 1936*

Beste Henny,

Gisteravond kwamen we eindelijk terug - of liever vanmorgen, want wij reisden (om Alain) met de nachttrein. Je stuk over Gorter[1] gevonden. Zoodra ik tijd heb, zal ik het doornemen. Maar het wordt nu voor ons één 'regelarij', want onze boot vertrekt 13 October al uit Marseille (*Alsia*). In Holland en Brussel zag ik nog vele menschen (Bep ging niet mee nr Br.); meestal erg aardig, maar ik ben nu gaar en verdwaasd van de indrukken. Met Slauerhoff heb ik kans gezien mij te brouilleeren, en ditmaal definitief; de man heeft mij een zóó prollig en ploertig briefje geschreven dat ik er wel een eind aan heb moéten maken.[2] Vestdijk die bij je was, meen ik, heeft je er misschien van verteld. Anders weet je het dan hierdoor. Verder geen nieuws van eenige beteekenis. Ik zal *Ducroo* hiér afmaken (ben bijna klaar)[3]; werk jij ook goed en schrijf nog eens. Ik zal het ook beter doen.

Je E.

1. Van Moerkerken bezocht DP op 14 september bij de Greshoffs in Brussel. Jan Greshoff jr. fotografeerde evenals Van Moerkerken.
1. H. Marsman, *Herman Gorter, Aanteekeningen bij zijn poëzie.* Amsterdam 1937. Oorspronkelijk als lezing opgezet; later aangevuld en omgewerkt.
2. Een brief is niet teruggevonden; zie 'Woord vooraf' van deze uitgave, Deel i, p. 10.
3. Zie 2467 n 1, 3036, 3060 en 3064.

3054. *Briefkaart aan H. Mayer: Parijs, 17 september 1936*

Parijs, Donderdag.

Beste Henri,

In de eerste plaats heel veel dank voor de postzegels, waar Gille zeer blij mee was. Ik gaf ze hem persoonlijk, den dag waarop ik hem naar Morlanwelz bracht, op de school van Jan en Kees. Hij vond ook de school zeer naar zijn zin - tot dusver althans! Jan Gr. Sr. hééft nu zijn koffers terug, en ook de inhoud is gaaf en ongerept gebleven. Hij zal je dat zelf wel schrijven. - Ik krijg nu van je, hier in Parijs:

1. boekje over Multatuli (v.d.B.v.E.)[1]
2. Dorp aan de Rivier (Coolen).
3. Van de koele meren
4. Kleine Johannes I
5. Glastonbury Romance
6. Gekken (Van Looy, ingenaaid).

Dit laatste schrijf ik er *nu* bij. Stuur alles zoo gauw mogelijk, want zoodra deze boeken er zijn verzend ik mijn boekenkisten naar Ruys ... C° in Marseille. Stuur me dan ook de rekening, opdat ik de firma Nijhoff met een schoone lei verlate.

Dus: make haste! de tijd dringt.

Dank bij voorbaat en met hartelijke groeten

jeE.

Van mijn rekening gaat dus de fl.6.75, die je van Menno kreeg, of nog krijgt.

3055. *Briefkaart aan J. Greshoff: Parijs, 18 september 1936*

Parijs, Vrijdag.

Beste Jan,

Met Atie nogmaals veel dank voor het logeeren; misschien moet ik er zelfs mijn excuses bij doen, want ik geloof dat het je soms wel wat vol en druk werd (en terecht). Ik kwam hier levend aan, maar heelemaal zonder hersens. En het 'regelen' van allerlei begint alweer; het is ongelooflijk, zooals je merkt dat er van allerlei te doen valt, als

1. Zie 3206 n 24.

je ervandoor gaat. We zullen blij zijn als we op de boot zitten: deze gaat 13 October 's *middags* van Marseille, zoodat wij 12 Oct. met de nachttrein van hier kunnen. Maar we zien elkaar nog! Tot later; nogmaals veel hartelijks, ook van Bep en aan Aty; werk stevig in je nieuwe kamer, en heb een hand van je

E.

Die meneer Unger[1.] moet mij morgen spreken. Erg aardig, maar ik heb zoo weinig tijd!

3056. *Aan F.E.A. Batten: Parijs, 19 september 1936*

Parijs, Zaterdag.

Beste Freddy,

Dank voor het landhuis[1.] en de opgegeven boeken, hoewel ik deze van naam kende en mij reeds voorgenomen had ze daarginds te consulteeren. Hierbij het artikel terug.[2.] Inderdaad, van zooiets is, met geluk en na nadere kennismaking, wel iets te maken.

Ik hoop je broer[3.] in het Bandoengsche te ontmoeten. Dat hij aardiger is dan jij geloof ik niet; maar misschien zouden hij en ik elkaar *per brief* beter verstaan, dat is niet heelemaal uitgesloten.

Rudie zal je mondeling uitgelegd hebben wat ik hem gezegd heb[4.]; deze methode leek mij te prefereeren boven een nieuwe briefwisseling. Geloof mij, ik zal je altijd graag ontmoeten, in Indië of hier.

Ik wensch je ook het beste. Met handdruk, je

EdP.

Ik schrijf beroerd en in haast, maar ik moet dan ook voortdurend menschen zien en allerlei dingetjes ‘regelen’; op het laatst weet je niet meer met wie je praat en wat je afdraait. Dit slaat niet op den inhoud van dezen brief, maar op de knuddige stijl van denzelve.

1. Vriend van Greshoff, werkzaam bij de kunstzijdefabriek ENKA in Ede.
1. Het landgoed van DP's voorouders, Tjitrap.
2. Artikel en boeken over de geschiedenis van oud-Indische landhuizen in de omgeving van Batavia. DP overwoog daarover een ‘Indische roman’ of een Indische ‘familiekroniek’ te schrijven.
3. Zie 2623 n 1.
4. Zie 2907, 2908 e.v.

Alain, op het punt een jonge indischman te worden, zendt zijn groeten, en 'mevrouw de Roos' ook. Zij is overigens nog maar een echte totok.[5.]

3057. *Aan F. de Grave: Parijs, 20 september 1936*

Parijs, 20 Sept. '36.

Beste Ferdy,[1.]

Heel kort, om je te zeggen dat we 13 October a.s. uit Marseille gaan met een deensche boot (op aanraden van Adé), de *Alsia.* Maar wij stappen in Singapore (6 November) over op een andere boot van de K.P.M.,[2.] waarvan de naam mij nog onbekend is. Ik denk dat we 9 November (of 8?) in Priok aankomen.

Zie ik je daar dan? Adé zal wel niet uit Bandoeng - d.w.z. van de onderneming - over kunnen komen. Misschien gaan wij direct door naar Bandoeng, omdat Bep het zoontje wel bij mijn schoonzuster zal willen brengen, maar zou *ik* eventueel een paar dagen in Batavia kunnen logeeren, hetzij bij jou, hetzij bij je ouders?[3.*]

Uit Singapore telegrafeer ik boot en dag van aankomst.

Nu iets anders; zou je het volgende velletje meteen aan Adé willen doorsturen? (dit bespaart mij extra-porto).

Tot over 1½ maand. Veel hartelijks vooruit, ook van Bep en aan Annie,

je E.

5. Vanaf 'Alain' in het handschrift van Elisabeth du Perron-de Roos.
1. Ferdinand de Grave (1899-1945), een schoolvriend van DP uit Batavia, met wie DP altijd contact was blijven houden. De Grave was getrouwd met Anna Geertruida Terwogt (1905-1978). De brieven van DP aan De Grave zijn in 1942 ten gevolge van oorlogshandelingen verloren gegaan. De hier afgedrukte en enig bewaard gebleven brief is aangetroffen in de brievencollectie van Adé Tissing.
2. De Koninklijke Paketvaart Maatschappij verzorgde sinds 1891 ondermeer de verbindingen tussen de vele eilanden in Nederlands-Indië.
3. Het echtpaar De Grave-Wollrabe.

* Vooral in alle eenvoud, dus doe géén moeite! Ik wil dan met jou naar M. Cornells, als je tijd hebt.

3058. *Aan G.O. Tissing: Parijs, 20 september 1936*

Parijs, 20 Sept. '36.

Beste Adé,

Nog een briefje, dat Ferdy je zal doorzenden, omdat ik het op deze manier in één envelop kon doen met mijn bericht van aankomen aan hem.

De kwestie is deze: dat Bep er heelemaal niet tegenop ziet om met petroleumlampen te zitten (voorloopig), maar wel ontzettend bang is voor *vuiligheid.* Zij verbeeldt zich dat die Tina[1] een vreeselijke slons kan zijn, dat het huis overal vuil kan zijn, vol beesten, enz. Wil je er dus voor zorgen dat die Tina keurig voor den dag komt (als dat niet al haar natuurlijke staat is), en dat de boel er vooral *proper* uitziet? Als de meubels oud zijn en de boel wat verveloos eruit ziet, kan Bep daar best tegen; maar ik noem haar soms 'hygienomaan', en met de ideeën die in Europa nu eenmaal over Indië heerschen, vooral op het punt van hygiëne, is ze nu dus wel extra bang. Ik heb ook aan Erna hierover geschreven, maar ik reken op jou: spaar desnoods verf en licht, maar geef het heele huis 2 × een bad en zoonoodig de huishoudster!

Ik hoop van harte dat alles nu niet tegenvalt met onze plannen van dicht bij elkaar wonen, en dat wij niet gedwongen zullen zijn spoedig weer weg te gaan. Als het erop aankomt is Bep *absoluut niet lastig*, maar af en toe krijgt ze zoo'n angstaanvalletje. Hoe dan ook, laat het haar op dit gebied nu reusachtig meevallen. (Dat die Tina een slons is, denk *ik* geen oogenblik!)

En wat de meubels betreft, ze mogen gerust oud zijn, maar als ze bepaald uit elkaar vallen, laat ze dan eerst wat opkalefateren. Zou je ook willen zorgen voor 2 lange stoelen in den tuin; als die er niet zijn, koop ze dan bij Weiss,[2] al die dingen verrekenen we samen wel, zoodra ik er ben.

Nu, old man, dank voor alle moeite en doe wat je kan om je in de plaats te denken van een 'hollandsche huisvrouw' (wat Bep niet eens is!). Een flinke poot vooruit, en tot ziens.

Je E.

Veel hartelijke groeten ook van Bep!

P.S. - Ik zal aan Ferdy uit Singapore telegrafeeren met welke K.P.M.-boot wij aankomen en wanneer.

1. De eigenaresse van het plantershuis bij Rantjasoeni. Zie 2986.
2. Bandoengs meubelmagazijn en vendukantoor.

3059. *Briefkaart aan H. Marsman: Parijs, 20 september 1936*

Parijs, Zondag.

Beste Henny,

Gisteren zond ik je 2 boeken, die je houden kunt, één over etruskische beschaving en één over den ook door jou bezongen Ichnathon.[1] Morgen gaat Gorter[2] naar je toe. Ik schreef eronder wat ik ervan denk; ik begrijp niet wat je verkeerd vindt in het stuk, voor wat het bedoelt te zijn is het uitstekend. Toch heb ik je kortere essays veel liever. Dit is echt iets om apart uit te geven, *naast* je kritisch proza. Verder vind ik dien Gorter eigenlijk een *naren* sympathieken man.

Later meer. Dit in haast.

Je E.

3060. *Aan J. Greshoff: Parijs, 21 september 1936*

Parijs, Maandag 21 Sept. '36.

Beste Jan,

Dank voor doorzending van het rapport. Wat raad je me aan? Terug laten zetten in de 2e klas, zoodat hij *drie* jaar ten achter is, of privaatlessen laten geven in rekenen? Als dit laatste even deugdelijk gedaan kan worden, is het wschl. beter, want hij wint dan een jaar, terwijl de kosten van de lessen niet zóóveel grooter zullen zijn dan het jaar dat anders extra betaald moet worden. Maar ik kan van hieruit niet beslissen. Zou je niet op willen bellen en vragen of die lessen duur zijn (of daarvoor misschien een extra-provisie moet worden gestort), en wat die onderwijzer zelf aanraadt? Schrijf me dan even het resultaat van het gesprek.

Ik sprak hier Malraux, die eerstdaags naar Madrid teruggaat. Chiaro wordt hier over een week verwacht. Verder weinig nieuws, d.w.z. wij zien niemand. Ik ben voortdurend in correspondentie met Indië, moest aan mijn schoonzuster schrijven (o.a. over de schoolgelden voor Gille), aan Adé Tissing over het huis... Tot lezen kom ik niet; wel heb ik nu zoowat het heele *Land v. H.* herzien.[1] *Blocnote* zal je geworden zijn.

1. 'Ichnaton'. In H. Marsman, *Paradise regained.* Utrecht 1927, p. 69-70.
2. Zie 3053 n 1.
1. Zie 2467 n 1, 3036, 3053 en 3064.

Wat doe je? Ik heb het gevoel dat je den laatsten tijd telkens kritisch naar me kijkt. Vind je dat ik te veel klets, dat ik te ijdel ben, te laf, of wat anders? Vandaag of morgen raak je het misschien nog heelemaal eens met Slauerhoff over mij; het is misschien maar goed dat ik afsjees. Ik had *niet* het gevoel dat het logeeren bij je deze keer heelemaal was als andere keeren, voornamelijk om een veranderd contact met jou. Maar misschien vergis ik mij, of was het mijn schuld, of de schuld van het te volle huis, of iets anders. Het doet er ook niet toe, als het fond niet verandert.

Het wordt nu een gek gevoel voor me, dat we over 3 weken aan boord zijn. Maar het idee nog even naar Brussel terug te gaan is wel erg prettig. Kunnen wij eventueel *3* dagen logeeren, d.w.z. *2* nachten?

Ik hoop dat je werkt naar believen en dat de beroerde schrijverij je ook weer lichter valt. Veel hartelijks, ook voor Atie en van Bep,

steeds je E.

3061 (969). *Briefkaart aan M. ter Braak: Parijs, 23 september 1936*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

3062. *Briefkaart aan J. Greshoff: Parijs, 23 september 1936*

Parijs, 23 Sept. '36.

Beste Jan,

Als we naar Br. komen zal ik die Pont d'Avignon[1] voor je meebrengen. Gelijk hiermee zend ik *Nummer Elf* terug (mijn hoofd staat nu toch niet naar Maurits!) en voeg daarbij, als cadeau, *Demi-Veuve*, van Toulet en Curnonsky, ofschoon alleen door no 2 geteekend. Ik vond het een erg aardige roman indertijd, en deze editie is zeldzaam en kostte vroeger heel wat; nu heb ik dit ex. voor een paar francs kunnen bemachtigen. Het leek me echt iets voor jou.

Met Besnard[2] zal het nog wel meevallen, als hij tenminste niet uitgesproken fascist geworden is of verloederd in het genre van Buning. Ik hoop in ieder geval het beste voor je.

1. Niet achterhaald.
2. De dichter en journalist Albert P.A.A. Besnard (1887-1966), van 1930 tot 1942 hoofdredacteur van de *Sumatra Post* en in de jaren 1945-'46 van het *Medan-bulletin*, was een vriend van Jan Greshoff.

Groet Gans van ons, den brave.
Hartelijke groeten voor jullie zelf, van Bep natuurlijk ook, - je
E.

Daarnet je brief. Wij praten daar nog over, als we in Brussel weer samen zijn.

3063. *Aan J. Greshoff: Parijs, 24 september 1936*

Beste Jan,
Daarnet krijg ik een brief van Henny, dat ze tegen 29 Sept. bij jullie denken te logeeren. Ongeveer gelijktijdig kwam een brief van tante de Sturler, dat wij bij haar terecht kunnen. Daar jij nu ook Gans en Besnard hebt, kreeg of krijgen zult, is het misschien beter om het, wat ons betreft, op tante te houden. Wij zien elkaar natuurlijk tòch voortdurend, dus....
Ik schrijf gelijk hiermee aan tante de St.[1]
Verdere dingen mondeling. Van Holkema en Warendorf kreeg ik fl. 80. vooruitbetaling op *Godius*,[2] wat mij in deze dagen al zéér goed te pas komt. Ik ben voortdurend gejacht, eindig nu dus maar.
Hartelijk je E.
In haast.

Parijs, 24 Sept. '36.

3064. *Aan H. Marsman: Parijs, 24 september 1936*

Parijs, 24 Sept. '36.
Beste Henny,
Dank voor je uitvoerig schrijven. Je vraagt weer een heeleboel dingen. Ziehier (het rijtje af):

1. In géén geval je verzen en kritisch proza in één deel! Een boek van 100 blzn. voor verzen is dik genoeg. En je proza kan wel 300 blzn. worden; maar vooral: *ernaast.*

1. Deze brief aan mevr. A.E. de Sturler-Verstege (zie 3022 n 1) is niet teruggevonden.
2. '... E poi muori'. Zie 2687 n 3.

2. Slauerhoff: dit lafhartige mispunt wreekt zich op zijn vrienden over zijn eigen mislukkingen. Ik ben er *zeker* van dat hij au fond woedend is dat ik met Bep toch nog 'geslaagd' ben en dat wij een kind hebben, in tegenstelling met wat hij met Darja terechtgebracht heeft. Ik vind deze meneer Slauerhoff een verwerpelijke ròtvent, van wien ik niet meer wil hooren praten. Als ik hem nog eens ontmoet, hoop ik dat hij gezond zal zijn, en niet alleen maar een kaduke scheepsdokter die zich piraat waant als nu. Ik zal hem dan mondeling precies vertellen wat ik van hem denk, pour peu qu'il y tienne. In ieder geval is het - ziek of niet - een *lage schoft*; basta.
3. Veranderingen van *Ducroo* zal ik je mondeling zeggen, als we elkaar in Brussel terugzien. Vmdl. zal dit begin October plaats hebben. Als jullie dan nog bij de Greshoffs zijn, is dat voor ons toch best, want wij kregen juist een uitnoodiging van mijn 'tante' de Sturler om bij haar te logeeren, wat we nu maar zullen aannemen. - Bericht uit Indië heb ik niet meer, maar is ook niet noodig.
4. Mijn Casanova is ingepakt, maar ik stuur je een keuze, getiteld *Amours*, niet goed maar ook niet slecht; geeft in ieder geval een idee. Goede picareske romans zijn: *Lazarillo de Tormes* van Hurtado de Mendoza, en vooral *Don Pablo* van Quevedo y Villegas. Van dit laatste stuur ik je een *voortreffelijke* vertaling (van Rosny, *Revue Blanche*, nu uitverkocht en zeldzaam); neem het als aandenken en wees er zuinig op! Verder is héél goed *L'Histoire Comique de Francion* van Charles Sorel, maar dan vooral in de eerste lezing, die alleen in een heele dure uitgave te krijgen is (bij Jean Fort). De bewerking die hij op lateren leeftijd maakte, en die erg 'verzacht' is, vind je in een gewone Garnier-editie. *Gil Blas* kan je ook lezen, maar is eig. toch al 2e-rangs.
5. Fragmenten van *Vreede* liever in Brussel.[1]
6. Ik stuur je ook nog een vertaling van Sallustius, voor mijn smaak beter dan Caesar. - De titel van Byron's brieven en uitgever weet ik nu niet meer, want het boek is ingepakt. Dit uit Indië dus.

Je droom is zeer mooi en voor 95% waar. Ik corrigeerde het meest in de laatste 100 pagina's, inderdaad. (Maar veel van wat jij geschrapt wilde hebben, kon ik niet schrappen.[2] Bijgekomen is er niets, behalve wat je al las.) De oude senator is bekort, maar behouden[3]; dit

1. Zie 2412 n 2.
2. Marsman zou veel in de Indische herinneringen willen schrappen.
3. Zie *Het land van herkomst.* Amsterdam 1935, p. 398-400 (*Vw* 3, p. 443-445).

laatste o.a. op speciaal verzoek van Cola Debrot. Van Vlaardingen is er totaal uit; de erfenis èrg bekort.[4.]

Nu, mondeling meer. Hartelijk vooruit gegroet - met Rina en van Bepje - door je E.

P.S. - Ik heb hier het officieele rapport van de Kamenev-Zinovjev-conspiratie + proces.[5.] *Ignobel.*

3065. *Briefkaart aan J. Greshoff: Parijs, 26 september 1936*

Parijs, Zaterdagmorgen.

Beste Jan,

Achter elkaar kwamen nu je 2 brieven: het spijt me erg, maar we kunnen geen andere dagen. In je eerste missive stond dat Atie alleen Donderdag weg zou zijn; in dat geval hadden we onze komst één dag kunnen uitstellen (dus Donderdag komen inpl. van Woensdag), zoodat we Atie Vrijdag zouden hebben teruggehad. Maar nu schrijf je dat jullie beiden èn Donderdag èn Vrijdag wel willen. We zouden dan nog later moeten gaan, wat niet alleen ten opzichte van de tante slecht gaat, maar ook ten opzichte van de dingen die we hier nog doen moeten. Bovendien zouden we dan eerst Zaterdag en Zondag wat aan elkaar hebben, en ik heb expres alles erop ingericht om dan niet in Brussel te zijn, omdat je me dat de vorige keer vroeg met het oog op de jongens. Na Zondag wordt te laat voor ons. Het beste zou dus zijn als jij inderdaad je reis voor deze keer kon uitstellen. Schrijf omgaand.

Hartelijke groeten,

van je E.

4. Vgl. *Het land van herkomst.* Amsterdam 1935, p. 211-218 en *Vw* 3, p. 234-239 ('Practische zetten'). Voor Van Vlaardingen stond H.L. Timmers Verhoeven (zie 1493,1494 e.v.) model.
5. Als eerste van de zgn. zuiveringsprocessen werd van 19 tot 24 augustus 1936 te Moskou het proces gehouden tegen o.a. G. Zinovjev en L.B. Kamenev, die op 25 augustus terechtgesteld werden. DP besprak het officiële verslag, *Le procès du Centre terroriste Trotskiste-Zinoviéviste*, in *GN* 36 (1938) 2 (februari), p. 189-190 (*Vw* 5, p. 265-266).

3066. *Briefkaart aan J. Greshoff: Parijs, 29 september 1936*

Parijs, 29 Sept. '36.

Beste Jan, We maken ons te sappel om behoorlijk klaar te zijn als we wegmoeten; maar het schiet maar langzaam op. Chiaro is nu weer hier, gaat eerstdaags terug. Vandaag dat persbericht over Toledo.[1] Maar hij zegt dat het moreel in Madrid prachtig is. - Wij zien elkaar nu dus Woensdagavond - maak dat per telefoon met Jean de St. af, want *wij* zijn 'papier blanc'. Het lijkt mij wel gewenscht om Donderdagavond de Van Nijlens af te doen, maar spreek dan met Hellens af voor Vrijdagmiddag (liefst vroeg: 2 uur), anders hebben wij *weer* niets aan elkaar. En ditmaal is het heusch de laatste keer! Zorg er dus voor dat wij althans Donderdag veel samen zijn; we kùnnen ook Vrijdagavond naar Van Nijlen, als dat beter uitkomt (dan gaan we Zaterdagmorgen terug). Gelijk hiermee schrijf ik aan Cola Debrot, die misschien ook nog in Br. komen zou; maar zeker is dat niet. - Nu, tot ziens; hartelijkheden vooruit, ook onder de vrouwen, als steeds je

E.

3067. *Aan N. Debrot: Parijs, 29 september 1936*

Parijs, 29 September '36.

Beste Cola,

Dank voor je brief en nog meer voor de photo, die één kant van je nogal aardig weergeeft en als photo nogal mooi is. Men zal nooit werkelijk bevredigende photo's van je maken, want de knappe-jongenskant geeft niet weer hoe bewegelijk je gezicht is, en als er een snapshot gemaakt kan worden die de bewegelijkheid aangeeft, werkt die wschl. op een andere manier vervalschend* (Het portret door Willink[1] lijkt nl., als men je beter kent, tòch wel op je, maar vooral omdat het een synthese is van een paar aspecten van je.) Hoe het zij, met deze herinnering zijn we voorloopig best tevreden; misschien plak ik hem nog eens in je roman.

1. Op 28 september 1936 werd Toledo door de troepen van generaal Franco ingenomen.

* Je schommelt teveel tusschen den grâcieux en den gracioso!

1. Zie 2484 n 2.

Het boekje[2]: ik vind zulke dingetjes zelf zoo aardig, maar heb natuurlijk geen kijk meer op wat deze eigen notities waard zijn. Tenslotte niet veel, geloof ik; maar ik voel ze wel een beetje als 'onmisbaar' (als je het woord niet te zwaar opneemt) bijwijze van accompagnement van ander werk. Meer is het in géén geval, dat spreekt.

Het 'pommetje' van Nijhoff, zooals Bep het noemt, is zeer gelijkend weer[3]; in het soort overigens heel aardig. Met dit soort opmerkingen bewijs je alles. Bv. dat Menno mij alweer begraven heeft (dat is ook waar!) - zie het hfdst. waarin die indische jongen door Dumay naar zijn laatste rustplaats wordt vergezeld. Het leven is toch boeiend, en niets ontsnapt aan den gediplomeerden freudist! - En wààrom moest Eddy Duperon Menno Dumay een klets juist op z'n achterste geven?... Ha, mijne heeren, schroom verbiedt ons hierbij stil te staan, maar àls wij dieper zouden willen kijken! (terzijde: 'C'est le cas de le dire'), enz. -

Hierbij een paar photo's terug, uit het heel weinige waar we over beschikken. Ik heb ook nog dien filmheer voor je, die geregeld in de krant staat.[4] Deze 2 portretten zijn gemaakt door Parry, photograaf van de *N.R.F.*: op het eene ben ik wel erg de polemist, vind je niet? - het andere? - nu ja, daar kan je op zien dat ik ook niet van Ariërs houd; dat is dan altijd dat...

Neem wat je wilt en geef het andere aan Willink, als hij het hebben wil. Maar als je het zoo leelijk vindt dat je den filmheer prefereert, stuur dan maar terug.

Het spijt ons allebei erg dat we jullie niet meer in Brussel zullen zien. Anderzijds, het zou misschien wat gehaast en roezemoezig zijn geweest - zooals trouwens bijna al deze afscheidsontmoetingen. Mòcht je nog van gevoelen veranderen, Bep heeft je ons brusselsch adres opgegeven en we zitten er tot en met Vrijdag - dus tot Zaterdagmorgen, misschien wel Zaterdag 2 uur. Als we niets meer van jullie merken, schrijven we van boord weer; ik hoop het dan beter te doen. We hebben al afgesproken dat we elkaar niet zoo gauw zullen vergeten. Stuur toch maar nog een photo van Estelle, de *minst* professioneele; - die van mij als polemist is anders ook lang niet mis op dat gebied! En heb alle groeten even hartelijk terug. Het beste met jullie plannen, verder verblijf in Holland (vooral voor Estelle), enz.

2. Zie 2721 n 2.
3. Niet achterhaald.
4. Zie 2462 n 4.

Denk aan 'Bandoeng-Utrecht-Otrabanda'.[5.] Wij zullen bidden voor de geboorte van Charlotte Echeverria. Nogmaals veel hartelijks van ons beiden, en een hand van je
E.

3068. *Aan A.A.M. Stols: Brussel, 2 oktober 1936*

Brussel, 2 October '36.
Beste Sander,
Gisteren namen we melancholiek afscheid van Jan en Atie; morgen gaan we naar Parijs terug. Nu nog maar tien dagen... Ik neem hierbij dus nogmaals afscheid van je. Verder nog een verzoek: zou je, namens mij, 1 ex. van mijn Byron-bloemlezing[1.] willen sturen aan: J. de Sturler, Avenue de la Floride 92, Uccle-Bruxelles. Bij voorbaat dank. Tot uit Indië!
hart. gr. van je E.

3069. *Aan J.V. de Sturler: Parijs, 5 oktober 1936*

Parijs, Maandagochtend.
Beste Jean,
Even een paar woordjes om me ongerust te maken over de sleutels die ik zoo stom geweest ben niet terug te geven! Heeft Marsman je er nog over opgebeld en ze teruggebracht? Ik hoop het - het was in zooverre nog een gelukje dat ik ze in mijn zak ontdekte vóór we in den trein waren, - in ieder geval mijn excuses ervoor!
Het afscheid nemen gaat hier lustig voort, vooral omdat het ook hier natuurlijk met herhalingen gaat. Verder is het kofferpakken nu eerst goed aan de beurt. Enfin, nog precies 8 dagen.
Bep heeft aan je moeder geschreven om een jurk die ze heeft laten hangen. (We zijn, wat handigheid betreft, aan elkaar gewaagd.) Wil je moeder ook namens mij nogmaals danken voor haar gastvrijheid, en voor de complete uitzet die Alain van haar kreeg; en wees er zelf van verzekerd dat ook wij jullie met spijt verlaten. Het was erg gezellig zoo met ons vieren, vooral wanneer Pepi niet half invalide was. Het beste voor haar been, voor je werk en voor alles; nogmaals *veel*

5. Zie 2986 n 5. Otrabanda is een wijk van Willemstad, Curaçao.
1. Zie 522 n 4.

dank voor jullie bemoeienissen met Gille, voor het toestel dat we aan boord hopen in te wijden en voor alles, -

veel hartelijks van ons beiden en een hand van je

E.

Bep schrijft hier nu niets meer bij omdat ze de handen vol heeft; ik krabbel tegenwoordig ook alle correspondentie nog maar af, staande en op hoeken van tafels. Daarom niet minder welgemeend.

(Lees eens *Les Jeunes Filles* van Montherlant - verre van sympathiek, maar uitstekend geschreven en eigenlijk heel amusant.)

3070. *Aan H. Mayer: Parijs, 5 oktober 1936*

Beste Henri,

Wil je me omgaand opgeven of ze die postwissel van fl. 35. nog hebben overgemaakt of niet - *ik* heb hem hier nl. niet teruggekregen.

Het wordt anders zaak hier ernaar te informeeren; anders ben ik weg vóór hij 'terug' is.

In haast. Hart. gr. van je

E.

Dank voor *Multatuli.*

Parijs, Maandag.

3071. *Aan A. Roland Holst: Parijs, 6 oktober 1936*

Parijs, Dinsdagmorgen.

Beste Jany,

Je brief over Slauerhoff heeft mij erg aangegrepen.[1] In zekeren zin heeft hij zelf het mij vergemakkelijkt om dit einde te aanvaarden, maar het is toch een *erg* zielig iets. Je hebt gelijk: binnenkort zal ik vanzelf wel weer aan hem denken als aan de *vriend* die hij was.[2]

Houd me nog op de hoogte van het laatste, ook of Darja hem nog zag. Ze begraaft wèl de mannen die zich aan haar hechtten, het goede

1. Roland Holst bracht de dagen vóór Slauerhoffs overlijden op 5 oktober 1936 te Hilversum aan diens ziekbed door.
2. Zie 2421 n 1 e.v.

kind. We zijn tot en met a.s. Maandag hier - Maandag gaan we met den nachttrein weg, Dinsdagmiddag (ik meen tegen een uur of 4) gaat de boot uit Marseille. Ik zal je vóór ik wegga nog beter schrijven, op het oogenblik alleen dit weinigje, omdat ik de handen vol heb. Ook op je vorige brief zal ik nog antwoorden; dit gaat in alle haast.

Zoo ooit, dan is toch bij Slauerhoff het woord van toepassing, dat het 'zoo nog het beste' is. Wat had hij nog voor mogelijkheden, practisch gesproken? Het zou een eindeloos gesukkel geweest zijn, met steeds meer vernieling naar buiten en naar binnen.

Hartelijke groeten, ook van Bep, een hand van
je E.

3072. *Aan H. Marsman: Parijs, 6 oktober 1936*

Parijs, Dinsdagavond.

Beste Henny,

Op dit mooie papier (van het café de *Flore*) kom ikje aankondigen dat er een snoezig klein boekje bestaat, wschl. pas bij Kröner uitgekomen, in hetzelfde zakformaat waarin jij Burckhardt hebt, getiteld *Die Vorsokratiker* en bevattende alle fragmenten, met inl. van Wilhelm Capelle. Is dit niet nog beter dan het boek van Burnett? De vertaling zal wel goed zijn; je verstaat beter duitsch dan fransch, après tout; en zoowel formaat als uitgave zijn véél aardiger. Het kost hier 23 frs., dus 1 franc goedkooper dan Burnett bij Payot.[1] Je zult het in Brussel ook wel kunnen krijgen (bestellen).

Vanmorgen kreeg ik een brief van Jany, dat het met Slauerhoff vrijwel afgeloopen was. De brief was van Zondagavond; de dood werd voor Maandagochtend verwacht - een beetje sinister, want Darja zou in den nacht even komen en Maandag weer weggaan, en Jany dacht: hij ook. Het was een erg zielig beeld dat Jany mij ervan gaf, en ik moet zeggen dat ik er den heelen dag van onder den indruk ben. Jammer dat hij het zóó ver moest brengen met mij, in de vernieling. Hij sterft nu althans wel heelemaal als een poète maudit, later dan Corbière en Laforgue, maar in hetzelfde levensjaar als Rimbaud: 37.

Ik hoop dat het voor ons beter afloopt. Maar God weet met wat

1. Niet achterhaald.

voor een einde wij elkaar ook nog kunnen verrassen: het schijnt toch vrij gemakkelijk te gaan.

Schrijf nog eens hierheen, ook of jullie wat gevonden hebt. Vraag ook Jan me nog wat te schrijven. Ik antwoord nog behoorlijk, vóór ik wegga.

Je E.

P.S. Heb je Jean de Sturler dien sleutel nog gegeven? Dank!

P.P.S. O ja, ik kreeg van een heer, die blijkbaar Jan kent, verzoek om satyrische verzen en/of proza. Ik gaf hem haastig wat aanwijzingen, maar noemde o.a. een onuitgegeven verweer (tegen de lezing-'Van Duinkerken) over *Forum's* verscheiden.[2.] Het ms. is bij Jan (als hij het tenminste niet heeft weggemaakt), maar mòcht die man het willen hebben en Jan het terugvinden, zeg hem dan dat hij *eerst* alles schrapt wat daarin staat over Slauerhoff (nl. over dat interview met Ritter).[3.] Dat kan er nu natuurlijk niet meer bij. - Het verweer (antwoord) is in punten. Misschien vervalt er dan een punt. Laat Jan de nummering dan bijwerken.

Dit alles in haast: ik heb eigenlijk absoluut het hoofd er niet naar om een beetje behoorlijk te schrijven. Help me dus wat op gang, als je schrijft.

3073. *Aan A. Roland Holst: Parijs*,[1.] 7 oktober 1936

Parijs, Woensdagmorgen.

Beste Jany,

Gisteravond kreeg ik ook nog je briefkaart. Hij heeft dus nog langer geleefd dan je aanvankelijk veronderstelde; is Darja dus ook nog bij hem geweest? Ik schreef je naar de Regentesselaan, een haastig briefje. Op het oogenblik zit ik in dit café, waar ik een uur heb om mijn koffie met croissants te verorberen en waar ik je iets minder

2. Zie 2698 n 1.
3. 'Bij J. Slauerhoff'. In *Nederlandsche Bibliographie* 80 (1935-1936) 4 (mei 1935), p. 84-85. Slauerhoff zei n.a.v. zijn breuk met *Forum* (zie 2421 n 1): 'Men wil daar bij Forum "de cultuur van de persoonlijkheid". - Maar ik vind in het werk van de menschen die daar publiceeren die persoonlijkheid eerder onbeduidend dan sterk. - Zij zijn zeer genuanceerd, maar weinig geprononceerd.'
1. Briefhoofd: Le Murat, café te Parijs.

gehaast schrijven kan. (Straks begint weer de reeks van afscheidsont-moetingen en boodschappen.)

Ik heb gisteren den heelen dag rondgeloopen met het idee van Slauerhoff's sterfbed en van dit heele verpeste bestaan; 'poète maudit' was hij in ieder geval toch wèl. Vanmorgen kreeg ik een brief van Menno hierover[2]: heel aardig. Menno staat op het punt nog voor 2 dagen hier te komen, maar overwoog nu toch de mogelijkheid om mee te gaan naar de begrafenis, ook al omdat hij niet wilde dat men aan rancune van de zijde van *Forum* zou kunnen denken! Ik heb het land over de bête verknoeierij van mijn verhouding tot Slauerhoff, juist deze laatste dagen; als ik geweten had dat het einde zóó nabij was, had ik dat laatste (d.w.z. voorlaatste) briefje van hem ook nog maar geslikt natuurlijk. Maar nu het eenmaal zoover kwam, geloof ik niet dat ik naar de begrafenis zou zijn gegaan, gesteld dat ik in Holland was geweest. Het zou mijzelf toch te hypocriet hebben geleken; en dan, ik ben heelemaal niet zeker dat hij mij ook niet verweten zou hebben dat *hij* gestorven is en *ik* niet, gegeven zijn mentaliteit van kortgeleden.

Ik zal dus ook maar geen necrologische-stukjes schrijven, gesteld dat ze mij dat vroegen. Later misschien nog eens, maar dan vanuit Indië, met de afstand in ieder opzicht. Menno schreef mij dat hij in zijn artikel mijn 'gesprek'[3] bij stukken geciteerd had, omdat hem dat het beste leek wat over S. geschreven was. Ik zou dit laatste volstrekt niet willen nazeggen - niet *meer*, tenminste - maar aangezien het voor de buitenwacht wel zoo zal zijn, vind ik het wel prettig op deze manier nog even vertegenwoordigd te zijn in het 'rouwbeklag' of 'lijkmisbaar', of hoe de Grieken dat noemden. - Als ik voor zijn werken nog van nut kan zijn, ben ik natuurlijk volkomen bereid; in een heeleboel opzichten ben ik er misschien meer in thuis dan anderen.

Dit alles lijkt zoo gezien wel erg administratief; mijn excuus is dat ik nu over 5 dagen weg zal zijn. Ik had je over dit weggaan en over Indië nog veel willen zeggen - ik hèb je zelfs een brief erover geschreven, die ik weer verscheurd heb - maar op het oogenblik gaat het mij niet af, ook al om den dood van Slauerhoff. Het moet wel erg prettig voor hem zijn geweest dat *jij* tenminste zoo bij hem

2. Zie *Bw TB-DP* 4, p. 56-57 (971).
3. E. du Perron, 'Gesprek over Slauerhoff'. In *DVB* 7 (1930) 12 (december), p. 337-362 (*Vw* 2, p. 240-262). Zie ook 537 n 1 en 661 n 1. M. ter Braak, 'J. Slauerhoff overleden'. In *Het vaderland* van 6 oktober 1936 (ocht.).

was; je hebt zeker ook alles voor hem gedaan wat er te doen viel.

Ik hoop je spoedig nog te schrijven, misschien vóór ik wegga (als ik den Zondag tenminste voor mij heb), anders van boord (als de zeeziekte dat toelaat). Heel veel hartelijks van Bep ook, en een hand van

je E.

3074. *Aan J. Greshoff: Parijs, 7 oktober 1936*

Parijs, Woensdag.

Beste Jan,

Gisteravond kreeg ik het doodsbericht van Slau. Ik ben er erg van onder den indruk. Gistermiddag schreef ik aan Henny, toen het voor mij toch ook al zeker was dat hij sterven zou.

Dit nu in haast (ik moet weer van allerlei doen, tot hemden en sokken koopen toe, want Bep weet ook niet meer hoe ze alles nog klaar krijgt). Ik dacht dat *Gr. Ned.* het geld in het begin van de maand kon zenden. Maar als dat niet gaat zal ik Simone waarschuwen dat ze het eerst tegen de 20e krijgt. Ik moet je dan voor deze maand nog even het geld terugzenden dat je haar gegeven hebt. Hoeveel was het? geef dat *omgaand* even op.

Een andere mogelijkheid zou zijn: dat ik het geld van *Gr. Ned.* aan joù laat zenden en dat jij S. 'voorschot' geeft, maar dit lijkt mij moeilijk voor je en je hebt al genoeg last van me. Laat ons het dus zoo houden, als het nu geschikt werd - met die kleine verschuiving van data.

Het is hier toch wel echt rommelig nu, ook met al die 2 en 3 × afscheidnemerijen, want niemand schijnt te denken dat hij *niet* op den laatsten dag aan de beurt is. Vanmiddag afscheid van John en Mary.

Ik schrijf je spoedig beter, hetzij Zondag van hier, hetzij van boord. Veel hartelijks, ook voor de Hennies.

Je E.

3075. *Aan H. Marsman: Parijs,*[1] *7 oktober 1936*

Parijs, Woensdag, 12 uur.

Beste Henny,

Vanmorgen schreef ik Jany, die mij Slauerhoff's dood berichtte

1. Briefhoofd: Le Murat, café te Parijs.

(gisteravond kreeg ik zijn briefkaart, kort nadat ik jou geschreven had). Ik loop er voortdurend mee rond, al is de nasmaak van de ruzie nu eig. eens zoo ergerlijk. Van Menno een aardige brief gekregen, hij wil mee naar de begrafenis en zal nu een dag later hier komen. Ik schreef Jany en had nauwelijks mijn brief af, toen Antonini dit café binnenkwam (hier slijt ik de weinige rustige uren tusschen de 'noodige daden', omdat ik hier mijn koffie met croissants gebruik), hij had het necrologische artikel van Menno al bij zich (*hij* is onze opvolger aan *Het Vad.*, zooals je weet, en krijgt de krant)! Het stuk is best, en het doet mij genoegen dat ik er nog in word geciteerd, omdat *ik* zeker geen nabetrachting zal houden, althans nu.

Ik heb Jany geschreven dat ik, voor zoover mijn vertrouwdheid met het werk van Slauerhoff mij 'onmisbaar' maakt, natuurlijk volkomen bereid ben om te doen wat ik kan. Maar wat is dat? - taalverbeteren en proeven nazien kan iedereen; daarvoor zal men mij wel niets vragen in Indië. Hierbij dus - ik maakte dit samenzittend en erover pratend met Antonini - wat ik aan aanwijzingen te geven heb, voor het geval Zijlstra (of een ander) een volledige uitgave wil maken van Slauerhoff's werken. Er was tusschen Sl. en Zijlstra voortdurend sprake hiervan, in Tanger al en later; volgens S. voelde Z. véél voor het idee om alle werken 'op te koopen', en zelf te 'beheeren'; *het* moment daarvoor is er nu, lijkt mij. Maar misschien moet hij worden aangepord.

Vermoedelijk zal jij - of Jany - (met medewerking van Hendrik de Vries misschien?) een dgl. uitgave moeten 'bezorgen'. Zie dan wat je hieraan hebt.

Terwijl ik dit schrijf, komt Bep hier met een nieuwe brief van Menno[2]: hij gaat mee naar de crematie (schijnt het) in Westerveld en neemt daarna den trein; hij komt dus morgenavond hier om 23.33. Zij blijven hier tot Zondag; als je dus iets te zeggen hebt....

Hartelijke groeten, voor Rina en de Greshoffs; ik ga er nu echt van door -
je E.

Ik zou bijgaand lijstje niet nu gemaakt hebben als ik niet naar Indië ging, maar het komt nu heelemaal bij de boodschappenlijst van alles wat vóór het vertrek moet worden afgedaan.

2. *Bw TB-DP* 4, p. 57 (972).

Voor eventueele 'verzamelde werken' van slauerhoff[3].

GEDICHTEN:

Eerste afdeeling: ARCHIPEL

hiervoor nemen: alles uit *Archipel* gewone uitgave plus alles uit *Archipel* in 30 exx. door mij en hem samen uitgegeven; er hooren zelfs nog wat onuitgegeven gedichten bij uit dezelfde periode (waarvan Hendrik de Vries o.a. afweet: Onderzeesche bosschen, bateaux ivres, etc).

Tweede afdeeling: SATURNUS

Hiervoor alles nemen uit *Saturnus*; er staat in *Chlotarius* ergens een foute regel:

'Kwamen af van hunne verre hooge goederen' of zooiets: 'af' is te veel (in het gedicht dat begint met: 'Zij leken op de oude Longobarden', meen ik).

Verder alles uit *Clair-Obscur*, o.a. *Le Passé vivant*, dat hij zelf er later weer bij wilde doen (in *Saturnus* vervallen). Maar de tekst volgen van *Saturnus* en van *Archipel* kleine oplaag, omdat daarin van allerlei werd verbeterd.

Derde afdeeling: SERENADE.

Niet *Eldorado*, ofschoon dat eerder uitkwam, want deze verzen hooren meer bij *Saturnus* en zijn vrijwel in denzelfden tijd ontstaan.

Vierde afdeeling: ELDORADO.

er uit doen alles wat hij later in *Een eerlijk Zeemansgraf* beeft opgenomen. In de vertaling uit Corbière van *Capitaine Ledoux* (drama in zes regels) de laatste lezing nemen (*Zeemansgraf*), maar de streepjes herstellen die aangeven dat het een *dialoog* is! Er bestaat een ex. van *Eldorado* met verbeteringen bij Sl. zelf.

Vijfde afdeeling: OOST AZIE

Een verbeterd ex. hiervan is bij Sl. zelf.

behalve *Captain Miguel* en wat hij misschien nog meer in het *Zeemansgraf* heeft gezet.

3. In grote lijnen is de door DP aangegeven indeling terug te vinden in J. Slauerhoff, *Verzamelde werken* (zie 3117 n 6), met dien verstande dat vóór 'Archipel' een afdeling 'Eerste verzen' is toegevoegd en na 'Soleares' de afdeling 'Ongebundelde en ongepubliceerde verzen' overeenkomstig een concept in Slauerhoffs nalatenschap 'Al dwalend' is genoemd. Met de 'kleine roman over Mexico' bedoelt DP 'De opstand van Guadalajara'.

Zesde afdeeling: YOENG-POE-TSJOENG
afdeeling verzen, vertaald en geïmiteerd

Zevende afdeeling: FLEURS DE MARÉCAGE

Achtste afdeeling: EEN EERLIJK ZEEMANSGRAF

Negende afdeeling: SOLEARES
deze verzen zijn nl. op enkele na in het *Zeemansgraf* (o.a. *Konakry*) en op ongebundelde en ongepubliceerde na, die ik niet ken, de laatste die hij geschreven heeft; de afdeeling komt dus als geheel ná het *Zeemansgraf*.

Tiende afdeeling: ONGEBUNDELDE EN ONGEPUBLICEERDE VERZEN als *Napoleon's Wapenschouw* en dgl. Misschien had hij hier al een MS voor klaar?
Er zijn verder allerlei verzen van vroeger - bv. alle copie door *mijn* hand overgeschreven, is zeker uit den tijd van *Yoeng-Poe-Tsjoeng* en ouder. Deze verzen zouden zooveel mogelijk in de afdeelingen gezet moeten worden, waar zij het meest bij behooren (Marsman en Holst kunnen dit waarschijnlijk uitmaken, ook door de datum van publicatie in *De Gids*, etc.).

PROZA:
SCHUIM EN ASCH
er bestaat een ex. met belangrijke verbeteringen bij Slauerhoff zelf; het was zijn bedoeling dit verbeterde ex. te gebruiken voor eventueele herdrukken. Hij was eerst van plan *De Erfgenaam* in een herdruk te laten vervallen, als niet bij de rest behoorend, en te vervangen door *De Dood van Dutrou Bornier.* Men kan de *beide* verhalen nu bij de bundel doen.
In géén geval het verhaal opnemen dat in den bundel van Bijleveld heeft gestaan (20 Nederlandsche Vertellers); hij vond dit zelf heel siecht en 'dubbel' met *Het Einde van de Nyborg*.
Daarentegen was hij zeer gesteld op losse *korte* verhalen als *Het Oordeel van Paris* en dergel., die in *Elsevier* hebben gestaan, o.a. (ongebundeld).

HET LENTE-EILAND
kan achter *Schuim en Asch* worden gezet als men één bundel zou uitgeven van zijn verz. verhalen. Er zijn twee of drie ongepubliceerde zeer *mooie* verhalen die tot deze serie behooren.

Van het grootste belang voor de kennis van Sl. is het verhaal *Waar de Levensvreugde vandaan komt*, gepubliceerd in *Gr. Nederland* van Feb. '35. (Hij vond dit verhaal zèlf van veel beteekenis zegt Antonini, met wien hij er vaak over sprak.)

Verder waarschijnlijk onuitgegeven verhalen.

VERDER:

JAN PIETERSZ. COEN (tooneelstuk)
HET VERBODEN RIJK (roman)
HET LEVEN OP AARDE (roman)
deze twee kunnen eventueel bijeen.

Nog een kleine roman, meen ik, grootendeels in Tanger - over Mexico? - geschreven, en iets anders?

3076. *Briefkaart aan H. Mayer: Parijs, 11 oktober 1936*

Parijs, Zondag 11 Oct.

Beste Henri,

De fl. 35. zullen ditmaal wel behoorlijk zijn aangekomen; ik betaalde er bloedig voor! Stuur die boekjes van Stärcke en de Huxley (*Jesting Pilate*), als je die niet vergat, niet meer hierheen, want wij gaan morgen weg van hier. Hierbij nogmaals het voorloopig adres in Indië:

c/o den Heer O. Tissing
onderneming Rantja Soeni
bij Bandoeng-Java.

All hail! en tot later uit grootere verte.

Je E.

3077. *Aan H. Mayer: Parijs, 11 oktober 1936*

Parijs, Zondag.

Beste Henri,

Zooeven ging Menno terug naar Holland; dat is de laatste van de hollandsche vrienden die wij nu zagen. Het wordt melancholiek; maar wij zijn zóó gehaast dat wij geen tijd hebben voor wat anders dan practische zetten.

Morgenavond gaan wij van hier.

Vanmorgen postte ik nog een briefkaart aan je adres. Kort daarop kreeg ik *Jesting Pilate* nog, waarvoor dank. Rest dus Stärcke - naar Indië. Ook zou mijn vrouw graag hebben: een roman, *de* eenige roman, schijnt het, van Aleid van Pellecom,[1.] als je die antiquariaats voor haar zou kunnen krijgen.

Denk ook in het algemeen over boeken die ons zouden kunnen interesseeren; stuur ons prospecti, catalogi, etc.

Veel dank bij voorbaat en nogmaals hartelijk je

E.

3078. *Prentbriefkaart*[1.] *aan N. Debrot: Marseille, 13 oktober 1936*

Marseille, 13 October

Beste Cola, Dank voor lange brief aan boord. We zijn nog suf en beroerd van griep, slecht slapen en geroezemoes van de laatste dagen. Ik hoop spoedig beter te schrijven, tenzij zeeziekte mij ‘klut’, gelijk de Vlamingen zeggen. De boot ziet er zeer geschikt uit, heeft overigens torpedo's aan boord voor Siam. Heel veel hartelijks, van Bep ook en aan Estelle, en tot nader en beter!

Je E.

3079. *Prentbriefkaart*[1.] *aan J. Greshoff: Marseille, 13 oktober 1936*

Marseille, 13 Oct. '36.

Beste Jan, Veel dank voor je laatste brief, al spijt het mij dat je zoo pessimistisch was. Wij hadden het juist deze laatste dagen razend druk in Parijs - één verward gedoe, en de afgeloopen nacht hebben we nog flink slecht geslapen met ons tweeën op één couchette, omdat Alain heelemaal alleen de andere had. Vanmorgen half 8 op de boot. Ziet er goed uit, klein maar proper en vriendelijk. Vanmiddag 5 uur weg.

Veel hartelijks, ook aan de Hennies. Het beste!

E.

1. *Martha*, Zeist 1910.
1. Foto van het MS ‘Alsia’.
1. Foto van het MS ‘Alsia’.

3080. *Prentbriefkaart*[1] *aan J. Greshoff: Port Saïd, 18 oktober 1936*

Port Saïd, 18 October.

Beste Jan, Zonder een spoor van zeeziekte de reis tot hier volbracht, ondanks lichte storm bij Kreta. We varen nu door op dit schip van spoken, van doode zielen, waarop niemand, buiten ons, *bestaat.* Als Indië vol is van niets dan dit soort... De collectiviteit is iets overmachtigs als ze je vriendelijk gezind is en je geen reden hebt tot directe oorlogsverklaring. Wat een kinderachtige lieden zijn de Denen! Nog 3 weken zoo. Cheerio!

Je E.

3081 (974). *Aan M. ter Braak: Indische Oceaan, 27 oktober 1936*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

3082. *Aan J. Greshoff: Indische Oceaan,*[1] *28 oktober 1936*

Indische Oceaan, 28 October.

Beste Jan (en natuurlijk Atie),

Vóór ik het vergeet en 'zaken eerst': wil je me vooral *De Drie Gebroeders* van Coolen zenden, ter bespr. voor *Gr. Ned.*? En verder: mag ik, voor *De Groene*, spreken over *Les Jeunes Filles* van *Montherlant* tesamen met het vervolg *Pitié pour les Femmes*?[2]

Nu zou ik je een hoop van de reis moeten vertellen. Maar dat gaat me niet af. Gisteren schreef ik op mijn knie een mislukt briefje aan Menno, vandaag begin ik aan jou, op mijn wiebelende bed, maar ik vrees dat het niet beter wordt. De reis op zichzelf is best - de boot vaart wat langzaam, maar vrij vast (hoewel wij wat meer schommelen sinds we in de Ind. Oceaan zijn, wat mijn hoofd en maag dadelijk nauwgezet registreeren, nog vóór mijn oogen dat gedaan hebben); het eten is vrij beroerd en vooral eentonig, maar verder niet te klagen. Maar de menschen met wie we hier zitten zijn *zwaar*, stijf, onbenullig, en van een geestelijke temperatuur om je voorgoed de kluizenarij in te jagen. Ik heb één oude heer ontdekt die de moeite waard is, een man van 70, die scheepsjongen geweest is en kapitein op zeilschepen nog, en de *eerste* schepen van de K.P.M., later goudzoeker

1. Foto van het MS 'Alsia'.
1. Briefpapier van het MS 'Alsia'.
2. Zie 3097 n 5. De twee romans van H. de Montherlant zijn niet door DP besproken.

op Celebes (3 jaar lang) en rubberplanter, en die geëindigd is als superintendent van vele rubberondernemingen. Nu 70 jaar, en hij kan alleraardigst vertellen. Maar hij heeft een naar wijf, zoodat wij hem vaak maar laten waar hij is. Hij heeft anders alleraardigste verhalen, ook wat de inhoud betreft: 100% 'Conrad'.

De rest is langzaam, kinderachtig, stom, nadrukkelijk, kleinzielig en 'braaf' om op te spugen. Tenzij ze leuk en vroolijk gaan worden, met cocktail-parties, en dan zijn ze om te slachten. Bovendien gaat engelsch spreken mij niet af, minder omdat het me te moeilijk is dan omdat ik geen lust heb om in die taal en aan deze menschen ook maar ièts meer te zeggen dan de meest klassieke onbenulligheden. Begrijp me dus wel: ik ben hier aan boord de berusting zelf en na al wat ik je hierboven rapporteerde, is ieder van die lieden toch een causeur, vergeleken bij mij. Er is ook nog een juwelier van Soerabaja, een Jood, dus anti-Hitler, en nogal braaf ook, maar vol heesche jovialiteit en met de betoogtrant van *den* Hollander: 'Kijkt u eens, nou moet u niet vergeten, nietwaar, dat... (2 × 2 = 4), ziet u? zóó moet u 't bekijken'. Ik geloof werkelijk dat alleen zuidelijke volken aardig zijn om mee te praten. Deze Denen en Engelschen tenminste zijn geen bal aardiger dan héele banale Hollanders; de Denen zijn kinderachtig, de Engelschen hebben nog een soort deftigheid, waar ik overigens niet van te lijden heb omdat ik ze nog engelscher op een afstand houd dan zij het mij zouden kunnen doen. - Ik lees den heelen dag en heb notities gemaakt voor een groot hoofdstuk over deze reis, dat ik wschl. als 'monologue intérieur' zal opschrijven, onder een titel als: *Nabetrachting bij Singapore*.[3.]

Zooveel weet ik - door juwelier en rubberplanter - er ook wel weer van af: dat ik in Indië hoopen nieuws zal moeten leeren. Maar met de N.S.B. is het er niks gedaan. De planters hebben al stevig het land aan Mussert, omdat je op de N.S.B.-vergaderingen niks terug mag zeggen. Met het gevolg dat ze de 1e keer hun contributie betaald hebben, maar de 2e keer den rekeninglooper hebben laten opkrassen. Maar uit Indië daarover nader.

Van het lezen word je tenslotte ook wee. Toch is wat ons het meest hindert de dagelijksche terugkeer van al die smoelen.[*] En het

3. DP legde zijn reisindrukken vast in *Scheepsjournaal van Arthur Ducroo.* Amsterdam [1943] (*Vw* 5, p. 287-369).

* Je zou het liefst altijd maar in je hut blijven, maar daar is het zoo warm.

ergste als er cocktail-parties worden georganiseerd, want je kunt niet altijd door verdwijnen. Ze komen je dan met groote vriendelijkheid een cocktail in je hut brengen, vragen of je ziek bent, of je pillen tegen de zeeziekte wilt hebben, enz. De collectiviteit *is* machtig!

De Roode Zee is ons erg meegevallen, hoewel Bep toch wel een beetje décomposée was en vies van haar eigen zoute smaak en kleverigheid, en Alain 'roode hond' heeft gekregen: prickly heat, zijn heele smoeltje vol.

Overmorgen Colombo, waar ik dit op de post doe. Wij hebben ons voorgenomen om mahateloos te schransen van de britsch-indische curry-tafel, na de 17 dagen deensche lunch die we nu doorstaan hebben. Nu, beste menschen, we missen jullie ontzettend en alles wat 'ons soort' is. Als we twee vrienden hadden meegehad, hadden we ons wschl. zéér geamuseerd. Enfin, Java over tien dagen; ik tel ze. Veel hartelijks, ook voor Henny en Rien, aan wie je deze brief wel laat zien, steeds je

E.

Ik denk dat de afstand ons ontzettend zal drukken en het gevoel van irrealiteit. Ceci dit, vind ik een zeereis *heerlijk*, de 'smoelen' niet meegerekend. Ik zou absoluut een jacht willen hebben, met een paar logeerkamers. De 'smoelen' zijn wel stijf, zooals E. zegt, maar ik moet er niet aan denken hoe het zijn zou als ze los waren. De Hollanders ('de geit', 'de dikke', de 'weduwe van den hoofdofficier' etc. hunkeren naar gezelligheid. De dikke is een vrouwelijke Laurel en Hardy (ik weet nooit welke van de twee) en draagt een tricot pantalon de plage met een blouse van zijde en kant.

De havens zijn wel aardig, vooral Port Soedan. Veel omhelzingen,

Bep

P.S. - Wat een scheepsdokter is, heb ik hier ook leeren beseffen: het is een meneer wiens grootste heroïsme eruit bestaat om dagelijks dit vee het hof te maken en die verder geen bal te doen heeft.

P.P.S. - Telegram hier aan boord gekregen over de arrestatie van Degrelle[4]: bravo! Als de Belgen het voorbeeld gaven om hun Hitlers te temmen?

4. Léon Degrelle, leider van de fascistische Rex-beweging in België, werd op zondag 25 oktober 1936 te Brussel door de politie gearresteerd en enige tijd vastgehouden, omdat een toespraak van Degrelle op een verboden Rexistische manifestatie aanleiding tot relletjes had gegeven.

3083 (975). *Aan M. ter Braak: Indische Oceaan, 1 november 1936*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

3084 (976). *Prentbriefkaart aan M. ter Braak: Penang, 4 november 1936*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

3085. *Prentbriefkaart*[1.] *aan L. Chevasson: Penang, 4 november 1936*

Penang, 4 novembre.

Chers amis, Voici enfin le paysage connu. Nous commençons à reprendre espoir, car le voyage (surtout pour ce qui concerne les covoyageurs) a été plutôt décourageant. Bep aussi trouve que Penang, c'est mieux que tout ce qui a précédé. Après demain Singapore, 2 jours plus tard Batavia. On vous écrira longuement de là-bas. On n'a pas eu le mal de mer, ou presque pas. Grandes amitiés entre nous 4, toujours bien à vous,

E. Bep.

3086. *Prentbriefkaart*[1.] *aan J. Greshoff: Penang, 4 november 1936*

Penang, 4 Nov.

Beste Jan en Atie, Deze briefk. schrijf ik nog hier, maar wij gaan niet meer aan wal, dus morgen uit Port Swettenham. Iedere dag meer die om is, is ons een opluchting. Maar Pinang was allerliefst: één ding alleen dat toch anders is dan Indië, er zijn veel meer en beter onderhouden, klapperboomen. Zoo ‘geadministreerd’ als op deze kaart is het ‘bij ons’ nooit. Verder alles best, behalve dat de lullificaties mij dagelijks moeilijker vallen.[2.] Schrijf gauw.

Hartelijk je

E. Bep.

verz. Malacca

3087. *Prentbriefkaart*[1.] *aan A.C. Willink: Penang, 4 november 1936*

Penang, 4 Nov. '36

Beste Carel,

Reis nogal goed verloopen, hoewel de mede-passagiers moeilijk

1. Foto van een oever met klapperbomen.
1. Foto van een kokosnootplantage te Penang (Maleisië).
2. Op 10 november 1936 arriveerden de DP's in Tandjong Priok.
1. Foto van de Ayer Itam-tempel te Penang (Maleisië).

te pruimen bleken (vooral iederen dag). We zijn blij dat het einde nadert. Penang is allerliefst als plaatsje, vooral het landschap. En deze tempel was een box vol donateurs, vereeuwigd in gips (gekleurd) en zoo ‘gelijkend’ dat het jou verrukt zou hebben. Chineesche en siameesche burgers, maar 100%! Later meer en beter. Veel hartelijks 2 × 2.

Je E. Bep.

3088. *Aan J. Greshoff: Bandoeng, 17 november 1936*

Bandoeng, 17 November.

Beste Jan,

Dank voor je brief en die van Henny samen. Over Van Schendel's laatste[1] heb ik geen idee, daar het boek nog niet hier is. - Ik schrijf dit uit bed, want vandaag eerst ben ik koortsvrij; ik ben mijn verblijf op Bandoeng nl. begonnen met angina, zoodat ik nu 4 dagen de kamer moest houden, wat allerlei dingen vertraagt. - Bandoeng zelf is ons erg tegengevallen; Bep alzoo, en mij, hoe weinig ik er al van verwachtte, toch ook nog. Een pretentieus stadje van hollandsche burgerlijkheid, prat gaand op ‘moderne’ villa-bouw, stijl Velp, hier in Indië voorgevochten door dienzelfden Moojen wiens bullen op de tentoonstelling in Parijs zijn afgebrand[2] (God slaapt nu eenmaal niet). Ons huisje in de bergen (4200 voet, ± 1350 meter hoog) is lief, hoewel aardig primitief: gevlochten bamboe-wand, matten als vloer, etc.; maar wij zijn al heel blij dat we een W.C. met ‘chasse’ hebben. Het landschap is inderdaad prachtig en Bep is op dat punt verrukt. Verder hebben we er Adé vlak in de buurt. Denk je erom dat je hem een ex. van je *Gedichten* (bij Stols)[3] stuurt: O. Tissing, Onderneming Rantjasoeni, bij Bandoeng; hij zal dat heerlijk vinden. Hij heeft alles werkelijk zoo keurig voor ons in orde gebracht als maar kon. Met zijn baas - een niet ongeschikt planters-type, hoewel de man tijdens Adé's verblijf in Europa N.S.B. er geworden is - heb ik ook al kennis gemaakt; hij en een oude jager, Maarseveen genaamd, zijn voorloopig onze naaste buren.

1. *De rijke man.* Amsterdam [1936].
2. Zie 906 n 2 en 929. P.A.J. Moojen (1879-1955) propageerde in Nederlands-Indië een neo-koloniale bouwstijl met overeenkomstig interieur.
3. Zie 2689 n 3.

Maar nù ben ik nog bij mijn schoonzuster.[4] Voorzoover de koorts het mij toestond heb ik deze dagen allerlei indische lectuur doorgewerkt, waarover ik voor *Gr. Ned.* wou schrijven. Ik zend je spoedig een korte bespreking van Victor Ido's *Indië in den goeden ouden tijd* en van Godée Molsbergen's *Tijden der O.I. Compagnie*[5]; van beide boeken is het 2e deel niet lang geleden verschenen. Je zult er nog wel geen bespreking van hebben gehad, maar zoo ja, draai het dan zoo dat het is of ik speciaal het nieuwe deel behandel. (Zet er dan wat bij, daarover.)

Als ik beter ben, ga ik met Bep naar Batavia, wschl. via Soekaboemi, dat wij dan ook nog even bekijken kunnen. Misschien komen wij daar nog eens te wonen; in mijn herinnering is het heel wat liever dan Bandoeng. We zitten nu in de kentering, maar hebben toch al iederen middag regen; daarbij is Bandoeng goed vochtig, zoodat dit alles tesamen mijn angina verklaren kan. En ik die nog wel de rotkou in Parijs zoo goed doorstaan heb, terwijl ze het verdomden om vóór 15 Oct. te stoken!

Op het oogenblik is dit land, eerlijk gezegd, erg beklemmend voor me. Ik vraag me al even hard als Bep af hoe het mogelijk zal zijn om het hier lang uit te houden. Maar als Europa meewerkt met oorlog en andere heerlijkheden... Maar hier staan de kranten vol van het japansche gevaar, dus vrede op aarde is hier ook al niet gegarandeerd.

Wij zijn per auto van Priok naar Bandoeng gegaan, omdat dat maar iets duurder was dan met den trein: zoo hebben we over de Poentjak van de prachtigste landschappen genoten, ook met wolkeffecten in de vorm van mist die van beneden opkwam, wat Bep onverwacht prachtig vond in dit land. En ongezocht zijn we langs mijn geboortehuis gekomen, dat nog altijd te huur staat. We zijn er ingegaan, maar de ramen konden niet open, zoodat we alles in het donker gezien hebben. De ramen buiten (binnen ook trouwens) waren donkerrood geverfd, sang-de-boeuf, de pilaren en het heele hek omgehaald, zoodat het net was of het huis zóó aan de straat lag, en alles zag er in elkaar gedrukt uit (van buiten), en van binnen vuil en akelig, uitgebrand. Alleen de kalikant was nog heelemaal hetzelfde. Allerlei boomen zijn omgekapt; de boel ziet er vooral mie-

4. Erna van Polanen Petel-Britt.
5. In de rubriek 'Kritische aanteekeningen'. Respectievelijk in *GN*35 (1937) 3 (maart), p. 310-311; en *GN* 36 (1938) 1 (januari), p. 96-99 (*Vw* 6, p. 193-195 en *Vw* 7, p. 327-331).

zerig uit. Ik ga er nog eens heen, blijf er dan misschien wel een dag, maar deze eerste indruk was wel erg zielig. Maar gek genoeg, de tegels van de vloer, en het vitrophaniepapier op de ruiten zijn heelemaal onveranderd; alleen zijn de ruiten zelf overal gebarsten; er zijn gaten in gekattepuld, de tegels zien grijs van de kratsen, enz.

Voor zoover ik zien kon bij het enkele doorrijden is in Batavia ook heel wat veranderd, maar toch is het nog altijd heel wat meer zichzelf gebleven dan Bandoeng - dat nooit veel was. Het is eigenlijk de eenige werkelijke stad in Indië. Als het er maar niet zoo warm was. Maar wij zullen - als we niet naar Europa teruggaan - wschl. eindigen met daar te moeten wonen, want er is meer kans op een 'baan' voor mij daar, dan elders.

Dat wij jullie allen evenzeer missen als jullie ons, hoef ik zeker niet te zeggen. Wat zou alles opeens anders eruit zien als jij, Menno, Henny, opeens hier kwamen te zitten! Maar één ding is zeker: de N.S.B. heeft zich hier, den laatsten tijd juist, erg uitgebreid. Daarom alleen al zullen wij misschien nog eens overhaast moeten verdwijnen.

Neem dit onsamenhangend gepraat voor lief. Ik ben nog goed suf in het hoofd. Van 'eerste indrukken' is eig. nog geen sprake, ook al door deze angina-historie. Als ik Batavia een week lang gezien heb, en als we daarna een dag of 14 in ons eigen huisje gewoond hebben, kunnen de eerste indrukken betrouwbaarder zijn. Maar mijn voorsmaak, voorgevoel, of hoe je 't noemen wil is op het oogenblik: 'zeer getemperd'.

Veel hartelijks aan allen, een hand van je

E.

3089 (978). *Aan M. ter Braak: Tjitjoeroeg, 10 december 1936*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

3090. *Aan J. Greshoff: Tjitjoeroeg, 10 december 1936*

Tjitjoeroeg, 10 December 1936.

Beste Jan,

Gelijk hiermee gaat een vliegbrief naar Menno.[1] Groote beschrijvingen van de installatie hier bespaarde ik hem (en mijn vliegpapier) omdat ik jou laatst al zooiets schreef uit Bandoeng. Maar de *aanvul-*

1. *Bw TB-DP* 4, p. 63-66 (= 3089 (978)).

lende details vraag je dan maar weer aan hem, als die je interesseeren. Ik ben, moreel, nog heelemaal niet 'op orde', hoewel we hier thuis nu een heel eind op den goeden weg zijn; ik moet echt nog wennen, niet alleen aan het klimaat, maar aan menschen die, overigens hoe aardig ook, absoluut *niets* met ons gemeen hebben, die alleen 100 uit praten over de meest reëele, practische, voor ons 'idiote' en 'niet-bestaande' dingen en die eenvoudig geen idee hebben van wat onze waarden zijn. Ik ben een schrijver? best. Wat beteekent dat? Dat ik blijkbaar geen andere middelen heb om mijn brood te verdienen dan de schrijverij. Après tout misschien eervol (het grootste, neen, het *eenige* bewijs hiervoor is dat ik in de kranten sta[2.]), maar eigenlijk toch wel heel zielig.

Ik lees niets dan Compagnies-literatuur. En ik leer wat van de Soenda-kenners om me heen: van de oude Crones, van neef Ben, hun zoon, absoluut onbetaalbaar in zijn soort. Langzaam-aan zet zich dat wel om in notities over Indië. - Maar ik ben toch wel bang dat ongemerkt allerlei dingen in mijzelf veranderen, al was het *alleen maar* omdat alle maatstaven voor Europa hier niet voldoen. Ik heb in het Bataviaasch Museum kennis gemaakt met den ex-vlieger Van der Hoop, nu dr. in de archeologie (afd. praehistorie)[3.]; hij las *Het L.v.H.* en schreef mij erover, en zijn vocabulaire alleen was al voldoende om mij blij te maken: dit is de eerste man hier in Indië, eigenlijk sinds 13 October toen we uit Marseille gingen, met iets van onze terminologie. Je ziet hier niet-onvermakelijke geleerden, pittoreske zonderlingen, des 'farfelus', volgens Malraux,[4.] al gauw aan voor genieën. Het gevaar is duidelijk. En pour tout dire, je ex-vriend Besnard,[5.] die in Europa le dernier des cons lijkt, zou hier in Indië misschien opvallen als nogal delicaat en fijnzinnig: met de tropenzon om hem te belichten zie je misschien opeens weer den ex-dichter

2. Het interview met DP 'Weer terug in "Het land van herkomst"'. In *Het nieuws van den dag voor Nederlandsch-Indië* van 8 december 1936 (niet in *Vw*).
3. A.N.J. Thomassen à Thuessink van der Hoop (1893-1969) maakte met Van Weerden Poelman en Van den Broeke de eerste vlucht van Nederland naar Java van 1 oktober tot 24 november 1924. In 1937 was hij secretaris van het Koninklijk Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen en conservator van de etnografische en prehistorische verzamelingen van dat genootschap.
4. Zie A. Malraux, *Royaume-farfelu, Histoire.* Paris 1928; een roman over een gefingeerd koninkrijk.
5. Zie 3062 n 2.

onder 's mans korsten doorschemeren. - Maar ik antwoord nu maar op je brieven die ik door de installeer-bezigheden hier alleen nog maar heb kunnen 'genieten'.

Laat me een *Rijke Man* zenden. Ik las het stuk van Menno erover, dat me zéér overtuigend voorkomt.[6.] Maar het boek heb ik nog steeds niet. (Waaraan heb ik dat verdiend? Heeft Arthur een ex. van *Graffiti*, met mijn praatje over *Holl. Drama* erin?[7.] Ik zelf kreeg het niet!) - Je liet me Coolen door Zijlstra sturen[8.]; ik vrees dat hij mij dat boek niet zendt, uit angst voor 'kraken', en nu ik toch zoo ver weg zit. Het beste is zèlf te verzenden.

De verzenvloed van Henny baart mij een onrustbarende vreugde.[9.] Kan hij mij niet wat afschriften zenden? Maar ik ben er *echt blij* om. Ik hoop ook van harte dat die andere historie spoedig in het reine zal zijn gebracht. Zeg hem dat ik hem morgen of overmorgen schrijf.[10.]

Querido is een uil wat H. de Vries betreft.[11.] Een uil, en *misschien* een zakenman. Want het kan best zijn dat hij er zeer verkeerdelijk 'niets in ziet'.

Het boek van Montherlant (*Pitié*) is er nog niet. Je moet boeken ook aanteekenen, vrees ik, als je wilt dat ze terecht komen.

Bep heeft al haar (overblijvende) krachten noodig om een goede moeder te zijn. Ze *praat* over schrijven, zou willen vertalen, etc.; maar is in werkelijkheid alleen in staat om te acclimatiseeren (althans dat hòpen we).

Over het Slauerhoff-nr.[12.] schreef ik al. Ik vind het uitstekend dat

6. 'Tragische liefhebberij'. In *Het vaderland* van 1 november 1936 (ocht).
7. Zie 2751 n 1.
8. A. Coolen, *De drie gebroeders.* Rotterdam 1936.
9. In het najaar van 1936 schreef Marsman een groot aantal gedichten op basis van aantekeningen die hij in Spanje gemaakt had. In een brief aan Engelman van 17 november 1936 deelt Marsman mee 20 gedichten in drie dagen geschreven te hebben. De neerslag van deze 'verzenvloed' vind men in *GN* 35 (1937) en 36 (1938).
10. Zie 3093 n 6.
11. Querido wees de uitgave van een keuze door Hendrik de Vries uit diens poëtisch werk van de hand. H. de Vries, *Nergal, Gedichten.* Amsterdam etc. [1937]; verscheen bij 'De Spieghel' en 'Het Kompas'.
12. *GN* 34 (1936) 11 (november). Hierin J. Greshoff, 'Een korte karakteristiek van Slauerhoff', p. 450-452, en G. Antonini over Slauerhoff in de rubriek 'Getuigenissen', p. 438-442. Een brief van DP over dit nummer is niet teruggevonden.

het zóó geworden is en niet anders; het is interessant en vele bijdragen zijn echt aardig. Maar ik heb het na lezing doorgegeven aan een ander (een zekeren heer Steinmetz, die zegt Sl. zeer te bewonderen); voor mij is het stuk van Gino alleen - en dan dat van jou - een beetje 'compleet waar'. Ik kàn aan Slauerhoff denken als aan een ongelukkige; ik kàn hem terugzien als *vriend* (vooral als ik aan Gistoux en Tanger denk), maar het lukt me niet om te vergeten tot wat voor vileyne ploertigheid hij tegenover een vriend in staat was. Ik zal wel ongelijk hebben en misschien is deze rancuneusheid erg vileyn in mezelf. Maar erom liegen doe ik liever niet.

Met het laatste rapport over Gille ben ik werkelijk in mijn sas. Zou het tòch van die klieren behandeling komen en zou het nu opeens verder beter gaan? Ik zou dat toch wel wat te mooi vinden. Maar in ieder geval, ik schrijf hem spoedig om hem van mijn vreugde te doen blijken!

Bep laat jullie allen heel hartelijk groeten en zeggen dat ze jullie eigenlijk dagelijks betreurt. We praten tenminste bijna dagelijks over jullie. Over Parijs weinig, maar dat komt door die Spaansche historie die daar alles heeft afgekapt. Aan Malraux hebben we niet geschreven: waarvoor en waarheen? Als hij dood was, zou dat via de kranten bekend worden. Maar de arme Chiaro - *is* die niet dood? Later metéén antwoord op je volgende. Veel hartelijks; je

E.

3091. *Aan F.E.A. Batten en R.A.J. van Lier: Tjitjoeroeg, 11 december 1936*

Tjitjoeroeg, 11 Dec. '36.

Beste Rudie en Freddy,

Dit is een antwoord op jullie 2 brieven tesaam, waarvoor nog wel dank. Ik kon niet eerder antwoorden, omdat we eerst overal heen-en-weer getrokken zijn: Batavia, Bandoeng, onderneming Rantjasoeni, Soekaboemi, Tjitjoeroeg, om tenslotte ons *hier* te installeeren, in een oud huis van mijn oom en tante Crone (86 en 73 jaar! zij wonen vlak bij ons) en niet in het huisje dat Adé Tissing (Taco Odinga)[1] voor ons gevonden had. Dat lag nl. midden in de kampoeng en in een tuin die veel kleiner was dan wij dachten, en er moest nog van alles worden ingebracht aan meubels etc, terwijl het eten uit Ban-

1. Zie 2939 n 1.

doeng moest worden ‘opgevoerd’, zooals dat hier heet. Kortom, gecompliceerd, vrij duur en teleurstellend; en toen kregen wij van deze 2 oudjes opeens dit aanbod. Dit is ‘oud Indië’ op zijn best; en Tjitjoeroeg is een van de heerlijkste stukken van de Preanger; *dus* hebben we dit gekozen. Ons huis ligt 5 minuten gaans van het oude huis in Tj. waarmee de indische herinneringen van Ducroo beginnen: je weet wel, de sawahs, de Salak, etc., vanuit de koepel gezien. Dat huis behoort nu toe aan een vioolbestrijker uit Batavia, een Jood genaamd Duell, met 2 l's[2]; het is vrijwel onveranderd gebleven en alleen anders geverfd. Gedong Menu daarentegen is griezelig veranderd. Het oude hek neergehaald, zoodat het net is of het huis tegen de straat gesmeten ligt, terwijl je vroeger het gevoel had dat het diep in lag; allerlei boomen omgekapt: de pallatuin teruggebracht tot *twee* palla-boomen; het heele erf akelig ingekort. Ook het huis ziet er in-elkaar-gedrukt uit, omdat ze alle vensters donkerrood geverfd hebben, van een akelig sang-de-boeuf, zoodat die groote lappen (vroeger groenig of grijs) nu de muren opvreten. De achtergalerij met de pilaartjes, door mij met zooveel liefde beschreven, is van alle kanten afgeschut met rasterwerk (het huis is gemeente-kantoor geweest, hoewel het nu te huur staat); maar hoewel dit vrij sinister is, één ding heeft me geamuseerd: nl. op onze oude badkamerdeur - nu tot loket omgewerkt - staat nog een bord met ‘gemeente-ontvanger’ erop. Eigenlijk is alleen de kali-kant onveranderd gebleven. En dan, gek genoeg, de tegels zijn nog precies hetzelfde; en zelfs het vitrophaniepapier op de ruiten, dat is nòg gekker! (Ik heb de tulpen kunnen aaien).

Later over wat anders. Ik hoop hier te kunnen werken, in afwachting van een ‘baan’ die misschien op Batavia nogeens voor mij openvalt. Schrijf hierheen. Van jullie aanbod om boeken te zoeken maak ik dankbaar gebruik, als het zoover komt dat ik helpers noodig krijg voor bibliotheekgezoek. Nu nog dit: ik zoek nog steeds een frisch exemplaar van *Eline Vere* 7e druk, d.w.z. eerste druk in het kleine formaat (Holland-Bibl.)[3] en op vrij goed papier. Het is niet moeilijk zoo'n ex. te vinden; denk je er nog eens aan?

2. De Oostenrijker J. Duell was violist geweest, voordat hij ten tijde van DP's tweede verblijf in Indië de directie voerde over het Capitool-restaurant en de Capitool-bioscoop te Batavia.

3. L. Couperus, *Eline Vere, Een Haagsche roman.* [7e dr.]. Amsterdam [1915). Zonder reeksvermelding. Idem [9e dr.]. Op het stofomslag: Holland-bibliotheek.

Nu veel hartelijke groeten van ons 2 voor jullie 2 - dit lijkt op 2 huwelijken! - en een hand van je
EdP.
E. du Perron
Pasir Djeding
Tjitjoeroeg

3092. *Aan N. Debrot: Tjitjoeroeg, 12 december 1936*

Tjitjoeroeg, 12 December.

Beste Cola, Nu 2 maanden geleden verlieten wij Marseille, dat wordt dus 3 maanden voor je deze brief krijgt. Voor de goedkoopte doe ik het toch maar zoó; op deze postblaadjes die hier erg in zwang zijn. Later beter, als je me *hier*heen geschreven hebt. We zijn nl. niet in het huis dat Tissing voor ons ontdekt had getrokken, omdat de tuin ervan maar heel klein was (met een vijver erin die tevens beerput speelde) en het eigenlijk midden in de kampoeng lag. Een oude oom en tante (86 en 73 jaar) stelden daarop hun vroegere huis tot onze beschikking, in Tjitjoeroeg, 5 minuten loopen van ons eigen oude villa, waarmee de indische herinneringen van Ducroo beginnen: die driehoekige berg Salak, de sawahs, etc. Dat huis ligt hier nog, vrijwel onveranderd, alleen anders geverfd. ‘Gedong Lami’ daarentegen is flink verpest, doordat het gemeentekantoor is geweest. Ik heb er al mijn lust om die passage van de *Negerin* in te evenaren, voelen wegsmelten; hoogstens kan ik nu nog opteekenen waarom die lust niet kon blijven bestaan! Het oude hek, dat je een idee gaf van diep-in te liggen, van beschermd te zijn, is weg, met den grond gelijk gemaakt, zoodat het net is of het huis sindsdien tegen de straat gesmeten werd. Allerlei boomen zijn omgekapt, het erf griezelig ingekort; de achtergalerij met rasterwerk (als voor loketten) afgesloten; de deuren en ramen donkerrood geverfd (van een akelig sang-de-boeuf), zoodat de muren erdoor zijn ingeschrompeld, en het heele huis er ingedrukt door uitziet. Alleen de tegels zijn gebleven, en wonderlijk genoeg, ook het vitrophaniepapier op de ruiten. Maar alles verwaarloosd, vervuild; je zou in de hoeken moeten krabben om er nog een stukje ‘ziel’ uit te halen.

Hier daarentegen is het heerlijk, 's Avonds ook wel somber: de planken vloer kraakt dan en alles klinkt hol, maar 's morgens en 's middags na 5 absoluut verrukkelijk. Bep moet nog acclimatiseeren

en krijgt om den zooveel tijd een stuip als ze een spin, kakkerlak of daarop gelijkend insekt ontmoet; ik ben niet alleen kakkerlakken-dooder maar ook zooiets als 'heer van de huishouding', want zij spreekt nog maar 1½ woord maleisch en geen jota soendaneesch. Maar het gaat best; als ik hier nu ook maar werken kan. Daarover dan later, als ik ook weer wat van jullie gehoord heb.

Wat je over die polemieken schreef: 'schenk ze ons, maar onttrek er jezelf aan' vind ik alleraardigst en allerminst zot; dat zou dè wijsheid zijn! Menschen als Sorel hebben geprobeerd dat principe toe te passen in de politiek: er buiten blijven en dáárom juist goed zien hoe het is. Pom - ja, ik weet dat hij zelf zegt dat hij het niet zoo bedoeld heeft. Maar: hij zegt dat een 1e rangs auteur iemand is die zelf uit zijn werk verdwenen is; daarna: Multatuli is Max Havelaar. Als Mult. Hav. *is, is* Hav. Mult., zou je zoo zeggen! En dan *is* Mult. ook niet uit zijn werk verdwenen, *dus* geen 1e rangs-schr. Nu zie ik al de subtiele kracht opzetten die ons overtuigen moet dat Mult. wèl Hav. is, maar Hav. (daarom juist??) volstrekt niet Mult. Maar aan zulke subtiliteiten vegen wij onze.... af. Dan komt ons doodgewone gezond verstand ons te hulp, dat ons zegt, dat, n'en déplaise alle Pommen, Mult. nu juist niet precies het voorbeeld is van een auteur die uit zijn werk verdwenen zou zijn. Want dan zijn ze het *allen*! Deze overwegingen hebben gemaakt dat ik mijn stukje[1.] handhaafde, al heet ik dan Pom verkeerd te hebben verstaan.

Over Slauerhoff later. Schrijf ons over jullie; over je werk. Ik las in de N.R.C. een heel serieuze bespr. van Willink's tentoonstelling[2.]; heeft hij ook materieel succes gehad? En hoe gaat het: 1o met je studie, 2o met Carlotta Echeverria alias Morales alias Campbell?[3.] Is

1. In *Blocnote klein formaat* (zie 2721 n 2), p. 115-121 (eerder als 'Kijk waar hij zit'. In *Forum* 3 (1934) 12 (december), p. 1202-1203; *Vw* 5, p. 61-64); een reactie op Nijhoffs antwoord op een enquête over onder- en overschatting in *Het vaderland* van 12 november 1934 (av.). Zie ook 2270 n 2 en 2305 n 3.
2. Van 17 oktober tot 5 november 1936 exposeerde Willink in kunsthandel Van Lier te Amsterdam. Hierover in de rubriek 'Plastische kunsten'. In *NRC* van 27 oktober 1936 (av.).
3. Carlota Campbell is een personage uit C. Debrot, 'Op Guadeloupe' (*GN* 34 (1936) 12 (december), p. 525-536), een fragment uit zijn roman *Bewolkt bestaan.* Amsterdam 1948. Aanvankelijk wilde Debrot haar Carlotta Echeverria noemen. De naam Morales (lezing niet geheel zeker) is mogelijk een suggestie van DP.

Estelle nog altijd wars van den dans,[4.] of krijgt zij af en toe toch een steek? Heel veel hartelijks onder ons 4en, en beschouw dit briefje als *voorloopig.* Je
E.

3093. *Aan H. Marsman: Tjitjoeroeg, 12 december 1936*

Tjitjoeroeg, 12 Dec. '36.

Beste Henny - Gisteren en eergisteren schreef ik aan Menno, aan Jan, aan Cola, aan Fredje-Rudie, aan Gans, aan Simone en aan Gille.[1.] 'Mij duizelt'. Al deze achterstallige correspondentie is niet zoomaar nix; en wat er dan nog te doen valt, en dan 10 × hetzelfde te vertellen over klimaat, omgeving, familie en kennissen. Nu ga ik probeeren op jouw éene gele papiertje te antwoorden, hoezeer ik vrees dat dit antwoord weinig beter zal uitvallen dan het epistel door jou zelf beschuldigd. De ware lust tot briefschrijven heb ik trouwens nog steeds niet terug; alleen als ik *meteen* reageer, wordt het nog wel eens wat; anders is er al een heele golf van meel en zand geschoven tusschen den brief dien ik kreeg en mijn lust tot repliek, zelfs als de brief in kwestie mij groot plezier deed.

Hoe mooi het hier is, hoe prettig dit ouderwetsche plantershuis - behalve 's nachts, dan wordt het wat 'Usher'-achtig - schreef ik nu ook al een keer of wat. Dat heb je nu via Jan wel gehoord. Dus maar weer onze keukenpraat hervat. Ik ben natuurlijk verbijsterd en vol hoop tevens door je massaproductie in vaers; stuur me gaùw wat; dat is nog de beste manier om me te laten voelen dat ik voor jullie niet afgestorven ben. Overigens: denk maar niet dat 'ze' je ooit hier zullen laten uitkomen, tenzij er een heele bizondere combine op gevonden wordt, met omkooperij van 3 Kunstkring-besturen of zoo, want 'ze' weten gewoon niet wie of wat je bent. Slauerhoff kennen 'ze' vanaf zijn necrologie; verder alleen maar pianovirtuozen en dgl. Men weet hier *niets*, zelfs niet wat de N.S.B. is, waar men hier zoo enthousiast lid van wordt. De kranten schrijven in de terminologie van 'de beruchte bolsjewistische leider Dimitroff'; deze stommiteit in het vuile spreekt boekdeelen, want zelfs van Dimitroff[2.]

4. Zie 3039 n 4.
1. De brieven aan Gans, Simone en Gille zijn niet teruggevonden.
2. Zie 1990 n 5.

hebben 'ze' verder niets gehoord! Van concentratiekampen ook niet; bovendien vermeenen ze dat Digoel[3] een paradijs is voor de bannelingen en alleen een rot-oord voor de cipiers. Van literatuur weet men ièts meer dan in Afrika's donkerste wildernissen, maar dit iets moet je met een microscoop onderzoeken (om dan te merken dat het *niets* is). Zorg er dus voor, met Jan, met Menno, dat ik zooveel mogelijk boeken, tijdschriften, losse artikelen krijg, ook rotzooi, als het er maar even toe doet, ook dingen dieje zelf afdankt. Kan je me ook je novelle[4] zenden, in afschrift of afgedrukt? *Graffiti*[5] moet je zelf vragen aan Van Wessem, ik kreeg het tot dusver zelf niet.

Ik hoop dat ik hier gauw tot werken kom. Soms krijg ik een vlaag van opschrijflust, maar eerst moet de boel iets beter 'loopen', hier thuis. Als ik aan 'Indië om me heen' denk, zou ik niets meer schrijven. Dan zou ik mezelf alleen nog maar aanvaarden als onreëel, als fantoom, tusschen al deze 100% realisten in; dan zou ik gelooven dat *zij* leven, waar ik maar een 'doode ziel' ben. Maar met mijn boeken in mijn bereik - 5 kasten staan er hier vol mee en hoe ik dit alles ooit weer van hier krijg, daar wil ik gewoon niet aan denken! - komt mij dat toch wel wat overdreven voor...

Bep voelt zich uitgeput door het klimaat, hoewel zij niet direct last heeft van de *warmte*, zij vindt het landschap verrukkelijk en de spinnen en kakkerlakken verschrikkelijk. Alles moet nog wennen, maar als het niet 'voor eeuwig' is, zal het wel gaan. Anders zie ik het er nog van komen dat zij met Alijntje teruggaat, en dat ik hier blijf - Alijntje is opperbest.

Mijn ziekte - x-stralen van de tropenzon of verdooving door het totaal-andere leven, door het rondtrekken en dan inhuizen, het 'heer-van-de-huishouding' spelen, enz. Als ik ook maar niet tot een indische sufferd geworden ben, vóór ik er erg in heb. Hoe de verhalen van de 'Onzekeren' worden zullen weet ik al niet goed meer, maar het idee ervan laat ik allerminst los. Het zal wel erge 'poëzie' worden, als poëzie is: 'herinnering aan emotie, vroeger doorleefd'. Alleen tot Slauerhoff kan ik geen 'verstilde' verhouding vinden; ik schreef Jan erover, maar alleen jij weet precies wat ik bedoel met zijn vileijnigheid. Ik heb met *instemming* al die lof over hem gelezen, maar ik zou, als ik genoopt werd een stuk over hem te schrijven,

3. Zie 3097 n 2.
4. 'Teresa Immaculata'. In *GN* 35 (1937) 10 (oktober), p. 385-397.
5. Zie 2721 n 3.

gewoon niet meer kùnnen verzwijgen welke rotkant hij ook had. De hero-worship van den poète maudit is me bij nader inziens toch ook te valsch om eraan mee te doen zonder meer. Enfin... Ik mag lijden dat men zelfs niet gemerkt heeft dat ik in dat herdenkingsnr. ontbreek; gegeven Indië ben ik voor den lezer wschl. zelf ook ± overleden; be it so!

Is het met Rien nu in orde. Bep en ik, die bij ondervinding weten wat een enerveerende rotzooi zooiets kan zijn, hopen het zeer.[6.] Schrijf spoedig beter en ik antwoord beter; dit is voor een goed deel toch nog 'oude administratie'. Veel hartelijks onder ons 4, een hand van steeds je

E.

3094. *Prentbriefkaart*[1.] *aan N. Debrot: Tjitjoeroeg, 15 december 1936*

Tjitjoeroeg, 15 Dec. 1936.

Beste Cola, Ik heb mijn brief heelemaal vergeten je te zeggen dat mijn vriend Tissing nooit het ex. van *M.Z. de Negerin* heeft ontvangen, dat je mij voor hem had toegezegd. Wil je dat nog laten zenden? Jij of Zijlstra moet het tot dusver vergeten hebben. Het adres is: O. Tissing, onderneming Rantjasoeni, bij Bandoeng (Java).

Bij voorbaat dank en hartelijke groeten, ook onder de vrouwen, je

E.

3095. *Aan J. Greshoff: Tjitjoeroeg 15, december 1936*

Tjitjoeroeg, 15 December.

Beste Jan,

Hierbij voor de aardigheid de afscheidsbrief van Gans, met het oog op Kees! Is het niet amusant dat Gans mijn 'werking' op hem voortzet op Kees, terwijl aan den anderen kant Kees mij 'mistrouwt', niet serieus genoeg vindt, etc. en van Gans' lippen het manna der

6. In het najaar 1936 liet Rien Marsman haar zwangerschap onderbreken. Zie ook 2450.
1. Foto van ruïnes van het boeddhistische tempelcomplex Prambanan bij Djokjakarta.

ware wijsheid drinkt? En zoo gaat het, geloof ik, altijd. Allerlei lieden hier in Indië, die weggeloopen zouden zijn van het vuur van Multatuli, zijn ethisch geworden onder de prediking van Van Deventer.[1] Waarmee ik mij niet met Multatuli vergelijken wil (o, nog lang niet!). De brief van Gans hoeft niet terug.

Verder sluit ik hierin een brief van Larbaud, met envelop waarop staat 'chez Malraux' - alles bijeen nogal grappig, lijkt me, om in je ex. van *Fermina* (in mijn slechte vertaling)[2] te doen; jij bent op dit gebied meer bibliophiel dan ik.

Gisteren zond ik je een bespr. van Gide's *Retour*,[3] met een paar woordjes erboven om je te bedanken voor de gezonden boeken. Ik ga spoedig beginnen aan *Pitié pour les Femmes*; maar wat wordt een dergelijk boek vooral héél anders in dit décor en zoo ver van Parijs! Van Gino kreeg ik bericht dat Chiaro terug is uit Spanje en wschl. niet meer naar Madrid zou gaan, maar dat was 7 November. Je weet niet met hoeveel plezier ik in de kranten lees dat Madrid, nu nog, allerminst gevallen is; vmdl. ziet het er zelfs erg slecht uit voor de Witten, want ze zijn nu duidelijk weer *buiten* Madrid gesmeten en de berichtgeving hier is absoluut eenzijdig. Telegrammen over 'de beruchte bolsjewistische leider Dimitroff' die naar Spanje gaat; ça suffit voor de weetgierigheid van de lieden hier.

Ik lees niets anders dan O. Ind. geschiedenis; ik las nu het boek van Stapel erover, dat tot op 1930 gaat en zeer overzichtelijk is. Nu ga ik beginnen aan uitgebreider onderdeden: *Oud-Batavia* van De Haan (in zijn soort een meesterwerk, zeker niets minder dan Huizinga); verder Krom over hindoe-javaansche geschiedenis, over hindoe-jav. kunst, etc.[4] Daarna voel ik mij fit om oud-Batavia te zien zooals het gezien moet worden, en een reis te maken over Java tot Bali. De groote moeilijkheid is: om Alain ergens onder te brengen, gedurende dien tijd, - toch minstens een maand, - maar Bep zegt dat dat wel lukken zal.

Gisteravond hebben we hier in de voorgalerij een inlandsch amateur-orkestje gehad, dat 2 uur voor ons gespeeld heeft, in het halfdonker, en waarnaar wij geluisterd hebben vanuit bed, in de slaapkamer. Heel lief, melancholiek maar rustig-makend, van een veel

1. Zie 3102 n 1.
2. Zie 2259 n 1.
3. 'Blocnote klein formaat'. In *GN* 35 (1937) 2 (februari), p. 187-189 (*Vw* 5, p. 273-275). Zie ook 3005 n 5.
4. Zie 2088 n 2 en 3 en 3016 n 8.

fijner ‘kunstgenot’ of ‘ontspanning’ dan de bioskoop. En het heeft fl. 1.- gekost, waarmee die menschen dolblij waren! 20 cent elk, want er waren 5 muzikanten: een ketjapi (soort harp, kyoto!), een rebab (viool), een gendang (trom), een soeling (fluit, vide *Orpheus in de Desa*) en een gong. Ze krijgen er dan nog wat koffie bij; en ze vinden zoo'n avondje zelf prettig, want de bedienden komen er dan bij zitten, ze nemen zelf hun kinderen mee, die er doodrustig tusschen zitten, enz. - Vandaag is het inlandsch nieuwjaar, een beetje lawaaiïger vanwege het vuurwerk, maar onzegbaar veel rustiger dan een chineesch dito.

Als er iets is dat je van hier zou willen hebben, schrijf dat dan. Als we op Bali komen, zal ik balineesch schilder- of aquarel-werk koopen en je wat zenden, of beeldjes of zoo. Tot zoover nu maar; als je dezen brief krijgt, zijn er wschl. al heel wat andere tusschen geweest. Veel hartelijks onder ons allen, een hand van je

E.

3096. *Aan J. Greshoff: Tjitjoeroeg, 23 december 1936*

Tjitjoeroeg, 23 December 1936.

Beste Jan,

Je brieven volgen elkaar regelmatig op, hetgeen mij met vreugde vervult; maar wees niet boos als ik je niet op iederen brief per luchtpost antwoord. Het leven is hier eig. flink duur en Bep wordt er soms wanhopig van. Alle extra's zijn om van te huilen, vooral ook postzegels (12½ cent voor een brief binnenlandsch, 42½ ct. voor minimum luchtpost, - wordt al gauw 65 ct; verder 15 ct. voor een krant, etc). Uitgaan is niet te betalen, vooral omdat zelfs in Batavia de meeste wijken geen tramverkeer kennen, zoodat alles per taxi of deleman moet. Enfin, we moeten ons werkelijk koest houden in dit dorp, willen wij het bolwerken. Er is alweer om geld naar Holland geschreven, en onze verdienste is op het oogenblik nul. Bep zoekt naar ‘kanalen’, maar vindt nog niets. Voor *Gr. Ned.* zal zij misschien spoedig iets maken, maar dat kan voor haar eigen gevoel niet zoo maar iets zijn. De bladen hier zijn beneden alles.

Het conflict N.S.B.-inlandsch nationalisme, dat effectief nog niet bestaat, maar ‘moreel’ in de lucht hangt en in de toekomst onvermijdelijk is: de overtuigde Hollander is hier qua talis N.S.B.-er en de overtuigde inlandsche nationalist, overtuigd ook dat hij het zelf

nooit klaarspelen zal, kijkt al aardig uit naar Japan, - is iets dat je alle plezier ontneemt als je er éven scherp aan denkt, d.w.z. je eigen rol in een komende uitbarsting doordenkt: òf gemeene zaak maken met Japan, òf ook min-of-meer N.S.B.-er zijn, goddôme! Ik schreef hier Menno zeer uitgebreid over,[1] naar aanl. van een *bepaald* geval; daarom hier niet meer. Ik wil ook even aan andere dingen denken, pour le bien de foie et rate.

Vanmorgen was ik op Batavia en zag er voor het eerst na 26 jaar mijn jeugdvriendin Dora Pichel terug (Flora uit *Ducroo*)[2]: alleraardigst, jong gebleven, door-en-door echt, hoewel volslagen zonder besef van wat ons pleegt bezig te houden, en moeder van 8 kinderen waarvan de oudste een jongen van nu 24 naar haar man en de tweede, een jongen van 22, beroemd zwemmer hier, naar mij genoemd is: heel correct Edgar (zonder d) en Eddy in de wandeling. En ik wist daar niets van! Ik was 11, toen ik Dora het laatst zag! Ik ben nog zeer onder den indruk van deze ontmoeting - en zonder dat ik er iets van wist, was het vandaag haar verjaardag (*43* jaar precies, 6 jaar ouder dan ik, zie alweer Ducroo!) Als er ooit later getuigenissen over mij moeten worden verzameld, moeten de oudste van Dora zijn, want zij vertelde Bep en mij allerlei dingen van mijn larventijd en het blijkt nu dat ik een tyranniek rotkereltje was en veel minder zoet dan ik mijzelf geportretteerd heb! Zij had het minder prettig met mij dan ik met haar.

Bep laat Atie zeggen dat zij geregeld geniet van haar brieven (als Rosine)[3] en of zij er niet eens een zinnetje voor ons in verwerken kan. Je weet niet hoe best die brieven doen in deze society!

Hein P. is toch een pechvogel! Maar hoe komt hij aan zulke gelijkende belevenissen met gade 1 en 2? Dat wijst toch op een te groote consequentie in keuze en smaak (als het niet ook op feilen bij ZEd. zelf wijst). Condoleer hem van mij.

Wat Jean de St. over Gille schrijft (laat schrijven via jou) doet mijn hart oprecht goed. Ik stuur je spoedig fl. 15. om de gaping in de kas van de de St.'s aan te vullen en de rest te besteden aan verdere kleeren. Later zend ik nog wat.

Doe mijn hartelijke groeten aan Aad v/der Veen en zeg dat ook

1. Brief niet teruggevonden.
2. Zie ‘Gedong Lami’ (*Vw* 3, p. 99-120).
3. Atie Greshoff-Brunt schreef onder de naam Rosine ‘Brieven uit Brussel’ voor de Indische dagbladen *De locomotief* en *Het nieuws van den dag van Nederlandsch Indië*.

ik (een beetje zijn oom, als jij zijn vader[4.] bent) trotsch op hem ben.

Gr. Ned. wordt hier behoorlijk gelezen, zijnde een blad van de leestrommel. Héél wat anders dan *Forum*! Ik kreeg vandaag een brief van een leeraar Nieuwenhuys die zich o.a. aanbiedt voor mij te zoeken naar gegevens over Daum, voor het geval ik in *Gr. Ned.* een studie over hem zou willen schrijven.[5.] *Hij* zei erbij waar.

En Gide? Ik las gisteren in de krant dat hij in Rusland (zij het 'litterair') zal worden berecht en dat de patser Ehrenburg o.a. aanklager zal zijn. Woedend dat ik hier niet meer van hooren kan. En Malraux, wat doet diè hierin? Hierbij 2 besprekingen, plaats ze waar je kunt.[6.] Mocht de zaak-Gide doorgaan, maak er dan een *groot* stuk van in *Gr. Ned.*, want het voorbeeld dat die oude Gide ons geeft van 'intellectueel geweten' is *europeesch.* Gebruik mijn stuk dan gewoon als getuigenis. Laat Henny, Menno ook wat zeggen; laten anderen adhaesie en bewondering betuigen en stuur dat nu aan Gide. Het zal hem goed doen.

Laat mijn copie overtypen als het niet goed is voor den zetter zooals ik het je zend. Over een tijdje weer wat. Heel veel hartelijks onder ons allen, en houd je taai; verzet je wat, bedenk dat het *overal* dezelfde rotzooi is! Een ferme hand van je oude kameraad

E.

Ik zou die bespreking hebben laten overtikken, maar was bang dat dat op hetzelfde neerkomt, omdat het dan toch op 2 kanten zou zijn geweest.

3097. *Aan J. Greshoff: Tjitjoeroeg, 1 januari 1937*

Tjitjoeroeg, 1 Januari 1937

Beste Jan,

Gelijk hiermee weer een boekbespreking; van eenig belang, want dit boek wordt hier in Indië door de bourgoisie zelf algemeen geno-

4. J. Greshoff, *Steenen voor brood.* Amsterdam 1939; is opgedragen aan Greshoffs 'drie' zonen, Jan en Kees Greshoff en Adriaan van der Veen.
5. Zie R. Nieuwenhuys, 'Maurits, Romancier van Tempo Doeloe'. In *GN* 37 (1939) 9 (september), p. 201-237. Ook als 'Maurits, romanschrijver van Tempo Doeloe'. In R. Nieuwenhuys, *Tussen twee vaderlanden.* Amsterdam 1959, p. 69-103. Zie voor Nieuwenhuys 3498 n 1.
6. Zie 3095 n 3. Welk tweede stuk DP hier bedoelt, is niet duidelijk.

ten en met de rest van heele leestrommels verslonden. Ik heb expres geen verontwaardigde toon gebruikt, maar de verneukeratieve.*

Daarnet *Gr. Ned.*[3.] ontvangen en in ± 2 uur tijds verslonden (op de vervolgroman na, die ik nooit lees). Hierbij mijn commentaar: 1. Cola. Goed; maar incompleet, omdat men zich voor deze menschen, losgemaakt van de rest van het boek, niet werkelijk kan interesseeren, blijft over: goed proza, knappe verteltrant, maar helaas niets van die sfeer die Cola's eigene is en die de grootste waarde was van de *Negerin.* Ik vrees dat hij zijn eigen 'wereld' aan het verpesten is met tics en dampen en geurtjes à la Céline; het zou jammer zijn als hij dit het heele boek door deed, want *hij* is daar te goed voor. - 2. *Met uitzicht op zee* - je bent heel goed op je gemak hierin, en ik heb alles met plezier gelezen. Maar je wordt, als altijd, vaak tè nadrukkelijk, een beetje breedsprakig, een beetje tè leuk-door-het-overdeftige. Ik geloof dat deze notities 't veel meer zouden 'doen' als ze korter waren, essentieeier; het lijkt af en toe op den ouden heer Smits. Een

* Dit gaat voorloopig niet door; ik schreef aan Menno[1.] of hij mij niet een indische rubriek kan bezorgen voor *Het Vad.* Dit boek (*Boven-Digoel* door een dokter die daar 2 jaar zat) kan ik veel beter afdoen in een krant, met meer kolommen tot mijn dienst als dat lukt. Lukt het niet, dan maak ik het nog in het kort voor jou.[2.]

1. Brief niet teruggevonden; vgl. 3096 n 1.DP schreef over L.J.A. Schoonheyt, Batavia 1936; in de rubriek 'Memorandum'. In 2 (1936-1937) 8 (juni 1937) p. 263-264 (7, p. 309-313). Schoonheyt was als gouvernementsarts van 1932 tot 1934 verbonden aan de strafkolonie voor verbannen inheemse nationalisten aan de Digoel in Nieuw-Guinea.
3. In *GN* 34 (1936) 12 (december), p. 525-624 waren de volgende bijdragen opgenomen: Cola Debrot, 'Op Guadeloupe'; J. Greshoff, 'Met uitzicht op zee' en 'De blinde loods'; Menno ter Braak, 'Diderot, dilettant, en Luppol, schoolmeester'; G.H. 's-Gravesande, 'Kwatrijnen'; Bob Stempels, 'Gedichten'; S. Vestdijk, 'Het vijfde zegel (slot)'; E. du Perron, 'Blocnote klein formaat' (*Vw* 5, p. 195-202); en Jan Romein, 'Historische constanten en variabelen'. In de rubriek 'Kritische aanteekeningen' besprak Vestdijk onder andere werk van en over Henriëtte Roland Holst-van der Schalk en Joh. Reddingius, *Arbeid.* Bussum 1936; Ter Braak: J. Brouwer, *De Spaansche burgeroorlog.* Hilversum 1936; en Greshoff: P.H. Ritter jr., *Kaïn en Abel.* Amsterdam 1936 en M. Kijzer, *Naar het licht.* Utrecht 1936.

bewijs van wat ik zeg is dat jij, die zóóveel taalgevoel hebt, schrijft van den Amerikaan H.K.: (hij) wierp nog ééns een blik *in het rond om zich heen.* Maar de 3 anecdoten daar zijn alleraardigst. - 3. Menno over Luppol: voortreffelijk. - 4. Jij over Premsela: 3 × bravo! Er is één zinnetje in: over 's mans burgerlijkheid, dat absoluut onverbeterlijk is van toon, van gezag; en moordend. Maar... en dat ben jij nou weer echt! je kùnt het niet laten om, misschien uit een zucht om argumenten *op te stapelen*, je eigen goede argumenten te verzwakken door beroerde; bv. waar je zegt dat je Constantin-Weyer mist (ik vraag je!) en verderop waar je het hebt over *den edelen* Julien Benda (waarom alleen hij met zoo'n qualificatie, die bovendien wonderslecht bij hem past?); en nog verder waar je P. verwijt dat hij ook niet mooi genoeg geschreven heeft over Dabit![4.] Dabit (en zelfs Guéhenno noemen in één adem met Malraux, Guilloux, en Montherlant - voel je niet dat je daar gewoon een front populaire-hobby van jou blootgeeft en je betoog verzwakt? Dabit is een beste kerel, en het is erg jammer dat hij zoo jong, al de andere wereld in moest, maar als auteur is en blijft het een typische *bij*figuur, die geen enkele geestdrift meer verdient (in zoo'n gidsje) als een andere X. - Ik voel zelf hoe ik hier schoolmeester, maar het is uit meegevoel voor je stuk, dat trouwens tòch best is; en dan, in dezen brief wil ik vooral jouw copy 'bestralen'! - 5. De verzen van Bob Stempels vind ik, zonder erdoor verrukt te zijn, zeer geschikt. - 6. Romein, als gewoonlijk. 7. In de notities zijn uitstekend: Vestdijk over tante Jet, Menno over Spanje, Vestdijk over Reddingius (meesterlijk goed weergegeven voor 6 regels), jij over Ritter en nog beter over Kijzer. - Alles bijeen werkelijk zéér boeiend; voor mijn gevoel (maar ik hóór er ook zoo bij!) een uitstekend nommer! Wat zeggen neutraler menschen?

De Drie Gebroeders kreeg ik. Ik ga spoedig *Dorp a/d Rivier* lezen en dat; en schrijf dan mijn kritiek. Stuur mij dus geen ander ex., als je dat nog niet deed; anders stuur ik het wel terug. *Pitié pour les Femmes* gaat van hier naar Henny.[5.] *De Rijke Man* nog niet gekregen.

Van hier weinig nieuws. Ik kijk nog steeds uit naar een 'baan', en

4. In M.J. Premsela, *Lectuurgids voor de moderne Fransche letterkunde.* Groningen etc. 1936.
5. In de rubriek 'Kritische aanteekeningen'. In *GN* 35 (1937) 11 (november), p. 628-631 (*Vw* 6, p. 213-217). Over A. Coolen, *De drie gebroeders.* Zie ook 3082 n 3.

verder begin ik te werken: uitwerken van notities over de reis en over Indië.[6]... Daarover later meer; voor *Gr. Ned.* is het toch niets, zoolang de 'blocnotes' daarin staan. Bep probeert ook wat, maar het is nog vormloos. Ik schrijf gelijk hiermee een lange brief aan Menno,[7] maar die gaat met de landpost of zeepost, weet ik het? Enfin, per 'gewone' mail.

Het beste met '37, - als ik het nog maar geloofde! - mogen wij allen uit de obsessie raken! Veel hartelijks, ook van Bep en voor Atie, en van steeds je

E.

P.S. Wie is het nieuwe verschijnsel Fauxbras? Ik ben wel achterop geraakt! Is het ook een front-populaire-man? Dan geloof ik het maar zoo...

3098 (980). *Aan M. ter Braak: Tjitjoeroeg, 1 januari 1937*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

3099 (981). *Aan M. ter Braak: Tjitjoeroeg, 2 januari 1937*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

3100. *Aan H. Marsman: Tjitjoeroeg, 2 en 23 januari 1937*

Tjitjoeroeg, 2 Januari 1937

Beste Henny,

Ik *begin* vandaag met een luchtpostbrief aan je. In principe is het plan van elke 3 weken een dgl. brief mij best. Geef jij aan wannéér, ik verzend mijn antwoord dan zoo gauw ik je gelezen heb. Ditmaal valt er nog niet veel te antwoorden; hoe het hier gaat en zoo schreef ik je al, en bovendien lees je dat wel bij Jan. Alleen als er ècht iets verandert...

Je schrijft over je verzen-rage, maar daar ik nog niets zag, wacht ik op de verzen zelf of wat anders. Slauerhoff over zijn vader is best, hoewel iets tè lang en tè populairderig. Jany's vers ook goed.[1] Maar

6. Zie 3101 n 1.
7. *Bw TB-DP* 4, p. 70-74 (= 3098 (980)).
1. J. Slauerhoff, 'In memoriam patris'; A. Roland Holst, 'Overzicht'. In *De gids* 100 (1936) 11 (november), p. 125-130.

toch, als ik lees van die ‘enkelen’ (barden?) dat zij ‘van voormalige droomkoppen af, langs ruischende afgronden nadenkend nederdalen’, vind ik die regels *decoratief* mooi (muzikaal ook, vooral die ruischende afgronden), maar ik zie de gesloten oogen, ik bedoel de neergehaalde oogleden van die heeren, die hun ‘nadenken’ moeten vertolken, en van dat nadenken zelf geloof ik geen bal. Het is zeker een decoratief nadenken geweest, dat van den ‘medicijnman’, - niets van Diderot! (dit laatste zeg ik maar ter illustratie, en om in onze oude gesprekken terug te vallen; je begrijpt, je voelt, je *ziet*, hoop ik, wat ik bedoel). Of *zie* jij die dalende heeren anders? - Wat ik bedoel zegt ook niets *tegen* de *kunst* van Jany.

Dat Querido voelt voor ‘het 3 deelen’-plan is prachtig![2.] En naar de ‘definitieve’ bundel van Hendrik de Vries[3.] zie ik natuurlijk ook verlangend uit. Het kiekje van je dat je zond is uitstekend en ik ben er blij mee; het staat - en jij ligt - op het oogenblik tegen mijn inktpot, op tafel.

23 Januari.

Gisteren je nieuwe brief, met nieuwe foto's ook. Dank! de eene (de niet looze) is inderdaad heel goed. Ik stuurde Jan 3 foto's van mij, door *Actueel Wereldnieuws*, een nazi-achtig ‘magazine’ van hier gemaakt;[4.] waarvan 1 voor jou. De gedichten las ik, en Bep ook; wij zijn het er allebei over eens dat de productie in zijn geheel genomen uitstekend is. Details vind je op het teruggezonden opus zelf,[5.] dat per gewone post, als document, naar Schorer gaat. - Ik schreef zooveel aan Jan en Menno over ons leven hier (je las dat natuurlijk ook) dat ik niet goed weet wat je nu nog te zeggen. Ik zal, als ik naar Batavia ga, eens gaan praten met den man der kunstkringen,[6.] een zekeren Mr. van Hasselt, maar hoop maar niets: fl. 1400 ‘dat is een heele som’, zooals de Kuyle's zeggen. *Misschien* doen ze het voor Van Schendel, maar zelfs dat geloof ik niet. - Als je nog eens komt tot een luchtpostbrief zal ik er dadelijk op antwoorden; op het oogenblik gaat het mij even slecht af als jou (het is aan je brief echt te merken) en deze moet nu toch weg. De N.S.B. hier zit me flink dwars; alle planters

2. Zie 3000 n 5.
3. Zie 3090 n 11.
4. Niet achterhaald.
5. Niet teruggevonden. Zie ook 3090 n 9.
6. Marsman dacht erover een lezingentournee door Nederlands-Indië te maken.

zoowat zijn er lid van en van anderen merk je hier niet genoeg, daarvoor moet je op Batavia zijn.

Deze brief gaat nog naar Jan. Goddank dat die historie met Rien over is, daarover nu maar niet meer. Met Bep gaat het maar matig; wij slingeren allebei erg tusschen het voor en tegen, werkelijk prettig voelen we ons heelemaal niet. Zend mij ook de afgekeurde en half-goede verzen, ik ben benieuwd naar *alles.* Je stuk over Slau was goed, maar niet bizonder;[7] een stuk ervan kan je achter het vorige doen, of desnoods heelemaal, maar dan zal je moeten letten op de herhalingen. Vraag *Graffiti* aan 'Stan', en zeg hem dan ook dat hij *mij* althans 1 ex. zendt! De nieuwe Coolen en ook het *Dorp* heb ik hier gelezen, en besproken voor *Gr. Ned.* (heel-'welwillend', ik vind dit soort boeken ook nogal aardig, al heb je er tenslotte nix-niemendal aan). Bep laat zeggen dat Menno schromelijk overdrijft met te zeggen dat ze het boek van Merz zoo goed vindt; ze vond het voor een debuut sympathiek, meer niet. (Dit hoeft niet direct Merz als een douche te worden toegediend natuurlijk.)[8]

Ik bestudeer op het oogenblik allerlei javaansche dingen door elkaar - hindoe-jav. literatuur, voor zoover vertaald, waarbij uitstekende dingen; archeologie van hier (mijn oude hobby), oud.-jav. en O.I.C.-geschiedenis, folklore etc. Maar wat heb je eraan of ik je dat allemaal opgeef? Ik kijk ook nog uit naar een 'baan', was daarvoor een paar dagen geleden weer op Batavia - allerlei dingen worden geprobeerd, maar niets wil nog lukken; verder ga ik overmorgen voor *Het Vaderland* naar Bantam, naar Lebak (nogal moeilijk te bereiken, maar eig. niet ver) voor een stuk over Multatuli.[9] Mijn bewondering voor deze man wordt tot een soort wanhoop, in Holland, maar ook hier. Als je de fluimen zag die meenen hem te mogen bespugen! (je zult zeggen: daar zijn ze fluimen voor). Houd je taai; later beter. Veel hartelijks ook van Bep en aan Rien.

Je E.

7. In de rubriek 'Getuigenissen'. In *GN* 34 (1936) 11 (november), p. 422-423; oorspronkelijk een radiolezing voor het Nationaal Instituut voor Radio-omroep te Brussel van 6 oktober 1936.
8. K. Merz, *Ein Mensch fällt aus Deutschland.* Amsterdam 1936. Merz (ps. van Kurt Lehmann, geb. 1908) was uit Duitsland naar Nederland geëmigreerd.
9. 'De "zenuwlijder" van Lebak'. In *Het vaderland* van 18 februari 1937 (av.). Zie ook 3116.

3101. *Aan J. Greshoff: Tjitjoeroeg 6, 8 en 11 januari 1937*

Tjitjoeroeg, 6 Januari 1937

Beste Jan,

Hierbij, d.w.z. tegelijk hiermee *maar per gewone post* zend ik je 3 foto's van mij - gemaakt door den fotograaf van 'Actueel Wereldnieuws': één voor Menno, één voor Henny, één voor jou. 'Het Edje' in Indië! - Ik kreeg *De Rijke Man* en las het meteen uit. Nou, ik moet tot mijn spijt zeggen dat ik meer bij Atie, Henny en Gino sta dan bij Menno en jou. Wat Menno allemaal vertelt van de tragedie is heel mooi, maar Gino's opmerking dat dit de *Merona* is van deze periode is mij toch meer uit het hart gegrepen. Ik bewonder als altijd de schrijfwijze van Arthur, en vind sommige stukken, en zelfs een enkel hoofdstuk (het laatste bijv.) heel mooi, maar een werkelijk contact met dien meneer Kompaan heb ik toch niet kunnen krijgen. Hij is me een beetje tè machtig van edelheid; en het is toch wel een beetje erg den Eerste-Prijs-onder-de-Aartslullen-die-te-Goed-zijn-voor-deze-Wereld. Van de bijfiguren zie ik er geen een, - terwijl dat in *Een Holl. Drama* juist zoo sterk was, - alleen tante Agathe (een heel klein beetje) en (wat meer, het meeste nog) Maartje. Maar de zoons, en al die bedeelde armelui, geen spatje. Het kan zijn dat mijn geestesoog nog niet wijs genoeg is. Kompaan zie ik heel goed, maar dat is misschien juist het ongeluk, want vanaf dat hij zijn baard liet staan zag ik hem onweerstaanbaar met het gezicht van Gerard van Eckeren; zelf dat adertje op zijn neus moet hij hebben gehad, en zeker de manier van loopen.

Ik weet niet hoe ik 'ermee aan moet' bij Arthur. Ik kan niet zeggen dat ik het boek niet 'mooi' zou vinden, of niet 'knap'; het is alleen maar van die superieure verveling met hier en daat wat pittiger stijlkrenten, waar Arthur het geheim van heeft, als deze goedheidsdemon hem krijgt te pakken.

Overigens pen ik zelf nu iederen dag. Ik heb een hfdst. klaar (12 folio blzn.) over 'Waarom ik naar Indië ben gegaan' - zoo heet het niet, maar zoo zou het kunnen heeten. Ik weet nog niet wat ik ermee doe; misschien wordt het een soort inleiding voor mijn boek over Indië, misschien ook houd ik het apart.[1] Net zoo twijfelachtig is het stuk dat ik nu afdoe en waarin ik alle aanteekeningen gedurende de

1. DP heeft dit hoofdstuk verwerkt in de eerste dagboekbladen (13-17 oktober 1936) van het *Scheepsjournaal van Arthur Ducroo* (zie 3082 n 3).

zeereis verwerkt heb. Het is ongehoord kwaadaardig één litanie van vijandschap tusschen... laat ons zeggen de 'intellectueel' en 'gewone menschen'. Maar dan ook zoo volgehouden als ikzelf nog nooit bij iemand las; het is een dag-aan-dag-kroniek geworden van 'sous l'oeil des barbares'[3] - niet de 'nabetrachting bij Singapore' die ik er eerst van wou maken. Dit hfst. wordt veel langer (± 25 blzn.), maar ik vraag me af of het wel te publiceeren is. Als de brave lieden met wie ik reisde het lezen, springen ze uit hun vel. Misschien is het iets voor over 25 jaren! - Misschien is het ook beter om het boek over Java *meteen* met Java in te zetten. Maar ik moèt dit alles eerst verwerken, anders heb ik zelf het gevoel dat ik er niet aan toe ben. Ik geloof overigens dat een lezing van dit stuk jou, Henny, Menno en zoo zéér zou amuseeren! Het is eig. zoo vileyn als Arthur nobel is. Maar ik heb toch ergens de zekerheid dat wat mij in die lieden ergerde een *laagheid* was, grooter dan ik ooit in het veld zou kunnen brengen.

Ik kreeg een brief van Chiaro die me veel genoegen deed. Hij heeft ruzie gekregen met de sovjet-controleurs, dat rapalje dat voor geen N.S.B. onderdoet, en zit nu weer 'treurig en zonder uitkomst' als intellectueel in Parigi. Maar zijn zuiverheid van oordeel is tenminste niet aangetast. - Verder geen nieuws, dan dat ieder dubbeltje omkeeren omdat we op 't oogenblik nog maar fl. 65. hebben. (Er is naar Holland geschreven om meer.) En de inlanders tamtammen van vroeg tot laat omdat Juliana zich morgen met die moffrikaansche bêteling in vleeschelijke gemeenschap gaat begeven. Het commentaar van de pers hier op de ruzietjes over hakenkruisvlag, enz. is beneden alles.[4]

Het beste! Een poot van je

E.

II

8 Januari

We hebben gisteren dan de fuif gehad, goddank zonder er veel van te merken hier, maar daardoor was het postkantoortje dicht, zoodat

3. Vgl. M. Barrès, *Sous l'oeuil des barbares.* Paris 1888.
4. Op 7 januari 1937 werd het huwelijk gesloten tussen prinses Juliana en prins Bernhard. Vóór de voetbalwedstrijd tussen Den Haag en Lippe Detmoid op 23 december 1936, die in verband met deze gebeurtenis werd gespeeld, eisten de Duitsers het hijsen van de hakenkruisvlag, welk verzoek uiteindelijk werd ingewilligd. In de Nederlandse en Duitse pers werd aan dit en andere vlag-incidenten de nodige ruchtbaarheid gegeven.

dit er nu bij kan. Vanmorgen kwam je brief, die waarin je van het bezoek aan Maastricht vertelt. Arme Sander. - Ik heb gisteren den heelen dag doorgepend aan mijn reisnotities die, ondanks alle schrappen, serreeren, enz., veel 'rijker' blijken te zijn dan ik dacht, zoodat ze niet 25 blzn. zullen worden, vrees ik, maar minstens 35. En vanmorgen ben ik zoowaar begonnen aan een novelle in verzen, d.w.z. aan een gedicht in beelden, paragrafen, etc., dat de draai neemt van een novelle. Het worden, als het mij lukt, 53 losse stukjes, sommige (de langste) van 16 regels (4 kwatrijnen), de kortste van 4 (één kwatrijn). Als het goed wordt stuur ik het je voor *Ursa Minor*.[5] Tusschen haakjes: kan je mij van deze collectie niet een present-ex. bezorgen? Ik ben zelf zeer benieuwd wat er van dat gedicht wordt; bedenk dat ik in geen jàren een versregel heb geschreven (kon of wou schrijven) en dat ik vanmorgen met betrekkelijk weinig moeite opeens 11 kwatrijnen schreef. Het lijkt wel Henny! Maar God weet hoe rot het nog wordt. Als het gedrukt wordt, ben ik absoluut gesteld op een aparte blzij voor ieder stukje, ook voor de losstaande kwatrijnen, zoodat het een boekje wordt van ± 60 blzn.

Ik las na *De Rijke Man* de 2 boeken van Coolen (*Dorp aan de Rivier* en *Drie Gebroeders*), d.w.z. ben er nu mee bezig. Maar het verschil is dan wel opvallend; bij Arthur loop je op brons, hier in de klei. Toch vind ik die Coolen heel leesbaar, hoewel zonder het minste belang. Menno vergelijkt hem met *Gösta Berling*,[6] wat voor dat boek zeer beleedigend is, al begrijp ik wel waarom. - Ik heb over de *Rijke Man* ook nog nagedacht en de nasmaak (de beteekenis) van het boek is zeker beter dan de lezing zelf; het slot (de 3 laatste hfdstn.) is absoluut poignant, en als Arthur zelf deze zelfde schildering van verval niet al eens beter heeft gedaan (bij Brouwer, bij de Waterman, bij Gerbrand v. *Holl. Drama* is het eig. precies hetzelfde), dan zou ik het misschien nog prachtig vinden. Nu komt mij voor dat het boek er alles bij gewonnen zou hebben als het de helft korter was geweest - dat voortdurende gegeef had wel wat gevarieerd mogen worden! - of nog beter, dat het een meesterstukje had moeten worden onder de verhalen van de 'Domme Jongen'!

5. 'De grijze dashond'. In *GN* 38 (1940) 8 (augustus), p. 661-671; en met een inleiding door S. Vestdijk als *Helikon* 11 (1941) 11 (januari) (*Vw* 1, p. 129-162); en dus niet in de door Greshoff verzorgde en door Stols uitgegeven serie 'Ursa Minor.'
6. Zie M. ter Braak, 'Succesboeken, Invloed van het succes op schrijvers'. In *Het vaderland* van 6 december 1936 (ocht.).

Het is hier in Indië een rare beweging. Mijn neef Ben Crone, wat ruw maar heel geschikt, werkelijk een type, flink, aardig, is nu fel N.S.B.-er geworden; ik vroeg hem mij uit te leggen waarom en hij zei: 'Ach! door dat geknoei van al die bonzen hier!' Deze 'bonzen' zijn, merk je dan, de groote thee-beheerders Geo Wehry, enz., kortom, voor de planters kleine Deterdingen. Deze moeten nu geremd en ontmaskerd worden, precies als de Jood Mannheimer daarginds door kampioen Mussert.[7] Het grappige is dat al de kleinere planters zich nu per N.S.B. samenscharen tegen deze machtsmisbruikers, zonder te vatten (of te willen vatten) dat zij precies dezelfde 'bonzen' zijn voor de kleine luyden. Maar als je dat zegt, krijg je tot antwoord: 'Natuurlijk, maar ik ben nooit communist geweest.' Chacun pour soi, en voor zijn eigen standje; maar tenslotte, de proletariërs óók, dus het is dezelfde logica! - Het beroerde voor mij is dat ik, zonder iets voor ze te voelen, ook precies even weinig voel voor de communisten, of voor de lui die naar Japan kijken, dat ik de lakeientroep, de botte parvenuïgheid, de geborneerde intolerantie van schobbers à la Ehrenburg ook niet aan mijn lijf wil, onder geen enkele lok-endrog-reden! Maar waar 'blijf' je dan? Het is een rotpositie, die me ook hier soms een halve nacht kan wakkerhouden. Gelukkig dat ik nu in beslag genomen ben door de Muzen van roddel- en vaerskunst!

Ik houd je op de hoogte van de wedren tusschen reisjournaal ('scheepsjournael') en novelle-in-rijm. Nogmaals het beste, voor Henny, jou en iedereen! Vooral ook aan J.v. Nijlen! Je

E.

Las je het aarst-lullige stukkie van Jacques over Larbaud's 'dilettantisme'?[8] 1° wat is daartegen? 2° als Larbaud een dilettant is - zeker vergeleken bij Dickens! - wat is Jacques met zijn 3 bundeltjes dan vergeleken bij de Genestet en Emanuel Hiel! J.v.N. zou zeggen: en Julius Vuylsteke![9] Je moest toch ergens op dat dilettantengekritikaster antwoorden. Quel con. Enfin, ik zie hem goddank niet meer. Wat

7. De handelsonderneming Geo Wehry & Co te Batavia (directeur was G.L. Wehry) had vertegenwoordigingen in de hele archipel. Sir Henri Deterding (1866-1939) was president-directeur van de Koninklijke Nederlandsche Petroleum Maatschappij en de Koninklijke Shell. Mannheimer was een internationaal bekende bankier.
8. Niet achterhaald.
9. Zie 2922 n 2.

ik vooral misselijk vind is de nationalistische toon van zijn wansmaak.

III. - Gelijk hiermee ook nog een bespr. van Coolen. Ik heb er expres op gewacht om dit te verzenden. Het is nu 11 Januari.

3102. *Aan J. Greshoff: Tjitjoeroeg 17 januari 1937*

Tjitjoeroeg, 17 Januari 1937.

Beste Jan,

Ditmaal krijg je een gewone brief, omdat ik je gelijk hiermee een pak zend, waar deze brief vnl. over zal gaan. Dit pak bevat nl. een manuscript getiteld *Twee Dokumenten*: het 1e een soort afscheid van Europa (mijn laatste tijd daar en waarom ik naar Indië ging, afgescheiden dan van de kans-op-een-baan!), het 2e mijn 'scheepsjour-nael'. Dit laatste uiteraard vol venijn, want een systematische studie, dag-aan-dag bijgehouden, van de zoogeheeten 'gewone menschen' aan boord. Ik heb deze notities hier uitgewerkt, maar feitelijk alleen wat de redactie betreft, de details zou ik niet meer hebben geweten! Tenslotte futiel dus, maar niet zonder 'beteekenis', geloof ik: uit zulke details bestaat soms heel een leven, en in zekeren zin zelfs *het* leven (althans van de bourgeoisie). Ik heb er bovendien, merk ik achteraf, niet alleen mijn oude haat tegen den 'bourgeois' in gezet, maar ook de hier in Indië gegroeide haat tegen den Ennesbejer, want het is hetzelfde tuig, dat merk je hier beter dan in Europa. Zelfs hier op Tjitjoeroeg is men er niet vrij van: wij hadden nu net een onaangename belevenis met den ouden Crone en met neef Ben, zijn zoon - die persoonlijk heel aardig is, maar 'fel Ennesbejer' - over het vlaggen en niet-vlaggen en het dragen van oranje-lintjes op de huwelijksdag van Juliana. Ik heb allebei verdomd; in andere gevallen zou het mij niet eens zooveel hebben kunnen schelen, want ik kan ook geen felle haat in mijzelf ontdekken tegen het huis van Oranje (!), maar 'Oranje' is hier slagwoord geworden van de Ennesbee, en het huis Dito wordt ferm geëxploiteerd door de partij Idem, en de heeleboel is dan niet meer alleen béte, maar verdacht. Ik ben overigens zonder eenige twijfel al gesignaleerd, niet alleen in hun rotblaadje *Indië Houzee*, maar plaatselijk, want neef Ben is zijn groepsleider, zooals hijzelf met padvinderstrots vertelt, rapport schuldig over alle luiden, die niet vlaggeden op het Nationale feest. En de hee

ren kondigen in hun rotblaadje aan dat zij 'niets, maar dan ook niets, zullen vergeten.' Om althans behoorlijk te worden opgeschreven heb ik dus één pertinent gesprek met neef Ben gehad, terwijl ZEd. stond te kijken naar de juist-gefunctioneerd-hebbende dekhengst, bij zijn stallen, alwaar ik hem in vogelvlucht mijn politieke overtuigingen heb meegedeeld, voor zoover aanwezig en in alle eerlijkheid, maar misschien meent hij 'slimmer' te moeten zijn en heeft hij mij toch genoteerd bij de 'rooie rommel' die allemaal voor hem gelijk is. (Ik heb hem hierover gezegd dat hij als Ennesbejer óók socialist was, en hij zei: 'Ja, maar op een andere manier'; wat waar is ook!) Tenslotte alles vriendschappelijk, op de beroerde bijsmaak na die zooiets altijd heeft, want gezegde Ben is tegelijk zoo'n beetje Dolle Dries en de goeiïgheid in persoon, en au fond, op het moment niets anders dan de uitlooper van wat hij altijd was, van wat alle menschen van mijn familie, op Jean de Sturler en ikzelf na, maar op ons rust de 'vloek der intellectueelen', logisch zijn. De oude heer Crone, mijn oom, voor wien Multatuli is: 'schunnig', een 'smeerlap', een 'afzetter' en een 'strontvent', en iedere Gouverneur-Generaal (op de miserabelen Limburg Stirum en De Graeff van de ethische richting[1] na) qua talis een licht en een groote figuur, is 'orangist', heeft hij mij dezer dagen verklaard, welke verklaring volmaakt overbodig was. Bon, zoolang het ongevaarlijk blijft is het alleen maar komisch, en Van der Hoop bv. (die te arm is voor een abonnement op *Gr. Ned.*, vooral waar hij het blad op de Bibliotheek leest, en die je in mijn naschrift gelieve te herkennen als 'de eerste intellectueel dien ik in Indië ontmoette') vat het als zoodanig op. Overigens precies als dezelfde klasse in Duitschland en elders. En met dat al is er nu voor Bep en mij toch iets bedorven al, in dit oord. Morgen ga ik naar Batavia (voor 3 dagen), ook al om te 'solliciteeren', ditmaal bij een heer Groeneveldt[2] van de Immigratie, die een groot liefhebber van

1. De ethische richting in de koloniale politiek werd ingeluid door het artikel 'Een eereschuld' van C. Th. van Deventer (1857-1915), advocaat te Semarang, in *De gids* 63 (1899) 8 (augustus), p. 205-257. Deze stroming beoogde een welvaarts- en ontwikkelingsbeleid ten bate van de inheemse bevolking, maar resulteerde in feite in een bevoogdingspolitiek. J.P. van Limburg Stirum (1873-1948) was Gouverneur-generaal van 1916 tot 1921, A.C.D. de Graeff (1872-1957) van 1926 tot 1931.
2. H. Groeneveldt (1884-1959) was in 1937 hoofd van de immigratiedienst op het departement van financiën te Batavia. DP heeft met Groeneveldt gecorrespondeerd, maar brieven zijn niet teruggevonden.

mijn pennevruchten schijnt te zijn, - overigens tout comme een zekeren heer Jansen[3.] van de Financiën, die àl mijn werken bezit! Maar wat ik vooral vertellen wou is: dat door deze politieke stankjes mijn poëem van *De Grijze Dashond* plots niet meer voortstroomde, welk oponthoud ik benut heb met het redigeeren van die zeereis. Ik hoop als ik uit Batavia terugkom, met het poëem voort te kunnen gaan.

Nu dan weer over die zeereis. Lees de 'documenten', laat ze Henny en Menno lezen en delibereer erover. Kunnen ze apart gepubliceerd worden? en waar? De stof is zóó, dat ik er in geen geval een publiek werkje van kan maken, als zoodanig lijkt het mij dus 'geknipt' voor *Ursa Minor.* Maar dan nog wil ik er geen enkel ex. van naar de pers hebben, tenzij naar absoluut betrouwbare menschen, als Henny, jij of Vestdijk, en dan liever voor een maandblad dan voor een krant, enz. en het allerliefst heelemaal nergens. Misschien moet in ieder geval een stuk of wat passages worden geschrapt. Maak dit onder jullie drieën uit, want ik heb er geen kijk meer op. Léautaud zou zooiets publiceeren, maar ik ben Léautaud tenslotte niet, en Holland is vooral geen Frankrijk. Ik draag alles aan Jean de Sturler op, om verschillende redenen, deels om het 'intellectueelen-fatum' dat ook op hem rust, deels omdat ik vrijwel zeker ben dat, ten opzichte van dit soort menschen, zijn reacties vaak precies de mijne geweest zouden zijn. Ik schrijf hem nu niet, omdat het MS. toch eerst naar jou moet, maar zeg jij hem dit, of laat hem dezen brief lezen, en natuurlijk ook het MS. en laat hem dan zien hoe hij tegenover die opdracht staat.[4.] Als Henny, Menno en jij bezwaren hebben, beraadslaag daar dan over, stem over wat weg moet, en schrap. Op de proeven kan ik dan nog altijd zien wat ik doe, en ik sta daar dan ook weer 'frisscher' tegenover; hoogstwschl. leg ik mij volkomen bij jullie beslissing neer.

Mijn boek over Indië, waar ik nu zoo zoetjesaan mee begin, kan niet in dezen toon gaan, dat is duidelijk. Het moet algemeener worden en gevarieerder. Dit scheepsjournaal is trouwens werkelijk een soort experiment geweest. Maar ik heb inderdaad de pest aan die 'gewone menschen', waar Menno (al is het wat programmatisch) nog zoovaak waardeerende woorden voor vindt; als het is omdat ik 'ongelijkmatig' ben als de 'strontvent' Multatuli, zooals ik laatst weer

3. Zie 3175 n 1.
4. *Scheepsjournaal van Arthur Ducroo* is opgedragen aan Freddy Batten.

in een boekhandelaarsblaadje las (zùlke blaadjes geven aan hoe 'men' je catalogiseert), neurasthenisch, al-te-menschenhaterig of wat anders, dan *zij* het zoo, ik constateer wat *is*. Hoe ouder ik word, hoe meer de schurft ik heb aan dergelijke 'gewone menschen', met hun altijd aanwezige, nooit-geanalyseerde, misschien onbewuste laagheid. Iemand die Céline laag noemt, heeft gelijk; maar eerst moet je deze laagheid afmeten aan die van z.g. weldenkende 'gewone menschen'. Ik verzeker je dat ik *blij* ben, iedere keer dat ik bij deze soort lieden iets ontmoet wat de moeite waard, of zelfs maar wat 'aardig' is. Maar meestal betaal je daar later weer voor met de een of andere vrij sinistere ontdekking, zooals ik nu, met de beste wil, den ouden heer Crone (al is hij 86) niet meer aardig kan vinden, niet meer zóó aardig althans, als eerst.

Jij en Menno en Henny denken allemaal dat dit intolerantie is. Neen, ik weet zeker dat ik met plezier tolerant ben, als ik naast de eigenschappen waarvoor die tolerantie dan noodig is, dingen ontdek die voldoende zijn om iemand en bloc te accepteeren, Maar het meest karakteristieke van de 'gewone menschen' is juist dat diè dingen zoo pijnlijk zoek zijn.

In mijn journaal van de reis zul je zien dat ik één mensch ongeveer accepteer, hoewel hij zeker in menig opzicht abject genoeg zal zijn en zeker ook uit Ennesbejers-deeg avant la lettre is samengesteld: den ouden heer Pet, gezegd 'de oude planter'. Maar 'de juwelier' - zekere heer Duque, van Soerabaja - die misschien in menig opzicht een 'braver' man is dan Pet, vind *ik* bij nadere beschouwing een 'strontvent', d.w.z. 100% behoorend tot de 'gewone menschen'.

Voilà. Als je dezen brief krijgt, heb ik je er wschl. al weer andere geschreven die per luchtpost zijn gegaan. Maar gelijk hiermee, of ongeveer, moet dat pak komen, want ik verzend dit en dat *gelijktijdig*, morgen, uiterlijk overmorgen, uit Batavia. Houd je goed, schrijf me eens wat langere brieven, veel hartelijks thuis en aan de kameraden, van steeds je

E.

3103. *Aan H. Mayer: Tjitjoeroeg 21 januari 1937*

21 Jan. '37.

Beste Henri,

Dank voor je brief en veel beste wenschen terug. De menschen schijnen deze wenschen nu wel zeer van noode te hebben; maar rot-

zooi is en blijft het, zou je zoo zeggen. Hier in Indië is het ook niet alles.

Ik zoek naar werk, een 'baan' - tot dusver met niet veel resultaat. Maar het komt nog wel; hopeloos ziet het er tenminste niet uit.

Van Jan zal je een-en-ander gehoord hebben van ons bestaan hier. Wij wonen op Tjitjoeroeg, zoowat 1½ uur van Batavia, in een voor dit land *goed* klimaat; wij zijn heelemaal buiten, hebben een prachtig uitzicht op den berg Salak en leven goedkoop, als wij tenminste geen reisjes maken, want dat wordt direct duur. Niet vanwege de treinen, maar omdat in de stad zelf alles per auto of deleman gedaan moet worden, wat erg gauw oploopt. Indië is ingesteld op lieden met eigen auto, en daar hooren wij *niet* onder.

Met het betalen van de rekening wacht ik ditmaal maar tot er wat meer is. Je krijgt die rekening dan gewoon betaald door de Rotterdamsche Bankvereeniging waar wij nog iets hebben staan. Nu kom ik met allerlei vragen:

1°Mijn vrouw zou willen dat je, bv. door bemiddeling van de Times Book Club, een ex. bemachtigde van dat *Play in Childhood.* Wil je dat doen?

2° Wil je ons bezorgen:

een beknopt boekje over voedingsleer, maar niet duurder dan ± fl. 1.50.

een handboek van moderne biologie,[1] maar ook niet te duur, maximum fl. 2.50.

een boekje van Stekel, *Briefe an einer Mutter* no II (het eerste hebben we al);

(deze boeken zijn ook desiderata van mijn vrouw; dat over biologie mag duurder zijn, zegt zij, als het heel goed is, misschien kan je ons dat nog even schrijven, haast is er niet bij).

3° voor mij nu: ik zou willen weten of de nieuwe editie van Colenbrander's *Koloniale Geschiedenis* een bijgewerkte druk is. Anders kan ik op Batavia een ex.*gebonden* krijgen voor fl. 15. Terwijl jij mij een ingenaaid zou sturen van fl. 12 + porto. Dus graag even nadere preciseering. Of kan je mij ook een 2e h.-ex. bezorgen?

Dat is voorloopig alles. Ik houd je op de hoogte van mijn verplaatsingen, als die zich voor mochten doen. Nu ga ik alleen maar even naar Bantam voor een Lebak-artikel voor de Multatuli-herdenking in *Het Vad.*; maar over 3 dagen ben ik terug. Maar als het op een 'baan'

1. Vgl. 3141 n 3.

uitloopt, wordt het wschl. toch Batavia, of Buitenzorg of Bandoeng. Dit laatste is een rot-oord.

Nu, houd je goed daarginds en laten we hopen dat de fameuze bom die alsmaar barsten moet, alsmaar niet barst. Dat is slecht voor de zenuwen, maar beter dan gifgas. Wij hier zitten vreeselijk te knijpen voor Dai Nippon. Hartelijk gegroet van ons beiden,

je E.

3104. *Aan De Wereldbibliotheek (N. van Suchtelen): Tjitjoeroeg, 21 januari 1937*

Tjitjoeroeg, 21 Jan. '37

Zeer geachte Heer van Suchtelen,

Ik zit op het oogenblik in Indië, maar kom u herinneren aan uw belofte dat u aan mij denken zult als er vertaalwerk gedaan kan worden - fransch of engelsch - voor de W.B. Ook mijn vrouw zou graag wat vertalen. Ons adres is: Pasir Djeding, Tjitjoeroeg (Java).

Iets anders is: zoudt u aan de Bibliotheek v/h Bataviaasch Genootschap, Museum, Koningsplein West 12, Batavia C. niet kosteloos wat boeken kunnen zenden? Deze bibl. is heel goed, zeker voor Indië, maar er ontbreekt nog heel wat aan en het genootschap is niet rijk, kan dus niet alles koopen. Ik ben op het oogenblik bezig de afdeeling letterkunde wat bij te werken; ik heb den bibliothecaris, Dr. Bernet Kempers,[1] gezegd dat ik hem zoo mogelijk een ex. zou bezorgen van de door mij ingeleide *Goena Goena* van Daum en de door mij vertaalde *Condition Humaine* van Malraux, maar zelf heb ik er geen exx. meer van, en ik ben niet rijk genoeg om ze te koopen. Vandaar dit beroep op u. Misschien wilt u er ook nog wel een ex. bij doen van Augusta de Wit, *De Wake bij de brug* en van uw *Tat Twam Asi.* Ingenaaide exx., zelfs min of meer beschadigde of verkleurde, zijn ook zeer welkom. Ik hoop dat u aan het goede doel wilt meewerken; Indië heeft deze soort hulp zéér noodig. Als u nog wat anders missen kunt, doet u het er dan bij. Bij voorbaat mijn dank, het Genootschap zal u na ontvangst van de boeken wel zelf een dankbrief sturen.

1. A.J. Bernet Kempers (geb. 1906), archeoloog, van 1936 tot 1940 bibliothecaris van het Koninklijk Bataviaasch Genootschap. DP heeft voornamelijk mondeling contact met hem gehad. Hun bescheiden correspondentie is niet teruggevonden.

Ik ben vooral bezig de collectie koloniale literatuur wat completer te krijgen, maar het is een heel werk, want de bibliotheek was daar vroeger te 'wetenschappelijk' voor, (alsof deze branche niet juist 'wetenschappelijk' merkwaardig was,) en op het oogenblik zijn vele oudere werkjes vrijwel onvindbaar. Augusta de Wit is, op dat ééne boek na, in de bibl. vertegenwoordigd, vandaar dat ik u dààrom vraag. Maar ook hollandsche boeken zijn, als zij eenigszins van belang zijn, wel gewenscht.

Geloof mij, met vriendelijke groeten, hoogachtend uw dw.

Edu Perron

3105 (983). *Aan M. ter Braak: Tjitjoeroeg, 23 januari 1937*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

3106. *Aan H. Mayer: Tjitjoeroeg 28 januari 1937*

Tjitjoeroeg, 28 Jan. '37.

Beste Henri,

Kan je me bezorgen: de goedkoopste vorm van het boek van J.B. Meerkerk over *Multatuli*, maar dan de 2e vermeerderde en herziene druk.[1] Ingenaaid natuurlijk, als dat bestaat. Hier kost het even fl. 4.20, maar dat zal wel gebonden zijn.

Nu nog iets; jij weet zoo van alles. In 1926 is er bij Van Stockum een boek uitgekomen over *Lebak en Max Havelaar* door twee schavuiten, de heeren De Kock en Valckenier Kips, d.w.z. de eene lijkt mij een volslagen fielt, de ander - die hem heeft ingeleid - meer een idioot.[2] Het boek is de vuilste, lammenadigste aanval op Multatuli die er ooit geschreven is, meen ik; van een zóó schunnig karakter, vol leugens, vol 'kritiek' op de intiemste dingen uit zijn leven (en hij was dood), kortom, even *stom* als infaam. Kan jij mij zeggen, of voor me informeeren, wie dit onedel tweetal precies is. De eene, De Kock, is oud-O.I. ambtenaar (waar? bij het bestuur? of niet eens?); de andere, Valckenier Kips is hoogleeraar (was 't in 1926) aan de Tech-

1. J.B. Meerkerk, *Multatuli.* 2e, geheel omgew, verb, en uitgebr. dr. Groningen 1912.
2. W.H.W. de Kock, *Lebak en de Max Havelaar*... Met inl. van J.H. Valckenier Kips. Den Haag: W.P. van Stockum & Zn. 1926. De Kock (1850-1932) was oud-voorzitter van de Algemene Rekenkamer te Batavia. Valckenier Kips (1862-1942) was hoogleraar mijnrecht en arbeidsrecht.

nische Hoogeschool te Delft. Hoogleeraar in wàt? De man schrijft over literatuur als een hulpfrik die voor zijn examen hoofdacte gebakt is. De grap is 10 jaar oud, 11 zelfs, maar je zou me een groot plezier doen met me in te lichten, en vooral of de heeren nog leven. In het laatste geval beloof ik mezelf dat ze eerlang plezier van me zullen hebben.

Dat is dat. Verder is hier alles rustig. Ik werk heel heel hard en dagelijks, eig. van 's morgens tot 's avonds zonder rust. Soms een kleine wandeling. Heen en weer trekken is duur, maar van het Bat. Gen. krijg ik gelukkig hoopen boeken mee, en dat loont de moeite van een reisje naar Batavia. Ik was een paar dagen geleden in Rangkasbetoeng, met het oog op de Multatuli-herdenking in *Het Vad.* Vandaar dat ik ook zoo tot over de ooren in de Multatuliana zit. Gelijk hiermee gaat mijn artikel naar Menno, maar per vliegpost. Misschien heb jij toch deze brief ook tegen dat het stuk uitkomt (op 19 Februari).

Nu, houd je taai. Hartelijk gegroet door je

E.

Lees dit briefje cum grano salis. Die twee meneeren zijn misschien bovenste beste eerlijke lieden, maar het is ongelooflijk tot welke fielterigheid en intellectueele oneerlijkheid dergelijke brave lieden juist in staat zijn. Alles wordt vies wat ze aanraken.

3107 (984). *Aan M. ter Braak: Tjitjoeroeg, 29 januari 1937*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

3108. *Aan G.O. Tissing: Tjitjoeroeg 29 januari 1937*

Tjitoeroeg, 29 Jan. '37.

Beste Adé,

Ik ben terug uit Lebak - d.w.z. uit Rangkasbetoeng, waar de *Havelaar* zich vnl. heeft afgespeeld. Je bent een rotvent dat je niet schrijft. Ik heb al een heel stuk over Multatuli gepend, hoopen dingen doorgewerkt, etc, maar een briefje van jou, homaar! Ik ga op deze manier gelooven dat onze correspondentie ook door allerlei sbyrren[1.] wordt geremd!

1. Leden van de geheime staatspolitie, oorspronkelijk in Italië; daar in de 19e eeuw vooral ingezet tegen de vrijheidsstrijders.

In ieder geval, voici. Ik ga den 31en naar Bandoeng en ben dan bij Douwes Dekker, d.w.z. Lembang,[2] paal 4½. D.w.z. 1 KM. van de gemeentegrens, en het huis staat rechts als je van Bandoeng komt, 70m. roodebladen-pagger achter wit hekwerk. Zegt het je iets? Mòcht je dien zondag vrij zijn en mij willen zien, scharrel me daar dan op. Maandag 1 Februari ben ik 's morgens vrij; ik ga dan wschl. naar Nix[3] en naar Dolf de Grave[4] (Riouwstraat 213) en 's middags eerst naar Erna (Dagoweg 62). 's Avonds is dat diner in Preanger Hotel. Den volgenden dag (Dinsdag) de trouwerij,[5] dus dan ben ik totaal 'bezet', en onmiddellijk daarna gaan wij terug. Maar mocht je me alleen Dinsdag kunnen zien, probeer het dan tusschen 12 en 1 bij Erna, dan is het eigenlijke gedoe afgeloopen en wschl. zitten wij daar dan nog.

Kom anders zoo spoedig mogelijk hierheen. Maar geef eerst tee-ken van leven! Ik heb hier *Graffiti*[6] voor je (van mijzelf), maar heb dat ook maar bij de andere boeken gelegd. Het is al een enorm pak! Tot ziens, of wat?

Hartelijk je

E.

Heb je mijn stok?

3109 (985). *Aan M. ter Braak: Tjitjoeroeg 30 januari 1937*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

3110. *Aan A. Greshoff-Brunt en J. Greshoff: Tjitjoeroeg, 30 januari 1937*

Tjitjoeroeg, 30 Januari 1937

Lieve Aty,

We hadden juist al vol beklemming in het N. vd. D over jullie aller griep gelezen toen Jan's brief het bevestigde. 'Elsie', met welke verzamelnaam onze drieëenheid zich nu voelt aangeduid, snakt, naar

2. Zie over E.F.E. Douwes Dekker 3185 n 1. Lembang is een bergplaatsje boven Bandoeng.
3. K.E. Nix (1881-1942), directeur en eigenaar van de drukkerij en uitgeverij A.C. Nix & Co te Bandoeng.
4. Adolf de Grave, broer van DP's jeugdvriend Ferdy de Grave.
5. Het huwelijk van Eddy van Polanen Petel (geb. 1913), zoon van DP's halfbroer Oscar, met P.M. Bosch.
6. Zie 2721 n 3.

jullie komst, kan speculatie ‘in alle ernst’,[1] hier op de erfenis vooruitloopen? Een van die dingen die je moest leeren kennen, zijn de indische vruchten, zeg ik, al ‘zuurzak’ slurpende, ik zal er tot mijn dood nog heimwee naar houden. Het is altijd een groot probleem voor ‘ons of *alles* wat Rosine[2] schrijft ‘waar’ is, van die dokters enzoo. Ik heb met de Ville Lumière gemerkt dat je nog gemakkelijker de waargebeurde dingen kunt oppennen dan iets verzuimen. Waarom zou je de correspondentie over Morlanweltz[3] ook maar niet per N. vd. D. voeren, dat spaart je één keer moeite? Wij vinden het wel wat hard voor Elsie, dat eerst je beste vrienden naar hier moesten gaan; was het weerzien van hààr dan geen reden genoeg? Alain praat nu een beetje, en wij leerden hem dat een van de portretten op E's tafel opa Stendhal was, die hij toen enthousiast aanriep als Opasten. Maar aangezien hij nog maar twee woorden van 3 lettergrepen kent en nog wat vaag in het hoofd is, antwoordt hij vandaag op de vraag ‘wie is dat’ met groote overtuiging *Kopjetee.* - Nu wil ik Jan nog iets vragen: Zou ik als wij binnenkort over Java en Bali gaan reizen, daarvoor copie kwijt kunnen aan een of ander Belzeblad? (gegeven dat het onderwerp voor holl. bladen heelemáál geen handelswaarde meer heeft.) Dat blad van Brulez misschien, in 't fransch?[4] Of het Holl. weekblad? - Ook wil ik den veelbelezen man vragen of Montherlant nog ergens geantwoord heeft op juffrouw Sorgès in Micromégas.[5] Ik kan hier heel goed leven zonder de parijsche schandaaltjes, maar als ik één helft krijg, word ik toch ook wel nieuwsgierig naar de rest. Nu lieve Rosine, dit is geen echte brief, hoor, dat laat ik maar aan mijn man over. Dag, groet je spruiten (in ernst),

je *Elsie*

Weefsels sturen we dan ook van die reis; hier is niks.

De Grijze Dashond van Elsie's man wordt een heerlijk oeuvre, god geve dat het afkomt. Grt. Nederl. van Januari werpt ons in extases.[6]

1. Vgl. J. Greshoff, *In alle ernst* (zie 2984 n 3).
2. Zie 3096 n 3. Rosine dubbel onderstreept.
3. Zie 2771 n 1.
4. *Cassandre*.
5. Hélène Sorges, ‘Véritésur “Les jeunes filles”’. In *Micromégas, Courier critique et technique du livre moderne* 1 (1936-1937) 1 (10 oktober 1936), p. 1 en 10.
6. Deze hele brief van ‘Elsie’ in het handschrift van Elisabeth du Perron-de Roos.

Beste Jan,

Dank voor de 3 nrs. *Micromégas*, de nu dubbele Coolen[7] en de komende schoolnota's. Ik mot naar Bandoeng, vanwege m'n neeffie dat trouwe gaat. Maar ik heb *Gr. Ned.*[8] verslonden. Het is inderdaad een nommer dat alle lof en succes verdient; godlof is het dus (blijkens je brief) niet te *moeilijk* voor succes! Hierbij mijn lijstje. Slau: heel goed, ik kende dit vers. Arthur: aardig. Henny: uitstekend, een pracht bijdrage. De heer gezegd van Boelaere: het zal wel heel goed zijn, ik kan zulke dingen niet lezen, maar datligt aan mij: Ik las de beschr. v/h bosch en zag dat de man die in het begin een touw bekijkt om er zich mee op te hangen aan 't slot in het water drijft, vrede zij hem! Jaak: zeer behoorlijk, en het laatste vers-heel-mooi. Jany: best, al kan dit proza mij nooit geheel bekoren en al heb ik er wel zooveel uit begrepen dat wij heelemààl geen primaire dichters zijn... Vestdijk: best, vooral de *Heks* uitstekend, een van zijn beste gedichten, althans van zijn begrijpelijkste. Menno over Gide: heerlijk. (Ik hoor van Gans dat *jij* het zoo'n onbeduidend boekje vindt; als hij dit niet overdrijft, feliciteer ik je niet met wat je beduidend bent gaan vinden, dat heet voor mij, hoè het ook wordt opgedischt, politieke smeerlapperij (wat natuurlijk óók naïef en onbeduidend is, maar ik zal me met dezen staat troosten, als het mij maar lukt van de macht van déze beduidenden verschoond te blijven). Jeanne van Schaik: zeer geschikte novelle, mij en Henny ook bekend! Binnendijk: mij goed, ik kan het nog steeds niet bewonderen, maar het mag er *gerust* zijn. Jij over Arthur: heel goed, al ben ik het er maar 50% mee eens.

7. Zie 3090 n 8 en 3097 n 5.
8. In *GN* 35 (1937) 1 (januari), p. 1-112 waren de volgende bijdragen opgenomen: A. van Schendel, 'De liedjesman'; F.V. Toussaint van Boelaere, 'De doode die zich niet verhing'; A. Roland Holst, 'In gedachten'; M. ter Braak, 'André Gide's naïveteit' (over *Retour de l'U.R.S.S.*); J. van Schaik-Willing, 'Sneeuw'; S. Vestdijk, 'Poëtisch maandbericht'; J. Greshoff 'Nederlandsch proza' (over *De rijke man*); E. du Perron, 'Blocnote klein formaat' (*Vw* 5, p. 202-205 en 208-209); J. Romein, 'Een nieuw geluid, De nieuwe grondwet der U.S.S.R.'; en H. Marsman en S. Vestdijk, ''Dubbeloordeel over Bordewijk'. Verder gedichten van J. Slauerhoff H. Marsman, J.C. Bloem, S. Vestdijk (onder andere 'Terechtstelling', door DP 'Heks' genoemd) en D.A.M. Binnendijk. In de rubriek 'Kritische aanteekeningen' besprak A. van Schendel Jr. enige kunsthistorische boeken, E. Boekman: H. Polak, *Amsterdam, die groote stad*... [etc.]. Amsterdam 1936, en M. Mees-Verwey: M. Philips, *Henri van den overkant, Een jeugd tussen twee eeuwen.* Bussum 1936.

J. Romein: dat lees ik maar niet, de man is toch al te beduidend voor mij. Over Bordewijk keek ik deze stukken, en dat van Menno in *Het Vad*.[9] door, dat tegelijk hier kwam, en het zal allemaal wel waar zijn, maar die B. is iemand die me totaliter niets schelen kan, dus dat gevoel houd ik als ik wat ook, van, of over, hem lees. De kritische aant. zijn 'heel goed in orde', ik zag met plezier dat Sjeu zoo helder en goed schrijft. De sjoviaal-hupsche toon van Boekman (wie is dat?)[10] beviel mij minder, maar Mea Mees-Verwey is bv. weer zeer behoorlijk. Kortom en nogmaals: een eersterangs-nommer; je hebt er alle eer van!

Ik werk als een beest, van's morgens tot's avonds zonder ophouden. Ik ging naar Rangkasbetoeng (Bantam, Lebak) voor het stuk over Multatuli, dat Menno mij vroeg; en er was maar weinig tijd voor; ik verslond dus nog een berg literatuur over M., met het gevolg dat ik er nu heelemaal inzit en hoopen notities maak. Ik geloof dat ik een boek ga schrijven over M. (dat was toch al lang mijn voornemen) onder den titel *Lui, pedant en ziekelijk*.[11] De man heeft zijn fatum en zijn intrinsieke beteekenis op 1e blzij van de *Havelaar* al aangegeven: zijn strijd met Droogstoppel, ook met de Dr.'s die oud O.I. ambtenaar zijn en Ouwe-Hoer in het quadraat. Ik genoot vooral van een infaam, dóór-en-dóór geborneerd en ploertig geschrift van zekeren Jhr. De Kock, in 1926 bij Van Stockum verschenen en een compendium van alle vuil dat tegen Mult. bijeen te brengen valt. Enfin...

Dat je ruzie hebt met H. Mayer over de N.S.B. verwondert me niet, de man is daarvoor gemààkt, als alle 100% burgermannetjes. Maar neem je hem niet te veel au sérieux? Enfin, ik heb goed praten, ik beheersch me ook niet best en heb soms lust om mijn oom van 86 jaar op een draai-om-zijn-ooren te vergasten, bv. als hij over Mult. spreekt (daarover schreef ik je uitgebreid een *niet*-luchtpostbrief,[12] die tegelijk gegaan is met mijn 'scheepsjournael'. Geen *sprake*

9. 'Einde der eeuw'. In *Het vaderland* van 27 december 1936 (ocht.). Over F. Bordewijk, *Rood paleis*.
10. E. Boekman (1889-1940), eerst gemeenteraadslid en later wethouder van onderwijs en kunstzaken voor de S.D.A.P. te Amsterdam.
11. E. du Perron, *De man van Lebak, Anekdoten en dokumenten betreffende Multatuli.* Bijeengebracht en gekommenteerd door -. Amsterdam: Querido 1937.
12. 3102.

van dat dat in *G.N.* kan!)* Dat N.S.B. ers *maar* malcontenten zijn, weet mijn oude schoen óók, maar ik vertrouw dat ras niet; die malcontenterigheid maakt dat ze met 100% aandacht voor hun belangentjes opkomen. Maar laat ons het beste hopen; wat brengt April?[13.] Van der Veen is een beste kerel; ik kreeg een briefk. van hem, maar hij kondigde daarin een brief aan die ik nog niet heb. Daarop zal ik direct antwoorden. Van J.v.N. kreeg ik vandaag een alleraardigst schrijven, waarop ik antwoord zoodra ik van de trouwerij terug ben.

Nu, Jan, dat is dàt weer voorloopig. Het beste met Engeland,[14.] veel hartelijks onder ons. Je

E.

Ik vroeg Menno van mijn honorarium voor Muit. fl.5. naar jou te zenden voor Gille's verjaardag (2 Maart).

3111 (986). *Aan M. ter Braak: Tjitjoeroeg, 31 januari 1937*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

3112. *Aan G.O. Tissing: Tjitjoeroeg 1 februari 1937*

Tjitjoeroeg, 1 Febr.'37.

Beste Dé,

Inderdaad is gisteren hier iets zoo ellendigs gebeurd, dat ik er totaal beroerd van ben.[1.] Ik schrijf er liever niet over, later mondeling weleens. Met de Crone's heeft het gelukkig niets te maken, met Erna ook niet. Maar zoowel Bep als ik zijn eigenlijk allebei zoo'n beetje kapot. Ik hoop dat er binnenkort ‘iets op gevonden wordt’.

Hoe het zij, hartelijk dank voor je brief; en inderdaad, er is niemand op wien ik in zoo'n geval zoozeer rekenen zou - d.w.z. met zooveel zielerust rekenen zou - dan op jou.

Ik ga niet naar de trouwerij, ben er te vernederd en beroerd voor.

* (Het is naar *jou* toe, niet naar Menno, dus zie ernaar uit)

13. Op 26 mei 1937 werden de verkiezingen voor de Tweede Kamer gehouden, waarbij Musserts N.S.B. 4,21% van de stemmen kreeg tegen 7,94% bij de Provinciale Staten-verkiezingen van 1935.

14. Zie 3134.

1. Niet achterhaald.

Het spijt mij *erg* voor Erna, die altijd zoo lief is; maar ik kan niet, evenmin als een kapotte automaat. De 'mannelijke deugden van zelfbeheersing' schijnen bij mij even afwezig te zijn als bij Multatuli.[2.]

Misschien kom ik over een tijdje wat bij je logeeren, alleen dan. Maar plannen maken durf ik niet.

Tot zoover voor heden. Hartelijk

je E.

3113. *Aan G.O. Tissing: Rantjasoeni, 3 februari 1937*

Beste Dé, Op het laatste moment ben ik toch naar Bandoeng gegaan, heb daar de trouwerij etc. doorgemaakt. Ben één nacht bij D.D. geweest, daarna doodop en beroerd naar jou toe gegaan... en hoor nu van Ira dat je net vanmorgen naar het Tjirebonsche[1.] bent. Pech! Ira zegt dat het zeker is dat je dààrheen gaat. - Ik heb de boeken meegebracht en laat ze nu hier op Rantjasoeni achter.

Ik ga nu maar naar Tjitjoeroeg terug. Schrijf mij daarheen, ook over je plannen.[2.]

3114 (987). *Aan M. ter Braak: Tjitjoeroeg 5 februari 1937*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

3115 (989). *Aan M. ter Braak: Tjitjoeroeg 8 februari 1937*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

3116. *Aan A.C. Willink: Tjitjoeroeg 19 februari 1937*

Pasir Djeding, *Tjitjoeroeg*, 19-II-'37.

Beste Wilma en Carel,

Er is hier in de buurt een moskee waar een trom, bedoeg geheeten, zoo ongeveer dag en nacht roffelt - en die het meest op de 'stem van

2. Vgl. P. Geyl: 'Zoo Multatuli zich ergens heeft ten toon gesteld in zijn zielig gebrek aan de mannelijke eigenschappen van bezonnenheid en zelfbeheersing, dan hier.' In P. Geyl, 'Multatuli en Van Lennep'. In *Onze eeuw* 12 (1912) 7 (juli). p. 113.
1. Tjirebon = Cheribon.
2. Ondertekening ontbreekt.

het geweten' lijkt. Die trom zegt volgens Eddy en mij nu al ik weet niet hoe lang: 'Waarom wordt er niet aan de Willinks geschreven?' De correspondentie van hier gaat tot nog toe erg met horten en stooten; het klimaat geeft je een flinke knauw eerst, waar we pas langzamerhand overheenkomen. Niet dat het zoo erg warm is (ik zat gisteravond terwijl het goot buiten met een wollen shawl om te rillen), maar je voelt je bloedeloos en uitgemergeld. Eigenlijk moet je dan ook aanhoudend kalk eten, maar daarvoor moet je dan ook weer zoo braaf zijn en het niet vergeten. En verder is Eddy sinds een paar weken tot over zijn ooren in een boek over Multatuli, dat hij is gaan schrijven nadat hij een artikel over dezelven, die 50 jaar dood is, af had. Hij heeft schrijfkramp en tik-kramp, maar voelt er zich opgewekt bij. Zoodadelijk zal hij deze brief overnemen.

We hooren uit een briefkaart van Cola dat de tentoonstelling[1] zoo goed verloopen is, en ik vraag nu maar: wanneer de reis naar Indië? We zitten hier werkelijk alleraardigst, in een bamboehuis met een groote tuin, en uitzicht op een berg en een rubberboschje, maar zoo af en toe een bevriend bezoek, zooals toen in Amersfoort, missen we toch wel. Af en toe gaan we een dag naar Batavia, een echte hollandsche, een beetje protserige en dure provinciestad in het moderne gedeelte, maar heel gezellig in de Chineezenwijk. Daar werkt E. dan ook in de bibliotheek waar nogal een geschikt soort lieden heerscht. We stellen ons veel voor van een reis naar Bali die we hopen te kunnen maken, als ik Alain tenminste maar ergens kan laten logeeren waar ik me niet ongerust over hem maak. Hij kan best tegen het klimaat, en wordt erg komiek; vooral met praten. Als jullie naar Indië komen (ze hebben hier nog geen schilders teveel!) moet je in Penang onderweg de Aer Item Tempel gaan zien, een boeddhistische tempel waar een schilderij hangt van de Chineesche donateurs, sommigen in kimono, sommigen in Europ.-pakjes, dat Carel zou verrukken. Het heele schilderij is vol hoofden, buiken en handen, en de knoopen van hun europeesche jasjes zijn gouden tientjes.

Schrijf ons gauw terug; we zijn erg verlangend naar nieuws van jullie.

Bep

(Bep's brief niet gelezen - door de haast - misschien is alles wel dubbel!)

1. Zie 3092 n 2.

Beste menschen,

Ik ben een varken, dat ik jullie nog niet eerder schreef, dat weet ik wel. Maar ik doe het nù dan ook in de vreugde des harten, want van Cola kwam vandaag net een briefkaart dat de tentoonstelling een financieel succes is geweest. Bravo! De deugd wordt dus goddank nog altijd beloond; als je de menschen maar *mooie* dingen wilt voorzetten, - niet van die gemeene, leelijke, die je met je vrinden afgesproken hebt mooi te noemen.

Ik hier pen in dezen tijd 10 à 12 uur per dag (ongelogen!) en sedert ± 3 weken. Ter Braak is nl. zoo onvoorzichtig geweest mij voor *Het Vad.* naar Lebak te zenden voor een art. over Multatuli (voor 19 Febr.)[2.] en sindsdien heeft mijn oude liefde me weer te pakken: ik verslond bergen literatuur van en over M., en ben nu bezig een compilatiewerk samen te stellen over zijn leven *tot* hij schrijver werd. Als het uitgegeven wordt zal je het lezen en, wil ik hopen, genieten; er staat eig. niets van mij in, het is niets dan Multatuli en anti-Multatuli. Als je hier in Indië terug bent, krijgt die man de beteekenis van een halfgod voor je; hoe heeft iemand zich zóó kunnen vormen, hier tusschen kilo's en kilo's domheid en nog heel wat meer laagheid? Ik schrijf je over het wel en wee van Indië in een lateren brief, dien ik je plechtig beloof. Ik schrijf op het oogenblik *niets* buiten de 'taak' - vandaag, met dit, één brief, aan Gille, die weg moest omdat hij jarig is. Heel veel hartelijks 'op voorhand' van jullie

E.

Carel, heb je geen trek om hier te komen, met je geld, en bv. op Bali te wonen? Je zou hier misschien *rijk* worden. Dit zonder grap.

3117. *Aan J. Greshoff: Tjitjoeroeg, 25 februari 1937*

Tjitjoeroeg, 25 Februari 1937

Beste Jan,

Bij gebrek aan beter papier, even hierop. Ik ben zeer getroffen door Menno's onhandige maar verregaand onvoorzichtige en onverantwoordelijke opzenderij van een brief van mij over iemand hier, aan jou, met het gevolg dat deze brief nu is 'weggeraakt'.[1.] Ik

2. Zie 3100 n 9 en *Bw TB-DP* 4, p. 77, 80 e.v.
1. Op 5 februari berichtte Ter Braak aan DP (*Bw TB-DP* 4, p. 90): 'Gek is, dat twee brieven van jou (waarbij de lange over D.D.) *weg zijn geraakt* bij verzending naar Jan Greshoff!'

vermoed dat de N.S.B.-postbeambte die aan die wegrakerij schuldig is, het ding heeft overgelegd aan 'bevoegder autoriteiten', en dat het nu ligt bij de een of andere Officier van Justitie in dit semi-fascistische land waar goddorie het *Bruinboek*[2.] verboden is, op poene van *f*200 boete, zelfs als men het aan een kennis uitleent. Direct gedonder zal ik er niet mee krijgen; ze houden zooiets weg tot het noodig mocht blijken (wat in het vat is verzuurt niet); maar mijn kansen op een betrekking in de een of andere bibliotheek of bij een departement of zoo kunnen hierdoor compleet verpest zijn. Prettig is dat, als je toch al niet zooveel 'mogelijkheden' hebt op een tant soit peu behoorlijk baantje. Enfin, ik ben werkelijk niet 'boos' op Menno, ik ben er alleen maar door 'verbijsterd'. En het ontneemt me een beetje de lust tot verdere correspondentie dan over koetjes en kalfjes - misschien worden er nu verdere steekproeven genomen door met wegraking van brieven belaste ambtenaren.

Kan jij mij de zaak ophelderen? Is die brief nooit bij jou aangekomen?

Ook mijn brief uit Colombo (een dikke ook) waarin ik een zeer goed stuk, bloedig aan boord vervaardigd, zond over *Meneer Visser*, schijnt eenige belangstelling onderweg gewekt te hebben.[3.] We leven in een aangename tijd van politietoezicht, blijkbaar overal. Het is om te walgen, en bovendien, als het maar minder bête was! Moeten wij voortaan van alles copy houden? wij, die toch al zulke arme schrijfbeesten zijn?

Nu het voornaamste. Ik heb een boek over Multatuli af; pende daaraan soms 10 à 12 uur per dag, gedurende een maand ongeveer. Voor een groot deel compilatiewerk, maar door mij belicht, en in ieder geval is dit het allercompleetste wat over M. geschreven is, van jongsaf tot 1857 - d.w.z. tot na Lebak en als hij naar Holland gaat; verder begint dan een nieuwe historie. Als *dit* boek succes heeft en ik niets beters te doen heb, maak ik misschien nog eens een 2e deel over 'Multatuli, de schrijver'. Dit is vooral: 'Douwes Dekker de ambtenaar'; ik noem het boek *De Zenuwlijder van Lebak.*[4.] Ik schreef er Querido al over. Het wordt 250 à 300 blzn. Ik heb eerst overwogen

2. De Nederlandse editie van het door het Wereldcomitié voor slachtoffers van het Hitlerfascisme uitgegeven *Bruinboek van de Hitler-terreur en den Rijksdagbrand.* Amsterdam 1933.
3. Zie *Bu, TB-DP4*, p. 89 waar Ter Braak schrijft: 'Je stuk over *Meneer Visser* schijnt nooit aangekomen te zijn.'
4. Zie 3110 n 11.

het in 2 deeltjes te splitsen van kleiner formaat: bv. *De Jeugd van Multatuli* eerst, en dan pas *Lebak*, maar achteraf beschouwd lijkt mij dat verkeerd. Ik schreef dit Querido in een 2e brief, wacht nu op antwoord.[5] Is hij erg geestdriftig en biedt hij een behoorlijke prijs, dan gaat het ms. meteen naar hem toe. Anders zend ik het aan *jou*, verzekerd voor *f* 500., dat is altijd nog goedkooper dan als ik het moet laten overtypen. En dan moet jij er maar verder voor zorgen. Ik zou wel een *f*300 ervoor willen hebben (minimum), want het is een heel werk geweest; en er is kans op dat het goed verkoopt.

Daarover dan nader. Ik moet het nog een beetje schaven en toetsen. - Je schrijft niets dan kleine briefjes, wat er echt in je omgaat en zoo hoor ik niet meer van je. Het zijn vnl. verplaatsingen naar Holland dieje beschrijft, d.w.z. dieje even noemt; verder ben je moe, wat ik direct aanneem overigens. Maar er is één mooi bericht: dat de werken van Slau 'ondernomen' zijn, en op welk een imposante wijze, met een halfdozijn menschen waaronder Binnendijk, en niet dan na uitdrukkelijk verlof van eenen Notaris.[6] Zie je, dat geeft me weer moed, te zien dat de letterkunde toch ook zoo serieus kan worden aangevat. Als ik doodga, mag Henny of jij het heelemaal alleen afdoen, geholpen door Bep dan, als die mij overleeft. En vooral geen *familie* en geen *notaris* daarbij, dat zou een zoo weinig conquistadorachtige piraat als ik dan ook niet verdienen. Ik vind die uitgave prachtig en blijf bereid ervoor te doen wat ik kan - ik zond Henny allerlei papieren ervoor, uit Parijs nog,[7] en weet misschien van dit of dat nog wel iets af - maar die notarieele familie-volmacht amuseert me, omdat die werkelijk nog niet eens zoo slecht kadert met een bepaalde kant van den overledene. Maar ook hier: enfin!

Ik kreeg een alleraardigste brief van Pia, die zich rot verveelt in Lyon en het mogelijke wil doen om daar vandaan te komen. Niet omdat hij speciaal naar Parijs wil, maar Lyon wordt hem te machtig. Ik, hier, ben gelukkig zoolang ik werken kan. Een enkel keertje naar

5. Geen van beide brieven is teruggevonden.
6. D.A.M. Binnendijk, Menno ter Braak, N.A. Donkersloot, J. Greshoff, K. Lekkerkerker, H. Marsman en A. Roland Holst vormden de Slauerhoff-commissie voor J. Slauerhoff, *Verzamelde werken.* Rotterdam etc. 1940-1958. 8 dln. In april 1937 werd Constant van Wessem in de Commissie opgenomen. In mei 1937 ondertekenden de vijf erfgenamen een op verzoek van de Commissie door notaris Nanne Ottema opgestelde volmacht om het *Vw* uit te geven.
7. Zie 3075.

Buitenzorg (dat óók gauw vervelend wordt) en naar Batavia. Vanmiddag ga ik, omdat ik me blauw gepend heb, een nieuwe zwemoefening wagen in de Tjimelatti; de helling op van de Salak. Ik mis jullie allen *erg*,[8] Bep ook; vrienden als jullie hebben we hier niet, zullen we ook nooit meer maken. En mijn oude Adé (de éénige die jullie een beetje *behoorlijk* vervangen kon) is overgeplaatst naar het Cheribonsche en nu veel te ver uit de buurt.

Later meer. Bereid je er dus op voor dat je met mijn Multatuli zult moeten leuren. Veel hartelijks onder ons allen, een ferme hand van je

E.

P.S. Bep laat Aty zeggen - om haar wat te troosten - dat we hier ook griep hebben gehad; *wij* niet precies, maar de buurt. Dit wil nog niet zeggen dat we ook sneeuw en vorst hebben, maar je geeft wat je kan.

Nogmaals Bep: 'Lieve Rosine,[9] op Buitenzorg zijn de scholen leeg van de kinkhoest en de bof, hoe vind je dat?' Misschien kan je dit nog dienen voor een-brief-in-drukinkt.

3118. *Aan H. Marsman: Tjitjoeroeg, 25 februari 1937*

Tjitjoeroeg, 25 Febr. '37.

('s avonds.)

Beste Henny,

Deze keer moet je 't doen zonder luchtpost. Als het weer *noodig* blijkt, schrijf ik weer op die manier. Niet alleen is de luchtpost hier 1½ × zoo duur als in Europa, maar jullie schrijft alleen aan mij op die manier, terwijl ik aan jullie allen zoo zou moeten schrijven, en wij *moeten* bezuinigen, wij verdienen niets.

Mijn poëem van *De Grijze Dashond* is onderbroken door een boek van bij de 300 blzn. (schat ik) over Multatuli. Voor een deel - een goed deel zelfs - compilatiewerk, maar het zal het compleetste en beste boek zijn tot dusver over hem geschreven. En het gaat maar tot na Lebak, dus het behandelt zijn leven tot hij voorgoed naar Holland (Europa) terugkeert; zoodat hij eig. nog geen Multatuli is, in dit deel. Ik heb er Q. al over geschreven.[1] Als dit boek succes

8. Dubbel onderstreept.
9. Zie 3096 n 3.
1. Brief niet teruggevonden.

mocht hebben schrijf ik later misschien nog een over 'M. de schrijver'. Dit zal heeten: *De zenuwlijder van Lebak*, als God-en-Q. dat wil.

Ik heb ditmaal niet veel te melden, omdat ik een maand lang 10 à 12 uur per dag werkte aan dit boek alleen, en niets las dan M. en over M. Verder solliciteerde ik weer op Batavia en zoo. Daarover later, ik denk er nu liever niet aan. Soms zie ik het kamponghuis vóór me, met berusting - dan denk ik weer: zoo ver is het toch nog lang niet! Maar het zal moeilijk zijn mij te plaatsen, omdat er zooveel z.g. 'taalambtenaren' en zoo zijn, die door de regeering moèten worden geplaatst, dus ieder gaatje is voor hen. De krant hier is unspeakable; dan liever zóó de kampong. En attendant, kunnen we ook wel een paar jaar op Bali gaan wonen, God ja, waarom niet? Maar wat moet het *einde* zijn van deze manier van leven?

Bezorg mij een ex. van Hendrik de Vries. En vraag Jan (ik vergat hem te schrijven) mij nog een ex. van zijn *Gedichten* (bij Stols)[2.] te zenden. Ik hoor dat Slauerhoff's nalatenschap per notarieele acte 'bezorgd' wordt.

Wat jouw gedichten betreff,[3.] natuurlijk ben ik bereid tot dat prospectus. Als ze me maar opgeven voor wanneer, en hoe lang het moet zijn. Maar in Godsnaam! laat je nu niet weer afschepen door de *Gemeenschap*[4.] of allerlei uitgeversbelangen, en stel je nu *niet* tevreden met een keuze! Het gaat om je *levenswerk*, om zoo te zeggen; laat dat nu vooral behoorlijk en zoo definitief mogelijk voor den dag komen! Laat Q. aan de *De Gem.* een paar honderd pop geven, zoonoodig, om alle rechten te hebben; dat is deze zaak toch waard? Als je een keuze maakt, is het *weer* voorloopig, en je brengt een nieuw ding in omloop dat de definitieve uitgave tegenhoudt. Ik kan daar razend over worden, als ik bedenk dat dat allemaal zou zijn om een paar honderd pop voor een katholieke boekensmous uit Utrecht. Laat Radermacher Schorer dan bijspringen, en v.d. Meulen en zoo, zeg dat het om een werk gaat van absolute beteekenis voor je.

Dus: nog wel gegevens voor het prospectus. Wat wordt het precies, etc.? Eind '37 is nog heel ver. Mijn blocnote-stukje dat je bedoelt[5] heb ik niet hier, dat ligt bij *Gr. Ned.* of bij Menno. Geef mij

2. H. de Vries, *Nergal* (zie 3090 n 11); of H. de Vries, *Atlantische balladen.* Maastricht 1937. DP besprak beide bundels in *Bataviaasch nieuwsblad* van 8 december 1937. En zie 2689 n 3.
3. Het poëzie-deel van Marsmans *Vw.* Zie 3000 n 5.
4. De uitgever van *Witte vrouwen* en *Paradise regained*.

ook precies op wat er in die bundels komt, als tot de uitgave besloten wordt. Dus géén herziene *Angèle*, niets van *Vera*? Het schijnt echt 'op de pof' te moeten gaan. Of is Hedda Vera?[6.] Maar waarom komt Angèle er dan niet bij? Of vergat je dat te schrijven? Wacht, na veel zoeken zie ik het er toch bij staan; ik ben blijkbaar door al dat geschrijf halfblind.[*]

Gelukkig dat je griep over is. Ga in ieder geval probeeren in Lugano. *Ik* vond het er altijd heerlijk.[7.] Van daar naar Stresa is maar een klein eindje, je kan makkelijk in één dag heen en terug; je kan dus van daar een verkenningstocht maken. Maar Stresa zelf is erg grand-hôtel en niks meer; ga naar *Pallanza*, aan de overkant (een lief dorp), en niet zoo ver van daar heb je Intra. Het Como-meer ken ik niet zoo goed, maar daar is ook veel moois. *Arona* is erg lief (klein) aan het Lago Maggiore. Probeer ook Morcote, vlak bij Lugano. Maar *ik* zou in Lugano gaan wonen, als het er niet te duur was.

Ik ben erg moe; wschl. schrijf ik spoedig toch weer en dan per luchtpost. Neem nu dit voor lief, al is het poover. Heel veel hartelijks onder ons vier.

Je E.

P.S. We hebben hier prachtige maannachten op 't oogenblik, en als het niet stortregent heerlijk weer. Bep maakt het goed, maar is vaak moe. Als 't maar niet erger wordt als de warme tijd komt. Het is *hier* lief, maar wel erg stil, en uitgaan is duur. En zoo werken als ik nu gedaan heb, gaat natuurlijk niet altijd. Bah, ik ben niet in staat je iets behoorlijks te schrijven; de volgende keer werkelijk beter. Deze moet nu weg.

5. Over *Heden ik, morgen gij.* In *GN* 35 (1937) 10 (oktober), p. 463-464 (*Vw* 5, p. 248-250). Of over de eerste kritische bundels van Marsman. In *GN* 35 (1937) 11 (november), p. 620-621 (*Vw* 5, p. 255-257).

6. Voor zijn *Vw* bewerkte Marsman 'Vera' opnieuw en noemde de hoofdpersoon nu Hedda, zoals in 'A.-M.B.', zodat Slawa, die voor beide figuren model stond, onder één naam zou voorkomen. Uiteindelijk heeft Marsman 'Vera (Hedda)' niet in zijn *Vw* opgenomen. Zie ook 633 n 2, 715 n 5, 772 n 2, 787 en 872 n 2.

* Of overstuur door het bericht over je gedichten!

7. Zie 6-7, 10, 363-377 en 1132-1161. Marsman overwoog zich in Zwitserland of Italië te vestigen.

3119. *Aan G.O. Tissing: Tjitjoeroeg 26 februari 1937*

Tjitjoeroeg, 26 Febr.'37.

Beste Adé,

Laat, zoodra je deze ontvangt, even weten, al was het met 3 woorden op een briefkaart, waar je zit. Ik ben nog op Rantjasoeni geweest, *net* nadat je vertrokken was, en liet bij Ira een briefje achter om je op te zenden, d.w.z. om in een brief van haar te sluiten, zoodra ze je schrijven zou. Maar je adres wist ze toen nog niet, en ook niet hoe lang je weg zou blijven. Ben je nu al op Rantjasoeni terug geweest en ben je definitief naar die andere plantage vertrokken?[1] Schrijf als het kan wat meer, maar laat me in ieder geval je adres weten.

Hart. groeten, ook van Bep, steeds je

E.

3120. *Aan J. van Nijlen: Tjitjoeroeg, 26 februari 1937*

Tjitjoeroeg, 26 Februari '37

Beste Jan,

Eindelijk kom ik ertoe je te schrijven. In de eerste plaats dan: de nieuwjaarswenschen terug, al zal het halve jaar zoowat om zijn als je deze ontvangt. Mijn hand is nog lam van het pennen, want ik heb nu een maand doorgebracht met het in elkaar zetten van een boek over Multatuli - voor een groot deel compilatiewerk, maar ik geloof toch wel: het compleetste en beste wat er over hem geschreven is tot dusver. Ik heb er Jan over geschreven (gisteren), dus die zal je er ook nog wel over spreken. Het gaat maar tot na Lebak.

Het huis hier, dat we zoowat voor niets hebben, is erg lief, de omgeving ook. Ik zal eens foto's maken, maar kom er niet toe. Zoolang wij hier wonen, is alles goedkoop, maar zoodra je naar de stad gaat raak je in een oogenblik veel geld kwijt, aan vervoer alleen al. We hebben hier vanuit de voorgalerij een prachtig uitzicht op de Salak (dat is diezelfde berg waar de indische herinneringen van Du-

1. Tissing was overgeplaatst van de thee-onderneming Rantjasoeni bij Bandoeng in West-Java naar de rubber-onderneming Proempang bij Pekalongan in Midden-Java en wel in de funktie van waarnemend administrateur. Eigenaar van beide ondernemingen was de Nederlands-Indische Landbouwmaatschappij.

croo mee beginnen); verder een tuintje met blauwe hortensia's, en links en rechts van het huis een boengoerboom met licht lila bloemen. Links van het huis een heel bosch van rubberboomen; rechts, achter andere boomen, het huis van een chineesch opzichter van de onderneming waaraan die rubber behoort. Achter ons een heeleboel koningspalmen, klapperboomen, en de inlandsche hutten van de bedienden van mijn oom en tante Crone. Jij zou het hier verrukkelijk vinden. Dat is het ook, en ook het klimaat is heerlijk, vooral nu, nu het nog regentijd is. (In de warmte zal het voor Bep wel minder prettig worden; nu houdt ze zich uitstekend, gegeven dat het een vrouw is van 33 jaar, die hier voor het eerst komt.) - Ik ben hier absoluut in mijn sas, als ik werken kan, zooals nu, maar ook als ik veel kan lezen. Vóór ik aan Multatuli begon, heb ik hoopen boeken verslonden uit de Bibliotheek over javaansche onderwerpen, ook vertalingen van oud-javaansche literatuur, maar nu heb ik natuurlijk sinds een maand niets tot me genomen dan Multatuli-und-kein-Ende, waarover ik me overigens allerminst beklaag. En dan komen er gelukkig soms nog al wat brieven uit Europa, onlangs een heele aardige en lange van Pia, die zich in Lyon stierlijk verveelt en pogingen doet om naar Parijs terug te komen.

Van de boeken die je me noemt ken ik alleen het *Journal* van Jules Renard, waarover ik krek zoo denk als jij. Toch stel ik het ook boven zijn eigenlijke literatuur, die me toch wat te vol aanstellerij zit. Zijn beelden vind ik ook aardig, maar het is als bij Morand en Giraudoux, ze gaan toch vrij gauw vervelen, al die 'vondsten', waarvan ¼ zoo moeizaam opgedelfd lijkt en een ander kwart zoo met de haren erbij gesleept. Het is gek en pleit misschien tegen me, maar een banaliteit van Stendhal als: 'le lac de Garde est un des paysages les plus beaux du monde' of zoo, doet me meer *zien* - via het *gevoel* misschien? - dan een reeks zeer preciese en spitsvondige beelden à la Jules Renard. Wschl. bewijst dit dat ik niet picturaal ben aangelegd. (Toch ben ik, als het schilderkunst betreft, heel wat gevoeliger voor Cézanne dan voor Poussin, moet ik erbij zeggen.)

Die van der Meersch heeft de Goncourt[1.] natuurlijk gekregen omdat het de vorige keer mislukt is. Zoo rekenen die heeren, soedah!

1. De Franse auteur van Vlaamse afkomst M. van der Meersch (ps. van Joseph Cardijn, 1907-1951) kreeg de Prix Goncourt 1936 voor zijn *L'Empreinte du Dieu.* Paris 1936.

Het boek van Hellens[2] ontving ik, en natuurlijk ook al een aansporing om het te lezen. Niettemin kan ik nog steeds niet de zeer onmisbare moed daartoe niet vinden. Het is weer eens een draai met de mode mee, lijkt me, en in de beste Hellens-stijl qua kleurlooze verveling. Hellens is voor mij werkelijk het type van iemand die geboren schrijver is, die talent genoeg heeft, maar onherroepelijk niets te *zeggen.* Als hij dat had, zou het goddôme toch aan zijn accent te merken zijn! Gide heeft ook die z.g. 'musicale stijl', maar die brengt heel goed over wat hij te zeggen heeft; men hoeft daarvoor volstrekt niet in het 'multatuliaansche' te vervallen! Ik vind die zich-gelijktijdig-accoupleerende-gansche-menschheid anders ook niet van humor ontbloot; hoewel hoogst simultaneïstisch-unanimistisch.

Wij bezitten hier in Indië een mooi liedje, waarop ik *jou* nu wil tracteeren, ondanks al je waardigheid. Aan jou dan om het door te geven aan Jan en anderen. Het is op een vermoedelijk duitsch wijsje en het wordt in Holland gezongen als:

'Ach lieve juffrouw, kaik-is,
Wat een gezich zoo'n laik-is',

ik meen naar een parodie van *Julius Caesar.* Nu heeft iemand hier ervan gemaakt:

'Alle Chineezen keezen'...

maar doodelijk vermoeid geraakt van dat eene binnenrijm is hij daarmee opgehouden en heeft zich tevreden gesteld met het tweemaal te zingen; dan is het liedje uit. Maar het wijsje gaat door, zooals je weet als je dat wijsje kent. (Schrijf mij dat eens, misschien dat de andere Jan het weet.) Nu had ik vroeger op school een kameraad, een heele dikke jongen, Wolfswinkel genaamd, die op een dag 2 regels er bij gedicht heeft, en lang niet onaardig. Het werd toen:

'Alle Chineezen keezen,
Alle Chineezen keezen.
Had vader Chinees niet zoo lustig gekeesd,
Dan waren er niet zooveel Chineezen geweest!'

En dan maar weer: 'Alle Chineezen enz.', wat ons nòg niet aan het einde van het wijsje bracht. - Nu werd ik gisteren met dat wijsje - en met die woorden natuurlijk - wakker; en kreeg opeens een energieke bui, zoodat ik de rest er bij heb gedicht, en zelfs versmaad heb die eene regel telkens te bisseeren. Mijn lezing, die ik jullie

2. *Le magasin aux poudres.* Paris 1936.

voorstel zooveel mogelijk te verspreiden (als je 't wijsje kent), luidt nu zoo:

‘Alle Chineezen keezen,
Zonder 't effect te vreezen,
Had Vader Chinees niet zoo lustig gekeesd,
Dan waren er niet zooveel Chineezen geweest.
Alle Chineezen keezen,
Daarvoor zijn 't ook Chineezen,
Ziet zoo'n meneer één kutteveer,
Dan staat z'n jongenheer!’

Als je 't zingt is 't werkelijk heel touchant, want het is een *sentimenteele* wijs. En al zijn mijn toevoegingen niet op het peil van de chineesche vertalingen van J. Slauerhoff, ik heb toch mijn best gedaan ze zoo ‘volksch’ mogelijk te houden.

Wat zal ik nu verder vertellen? Dat ik veel solliciteer? nee, dat is niet leuk, niet voor jou en niet voor mij. Ik ben in een goede bui vandaag, wschl. om die affe Multatuli. Dan maar verhalen over Alain, zooals het een goed vader betaamt. Hij begint nu te praten. Als ik zeg: ‘Multatuli,’ zegt hij direkt ‘Toelie’ wat in het maleisch *doof* beteekent. Bep heeft hem een tijdje geleden bij mijn eerefamilieportretten gebracht: Poe, Nietzsche, Stendhal, en gezegd: ‘Dat is opa Stendhal’. Hij zei toen eerst ‘Opa-Stal’, daarna ‘Opa-Sten’, dat is zoo tot nu toe gebleven. Maar behalve dit kende hij maar één ander woord met 3 lettergrepen en op een dag dat Bep hem weer bij dat portret bracht riep hij in blijde herkenning: ‘Koppie-thee!’ (Die arme Stendhal had het moeten weten, waarmee hij werd verward!) Maar nu nog wat grappigers. Een hond noemt hij zelf ‘wowop’. En op een keer, toen hij weer Opa-Sten herkend en begroet had, keek hij naar het portret van Nietzsche ernaast, met die grootse snorren, en herkende het ook, en zei tegen Bep: ‘Wowop! wowop!’ Ik heb vergeten dit aan Menno te vertellen.

Zoo. Schrijf mij weer eens. Al was het maar dat we om de 2 maanden bericht van elkaar kregen, dat is toch altijd dat. Groet Griet en de kinders hartelijk van ons beiden en heb zelf een ferme hand van steeds je

E.

3121 (991). *Aan M. ter Braak: Tjitjoeroeg, 2 en 3 maart 1937*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

3122. *Aan H. Marsman: Tjitjoeroeg, 2 maart 1937*

Tjitjoeroeg, 2 Maart '37.

Beste Henny,

Voor ik het vergeet: hierbij de 2 stukjes terug.[1] Ze zijn *voortreffelijk* (ik zeg dit in den zin van 'ik-zou-niet-beter-gedaan-hebben'). Zeker opnemen in den bundel; maar zou je dan niet één groot stuk over Van Schendel maken (*Zwervers* - althans iets daarover - *Fregatschip* - *Waterman* - *Holl. Drama* - *R. Man*)? Ik ben het op maar één punt niet met je eens: ik geloof dat wij, jij en ik, 100% gelijk hebben wat betreft, niet alleen de tekortkomingen van het boek, die je onverbeterlijk aangeeft (ook Pomona/my de Bilt deed het heel best),[2] maar de vervelende 'braafheid' of 'zedekundigheid' - voor òms, - maar, met dat al, ik geloof dat dit boek in het oeuvre van V.S. *van belang* is, en inderdaad (evenals *Fratilamur*) een soort 'sleutel' daarin vertegenwoordigt. Hier geeft hij zich 100% in de mentaliteit die eig. ook al zijn later werk beheerscht, die je ook in *De Berg van Droomen* onder andere vermomming, al vrij compleet aantreft. *Merona* is een andere 100%-uiting, maar dat lijkt mij niet van belang, de *R-Man* wel. Zou je dit punt niet nog in overweging willen nemen, als je dat gezamenlijke-artikel maakt?

Ik ben nog steeds niet heelemaal klaar met Multatuli, ontdek nog telkens allerlei dingetjes die erbij moeten, al was het per voetnoot.

Je stuk over Jan's gedichten vond ik niet goed,[3] omdat je daar te veel het 'andere' standpunt inneemt en hem, bij alle welwillendheid om hem 'het zijne' te geven, dat toch *niet* doet, wat een beetje een hypocriet effect maakt. Bij V. Sch. ben je daarentegen tot een maximum van kritiek gegaan, en toch zeer juist = billijk gebleven, voor wie niet een Vanschendelater is, zooals Jacques Bloem zou zeggen.

Ik houd hier op, ben koortsig en heb een soort 'spruw' in mijn mond die me gemeen pijn doet. Later meer.

Hartelijk, steeds je

E.

1. In *De groene Amsterdammer* van 7 november 1936 over A. van Schendel, *De rijke man* (Marsman noemde dit boek 'Een zwak intermezzo') en mogelijk één van de andere artikelen die Marsman bijna wekelijks voor *De groene* heeft geschreven.
2. Tonia de Bilt [M. Nijhoff], 'De rijke jongeling wordt man'. In *Critisch bulletin* 8 (1937) 1 (januari), p. 3-5.
3. Niet achterhaald.

Stuur geen complete *Groene* meer, dat rotblad. Alleen maar de litt. pagina, en dan nog als er iets staat van jou of Vestdijk of zoo. Ik las met weemoed het stukje van Binnendijk tegen Van Hattum[4.] - 100% B. weer = de moeilijke keuteldraaier die het niet hebben kàn dat een ander met meer loslijvigheid poëzië van zich geeft: - het is wèl het bewijs dat ik museum-artikel geworden ben, als mijn goede eigenschappen nu moeten dienen om later-gekomenen naar beneden te krijgen. Een bewijs dat ik niet meer 'gevaarlijk' ben, Van Hattum wel. Leve Van Hattum! ik wensch hem veel succes toe, de tout coeur, en tòch geen geconstipeerdheid. Maar mijn gedistingeerdheid doet mij natuurlijk hevig plezier, hetgeen je na wat hier onmiddellijk boven staat misschien verwondert...

3123 (992). *Aan M. ter Braak: Tjitjoeroeg, 3 maart 1937*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

3124. *Aan uitgeverij Em. Querido (A. van Nahuys en Em. Querido)*[1.]: *Tjitjoeroeg, 3 maart 1937*

Tjitjoeroeg, 3 Maart 1937.

Geachte Mevrouw Van Nahuys en mijnheer Querido,

Uw brief met antwoord op mijn voorstel kwam vanmorgen in mijn bezit. Ik begrijp u niet goed. Wat *is* 'gedeelde winst'? Als dit beteekent, dat ik eerst zal worden uitbetaald wanneer de drukkosten goedgemaakt zijn, dan moet ik u antwoorden dat mijn positie mij helaas nog steeds niet veroorloofd daarvoor te werken.

Ik heb aan dit boek *hard* gewerkt, ben er verscheidene malen voor naar Batavia moeten gaan, en meen dat een boek over Multatuli door mij wel eenige verkoopskans heeft. Dat ik mij dat alles getroost zou hebben om geen cent 'voorschot' te zien, lijkt mij werkelijk onbillijk, waar u misschien voor een inleiding al f 50. of f 75. betalen zou.

4. In zijn bespreking van Van Hattums gedichtenbundel *De pothoofdplant* in *De groene Amsterdammer* van 30 januari 1937 merkte Binnendijk ondermeer op: 'Van Hattum's poëzie moge dan verwantschap vertoonen met die van Du Perron, - de laatste is oneindig geestiger, vooral gecultiveerder en van veel gedistingeerder en waarachtiger allure.'
1. De tekst van deze brief is overgenomen van de kopie die DP op 3 maart 1937 naar Ter Braak zond (zie *Bw TB-DP* 4, p. 101-103).

Komt mijn boek u ongewenscht voor, dan is het misschien weer zaak voor mij om het elders aan te bieden. Maar wordt ons verbond dan langzamerhand niet wat erg eenzijdig en ziet u mij dan niet liever heelemaal gaan? Ik begin daarvoor te vreezen.

Bovendien moet ik u zeggen dat ik, al werkende, - ik schreef u dit, meen ik, al in een gewonen brief (niet per luchtpost) - gemerkt heb dat een splitsing in 2 deelen verkeerd zou zijn, omdat alles toch 'op Lebak toe' geschreven is. In dit opzicht zijn we het eens; dat treft dan. Maar ik moet u ook zeggen dat mijn tekst - mede door een belangrijk maar lang document, waar ik u ook reeds over schreef - nu 220 folio blzn geworden is. Bij het herzien en schrappen van wat herhalingen zal er nog wel wat van af gaan, maar veel toch niet.

Ook schreef ik u uitvoerig, en met opgaaf van boeken waarin zij voorkomen, dat ik graag een illustratie zou hebben van 8 portretten. Ik doe u dus, per slot van rekening, het schrikbarend voorstel van: een boek van ruim 300 blzn. over Multatuli, door mij, met 8 illustraties, waarvoor dus 8 clichés noodig zijn.

Ik hoor van Marsman en Ter Braak dat mijn stuk over Lebak in *Het Vaderland*[2.] zeer de aandacht getrokken heeft. Ik kan u verzekeren, dat dit boek van mij het allerbeste en allercompleetste wordt over Multatuli-tot-na-Lebak (1857) geschreven. Misschien heeft mijn naam ook nog wel éénige waarde, en die van Multatuli zéker. Ik weet dat ik geen Ludwig ben en Multatuli is Napoleon niet[3.] (dit alles commercieel gesproken), maar ik wijs u op de *6 deelen* van Charles Andler aan Nietzsche gewijd waarvan elk deel 400 à 450 blzn. dik is.[4.] Als *Frankrijk* dat voor Nietzsche doen kan, waarom zou men in Holland niet althans de *schijn* van cultuur ophouden door één deel als hier door mij voorgesteld? Heeft het succes, dan zou het haast mijn plicht zijn een tweede boek te maken over Multatuli-als-auteur (dus tot 1887).

Maar hoe dan ook, ik hoor even graag nader van u hoe u er nu tegenover staat - gehéél afwijzend misschien? - en of u mij anders niet op de gewone manier aan geld zou kunnen helpen voor het geleverde werk.

Met vriendelijke groeten, hoogachtend,

E. du Perron

2. Zie 3100 n 9.
3. Emil Ludwig (1881-1948), *Napoleon.* Berlin 1925.
4. Zie 2551 n 2.

P.S. - Het spreekt vanzelf dat het boek van a tot z *voor* Multatuli is. Die 'Zenuwlijder' was dus sarcasme. Maar als u gelooft dat koopers daar onvatbaar voor zijn, dan maar *De Man van Lebak.* Deze tijd hunkert toch zoo naar Mannen.

3125. *Aan H. Marsman: Tjitjoeroeg, 3 maart 1937*

Tjitjoeroeg, 2 maart 1937.

Beste Henny,

Gisteren schreef ik je - en iets eerder ook al; er moeten twee gewone brieven naar je toe zijn. Vandaag je luchtpostbrief no 2, waarop ik per lp. antwoord. Gisteren was ik ziek, vandaag down. Ik kreeg nl. een brief van Querido op mijn voorstel over/op Multatuli: erg kort en zakelijk, en dat ze wel wouen, maar 'op gedeelde winst'; wat dit is weet ik zelf nog niet. Ik heb ze geërgerd teruggeschreven dat ik zoo naïef ben geweest om te denken dat ik, met het harde werken dat ik ervoor gedaan heb, wat geld zou verdienen. Erg 'chic' is die firma toch niet tegenover mij, vind ik. Eerst die blocnote-historie,[1] en nu dit weer. - Daarbij komen nu de ongunstige berichten over het scheepsjournaal, dat dus hevig geouwehoer blijkt te zijn zonder meer; ik had gedacht dat het nog wel meer was, dat het een *beteekenis* had. Maar als jullie alle 3 het zoo beroerd vinden, zullen jullie wel gelijk hebben. Jan moet me het ms. dan maar terugzenden, misschien kan het als 'uittreksel' nog voor dit of dat dienen. Als ik later beroemd sterf, betalen ze hier nog eens goud voor!

Het zou me minder kunnen schelen als ik nu hier niet meteen het vooruitzicht had van nu ook voor niets aan die Mult. gewerkt te hebben (ik schreef je daarover in mijn niet-lp. brieven.) Ik hoop dat jij met je lezingen een prettiger gevoel krijgt. De beroerdigheid voor mij is de voortdurende moreele druk van zelf *niets* te verdienen. Het eerste geplaatste artikel, sinds ik in Indië ben, is nu dat over Lebak: de opbrengst ervan gaat linea recta naar Jan of zoo, voor kleeren van Gille. Ik heb op het oogenblik trek om mijn ms. van Mult. te verscheuren, of mèt het scheepsj. in een koffer te gooien, en dan aan niets meer te denken dan die *baan*, die ook maar niet loskomt.* Over al mijn gesolliciteer schreef ik je ook in die brief (de 1e gewone),

1. Zie 2683, 2689 en 2703.

* Maar dan zou ik meteen voorgoed van Querido àf willen zijn.

meen ik; anders heb je er niets bij verloren. Er wordt op het oogenblik gewerkt voor me aan een plaatsje als 'middelbaar ambtenaar' op het Dep.t van Financiën. Ze zullen *mij* wel niet willen, en àls ik het krijg: moet *ik* me als ambtenaar prettig voelen? Ik ben op het oogenblik al zoekende naar kanalen om mijn opinie over van alles en nog wat hier in Indië te spuien. In ieder geval zal ik, àls ik hier 3 jaar blijf, materie over dit land genoeg hebben. Op *Ducroo* zal het niet meer lijken; althans wat de wezens hier betreft. Ik schreef je geloof ik al dat Mult. in deze omgeving een halfgod wordt. En met hoe meer onderscheidingsvermogen je toegerust bent, hoe meer je dat zoo ziet. In je jeugd vind je Mult. een held, maar hoè ellendig het tuig is waarmee hij te doen had, besef je dan niet, - tenminste als je er zelf bij hoort. Ik zou de pa Ducroo's en ooms van Kuycken nu anders zien, dat verzeker ik je.

Daarom ook begrijp ik *niets* van de ietwat seniele wereldwijsheid waarmee Jan en jij blijkbaar reageeren op dat 'onbeduidende' en 'magere' en 'poovere' boekje van Gide.[2] Er is maar één vraag, om alle gelul te voorkomen: als *jullie* Gide waren, en je naam gegeven hadden 100% *pro* die stalinistische moordenaarstroep en onderdrukkers, en je was dan in dat rotland geweest, had je dan gelogen of disciplinair gezwegen? Het gaat er niet om of Gide 'trouvailles' kwam aanbrengen - die ploerten daarginds zijn slimmer dan hij op dat terrein en hadden wel gezorgd dat hij die niet doen kon; - het gaat erom of hij niet, *juist* omdat hij van tevoren zijn naam aan die beweging had gekoppeld, de waarheid moest zeggen, poover of interessant of niet. Dat de bourgeois en andere akeligerds zijn verklaringen zouden uitbuiten, zóóidioot is hij ook niet geweest om dat niet in te zien; dat allerlei slimmerds het 'al lang wisten', wist *hij* heusch ook wel! Niettemin, het heeft die 100% leugenaars en gedisciplineerden verdomd gehinderd dat hij deze poovere verklaringen deed; *hij* juist; en dat hij dat toch deed, tegen de raadgevingen en het andere gekonkel in, *dat* is wat ik in hem bewonder. Dat is precies wat ik zou hebben willen doen, en wat ik misschien niet eens gedurfd had, wie weet? dat is in ieder geval waarom ik Gide's moed - *deze* moed tot eerlijkheid juist, in *deze* verleugende rottijd - *ver*stel boven de moed van Malraux om in luchtschepen te gaan.[3] Malraux heeft de moed van iedere luitenant, Gide is moediger geweest dan Erasmus in zijn

2. *Retour de l'U.R.S.S.* Paris 1936.
3. Malraux was in de Spaanse burgeroorlog commandant van een internationaal luchteskader.

tijd, want wat hij verdedigt is een 'erasmiaansche' waarde, een waarde van (de vrijheid van) de *geest*, en op gevaar van voor verrader, enz. door te gaan en beklad te worden door de toejuichingen van rechts, zooals ook allebei gebeurd is. Dat jij dit niet inziet: dat het niet gaat om de inhoud van Gide's boekje (ofschoon ik ook die niet zoo veracht als Jan en jij!) maar om *zijn* getuigenis, zijn houding, in het heerschende conflict van de leugenaars van rechts tegen de leugenaars van links, dat maakt me eigenlijk kwaadaardig! Zooals ik Jan al schreef: als jullie zoo wereldwijs worden, feliciteer ik je er niet mee; wat jullie nu vertellen, dat vertelt iedere Ehrenburg om *zijn* huidje te sparen. Ik bewonder Gide, die op een decisief moment, *zijn* waarheid en *zijn* hoogste waarde voorstaat, tegenover de zooveel millioen slimmerikken die disciplinair smoelhouden of liegen voor *hun standje.* Dat hij 'naief' en 'ouderwetsch' is geloof ik graag! Precies zooals Multatuli naief en 'neurasthenisch', of 'excentriek' of 'overijld en heethoofdig' was; de *troep die knoeit*, en die altijd 1001 redenen heeft om het geknoei en het meeknoeien als normaal en heilzaam voor te stellen, heeft altijd termen genoeg! Voor mij heeft de ouderwetsche Gide bewezen superieur, zéér superieur aan de nieuwerwetsche Malraux te zijn; *hij alleen* heeft mij niet teleurgesteld in deze bloedige ploertengrap waar Europa nu links of rechts aan meedoet, en dat hij dat gedaan heeft, niet als 'liberaal' (in de positie van Menno, jij of ik) maar als communist, vind ik prachtig. Het is een van de weinige dingen van den laatsten tijd geweest die mij 'met het leven verzoenden'. - Dat is eig. alles wat ik te zeggen heb, want of de onthullingen van Gide al-of-niet even interessant zijn als bv. die van Istrati of Victor-Serge[4.] kan me eig. geen bal schelen. Ik *lees* hem altijd liever, en vooral, hij is voor mij ook 'onverdachter' dan die andere heeren, die toch altijd nog wat 'pooverder denkers' zijn dan hij, al hebben ze meer 'documenten'.

'Onverantwoordelijk', die vergelijking met Duitschland?[5.]

4. Ook de Roemeense schrijver P. Istrati (1884-1935) keerde ontgoocheld terug van een verblijf in de Sovjet-Unie (1927-1929). Victor Serge (ps. voor Victor L. Kibaltsjitsj), Frans schrijver van Russische afkomst (1890-1947), verbleef van 1933 tot 1936 in een Siberisch concentratiekamp, waarna hij door tussenkomst van o.a. Gide naar Frankrijk kon terugkeren. Zij schreven beiden over hun ervaringen.
5. Zie A. Gide, *Retour de l'U.R.S.S.* Paris 1936, p. 67: '...Et je doute qu'en aucun autre pays aujourd'hui, fût-ce dans l'Allemagne de Hitler, l'esprit soit moins libre, plus courbé, plus craintif (terrorisé), plus vassalisé.'

Waarom? Dat weet hij dan nu eens wèl zonder er geweest te zijn; en hij *is* er bovendien geweest. Het *is*[6] één pot nat; daarvoor hoeft niemand reizen te maken of onderzoeken in te stellen[*]. Alleen viel er een soort imbeciele sympathie voor Rusland, van menschen van ons soort, te bestrijden. Ik denk nu precies als Gans, als De Kadt: als je *die* keus hebt alleen maar, dan een touw om je nek. Of muzelman worden.

Ik heb van hier nog steeds niets te vertellen; we zitten hier opgesloten, en de dingen die ik zou kunnen vertellen zouden meer genuanceerd moeten worden, zijn te lang voor brieven, waarin ze ook maar 'poover' zouden zijn. Later beter. Heel veel hartelijke groeten, ook van Bep en aan Rien, een poot van je

E.

[7]P.S. jullie vergeten hoe *representatief* Gide's adhesie was in het oog der comm. - en dat iedere verschuiving van sympathie naar antipathie bij hem voor die duizenden van zijn halfintellectueele halfpopulaire hoorders-op-bijeenkomsten even gewichtig was als voor de krantenlezer of Eden al of niet met Titulescu[8] gedineerd heeft. Ook, dat G. hiermee dus weer afstand doet van het geacclameerd worden door de menigte, dat toch altijd wel even een roes zal zijn, vooral bij hem bij wie het zoo laat gekomen is. Niet-zwijgen was dus hier niet: de waarheid onthullen (want die wist iedereen natuurlijk allang), maar een weigering zich te *leenen* tot een compromis. Want de bourgeois die nu misbruik van hem maken kan hij desavoueeren, maar de 'partijgenooten' die het zouden doen, niet, zoolang hij dit niet gepubliceerd had. Wat zeg je van dit echtelijk duet?

Bep had achterop de envelop geschreven, maar dat is hier niet aan te bevelen, je krijgt daarmee gedaan dat je corresp. naar een pallurk voor verdachte brieven heengaat. (speciaal bureau!) - Los *dit* eens voor me op. In de *N.R.C.* stond een korte bespr. van *Graffiti*, blijkb.

6. Dubbel onderstreept.
* zooals jij zelf zegt.
7. Dit P.S. tot en met 'duet?' in het handschrift van Elisabeth du Perron-de Roos.
8. Beiden minister van buitenlandse zaken: A. Eden (1897-1977) van Groot-Brittannië (1935-1938, 1940-1945) en N. Titulescu (1822-1941) van Roemenië (1928, 1932-1936).

van Vic, waarin verwezen werd naar ‘wat in dit blad onlangs gezegd werd over *Blocnote*’.[9] Ik vroeg Menno mij dat stuk over *Blocnote* te bezorgen en hij schrijft nu dat dat nog nooit in de *N.R.C.* gestaan heeft. Rara, hoe zit dat? Als het er is, kan *jij* het mij zenden?

3126. *Aan J. Greshoff: Tjitjoeroeg, 4 maart 1937*

Tjitjoeroeg, 4 Maart '37

Beste Jan,

Eergisteren kreeg ik een beroerde post uit Holland: daaronder was een briefkaart van jou. Ik schreef je nu een week geleden een gewone brief, o.a. over de Multatuli die ik nu af heb. Van Querido kreeg ik daarop een alles behalve prettig antwoord: hij wil het boek wel drukken, maar het mag 250 blzn. niet overschrijden (misschien zal het 300 worden!) en verder: onder voorwaarde van ‘gedeelde winst’. Dit wil zeggen, vermoed ik, dat ik er geen cent voorschot voor krijg. Als je weet hoe hard ik eraan gewerkt heb, hoe ik pakken boeken van de Bibl. te Batavia ervoor gehaald heb en teruggebracht, hoe ik 10 à 12 uur per dag soms gepend heb, en anders gelezen en gepend, en dat alles vooral met de moreele steun van nu geld ermee te zullen verdienen, dan is zoo'n antwoord, in 3 regels gesteld, een koud bad. Ik dacht dat mijn naam als schrijver nog *iets* waard was, en Multatuli als onderwerp ook, en dat M. en ik samen er niet zóóhopeloos uitzag. Maar hoe dan ook, ik ben er weer down van.

Ik zal schoolboeken moeten maken voor de scholen van Douwes Dekker hier[1]; of zoo gauw mogelijk een klerkenbaan zien te vervullen, om coûte que coûte weer wat ‘in het laadje’ te brengen. De brieven die je over Gilles schrijft komen ook mooi in dit concert. Ik heb mijn schoonzuster net gezegd dat zij voorloopig ook die doktersrekening en zoo zou betalen, en dat ik het haar terug zou geven als ik die Multatuli verkocht had. Op f 200- had ik toch wel gerekend; wat is f 200? Als je bedenkt (we spreken nu niet van Maurois en Ludwig) dat de eerste de beste vie-romance-pennist wel 3000 frs. krijgt voor een boekje in de serie van de *N.R.F.*. Of toch wel 2000 dan, en dat ik, voor Holland, vergeleken bij de meeste van die lieden, een soortement naam heb. Ik vind Querido nog pooverder - neen,

9. Niet terugvonden.
1. Zie 3185 n 1.

veel pooverder in deze historie, als toen bij die *Blocnotes.* Ik heb hem nu geschreven dat ik anders verwacht had en dat ik het geld noodig heb. Wil hij toch niet, dan heb ik lust om òf naar een ander te gaan (maar dan wil ik ook, contract of niet contract, van Q. af, òf het ms. in een la sluiten, en basta.

Dat dat scheepsjournaal van mij zoo ontzettend onbenullig schijnt te zijn is ook een tegenvaller. Ik vrees dat, als ik een boek over Indië moet schrijven in mijn tegenw. omstandigheden, het precies zóózal worden (gegeven de lui die ik zie), en als ik reizen moet en hoopen geld uitgeven voor materiaal, dan voel ik me bij voorbaat verlamd bij het idee, wat Q. of een ander me voor dàt boek bieden zal. Zeker ook een verdeeling-van-de-winst; tenzij ik een Den Doolaard-reportage van koppensnellers of zoo maken ga, waar ik geen enkele dispositie voor heb.

Goed; ik wacht nu maar het antwoord van Q. af. Maar ik heb nu wel erg het gevoel dat hij ééns een prijsje voor me over heeft gehad - toen hij mij nog vangen moest, met *Ducroo* - en dat hij voortaan, als je reinste zakenman, alleen van me verbruiken wil als hij het goedkooper met mij bolwerken kan dan met een ander. Prijs voor qualiteit, voor een naam, voor een bepaald mensch onder zijn auteurs, schijnt een begrip te zijn dat niet (meer) voor hem geldt. Maar God weet, misschien sla ik door en moet ik eig. verdomd dankbaar zijn voor zijn voorstel! Het is dan wel laag gezonken met 'ons, auteurs'.

Ik heb Menno gevraagd of ik niet een rubriek kon krijgen voor *Het Vad.* Voorwaardelijk wel, maar ik weet al niet meer wat ik schrijven moet, als ik denk aan de zeer tamme mopjes en opmerkingen die nu al uit mijn Multatuli-stuk werden geschrapt. Het is niet dat ik in principe tegen ben, maar ik voel me dan bij voorbaat zoo beknibbeld en met het schrappotlood bedreigd, dat ik geen zin meer heb om de zaak te beschrijven die mij bezig houdt. Ik dacht dat wij - voor de toch werkelijk allerminst *vlammende* copy die ik maak - een vrije pers hadden. Maar het schijnt in Holland nog maar een pietsie beter te zijn dan hier, waar het één-en-al druk en verleugendheid is.

Ik heb allereerst 2 boeken te bespreken: *Boven-Digoel* door Dr. Schoonheyt,[2] en de *Herinneringen* van den ex-regent van Serang,

2. Zie 3097 n 2.

Djajadiningrat.[3.] Maar nogmaals, zonder er vlammende taal van te willen maken, ik zou wel een beetje vrijheid willen, of ik doe het niet. Ik zal dus in dit geval de betere betaling van *Het Vad.* (indien zoo) laten schieten, en deze 2 stukjes maken voor *Gr. Ned.* Verder (maar dat heeft geen haast) krijg je dan nog van me: *Tijden der O.I. Compagnie* door Godée Molsbergen[4.] en *Oud-Batavia* van Dr. F. de Haan.[5.] Dat is 4 bij elkander, te plaatsen zooals het uitkomt, bv. in elk nr. één. Verder zal ik dan een artikel voor je maken van dat boek van Dr. Pée,[6.] dat mij zeer de moeite waard lijkt. Maar toch ook gewoon als boekbespreking, niet?

Nu iets anders, dat mij van belang lijkt. Toevallig lezende in Lanson vond ik deze passage over de *Correspondance* van Camille Desmoulins, uitg. 1836.[7.] 'Je ne sais pas de lecture plus poignante que les lettres écrites de la prison du Luxembourg: ni romancier, ni poète n'ont jamais noté plus minutieusement, plus énergiquement toutes les convulsions, les tumultueuses angoisses, imprécations, effusions, affectations de courage, espérances folles, forcenés désespoirs, révoltes de tout l'être contre le néant entrevu, tout ce qui compose le terrible drame des *derniers jours d'un condamné.* Ces pages sont uniques dans notre littérature'.[8.] - Nu is die Lanson als het over Mallarmé of Rimbaud gaat, een volslagen cretijn, maar hier kan hij het weleens juist hebben. Kan Jean de Sturler dat boek niet gaan vragen op de Bibliotheek en die brieven lezen; en als ze goed *zijn*, is het dan niet iets om van die laatste brieven uit het gevang apart een plaquetje te maken, hetzij voor Boucher, hetzij voor Stols? *Ik* zou ze wel erg graag lezen, en een vergelijking maken met *Le Temps du Mépris* bv.; ik denk dat Camille het dan glansrijk wint! Ik las ook, indertijd, *Le Dernier Jour d'un Condamné* van Hugo, maar dat is niet veel soeps, of liever: veel geschreeuw en weinig wol.

3. 'Kartini en Djajadiningrat'. In de rubriek 'Commentaren'. In *GN* 36 (1938) 1 (januari), p. 70-74 (*Vw* 7, p. 322-326). Over Pangeran Aria Achmad Djajadiningrat, *Herinneringen.* Amsterdam 1936.
4. Zie 3088 n 5.
5. Niet gebeurd.
6. DP schreef over J. Pée, *Multatuli en de zijnen*, [etc.]. Amsterdam 1937; in 'Multatuli's naleven'. In *GN* 35 (1937) 8 (augustus), p. 155-159- O.d.t. 'Dr Pée pro Multatuli' ook in E. du Perron, *Multatuli, Tweede pleidooi, Beschouwingen en nieuwe dokumenten*... Bandoeng etc.: Nix etc. 1938, p. 12-18 (*Vw* 4, p. 456-460).
7. C. Desmoulins, *Correspondance inédite.* Paris 1836.
8. In G. Lanson, *Histoire de la littérature Française.* Paris 1895, p. 841.

Ik stuurde Boucher copy van een zéér curieuze plaquette van hier; een novelle in 1780 geschr. door Willem van Hogendorp[9] en zoo'n beetje onze *Negerhut*; in menig opzicht aardig en maar 20 normale blzn. groot, dus hij hoeft er geen groote kosten aan te hebben. Maar God weet, misschien is het ook alweer niks voor hem. Laat hij jou in dat geval de copy zenden, misschien weet jij er raad mee. Het ex. op de Bibl. te Batavia wordt als zoo zeldzaam beschouwd dat het niet uit huis mag. Ik heb Boucher aangeboden er een korte inleiding voor te maken, als hij dat wil.

Beste Jan, je schrijft dat je moe bent en down. Maar ik begrijp dat best en in ieder opzicht. Toch zou ik je in alle ernst afraden hier te komen, het europeesche vee hier is tè stom en van indo's en inlanders 'vreet je niet', zooals dat heet. Bep wil het probeeren voor de radio; planters hebben gevraagd om literatuurkwartiertjes! Denk je dit in; ik heb nu weer eens wat planters bekeken, laatst bij die trouweratie van mijn neefje Eddy. Best vee, op het uitbuiten van den inlander na, maar... *vee*,[10] met of zonder horens, waarmee ik niet bedoel dat er zooveel cocu zijn, maar dat de meeste, als je wilt ongevaarlijk zijn.

Gr. Ned. is er nog niet (ik had je graag daarover geschreven), maar dat is dan voor de volgende keer? Wees niet boos als ik daar weer een *gewone* brief van maak, want ik heb vandaag alweer voor f 2.50 post en dat mag niet voor iemand wiens copy zoo weinig waard is. O ja, zeg *dit* aan Menno (ik vergat 't hem te schrijven): laat hij in zijn samenstelling Multatuli-Nietzsche vooral niet vergeten dat N. een pensioen had en dat M. eig. een door-en-door ongelukkige, vervolgde arme tobberd was; dat verandert na eenige jaren iemand *totaal*, dat kan ik aan den lijve voelen sinds 1933. Er is een poignante brief van M. aan Busken Huet, waarin hij weigert om een overzicht voor *De Gids* te schrijven omdat hij uit armoede geen boeken heeft en met moeite een krant te leen krijgt. Die brief staat in De Gruyter, deel I,[11] zeg het Menno, of stuur dezen brief op. Mijn correspondentie is niet leuk, voor geen van jullie ditmaal, maar de hoofdoorzaak is die *handels*-màn van een Querido, die me, misschien als gunst,

9. *Kraspoekol of de droevige gevolgen van een te verre gaande strengheid jegens de slaaven.* Batavia 1780. Niet herdrukt door Boucher. Zie ook *Vw* 7, p. 191-193.
10. Dubbel onderstreept.
11. J. de Gruyter, *Het leven en de werken van Eduard Douwes Dekker (Multatuli) I.* Amsterdam 1920, p. 243.

zoo'n pennyloos voorstelletje heeft gedaan. Heel veel hartelijks toch onder ons allen, en steeds je

E.

P.S. - Wat die kleeding van Gilles betreft, ik schreef nu al lang geleden een brief aan Jean de Sturler daarover en hoop dat de zaak voor-eerst geregeld is. Àlle geld dat ik van *Het Vad.* krijg (voor het stuk over Lebak) naar J. de S. of jou ter aanvulling van de voorloopig aangebroken reserve voor Simone. Ik hoop binnenkort meer te kunnen sturen.

- Zou je niet een ander uitgever alvast kunnen polsen over wat *hij* geven zou voor een boek over Multatuli door mij van *350*[12.] blzn. Zeg maar 350, want dan is het geknibbel misschien overbodig. Het is ± 220 blzn. folio geworden; ik had op minder gerekend. Ik zou er ook 8 portretten in willen hebben, dat lijkt mij niet te veel!

P.P.S. - Stuur dat scheepsjournaal maar weer terug, als er niets mee te doen valt. Misschien kan ik er wat uittreksels van plaatsen, elders; en anders wordt het misschien nog een nouveautétje als ik ad patres zal zijn.[13.]

3127. *Aan G.M.G. Douwes Dekker: Tjitjoeroeg, 5 maart 1937*

Tjitjoeroeg, 5 Maart 1937.

Zeer geachte heer Douwes Dekker,[1.]

Dank voor het teruggezonden ms.,[2.] en de werkelijk prachtige

12. Dubbel onderstreept.
13. Zie 3082 n 3.
1. Met Guido Maximiliaan Gustaaf Douwes Dekker (1883-1959), kleinzoon van Multatuli's broer Jan, maakte DP waarschijnlijk op 2 februari 1937 kennis, toen hij logeerde bij diens broer Ernest of 'D.D.' (zie 3185 n 1). Beide broers hadden in 1899 in Zuid-Afrika gevochten als vrijwilliger aan de kant van de Boeren in de Boerenoorlog. Guido, die in Batavia was geboren en de onderwijzersakte bezat, werd later in Bandoeng employé bij de Nederlandsch-Indische Spoorwegen. Hij erfde de collectie Multatuliana die zijn vader, de Bataviase makelaar in effecten Auguste Henri Edouard Douwes Dekker, had verzameld. Tot deze verzameling behoorden de foto's, waarvoor DP bedankt. Zie ook J.H.W. Veenstra, *Multatuli als lotgenoot van Du Perron.* Utrecht 1979.
2. Van *De man van Lebak*.

foto's. U beseft niet half hoe blij ik ben met de groote van Multatuli; sinds gistermiddag houd ik niet op met ernaar te kijken! Voor berichten over het document van 'tante Mimi' houd ik mij aanbevolen.[3.] Maakt u zich overigens niet ongerust, wat de duidelijkheid van mijn gezindheid betreft: 1e weet iedereen die mij kent hoe ik tegenover M. sta, 2e zal zoowel mijn voorwoord (dat u niet las), als mijn nawoord, aan duidelijkheid niets te wenschen overlaten. Aldus 'geëncadreerd' wordt het sarcasme van de verdere plaatsen ook voor deurwaardersbevattingsvermogens wel opneembaar.

Neen, wat mij op het oogenblik bezighoudt, is de weinig toeschietelijke manier waarop mijn uitgever reageert. Ik ben bezig hem aan te porren. Ook zou ik 8 illustraties in het boek willen hebben, waaronder het portret van uw grootvader 'Jan'. De vraag is alleen: of dit kleine afdrukje zich tot vergrooting wel leent. Maar u deedt het erbij, dat is dus in orde.

Het ms. reserveer ik voor u. Ook de Lebak-zaak is zoo duidelijk, dat het begin daar ook weer door belicht wordt. Het lijkt mij overigens heel wat aangenamer voor u om het boek gedrukt te lezen, dan op die vervelende folio-vellen.

Met vriendelijke groeten uw dw.

EduPerron

[4.]Zou u zoo goed willen zijn mij een paar dln. van M.'s *Brieven* te zenden, nl. deel I, IV en V van de W.B.-uitgave?[5.] Ik zend ze u spoedig terug. Bij voorbaat dank.

3128. *Aan F.E.A. Batten en R.A.J. van Lier: Tjitjoeroeg, 5 maart 1937*

Tjitjoeroeg, 5 Maart 1937.

Beste Rudie en Freddy,

Op dit fraaie papier (ik heb op 't oogenblik geen ander)* schrijf ik jullie. Veel vertellen kan ik niet. Alles gaat betrekkelijk goed,

3. Zie 3149 n i.
4. Tekst achterop de envelop.
5. Multatuli, *Brieven van Multatuli, Bijdragen tot de kennis van zijn leven.* Gerangschikt en toegelicht door M. Douwes Dekker, geb. Hamminck Schepel. 2e dr. Amsterdam: W.B. 1912. 10 delen.

* dit wordt door een soortement klontong hier thuisgebracht!

betrekkelijk slecht ook. Ik werkte als een paard aan een soort compilatiewerk over Multatuli tot na Lebak (1857) en bood het Querido aan, met het gevolg dat hij het wèl wil uitgeven - mits het niet grooter wordt dan 250 blzn., zegt hij - maar op 'gedeelde winst', zoodat ik er wschl. voorloopig geen cent van zie. Ik kan met uitgevers die op een paar vel beknibbelen en niet betalen willen, niet goed werken. Ik heb hem dit geschreven en wacht nu op antwoord. Maar op deze manier kan ik me alleen ontmoedigd voelen en ik heb nu trek om mijn heele Multatuli de kali in te smijten. Met Bep gaat het goed en het Alijntje is ook best. Maar aan 'werk', d.w.z. een 'baan', schijn ik hier even slecht te kunnen komen als in Europa en de uitgeversonwilligheid werkt dan dubbel fnuikend. De menschen die wij zien - veel is dat niet, want we zitten hier in de eenzaamheid - zijn niet ongeschikt op hun manier, maar toch zeer zeer matig. Ik herroep *Ducroo* niet, want die kant heeft Indië ook (tenminste, je kan het zoo zien), maar mijn nieuwe boek over dit land (als ik daaraan toekom) zal heel anders zijn! Je moet één ding klaar voor oogen houden: de koloniseerende Hollander is eig. vanzelf N.S.B.-er; het N.S.B.-er-schap daarbovenop is eig. luxe. De zaak zit doodgewoon: als ze niet ennesbejerachtig voelen raken ze de koloniën kwijt, als ze die kwijtraken zijn ze ook hun duiten kwijt. Dus....

Ik wil bij Nix op Bandoeng, of elders, een boek uitgeven met groote brokken koloniale bellettrie.[1] Aan Boucher zond ik een curieuze novelle uit 1780, genaamd *Kraspoekol*, over de slaven; zoo'n beetje rousseauistisch, ontdekking dat zwarten ook menschen zijn, enz., maar het is een zeer zeldzaam werkje en maar klein, dus heel best apart uit te geven. Nu heeft de zoon van den auteur, Dirk van Hogendorp, 20 jaar later, dus ± 1800, deze novelle vertooneeld: *Kraspoekol of de Slaavernij* heet dat stuk; en het ontbreekt hier. Ik wil jullie nu voorstellen mij te helpen met het overschrijven van stukken die ik noodig heb, en die hier niet te vinden zijn.

Allereerst: in *Batavische Arcadia* van Johan van Heemskerk, 1647; daar komt op blz. 154 e.v. een (berijmd?) geval voor met een krokodil. Dit is een van de allereerste 'indische bijdragen'; snert natuurlijk, maar misschien wel grappig. Kan je dat voor me eruitlichten en me opgeven wat de rest van het boek zoo'n beetje is? Een paar woorden zijn genoeg.

1. *De muze van Jan Companjie, Overzichtelike verzameling van Nederlands-Oostindiese belletrie uit de companjiestijd (1600-1780).* Samengest, door E. du Perron. Bandoeng: Nix 1939.

Dan: bij *Vondel* schijnen een paar verzen over Indië voor te komen: uitgave W.B. II blz. 453 en III blz. 628. Misschien elders ook, kijk maar een beetje.

Dan: van Jeremias de Decker een gedicht, getiteld: *Op mijn Broer, naer Batavia* of zooiets. Maar wschl. is dit niets.

Dan (dit is van meer belang) schijnt zekere Matthijs Cramer (of Craemer) in 1670 een gedicht of dichtbundeltje gemaakt te hebben, genaamd *D'Indiaense Tyfferboom*[*]. Kijk eens wat dat zijn kan; wschl. erg vroom, maar ik moet juist *verschillende* staaltjes hebben van Compagnies-verdwazing.

Dan is er van Jacob Steendam een bundeltje, van 1671, genaamd *Seede-Sangen voor de Batavische Jonkheyt*; zie eens of 'batavisch' daar iets gemeen heeft met Batavia; want het boekje is op Batavia gedrukt, ofschoon het hier ontbreekt.

Dan moet er het een of andere *Rapport* bestaan van een koopman J. Keijts, van 1678, waarin eigengemaakte verzen. Die verzen zou ik willen hebben.

Dan bestaat er een boek van Nicolaus de Graeff, genaamd *Oost-Indiese Spiegel* van 1701. Zie wat dat is, of daar iets indisch in voorkomt, dat de moeite waard is. Maar dit zal wel *proza* zijn.

Dan: in de *Rijmwercken* van Abraham Bogaert, een indische dokter, 1723, komen misschien een paar verzen voor met indische gegevens; veel zal het niet zijn.

En tenslotte is er dat tooneelstuk *Kraspoekol* van Dirk van Hogendorp,[2] in 3 bedrijven; daar zou ik ook een paar fragmenten van willen hebben. Bv. een moment waarop de slaaf Ali een lange toespraak houdt in den trant van 'wij zwarten hebben ook gevoel', en een gesprek in het 3e bedrijf tusschen een paar Compagniesdienaren, waarin voor het eerst de mop voorkomt van 'dat je je geweten aan de evenaar moet ophangen als je naar Indië gaat'. Die twee fragmenten zou ik graag hebben.

In een boek (?) genaamd *Personalia*, van Hartingh, schijnt poëzie voor te komen van zekeren indischen poëet Van der Geugten. Ik vrees dat dit onvindbaar zal zijn, maar doe hier geen moeite voor,

* Hier wel graag wat vaerzen uit.

2. Van de door DP genoemde auteurs komen M. Hemme en Dirk van Hogendorp niet voor in *De muze van Jan Companjie.* DP was van plan Dirk van Hogendorp, *Kraspoekol* op te nemen in de nooit verschenen bloemlezing *Van Kraspoekol tot Saïdjah*.

als het maar even tijd neemt, want dit is volmaakt vervangbare snert natuurlijk; ik geef het maar op voor de volledigheid.

Dan is er nog een gedicht of bundeltje, genaamd *De Loff der Peperthuynen*, 1754, door M. Hemme. Daar graag een stukje van, als je 't vinden kunt.

Dat is alles. Het ziet er, zoo gezien, vervaarlijk uit, maar op die 2 fragmenten van *Kraspoekol* na, heeft het niets om het lijf, denk ik, want het is een beetje inkijken van de boekjes, en wat je overschrijft zal meestal niet meer zijn dan 30 à 40 regels, of 3, 4 kortere gedichtjes.

Ik reken op jullie, want wie zou me anders hiermee helpen? Er zijn op de Bibl. v/h Bat. Genootschap hoopen boekjes, waar ik zelf al het fraais uit overneem, maar het heele zwikje dat ik je hierbij opgeef ontbreekt.

Schrijf die fragmenten enz. over op dun papier en stuur me het pak aangeteekend. Haast is er absoluut niet bij, omdat ikzelf hier toch ook nog lang niet klaar ben, maar 'binnen afzienbaren tijd' moet het wel.

Ik hoop bij Nix of een ander over een jaar bv. een fraai boekwerk te kunnen uitgeven, met een grappig overzicht van onze koloniale bellettrie; anders schrijf ik een groote studie over deze Compagniesscribenten in de *Ind. Gids* (of zelfs *Groot-Nederland*). De mentaliteit van die lui is op zichzelf het bekijken waard! Let daarom niet alleen op wat 'mooi' is, want dan schrijf je geen regel over, maar op alles wat 'representatief' is, - zoowel voor een pietsie van koloniaal 'begrip', als voor de constante 'koloniale baatzucht'. (*De Holl. Natie* van Helmers is qua naïeve smeerlapperij bv. onbetaalbaar.)*

Ik vraag me af hoe lang we hier zullen blijven. Maar daarover hoor je natuurlijk nader. Freddy, waar woont je broer de controleur precies?[3] Komt hij nooit op Java? Zeg hem in dat geval dat hij me opzoekt en bij me logeeren kan. Hartelijke groeten van ons beiden voor jullie beiden - huwelijkscher kan het inderdaad niet! - en een poot van jullie

E.

Adres: E. du Perron
Pasir Djeding
Tjitjoeroeg
(Java)

* * Maar die heb ik hier!

3. Zie 2623 n 1.

3129. *Aan H. Marsman: Tjitjoeroeg, 6 maart 1937*

Tjitjoeroeg, 6 Maart '37.

Beste Henny,

Ik schreef je dezer dagen naar het adres van R. Schorer 2 gewone brieven, meen ik, en 1 luchtpostbrief; het kan ook zijn dat *dit* de 2e gewone is. Reden hièrvoor is de komst van je *Proloog*.[1] Zoowel Bep als ik vinden dit stuk héél goed. Op zichzelf bevat het niet veel, maar het is verblijdend omdat het aangeeft dat je je stijl zùlt vinden, zooniet gevonden hebt. Voor het eerst misschien (of op sommige stukken van *Heden ik...* na) is hier een ding, waarin je geslaagd bent 'klassiek' te schrijven, zonder dat de naaktheid tegelijk kaal was; hier zijn nuances en diepten in en telkens volkomen marsmaniaansch. Je bent er dus in geslaagd je eigen stijl te depouilleeren, inplaats van een nieuwe (kale) stijl te leenen; verder ontbreken er ook de kinderachtige rarigheden in, die in *Angèle* bv. zooveel nog voorkwamen en waar *Drievoudig Afscheid* eig. niet uit loskwam. Zet 'Annie' voort (een zuster van 'Jacques'?) en behoud dit fragment; vul het liever aan dan het te schrappen. Dat het 'proloog' heet is maar onzin; als je die titel verandert en het stukje schrapt waaruit alleen blijken moet dat J.F. *hierna* zijn boek gaat schrijven, is het een hoofdstuk als een ander. Het wandelen met A.M.-L. (vermoeden we), de herinneringen aan 'Annie', de heele sfeer èn de verhaaltrant, zijn van je beste. Eigenlijk zou ik verdomd graag het heele pak copy zien, waar J.F. uit gaat bestaan. Hoort 'naamloos en ongekend' daar ook bij? Kan je er niet Rudolf Snellen van maken? Het is zóóduidelijk jij zelf, dat het misschien aanbeveling verdient om van dit personage, dat jij bent, één

1. DP noemt achtereenvolgens: 'Proloog' of 'Annie' (een personage uit 'Proloog'), het begin van H. Marsman, *Zelfportret van J.F.* in *GN* 35 (1937) 3 (maart), p. 250-259 (Jacques Fontein is hieruit een personage); *Heden ik, morgen gij.* Amsterdam 1936 (Rudolf Snellen is één van de twee correspondenten); *De dood van Angèle Degroux.* Amsterdam 1933 (Charles de Blécourt is hieruit een personage); 'Drievoudig afscheid' in *Forum* 3 (1934) 8 (augustus), p. 766-778; Hans Klein, personage uit 'De twee vrienden'/'De vriend van mijn jeugd'; 'De bezoeker' in *De gids* 95 (1931) 7 (juli), p. 54-62 (ook in *De korte baan*, p. 109-118); 'Vera (Hedda)' (zie 872 n 2 en 3118 n 6); 'A.M.B.' in *Twintig Noord- en Zuid-Nederlandsche verhalen*, p. 101-116; en 'Drie autobiografische stukken' nl. 'Naamloos en ongekend' in *Forum* 2 (1933) 1 (januari), p. 54-56, 'Drijfzand' in *Forum* 2 (1933) 8 (augustus), p. 614-618 en 'Dichten over de dood' (zie 1206 n 4).

man te maken, die dan Rudolf Snellen heet, - een veel betere naam, volgens mij, dan Jacques Fontein en Hans Zoo-en-zoo. Eig. heb je van de jeugd en andere omstandigheden van dien R.S. niet veel verteld; we weten dat hij óók verzen schrijft en getrouwd is. Zelfs *De Bezoeker* zou een stuk van hem kunnen zijn. Balzac had zoo *zijn* personage, Tolstoï ook (prins Nechloedov). En je ontloopt het verwijt dat je maar één mensch kunt maken, want Charles de Blécourt, en zelfs de mannelijke personages uit *Hedda* (?) zijn toch anders. Ik vind deze R.S. in *A.M.B., De Bezoeker* en nu hier; die losse stukken als 'Naamloos etc.' zouden, lijkt mij van hier gezien, ook uitstekend erbij komen.

Dat is dat. Stuur geen complete *Groene's* meer; dit zeg ik nog eens. Ik ben absoluut klaar nu met mijn Multatuli, maar wee en verbitterd tegen Querido. Ik zou van hem af willen zijn, omdat hij zoo verdomd weinig royaal doet, tegen mij tenminste. Maar soedah, ik wacht op antwoord. Hartelijke groeten 2 × 2, je

E.

Heb je ooit *Pitié pour les Femmes* ontvangen, dat ik je zond? (Ik meen naar Brussel nog, a/h adres van Jan.)

3130. *Briefkaart aan J. Greshoff: Tjitjoeroeg, 6 maart 1937*

Tjitjoeroeg, 7 Maart.

Beste Jan, Daar kwam dan *Gr. Ned.*, met mij erin[1] als 'Geboren Kantha'! Het stuk is aardig, maar je had het, geloof ik, maar niet moeten

1. In *GN* 35 (1937) 2 (februari), p. 113-212 waren de volgende bijdragen opgenomen: H. Marsman, 'De poëzie van Hendrik de Vries'; S. Vestdijk, 'Homerus fecit' en 'Poëtisch maandbericht'; P. Geyl, 'Nederlandsch letterkundig leven 1688-1740'; A. van der Veen, 'Onder andere over brood en arbeid'; E. du Perron, 'Blocnote klein formaat' (*Vw* 5, p. 209-215 en 273-275); J. Romein, 'De Britse leeuw eet uit de hand'; G. Antonini, 'Alexander Sergejewitsch Puschkin'; en gedichten van H. de Vries, H. Bruning, E. van der Borch en J.C. Bloem; N. Rost schreef in de rubriek 'Kritische aanteekeningen'. In de rubriek 'Nederlandsch proza' behandelde Greshoff DP's *Blocnote klein formaat* en *Graffiti* en schreef ondermeer: 'Wij bezitten waarschijnlijk geen nijpender getuigenis van den nood èn heerlijkheid van het Geboren Kantha, den Buitenstaander uit hoofde van aanleg en ervaring.' (Kathā, Sanskriet voor: vertelling, fabel).

doen. Ik ben toch ook zooiets als ‘vast aan 't huis verbonden’, en van *Ducroo* heeft nooit een bespr. in *G.N.* gestaan, noch klein noch groot. Toch, veel dank! Waarom ik initialen zet en geen letters? Omdat, op de beroemdheden na, namen als Chiaromonte en Caffi toch niets zeggen, en als ik die in initialen zet en de Malrauxen in extenso, dan voel ik me als Last, overal pratend over ‘son ami Chide’. Ik las een *uitstekend* stuk van je in *Het Vad.* over De Groux.[2] *G.N.* keek ik al door; over het algemeen, veel qualiteit en toch wat saai, dit keer; ik weet niet waarom. Of ja, toch wel. De verzen van H. de Vries zijn ongetwijfeld *goed* en toch sta ik alleen maar wat doof en dicht, bij al die tamtam. Vestdijk is best, en toch pàkte dit verhaal met al die oudheidslieden me niet. Van der Veen heel goed, maar een beetje herhaling van de vorige keer (voor mijn gevoel ook *niet* beter, wel handiger). Hij moest een boekje maken (niet te groot) met deze stukken (ook de droom v/h klerkje)[3] en nog wat erbij. Ongetwijfeld talent! misschien wordt het nog eens onze Guilloux. De poëzie van v/d Borch ook ongetw. met qualiteit, maar dééd me ook niets. En waarvoor in Godsnaam dat volslagen mediocre en stompzinnigvervelende hoofdstuk uit een literatuurgeschiedboek van heer Geyl? Onbegrijpelijk vind ik dat. Het gewoonste essay is daar een kunstwerk naast en als het nu nog maar eenig belang had! Enfin, misschien is het voor de afwisseling bedoeld. Het nr. is tòch heel goed, vooral op peil (op Geyl na). Er staan erg veel fouten in mijn blocnote; M. is overwerkt, kan Henny het niet nazien?

Drukf: 1815 (Waterloo) is 1825 geworden; kol*hoze* moet z. Kol*khoze*, Besprizomi voor Besprizor*n*i, carrières met kl. c. voor Eugène Carrières! Dit laatste al heel gek.

3131. *Briefkaart aan G.O. Tissing: Tjitjoeroeg 6 maart 1937*

Tjitjoeroeg, 7 Maart.

Beste Adé,

Ik heb net een boek van 300 blzn. over Multatuli af - zeer aan te bevelen voor N.S.B.-ers, - dus ik voel er veel voor om bij je te

2. ‘De roman van een schilder, Henry de Groux' leven en werk’. In ‘Fransche letteren’. In *Het vaderland* van 31 januari 1937 (ocht).
3. Zie 2735 n 1.

komen. Kunnen Bep en het Alijntje mee, en eventueel een baboe? Hoe lang kunnen we dan blijven? Een week of 10 dagen? Schrijf me wanneer het je schikt (dus als dat andere bezoek achter den rug is), en hoe we daar komen? Moeten we met den trein tot Pekalongan zelf? en vandaar, hoe verder?

Schrijf omgaand, als het kan, dan maken we de boel hier klaar; want zelfs als we pas over 14 dagen zouden komen, is het dan wel zaak het hier vast op aan te sturen.

Zouden we van jou uit ook eens de hindoetempels op het Diëngplateau[1.] kunnen bezoeken, of is dat te ver en te moeilijk? Ook dit zou ik wel graag vooruit weten, met het oog op een voorafgaande 'studie'.

Nu, Dé, als we komen, dan de rest mondeling. Veel hartelijks, ook van Bep, een poot van je

E.

Is Ira bij je of moet ze later komen?

3132. *Aan C. de Hart*[1.]: *Tjitjoeroeg, 8 maart 1937*

Tjitjoeroeg 8 Maart 1937.

(Adres: E. du Perron, Pasir Djeding, Tjitjoeroeg, Java.)

Zeer geachte Heer,

Mag ik u een inlichting vragen, die voor mij van veel belang is? - Ik werk sinds 2 maanden aan een boek over Multatuli tot na Lebak. Nu kreeg ik hiervoor van den heer Guido Douwes Dekker te Bandoeng een dokument dat mij van het grootste belang lijkt; nl. de eerste lezing van den brief aan den G.G. Duymaer van Twist, in Lebak zelf nog, dus midden in het conflict, geschreven. Deze brief is van 9 April 1856, en D. Dekker ging ongeveer 15 April uit Lebak weg. De brief lijkt niet op dien in de *Havelaar* gepubliceerd (die er een uittreksel van kan zijn), noch op den *Brief aan den G.G. in ruste*, die in 1858 uit Brussel geschreven werd. De tekst, die de heer Guido

1. Op een hoogvlakte in het Diëng-gebergte in Midden-Java, bekend als vakantie-oord, liggen langs een oude pelgrimsweg ruïnes van Hindoe-Javaanse tempels.
1. C. de Hart (1880-1956) was van 1929 tot 1940 conservator van het Multatulimuseum en van 1940 tot 1941 voorzitter van de gelijknamige vereniging.

D.D. in handen had, was hem gegeven door zijn oudtante Mimi, d.w.z. de wed. Douwes Dekker-Hamminck Schepel. Het was op geelgeworden papier en in een klerkenhand; wschl. door een inlandschen klerk in Rangkasbetoeng overgeschreven, want op vele plaatsen had de man den tekst niet begrepen en er maar wat van gemaakt. Voor zoover ik weet, is deze brief nooit gepubliceerd. Maar in de geïll. editie van de *Havelaar*, door Meulenhoff uitgegeven,[2] staat voorin (bij de foto's en facsimilés) een foto van de eerste bladzij ervan, *in de hand van Dekker zelf*, met een paar kleine verschillen.

Ik kom u nu vragen: is u een afschrift, of publikatie, van dit dokument bekend? Of is het dokument zelf in uw bezit? heeft mevr. D.D.-H.Sch. het misschien aan het Multatulimuseum nagelaten? Het is voor mij natuurlijk van groot belang de beste tekst te publiceeren, en mijn afschrift naar het klerken-afschrift is niet veel meer waard als er een tekst bestaat van Dekker's hand zelf. Welk dokument ik precies bedoel weet u precies als u even die geïll. editie van *M. Hav*, opslaat; er staat onder 'ontwerp van den brief aan den G.G.D.v. Twist', en de eerste regel luidt: 'Ik verzoek Uwe Excellentie dezen brief te lezen met de aandacht die eene belangrijke zaak verdient'.

Mocht het dokument in uw bezit zijn, dan zoudt u mij ten zeerste verplichten met mij een afschrift ervan te bezorgen. Mag ik u dan vragen dit zoo spoedig mogelijk te willen laten doen? zoowel het afschrijven als het opzenden, want mijn boek is zoo goed als klaar. - Mocht u het dokument niet bezitten, zoudt u mij dan willen zeggen wat u ervan bekend is: waar het zich bevindt, tot wien ik mij zou kunnen wenden om een afschrift, dan wel of het reeds gepubliceerd werd, en waar?

Ik dank u bij voorbaat ten zeerste voor uw bereidwilligheid en de te nemen moeite.

Iets anders nu. Ruim een jaar geleden, vóór ik naar Indië vertrok, bezocht ik het Multatuli-museum. Ik zag toen in een vitrine 2 mij onbekende (en voor zoover ik weet ongepubl.) portretten van M., niet heel groot en blijkbaar denzelfden dag genomen; ongeveer zoo:

2. *Max Havelaar*, [...]. Uitgeg. naar den dr. van 1875, met alle door den schrijver later bijgevoegde noten, naar aanw. van M. Douwes Dekker-Hamminck Schepel. Ingel. door J. Prinsen J. Lz. Geïll. naar oorspr. afb. en portr. Amsterdam: Meulenhoff 1920.

dus bijna ten voeten uit, zittend; het eene met opgeheven hoofd, het andere met het hoofd op de borst.[3.]

Ik vroeg den conservator, die mij toen vergezelde,[4.] of het mogelijk was mij een afdruk te bezorgen van het linksche (met hoofd op de borst), waar ik nu een kruisje bij zet. Mij werd gezegd van ja. Ik hoorde er echter niets meer van. - Mag ik daar nu op terug komen? Indien het u mogelijk zou zijn die foto voor mij te laten overfotografeeren, zoudt u mij daar een zeer groot plezier mee doen. Zoowel de kosten van deze foto, als die van de eventueele copy van den brief, zijn natuurlijk voor mijn rekening. U kunt zich daaromtrent ook in verbinding stellen met mijn vriend Dr. Menno ter Braak, Kraaienlaan 36, Den Haag, indien dit makkelijker voor u zou zijn.[*]

Intusschen sluit ik hierbij een paar postbons in voor een voorloopig antwoord per luchtpost. Ik dank u nogmaals zeer en bij voorbaat. Als er iets is, wat ik hier voor u doen kan, ben ik daartoe vanzelfsprekend bereid. En mocht u gesteld zijn op een ex. van mijn boek, dan zal ik zorgen dat u dat onmiddellijk bij verschijning wordt toegezonden.

Geloof mij, zeer geachte Heer, met beleefde groeten, hoogachtend, uw dw.
EduPerron

3133 (993). *Aan M. ter Braak: Tjitjoeroeg, 8 maart 1937*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

3134. *Aan J. Greshoff: Tjitjoeroeg, 11 maart 1937*

Tjitjoeroeg 11 Maart '37.

Beste Jan,

3. Zie *Vw* 4, p. 668, nr. 11 en 12.
4. H. van der Bijl, de conservator van de Universiteits Bibliotheek van Amsterdam, waar het Multatuli-museum onder dak was gebracht.

* Ik schrijf hem gelijk hiermee over deze kwestie.

Ik weet niet goed wat er in dat *Waarom Indië*[1] staat, maar vooruit!

1. Zie 3101 n 1.

Het is zeker minder 'kompromettant' dan de rest, en het geld kan ik goed gebruiken. Is het nog mogelijk mij de proeven te zenden? Het ms. hoeft er niet bij, als even iemand vooraf na kan zien dat er geen regels uit gevallen zijn. Zooals ik je een paar dagen geleden (op een gewone briefkaart) schreef, was de laatste correctie heel slecht, en zelfs met nogal rare fouten, hoewel geen 'kantha'.

Houd het geld van dat stuk, d.w.z. geef het aan Jean de St. voor de kleeren van Gille (of om de kas aan te vullen). Simone schreef mij onlangs dat zij telkens *Gr. Ned.* moet aanschrijven; zij doet het wel niet zelf, zegt ze erbij, maar het is toch vervelend. Kan je haar niet iedere maand *meteen* geven wat ze van *G.N.* te verwachten heeft (jij kunt dat precies vooruit weten) en het geld aan jou laten zenden? Dan is dàt afgeloopen.

Je zou me met één ding ook plezier doen (als dat nog niet in Maart gebeurd is, misschien), nl. met mijn novelle *E poi muori*[2] in April te zetten, althans vóór *Waarom Indië* (dat net zoo goed in Juni verschijnen kan, wat mij aangaat), omdat dit laatste eig. ook weer geordende blocnotes zijn en het misschien wel gewenscht wordt dat men eens wat anders van me ziet.

Wat die posthistorie met Menno betreft,[3] het is dwaasheid van hem om zich dat aan te trekken, omdat ik werkelijk geen ziertje wrok tegen hem heb, - of had. Ik heb hem alleen willen laten voelen wàt ermee 'los' kan worden gemaakt[*] Die verklaringen van hooggeplaatste en andere ambtenaren zijn voor mij van niet *veel* waarde, omdat, wanneer *zij* zeggen dat er 1% kans op is, er 50, of zeg 25% kans is. D.D. vertelde mij dat de Indische Partij hier vroeger werkte met soortgelijke contrôle door post- en andere ambtenaren; waarom zou de N.S.B. er te goed voor zijn? Bovendien, aangenomen dat iemand naar een bankje gezocht heeft, zooals M. veronderstelt, dan was mijn brief zóóhelder, dat hij er dat bankje mee is kunnen gaan verdienen, als hij maar hollandsch (of 'vlaamsch') lezen kon! Enfin... Wat mij zoo verwonderde is: dat M. een zoo dikke brief (opvallend dus al) ongerecommandeerd verzond, *terwijl ik hem gevraagd had dien brief te verscheuren.* Als je dan toch al niet doet wat een vriend je vraagt (daar kan ik nog in komen), neem dàn tenminste een minimum van

2. Zie 210 n 2, 2687 n 3 en 2891 n 3.
3. Zie 3117 n 1.
* Dit vooral omdat Indië voor hem zoo weinig reëel scheen te zijn. Ik kan me dat ook wel voorstellen.

voorzorgsmaatregelen! - Maar nogmaals, ik praat er nu lang over, maar denk er maar niet meer aan. Als er gevolgen van komen, zullen we 't *misschien* nog wel merken. Zeker is dat allerminst.

Ik hoop dat je prettig zult hebben uitgerust in het cultuurbeschermende hoofddeel van the British Empire, als deze je bereikt; of in ruste bent = voor jezelf werkt; leest, dicht of romanciert. Het laatste zou mij doen juichen.

Mijn stuk van Lebak trok ook hier zeer de aandacht. Tant mieux, vooral met het oog op mijn lijvig boekdeel. Ik verzeker je dat het een boek zal zijn tegelijk om 'op te slaan' en om de 1e maal te verslinden. Al staat er betrekkelijk weinig van mezelf in; of liever: *juist daardoor* (in dit geval). Maar Querido is een lamstraal, en verdient het, uitgever van Den Doolaard te zijn. Wanneer vind ik *mijn* Funke?[4.]

Ik ga voor je maken: 1o stuk over *Boven-Digoel*; 2o over de herinneringen van den ex-regent Djajadiningrat (maar dit maak ik misschien voor *Het Vad.*); 3o een goed en lang stuk (het is op het oogenblik mijn specialiteit!) over Julius Pée (het boek is er tot op heden nog niet); 4o een stuk over Godée Molsbergen, *Tijdens de O.I.C.* Dus 3 of 4 stukken.[5.] Ik hoop binnenkort weer eens een verhaal te kunnen afleveren, of mijn poeëm,[6.] dat zoo wreed werd afgebroken. Bep zal zien binnenkort ook wat te zenden; *zij* wordt door het moederschap en de ménage belet om letteren te produceeren.

Ik schrijf je beter, maar wou zoo zoetjesaan weer eens wat uitvoerigers van 'ulieden' vernemen! Veel liefs van huis tot huis, een hand van steeds je

*kantha*E.

P.S. - Je stuk over mijn blocnotes was best, al begrijp ik werkelijk niet wat de menschen bedoelen als ze me 1o een poseur, en 2o zoo kinderlijk ijdel noemen. Jij geeft dat toe, al is het dan om er achteraf deugden in te ontdekken; je zegt zelfs dat ik het 'op tal van plaatsen' ben. Dan moet ik als auteur anders zijn dan in het gewone leven, waarin poseeren en zelfs ijdel-zijn toch niet bepaald mijn fort is, dacht ik. Maar het gekste is misschien nog dat er nu in *G.N.* wèl een

4. G.L. Funke (1836-1865), uitgever en vriend van Multatuli. Zie 3206 n 17 en G.L. Funke en Multatuli, *Briefwisseling.* Uitgeg. door G.L. Funke [jr.]. Amsterdam 1947.
5. Zie 3088 n 5, 3097 n 2, 3126 n 2, n 3, n 4 en n 6.
6. Zie 3101 n 5.

stuk over de blocnotes (die bijna spécialité de la maison geworden zijn!) en niet over *Ducroo* gestaan heeft.

Ik zwem alweer een beetje beter! Ben verder mank van het opgevouwen schrijven!

3135. *Aan J. Greshoff: Tjitjoeroeg, 12 maart 1937*

Tjitjoeroeg, 12 Maart '37.

Beste Jan,

Eergisteren, meen ik, schreef ik je, - maar het kan, voor jou, één luchtpostdienst meer schelen (een week misschien). Ik schreef je over *Waarom Indië* en antwoordde ook op die briefkwestie waar Menno zoo mee in zat. Welnu, ik hoor hier nu - verdere details moet ik nog 'gaan halen', omdat het briefgeheim hier dus niet meer bestaat - dat die verloren brief terecht is; precies daar waar ik dacht. Ik heb nu het gevoel dat ik meegewerkt heb aan een smeerlapperij die op zichzelf al mooi genoeg was, dat ik iemand half en half heb 'aangebracht', want Menno *precies* schrijvende hoe ik ertegenover stond, heb ik natuurlijk ook al mijn reserves geformuleerd, die voor *mij* nu als 'verzachtend' kunnen gelden, maar voor den ander niet dan bezwarend kunnen zijn. En het complot, als men het zoo noemen wil, is toch geheel van *mij* uitgegaan! Overigens, en wat de heer Van Royen (of wie was die hooggepl ambtenaar?)[1] je ook kan hebben gezegd, het is altijd prettiger te weten waar je aan toe bent; blijkbaar dus ook in Holland, tegenwoordig. Hier in Indië schijnt een speciale dienst te bestaan voor 'verdachte correspondentie', met alle openstoom-machines en andere perfectionnementen. Je weet nu dus, en kunt M. ook zeggen (met de noodige tact, want hem schrijf ik ditmaal niet), dat de *mijne* daar voortaan ook toe behoort. Tenminste, hoogstwaarschijnlijk. Teeken dus voortaan alles aan wat je van eenig belang acht, en denk er altijd aan dat de neus van de een of andere pallurk je letteren kan beruiken, want al komen de brieven terecht, dat zegt niet dat ze niet gelezen worden. Ook voor M. lijkt de waarschuwing me niet overbodig: blijkbaar wordt hij dus ook af en toe aan een steekproef onderworpen. Het kwam nooit voor, zei

1. J.F. van Royen (1878-1942), algemeen-secretaris en esthetisch adviseur bij de P.T.T., typograaf, drukker van o.a. de bibliofiele series 'De Zilverdistel' en de 'Kunera Pers,' vriend van Greshoff.

hij, dat brieven wegraakten. Neen, want men kan ze lezen en doorzenden, als ze *niet* van belang zijn. Ditmaal vond men het belang blijkbaar wel groot genoeg, en zie, de brief verdween. Dat zoo'n brief zóomaar zou verdwijnen en 'nergens blijven' is toch wel een stoute veronderstelling van jullie!

Ik ben misselijk van deze bemoeienis van het klabakkarium, gegeven dat ik me niet voel als de roover Sakam, maar als nòg een soortement fatsoenlijk nederlandsch burger. Als ik precieser details heb, zal ik je die ook schrijven, hoewel ik daarvoor een speciale manier zal moeten bedenken. Dont acte.

Nu dit, *onze* zaken! Stuur mij alsjeblief, zoo spoedig mogelijk, de Multatuli bloemlezing van S. van Praag, uitgeverij 'Pegasus', met inleiding van godbetert Anna van Gogh-Kaulbach![2.] Ik zal dan één groot artikel maken van Pée en dat tesamen, met verdere consideratiën over Mult die ik al klaar heb liggen. Kan je me ook het huldespel (!) *Multatuli herdacht* bezorgen van den grooten dichter Beversluis?[3.] daar kan dan ook nog wat van gezegd worden in één moeite door. Er *is* toch geen land van erger couillons denkbaar, voor sommige dingen, dan Groot Polderland. Dirk Coster is lang de gekste niet van de Mul-vereerderen die aan het woord zijn geweest! Ik heb in ieder geval dien Van Praag (dien ik vroeger alleremotievolst bedankt heb omdat hij aan mij gedacht had) een briefje gestuurd[4.] om hem te zeggen dat alles een volslagen misverstand moet zijn geweest (tu parles!) en dat zijn keuze van nu mij niet alleen imbeciel lijkt, maar een grove en domme beleediging voor Multatuli, hoewel Melati van Java[5.] als inleidster nòg erger had kunnen zijn. Hij zal er wel niets van begrijpen, dit verhaal-ondernemertje, maar het is dan in ieder geval van mijn hart af. En over die inleiding kan hij dan later het noodige lezen, tenzij die onverwachts prachtig blijkt te zijn, als-wanneer ik natuurlijk zal getuigen van mijn balkende verbijstering in hallelujahs.

2. Multatuli, *Bloemlezing.* Samengest, door S. van Praag. Ingel. door A. van Gogh-Kaulbach. Geïll. door J.J. Voskuil. Amsterdam: Pegasus 1937. DP hierover, 'De beteekenis van Multatuli'. In *Bataviaasch nieuwsblad* van 27 oktober 1937; ook als 'Verdere herdenking'. In E. du Perron, *Multatuli, Tweede pleidooi*, p. 22-28 (*Vw* 4, p. 461-465).
3. Niet achterhaald. DP heeft hierover ook met geschreven.
4. Niet teruggevonden.
5. Pseudoniem van N.M.C. Sloot (1853-1927), schrijfster van Indische romans voor meisjes en volwassenen.

In *Het Vad.* las ik vandaag een verrukkelijk stukje herinneringen van Arthur: over de Grammar School.[6.] Ik heb het uitgeknipt en in mijn ex. van *Fratilamur* gelegd, want het is eig. net zoo poëtisch. Arthur moest een boek schrijven met 'Wahrheit und Dichtung' uit zijn jeugd, bestaande uit stukken als *Fratilamur* en deze *Grammar School* dooreen, of anders gewoon zijn herinneringen met *Fratilamur* als inleiding. Het zou zijn heerlijkste werk kunnen worden.

Nu, later prettiger. Ik schrijf M. expres niet (ik begrijp dat hij het ook flink vervelend vindt), maar de zaak *zit* me dwars. Ik heb het toch al niet zoo erg gesmeerd in het 'praktische leven'. We zullen sluitzegels moeten koopen van schuurpapier met kastenmakerslijm erop!

Hartelijk steeds je

E.

P.S. - Bep laat zeggen dat je misschien een stukje van haar doorgestuurd krijgt van Vic van Vriesland over Benda's *Jeunesse d'un Clerc*, als dat 'dubbel' zou blijken te zijn voor de *N.R.C.* kan je 't dan toch niet in *G.N.* onderbrengen? Maar ze wil er alleen maar 'E. de R.' onder hebben. Het is een lastig vrouwmensch! En ze heeft er nog wel héél hard aan gewerkt, want met een door de warmte halfgesmolten brein: de eerste warme(re) dagen zijn er nu. Mocht het absoluut niet in *G.N.* kunnen, weet je dan iets anders?[7.] Heeft *De Groene* er al iets over gehad?

Nogmaals: ik hoop dat je verkwikt uit Engeland's korenwal terugkeert! Veel liefs ook aan Atie.

3136. *Briefkaart aan G.M.G. Douwes Dekker: Tjitjoeroeg, 12 maart 1937*

Tjitjoeroeg, 12 Maart '37.

Geachte Heer Douwes Dekker,

Dank voor de gezonden deeltjes.[1.] Het is precies wat ik bedoelde. Deze M[ij] van Goede en Goedkope Lectuur (die wat het tweede punt

6. 'De Grammar School, En een Hollandsche "foreign master"'. In *Het vaderland* van 14 februari 1937 (ocht).
7. Elisabeth de Roos in de rubriek 'Fransche Letteren'. In *NRC* van 2 april 1937 (av.).
1. Zie 3127 n 5.

betreft heelemaal niet meer aan haar naam beantwoordt - en wat het 1e punt betreft minder dan half) noemen wij in de wandeling W.B., omdat die W.B. de voornaamste serie is van haar uitgaven, en heelemaal in hetzelfde formaat. Ik denk de 20e in Bdg. te komen en zou u dan wel even willen zien, maar de 21e ga ik alweer verder. Mocht het niet gaan (ik zou bovendien maar een halfuur of zoo kunnen, 's avonds) dan later maar eens. Ik zal de boeken dan bij uw broer laten. Bij gelegenheid zou ik nog wel graag van u te leen hebben: dat *Gids*-nr. van de Mult.-herdenking van 1910, om niets verwaarloosd te hebben.[2] Kennen doe ik het wel, maar ik zou het nog wel eens rustig willen doorkijken. Heeft uw broer u mijn *Vaderland*-art. gegeven? Anders stuur ik een ex., zoodra ik er meerdere heb; ik kreeg tot dusver maar 1 ex. per luchtpost. - Met vriendelijke groeten, gaarne uw dw.

EduPerron

3137. *Aan G.O. Tissing: Tjitjoeroeg 12 maart 1937*

Tjitjoeroeg, 12 Maart.

Beste Adé,

Goed: als je niets meer van mij hoort, komen we den 20en op Bandoeng. We logeeren dan bij D.D., Lembang paal 4½, je kent het huis nu. De volgende dag, 21, gaan we dus met jou verder. De baboe gaat *niet* mee, dus alleen wij drieën.

Kom je de 20e 's avonds even bij D.D.? We zijn daar wschl. den helen avond. Mocht het niet doorgaan, en mochten wij elders - bij Erna misschien - logeeren, dan schrijf ik nog.

Ik breng weer wat lectuur voor je, maar zou willen dat *jij* een boek van me overnam, dat mij te duur is (altijd als je bij kas bent!), nl. de *Barrack Room Ballads* van Kipling, dat f 3.50 moet kosten, maar dat ik nog steeds niet betaald heb - bij Visser op Bandoeng.

Verder zou D.D. erg graag bezitten: die *Pararaton* (Ken Arok),[1] die ik jou gaf. Hij heeft er, voor het werk wat hij doet, jav. gesch, meer aan dan jij; dus als je het boek al bij je mocht hebben, *neem het dan voor hem mee.* Of is alles nog op Rantjasoeni? In dat geval kan je 't hem misschien later nog eens opzenden.

2. *De gids* 74 (1910) 5 (mei).
1. Zie 2858 n 3.

Debrot schreef me dat hij ditmaal ècht de *Negerin* liet zenden. Die is dus terecht. Maar Greshoff moet je ook nog zijn complete gedichten zenden. Kreeg je die niet?

Ik heb je hoopen te vertellen, aardige en onaardige dingen; ben ook *zeer* verlangendje terug te zien. Vergeet niet dat je de eenige *complete* vriend ben die we in dit land hebben.

Je E.

3138 (995). *Aan M. ter Braak: Tjitjoeroeg 16 en 17 maart 1937*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

3139. *Briefkaart aan G.M.G. Douwes Dekker: Tjitjoeroeg, 16 maart 1937*

Tjitjoeroeg, 16 Maart.

Geachte Heer Douwes Dekker,

Kunt u mij omgaand even per briefkaart melden of dat portret van Mult. met puntbaardje, dat u hebt, inderdaad geen jeugdportret is?[1] Wie is de fotograaf ervan? (dat staat er wschl. toch achterop) Is het misschien in Brussel gemaakt in 1860? Of staat er geen jaartal bij?

U weet wat ik bedoel? Het portret dat met het andere (dat voor mij overgefotografeerd werd) in een enveloppe zat, en waarop uw vader (?) den naam geschreven heeft. Ik vind dit portret erg curieus, omdat het niets lijkt op de andere. M. beklaagt zich in 1860 over een in Brussel gemaakt portret waar hij zichzelf 15 jaar te jong op vindt. Mimi denkt dat ze vernietigd werden. Maar is het *dit* niet? M. wilde het publiceeren (of uitstallen) als het portret van Havelaar en er een ander portr. bij doen als Sjaalman.

Dank en met vr. groeten, uw

EduP.

Bezit u misschien *Een Huwelijk in Indië* van Mina Kruseman? Dat zou ik event. graag lezen. Of de memoires?[2]

1. Zie *Vw* 4, p. 665, nr. 2. Zie ook 3127 n 1.
2. Mina Kruseman (1839-1922), schrijfster, actrice (speelde koningin Louise in de eerste opvoeringen van Multatuli's *Vorstenschool*) en feministe, publiceerde o.a. *Een huwelijk in Indië.* Den Haag 1873; en *Mijn leven.* Dordrecht 1877. 3 dln.

3140. *Aan R.A.J. van Lier: Tjitjoeroeg 16 maart 1937*

Tjitjoeroeg, 16 Maart '37.

Beste Rudie,

Zou je zoo goed willen zijn dezen brief[1] zoo gauw mogelijk te bezorgen (*niet* doorzenden, maar in persoon afgeven) aan Ter Braak? Er is iets zeer onaangenaams met onze corr. gebeurd, waardoor ik - vóór ik zekerheid heb of ik niet alles te zwart zie; op het oogenblik lijkt het er eerder op, dat die zekerheid tegengesteld zal zijn - niet gerust meer ben op de gewone manier. Tenminste, als er 'iets in staat'.

Je zult met Freddy samen een brief[2] ontvangen - of al ontvangen hebben? - waarin ik jullie medewerking vraag voor koloniale belletrie. Een boek dat ééns moet 'ontstaan'.

Mijn boek over Multatuli is *af*; op één dokument na, waar ik nog zekerheid over moet hebben van het Mult.-museum, waarnaar ik geschreven heb. Maar Querido is 'chiche' en hangt me de keel uit. Ik ben hier al op zoek naar een anderen uitgever (Kolff misschien) en zou al méér in deze richting gedaan hebben, als ik fatsoenshalve niet moest afwachten wat Q. weer antwoordt op mijn laatsten brief Je zult mijn boek over M. verslinden, denk ik, al is het voor 90% Multatuli en absoluut niet 'ik'. Of juist *daarom*; maar ik weet wat jullie zouden kùnnen zeggen! Van Eyck zou dit boek gemaakt kunnen hebben, - d.w.z. dat zou hij precies *niet* hebben gekund. Maar wacht af! Mult. is hier mijn verkwikking, mijn troost en mijn alles.

Hart. groeten van je

E.

3141. *Aan H. Mayer: Tjitjoeroeg, 16 maart 1937*

Tjitjoeroeg, 16 Maart '37.

Beste Henri,

Veel dank voor je uitvoerige inlichtingen. Dus Kips leeft nog, hoewel in staat van fossiel, en Kock is gecrepeerd?[1] Ik neem er nota van, hoewel mijn boek over Mult, af is (een boek van ± 250 blzn,

1. 3138 (995).
2. 3128.
1. Zie 3106 n 2.

300 misschien wel - in druk). Ik zoek er een uitgever voor, als Querido niet wil. Ik heb Kock er uitvoerig ingezet, niet zoozeer als Kock, maar als standaarduitgaaf van ambtenarenverdwazing, een soort Slijmering II. Mijn boek gaat maar tot na Lebak, maar ik geloof dat het zeer boeiend is, en het *allercompleetste* over M. tot dien tijd (1857). Als het succes heeft, maak ik een tweede deel over 'Multatuli den schrijver'.

Het gaat hier betrekkelijk goed, we mogen niet klagen, al wennen we maar langzaam.

Stuur mij Colenbrander, ingen. voor fl. 12 (porto vrij). Stuur ook maar *St. Just*,[2.] voor een riks. Liefst ook franco.

Wat het boek van Boeke over biologie betreft, mijn vrouw gaat morgen op het Bat. Gen. kijken of ze 't daar soms hebben. Ik schrijf het dus morgen erbij wat het zijn zal, koopen of niet.

Tjitjoeroeg ligt niet zoo erg hoog, hoor. Maar het heeft eig. een beter klimaat dan Bandoeng. Het is er koel genoeg en minder vochtig. Bdg. kan heel drukkend zijn en broeierig van de vocht; die z.g. gezondheid ervan is maar *half* waar. Er zijn hoopen menschen hier, die beter te Batavia aarden dan te Bandoeng.

Hartelijke groeten van je

E.

P.S. Het boek van Boeke is er (*Afstamm. van den Mensch*, W.B. 1914), dus niet noodig. Is er niets *nieuwers*?[3.]

P.S. Bernet Kempers ken ik al, ja.[4.] Hij was zelfs al eens hier. Een zéér geschikt iemand.

Ik heb mij zeer geamuseerd, gisteren, met een verslag van een 'gericht' dat de 'oude meester' Robbers over de jongeren gehouden heeft,[5.] in een soortement nutslezing, en waarin hij vooral 'scherpe

2. Mogelijk H. Th. Colenbrander, *Koloniale geschiedenis.* 's Gravenhage 1925-1926. 3 dln. (zie 3177); en Em. Aegerter, *La vie de Saint-Just.* Paris 1928.
3. J. Boeke, *Algemeene biologie.* 2e dr. Amsterdam 1935.
4. Zie 3104 n 1.
5. Herman Robbers hield op 22 februari 1937 voor het letterkundig genootschap 'Oefening kweekt kennis' te Den Haag een lezing over 'Nieuwere en nieuwste proza-literatuur'. Volgens het uitvoerige verslag in *Het vaderland* van 23 februari 1937 (ocht.) had Robbers gezegd, dat de jongeren 'nuchter en zakelijk, vaak cynisch wreed' waren.

kritiek' op mij geoefend heeft, naar het schijnt. Ik scheld zoo arrogant en brutaal, terwijl Menno, hoewel ook allesbehalve recommandabel, tenminste in het nette blijft. Je weet niet hoe *lief* ik zooiets eig. vind van dat oude schapenkind. En één ding zal in Holland blijven gelden totter eeuwigheid: dat halfzachtheid + provincialisme daar vereerd moet worden als 'warm gevoel'. Hier ook overigens - daar hebben we de ethische richting[6] aan te danken, en de lieve briefjes in hollandsch-halfzachtheidsstijl van raden adjeng Kartini[7]; en de poëzie van Soeroto, en nog veel meer. Maar de N.S.B.-prollen zijn *erger*.[8]

Nogmaals gegroet.

3142. *Aan J. Greshoff: Proempang, 25 maart 1937*

Ond. Proempang, bij Pekalongan (wij zijn hier voor tien dagen bij Adé Tissing).

Beste Jan,

Een paar dagen geleden je 3e briefkaart, tegelijk met den brief van Atie. Ik antwoord eerst op de briefkaart:

1. Als de naam van die heer Saks[1] inderdaad zooveel 'grooter' is dan de mijne, dan staat mijn zaak wel hopeloos. Inderdaad verwacht ik er dan ook *niets* meer van. Geef je dus geen verdere moeite bij welke uitgever ook; het zou immers voor niets zijn?
2. Als het Mult.-boek van Saks uitkomt: het is een door-en-door schijnheilige, ongenereuze studie over *Lebak*, volmaakt noodeloos na al het vuile werk van den Jhr. de Kock, dat in 1926 werd gebundeld, na van 1911-1913 in *de Tijdspiegel* te hebben gestaan, en Saks' werk heeft in 1927 in *Gr. Ned.* gestaan, zoodat de data op zichzelf al alles zeggen, - stuur mij dat vooral. Het komt dan ook in mijn

6. Zie 3102 n 1.
7. Raden Adjeng Kartini, *Door duisternis tot licht.* Semarang 1911.
8. Dubbel onderstreept.
1. P. Wiedijk (ps. J. Saks, 1867-1938), marxistisch historicus en essayist; was van 1902-1913 redactiesecretaris van *De nieuwe tijd*; schreef artikelen over figuren als Busken Huet en Multatuli. Zie ook F. de Jong, *J. Saks, Literator en marxist*, [etc.]. Amsterdam 1954. Van hem verscheen *Eduard Douwes Dekker, Zijn jeugd en Indische jaren.* Rotterdam 1937.340 blzn. De opstellen in dit boek waren eerder gepubliceerd in *GN* 17 (1919), 18 (1920), 20 (1922), 23 (1925), 25 (1927) en 35 (1937).

Mult.-artikel voor *Gr. Ned.* dus: Mult.-bloeml. Pegasus met inl. v.A.v. Gogh-K., Julius Pée, Saks, en misschien Beversluis. Het zal een boeiend artikel worden![2] Deze door de Kadt en blijkbaar door jou zoo bewonderde Saks is een nare man, een soort sous-Busken Huet, die hij op dezelfde hypocriete, quasi-objectief-historische manier tot in zijn patserigheden of kleinzieligheden, bewondert. Maar dat hij zoo ontzettend veel bekender is dan ik, wist ik niet. Sterker, ik ben zoo vrij het met kracht te betwijfelen. *Als* die Saks ooit zooveel naam heeft gehad, is die nu vrijwel vergeten - en behalve De Kadt en jou heb ik er mijn leven lang nooit een kip over hooren gewagen[*]

3. Stuur *Scheepsjournaal* terug. Ik wist niet dat het zóóslecht was. Ik zal het overlezen en misschien fragmenten eruit gebruiken, elders. Maar echt boos - wat jij wilt - kan het uiteraard niet zijn; deze lieden zijn op *deze* manier walgelijk, daar kan je je toch niet boos op maken? Dat zou hyper-belachelijk geweest zijn. Ik dacht ook dat de toon, de beteekenis, de details niet precies leken op Justus van Maurik. Maar je hebt die folio-blzn. in ms. misschien gelezen tusschen de bedrijven door - ik weet van jou dat je toch altijd geërgerd bent als je mss. moet lezen - en je er in je oordeel gauwer van afgemaakt, d.w.z. je gauwer ertegen schrap gezet dan Menno en Henny, waarmee ik niet zeggen wil dat het heel journaal goed is. Blijkbaar is 't een gevaarlijk experiment geweest: Maar als jullie je zoo ergeren aan 30 of 40 blzn. lectuur, denk dan eens wat 30 dagen tusschen dit vee voor mij geweest is! Dàt weet je dan, juist doordat het niet mooi geworden is.

Nu de brief. Op het voorstel om Simone te laten waaien, kan ik pas ingaan als ik zelf compleet in de kampoeng terecht ben geraakt. Ik heb haar *beloofd* haar niet te zullen ‘verlaten’; ze kan *niet* voor zichzelf zorgen (tenzij ze nog eens trouwt); ze heeft absoluut vertrouwen in mij gehad, toen ik wilde scheiden, anders had ze me die scheiding flink lastig kunnen maken, en om dit laatste alleen zou ik haar al niet achteraf laten waaien, voor het absoluut noodig is. Bovendien: de f 20 's maands die ik haar geef, stellen haar in staat een ‘eigen dak’ te betalen, waar Gille, als hij overkomt, ook van profiteert. Ver-

2. Zie 3126 n 6, 3135 n 2 en 3. Over Saks heeft DP geschreven in *Multatuli, Tweede pleidooi*, p. 31-80 (grotendeels niet in *Vw*).

* De heer De Kadt vond Saks immers zooveel ‘scherpzinniger’ dan Menno? Dit is een karakteristieke prollenopinie: Saks *is* ‘scherpzinnig’, maar als een gediplomeerd boekhouder.

liest ze dat, - want wat ze kan is alleen: dienen, zoodat ze in een meidenkamertje bij menschen zou moeten, - dan zou Gille haar *daar* moeten opzoeken, wat mij niet in zijn belang lijkt. Het is dus *ook poor Gille* dat ik door wou gaan haar althans die f 20 's maands te geven.

Ik zal je nu begin April f 50. sturen. Van Menno is mijn heele honorarium voor *Lebak*[3.] (± f 35?) naar het dépot bij Jean de St. gegaan, als aan mijn verzoek voldaan is. De opbrengst van *Waarom Indië*,[4.] als dat in *G.N.* gestaan heeft, kan ook weer naar het dépot. Verder zal ik zien; wschl. zal ik ook hier binnenkort wat verdienen (ik schreef hierover juist een lange brief aan M.,[5.] dien hij je wel zenden zal). Maar ga dus *vooral* door met de opbrengst van *Blocnote* aan S. te geven, en laat Jean die bijvullen op de afgesproken manier. Er moet toch nog ièts in het 'dépot' zijn? Zooniet, vraag J. de S. het mij voor te schieten. Bep schrijft aan de Bank in Den Haag om J. de S. f 50 te sturen; begin, uiterlijk half April heeft hij het. Dan is voorloopig de zaak toch weer gered?

Ik hoop je de volgende keer betere dingen te kunnen schrijven. Misschien dat alles me dan ook meer toelacht.

Hartelijke groeten, ook aan Atie van ons tweeën, een hand van je

E.

[Wat volgt is niet bedoeld als 'ruzie', want ik weet dat je het *druk* hebt en als je me dat voorhield had ik er direct vreê mee. Maar er is iets in je brief dat mij hindert en ik wil dit niet weghuichelen.][6.]

P.S. Het puzzelt me werkelijk een beetje wat er in je omgaat als je mij zoo 'neerzettend' voorhoudt dat Saks een zooveel 'grooter naam heeft op essayistisch en litt. hist. gebied' dan ik. Geloof je dit zelf? Dan ben je toch, onder een schijn van wegwijsheid, ongepermitteerd naief Neem eens de proef en vraag eens aan 20 menschen die je ziet, wie bekender is *op dit oogenblik*, Saks of ik. (Je kunt dit vervangen door: Saks of Henny, Saks of Menno, Saks of jijzelf.) Dat het bij mij gekwetste ijdelheid is om die grootere naam moet je, hoewel je blijkens je stuk in *G.N.* van mijn ijdelheid overtuigd bent, toch niet gelooven. Het is tè makkelijk, want ik ben bv. om den-dood niet gekwetst als je mij de grootere naam voorhoudt van den essayist

3. Zie 3100 n 9.
4. Zie 3101 n 1.
5. 3138 (995) met name *Bw TB-DP* 4, p. 111-112.
6. Op het origineel staat er slechts één grote teksthaak in de voormarge.

Casimir,[7] die grooter is dan de namen van Menno-jij-en ik bij elkaar, inderdaad. Ik ben alleen maar onaangenaam getroffen door het soort plezier en de quasi-beterweterij waarmee je mij zooiets toevoegt; zoo in den toon van: God, mannetje, verbeeld je maar niets. Ik geloof, in alle deemoed, dat de namen van Menno en van mij *momenteel* in Holland de beste 'mogelijkheden' bieden, in verband met dien van Multatuli. Of overigens die naam *speciaal* gevestigd is op 'essayistisch of litterair-historisch gebied', of door ander werk op litterair gebied, is volmaakt bijzaak. Maar *zelfs* op essayistisch gebied geloof ik bekender te zijn - in 1937 - dan de groote essayist Saks. Dit niet uit ijdelheid, maar uit zuiver objectieve overwegingen. Maar tenslotte, dàt bedoelde ik niet (want ik dacht aan den heelen Saks niet) toen ik je schreef: is er in Holland dan geen belangstelling voor een boek over Multatuli door mij? Ik dacht aan de mogelijkheden in Frankrijk, waar iedere leeraar een boek over Victor Hugo gedrukt kan krijgen, de stomste 'vie romancée' en het 780e boek over dezen Hugo, die mij als onderwerp ook al niets 'nieuwer' lijkt dan Multatuli. - En kortom: vanwaar je onwil, of je geprikkeldheid? Is het de drukte? Zeg dàt dan. Maar doe er verder werkelijk geen moeite voor, want het spijt me nu dat ik je hiermee heb lastig gevallen. En een zaak wordt nooit zóógewonnen; dus ik *stel me er niets van voor*, zooals je me aanraadt.

II

Ik zal deze kant ook nog vullen, omdat deze brief anders wel erg vol staat met die eene kwestie. En eerst: ik schreef dat ik je begin April f 50 zou zenden en dat Bep de bank zou schrijven f 50 aan Jean de S. te zenden, maar dit is natuurlijk hetzelfde. Terwijl ik je schreef, opperde Bep de bedenking dat het via de bank sneller zou gaan, en daar het 'dépot' bij J. de S. is, gaat het dan maar direct daarheen. Gelijk hiermee gaat er dus een vliegpostbrief van Bep naar de bank. Alleen, wij kennen *hier*[8] geen van beiden het nieuwe adres van J. de S. uit 't hoofd (mijn adresboekje ligt in Tjitjoeroeg), dus wij sturen dat geld dan maar naar de 122 avenue Longchamp. Bel Jean even op om hem te waarschuwen dat het daar komt.

7. Prof. dr. R. Casimir (1877-1957), sinds 1918 hoogleraar in de Algemene Pedagogie, was columnist in *De telegraaf*.
8. Dubbel onderstreept.

Zoo lang Simone niet hertrouwt en zoolang Gille zelf nog niet genoeg verdient om zijn moeder bij te staan, als *ik* er niet 'sterk' genoeg voor ben, dus nog ± 10 jaar of zoo, wil ik tot het uiterste toe S. met dat beetje steunen. Ook zoolang mijn schoonzuster het schoolgeld betaalt. Het is *een* rotzooi, maar een ander (S. in dit geval) voor wie die f 20 *heel véél* is, en ook moreel zoo'n verschil maakt, opofferen om het zelf iets prettiger te krijgen, gaat me niet af. Als ik werkelijk totaal gekelderd zal zijn, ja, dan heb ik de troost dat ik er ook werkelijk niets aan doen kan; dan moet ieder maar op eigen houtje krepeeren, inderdaad. Maar wie weet, misschien is er spoedig uitkomst. Hiervoor moet je den brief aan Menno lezen, dien ik nu een kleine week geleden door tusschenkomst van den 'forumneger' verzond. Vraag hem of hij dien ontving (of misschien las je hem nu al). Ik zit hier nog zoo 'aan den aanvang van alle dingen' - anderzijds moet ik werkelijk misschien 10, 15, 20 jaar hier zitten (en Bep? en Alain?) om het zoo'n beetje te kunnen bolwerken? En als ambtenaar? Ik maak op 't oogenblik een goede kans - tenzij die befaamde brief wordt opgediept en tegen mij uitgespeeld; dan zal 't wel meteen *mis* zijn. En moet ik ambtenaar worden, als dit in zich houdt dat ik dan ook allerlei dingen niet meer mag schrijven? Ook op *dit* terrein: mijn verhouding tot Indië en indische toestanden van nu, sta ik 'aan den aanvang van alle dingen'. Een tijdje geleden las ik in *Gr. Ned.* (hetzelfde deel waarin *Lebak* van Saks) oude verzen van jou; uit 1927, dus *Confetti*,[9] en kreeg opeens een krachtig heimwee naar Brussel en de boulevard Aug. Revers van dien tijd. Maar ach, *de* kamer van toen is toch al veranderd; ook dàt is al 'voorbijgegaan'. Als ik ooit in Europa terugkom, als wij elkaar terugzien, zijn wij volslagen *zuur* en *oud.* Beter dus maar niet??

3143 (996). *Aan M. ter Braak: Proempang, 25 maart 1937*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

3144. *Aan J. Greshoff: Proempang 27 maart 1937*

Ond. Proempang, 27 Maart '37.

B J. - Daarnet krijg ik een brief van den heer Lekkerkerker, met verzoek om allerlei inlichtingen betr. het onuitgegeven of verborgen

9. J. Greshoff, 'Kleine gedichten'. In *GN* 25 (1927) 6 (december), p. 572-573; opgenomen in J. Greshoff, *Confetti, Kleine gedichten.* Maastricht etc. 1928, p. 9, 16, 18, 19, 20, 29, 30, 31, 36, 38, 39, 44.

werk van Slauerhoff. Daar jij ook in het comité zit, antwoord ik jou (dat is makkelijker voor mij)[1]:

1°. Ik heb geen brieven van S. Na onze brouille was zijn intieme proza, en de herinnering aan den *goeden* tijd, mij zoo onaangenaam, dat ik ieder velletje heb vernietigd. Over zijn werk was er niet veel bij.

2°. Ik heb wel een paar foto's (meest kiekjes op Gistoux gemaakt), maar géén die jij, Jany of S. zelf niet zouden hebben gehad. S. was zeer gesteld op de foto in kimono, die *jij* in *D.G.W.*[2] hebt gezet.

3°. Curiosa bezit ik niet, behalve een paar boeken waarin opdrachten als 'aan mijn leste en beste vriend', 'à mon très cher Eddy' e. dgl. Het stuit me tegen de borst die tentoon te stellen in de gegeven situatie, dat begrijp je wschl. Anderen zullen dezelfde boeken kunnen vertoonen, ook met opdrachten, dus...

4°. De heer L. vraagt mij - op joùw instigatie - om aan den heer De Keizer[3] te schrijven, als ik hem ken. Ik ken hem *niet.* Het is dus verreweg de kortste weg om direct aan dien heer te schrijven. Maar... volgens mij moet de grootste voorzichtigheid betracht worden met al dit verzamelen van S.'s werk. Zijn artikelen in de *Nwe Arnhemmer* zijn tenslotte beneden peil, zeker beneden het *zijne*, en hij heeft dat zelf 100 × toegegeven, zooniet met kracht betoogd. In *De Locomotief* meen ik heeft de 1e lezing van de *Nyborg* gestaan, die toen de *Elseneur* heette[4]; niet alleen heeft S. deze naam (die ook reeds door Jack London gebruikt werd: 'the Mutiny of the Elsinore' meen ik) later gewijzigd, maar de heele tekst herzien, zoodat die lezing van de *Loc.* waardeloos is. Verder was S. zeer tegen het bootverhaal dat in den bundel N. en Z. Ned. schrijvers (van Bijleveld)[5] gestaan heeft: hij vond het een slechtere copie van de *Nyborg* en stond het aan dien bundel af, met het idee dat het dan daar verschijnen zou en verder nooit meer, en ook omdat hij op dat oogenblik niets anders had. Had hij 't goed gevonden, dan was het in *Schuim en Asch* gezet. Wel wilde hij later, bij een event. herdruk, in *S. en A.* zetten: *De dood van Du-*

1. Zie 3117 n 6.
2. In *DGW 35* (1936) 10 (oktober), p. 7. Bij een bloemlezing van reacties 'Bij Slauerhoff's dood'. Ook in *J. Slauerhoff.* 2e dr. 's-Gravenhage etc. 1965. Schrijversprentenboek 6, p. 19, nr. 36.
3. W.G.N. de Keizer, hoofdredacteur van *De locomotief* in Semarang.
4. Niet teruggevonden.
5. J. Slauerhoff, 'De Erebos'. In *Twintig Noord- en Zuid-Nederlandsche verbalen.* Ingel. door C. van Wessem. Utrecht: Bijleveld 1930, p. 185-204.

trou Bornier,[6.] dat hij, ondanks kritiek van verschillende zijden, goed bleef vinden.

5°. Ik heb geen complete collectie van de artikelen in de *Nwe Arnhemmer*, omdat ik niet geweten zou hebben wat daarmee te doen! Toen Sander de serie *Standp. en Getuigenissen* uitgaf, was er even sprake van om een bundeltje van S. daarin te doen; S. en ik hebben toen samen wat er was doorgekeken (ik met méér hoop dan hij!) en wij zijn beiden tot de gevolgtrekking gekomen dat zoo'n boekje zonder eenig belang was en hem alleen maar tot schade zou zijn.

6°. Wat kan S. in godsnaam in *De Zweep* gezet hebben? een rotblaadje van den notoren patser Berretty?[7.] Als je erop gesteld bent, zal ik op de Bibliotheek de jaargangen van *De Zweep* doorzoeken, maar... is het eig. geen beleediging voor S., te veronderstellen dat hij iets in dàt orgaan heeft gezet? Het moet dan ook wel iets rots zijn geweest; anders verklaar ik me niet hoe ze 't erin opgenomen zouden hebben. Maar ik vraag extra-opdracht voor ik die rotzooi aanraak.

7°. Slau's reisartikelen[8.] zijn over 't algemeen ook beneden peil. (Ver, ver beneden het door jou zoo min gevonden *Scheepsjournaal* bv.!) Moet dat nu ook allemaal worden opgerakeld en afgedrukt? Me dunkt: 3 staaltjes van zijn kritisch proza en 3 staaltjes van zijn reisbrieven zijn meer dan genoeg. Maar in *D.G.W.* en *Vr. Bl.* staat kritisch proza van hem dat curieuzer, stukken beter, is dan al die *Arnhemmer*-schrijverij. O.a. is absoluut van belang het stuk dat hij over Corbière schreef, ik meen in *De Witte Mier*.[9.]

8°. Voor studentengedichten, eerste piraterijen etc. verwijs ik naar Van Wessem. Die weet daar wel 't meeste van af S. zelf was daar ook maar zeer matig voor te vinden, maar sommige satyrieke rijmen noemde hij wel met plezier. O.a. een sonnet over 't eenzame eiland in den stijl van Boeke(n)? Hendrik de Vries weet hier ook heel wat van, en wschl. Henny.

9°. De roman over Coen[10.] was een *vergissing.* Door Slau onder-

6. In *Forum* 2 (1933) 6 (juni), p. 417-428.
7. *De zweep*, Indisch geïllustreerd weekblad onder redactie van D.W. Berretty, oprichter en directeur van het Indische persbureau ANETA. Lekkerkerker doelde echter op een Belgisch tijdschrift.
8. In *Het vaderland*, o.a. ‘Indrukken van een reis naar de Golf van Guinee’.
9. ‘René Martineau over Tristan Corbière’. In *De witte mier* 2 [1925] 4 (april), p. 145-163.
10. Een onvoltooide, ongepubliceerde biografie over Jan Pieterszoon Coen.

nomen op initiatief van V. Wessem, meen ik, die een serie beroemde Hollanders wilde romanceeren. S. maakte dit boek zonder eenig plezier; het werd door Van W. als te veel geschied(over)schrijving verworpen en door S. zonder eenige spijt opzij gegooid. Zeker *niet* uitgeven!

Het spijt mij dat ik op alle punten vrijwel negatief moet antwoorden. Maar de meer dan 250 ongepubl. en ongebundelde verzen kunnen schatten bevatten. Verder zijn er twee *zeer mooie* chineesche verhalen, genre *Lente-eiland*, ongepubliceerd meen ik,[11.] die hij mij in Tanger voorlas en zelf zeer goed vond, maar om bizondere redenen toen nog niet wou uitgeven.

Ik eindig hier - op het papiertje dat ik aan Henny zond,[12.] staat verder wel alles wat ik weet. Die 'opmaak' had ook S.'s goedkeuring, althans in Tanger nog. H. gr. van je

E.

3145. *Aan J. Greshoff: Proempang, 27 maart 1937*

Proempang, 27 Maart '37.

Beste Jan,

Daarnet je nieuwe brief met de 3 weigeringen van groote uitgevers. Maar dezelfde post bracht goddank uitkomst: Q. biedt f 150. Dat is in de gegeven omstandigheden best, - hoewel ik hier in Indië zelf nog een goede kans bij Kolff maak (wat *ik* slechts in het uiterste geval wilde, met het oog op de indische censor, bangheid en ennesbéjigheid). Ik vraag Q. die f 150. aan Jean de St. te zenden.

Dus: geld voor Lebak is naar hier. (Ik zag er nog niets van.)	
Jean de St. krijgf: van de Rotterd. Bankvereeniging	f50.
Van Querido - iets vroeger of later	f150.
Van *Gr. Ned* (voor *Waarom Indië*), nog iets later?	± f40.
Totaal	f240

Dat lijkt me vooreerst dan wel een serieuze 'pot' voor de garderobe van Gilius.

Ik ben vooral ook blij dat ik je nu zonder bitterheid kan zeggen:

11. 'Het uitgewischte handschrift' en 'De verzuimde liefde'. In *Elsevier's geïllustreerd maandschrift* 15 (1935) 5 (mei) en 6 (juni), p. 338-344 en 391-400.
12. Zie 3075.

‘staak alle aanbiedingen’, - wat ik je eergisteren al schreef. Wat ik voor mijn werk krijg lijkt mij weinig, maar het *is* dus geweidig veel. Met dat al voel ik mij allesbehalve in mijn sas. Mijn *Reisjournaal* is volslagen poep, als ik mijn vrienden gelooven moet; *Waarom Indië* kan er nèt mee door: alla! omdat *ik* 't ben!; Multatuli is geen shilling waard; mijn boek over Indië zal ook wel rotzooi worden, en romans à la Jo Manders schrijven kàn ik niet. *Wanneer de kampoeng*? je ziet zelf: als de duiten op raken en er is geen baan, dan is dàt de vraag.

Een uitgever als Funke[1.] vinden zal ik niet; ik ben dan ook geen Multatuli, eerder Justus van Maurik (maar minus de verkoopbaarheid!).

Ik schrijf spoedig beter - ben nu niet gestemd. Dit voortdurende klagen vind *ik* ook lam. Een paar dagen geleden schreef ik eindelijk opgewekter aan Menno.[2.] Maar toen werd alles weer beroerd. Over een paar dagen ben ik weer op Batavia, misschien dat ik dan weer wat beter bericht krijg.

Ik sluit hierin een brief aan *jou*, maar bedoeld voor den heer Lekkerkerker.[3.] Laat hij hem jou terugsturen, maar stuur jij hem door. Ik wil nl. 42½ ct. uitsparen door deze velletjes in één envelop te doen, en kan jou ook vrijer antwoorden dan hem. Dag! Later beter,

Je E.

Voor 't geval 't adres van Lekkerkerker je onbekend mocht zijn, het is: Oude Kerkstraat 18, Utrecht.

3146 (998). *Aan M. ter Braak: Tjitjoeroeg, 2 april 1937*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

3147. *Aan J. Greshoff: Tjitjoeroeg 2 april 1937*

Tjitjoeroeg, 3 April 1937.

Beste Jan,

Ik zou graag de volgende werken lezen en dus ontvangen:

Besselaar, *Reis naar de Volwassenheid.* (Menno schreef erover.)[1.]

1. Zie 3134 n 4.
2. Waarschijnlijk 3143 (996).
3. 3144.
1. ‘Jeugdherinneringen’. In *Het vaderland* van 8 november 1936 (ocht.).

Van Hattum, *De Pothoofdplant*, en eventueel een andere bundel, als die bestaat. (Vraag aan Simon.)

Nijhoff, *Pierrot aan de Lantaren*.} uitg. Stols[2]

Idem, *De Pen op Papier*.} uitg. Stols[2]

Greshoff, *Volledige Gedichten* (voor Adé Tissing)} uitg. Stols[2.]

Blijstra, *De Aanslag* (uitg. Van Kampen).

Kan je mij die bezorgen? Ik wil graag de boeken die besproken moeten worden (om ze te krijgen), voor zoover dat nog niet gebeurd is, voor *Gr. Ned.* bespreken.[3.] Maar vraag jij ze dan aan en 'reserveer' de besprekingen voor me.

Ik stuur je nu over een paar dagen 2 blzn. maximum over *Boven-Digoel.* Ik zal het *niet* politiek maken. Van politiek gesproken, las je de brochure *De la révolution de Lénine à la Contre-Révolution de Staline* van de Ed. Internationale, boîte postale 13, Boulogne (chez M. Bertrand)? Zeer de moeite waard (ik vermoed dat Chiaro mij het boekje liet zenden).

Gr. Ned,[4.] las ik vandaag. Weer een best nommer. Als Menno je mijn brief heeft doorgestuurd, zal je weten dat het blad hier enthousiaste lezers heeft. - Maar wie is die mijnheer P. van Renssen? Een mystifikatie van Vestdijk? Of is 't ècht een dooie man? Ik kan zijn 'figuur' niet erg bewonderen, het lijkt mij eig. de contra-punt voor mijn portret van den jongen bretonschen dichter (R. de K.) in hetzelfde nummer. - De 'brief' van Romein vond ik ditmaal zeer spannend - en niet eens opvallend oneerlijk; als hij nu maar niet door de mand valt met zijn volgende revelatie van die 600 blzn. die natuurlijk *niet* 'verbatim' zijn - hoe kan hij 't gelooven?) - Henny vind ik

2. Dubbel onderstreept.
3. Niet gebeurd. Over J. van Hattum, *De pothoofdplant* en drie andere van diens dichtbundels: DP, 'Poëzie op Amsterdamsch Peil'. In *Bataviaasch nieuwsblad* van 18 mei 1940 (*Vw* 6, p. 533-539).
4. In *GN* 35 (1937) 3 (maart), p. 213-312 waren de volgende bijdragen opgenomen: P.v. Renssen, 'Over literatuur'; E. du Perron, 'Blocnote klein formaat' (*Vw* 5, p. 215-220; o.a. over R de K.); J. Romein, 'Een brief in plaats van een overzicht'; H. Marsman, 'Proloog'; D.A.M. Binnendijk, 'Nijhoff's proza'; J.A. Rispens, 'In memoriam P. van Renssen'; J. van Oudshoorn, 'Kristallen'; M. ter Braak, 'Van oude en nieuwe menschen' (hfdstk 2 van *Van oude en nieuwe christenen*); S. Vestdijk, 'Poëtisch maandbericht'; en gedichten van J. Slauerhoff, J. Engelman, P.v. Renssen en P.N. van Eyck; In 'Aquilino Ribeiro, Oorspronkelijk en vertaald' besprak M. de Jong: Aquilino Ribeiro, *De man die de duivel doodde.* Uit het Portugees vertaald door J. Brouwer.

zeer goed; de heer Binnendijk als altijd de verrukte leeraar M.O., en dat wat hem verrukt komt er ook altijd zoo goed bij (Brigge, Nijhoff). - Van Eyck vind ik onbeduidend maar ditmaal eerder lief dan vervelend, in die kleine leuterversjes. Eén mooie regel, zou 'Pom' zeggen. Welke alstublieft? Natuurlijk 'Kwikmedit, o kwikmedit!' - Het grafschrift van Slau *prachtig.* (Ik bedoel: van Slauerhoff, voor mij is hij geen 'Slau' meer, laat me dat niet vergeten.) - Die bespr. van Brouwer's vertaling door M. de Jong (wie *is* dat? ook een Saks?) is voortreffelijk en absoluut van belang, vind ik; er moest meer zulk werk geleverd worden. - Met Van Oudshoorn kan ik geen contact vinden. Ik ben ervan overtuigd dat deze novelle *goed* is, maar het is voor mij - bij alle verschil - een beetje hetzelfde als met Jouhandeau; het is net of alles uit een donkere kast komt, of daarin zich afspeelt, bij Jouhandeau een van binnen versierde 'fumerie' of zoo, bij Van Oudshoorn meer een oud buffet, met geur van schimmel maar ook nog van etensresten, zeg: oud beschuit. - Menno heb ik nog niet gelezen, maar dat zal wel goed zijn. Deze hfdstn. zijn wschl. toch pas *echt* goed in hun verband gelezen.

Het spijt mij dat je zoo 'narrig' bent. Er is reden voor, door je gedwongen werk al meer dan zat, maar vergeet ook niet dat deze tijd voor menschen als wij *moordend* is. Ik ben ook allesbehalve 'in mijn bord', quoiqu'en dise Jany. De baankwestie prikkelt en drukt me tegelijk. Ik zit ook te wachten op een soortement 'uitkomst'. Op 't oogenblik blij weer thuis te zijn; hier is 't tenminste 's morgens en 's avonds heerlijk koel en Bep voelt zich hier ook beter. (Zij is ongeveer ziek van Proempang weggegaan.) Ik hoop binnenkort eens een brief van je te krijgen, desnoods één litanie van klachten, want telkens weer een briefkaart is toch niet je dat.

Nu, tot zoover. Hartelijks en hartelijks van huis tot huis - zeg aan Atie dat we haar brief aan 'Bep' (niet Elsie) geheel bij toeval in de *Locomotief*[5] lazen (op Proempang) en er ons zeer mee amuseerden - 'Bep' rillend van influenza, was zéér getoucheerd![6] Een hand van je

E.

5. Met ingang van 27 maart 1937 richtte Atie Greshoff-Brunt haar Rosine-brieven (zie 3096 n 3) aan 'Lieve Bep'. Op die datum eindigde zij haar brief met: 'Met heel veel groeten aan je man (we hebben juist vanmorgen zijn brief over dat boek over Multatuli ontvangen).'
6. Zin in het handschrift van Elisabeth du Perron-de Roos.

P.S. - Hoe Menno je schrijven kon dat Kolff mijn Mult. uitgaf, begrijp ik niet. Ik schreef hem dat ik daar wel kans maakte. Maar nu is de zaak met Q. in orde, zooals je weet. Tenzij ik opeens nog een prachtaanbod erop krijg - en Q. er dan nog van af wil.

P.P.S. - Ik zal je eerstdaags mijn heele novelle op rijm[7] - d.w.z. wat er van af is - zenden jij en Henny en Menno en vooral ook Simon moeten dan maar uitmaken of 't nog de moeite waard is ermee door te gaan. Als 't ook weer rotzooi is, ga ik maar niet verder.

3148 (999). *Aan M. ter Braak: Tjitjoeroeg, 3 en 4 april 1937*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

3149. *Aan G.M.G. Douwes Dekker: Tjitjoeroeg, 3 en 4 april 1937*

Tjitjoeroeg, 3 April 1937.

Geachte Heer Douwes Dekker,

Ik heb een belangrijk bericht voor u, ‘ons multatulianen’ ook. Het Multatuli-museum te Amsterdam (conservator De Hart, Harmoniehof 44, Amsterdam Z.) bezit *inderdaad* de minuut van dien eersten brief aan Duym. v. Twist, in Multatuli's handschrift.[1] Door Mimi nagelaten. De tekst is eerst met inkt geschreven, later met potlood en in het potloodschrift hier en daar weer met inkt verbeterd. Geschreven op de gewone manier: het blad dubbelgevouwen, de tekst op de rechterhelft, de aanvullingen links. Er zijn heel wat aanvullingen. Ter Braak heeft er - op dezelfde wijze - copie van genomen, vmdl. kan ik u die spoedig toezenden. Ik heb het stuk op 't oogenblik nog noodig.

Maar... er ontbreekt een stuk; ± ⅓ van de heele tekst (de uwe). Aangenomen dat de heele brief ± 11 blzn. beslaat (dat doet hij bij mij), dan is de verdeeling zoo:

7 blzn. tekst v. Multatuli - (breekt af).

3 blzn. afschrift van u.

1 blzij Multatuli.

Dus het slot is er, en het begin tot ver over de helft. Uw lezing wijkt maar op *heel* weinig punten af; waar u den tekst gerestaureerd

7. Zie 3101 n 5.
1. Zie Multatuli, *Volledige werken IX*, Amsterdam 1956, p. 603-617.

hebt, hebt u dit bijna overal goed gedaan. Hier en daar zult u toch nog wel een fout vinden, ‘meent’ voor ‘weet’ en zoo; het fameuze ‘verbeachteloosheid’, waar u ‘achteloosheid’ van maakte, is bij Mult. ‘veerkrachteloosheid’ (je moet op zóó'n woord dan ook maar komen!). Hoe het zij, het dokument is zeker van het grootste belang. Wat vindt u ervan? zullen wij het in dit Multatuli-jaar nog in *Gr. Ned.* publiceeren?* Laat u het kommentaar gerust aan mij over. Ik heb niet alleen den heer De Kock gelezen en zijn strijdmethode ‘bestudeerd’, maar ook den heer Saks, die hé é l wat intelligenter is. Niettemin, het is een stuk *voor* en niet *tegen* Multatuli, als *wij* het publiceeren en als het kommentaar goed is.

Zou u niet een afschrift (getypt) willen laten maken van uw klerkenafschrift, precies zooals het is, mè t al de fouten, en dat aan het Mult.-museum sturen? Uw broer kan het wel even laten typen, dunkt mij, als u geen typiste bij de hand hebt. Wat hù n dokument betreft, dat zij zoo vriendelijk zijn geweest af te staan, dat stuur *ik* u, binnen weinige dagen (misschien morgen al) in het afschrift van Ter Braak.

Ik heb verder om dat onbekende, zittende portret van Multatuli geschreven, waar ik u over sprak. De conservator zou mij schrijven; ik wacht dus. U hebt mij natuurlijk niet noodig om u in verbinding te stellen met dien heer De Hartog[2]; als u mij even noemt is dat genoeg; ik heb hem geschreven dat ik dit dokument van ù had. Met de 2 lezingen bij elkaar, heeft men het stuk prachtig bijeen, en als *psychologisch* dokument voor Multatuli is het van het grootste belang.

Als ik dat portret krijg, zal ik het u zenden. Waarom zou ik het niet krijgen? Ik ben bezig het vuil tegen Multatuli van 1926 (De Kock) en 1927 (Saks)[3] op de bijeenkrabbers ervan terug te gooien, zonder in ‘Multatuli-verdwazing’ te vervallen, geloof ik. Ik geloof dat Multatuli-zelf mij met plezier dat portret zou hebben gegeven, waarom zijn conservator dan niet?

Wat moet ik van ù w afschrift (het oorspronkelijke) dus zeggen? Hebt u het van uw vader of van uw oud-tante Mimi? Graag even antwoord.

De 2 *Gids*-nrs. stuurde ik u terug. Wilt u mij deel 8, 9 en 10 van

* Voor mijn *boek* is 't natuurlijk beter dat niet te doen!

2. DP bedoelt De Hart.
3. Zie 3106 n 2 en 3142 n 1.

de *Brieven* ook nog zenden? U krijgt die 5 deeltjes (6-10) dan in é é n pak terug.[4.] Ik bespreek morgen voor *De Groene* Julius Pé e.[5.]

Wilt u D.D. vragen: 1° of hij mijn bestelgoed (inhoudende *Drakendoodster*[6.] en memorie) ontvangen[*] heeft? 2° of hij mijn brief[**] over de *Drakend.* kreeg?[7.] 3° of hij mij zijn brieven aan Pé e (de copy daarvan) zenden wil?

Wanneer komt u eens hier? Met vriendelijke groeten, steeds uw dw.

EduPerron

P.S. Heeft DD. u gezegd dat mijn boek bij Querido uitkomt?

4 April

Ik ben met het dokument klaar en stuur u het dus hierbij.

3150. *Aan G.O. Tissing: Tjitjoeroeg 5 april 1937*

Tjitjoeroeg, 5 April '37

Beste Adé,

Hebben ze jou vermoord of jij hen? Hoe is 't afgeloopen? Waarom geen bericht? - Is Ira nog bij je? Heeft ze zich goed kunnen versteken? Etc. etc. etc.[***]

De Multatuli heb je nu wschl. Hij was niet anders compleet te krijgen en het papier is goed (schijnt niet door, als de dundruk-editie).

Bep liet je van hier nog een sleuteltje zenden van de linnenkast in ‘onze’ kamer. Ook ontvangen?

4. Tijdens zijn korte verblijf in Bandoeng op 20 en 21 maart 1937 had DP de twee nummers van *De gids* 74 (1910) geleend en de delen 6 en 7 van de *Brieven* van Multatuli (zie 3127 n 5).
5. Zie 3126 n 6.
6. Marc d'Hautour (ps. voor E.F.E. Douwes Dekker), *Van een dappere dra kendoodster, De kroniek eener ongewone vrouwenziel.* Bandoeng 1918.

* van hier verzonden

** van Proempang

7. Niet teruggevonden.

*** En de uitgestreken djongos? En de cascanadeverkooper Pasjir? En de stinkviervoeter in huis?

Verder geen nieuws, dan dat mijn Multatuli vandaag af is. Af, af. Menno bezorgde mij gister het laatste dokument; morgen kan het pak de deur uit. Met recht een *pak* van mijn hart; maar de betaling ervoor werkt benauwend, dit keer.

Ik zou liegen als ik zei dat we erg prettig bij je hebben gelogeerd. Ook *niet* beroerd, allerminst; maar ik had er me meer van voorgesteld. We hebben jou nl. nog minder gezien dan op Rantja Soeni, verbeeld ik me; of dit zal wel onjuist zijn, maar op R. was je minder 'afwezig'. Overigens is 't voor het grootste deel compleet onze schuld. Bep is ± zenuwziek, door het klimaat, urmt over alles, voelt zich bij alles neergeslagen, was bovendien ziek. Ze begint nu wat op te knappen. Ik ben zuur. Verdomd, ik merk het zelf; vroeger was mijn gefoeter 50% spel, tegenwoordig merk ik dat ik *rancuneus* word. Ik hoop dat dit niet verergeren zal bij 't ouder worden.

Nog iets: ik moet tot mijn schande bekennen (de schande is voor *mij*) dat ik me zelfs bij *jou* niet op m'n gemak voel tegenwoordig. Het gevoel binnenkort een klaplooper te moeten (?) zijn, niets voor anderen terug te kunnen doen, vergiftigt me. Gek, ik kan je zweren dat als ik geld gehouden had - of liever, eindelijk gekregen had, want ik moest met mijn moeder ook altijd 'schipperen', - dat mijn vrienden dan *gerust* op mij hadden kunnen rekenen. Ik zou Pia, Chiaromonte, Caffi zeker jaren hebben 'onderhouden', als dat moest. Maar zelf, dat merk ik nu, vertrouw ik niemand. Jij zou de eenige geweest zijn; maar ik zweer je, ik 'weet nu beter'.* Er is een rare draai in me gekomen.

Bij Feicko was 't prettig en hartelijk als altijd, hoewel de trainkamer[1.] barst van de N.S.B.-ers. Van Huut en Schoonheyt[2.] en zoo, vriendelijk-blikkertandend en o zoo sportief, 'geschikt' ook wel, o ja, - maar ik vertrouw ze geen bal. Zij mij wschl. ook niet.

De man die bij Feick in komt wonen, zekere Dick van Kesteren,[3.] lijkt me heel wat aardiger.

Schrijf eens. Ook over 't dictatoriaal-herschapen huis. En over Ira,

* Dit slaat op mij, niet op jou!

1. Feicko Tissing had een kamer van zijn huis als boksschool voor amateurs ingericht.
2. Zie voor Schoonheyt 3097 n 2. M.A. van Huut was redacteur van *Sport in beeld*, het weekblad van de *Javabode*.
3. Niet geï dentificeerd.

aan wie je zoowel van Bep als van mij vele 'tabe manis'[4.] moet doen. Idem voor jou. Geloof me, zuur-maar-hartelijk, je

Ed.

P.S. - Feick is over al zijn train- en andere kontjo's[5.] *uit*: en dé tail et collectivement, wat toch op een gelukkige natuur wijst.

3151. *Briefkaart aan R.A.J. van Lier: Tjitjoeroeg, 5 april 1937*

Tjitjoeroeg, 5 April '37

Beste Rudie,

Zou je voor mij na willen zien op de Bibl. of in *De Tijdspiegel* van 1893 een artikel voorkomt van E.B. Kielstra (misschien zijn de voor-letters anders?) over Multatuli op de W. kust van Sumatra, tegenover Michiels. Ik vind hier dit art. opgegeven als getiteld *Bantam en de Max Havelaar*, maar dat komt mij onwschl. voor.[1.] Geef mij eens de juiste titel op, of bevestig de opgave als die juist is, maar wacht er niet te lang mee. Mijn ms. (300 blzn. druks) is naar Querido.

Hartelijke groeten, dank, en schrijf! Je

EdP.

3152 (1000). *Aan M. ter Braak: Tjitjoeroeg, 6 april 1937*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

3153. *Aan R.A.J. van Lier: Tjitjoeroeg, 6 april 1937*

6 April

Beste Rudie,

Wil je ook dit briefje bij M.t.B. *brengen?*[1.] Dank je.

Ik schreef je gister een briefk. om je te vragen voor me op te zoeken (in *De Tijdspiegel* van 1893) een art. over Multatuli en generaal Michiels door (E.B.?) Kielstra. Wil je me zoo gauw mogelijk schrij-

4. Letterlijk 'zoete groeten'.
5. Vrienden, kameraden.
1. E.B. Kielstra, 'Bantam en de "Max Havelaar"'. In *De tijdspiegel* 50 (1893) 4 (april), p. 377-389.
1. Waarschijnlijk 3152 (1000).

ven of je dat vond en hoe het precies heet? Ook de juiste voorletters v/d schrijver.

In haast. Schrijf, ik antwoord dan uitvoerig.

E.

3154. *Aan J. Greshoff: Tjitjoeroeg, 7 april 1937*

Tjitjoeroeg, 7 April 1937.

Beste Jan, Hierbij, bij nadere bedenking, toch een stuk over Multatuli naar aanl. van Julius Pé e.[1] Als ik wachten moet op al die andere boeken, die bovendien toch minder belangrijk zijn, dan duurt het te lang en Pé e is misschien dood (het is al een oud heer!). Stuur mij - ik vroeg ook Menno 't je te vragen - zoo gauw mogelijk *Scheepsjournaal* en een *dubbele*[2] proef van *Waarom Indië*.[3] Ik heb nl. een plan in mijn hoofd voor een boek, waar ik dit voor gebruiken kan, en dat goed worden kan. Als je te lang wacht, gaat de inspiratie misschien voorbij.

Als ik nu later Beversluis, Saks, etc. krijg,[4] maak ik gewoon korte besprekingen voor je. Dit over Pé e is, zooals je zelf wilde, als *artikel* bedoeld. Wanneer komt Saks uit?

Ik zond *Boven-Digoel* (stuk erover dan) naar *De Groene*.[5] Daar is 't, leek me, beter op z'n plaats dan in *G.N.* Maar als ze 't daar niet willen of al iets erover hebben, dan zal de heer Foppema 't aanjou door-sturen, heb ik hem gevraagd.

Je weet niet half hoe raar 't is, hier in Indië, om over dgl. dingen te schrijven. Tenslotte: wil je koloniseeren of wil je 't niet?[6] 't Is een feit dat de ethici hier een hoop hebben bedorven. Dat geeft 'teleurstellingen aan twee kanten', zooals ze zeggen. Met-dat-al is er toch een grondige oneerlijkheid in dit soort boeken.

Tot zoover. Je weet dus wat er komen kan. Hartelijke groeten,

je E.

1. Zie 3126 n 6.
2. Dubbel onderstreept.
3. Zie 3082 n 3 en 3101 n I.
4. Zie 3135 n 2 en 3, en 3142 n 2.
5. Zie 3097 n 2.
6. Zie *Vw* 7, p. 309.

3155. *Aan J. Greshoff: Tjitjoeroeg, waarschijnlijk tussen 7 en 14 april 1937*

Beste Jan, Hierbij een bespreking van het marxistisch geschiedenisboek 'Indonesië', dat mij ter bespr. door v.H. en W. werd gezonden, blijkbaar voor *G.N.* Daar ik mij incompetent voel heb ik D.D. gevraagd het te bespreken.[1] Het pikante van het geval is dat hij zelf voor 't schrijven van een soortgelijk boekje - maar *iets* meer 'voor schoolgebruik' - werd veroordeeld tot 3 maanden hechtenis, nu in appè l omgezet in boete van *f* 300., terwijl hem zijn lesbevoegdheid is afgenomen. Wil je dat erbij zetten, in een *droge* voetnoot, dan lijkt mij dat niet ongeschikt. Ik vind de bespreking zelf zeer behoorlijk.

Je E.

[2]Kan je niet een paar exx. van *Uren met Coster* 'plaatsen', op Japansch, met motto's in MS. erin, en door mij geteekend; (fl. 10. per ex. - er zijn er maar 5 van over.)

3156. *Briefkaart aan H. Samkalden*[1]*: Tjitjoeroeg, 8 april 1937*

Tjitjoeroeg, Donderdag

Waarde S.,

Schoonzuster verschijnt hier, blijft tot Zaterdag of Zondag. Ik kreeg verder bericht van Jansen dat hij vooreerst niet kan, wat in dit geval goed uitkomt. Jij kunt natuurlijk gerust komen, bent althans zeer welkom. Iets anders is: als we nu eens Zondag naar Tjikoppo

1. S.J. Rutgers en A. Huber, *Indonesië.* Amsterdam 1937; is niet in *GN* besproken.
2. Op de achterzijde van de envelop.
1. Hugo Samkalden (1905-1943) was in 1937 ambtenaar op de Algemeene Secretarie te Buitenzorg. Samen met zijn vriend Leo Jansen (zie 3175 n 1) bezocht hij DP op 14 maart 1937 in Tjitjoeroeg met het verzoek om een lezing te houden in Buitenzorg, hetgeen DP weigerde. Tot de terugkeer van de DP's naar Nederland in augustus-september 1939 hebben zij elkaar regelmatig gesproken en met elkaar gecorrespondeerd. Van februari 1939 tot februari 1940 zat Samkalden gevangen op beschuldiging van seksuele contacten met een minderjarige recruut. Op 8 mei 1940 keerde hij naar Nederland terug. Hij werd in 1941 gearresteerd en ter dood veroordeeld, toen zijn verzetsgroep werd opgerold. De straf werd omgezet in levenslange dwangarbeid. Op 15 januari 1943 overleed Samkalden in het concentratiekamp Mauthausen.

(Artja Domas)[2.] gingen? Wij ontmoeten elkaar dan in Buitenzorg; bv. om io uur aan het station daar? - Bep zegt: Zaterdag zou het ware zijn, *als* mijn schoonzuster dan weggaat, maar aangezien dit niet zeker is... Schrijfjij maar even watje voorstelt, gegeven het dilemma. We kunnen ook Dinsdag a.s., maar aangezien we Maandag in B. zorg een nieuwe prik moeten halen, ditmaal van ernstiger aard, is Zondag toch het beste. We kunnen ook later gaan, 's middags bv. Eig. kunnen we, als we Zondag niet gaan, eerst Woensdag. Hart. groeten van ons 2, gaarne je

EdP.

3157. *Aan G.M.G. Douwes Dekker: Tjitjoeroeg, 10 april 1937*

Tjitjoeroeg, 10 April 1937

Geachte Heer Douwes Dekker,

Dank voor uw brief en briefkaart. Ik kan u nog een gegeven bezorgen: het stuk in kwestie is *zeker* van de hand van Multatuli zelf (die is te bekend, dan dat daarover op het Mult.-museum twijfel zou kunnen bestaan), en het afschrift is door Ter Braak zeker niet haastig gemaakt, want de conservator heeft hem het oorspr. stuk mee naar huis gegeven.

De punctuatie: zoowel in uw stuk als in dat v/h museum is die niet als de punctuatie van later. Mult. zette later nooit meer een ';' hier komt die in beide stukken nog voor, in het uwe zoowel als in dat v/h museum. Ik heb op de punctuatie gelet in verband met vorige stukken van Multatuli (of liever van Douwes Dekker) in de *Off. Bescheiden* van De Bruyn Prince,[1.] en dan is het stuk v/h museum meer 'conform'. Ik dacht daarom zelfs dat ù de punctuatie in uw afschrift - want ik heb *uw* afschrift (vertaling) gehad en nooit het 'oorspr. (klerken) afschrift' - hier en daar zelf had aangebracht. Maar

2. Op de koffie-onderneming Tjikoppo in de buurt van Buitenzorg wordt op de gewijde plek Artja Domas ('800 beelden') een groep beelden vereerd, waarvan de overlevering zegt dat het versteningen zijn van een vorst van het vroeger daar gelegen rijk Padjadjaran en zijn volgelingen, die tijdens de islamisering van Java in een veldslag waren verslagen. Zie DP, 'De versteenden op het land Tjikoppo'. In *Het Hollandsch weekblad* van 29 april 1939 (*Vw* 7, p. 341-346).

1. P.M.L. de Bruyn Prince, *Officië ele bescheiden betreffende den dienst van Multatuli als Oost-Indisch ambtenaar.* Jogjakarta [etc] 1900.

hoe dan ook: hoe slordiger, hoe authentieker voor mij, want hij heeft het eerste ontwerp zeker in de grootste spanning geschreven.

Het voordeel van het museum-stuk is: dat het in Multatuli's hand is en dus het dichtst bij de alleroudste lezing (zelfs als het daarvan al een verbeterde copy - door M. zelf - mocht zijn).

Het nadeel: dat er 3 blzn. aan ontbreken. Daar kan van alles mee gebeurd zijn: wel io supposities zijn mogelijk, als je je daartoe zet.

Het voordeel van uw stuk is vooral: dat het compleet is.

Het nadeel: dat het *niet* in M's hand is, en dat de suppositie: op zijn eigen last door een klerk overgeschreven, tenslotte een ... suppositie blijft. Verder natuurlijk de fouten. U hebt die wel verbeterd, en heel goed, maar uw 'oorspr. afschrift' vertoont die toch.

Ik geloof dat in afwachting van een eventueele 3e tekst - die zich wel niet meer zal voordoen - de 2 stukken vooral goed zijn *samen*, elkaar aanvullend. Het eene stelt zich om zoo te zeggen garant voor het andere.

Ik heb voor mijn lezing het museumstuk gevolgd, omdat dat nu eenmaal in M's hand is, maar de voornaamste wijzigingen van uw afschrift gesignaleerd. Verder 3 blzn. lang uw lezing natuurlijk. De verschillen tusschen de twee zijn tenslotte gering.

Het allerliefst zou ik nu het 'oorspr. afschrift' nog even zien, maar ik kan voorloopig niet naar Bandoeng en vrees dat u het mij niet hierheen kunt zenden. Zoo ja, dan graag. Maar mijn ms. moet nu weg. Ik zie dus maar af van de publicatie in *Gr. Ned.*, omdat ik veronderstel dat u dat toch niet prettig is - anders zou u nu reeds anders hebben gereageerd. Het afschrift van Ter Braak mag u houden, het is in ieder geval aardig voor u, lijkt mij, om het bij het andere te leggen. Dank voor de 3 dln. *Brieven.* Ik schrijf u nader over de rest als ik uw volgende (aangekondigde) brief krijg. Met vriendelijke groeten, gaarne de uwe

EduP.

3158. *Briefkaart aan G.M.G. Douwes Dekker: Tjitjoeroeg, 13 april 1937*

Tjitjoeroeg, 13 April '37

Geachte Heer Douwes Dekker,

Gelijk hiermee zend ik u de 3 din, brieven v.M. (6, 7, 8) die ik uit heb. Mag ik 9 en 10 nog een tijdje houden? Ik zit er nu zoo in, en ben zoo geboeid, dat ik graag *alles* wil lezen.

Mijn ms. is de deur uit. Het werd hoog tijd; ik had Q. al 10 dagen geleden geschreven dat ik het zou zenden. De rest moet nu maar op de proeven, voor zoover noodig. -

Het plan bestaat dat mijn vrouw en ik tegen 1 Mei op reis gaan, o.a. naar Bali, en dat we eind Mei eerst terugkomen. D.w.z. 27 of 28 Mei *moet* mijn vrouw terugzijn voor een vergadering op Bandoeng (eindexamen-commissie). Ik weet niet of ik dan ook naar Bdg. kom -misschien al eerder, misschien dan, misschien ook niet-maar *na* 28 Mei ben ik zeker weer hier. Als u dan zou komen, bent u hartelijk welkom.

Het beste met uw arbeid. Als ik nog antwoord van u krijg over dat dokument, zal ik natuurlijk direct antwoorden. Met heel veel vriendelijke groeten, ook van mijn vrouw en aan de uwe, graag uw dw.

EdP

3159. *Briefkaart aan H. Samkalden: Tjitjoeroeg 13 april 1937*

Tjitjoeroeg, 13 April '37

Waarde Samkalden,

Zaterdag tot onze spijt tevergeefs naar je uitgezien. Zondag ook. Maandag naar het aangekondigde schrijven. Vandaag, Dinsdag, ook. Dus schrijf ik je; - ik ben Woensdag en Donderdag *op* Batavia, maar zou daarna zoo spoedig mogelijk dien tocht naar Tjikoppo willen maken, want het wordt hoog tijd dat ik mijn art. daarover maak. Dus, mocht je er niet voor voelen after all, of verhinderd zijn, meld mij dat dan omgaand zonder schromen, dan probeer ik er op eigen houtje naar toe te gaan.

Allerlei drukwerken liggen voor je *hier*.

Met vriendelijke groeten,

EduP.

P.S. Zaterdag en Zondag kan ik niet, want Bep gaat dan naar Bat., en ze wou graag mee naar die steenen.

3160 (1002). *Aan M. ter Braak: Tjitjoeroeg, 14 april 1937*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

3161. *Aan J. Greshoff: Tjitjoeroeg, 14 en 15 april 1937*

Tjijoeroe 14 April '37.

Beste Jan,

Dank voor je brief met uitleg over Saks. Natuurlijk heb ik er niets meer tegen te zeggen. Ik heb dus verkeerd gelezen, wschl. omdat ik net zoo 'narrig' ben (en niet voor niets) als jij zei te zijn. Mijn onderschatting van Saks komt dan wschl. voort uit het feit dat niemand in onze kringen, zooals je zegt, van hem had gehoord - vóór jij en De Kadt erover spraken. Wat's mans verdienste aangaat, die zeker bestaat: het is een sous-Busken Huet, heel vleiend gezegd.

Wat je me van *Blocnote kl.f.* zegt, doet me schrikken. Ik ben huiverig geworden van dergelijke ontevredenheid. Anderzijds: het streelt mijn ijdelheid, want als het kul wà s, zouden die heeren zeker niet schrijven; je zou jaar-in jaar-uit een dergelijke kroniek kunnen geven van Taai Aagen Moro, of Frans Coenen zelfs. Ik ben naar é é n ding benieuwd: wat voor *soort* menschen kankert er zoo tegen? Wil je mij dat uitvoerig schrijven? Multatuli was in zijn tijd ook direct de ruïne van ieder tijdschrift of krant wat de abonné 's betreft (*Millioenen-studië n* in Groningen, meen ik, als feuilleton, etc. etc.)[1.] Hier in Indië sprak ik verschillende lieden die eig. alleen over die *Blocnotes* hadden gehoord! O.a. een zekere Mr. Samkalden, *wild* op *Gr. Ned.*, die in de eerste plaats die blocnotes en Romein noemde.[*] Zeg mij vooral wie de geprikkelde medewerkers zijn.

Maar hoe dan ook, eind van dit jaar is het uit. Dan heeft het stomme vee dat alleen voor 'opstellen' voelt zijn zin. Ik zou nu zeggen: waarom zet je dan *Waarom Indië* erin? dat is toch te veel hetzelfde. Als je dat nog niet liet zetten, stuur mij dan geen dubbele proef, zooals ik je vroeg, maar het ms. zelf. Dan verwerk ik dat mè t dat leverlijdersjournaal.[2.]

Van leverlijden gesproken, ik ben net daarvoor behandeld - nu weer goed. Dat zal dan zeker aan boord begonnen zijn!

Mijn stuk over Pé e (*Multatuli's naleven* genaamd) verzond ik gister

1. Multatuli, *Millioenenstudië n;* werd aanvankelijk als 'Langs velden en wegen, Reisindrukken van Multatuli, I. Millioenen-Studië n' gepubliceerd in *Het noorden, Nieuw Amsterdamsch handelsblad* van 5 mei-29 juli 1870.

* Hij zei tegen Bep: 'Ik wou dat dat eeuwig doorging!' (Van de *Blocnotes*.)

2. Zie 3082 n 3, 3101 n 1 en 3134.

juist: 15 blzn., dus precies nog onder het maximum dat je opgeeft. Saks en de bloemlezing behandel ik als boekbespreking, dus in weinig pagina's (2 à 3 maximum), tenzij Saks aanleiding geeft tot een nieuw opstel - niet over hem, maar over Multatuli dan. En over Van Lennep en Huet,[3.] 2 hollandsche Lubbessen, bij al hun 'fransche cier', die Mult. z.g. *geholpen* hebben - de een heeft hem nog misselijker verraden dan de ander.

Ik vroeg je mij wat boeken te zenden. Vergeet je Desmoulins (derfliers jours d'un condamné) niet? Kan Jean de St. die paar pagina's niet op de Bibliotheek nazien en voor mij laten overtikken? Het geld daarvoor zend ikje dan; of kan van die f 150, want Querido zal f 150. zenden aan Jean (voor Gille). Dat is alles wat ik voor 2 maanden zwoegen gekregen heb. Ik heb nog nooit zoo hard *gewerkt* aan iets, als aan dit boek juist; en vandaag schrijft de brave Q. mij een brief vol verwijtingen - een complete ouwewijven-scè ne - omdat ik, totaal misselijk, er het zwijgen verder toe deed. Ik schijn niet hard genoeg gejubeld te hebben over die vorstelijke gift van f iso. En *hij* is gekleineerd, niet *ik*! Ik heb hem een briefje geschreven met het antwoord dat hij zoo graag had! Als vooropgezet wordt, dat het iets ongehoords is dat een uitgever drukkosten betaalt, en iets verbijsterends dat een auteur dan ook nog f 150 krijgt voor 2 maanden hard werk (minder dan klerkenloon), ja, dan ben ik een vlerk en hij is magnanime. Het is om te kotsen. Hij denkt mij verpletterd te hebben na mij te hebben voorgehouden dat Andler over Nietzsche (*zes* deelen van 450 blzn. elk!) in Frankrijk is. Ik heb mijn smoel gehouden, omdat ik er genoeg van had. Ik heb hem nu verteld, dat onlangs *in Holland* een zekere Dr. Pé e een boek over denzelfden Multatuli heeft uitgegeven van 450 blzn. (het mijne wordt zoo gedrukt nog geen 400) met *60* cliché s.[4.] *Hij* pingelt op *8* cliché s die ik hem vraag, en die *zijn* uitgave een grootere verkoopwaarde zullen geven. Ik weet niet of hij mij nu niet zal vertellen dat Pé e schatten heeft betaald aan de W.B. en bovendien even zooveel 'beroemder' is voor 'het grootste aantal lezers' als Saks.

Ik vraag mij af hoe dit verder moet. Dit alles *fnuikt* iedere schrijflust in mij. Of 'schrijflust' niet, maar 'uitgeeflust', wat op hetzelfde neerkomt. En dat bibliothecarisschap op B.B. - dat zal ook wel niets

3. 'Multatuli en Van Lennep' en 'Multatuli en Busken Huet'. In E. du Perron, *Multatuli, Tweede pleidooi*, p. 106-133 en 144-154 (*Vw* 4, p. 494-516 en 527-535).
4. Zie 2851 n 2 en 3126 n 6 en 3206 n 17

blijken te zijn, after all. Er wordt hier veel gratis geluld, maar geld krijgen is hier ook zooveel gevraagd.

Neem dit gekanker voor lief, het gaat niet tegen jou en ik schrijf spoedig beter. Maar vandaag ben ik weer down en uit mijn doen gebracht. Als ik maar *niets* meer schreef? voor wat het me opbrengt hoef ik het niet te doen.

Hartelijke groeten thuis, ook van Bep, en het beste met de studies van Kees, met dit opgroeien zoo tusschen Closet en Bran.[5.]

Veel liefs terug onder ons allen, steeds je

E.

P.S. Wil je Lekkerkerker vragen jou mijn brief over Slau[6.] terug te zenden? *Die is niet voor hem*.

II

15 April.

Ik schrijf op deze kant nog een nieuwe brief: 1° omdat het papier daar ditmaal goed tegen kan, 2°. omdat deze envelop toch eerst met de volgende vliegpost gaat (ik kwam gister te laat). Dus kan ik ook weer over wat anders praten. Gisteren was ik erg neergeslagen door je verhaal van al die klachten over *Blocnote*; iets waar ik vroeger juist erg strijdlustig door geworden zou zijn. Dat ben ik trouwens nu ook nog, maar met meer en meer het gevoel dat wij 't toch zullen afleggen tegen de vulgaire en brutale platheid. ik ken zóógoed het *eigen belang* (zou Menno zeggen) van al de lieden die zich zoo aan mijn formuletjes stooten. *Als* het zoo weinig ‘belangrijk’ was - dit ‘belangrijk’ slaat voor hen op iedere krant, op ieder beursbericht, op iedere sovjet-propaganda of zooiets gelijkwaardigs, of op iedere tooneelkul met veel geld erachter - dan zouden zij er vreê mee hebben, d.w.z. dan zou het zoo samenvloeien met hun eigen psyche, dat zij 't niet eens zouden merken. ‘Dat weten we toch al lang’, zal je zeggen. Ja; maar wat geeft 't of we't weten? De zaak is: hoe zetten we ons praktisch schrap, hoe zullen wij doen om te maken dat het *vee* ons tenslotte toch niet dwingt om onze matjes te rollen. Ik moet zeggen dat de neiging daartoe me vaak bekruipt. Schrijven voor Holland is toch, in geen enkel opzicht, een dankbaar iets (zie Multatuli,

5. Docenten van Greshoffs zoon Kees.
6. 3144.

Couperus, Arthur), maar als het vee dan ook nog klachten heeft...

Ook ‘geprikkelde medewerkers’, zeije. Ik ben benieuwd te weten: wie? Mea Mees-Verwey?Jan Romein? Lezers. Wie? Nijkerk? Bob de Roos? Unger? De geprikkelde boekhandelaars laat ik maar incognito, al heetten ze Colmjon-Verbraek.

Ik zal je binnenkort een hfdst. zenden van Douwes Dekker, die op 't oogenblik zijn memoires schrijft. Hij is 58 en er dus rijp voor, en verder hebben ze hem nu zijn onderwijsbevoegdheid afgenomen.* Hij is een ‘historische figuur’ hier in Indië, voornaamste oprichter van de Indische Partij in 1912, en verder tot dusver de rijkste persoonlijkheid, verreweg, die wij hier ontmoet hebben. Natuurlijk heeft hij zijn eigenaardigheden en is hij niet ongestraft zoolang in Indië = ‘de provincie’ gebleven. Maar zijn persoonlijkheid redt alles. Hij schrijft ook best, ondanks alle feilen die men er weer in kan ontdekken, d.w.z. hij heeft absoluut zijn eigen stem - ook als het al-te-pathetische soms wat gek wordt.

Ik heb dat hfdst. nog niet gelezen, hij moet het mij nog zenden, maar het is ‘kaleidoscopisch’ zegt hij - een soort loopbaan-in-vogelvlucht. In het stuk over Pé e zette ik wat over hem, dat is dan best voor je lezers, als je zijn hfdst. plaatst, bij wijze van introductie. Als de volgende hfdstn. goed worden en het I^e^ niet tezeer door je lezers wordt aangeblaft, kan je misschien au fur et a mesure heel wat van die mémoires plaatsen. Als stuk indische geschiedenis zijn ze wschl. van belang - al heeft hij mij gezegd dat hij *zeker* een heeleboel niet zou kunnen schrijven. Als ‘literatuur’ is het zeker 10 × beter dan Romein![7]

Voel je verder, in principe, iets voor vertalingen uit het oudjavaansch? (d.i. zooals je weet een geheime taal, waar men alleen achter komt als men erg goed sanskriet en nieuw-javaansch kent) - dus zooiets als vertalingen - uit het grieksch - of zeg: uit het romaansch. Poerbatjaraka, die op het oogenblik conservator is van de hs.-afdeeling van het Bat. Genootschap, en hoopen vertaald heeft (o.a. de zeer mooie Pandji-verhalen), wil misschien wel een vertaling afstaan. Hij is nogal lastig en wantrouwig, zijnde een echte Javaan. Misschien ook wordt hij bang als hij hoort dat je ‘D.D.’ publiceert: dat is voor Holland niets, maar hier vergt het al een zekere moed om met hem om te gaan.

* zoodat hij meer vrije tijd heeft. 7. Dit hfdstk. is niet in *GN* gepubliceerd.

Over een tijdje schrijf ik *misschien* een groot stuk over een figuur van hier, die prachtig is: Brata Joeda, in werkelijkheid Courier dit Dubekart, een soort Multatuli in mindere rang - maar veel meer 'avonturier'. Dezen man hebben ze *dood* gekregen, omdat hij alles aan de kaak stelde; hij heeft overigens zijn regent wè l eruit gekregen. Kalff heeft een stuk over hem geschreven in de *Multatuli-opstellens*[8.]; ik zou dus nieuwe dingen moeten vinden, zijn eene boek *Feiten* lezen, kranten uit dien tijd opsporen, enz. Als het lukt - ik moet er nog heelemaal aan beginnen - zend ik je het resultaat. In opstelvorm, voor het vee fahig gemaakt![9.]

Waarom geef je Kees niet zelf les in hollandsch? Uit Multatuli bijv.? Zou dat geen afleiding voor je zijn? Misschien vertaalt *hij* hem nog eens i/h fransch.

Nu Jan, het beste. Jij niet alleen, ik word ook oud. Werkelijk, *oud*! Wat zal 't zijn als we elkaar terugzien - over so jaar? Wij hebben de *Locomotief* niet, helaas, dus we blijven gespeend van de brieven aan 'Rosine'. Nogmaals veel hartelijks.

3162. *Briefkaart aan G.O. Tissing: Tjitjoeroeg, 15 april 1937*

Tjitjoeroeg, r5 April '37

Beste Adé,

a. Heb je mijn brief ontvangen?
b. Heb je de 14 din. Multatuli ontvangen?[1.]
c. Ik heb de bril ontvangen. Veel dank.
d. Bep heeft bij jou haar vulpen verloren; mocht die nog gevonden worden ('t is een gewone, zwarte) dan zou ze die tegelegenertijd wel willen ontvangen. Bij voorbaat dank.
e. Zou je 't over je kunnen verkrijgen mij een paar woordjes te schrijven, dan zou ik die erg graag ontvangen. Anders niet. Hartelijk je

E.

8. S. Kalff, 'Multatuli en Brata Yoeda'. In S. Kalff, *Multatuli-opstellen.* Rotterdam 1904, p-194-231.
9. Niet gebeurd. Over A.M. Courier dit Dubekart, *Feiten van Brata Yoeda of Nederlandsch-Indische toestanden.* Semarang 1872; enkele regels in *Vw* 7, p. 167.
1. Zie 3150.

3163. *Aan J. Greshoff: Tjitjoeroeg, 16 april 1937*

Tjitjoeroeg, 16 April 1937

Beste Jan, Even een vervelend briefje voor een praktische aangelegenheid. Ik kreeg vanmorgen een brief van Simone of ik haar geld kon zenden voor de Paaschvacantie van Gille (die hij dus blijkbaar bij haar heeft doorgebracht). Ik stuur haar vandaag 30 belgas, alles wat ik missen kan. Maar ik deed dit aan jouw adres omdat ik, op 't postkantoor gekomen zijnde, merkte dat ik haar tegenwoordig adres niet wist. Het is *rue du Noyer 127*.

Ik hoop dat deze brief tegelijk met het geld komt - postwissel per vliegpost, - maar het kan zijn dat de *brief* net te laat is. In dat geval heb je het 'mandaat' wschl. al lang doorgestuurd. Ik heb het op haar naam gezet; je hebt het dus alleen verder te sturen; deze missive dient alleen ter verklaring waarom ik het jou zond.

Van Menno[1] en Henny vandaag ook brieven, waarop ik weinig te antwoorden heb. Ik *moet* 'inbinden' met die luchtpostprijzen: 1° is Indië naar Europa 1½ maal zoo duur als andersom, 2° schrijven jullie ieder apart aan mij alleen, terwijl ik alleen schrijf aan jullie allen. Neem dus niet kwalijk, als ik soms per gewone post antwoord.

Wij hebben het plan nu, om - als wij Alijntje, die ons ontzettend in onze bewegingen belemmert, bij mijn schoonzuster kunnen deponeeren - van 1 tot 25 Mei op reis te gaan, eindelijk dan die reis over Java naar Bali. Voor Bep allernoodigst, voor mij eig. niet minder. Ik ben mij nu geweldig aan het inlezen daarvoor. Krom, Hindoe-Jav. geschiedenis; Nagarakrtagama[2]; dat boekje dat jij mij zond over Bali (Covarrubias); etc. Anders gaat toch weer 50% voor ons verloren.

Ik was *op* Batavia, en sprak Ritman[3] (redacteur *Batav. Nwsbl.*) niet, omdat zijn vrouw net geopereerd werd, maar hoorde een-en-ander van een onderredacteur[4] van hem. Dit is een land van persbreidels en reactionaire lezers die onmiddellijk met opzegging van abonnement reageeren als er iets in de krant staat dat hun niet bevalt. En Rit-

1. Waarschijnlijk *Bw TB-DP* 4, p. 121-124 (= 1001).
2. Voor Krom zie 2088 n 3. *Nagarakrtagama*, 'Verhandeling over de orde van het rijk', een Oudjavaanse tekst uit 1365, geeft een zeer gedetailleerde beschrijving van het rijk Madjapahit.
3. Zie 3267 n 1.
4. C.J. Versteeg.

man, van-huis-uit liberaal - zooiets als Schilt[5.] - durft niets, schippert voortdurend. Je moet al blij zijn dat hij, wat berichten over Spanje en zoo betreft, zich zoo fatsoenlijk *mogelijk* houdt, d.w.z. dat zijn blad althans niets heeft van de ennesbé -toon van *Java-Bode* en *Nieuws van den Dag* (dit laatste is de krant waarin, behalve in de *Locomotief*, de brieven van Rosine verschijnen). Ik kan voor *mijn* fatsoen dus alleen in het *Bat. Nwsbl.* schrijven, en Ritman wil dat o zoo graag, zegt hij, en zegt zijn onderredacteur, maar welke 'neutrale' stukjes kan hij mij toevertrouwen?[6.] We moeten dat nader bezien. En wat kan hij mij betalen? Want hier schijnt hij onder de plak te zitten van zijn administrateur, een zekere Molenaar,[7.] die de krenterigheid prolgeworden schijnt te zijn.

Groeneveldt[8.] - andere lijn - wil mij binnenkort (vóór de reis nog) op een tuinfeestje met bijbehoorende bowl, vertoonen... aan allerlei invloedrijke lieden, die natuurlijk allemaal heeten ontzettend gebrand op de kennismaking te zijn. Wat zal dat opleveren? Dat bibliothecaris-schap B.B. hangt af van een zekeren Rissink,[9.] die mij *zelf* graag wil, zegt Groeneveldt, maar die verder een ambtenaarambtenaar schijnt te zijn. En als mijn Multatuli-boek dan uitkomt? Misschien moet ik 8 dagen na installatie weer mijn ontslag nemen! tenminste... voor goed-fatsoen.

Het is alles bij elkaar nogal vermakelijk, zoolang je weet dat je een kleine reserve hebt. Maar als het straks meenens wordt, is het natuurlijk allesbehalve leuk.

Ik houd je op de hoogte, maar meer bijwijze van kroniek dan omdat ik zoo vol hoop ben. Eigenlijk is iedereen een beetje bang om zich met mij te compromitteeren, en aan mijzelf regent het waarschuwingen om mij niet met D.D. in te laten, om mijn Mult.-boek toch vooral *niet* aan hem op te dragen, etc. De civiele lafheid is toch iets heel reëels! Ze vragen 't onmogelijke, want werkelijk, menschelijk en zuiver vriendschappelijk gesproken - de politiek kan me hier niets schelen! - is D.D. zooveel meer waard dan de rest, dat het ònmogelijk is hem het weinigje steun te ontzeggen dat ik hem geven

5. Zie 3007 n 1.
6. Vgl. *Bw TB-DP* 4, p. 125.
7. G. Molenaar, directeur van het Nederlandse drukkers- en uitgeversconcern Nideum en van het *Bataviaasch nieuwsblad*.
8. Zie 3102 n 2.
9. W.G.F.C. Rissink was administrateur op het departement van Binnenlandsch Bestuur (B.B.).

kan, juist nu - nu hij, volgens het zeggen van ambtenaren zelf, op de misselijkste manier wordt gepest. Als de boel scherp gezet wordt, nu ja, dan word ik leeraar op de school van D.D. - iets wat mij vrijwel alle verdere mogelijkheden zou afsnijden, volgens de opinie van *iedereen*, - maar ik ben dan van het gemoerneuk af. Ik *wil* 't eerst anders probeeren - omdat ik niet alleen sta, - maar met de cursus van Augustus of September heeft D.D. een plaats voor mij, en zelfs voor Bep.

Later weer over geestelijker zaken. Houd je taai en of ik 'narrig' ben of niet, zuur, of ziek, of niet, geloof me in den grond voor eens en voorgoed je reeds-oude-vriend

Eddy

Van harte gefeliciteerd met de nederlaag van de Pots-en-Patsmaker.[10.] Nu nog net zoo in Holland. Wat zègt men daarvan?

3164. *Briefkaart aan H. Samkalden: Tjitjoeroeg, 16 april 1937*

Tjitjoeroeg, Vrijdag.

Waarde S.

Daar Bep Zaterdag nr. Bat. gaat, ben ik Zaterdagnacht hier noodig voor mijn telg het Alijntje. Ik stel je dus voor: kom Zaterdag hier (met den trein) en blijf hier overnachten; dan gaan wij Zondag en vinden de auto in B. zorg. Gaat dit niet, dan kom ik Zondag op eigen houtje in B. zorg, met den trein die daar om 5 voor 10 's morgens aankomt en we kunnen elkaar bij Foeks[1.] ontmoeten om dan verder door te gaan. Maar als je me Zaterdag gezelschap komt houden, is dat gezelliger.

Schrijf nog even wat het wordt: Zaterdag hier of Zondag B. zorg.

Hart. groeten,

EduP.

3165 (1003). *Aan M. ter Braak: Tjitjoeroeg, 17 april 1937*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

10. Bij de Belgische kamerverkiezingen op 11 april 1937 leed de Waalse fascist Léon Degrelle een gevoelige nederlaag.
1. Café-restaurant te Buitenzorg.

3166. *Aan G.H.'s-Gravesande: Tjitjoeroeg, 17 april 1937*

Tjitjoeroeg, 17 April 1937.

Beste Hein,

Dank voor *Jonge Most*! Met eenige schaamte ontwaarde ik daarin dat er 2 sonnetten van mij[1] waren opgenomen tegen 3 gedichten van Binnendijk en 3 van Eric v.d. Steen, waaruit ik haast de gevolgtrekking moest maken dat ik van lieverleê onbelangrijker ben geworden dan deze heeren - maar, hoewel 't dan maar *als dichter* is, ik màg mezelf zoo'n veronderstelling niet aandoen! 't Zal zijn dat al mijn andere verzen te gemeen zijn voor schoolgebruik (dat door dit boekje, meen ik, ook beoogd wordt).[*]

't Is overigens best in elkaar gezet en de inleiding is zeer overzichtelijk. Wat mijn rol daarin betreft, speciaal in de *Forum*-affaire en de persoonlijkheidspredikatie dan, het komt mij voor dat een zekere du Perron zoo'n beetje meegedaan heeft achter Greshoffen Ter Braak; maar enfin, on fait ce qu'on peut, en daar gaat het nu niet om. Zoo'n bloemlezing vind ik altijd èn aardig èn teleurstellend. Eigenlijk vind ik het aardigste dat je in zoo'n boekje als dit wat proeven terugvindt van minder bekenden. De bekenden zieje nu eenmaal overal! Ik zou dan ook allerminst mijn eigen armoê van de 2 sonnetjes opgemerkt heb ben als A. Roland Holst, Marsman, Slauerhoff, Greshoff etc. etc. er niet zoo *rijk* in vertegenwoordigd waren geweest. Maar die zijn óók, zal je zeggen (al nam je de *Stervende Geliefden* op), stuk voor stuk minder gemeen.

Waarom staat er geen enkel gedicht van jezelf in? Omdat je deze most bijeenbracht? Medewerker van *Forum* was UEd. ook, zeker in niet mindere mate dan bv. Nine van der Schaaf.

Overigens: ik dank je nu voor dit boekje, maar ik vind je op mijn beurt, en met recht, een gemeenert, omdat je mij stiekem *niet* je eigen bondel[2] gestuurd hebt. Je dacht zeker dat zooiets in Indië wel ver-

1. ‘Sonnet van burgerdeugd’ en ‘Het kind dat wij waren’. In *Jonge most, Bloemlezing uit de gedichten van medewerkers aan Het getij, De vrije bladen en Forum.* Bussum [1937], p. 81 en 82.

* Ik hoop dat je er wat aan verdiend hebt. Nederlandsche uitgevers zijn *allen* dieven en afzetters, als ik mij niet heel erg vergis.

2. Zie 3018 n 2. Het gedicht ‘De trouwe vrind’ (p. 53) met de beginregel ‘Je sprak van harde dood, de dood is goed’ werd aan DP opgedragen. In ‘Van zuiver en onzuiver sentiment’. In *Bataviaasch nieuwsblad* van 14 juli 1937 (*Vw* 6, p. 197-198); besprak DP ondermeer deze bundel.

borgen zou blijven, hè? Nenni, je roem spoot zelfs tot hier! Ik reclameer dus dien bondel - vanwege Boucher als 't niet vanwege jou is; en in ieder geval moet ik de bladzij met het mij opgedragen poëem naar aanl. v. de 'harde Dood', desnoods eruitgescheurd!

Ik heb weinig te vertellen, dat Menno je niet verteld zal hebben. Mijn Multatuli-boek is de deur uit; klerkenwerk door Querido behoorlijk als klerkenwerk afgedaan (= betaald, en dan nog eerst na protest). Ik mag niet klagen, maar heb ook geen lust om hallelujahs erover te zingen, hetgeen genoemde Querido toch van mij scheen te verwachten.

Bep is vanavond voor de radio gaan lezen over *Rouge et Noir*.[3] Moge de planters en snobs van de Kunstkring er beiden tevreden over zijn! het was lang niet makkelijk om het precies zoo stompzinnig en zoo quasi-verfijnd te krijgen als noodig leek. En ik hoop oprecht dat ze er *niet* in geslaagd is, dan doet ze het niet nog een keer.

Zend me je geïllustreerden bondel.

Over een dag of 14 gaan we misschien eindelijk een reis maken naar Bali over alle javaansche hindoetempels heen. Voor Bep hoognoodig; als de boel verder hier mislukt, heeft ze er tenminste dàt van gehad. Van mijn gesolliciteer zal Menno je hebben verteld, vraag het hem anders, als je 't te weten begeert. Ik word voortdurend gevraagd me te vertoonen, tot op tuinfeesten-met-bowls toe, en er wordt op alle lijnen voor een baantje voor me geïntrigeerd. Maar wat de schrijverij betreft, is ieder bang dat hij zich door mij compromitteert. Ze willen mij wel lezen, maar liever niet in hun eigen krant. En tenslotte is hier in W. Java maar één krant die voor *mijn* gevoel van fatsoen een beetje in aanmerking komt, het *Bat. Nwsblad.* De rest is ennesbé -patjepéïg, zooals hier de mode is.

Zend mij je vaers-bondel met àlle illustraties wijders een eigenhandig ingescripte opdracht.

Hartelijke groeten van Bep en aan Nen, en schrijf als je zin hebt.

Geloof me steeds je

E.

3167 (1004). *Aan M. ter Braak: Tjitjoeroeg, 20 april 1937*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

3. Zie 3212 n 4.

3168. *Aan G.M.G. Douwes Dekker: Tjitjoeroeg, 20 april 1937*

Tjitjoeroeg,

Waarde Heer Douwes Dekker,

Dank voor uw langen brief. Ik las met aandacht uw supposities en vragen. Inderdaad, *het* ware zal niet op te lossen zijn. Misschien maakte M. wel 2 copieën (eigenhandig) van dien brief, *of althans van sommige blzn. ervan*[*]. Uw vraag: hoe komt het dat op het gefotografeerde dokument (I^e blzij) staat: 'niet meer of minder', en op het dokument v/h Mult. museum nu weer: 'niet meer, ik bedoel vooral niet minder'? heb ik mij ook al gesteld. Ik heb Ter Braak erover geschreven.[1.] Het *kan* zijn dat de woorden 'ik bedoel vooral' er later met potlood op zijn gezet en dat de foto dit potloodschrift niet heeft opgenomen. Het kan ook zijn dat er inderdaad van *twee* concepten sprake is, waarvan het museum er maar één bezit. Maar hoe dan ook, je moet roeien met de riemen die je hebt. - Een tegenvraag: *welke* zijn die idiote fouten die ook op het museum-stuk voorkomen? Bent u daar zeker van, of zijn die inderdaad zoo erg? Dit is van meer belang.

Volgens uw berekening ontbreken aan het ms. in het museum niet 3 maar ± 6, bijna 7 blzn. Mij wel, maar dan bezit het museum 15 blzn., en ik rekende: 8. Dus (ik berekende dit op mijn afschrift):

Museum-stuk	-	*Uw stuk*	-	*Museum-stuk*
± 7	-	3	-	1
U: ± 14	-	6	-	2

Het kan natuurlijk ½ of zelfs heele blzij schelen. De beste manier van zeggen is: dat aan het museum-stuk ± ⅓ ontbreekt, vergeleken met uw afschrift.

Als u nog eens een z.g. diplomatisch afschrift van het 'maganghandschrift'[2.] maakt (voor het museum of u zelf), wilt u mij dat dan ook nog even opzenden? Ik weet nl. nog steeds niet of op *uw* afschrift (vertaling), het eenige waar *ik* naar werkte, de punctuatie v/h magang-hs. behouden is of gewijzigd. En de nieuwe alinea's, enz.

* vooral het begin kan hij 2 × over begonnen zijn.

1. Zie *Bw TB-DP* 4, p. 130-131 (=3167 (1004)).
2. Afschrift van een inheemse schrijver.

Veel kwam dat er toen ook niet op aan, waar men toch te maken had met een defectueuse tekst, waarvan uw vertaling een complete verbetering was. Nu interesseert het mij meer, nu ik het andere stuk zag. Overigens: de 2 stukken spreken elkaar toch werkelijk niet tegen, voor teksten als deze - d.w.z. 'brouillons' - zijn de verschillen miniem. Er spreekt geen andere geest uit het eene stuk of het andere; voor het psychologiese begrip van Multatuli, *dat* stuk op *dat* moment schrijvend (voor mij de hoofdzaak), is het bepaald verkwikkelijk dat ze elkaar zóó goed aanvullen en steunen.

Wat u zegt over de vereering tot het uiterste van M. is mij uit het hart gegrepen. Ook ik voel niets voor vergoelijkende praatjes.[3] Toch is er een botte manier om M. te verdedigen; bv. om er een vlekkeloze brave Hendrik van te maken, die hij zelf niet alleen verfoeid zou hebben, maar die hij met nadruk gezegd heeft *niet* te zijn (o.a. in een zeer opmerkelijken brief aan Mimi).[4] Ik schreef hierover zeer onlangs nog een langen brief aan uw broer[5] en doe het dus niet nog eens, maar vraagt u dien brief even, als het u interesseert (en als u tijd hebt).

Mijn ms. van 220 folio blzn. - nu naar Q., met wien ik nog steeds half en half ruzie heb - is u toegezegd. Over het portret schrijf ik u, zoodra ik er zelf iets van hoor. (Ik wacht met spanning.)

Wij zijn zeker 26 Mei op Bandoeng, want mijn vrouw moet daar zijn voor een examen-commissie. Ook 1 Mei zijn wij daar, maar zal ik dan *tijd* hebben u op te zoeken (we hebben 't dan wel erg druk). Ik hoop het. Anders: ± 26 Mei op Bdg. en 30 Mei hier.

Het beste met uw arbeid. Heel veel hartelijke groeten van uw dw.

EduP.

3169 (1005). *Aan M. ter Braak: Tjitjoeroeg, 22 april 1937*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

3. Naar aanleiding van 3149 schreef Guido Douwes Dekker op 17 april 1937 aan DP (kopie van de brief aanwezig op het Letterkundig Museum) ondermeer: 'Hoe meer men van M. leest en weet, hoe minder overdrevens er is te vinden in een vereering die tot het uiterste gaat. Een combinatie van zooveel en zoo veelzijdigen geest met zooveel karakter, in zijn goeden tijd en in zijn erbarmelijken tijd, - er is geen tweede aan te wijzen.'
4. Van 6 juni 1863. Zie Multatuli, *Volledige werken XI.* Amsterdam 1977, p. 156 (Vgl. *Vw* 4, p. 469-470).
5. Niet teruggevonden.

3170. *Briefkaart aan H. Samkalden: Tjitjoeroeg, 22 april 1937*

Tjitjoeroeg, Donderdag ('s avonds)

Waarde S.,

Zaterdag en Zondag is Jansen[1.] hier. Mocht je zin hebben om Zaterdag te komen theedrinken (en nat. avondeten), je bent van harte wellekom. Ik denk dat het de laatste keer is, waartoe de gelegenheid zich aanbiedt, vóór ons vertrek, dat 1 Mei plaats heeft. Zie wat je doet. Anders tot ziens eind Mei (ik denk 28 Mei hier terug te zijn; Bep blijft dan nog 3 weken of zoo te Bandoeng).

Hart. groeten,

EduP.

Ritman[2.] vandaag even gezien, - *rustig* met hem gegeten, resultaten schrijverij ook *rustig.* Verder geen nieuws.

3171. *Aan G.M.G. Douwes Dekker: Tjitjoeroeg, 24 april 1937*

Tjitjoeroeg, 24 April.

Waarde Heer Douwes Dekker,

Gelijk hiermee zend ik u de 2 laatste dln. *Brieven* terug. Ondanks alles wat ik te doen had vóór ons vertrek, kon ik er niet van afblijven! De laatste jaren van M. (1876-1887, toen hij eig. niet meer schreef) hadden altijd groote aantrekkingskracht voor me; als 't ooit zoover komt dat ik mijn boek over hem kan voortzetten, d.w.z. een soort 2e deel maken over M. na 1857, zal ik aan deze periode zeker veel aandacht wijden. Die paar regels over zijn leven in N. Ingelheim, van dien duitschen Pfarrer[1.] aan Dr. Pée, bv. zijn absoluut *aangrijpend.* En in zijn eigen brieven merkt men niets van het ouder worden, wat de veerkracht en levendigheid van zijn geest betreft, en wat zijn beminnelijkheid aangaat, die schijnt krachtiger op te leven (in de brieven aan Tiele[2.] bv. kan men uitstekend zien hoè innemend hij

1. Zie 3175 n 1.
2. Zie 3267 n 1.
1. In J. Pée, *Multatuli en de zijnen*, [etc]. Amsterdam 1937, p. 311-312 (zie *Vw* 4, p. 540). P. Walther, destijds evangelisch predikant in Nieder-Ingelheim, Multatuli's laatste woonplaats in Duitsland.
2. In *Brieven X* (zie 3127 n 5), p. 34-76. P.A. Tiele (1834-1889), destijds bibliothecaris van de Universiteitsbibliotheek Utrecht.

geweest moet zijn als hij zich maar even gelukkig voelde). Maar men ziet hem steeds meer zichzelf worden, 'belegener' = berustender, eenzamer, maar ook zekerder van wat hij beteekend had en beteekende, tegen alles in. Verkwikkend, vertroostend 100%.

Mijn vrouw, uw brief lezend, zei bij de passage over het vergoelijken: ''t Is of ikjou hoor!' (Diejij ben ik.) U kent mij trouwens niet, anders zou u mij op dit punt niet hebben kùnnen misverstaan. Als ik 'Multatuli-verdwazing' zeg, bedoel ik dat als contrôle op mijzelf, en om M. in mijn bewondering geen ondienst te bewijzen; voor de De Kocken ben ik vanzelfsprekend compleet en reddeloos 'verdwaasd', - en in alle verheugenis!

Intusschen, onderschat u J. Saks niet -* wiens Multatuli-boek, verneem ik, ook dit jaar uitkomt. Hij heeft veel gezag, is oneindig intelligenter en schrijft heel wat beter dan een De Kock. En... hij is quasi objectief, historisch onbewogen! Dat pakt zoo, vooral in Holland. Ik weet precies het artikel dat ik over zijn boek schrijven zal, in *Gr. Nederland*; meteen een prachtige gelegenheid om met nog een paar andere historische scherpkijkers af te rekenen. Maar vooral ben ik erop gesteld dat mijn boek tegelijk uitkomt, om dàt gewicht in de schaal te leggen tegen Saks. Hij heeft zijn gemeente, maar ik de mijne; en ik heb het voordeel dat ik zijn heele vizie op Lebak (in *Gr. Ned.* van 1927 verspreid, tot dusver)[3.] in mijn boek heb verwerkt. Alleen, Querido hindert me.

Dat ik u die 2 laatste deelen nu terugzend heeft zijn reden. Wij komen nl. 1 Mei a.s. op Bandoeng, gaan 2 mei vroeg al weer verder; maar wij zullen niet op Bdg. zijn vóór ± half 6 's middags, en ik weet nog altijd niet of wij bij uw broer zullen logeeren of bij mijn schoonzuster, bij wie wij ons knaapje afgeven (voor 25 dagen ongeveer). In het laatste geval zal ons de tijd ontbreken, behalve misschien om even naar uw broer te gaan, in het eerste geval zullen we tòch weer naar de schoonzuster moeten, vrees ik. Daarom het zekere voor het onzekere.

Ik verheug mij met u op uw weerzien met uw zoon Niels.[4.] Komt u hier vóór, of nà dit treffen? Met mijn vrouw kunt u kennismaken

* Ps. van P. Wiedijk, - de man is nu 70, net geworden.

3. Zie 3142 n 1.

4. Niels Alexander Douwes Dekker (geb. 1911), Guido's jongste zoon, die na een studietijd van acht jaar in Nederland, op 30 mei 1937 weer op Java zou terugkeren.

tegen 25 of 26 mei - zij moet 3 weken te Bdg. blijven voor een eindexamen-commissie. Ik ga zoo spoedig mogelijk hierheen terug, maar in elk geval hebben we tegen dien 25en Mei meer tijd, dan nu op dezen eenen avond van 1 Mei, waarop mijn schoonzuster zoo'n recht krijgt!

Intusschen met vriendelijke groeten, ook van mijn vrouw en aan mevrouw Douwes Dekker, gaarne steeds uw dw.

EduPerron

3172. *Aan G.O. Tissing: Tjitjoeroeg, 25 april 1937*

Tjitjoeroeg, 25 April.

Beste Adé,

Dank voor toezending van de vulpen, maar ik ben werkelijk teleurgesteld dat ik nog steeds geen antwoord van je kreeg. Toen ik wegging, beloofde je me toch spoedig te zullen schrijven. Op een mooi epistel komt het niet aan; doe nu niet opnieuw als vroeger, daar ben je nu toch al te groot voor (en vooral als wd. administrateur)! Ik begrijp anders niet hoe ik je zwijgen moet opvatten, dat langzamerhand grievend wordt - of worden kàn.

Je hebt toch, hoop ik, mijn brief[1] niet gelezen als een stelletje verwijten? Als dat de bedoeling was had ik je niet geschreven, of heel anders. Ik heb juist bedoeld je een verklaring te geven van het niet heelemaal gelukte samenzijn, en van de fouten onzerzijds. Bep is ± een zieke;[*] ga nu vooral niet denken dat zij eig. het land aan je heeft en dgl. dingen, die je al gauw denkt van vrouwen, want zij mag je erg graag. Heb *jij* soms het land aan haar gekregen? Dat zou iets anders zijn natuurlijk, maar dat zou ik toch onbillijk vinden, waar zij met koorts en influenza (?) van je is weggegaan, en dus physiek wel eenig excuus had voor haar lastigheid, dien laatsten dag (die ze trouwens zelf betreurt). In ieder geval is zooiets onder werkelijke vrienden toch een wissewas, en geen reden tot doodzwijgen.

Ik heb je verder verklaard hoe en waarom *ik* zoo overgevoelig ben. Ik ga ook nu nog geregeld naar Batavia en er lukt niets. Met Ritman (v/h *Bat. Nwsbl.*) is nu een soort arrangement gemaakt van dat

1. 3150.

* Ze is laatst onderzocht - zéér bloedarmoedig, heeft maar 60% roode bloedbolletjes.

ik ‘schrijven mag wat ik wil’ - mits ‘neutraal’ en mits ‘niet te veel’.* Dus alweer op z'n best zakgeld. En overal lafheid. Ik ben on-‘neutraal’ geboren en getogen, en dus, ofschoon ik politiek eenvoudig niet besta, toch ‘gevaarlijk’. Donderdag a.s. moet ik mij op een tuinfeest bij Groeneveldt vertoonen aan allerlei invloedrijke lieden, vanwege de relaties. Dat *ik* op deze manier, via de ‘society’ carrière zou maken, is te mal om los te loopen, of ik zou mezelf niet meer kennen. Ik doe het om Gr. plezier te doen, die zich zooveel moeite heeft gegeven, en om nieuwe kolonistensmoelen te zien (voor een later boek of zoo). Maar de voortdurende nutteloosheid van dit alles ontmoedigt mij dagelijks. Het beste is misschien nog: een jaar op Bali te gaan wonen, en dan maar weer naar Europa terug? Ik begin erover te denken.

Wij gaan van 1-25 Mei nu over Java (tempels en zoo) naar Bali. Dan hebben we dàt tenminste gehad, en we kunnen er nog ‘copie uit slaan’ ook. Vanaf 26 Mei moet Bep 3 weken op Bandoeng zijn voor een eindexamen-commissie; ik ga dan alleen hier zitten (met Alijntje!) en zal probeeren de reis in artikelen om te zetten.[2.] Tenzij ik dan opeens naar ‘de baan’ geroepen werd. Maar ik geloof er al niet meer in.

Ziedaar, Dé. Schrijf omgaand een woord ter geruststelling, tenzij het je *bedoeling* is om verder niets met ons te maken te hebben; in dat laatste geval zal je natuurlijk stipt worden ‘gehoorzaamd’. Bedenk ook dat ik niet zeker kan zijn of niet je Ennesbé-luitenants mijn missives hebben opgevreten! Dus: schrijf, al was 't 3 woorden, vóór we met 1 Mei weggaan.

Hartelijke groeten van ons 2, je

Ed

Groeten aan Ira, als zij er nog is.

3173. *Aan H. Samkalden: Tjitjoeroeg, 27 april 1937*

Tjitjoeroeg, Dinsdagmorgen.

Waarde Sk.

Jammer dat je Zaterdag niet komen kon - of wilde. Ik zal je nu wel niet meer zien vóór de afreis. Maar ik kom je nog even iets vra-

* Dit laatste vanwege de betaling!

2. Niet gebeurd. Zie 3212.

gen: kan je me *omgaand* dat radio-boekje terugsturen over de 'litt. van nu' (Vestdijk-t.Br.-v.Duink.)[1.] Bij voorbaat dank.

Iets moois: Men vertelde mij *op* Batavia dat jij ook tot de 'Utrechtsche Club'[2.] behoorde. Na je informaties betreffende mijn omgang met v.d.H.-Gr. leek mij dit vreemd; maar ten slotte, ik heb er ook niets tegen. Maar Jansen kwam mij Zaterdag vertellen dat hij al de eerste persoon gesproken had die hem is komen inlichten dat ik er ook toe behoor. Zoo komt alles toch in rechte banen. Nu ben ik wel getrouwd, maar met een beetje goede wil is mijn vrouw voor 'mannelijk' aan te zien, en dus als enkel maar alibi terzijde te stellen.

Entre nous, ik ben toch géén lid. Als ik het was had ik het zeker in het *Land v.H.* gezet. Mijn temperament is op dit gebied meer à la Gide dan à la Proust, het zou mezelf niet meer smaken als ik van al mijn vriendjes op papier vriendinnetjes moest maken.

Verder geen nieuws. Wij zijn zeer gespannen op de reis. Ik schreef mijn stuk over de artja's[3.] en nog een ander over Djajadiningrat's memoires.[4.] Kan dus met verlicht gemoed naar Bali. Misschien schrijf ik wat voor Ritman over de reis, in principe mag ik!

Houd je goed en tot over een maand dus. Met hartelijke groeten, ook van mijn geliefd alibi Bepje-Jane,

je EdP.

3174. *Aan J. Greshoff: Tjitjoeroeg, 28 april 1937*

Tjitjoeroeg, 28 April 1937.

Beste Jan,

Ik weet niet of je me geschreven hebt, maar ± een maand lang zal ik je niet veel van me laten hooren, en aan Menno ook niet. Wel zal ik jullie vermoedelijk veel briefkaarten sturen, want van 1-25 Mei gaan we op reis naar Java met alle hindoetempels, Bali.

Daarna gaat Bep 3 weken in een eindexamen-commissie te Bandoeng; en ik keer *hier* terug, met het Alijntje! Tenzij ik tegen dien

1. *Leven en werken, Maandblad der Radio-Volks-Universiteit Holland* 1 (1937) 3 (maart) = *Nederlandsche literatuur van nu*; bevatte bijdragen van M. ter Braak, A. van Duinkerken, K.F. Proost en S. Vestdijk.
2. Toenmalige aanduiding voor homoseksuelen.
3. Zie 3156 n 2.
4. Zie 3126 n 3.

tijd tot een baan geroepen word te Batavia - de wonderen zijn de wereld nog niet uit en 't can verkeeren, enz.

Overmorgen (vlak voor 't vertrek) moeten we ons nog even op een soort tuinfeest vertoonen bij Groeneveldt te Batavia - buiten de stad, in een buurt genaamd Grogol, waar indertijd Fientje de Feniks vermoord werd (zie *Ducroo*).[1] Grappig, ook nu weer zijn er groote rampokpartijen in de omstreken van Batavia, en toen ik laatst bij Groeneveldt logeerde werd onze auto bij heengaan en terugkeer aangehouden door patrouilles. Wat het tuinfeest betreft, het moet z.g. nuttig zijn, maar ik geloof daar niet aan, tenminste voor *mij*, en heb vooral aangenomen om Gr. niet teleur te stellen, en ook om wat koloniale snobs te hooren en te zien. O.a. zal aanwezig zijn: de nieuwe Dir. van Onderwijs Idenburgh.[2]

Ik wou met-dat-al dat het al afgeloopen was en dat wij in den trein zaten. Ik maak anders studies genoeg van koloniale lafheid. Zoo déjeuneerde ik onlangs met Ritman van het *Bat. Nwsbl.* (hij zegt jou te kennen van de *Telegraaf*) en kwam tot geen enkel resultaat, d.w.z. tot het volgende: In principe wil hij dolgraag dat ik voor hem schrijf - en in principe mag het zijn waarover ik maar wil - maar nog meer in principe: het moet 'neutraal' zijn (ik had hem aangeboden zijn vijand Zentgraaff, waar hij en iedereen doodsbang voor is, in het vak, te bestrijden) - en als hòòfdprincipe: niet te veel. Ze willen me nl. 'goed' betalen (zeg fl. 25 of f 30) maar daarom ook: niet te veel leveren, dan blijft het bij *zakgeld.*

Op D.D. na, die mij helaas te politiek denkt, ook in niet-politieke kwesties, om hem heelemaal te kunnen verstaan, maar die mij in menig opzicht zeer sympathiek is, zag ik eig. niets dan aangename en onaangename kietsjmeiers. Allemaal ontzettend praktische en levenswijze lieden, en daarom van een onomwonden schijterigheid. D.D. is althans een vent met alle durf.

Indië is verdeeld in koloniseerende prollen en slaven. De eerste categorie is onderverdeeld in handelaars, planters en ambtenaren. Dit laatste gespuis leeft in één roes: elkaar te kleineeren. Kleineert een ambtenaar een ander ambtenaar niet, hier in de koloniale sfeer, dan voelt hij niet dat hij zelf bestaat. Of anders, dan *is* hij geresigneerd in het niet-bestaan, dan ambtenaart hij alleen nog maar uit sleur en voor het traktement. (Dat zijn natuurlijk de geschiktste.)

1. Zie *Vw* 3, p. 265-266.
2. Ph.J. Idenburg (1901) was in 1937 als onderwijs-statisticus verbonden aan het Centraal Bureau voor de Statistiek.

Ik heb zoo'n man[3.] ontmoet op het museum, en puur uit gewoonte, zonder éven naar me te informeeren, wilde de man me kleineeren omdat ik een boek over Multatuli schreef. Dit is niet zoo vlot gegaan als hij misschien gehoopt had. Maar 't gekke is, dat ik dien man nu verder niet meer toespreken kan. Ik heb hem sindsdien 2 × ontmoet en zeg 'dag', maar 't is me zelfs niet mogelijk geweest hem een hand te geven, dus van gesprek niets-niemandal. Hoe dit loopen moet als ik nog eens ambtenaartje spelen moet, vraag ik mij af. Wij denken er nu over om een jaar op Bali te gaan wonen (als het aspect daar ons toelacht) en daarna maar weer naar Europa te gaan. Iets over Indië - iets naders na *Ducroo* - heb ik dan zeker wel mee te deelen.

Bon, nu wat practischer dingen, met het oog op die maand vertrek. - Ik heb hier geregeld dat onze post ons ééns naar Bali zal worden nagezonden. Over Java gaat dat slecht, omdat we overal maar één nacht blijven.

Alzoo: Querido heeft (als hij deed wat hij schreef) f150. naar Jean de Sturler gestuurd. Jean schreef mij, maar hierover meldde hij nog niets (dat kon ook nog niet). Verder: moet Gille niet een beetje zakgeld hebben? Hoe is het daarmee gesteld bij de andere jongens op zijn school?[*]

Ik vroegje om *Waarom Indië* en om *Scheepsjournaal,* maar hoorde van Menno dat het laatste bij Henny was. Als die 't in Holland heeft gelaten en zelf op reis is gegaan, kan 't een jaar duren...

Mijn stuk over *Multatuli's naleven* (Pée!)[4.] heb je nu natuurlijk al, is misschien al 'ter perse'. Wie kijkt de proef na? Wil je opgeven dat in de laatste woorden van den ouden oom (over Multatuli, stuk I) wordt gezet: 'een snertvent', (2×), *niet* een 'st. vent'. Je kan nooit weten, misschien geeft die 'st.' aanstoot aan den ouden oom. Of hij overigens nog leven zal als 't stuk verschijnt, is zeer de vraag.[**]

Wil je Menno zeggen dat ik vóór mijn vertrek nog probeeren wil *twee* stukken te zenden naar *Het Vad.*: het eene over oudheden hier

3. De journalist en N.S.B.-er W.G. Kierdorff; schreef later onder het ps. Pim Hofdorp detectiveromans.

* Vinden jij en Jean wat zakgeld noodig, neem dat dan ook vooreerst van die f150 af.

4. Zie 3126 n 6.

** Maar zie zelf. Vind jij dat 'een st. vent' anders is, en 't beter doèt (*dat* zei hij), laat dan maar rustig staan!

in de buurt, het andere over de memoires van ex-regent Djajadiningrat (zéér de moeite waard!). Daarmee heb ik de handen vol, daarom geen brief.

Wil je Jean de Sturler zeggen dat ik èrg graag dat boek van dien Dr. van Louis XIII wil hebben - Hérouard, geloof ik[5] - dat hij mij aanbiedt? Ik schrijf Jean ook niet om dezelfde reden; maar zoodra ik terugkom krijgt hij een lange brief.

Vergeet je die opgegeven gevangenisliteratuur van Desmoulins niet?[6] Ik blijf daar zeer benieuwd naar.

Las je ooit *Tat Tvam Asi* van Van Suchtelen?[7] Het is geen goed boek, maar vol sympathieke stukken, en als denkerij 10 × beter dan bv. *Sprokkelingen* van Van Genderen Stort. En als literaire prestatie heel wat sympathieker dan alle romans van Robbers + De Meester bij elkaar.

Verder vroeg ik zooweljou als Menno mij wat boeken te zenden, ter bespreking als 't niet anders gaat. Wat daarvan terecht komt, merk ik dan wel. Ik zou willen hebben ook: dat cahier van de *V.Bl.* waarin zoowel gedichten als teekeningen van Hendrik de Vries.[8]

En ja, ik merk dat ik over Multatuli nog héél wat op het hart heb. Zoo is het mij een hartsbehoefte nog eens uitvoerig mij uit te spreken over de quasi-objectieve manier waarop zoo'n Saks meent hem te kunnen behandelen. Dit zal ik dus doen zoodra het boek van Saks uitkomt (wil je me dat dan direct zenden?) Dat artikel wou ik zóó in elkaar zetten: 1° Van Lennep-Multatuli, bezien o.a. door de quasi-objectieve Geyl (een *lam*, laf stuk![9]); 2° Huet-Multatuli, bezien door de quasi-objectieve Saks (in *Het geval Huet*), dit is zoo mogelijk nog onthullender!; 3° het boek van Saks over Multatuli, behandeld als vervolg v/h voorgaande; 4° iets over de Multatuli-huldiging, bv. in de bloemlezing van 'Pegasus' met inl. van Anna v. Gogh-Kaulbach, en verzen (?) van Beversluis. Alles bijeen nog net zoo'n stuk als dat

5. Jean Héroard (1551-1628) was lijfarts van Lodewijk XIII; hij schreef *Hippostologie, c'est à dire Discours des os du cheval.* Paris 1599; en *De l'institution du prince.* Paris 1609. In 1868 verscheen te Parijs *Journal de Jean Héroard sur l'enfance et la jeunesse de Louis XIII (1601-1628), extrait des manuscrits originaux* [etc.]. Par E. Soulié et E. de Barthélemy. 2 vol.
6. Zie 3161.
7. Zie 1927 n 4.
8. H. de Vries, *Geïmproviseerd bouquet, Gedichten en tekeningen* = *DVB* 14 (1937), schrift 1 (januari).
9. Zie 3112 n 2.

ik je zond.[10.] Multatuli-Huet en Multatuli-Van Lennep: er is maar één conclusie voor een tant soit peu behoorlijk mensch: dat Multatuli allermisselijkst, en in het geval van Lennep ploertig, is behandeld, en dat hij in zijn heele houding vorstelijk boven die twee berekenende en gepantserde Lubbessen-met-elegantie uitstaat. Iedereen die het anders ziet is een historisch knoeiertje en een lulmeier met 'maar...' en 'toch...'. Ik zal dit met de grootste zakelijkheid aantoonen. Meneer Saks bijv. moffelt rustig brieven weg die Huet's treurige figuur duidelijk belichten; hij, die, in de Lebak-zaak, ieder snippertje papier eindeloos besnuffelt. En waarom? Omdat het allemaal *Hollanders* = Lubbessen bij elkaar zijn tegenover een werkelijk groote figuur (met fouten, o ja, maar ook met honderdmaal meer allure dan zijn tegenstanders). Een karakter als dat van Multatuli met de duimstok te willen nameten zooals Saks doet, is *principieel* vervalschend. Er is aan Mult. altijd een dimensie meer, die aan deze boekhouderszielen ontsnapt. Maar ik zal hem op het potje zetten op zijn boekhoudersterrein. - Stuur me dus alles: bloemlezing, Beversluis; Saks, zoodra je 't krijgt. Later over andere dingen als ik terug ben. Véél hartelijks v.h.t.h. je

E.

P.S. - O ja, iedereen is nu van opinie, in dit land, dat de Ennesbé geen kans meer maakt en op Batavia is er groote poep onder de Ennesbejers zelf Gevolg: het dappere *Nieuws van den Dag*, dat tot dusver stinkend ennesbejerig was; scheldt nu zoowat dagelijks Mussert uit. Hoor ik, - lezen doe ik het vod niet meer.

3175. *Aan L.F. Jansen: Tjitjoeroeg, 28 april 1937*

Tjitjoeroeg, Woensdag. 28.4.1937

Beste Jansen,[1.]

Ietwat in haast dit afscheidsbriefje, want het zal wel eind Mei wor-

10. Zie 3135 n 2 en n 3, 3142 n 2, 3154 en 3161 n 3.

1. Leo Frederik Jansen (1903-1945) was in 1937 ambtenaar bij de Generale Thesaurie van het Departement van Financiën. Op 14 april 1937 had hij Samkalden vergezeld bij diens bezoek aan DP (zie 3156 n 1). Tijdens de Japanse bezetting van Nederlands-Indië werkte hij gedwongen voor de Japanse inlichtingendienst. In 1944 nam de geheime dienst hem gevangen. Drie dagen na de bevrijding in 1945 overleed hij aan de gevolgen van zijn gevangenschap. Van de brieven van DP aan Jansen zijn slechts een aantal typoscripten teruggevonden. Deze verzameling is waarschijnlijk niet volledig.

den, of zelfs begin Juni, eer we elkaar terugzien. Ik hoop dan de elegieën van Cesar Bombay[2] van je in drukletters (zij het per schrijfmachine geleverd) terug te krijgen. Plus je opinie over *Brulard* en de verhouding Brulard-Ducroo. Is de lezing nog gelukt?[3] Je moest inderdaad maar eens een lezing over mij houden, al was het alleen om mijn familieleden op Java te imponeeren, want deze zoete lieden beginnen steeds meer een rasechte mislukkeling in me te zien. Hoe kan dat anders, met iemand die 'alsmaar' geen 'baan' vinden kan. Ik sprak vanmorgen - op een afscheidsbezoek - weer een paar van deze met banden des bloeds aan mij verbondenen en merkte daarbij op dat hun heele zijn en bijgevolg conversatie beheerscht wordt door één hang naar algemeene geachtheid. Ik moet dus wel een sinister ongelukje zijn in hun oogen. En dat ik iets schijn te beteekenen in de literatuur gelooven ze wel (het staat in de krant), maar aangezien ze nooit een boek opnemen (wat ook weer voordeelen heeft voor onze goede verstandhouding...) Zie je, als ze nu opeens door de radio over me hooren, dan gaan ze me misschien toch weer met een danseres of zoo gelijkstellen - op de duiten na dan altijd, die toch weer niet minder tellen dan de algemeene geachtheid en die daar on ne peut plus étroitement mee verbonden zijn. Maar toch, zoo'n radio *is* iets. Wat de 'baan' betreft, je verhalen over ambtenaren hebben we niet veel hoop gegeven. Ik heb er een slechte nasmaak van overgehouden dat iedere ambtenaar zich alleen voelt bestaan als hij erin slaagt een mindere ambtenaar te judassen. Judassen = kleineeren, en het is altijd de grootere ambtenaar die de kleinere kleineert als ik het goed heb begrepen. Rotgans is een held tegenover Feicko Tissing omdat F.T. zijn mindere (ambtenaar) is[4]; buiten de ambtenarij zou het neerkomen op lafheid of op wegvegen van zijn restjes na - zeg I½ seconde. Het is zieligjes! Als het werkelijk zoo is als jij het schildert, zie ik er maar bij voorbaat van af het te probeeren. Ik zal toch ernstig moeten overwegen wat te doen, zoodra ik terug ben. Jij met je vaste inkomen hebt daar weer geen routine van, geloof ik. Het beste en tot over een maand. Kom mij dan hier weer eens gezelschap houden. Maar we moeten ook éénmaal 'Gedong Lami' zien en mijn oude

2. Zie 596 n 4.
3. Jansen hield wekelijks lezingen voor de Bataviasche Radio Vereeniging, voornamelijk over politieke onderwerpen.
4. G.E. Rotgans was onderhoofd bij de Dienst van de Opium- en Zoutregie; D.F. Tissing adjunct-inspecteur bij de afdeling Monopoliebewaking, Toezicht Sluikhandel en Premieverdeling.

vriendin Dora (Flora).[5.] Inlanders interesseeren je toch minder dan je zelf denkt, meen ik nu wel te weten. Ook Bep. laat je hartelijk groeten. Gaarne je
E. du Perron.

3176 (1006). *Aan M. ter Braak: Tjitjoeroeg, 30 april 1937*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

3177. *Aan J. Greshoff: Tjilatjap, 3 mei 1937*

Tjilatjap, 3 Mei 1937.
Beste Jan,
Gisteren te Bandoeng kreeg ik van D.D. een hfdst. van zijn mémoires. Ik nam het mee hierheen en zend het je nu. Als je het goed vindt, plaats het dan, maar bedenk dat hij geen *schrijver* is; aan den anderen kant wordt dit boek een unicum, en lijkt het mij voor *Gr. Ned.* alleraardigst om mémoires te brengen van dit soort, die bij ons zoo ontbreken. D.D. is voor Indië een figuur geweest à la Trotsky, hoewel hij daar niet op lijkt. Hij wil zijn mémoires schrijven op deze manier, d.w.z. in losse herinneringen achter elkaar - 'kaleidoscopisch'; zoo heet een ander hfdst. 'Gevangenissen'. Hij las mij daar stukken uit voor, die uitstekend waren. Alles zal wel wat 'ongelijk' zijn, maar hij heeft er geen bezwaar tegen dat de dingen die 'gevaarlijk' zouden kunnen zijn geschrapt worden. Zie wat je doet. Is dit 1e hfdst. te lang voor één nr., splits het dan in 2 en noem het 2e: 'Nog meer Brillianten' of zoo. Maar liever alles bijeen, vooral voor de 1e keer.[1.]
Wil je D.D. voor de lezers verantwoorden, dan vind je hem genoemd in de 'Koloniale Geschiedenis' van Colenbrander (3e deel); bij Stokvis 'Van Wingewest tot Zelfbestuur'; en bij Romein, 'Kol. Gesch.' ook, meen ik.
Schrijf mij zoo gauw mogelijk hierover.
Dit plaatsje is allerliefst en het strand bijna als 2 druppels dat van de Zandbaai (Balekambang). Verder groote kanarilanen,[2.] een kerkhof aan zee, alles wat noodig is om een leven in stilte te eindigen.
Later meer; dit gaat in haast vanuit een wat povere hotelkamer. Veel hartelijks onder ons allen,
Je E.

5. Zie 3096.
1. Zie 3161 n 7.
2. Kanari's: een bepaald soort notenbomen.

3178. *Briefkaart aan G.O. Tissing: Wonosobo, 6 mei 1937*

Beste Adé,

Het was te laat om je eerder te waarschuwen. Gisteren kwamen we in Bandjarnagara (van Tjilatjap), vandaag gaan we daarheen terug, na op de Diëng[1.] te zijn geweest: de tempels v/h plateau. Morgen gaan we via Wonosobo naar Magelang; overmorgen blijven we hoogstwschl. in Magelang om de Boroboedoer[2.] te bekijken. Maar den dag daarop, dus 8, en 9 dezer ook, zijn we in Djokdja. Òf in hotel Mataram, òf in hotel Riouw, òf bij den heer genaamd C. Rissik (kennis v/de fam. v. Bep). Zie wat je doet, maar als 't te lastig is, laat dan maar waaien. Tenzij je met ons mee wilt de Prambanan[3.] zien, dan heb je er meer aan, en wij hebben meer aan elkaar. Ik zat vandaag ± 2 uur op een paard (na 16 jaar!) en bracht dat er heel wat beter af dan zwemmen. Och ja, 't is ook *zitten*, hè?

Heeft Ira de *Kidoeng Soenda*[4.] ontvangen? Groet haar en jezelf hartelijk van ons 2, je

E.

3179 (1007). *Prentbriefkaart aan M. ter Braak: Boroboedoer, 7 mei 1937*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

3180. *Prentbriefkaart*[1.] *aan J. Greshoff: Boroboedoer, 7 mei 1937*

Boroboedoer, 7 Mei '37

Beste Jan en Atie,

Mooi, niet? We hebben al prachtige dingen achter ons en stevenen voort nr Bali. Vanavond Djokdja, waar we 3 dagen (of 2, als 't

1. Zie 3131 n 1.
2. Een waarschijnlijk uit de 9e eeuw stammend terrasvormig Boeddhistisch heiligdom in Midden-Java.
3. Een bij het dorp Prambanan in Midden-Java gelegen Boeddhistisch tempelcomplex; het beroemdste monument uit de Hindoe-Javaanse oudheid.
4. Berijmde kroniek uit de 10e eeuw na Chr., die een episode beschrijft uit de Middeljavaansche geschiedenis. Mogelijk zond DP de schooluitgave uit 1928 door C.C. Berg.
1. Foto van een reliëf in de tempelmuur van de Boroboedoer.

niet meevalt) blijven. Uit Tjilatjap zond ik je een hfdst. mémoires (aanget.) van DD. en een geleidebrief. Spoedig weer een kaart. Hartelijks van ons 2,
Bep E.

3181. *Prentbriefkaart*[1.] *aan S. Vestdijk: Magelang, 7 mei 1937*

Magelang, 7 Mei '37.
Beste Simon,
We zijn op weg naar Bali. De tempels zijn zeer de moeite waard. Hier bij van de gewijde Boroboedoer, over 't algemeen in statische soepelheid en langs lijnen van geleidelijkheid alle schakeeringen van zachtheid beoefenend, ik bedoel: ontplooiend, een Meneer-Visserachtige uiting. Maar beneden de kop strooien alweer 'hemelingen' bloemguirlandes neer op den bezoeker: 'prenez la rame pour quel ques sous'. Later nog meer moois. Hartelijke groeten v.
E. en B.

3182. *Prentbriefkaart*[1.] *aan A.C. Willink: Magelang, 7 mei 1937*

Magelang, 7 Mei '37.
Beste Carel en Wilma, Hartelijk gefeelseteerd met het succes[2.] en veel dank voor de zeer amusante boutade van Leonardo, waarbij alleen te betreuren valt (maar deze betreurnis draagt tot het amusement bij) dat de geniale man een elementaire denkfout maakt![3.] Daarover later, per brief.[4.] Nu zijn we op weg naar Bali en ziehier een getuigenis. Mooi, hè? De meeste reliëfs zijn *niet* zo mooi. Eind Mei ben ik in Tjitjoeroeg terug en schrijf dan nader.
Neem dit nu voor lief. - H. gr. van ons twee; je
E. Bep

1. Foto van een tempelpoortje van de Boroboedoer.
1. Foto van een reliëf.
2. Zie 3092 n 2 en 3116 n I.
3. Niet achterhaald.
4. Waarschijnlijk niet geschreven. De eerstvolgende brief aan Willink is van 8 december 1937 (3363).

3183 (1008). *Aan M. ter Braak: Djokjakarta, 8 mei 1937*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

3184. *Aan J. Greshoff: Blitar, 9 mei 1937*

Blitar, 9 Mei 1937, 's avonds

Beste Jan,

Dank voor je 2 brieven. Het is een pest dat het zoo slecht gaat met je. Ik wou dat ik iets voor je kon doen, maar zelf vond ik voorloopig ook nog alleen maar mondhulp. Hoe het zij, zoodra ik weer te Batavia kom (ik schrijf je dit uit een chineesch restaurant te Blitar, dus in OostJava, het is ook het plaatsje geweest van 'Brats Joeda')[1] zal ik Ritman spreken. Ik zal hem niet zeggen dat zoo'n dingetje f 5. kost, dat zou je verplichten er 4 te leveren voor f 20 in de maand; ik zal hem zeggen dat je f 20. in de maand wilt verdienen en hoeveel hij denkt daarvoor te kunnen eischen. Dat spaart je wschl. de helft van het werk.

Daarover dan nader. Met mijn belangen heeft dit niets te maken, want ik ben niet van plan voor den dapperen Ritman te schrijven, tenzij geheel bij ongeluk. Ik ga op terugreis van Bali hoogstwschl. praten met den redacteur v/h *Soerab. Hdlsbl.* voor een literaire pagina of zoo, lukt dat en krijg ik daar het zeggenschap over, dan heb ik nog wel ander werk voor je. Maar *ik* hoop nix, doe jij het ook niet. Warme smoesjes hebben ze hier gratis zooveel je maar lust.

Ik zou je van allerlei kunnen vertellen over mijn eerste ontmoetingen met 'vooraanstaande inheemschen' (een 'inlander', substantief, entiteit, maar vernederd, verheft zich door zich tot een soort adjectief te laten omlubben, chacun son goû t), o.a. in Bandjarnegara en Djokdja. Aardig en niet aardig door elkaar. Maar ik heb geen tijd en een beetje haast.

Een van deze heeren, de vroegere verbannene Soewardi,[2] die thans een soort Gisors-rol vervult onder het pseudoniem Ki Hadjar Dewantoro (= de eerwaarde leeraar tusschen de goden) heeft mij gevraagd hem, zoo spoedig en zoo uitvoerig mogelijk, het volgende te willen meedeelen:

1. Zie 3161 n 9.
2. Soewardi Soerianingrat (Ki Hadjar Dewantoro; 1889-1959) kreeg bekendheid als onderwijshervormer en was in de eerste jaren van de republiek Indonesië enige tijd minister van Onderwijs. Soerianingrat was de grondlegger van het Indonesische schoolsysteem, de Taman Siswa. Zie ook 3185 n 1.

Is er in Zwitserland ook een taalstrijd, als in Vlaanderen of heelemaal niet? Hij *hoopt* het laatste, maar het zwitsers voorbeeld is voor een indonesisch a.s. congres bedoeld, dus laat hij liever ook geen optimistische leugentjes vertellen. De vraag is verder: welke taal wordt op den Zwitserschen Bondsdag gesproken? Kortom, is het mogelijk dat een volk 3-talig is en toch in vrede met é é n taal (of *hoofdtaal*, en als zoodanig volledig erkend) leeft. Kan je mij dit zoo spoedig mogelijk uit goede bronnen - Marti of zoo - melden?

Hiertusschendoor hebben we gegeten: chineesche kroketten genaamd loempiah, en gebakken duiven met gembersaus (maar als 't gebakken hond heette geloofdeje 't ook) en alles met veel uien. We beginnen dit eten voor de goedkoopte wat misselijk te vinden. Benieuwd hoe de balineesche keuken zal blijken te zijn.

Het is een beetje sinister in deze buurt, vooral op straat met de slechte verlichting. De avonturiers à la Slauerhoff bezorgen zich een goedkoop gevoel van romantiek, - maar dan moet je geen vrouw bij je hebben die al niet in die straten thuishoorde.

Je hebt *uitstekend* gedaan met dat stuk over Digoel in een ander blad te plaatsen (je kreeg het blijkbaar dus toegestuurd van *De Groene*, waarom eigenlijk?)[3]. Doe voortaan altijd precies zoo, in dgl. gevallen.

Van *Waarom Indië* en *Scheepsjournaal* rep je niet. Wat gebeurt daar nu mee? Worden ze me gestuurd?

3000 abonné s van de W.B., Jan!Jeezes, zeg! Ik heb me laten vertellen: nog geen 600, en dat daarom ook nog geen 1000 exx. van mijn Malraux-vertaling verkocht werden. En het boek van Pé e zit *vol* cliché s, *zestig* meen ik. Maar als de W.B. zoo maar per abonnement 3000 koopers garandeert, waar wachten we dan allemaal op om Querido óók te verlaten? - Wat je van Alice vertelt lijkt me overigens zeer ongepast. *Zij* had geen contract, blijkbaar!

Als ik nog eens een vertaling uit het Oud-Jay. zend, zal ik die persoonlijk heelemaal met den vertaler (Poerbatjaraka dus wschl.) doornemen.

Hartelijke groeten onder ons allen. Houd je taai. Veel liefs, ook voor Atie. Je

E.

3. Zie 3097 n 2.

3185. *Aan E.F.E. Douwes Dekker: Denpasar (Bali), 14 mei 1937*

Beste DD.,[1.]

Den Pasar, 14 Mei 1937.

Ik zou je een hoop te vertellen hebben over mijn bevindingen tot dusver op Java, en zelfs al op Bali, maar dat zou te lang worden. Daarover dus mondeling, als we elkaar weer zien. Ik vraag mij nu af: hoe krijg ik dit alles voor een krant geformuleerd?

Maar nu die Multatuli-affaire. Daar de laatste besprekingen met jou zijn gevoerd wend ik mij tot jou, met verzoek Guido in te lichten.

Ziehier dan: 1° de foto van die 2 kleine portretten van Multatuli[2.] die, voor zoover ik weet, nooit werden gepubliceerd. Hij moet hier reeds vrij oud zijn, te oordeelen naar een ander portret (1880, meen ik, dus 60 jaar) waarvan de kop sprekend lijkt op het meest rechtsche van deze twee. Ik zou graag de foto terug hebben, maar natuurlijk kan Guido er een foto van (laten) maken, als hij dat zou willen. In ieder geval heb ik beloofd hem de foto's te laten zien zoodra ik ze

1. Ernest François Eugène Douwes Dekker (1880-1950), DD in de omgang, broer van Guido Douwes Dekker, kleinzoon van Multatuli's broer Jan, was planter, chemisch laborant, journalist, schrijver, onderwijzer en politicus. Hij ging in 1899 naar Zuid-Afrika om aan de kant van de Boeren tegen de Engelsen te vechten, werd krijgsgevangen gemaakt en keerde terug op Java. DD behoorde tot de eerste voorstanders van de onafhankelijkheid van Indonesië. Met Soewardi Soerianingrat en Tjipto Mangoenkoesoemo richtte hij in 1912 de Indische Partij op, een op de onafhankelijkheid van Nederlands-Indië gerichte, multi-raciale partij. Om die reden werden zij in 1913 door het Nederlands-Indisch gouvernement verbannen naar Nederland. Hij keerde in 1918 naar Nederlands-Indië terug en richtte in Bandoeng een complex van particuliere scholen op. Na de Duitse inval in Nederland zond de Nederlandse regering hem, als staatsgevaarlijk, naar Suriname. In 1946 keerde hij terug, nam de inheemse naam Danudirdja Setiabuddhi aan en was lid van één van de kabinetten van de republiek Indonesië te Djokjakarta. Van hem verscheen *Het boek van Siman den Javaan.* Amersfoort 1908, dat DP in 1939 voor een herdruk bewerkte en waarvoor hij een inleiding schreef (*Vw* 7, p. 146-168). Door het uitbreken van de oorlog werd deze heruitgave verhinderd (zie *Vw* 7, p. 514). DP en DD hebben elkaar waarschijnlijk op 2 februari 1937 voor het eerst ontmoet. Behalve deze brief zijn verder geen brieven van DP aan DD gevonden. Zie voorts D.M.G. Koch, *Batig slot, Figuren uit het oude Indië.* Amsterdam 1960, p. 118-129; en J.H.W. Veenstra, *Multatuli als lotgenoot van Du Perron.* Utrecht 1979.
2. Zie 3132 n 3 en *Bw TB-DP* 4, p. 135-

kreeg. Ik heb ze poste restante op deze reis gevonden.

2° Een brief van Ter Braak die het door Guido opgeworpen probleem over dat dokument oplost.[3.] Het *is* dus hetzelfde, en de woorden 'ik bedoel vooral niet' (minder) staan dus op de foto in dat boekje van Meulenhoff (*Havelaar*), als je goed kijkt.[4.] Dit was al een veronderstelling van mij, maar daar ik het ex. niet meer had, - ik heb het boek, zooals je weet, aan Guido gegeven, - kon ik het niet zelf meer erop nazien. Geef den brief van T.Br. dus aan G., en zeg hem dat hij die mag houden voor de collectie, als 'bewijs'.

Verder zend ik jou - of Guido - 3 artikelen over Multatuli. Dat van J. de Kadt, communist maar anti-Stalin,[5.] is sympathiek voor zoover het Mult. betreft, zijn oordeel *daarover* zou ik 100% onderschrijven. Maar verder vervalt hij in een geborneerde blaaskakerij wat zijn oordeel over de nederl. literatuur en den 'invloed op de cultuur' betreft. Invloed op de *cultuur* hebben noch Gorter noch Roland Holst (hij bedoelt natuurlijk Henriette, terwijl Adriaan een véél grooter dichter is!) gehad; invloed op de *schare* hebben Adama van Scheltema en zelfs Speenhoff oneindig meer gehad (maar hier laat hij opeens een aesthetische maatstaf gelden); wat tenslotte de *kwaliteit* betreft, is een beperken van de nederl. literatuur tot deze 2 figuren eenvoudig idioot. Maar dat heb je met zulke lieden. Ook de *Dageraads*-naäpertjes van Mult. waren allesbehalve sympathieke geesten.

Kloos, nu 77 jaar en absoluut een *caricatuur*, over Mult. en Mimi[6.] moet je bepaald lezen. Het is allervermakelijkst, ook qua stijl! Grooter verval is in geen enkele literatuur te vinden, geloof ik; deze brave Kloos is al 40 jaar lang een soort schrijvend lijk. - Dit stuk zou ik wel terug willen hebben, al was 't maar voor kort.

Otten is quelconque. Braaf, goed bedoeld. Binnenkort komt het stuk van Ter Braak, dat ik je ook zenden zal.[7.]

3. Niet in *Bw TB-DP;* gepubliceerd in *Tirade* 18 (1974) 193/194 (januari/februari), p. 116-117.
4. Zie 3132 n 2.
5. 'Onze Multatuli'. In *De nieuwe kern* 3 (1936-1937) 7 (april 1937), p. 218-222. Ook in J. de Kadt, *Verkeerde voorkeur.* Amsterdam 1948, p. 344-350.
6. 'Een uiterst objectief boek over den merkwaardigen Multatuli'. In *De nieuwe gids* 52 (1937) 4 (april), p. 361-372.
7. J.F. Otten, 'Tijdschriften'. In de rubriek 'Letterkunde'. In *NRC* van 12 mei 1937 (av.). Bespreking van M. ter Braak, *Douwes Dekker en Multatuli*, verschenen als schrift 4 (april) van *DVB* 14 (1937). Zie *Vw* 4, p. 352-386.

In principe mag Guido dit alles houden (Kloos is uit de *Nieuwe Gids*), als ik maar even dat eene stuk nog terughebben mag.

Het stuit mij tegen de borst dat die historie met G. zoo raar verloopen is. Mocht de zaak nog steeds 'hangende' zijn, zeg hem dan dat ik het stuk uit het Mult. museum nu zeker publiceer. (Redenen gaf ik je al op.) Het is beter het stuk compleet te geven dan incompleet![8.]

Schrijf mij naar Tjitjoeroeg, tegen den 25en, want *ik* kom misschien niet meer op Bandoeng. Hartelijke groeten onder ons 4,

je EdP.

3186. *Prentbriefkaart*[1.] *aan R. Bonnel*[2.]*: Denpasar (Bali), 17 mei 1937*

Denpasar, Bali, 17 mai.

Cher ami, Voici trois petites filles, mais celle du milieu (j'aime mieux vous avertir) se trouve être un petit garçon. Je les ai vu danser; c'était le garçon qui avait de loin l'expression la plus vicieuse. Pour le reste it fait trop chaud, plus chaud qu'à Java (en tout cas, que le pays où nous habitons). Ecrivez-moi quelques mots. Je vous ai fait dire par les Chevasson que le pays est cher, dès qu'on veut voir qq. chose. En ne bougeant pas, on peut vivre avec 350 à 400 frs. par mois. Voilà. Toujours bien à vous,

EdP.

3187. *Prentbriefkaart*[1.] *aan H. Marsman: Denpasar (Bali) 17 mei 1937*

Denpasar, Bali 17 Mei 1937

Beste Henny, We zijn op reis en kunnen daarom niet uitgebreid op je brief over hier komen antwoorden. Groeneveldt kan niets garandeeren, dat zou de Kunstkring moeten doen. Maar die lieden zijn eig. hopeloos, behalve voor dansers en klaviervituozen. Je krijgt dus niets gegarandeerd, geen reis betaald; je kunt daarentegen wel rekenen, meent Gr., op een toernée die ± 750 gldn. zou opbrengen. Dat is dus

8. Zie 3149 n 1.
1. Foto van drie Balinese danseresjes.
2. René Bonnel (1884-1975) had een boekhandel-antiquariaat op Montmartre. DP leerde Bonnel kennen via Pascal Pia, waarna hij enige malen op Gistoux logeerde. Meer correspondentie met Bonnel is niet teruggevonden.
1. Foto van Balinese vrouw vóór een Boeddhistisch heiligdom.

te weinig. Later meer. Je 2e hfdst. (*Kinderjaren*) las ik. Het is zeer goed, beter nog dan het 1e.[2.] Niets schrappen, vind ik.

Hartelijke groeten 2 × 2,

Je E.

3188. *Prentbriefkaart*[1.] *aan G.O. Tissing: Denpasar (Bali), 17 mei 1937*

Denpasar, 17 Mei.

Beste Dé, We zagen je niet meer in Dj.[2.] en zagen dus dat we je niet zagen. Beter zoo ook, want wij jakkeren ons af met zien. Hierbij een schoone zooals sommigen die hier in de eerste plaats bewonderen, en die in het leelijke op Ira lijkt, volgens ons. Vind jij dat ook?

We gaan Zondag a.s. weer terug.

Veel hartelijks van je

E.

Eig. lijkt deze juffr. niet op Ira, maar beiden lijken op Sylvia Sidney![3.]

3189 (1009). *Prentbriefkaart aan M. ter Braak: Denpasar (Bali), 18 mei 1937*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

3190. *Prentbriefkaart*[1.] *aan J. Greshoff: Denpasar (Bali), 18 mei 1937*

Denpasar, 18 Mei

Beste Jan en Atie,

Dank voor het uitknipsel[2.] waarin Elsie door Bep vervangen werd

2. Tweede hoofdstuk van *Zelfportret van J.F.* In *GN* 35 (1937) 5 (mei), p. 434-445. Zie ook 3129 n 1. En zie 3100 n 6.
1. Foto van een Balinese vrouw.
2. Djokjakarta. Zie 3178.
3. Sylvia Sidney (Sophia Kosow, geb. 1910), Amerikaans actrice en filmster, had veel succes als de gevoelige, geslachtofferde heldin; speelde o.a. in 'An American tragedy' en onder regisseurs als Cukor, Von Sternberg, Wyler, Hitchcock en Lang.
1. Halve foto - de kaart is doormidden geknipt - van twee Balinese vrouwen en één Balinese jongen achter een tafeltje met vruchten.
2. Niet teruggevonden.

en het mooie verhaal over Louis de Vries.[3.] We zitten nu op Bali en hebben het snikheet. Het zou hier een paradijs hebben kunnen zijn, als de Europeesche bevolking niet deed denken aan een sous-Ascona. Praatjes over het lieve volk spaar ikjullie ook, maar je zou 't 'gezellig' kunnen hebben met den Balinees, als je verder de eenzaamheid aan kon.

Veel hartelijks, ook v. Bep,

je E.

3191. *Prentbriefkaart*[1.] *aan S. Vestdijk: Denpasar (Bali), 18 mei 1937*

Denpasar, 18 Mei

Beste Simon, Dank voor je brief, waarop ik later antwoord. Wij zijn nu hier, na een vrij afmattende (hoewel mooie) reis en half gesmolten van de warmte. Benieuwd naar *5e zegel*,[2.] dat ik expres niet las om het inééns tot me te nemen en dat me volstrekt *niet* afschrikt, in principe. Aardige dingen zullen er zeker bij de vleet in staan. Hartelijke groeten van ons beiden; steeds je

E.

3192. *Prentbriefkaart*[1.] *aan A.C. Willink: Denpasar (Bali), 18 mei 1937*

Denpasar, 18 Mei.

Beste Carel en Wilma,

Hierbij Beauty and the Beast op Bali. Het monster wordt door het kindje gekrist. Wij maakten een mooie hoewel wat afmattende reis over Java en vonden het hier warmer dan elders. Praatjes over de lieve Baliërs en zoo spaar ik je; ik weet er tenslotte *niets* over te zeggen. Hart. gr. van je

E.

3. Niet achterhaald.
1. Foto van klapperbomen aan zee, waarvan één door vier kinderen wordt beklommen.
2. S. Vestdijk, *Het vijfde zegel.* Rotterdam 1937; waarvan het eerste deel in twaalf afleveringen in *GN* 34 (1936) was verschenen.
1. Foto van een scène uit een Balinees drama.

3193. *Prentbriefkaart*[1] *aan J. van Nijlen: Denpasar (Bali), 19 mei 1937*

Bali, 19 Mei 1937.

Beste Jan, Hierbij een 'aanblik' van het Zuiden[2] dat je heimwee opwekte en dat je zoo goed bezongen zou hebben volgens mij. Dit is een landschap op Bali, waar we nu - hoewel bewonderend - van de warmte omkomen, maar precies ditzelfde landschap vind je overal op Java, o.a. bij ons in Tjitjoeroeg. Schrijf eens.

Veel hartelijks van ons 2 voor jullie allen; steeds je

E. Bep

3194. *Aan J. Greshoff: Tjitjoeroeg, 27 mei 1937*

Tjitjoeroeg, 27 Mei '37.

Beste Jan,

Begin Mei[1] zond ik je uit Tjilatjap een hfdst. memoires van DD., dat je, op 't oogenblik dat ik je schrijf, nog wel niet ontvangen zult hebben. Vandaag, moe en warrig teruggekomen van Bali - de arme Bep heb ik te Bandoeng gelaten, voor 3 weken wschl., in een examencommissie - vind ik hier een gealarmeerde brief van DD. met copie van briefjes (die je wèl sindslang ontvangen moet hebben) die hij aan *G.N.* zond om dat hfdst. terug te vragen. Als deze brief niet te laat komt en je 't niet al deed, zend hem dan vooral gauw die copy terug, dus per luchtpost, zooals hij vraagt, en laat *mij* de kosten betalen, aangezien het misverstand van dit opzenden mijn schuld schijnt te zijn. DD. zit om zoo te zeggen op zijn nieuwe gevangenisstraf te wachten en is dus erg gevoelig; een ander (ik bv.) in zijn plaats zou al lang neurasthenisch geworden zijn. Men tracht hem op alle manieren te nekken, en het zal tenslotte wel lukken ook. Het is dus begrijpelijk dat hij 'rekent' en voorzichtig is. Ik heb daar inderdaad après tout toch geen idee van. Schrijf hem, als je kan, een korte maar aardige brief terug; hij weet natuurlijk van literaire zeden niets af en is vmdl. in de veronderstelling geweest dat *G.N.* zijn copy omderwille van de 'actualiteit' meteen zou plaatsen, à la *Het Leven* of zoo. Ik schreef hem dit nu. Lees intusschen wel eerst zijn tekst, als je die

1. Foto van sawahs.
2. Vgl. J. van Nijlen, *Heimwee naar het zuiden.* [Keuze door E. du Perron]. Brussel: Du Perron 1929
1. Zie 3177; zie ook 3161.

nu toch in handen krijgt, dan weet je ongeveer wat het is, voor later. Hij is vooral nu, met dat hangende vonnis, zoo ongerust.

Iets anders: ik kwam thuis, denkend te zullen smullen van het April-nr. van *G.N.*, maar jawel, niks te bekennen! Ik ben dus overgeslagen als lezer ook. Wil je mij een ex. laten zenden, ook als ze zeggen dat het niet waar is, want dan is het ex. weggeraakt. Het Mei-nr. verwacht ik nu binnen een paar dagen. Het is altijd een feestdag voor me, vooral hier.

Wel kreeg ik van je het knipsel over April uit de *N.R.C.*[2.] Dat je dat stuk van Saks over Mult. opgenomen hebt,[3.] vind ik gewoonweg een fout. *Wij* moesten te goed zijn om deze misselijke en laffe 'redelijkheden' over M. ook bij te vallen. Zou je, als *G.N.* een fransch tijdschrift was, een stuk opnemen waarin Stendhal op z'n Homais'sch gewogen werd door de een of andere Thérive.[4.] Saks over Mult. is geen haar beter. Geen redelijk mensch, aldus de heer van Vriesland, den heer Saks nabauwend, of hij moet nu denken dat Mult. de bevolking van *Lebak* in de steek laat omdat hij... het verdomde zich te laten 'strafoverplaatsen' naar *Ngawi*! Alleen absolute onbekendheid (naast die superieure wetenschappelijke documentatie dan; ach, ach, wat is zulke kul goedkoop!) kan dergelijke kolder doen verslijten voor een onomstootelijk betoog. *Mag* ik - nu je dien Saks opnam - in mijn stuk over Pée ook nog antwoorden op dit 'redelijke' gelulhannes? Ik vind het beroerdste van alles dat, terwijl ik mij inspan om de zaak te belichten, mijn vrienden voor wie Mult. ook 100% een vriend moest zijn, zulke laffe Janlubbesserij dankbaar tot zich nemen (c'est le cas de le dire), alsof er ook van *dit* quasi 'overwogen' geklieder niet genoeg in Holland gedrukt was, tot in dit 'herdenkingsjaar' toe! Nu net, op Bali, heeft zich weer een Lebak-gevalletje voorgedaan.[*]

2. Niet teruggevonden in *NRC* van april en mei 1937 (krantenarchief Kon. Bibl. Den Haag).
3. Zie 3142 n 1.
4. Homais is een personage uit Flauberts *Madame Bovary*; A. Thérive (1891-1967; ps. Roger Puthoste), kritikus en schrijver van proletarisch-realistische romans.

* Met een fatsoenlijk gekiste resident (Habbema),[5] omdat hij niet schrijven kon.

5 5. J. Habbema (1885-1937), resident van Bodjonegoro op Oost-Java, in 1936 gepensioneerd. Evenals Brest van Kempen verklaarde hij een klacht van één van zijn assistent-residenten niet ontvankelijk, waarop deze ontslag nam.

Iets prettigers nu: ik ben met platen en geïll. doeken uit Bali teruggekeerd en stuur eerstdaags - met het oog op de douane - een pak naar Menno, om onder de vrienden te verdeelen. Voor jou, J.vN., Vestdijk is er ook iets bij. Doeken zooals jij wou, konden we niet krijgen, want die zijn òf flink prijzig, òf goedkoop en foeileelijk. Maar neem een Brata-Joeda scè ne op een lap, die ik je heb toegedacht. Een brief met uitleggerij (van wie, van waar en wat) stuur ik erbij, aan Menno.

Waarom is *E poi muori*, dat nu al zoowat een jaar werd uitgesteld, en overigens mij sindslang betaald werd, nog steeds niet in *G.N.* verschenen? Als je pas in Augustus plaats hebt voor mijn stuk over Pée, wanneer dan hiervoor? en voor *Waarom Indië* (dat je me overigens gerust terug mag sturen) of eventueel wat anders? Ik had gedacht dat *E poi muori* nu eindelijk in April verschenen zou zijn... Komt het misschien in Mei?[6.]

O ja, zend *mij* alsjeblieft *Duizend Eilanden* van Beb Vuyk, ter bespr. voor *G.N.*[7.] Vergeet dit niet! April-nr. *G.N.* en Beb Vuyk over Indië, 2 dingen dus.

Later beter, ik voel me hier nog slecht thuis nu. Veel hartelijks, steeds je

E.

3195 (1010). *Aan M. ter Braak: Tjitjoeroeg, 28 mei 1937*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

3196. *Briefkaart aan G.M.G. Douwes Dekker: Tjitjoeroeg, 28 mei 1937*

Tjitjoeroeg, 28 Mei '37.

Waarde Heer Douwes Dekker,

Dank voor uw briefkaart. Ik maakte me al wat ongerust over uw niet-verschijnen,[1.] en vreesde dat dat in verband met die dokumen-

6. Zie 210 n 2, 2687 n 3, 2891 n 3 en 3134 n 2.
7. 'De planter in de literatuur'. In *Bataviaasch nieuwsblad* van 4 augustus 1937 (*Vw* 6, p. 190-193).
1. Douwes Dekker had op 30 mei 1937 zijn zoon Niels van Tandjong Priok (zie 3171 n 4) willen afhalen en op dezelfde dag DP willen bezoeken om de kwestie van de ontwerp-brief van Multatuli (Zie 3149 n 1 en 3185 n 8) te bespreken. Niels kwam evenwel twee dagen later aan, zodat Douwes Dekker het bezoek aan DP uitstelde.

ten-historie zou zijn. We kunnen nu beter alles *bespreken.* Ik kwam gisteravond hier aan, en heb nu van alles op te redderen en bij te spijkeren; bovendien zit ik alleen, want mijn vrouw is voor die eindexamen-commissie (waar ik u, meen ik, over schreef) nu voor 3 weken in Bandoeng.

Waarschuwt u mij, als 't kan, één dag vooruit, als u komt; ik zorg dan dat ik u niet heelemaal als heremiet ontvang! U kunt hier *gerust* blijven eten, ik stik in de overvloed van bedienden tegenwoordig, de zaak is alleen maar dat eten voor 1 persoon wat karig zou zijn voor 3. Ik kan mij voorstellen met welk ongeduld u naar de boot uitziet. Ik ben in ieder geval 1 en 2 Juni hier; mòcht ik onverwachts weggeroepen worden (waar weinig kans op is) dan laat ik u dat tijdig weten. Tot ziens dus.

Met vriendelijke groeten,

EdP

3197 (1011). *Aan M. ter Braak: Tjitjoeroeg, 30 mei 1937*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

3198. *Aan L.P.J. Braat*[1]: *Tjitjoeroeg, 30 mei 1937*

Geachte Heer,

Hierbij een teekening die ik inderhaast voor u maakte. Meestal krabbel ik alleen op allerlei vloeitjes en kladpapier, maar daarvan kan ik niets terugvinden. Greshoff moet een teekening van mij hebben die hemzelf voorstelt, met een schotsch hondje van porselijn op den schouder, geloof ik[2]; en Ter Braak heeft een teekening die vroeger als titelplaat heeft gediend voor de 1e druk van *Een Voorbereiding* (weinig bekend, want de oplage werd op een paar exx. na vernie-

1. Leendert Pieter Johan Braat (geb. 1908), beeldhouwer en publicist, had als redacteur van de *Kroniek van hedendaagsche kunst en kultuur* DP in een brief van 6 april 1937 om tekeningen gevraagd voor een geïllustreerd artikel over auteurstekeningen. 'De groote man (Goethe misschien?)', 'De Hollander in Indië' en het frontispice bij *Een voorbereiding* werden - met tekeningen van anderen - pas geplaatst bij DP's 'Bij een handvol auteurstekeningen' in *Kroniek van hedendaagsche kunst en kultuur* 5 (1939-1940) 4/5 (januari), p. 55-60 (*Vw* 7, p. 352-358 en na p. 506).
2. Gepubliceerd in J. Greshoff, *Ketelmuziek, Een keuze uit de gedichten.* Brussel 1928 (zie *Vw* 7, na p. 506).

tigd). Als deze ‘compositie’ u dus niet bevalt, dan hebt u daar nog 2 kansen. Ik heb ook hier nog voor u gezocht naar oudere krabbels, maar ook die schijnen allemaal weg te zijn. *Deze* plaat heeft iets van Beardsley, iets van Rossetti, iets van Cocteau - maar zoo is-ie nu eenmaal uitgevallen. Als u hem niet te groot afdrukt, en liefst met zetsel encadreert, zal hij nog wel meevallen.

Met vriendelijke groeten uw dw.

EduPerron

Tjitjoeroeg, 30 Mei '37.

3199. *Aan H. Marsman: Tjitjoeroeg 30 mei 1937*

Beste Henny, Je krijgt maar heel kort antwoord, omdat ik net terug ben en hier van allerlei heb op te ruimen. Ongerekend nog de plezierige taak om de reis nu zooveel mogelijk in snertartikelen om te zetten.[1] En Bep zit nu in die eindexamen-comm., dus ik geniet alleen van de indische nachten in dit oude huis. Ik heb ook een indigestie van al de 2e-rangs-menschen die we te slikken hebben gekregen en met hoeveel bombarie soms.

Het stuk *Kinderjaren* heb ik nu in een aparte map gedaan, met je brief die daarover ging. Stuur me nu *Proloog* nog eens, want dat heb ik je al lang teruggestuurd![2] Tenminste, als je wilt dat ik alles compleet heb om 't nog eens over te lezen.

Hierbij de blzij. over het zwemmen terug. Tracht die er in te zetten, want - dit overlezend - ik zag weer met ‘versche’ oogen hoe goed het is. Beter (geloof ik) dan het roeien. Dus eventueel zwemmen inpl. van roeien. (Het zwemmen was me trouwens bijgebleven, het roeien niet.)[3] - Die scè ne voor de spiegel, hoewel voor een hysterische Duitsche toch wel goed, kan er uit.

Over de Kunstkringen schrijf ik niet, want ik heb niet veel hoop op beter dan ik je al schreef: f 750.- en niet eens *gegarandeerd.* Ik heb nog niemand gezien en ben er niet rouwig om. Kom maar *niet* hier, in dit rotland.[4] Of liever, neen, het land is niet rot, verre daarvan,

1. Zie 3172 en 3212.
2. Zie 3129 n 1 en 3187 n 2. Brief niet teruggevonden.
3. Zie *Vijf versies van Vera* (872 n 2), p. 48-49, 52 en 46-48. Zie ook 771.
4. Zie 3100 n 6.

maar wat een *plebs* is 't Europeanendom hier: even bot en lomp als in Holland, maar met 10 × meer verbeelding.

Later eens beter. Neem dit nu voor lief. Het beste! ook voor Rina.

Je E.

Tjitjoeroeg, 30 Mei '37.

3200. *Aan G.O. Tissing: Tjitjoeroeg, 30 mei 1937*

Tjitjoeroeg, 30 Mei '37.

Beste Adé,

Ik ben weer hier terug en Bep zit nu op Bandoeng te examineeren, 't arme kind. Van je moeder een brief dat 't niet ging; daarom nu in Pension Daheim in de Sumatrastraat; ze heeft daar een vrij geschikte kamer, heeft 't Alijntje ook maar gehouden, en is vlak bij school. Ik moet vandaag of morgen nr Batavia, omdat ik van Hein Groeneveldt weer een berichtje kreeg dat hij misschien wat voor mij heeft (ditmaal is 't een bibliothecarisschap niet op B.B. maar op Justitie). Voor mijn 'examen' bij den mij toegedachten chef op B.B. - dien avond van het tuinfeest - zal ik wel gestraald zijn[1]; geen wonder, als ze mijn smoel en wezen met net zulke gevoelens opnemen als ik het hunne! Maar de reis was over 't algemeen heerlijk; dat hebben we dan altijd weer gehad, hier in Indië.

Schrijf nu eens hier heen, want ik zit hier eenzaam. Gesprekken met de oude Crones en met allerlei onbenullige wezens, die hùn gevoelens over rang en stand en positie moeten uiten,[*] dat is eenzamer dan een paradijsvogel in een strontput. Ik zou liegen als ik zei dat ik in dit verband 't minste bezwaar heb om mezelf een paradijsvogel te noemen.

Wil je me eens sturen: die mémoires van Treub, die in de boekerij van je voorganger voorkomen? Ik las van dezen Treub zijn boek over Indië[3] en vraag me af wat erger is: 's mans platvoettigheid of

1. Zie 3102 n 2 en 3172.

* en wat *zij* voor 'djempols'[2] aanzien

2. Letterlijk 'duim'; uitdrukking voor mensen die geslaagd zijn in het leven, vooraanstaande personen etc.
3. M.W.F. Treub, *Herinneringen en overpeinzingen.* Haarlem 1931; en M.W.F. Treub, *Regeeringsbemoeiing met het bedrijfsleven in Nederland en Nederlandsch-Indië.* Roermond [1925]. Treub was ondermeer voorzitter van de Indische ondernemersraad, hoogleraar, lid van de Tweede Kamer en minister.

zijn bulkende ijdelheid. En naast zùlke drollen, die alleen maatschappelijk ‘gelukt’ zijn omdat ze zich beter over andere drollen hebben kunnen heenschuiven of in de drekbrij van het vulgus voor karbonkels hebben kunnen doorgaan, wordt een Multatuli door allerlei Jan-Lubbessen gesteld, om als mislukkeling en zoo te worden ‘bekritiseerd’. Die lieden weten nog niet eens wat een mensch is!

Maar enfin, Colijn heeft Mussert-wint voorshands gecouilloneerd.[4] Dat is dat; en van deze twee rotzakken is Colijn zeker nog de ‘voornaamste’. Je weet niet hoe 'n plezier 't mij doet dat die Ennesbéjers en Rexisten[5] en andere rancuneuze winkeliers overal op hun pokkel krijgen. Maar lang blijft 't niet bij; zoozeer is 't alleen maar *normaal* dat het zoo is; en zoo weinig is 't tenslotte van beteekenis. En ‘God’ spare ons overigens voor de Stalinslaven, al beginnen de oude Crones nu ook al zo'n beetje te brommen van dat ik ‘rood’ ben - hùn manier om de dingen te begrijpen.

Ik zal probeeren 't hier nog 3 jaar uit te houden. Laat hooren hoe jij 't nu maakt - is de dokter er achter en heeft hij nu kunnen helpen? - en groeten aan Ira, die intelligenter is, dat *zweer* ik je, dan mijn heele familie bij elkaar. Hartelijk steeds je

E.

Als je zoo'n briefje leest zal je misschien zeggen - ook jij, Brutus! - dat ik ‘onmogelijk’ ben. Ja, ik voel mij met een soort fataliteit, en een soort wellust, steeds onmogelijker worden, van-binnen-uit, zonder er iets aan te kunnen doen, als ik kijk naar wat hier de ‘mogelijken’ lijken.

Ik heb een beeldje voor je meegebracht uit Bali, maar dat moet je hier komen halen. Wanneer kom je?

E.

3201. *Briefkaart aan G.O. Tissing: Tjitjoeroeg, 1 juni 1937*

Tjitjoeroeg, 1 Juni '37

Beste Adé,

Even vóór onze reis, dus nu ruim een maand geleden, schreef ik

4. Zie 3110 n 13. Bij de Tweede Kamer-verkiezingen van 26 mei 1937 won Colijns A.R.P. drie zetels.
5. Waalse, fascistische beweging.

een kort maar hartelijk briefje aan Jordaan[1.] aan het volgend adres: Ph. J., Ingenieur b/d zoutregie, Kalianget, Madoera. Ik kan mij niet voorstellen dat - gegeven zijn bekendheid - die brief kan zijn weggeraakt; bovendien heb ik mijn adres er achter op geschreven. Als je hem weer eens schrijft, wil je er eens naar vragen? Het zou kunnen zijn dat hij op verdere relatie niet gesteld is; *ik* vind het prettig zooiets precies te weten. Ik ben nu eenmaal 'a student of humanity', moet je je voorstellen. Als er geen zekerheid is, bestaat altijd die eene % kans dat de brief misschien weggeraakt is. Het kan verder zijn dat de toon ervan - hoewel hartelijk voor *mijn* gevoel - mishaagd heeft aan iemand met een 'aanvangssalaris van f 800.' zooals Feick mij eens met aandrang verkondigde. Ik ben tegenwoordig bereid iedere platvoeterij als mogelijk te veronderstellen.

Hartelijke groeten, ook voor Ira, een hand van je

E.

3202. *Aan G.M.G. Douwes Dekker: Tjitjoeroeg, 2 juni 1937*

Tjitjoeroeg, 2 Juni '37.

Waarde Heer Douwes Dekker,

Eergisteravond ontving ik uw uitvoerig schrijven,[1.] waarvoor dank. Gisteren zag ik tevergeefs naar u uit; maar na uw brief begreep ik dat het wachten niet tè zeer gespannen moest zijn! Ik kan mij voorstellen dat u - nauwelijks hersteld en in al deze drukte - geen energie en lust had voor omwegen. Hebt, u uw zoon gemakkelijk gevonden, herkend, het contact met hem hersteld, en alle verdere dingen beleefd die een goed vader[2.] voegen?

Vooreerst wil ik u niet met onze dokument-historie komen plagen. Misschien ook kom ik eerlang in Bandoeng om mijn vrouw op te zoeken (of te halen), en kom ik dan belet bij u vragen om eenen-ander nog mondeling 'samen te overwegen'. Zoo niet, dan zal ik u van mijn kant nog eens uitvoerig schrijven. U moet weten dat ik

1. Philibert ('Phely') Jordaan was een jeugdvriend van DP uit Bandoeng en sinds 1936 op Madoera leider van de reorganisatie van de Zoutlanden van de Opium- en Zoutregie. Brief niet teruggevonden.
1. Brief van 22 mei 1937, kopie aanwezig in het Letterkundig Museum te Den Haag.
2. Zie 3171 n 4 en 3196 n 1. Douwes Dekker had aangekondigd DP op i juni 1937 te zullen bezoeken nadat hij zijn zoon Niels had afgehaald.

u al eens eerder een langen brief schreef, maar dien binnenhield, uit vrees voor misverstand. Dat was vóór onze reis naar Bali; ik gaf er toen de voorkeur aan, er liever eerst met uw broer over te praten. Toen ik daarna bij hem was, liet hij mij ùw brief zien - dien van 30 April - en ik was blij den mijnen niet verstuurd te hebben, zoo verbluft was ik eigenlijk over de mogelijkheid van een dergelijk misverstand quand mê me!

Uw brief van gisteren geeft mij althans eenig idee, geloof ik, *waar* hem de schoen wringt.[3.] Maar ik kom daarop terug, mondeling of schriftelijk, en in dit laatste geval zult u mij eenige vellen lang uw aandacht moeten geven, omdat ik mij dan ook beijveren wil u mijn standpunt precies uit te leggen. Gegeven het vele schrijfwerk waar ik nu in ploeter - en met heel wat minder plezier dan wanneer ik over Multatuli schrijf! - zou *ik* daarom alleen al een mondelinge uiteenzetting prefereeren. Maar soit, als 't niet anders gaat, dan moet het.

Voorloopig niet meer. Ik hoop dat u plezierige dagen hebt, vooral na de minder prettige die u nu net doormaakte. Geloof mij met vriendelijke groeten steeds gaarne de uwe

EduPerron

Dat dubbelportret van M. is inderdaad wschl. van 1875 (*niet*, zooals ik schreef, van 188).[4.] Houd u het tot u er een foto van hebt laten maken. Kloos krijgt u ook terug, ja, als u daarop gesteld bent.

3203. *Briefkaart aan J. Greshoff: Tjitjoeroeg, 2 juni 1937*

Tjitjoeroeg, 2 Juni 1937.

Beste Jan,

Dank voor je brief, waarin ook bericht over Gille. Met Ritman sta ik al in contact; ik schreef hem, zal zoo noodig met hem spreken,

3. Guido Douwes Dekker had zich in zijn in n 1 genoemde brief gekant tegen publicatie van de in het Amsterdamse Multatuli-Museum ontdekte ontwerp-brief van Multatuli aan de Gouverneur-generaal Duymaer van Twist, omdat Multatuli en later zijn weduwe Mimi dat stuk met volgens Douwes Dekker ‘zwakke passages’ zorgvuldig verborgen hadden gehouden. Hij adviseerde DP er wel melding van te maken en dan voor raadpleging te verwijzen naar het Multatuli-museum.
4. Zie 3132 n 3 en 3185 n 2.

zoodra ik weer in Bat. ben. Gefeliciteerd met je besluit t.o.v. *Holl. Weekbl.* Misschien lùkt het, met R.[1]

Maar deze kaart is aan één ding gewijd v. praktische aard: wil je mij s.v.p., nu het stuk pas in Aug. erin komt, een proef zenden (of revisie v/h door Menno gecorr. artikel) van *Mult. Naleven*? Ik ben er absoluut op gesteld - na een gesprek met Samkalden ook, gister, die wèl het stuk van Saks in *G.N.* las (ik nog steeds niet!) en er stomverbaasd over was dat *jullie* dat hadden opgenomen - om op dat art. te antwoorden. Dat gaat het beste nog in datzelfde stuk over Pée (nr. aanl.v. Pée)[2]; dus reken daar nog 2 à 3 blzn. bij. In godsnaam! *ik* heb het niet gewild. De these 'Mult. laat de bevolking v. Lebak in de steek omdat hij zijn strafoverpl. nr Ngawi niet aanvaardde' is - vereerend gezegd - idioot. Sk. en ik, die beiden Indië kennen - Sk. is absoluut géén Multatuliaan* - hebben er gister uitvoerig over gesproken. Mult. heeft het EENIGE gedaan wat hij doen kon, óók voor den Javaan. En ijdel zijn we in *alles* wat we doen, zie LaRochefoucauld. De heer Saks is Jan Lubbes die met een duimstok een vulkaan verkleinen wil. Ik vind 't gewoon *rot* dat *G.N.* 's mans gekritiseer opnam. *Waarom?*[3]

Zoodra ik antw. heb v. Ritman - of na bespr. wat positiefs weet - schrijf ik weer. Hartelijk steeds je

E.

3204. *Aan J. Greshoff: Tjitjoeroeg, 7 juni 1937*

Tjitjoeroeg, 7 Juni 1937.

Beste Jan,

Een paar dagen geleden was ik in Batavia en sprak Ritman. In principe wil hij wel - maar géén 'brief uit Brussel', liefst iets 'minder

1. Nadat Greshoff voortdurend wrijvingen had gehad met de uitgever S. Aldewereld, nam hij ontslag als hoofdredacteur van het *Hollandsch weekblad.* Met J.H. Ritman, hoofdredacteur van het *Bataviaasch nieuwsblad* (zie 3267 n 1), werd overlegd over de mogelijkheid of Atie Greshoff-Brunt onder de naam Rosine (zie 3096 n 3) brieven uit Brussel voor de vrouwenpagina van dit blad zou schrijven.
2. Zie 3126 n 6 en 3142 n 1 en n 2.

* (en wèl ambtenaar!)

3. Driemaal onderstreept.

goeds', misschien wel dat *Vóór en tegen.*'[1] Hij kan nog niet beslissen, vmdl. omdat hij de directie of administratie nog 'kennen' moet. Het gaat gewoon om 't geld, en ze zijn zuinig bij die krant (een kolom wordt gewoonlijk maar gehonoreerd met fl.7.50); verder is R. blijkbaar op dit gebied geen baas. Als 't om een enkel stuk ging, was 't vmdl. al in orde, maar als je - wat ik vroeg - een bepaalde som per maand zou willen hebben, wordt 't moeilijker, blijkbaar. Er is hier angst op alle gebied, ook in de betaling, tegenwoordig. Maar ik zal hem verder 'bewerken' zooals dat heet, en ik zal ook Samkalden op hem afsturen die een goed vriend van hem is. (Overigens: R. zou zelf graag een soort literair bijblad uitgeven, onder mijn leiding, en krijgt dat - altijd om 't geld - niet gedaan. Of misschien langzaam-aan; alles moet *langzaam* gaan! Intusschen: krijg ik dat, dan kan *ik* je misschien aan 'bestellingen' helpen, gewone besprekingen of zoo.

Er is op 't oogenblik ook weer druk gedoe over een baan òf bij 't Landsarchief - de archivaris is nu net terug van verlof in Holland[2] en zegt mij graag te willen ontmoeten - of als bibliothecaris op 't Dept. van Justitie - (*niet* van B.B.; dat was een vorig plannetje!) Maar bij dit alles, voor jou of voor mij, moet je altijd een groote ruimte vooropstellen voor opgewekte en welwillende praatjes. Je iets voorspiegelen op gronden van niets is hier usance.

En nu; zooeven hier terugkomend (uit Bandoeng, waar ik Bep opzocht) vond ik *Gr. Ned* van Mei. Van April dus nog steeds niet: *vergeet niet mij dat te laten zenden, als je 't nog niet deed.* Ik zag tot mijn verbazing, en met de gevoelens die je je in kan denken, dat er een *tweede* stuk van Saks in stond[3] - het eerste las ik zelf dus nog steeds niet, hoewel ik 't heel even inkeek op de *Harmonie* in Batavia. Ik dacht dat vervolgstukken in *G.N.* niet werden opgenomen, dat dat nu eenmaal 'grondwet' was, etc.? Voor de keer dat deze grondwet dan gevioleerd kon worden, kan ik je steeds minder begrijpen!! Ik las dit 2e stuk, een laag, ìn-antipathiek leuterstuk, één afmakerij van Multatuli door pietluttigheden, die voor allesonthullende 'scherpzinnigheid' moeten doorgaan. Beste Jan, ik ben hierom gewoon verontwaardigd op je. Je stelt mijn *verhaal* meer dan 8 maanden (ik geloof zelfs al een jaar) uit; als 't is om het eene verhaal na 't andere

1. Greshoff had voorgesteld een rubriek onder deze titel te verzorgen in het *Bataviaasch nieuwsblad*.
2. F.R.J. Verhoeven, zie 3231 n 1.
3. 'Het ontslag van Ed. Douwes Dekker, II'. In *GN* 35 (1937) 5 (mei), p. 492-507.

van Simon te plaatsen, soit.* Maar voor *dit* infame geleuter?! Ik begrijp gewoon niet dat geen van jullie smaak, gezond verstand of gevoel voor Multatuli genoeg had om stichtelijk te bedanken voor zooiets. Of moet Mult. in òns blad op deze manier bekwijld worden onder 't loffelijk voorwendsel dat de kwijler 70 geworden is? Want 't mooiste komt nog: jullie hebt je zelfs 'technisch'** geblameerd, door dit stuk op te nemen, omdat dit heele stuk niets is dan één herhaling, herkauwsel-opgewarmd, van een stuk dat dezelfde Saks in... *Gr. Ned.* heeft gezet in 1927,[5] een eindelooze serie, waarvan dit een fragment is zonder één toevoeging van iets nieuws. Trouwens, 's mans heele gelul is uitvoerige toelichting van wat iedereen weet (na de off. dokumenten uitgeg. door De Bruyn Prince)[6]; wat op zichzelf niet erg zou zijn, als hij er niet zulke goochelaars-allures bij aannam van: '*nu* blijkt dus dat Dekker *twee* dokumenten kreeg, dien bewusten avond!...' Het is om te huilen zoo plat, deze heele vertooning. En van een zóó'superieure gedocumenteerdheid' (volgens den heer Van Vriesland) dat deze Sherlock Holmes verzuimd heeft het éénige stuk te vinden en te citeeren, dat iets had kunnen toevoegen aan zijn herkauwerij: de tot dusver ongepubliceerde brief van Mult. aan Duymaer v. Twist, *in Lebak zelf geschreven*, en die niet alleen boeiend is en, als dokument, een 'prachtstuk', maar een psychologische bijdrage van den allereersten rang. Gelukkig dat mij *dat* tenminste overblijft, al is 't niet in *G.N.* te publiceeren.*** Menno (door mij erop opmerkzaam gemaakt) is de eerste die 't ooit citeerde (in zijn *Vrije Bl.*-stuk.)[7] Maar de heer Saks had dat moéten citeeren! hij die zoo opvallend ieder gaatje uitpeutert.

's Mans heele gelul is van nul en geener waarde, behalve voor menschen die zelf niets weten van Multatuli, die dit dus - als Van Vriesland - ongehoord 'knap' en 'overwogen' en 'gedokumen-

* Kon bijv. - na al 't vorige - *Doge en Sigisbeo*[4] niet worden uitgesteld om eindelijk dat *E poi muori* te geven? Is dit onbillijk van mij, als ik eindelijk protesteer?

4. S. Vestdijk, 'Doge en Cicisbeo'. In 35 (1937) 5 (mei), p. 447-477.

** Als tijdschriftleiding

5. Zie 3142 n 1.

6. Zie 3157 n 1.

*** Met 't oog op de plaatsruimte en op 't verschijnen van mijn boek bij Querido, die haast heeft.

7. Zie 3185 n 7.

teerd'[8] vinden, en voor de velen die 't zalig vinden dat die rotvent van een Multatuli weer eens uitvoerig wordt gekleineerd. En *Gr. Ned.* is daar de edele medewerker van.

Ik ga nu, eerstdaags, naar Batavia (voor allerlei dokumentatie) om mijn tegenstuk te schrijven. Het zal *uitvoerig* zijn, want ik ben 't mezelf, en *G.N.*, en Saks, en Multatuli, en Van Vriesland verplicht, om net zoo solide en gedocumenteerd tevoorschijn te komen als deze lulmeyer. Tant pis voor de rest, ook voor 't stuk van Pée. Laat -daar *reken*[9] ik op! - *dit* stuk voorgaan, liefst onmiddellijk aansluitend op Saks (want te oordeelen naar 't einde van dit 2e stuk moet er nog een 3e kwijlafbraakzang volgen). In *Multatuli's naleven* kan ik het niet meer verwerken; het zal nu een apart stuk moeten worden, getiteld *Jan Lubbes bijt de schim van Multatuli*.[10] En tant pis voor de 70 jaar van Saks. Ik vind het trouwens minder pijnlijk dat *hij* zich zoo zielig - en in dezelfde misselijke positie van 10 jaar geleden. Godbetert één jaar na 't uitvoerige gejudas van het varken De Kock![11] - herhaalt, dan dat *ik* dit, deze *herhaling* moet doormaken in *G.N.*! Terwijl jullie allen, als er een dergelijk stuk over Mult. geplaatst had moeten worden, toch in de eerste plaats aan *mij* hadden kunnen denken? en zooniet, toch altijd 10 × te goed hadden moeten zijn om de 'grondwet' te schenden voor een kleineerderij van Multatuli *van een zoo evidente laagheid?*

De rest van 't nummer lijkt mij puik; maar ik las alleen nog maar dit. Ik vind 't gewoon ontstellend. Als je mij persoonlijk beleedigd had, zou ik 't me, geloof ik, niet méér kunnen aantrekken. Dat je je niet schaamt voor een dergelijk geklieder in òns milieu! Wordt 't niet tijd Dirk Coster eerstdaags te vragen om een uitvoerige afbraak van Nietzsche - bijv. om Menno een plezier te doen - en daarna Tielrooy om een pamflet tegen Stendhal - voor je eigen plezier en dat van J.v.N., en van ons allemaal?

Ik heb op 't oogenblik geen trek meer in wat anders. *G.N.* heeft me echt misselijk gemaakt. - Verder als steeds je oude vriend

Eddy

P.S. - Wil je me hierop onmiddellijk een luchtpostbriefkaart sturen om me te zeggen of er een 3e (misschien 4e?) kwijlsakserij te ver-

8. Zie 3194 n 2.
9. Dubbel onderstreept.
10. Titel van het eerste deel van *Multatuli, Tweede pleidooi* (zie 3142 n 2).
11. Zie 3106 n 2.

wachten valt, en wanneer je (met opschuiving van 't stuk over Pée) mijn antwoord plaatsen kunt?

Menno moet zich noodig kwaad maken op een anonymus in de *N.R.C.*,[12.] als òns eigen kamp zulke kots brengt. Jesses en jesses en bah!

3205 (1013). *Aan M. ter Braak: Tjitjoeroeg en Bandoeng, 8, 9, 10, 11 en 14 juni 1937*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

3206. *Aan G.M.G. Douwes Dekker*[1.]: *Tjitjoeroeg, 8 juni 1937*

Tjitjoeroeg, 8 Juni 1937.

Waarde Heer Douwes Dekker,

Vandaag zet ik er mij dan toe, u uitvoerig te antwoorden. Maar omdat ik sommige dingen misschien een beetje kort zal moeten zeggen - om duidelijk te zijn en omdat het zóo ook nog lang genoeg zal worden - wil ik vooropstellen dat ik u niets verwijt, dat ik in geen enkel opzicht vijandig tegenover u sta. Integendeel, als er één ding is dat mij hindert, dan is het de schijn die door het verloop van onze 'dokument-affaire' op mijzelf geworpen wordt van journalist en ontfutselaar van familiepapieren, en die werkelijk al te ongerijmd moet voorkomen aan wie mij maar even kent.

Mag ik het verloop van deze zaak dus even voor u recapituleeren, zooals *ik* dat voor mij zie?

Ik ben schrijver, en zelfs schrijver van naam, geen journalist. Wat ik op journalistiek gebied presteerde mag géén naam hebben, en deed ik uitsluitend om geld te verdienen, zonder het minste plezier. (Mijn stuk over Lebak voor *Het Vaderland*[2.] schreef ik wèl voor mijn plezier, maar was dan ook geen journalistiek.) Als redacteuren van *Forum* - een tijdschrift dat in het nederl. letterk. leven van den laatsten tijd een zeer groote rol heeft gespeeld (ik kan u hiervoor verwijzen naar allerlei handboekjes over moderne literatuur en naar de

12. 'Eduard Douwes Dekker (Multatuli)'. In *NRC* van 18 februari 1937 (av.). Zie ook *Bw TB-DP* 4, p. 108 en M. ter Braak, *Douwes Dekker en Multatuli* (zie 3185 n 7), p. 3.
1. Brief grotendeels gepubliceerd in J.H.W. Veenstra, *Multatuli als lotgenoot van Du Perron.* Utrecht 1979. Met een facsimile op p. 41.
2. Zie 3100 n 9.

recensies in alle groote bladen, de *N.R.C.* in de eerste plaats) - hebben Menno ter Braak en ik den naam Multatuli niet alleen hoog gehouden, maar laten klinken, in Holland, als niemand anders, de laatste jaren. Las u bijv. het art. van onzen vijand, den katholiek Van Duinkerken, in *De Tijd*, over het boek van Pée?[3.] Het begint met zooiets als: 'wij, katholieken, zouden Multatuli wel als afgedaan willen beschouwen, en het is misschien ook wel waar dat hij in ònze kringen niet meer gelezen wordt, maar het zou gewoon een leugen zijn dit te zeggen in verband met de levende literatuur in Nederland: de mannen van *Forum* [d.w.z. Ter Braak en ik] hebben al te zeer geijverd voor Multatuli en vanuit hun standpunt terecht,' enz. enz. (Dit is geen citaat, want het art. bezit ik niet meer; misschien hebt u het?) Bovendien, in letterkundige kringen is dit algemeen bekend, wij, die als eerste en laatste criterium voor een schrijver de persoonlijkheid stelden, moesten wel Multatuli 'propageeren', en iedere hollandsche boekhandelaar die zijn vak verstaat (Nijhoff of Boucher bv.) zou het u hebben kunnen zeggen. Wij hebben in *Forum* rusteloos den hollandschen schrijvers voorgehouden dat zij Europeaan hadden te zijn, niet Hollander (= provinciaal); en wij hebben hem als voorbeelden uitentreure voorgezet: Diderot, Stendhal, Nietzsche, Multatuli. Zooals Ter Braak onlangs weer geschreven heeft: 'Multatuli is de eenige schrijver van Holland dien men Europa met goed fatsoen kan voorhouden als een genie'.[4.] (Ook dit citeer ik uit het hoofd, en ik veronderstel dat het voor u iets vanzelfsprekends is. Niet voor Holland; men kan die lieden dezesimpele waarheid niet genoeg voorhouden, want zelfs als zij M. willen 'bewonderen', kunnen zij dat niet doen dan hatend.)

Ik heb u dit voorgaande niet geschreven om er prat op te gaan, maar ter kenschetsing van mijn... mentaliteit, toen ik voor 't eerst met uw broer bij u kwam. Ik begreep dat u, hier in Indië, hoogstwschl. niet eens van mij had gehoord; maar uw broer en schoonzuster kenden mijn werk, dus ik veronderstelde dat u althans eenigszins naar mij was georiënteerd. Uit uw schrijven van 30 april aan uw broer moest ik ervaren dat ik enkel als 'Multatuli-vereerder' was aangediend. (Afgescheiden van 't feit dat ik aan een bepaald soort Multatuli-vereerders hartelijk het land heb, was dit wat onvolledig als introductie - zooals het vervolg bewezen heeft.)

3. 'Een Multatuli-boek'. In *De tijd* van 19 februari 1937.
4. In *Douwes Dekker en Multatuli* (zie 3185 n 7), p. 13.

Maar soit. Bij ons allereerste gesprek was u toch gebleken dat ik althans 'publicist' moest zijn? Ik herinner mij zeer goed u te hebben gesproken - toen al - over het boek waaraan ik bezig was. Ook over het artikel dat ik geschreven had na mijn reisje naar Lebak, en dat ik bij die gelegenheid beloofde u dadelijk na verschijnen te zullen zenden, maar óók over het boek. (Naar aanl. daarvan vertelde ik u o.a. die anekdote van Léautaud over 'vóór de orde, tégen het recht en de waarheid',[5] waarmee ik het besluiten wilde.) Toen ik in uw brief van 30 april dus las dat u mij nooit iets 'beloofd' had, was ik stomverbaasd. U had mij, dacht ik, dat dokument, dien eersten keer al, niet 'beloofd', maar 'gegeven'; d.w.z. mij toegestaan het mee te nemen en over te schrijven, ter publikatie in mijn boek. Ik herinner mij nog dat ik u naar aanl. daarvan zeide, dat het misschien beter was niet *alle* fouten en verbeteringen over te nemen, en dat ù zei: 'Publiceert u het zelfs maar zonder dat alles', wat mij onjuist voorkwam. Uw broer zei mij, in uw tegenwoordigheid: 'Daar heb je dus nog een prachtig ongepubliceerd dokument gevonden!' en dat ik dat direct aan mijn uitgever schrijven moest. Kortom, gedurende en na ons allereerste samenzijn al, heb ik geen oogenblik den indruk gehad dat u *niet* wist dat het mijn bedoeling was dat dokument te publiceeren, inderdaad.

Ik was er zeer blij mee, dat spreekt vanzelf. Ik kwam ermee thuis - hier in Tjitjoeroeg - en schreef het over; zelfs meteen op de plaats waar 't moest komen in mijn manuscript, want ik was daarmee al tot aan 't eind van het Lebak-drama gevorderd. Alleen over het kommentaar aarzelde ik nog. Als bij alle andere passages, die ik nog wilde verifieeren, schreef ik dat voorloopig in potlood. - Aan mijn uitgever Querido schreef ik,[6] zooals uw broer mij geraden had, dat ik hem in mijn boek ook dit onuitgegeven stuk aan te bieden had; een bewijs, hoezeer ik de zaak in ieder opzicht 'geregeld' achtte.

Intusschen had ik één behoefte: u mijn dankbaarheid te bewijzen. Vandaar dat ik u het ex. van de 1e druk van De Bruyn Prince gaf, dat ik eig. al aan de Bibl. v/h Bat. Genootschap had toegezegd. Bovendien (dit weinig achtend als 'contra-prestatie'!) bood ik u het manuscript aan van mijn boek over Multatuli; niet van een artikel, zooals u misschien dacht?, maar van een boek dat in druk een 300 blzn. zal beslaan, en dat, zelfs bij gebrek aan andere qualiteiten, het meest *com-*

5. DP, *De man van Lebak* (zie 3110 n 11), p. 335-336 (*Vw* 4, p. 442).
6. Brief niet teruggevonden.

plete zal zijn over Multatuli tot 1857 (d.w.z. tot het oogenblik waarop hij Indië verlaat na de Lebakzaak). Iets wat ik u vanzelfsprekend niet erbij vertelde, maar wat ik u misschien wel zeggen mag: ik deed dit voor ù met plezier, terwijl ik allerlei collectioneurs in Holland, en tot zelfs een museum, mijn manuscripten altijd heb geweigerd. Bovendien wilde ik u absoluut op de hoogte blijven houden van het heele verloop van mijn publikatie - die voor mijn gevoel een beetje *onze* publikatie geworden was - en gaf daarom uw broer een paar hoofdstukken mee van voornoemd ms., om u die alvast te laten lezen.

Op ditzelfde tijdstip - bezoek van uw broer hier - merkte ik dat het dokument, in mijn geïll. *Havelaar* gefotografeerd,[7] hetzelfde moest zijn, of ongeveer, als het mij door u verstrekte. Maar dit nu was blijkbaar in de hand van Multatuli zelf. Ik vroeg u daarom, via uw broer, om nadere inlichtingen, ook met het oog op mijn kommentaar. U bent daarop aan het zoeken gegaan, hebt het 'oorspr. afschrift' zelf gevonden, maar kwam anderzijds tot de conclusie dat u dit stuk niet had van uw tante Mimi, zooals u eerst gedacht had, maar van uw vader. Ik veranderde dus mijn kommentaar in dien geest en onderzocht van mijn kant verder. Ik moést het dokument, dat ik al aan Querido had aangekondigd, nu ook justifieeren. Vandaar dat ik èn aan Ter Braak èn aan het Mult.-museum schreef om te zoeken naar het gefotografeerde stuk in Mult.'s eigen handschrift. (Voor u en mij 'bestelde' ik, bij diezelfde gelegenheid, dat ongepubliceerde portret.)[8]

Eenigen tijd later zou ik bij een vriend logeeren boven Pekalongan. Onderweg daarheen logeerde ik een nacht bij uw broer. Wij zouden u 's avonds opgezocht hebben, maar door een mankement aan de auto van mijn vriend, kwamen wij vrij laat thuis en uw broer zeide toen dat het al te laat was om u nog op te zoeken en dat hij het wel zeggen zou en dat het niet erg was. Den volgenden morgen aan 't ontbijt, toen wij op het punt stonden weg te rijden, kwam er een briefje van u, waar in stond: 'het is m.i. de vraag of de heer du P. dat stuk nog zal publiceeren'. (Ook dit is uiteraard uit het hoofd geciteerd.) Hoewel de vriend die naar Pekalongan terug moest, erge haast had, uw broer en ik namen hem mee naar u toe. (U herinnert u wschl. dat samenzijn, met dien heer die telkens maar weg wou!)

7. Zie 3132 n 2.
8. Zie 3124, 3127, 3132 n 3 en *Bw TB-DP* 4, p. 103-105 (= 3133 (933)).

U zei toen het volgende, behoudens uw bezwaren: publikatie in Indië leek u vooral ongewenscht, omdat, met de tegenwoordige wetten, dit stuk onder de haatzaai-wet of zoo zou kunnen vallen.[9.]

Nu was de kwestie dat uw broer en mijn vriend Groeneveldt mij kort tevoren hadden aangeraden om het boek bij Kolff[10.] uit te geven, waar ik volgens hen een behoorlijke kans maakte, omdat Querido er zoo weinig voor geboden had. Ikzelf had inderdaad danig het land over het voorstel van Querido: nl. 'geen honorarium, maar gedeelde winst', omdat het onderwerp hem niet zoo 'aantrekkelijk' (lees: commercieel) leek, en kortom, omdat het boek geen *roman* was, eenige liefde van publiek en uitgevers in Holland. Maar toen u dit als, meen ik, uw voornaamste bezwaar liet gelden, zei ik dat ik het boek dan toch maar in Holland zou uitgeven, en van Kolff hier, zou afzien. U scheen daarmee gerust gesteld en voldaan. Toen ik van u wegging, had *ik* voor mijn gevoel dus voor de tweede maal de zekerheid dat ik het dokument van u 'gekregen' had - en ditmaal toch *zeker* voor publikatie?

Ik schreef Querido[11.]; hij antwoordde en bood nu fl. 150., wat nòg treurig was. Het was, gegeven mijn arbeid, minder betaald dan klerkenwerk; maar ik nam aan. Als u mij kende zou u mij zonder voorbehoud gelooven, als ik u hier zeg dat ik dit deed, méér dan 50% om u aangenaam te zijn. Mijn briefwisseling met Querido was intusschen allesbehalve aangenaam geweest.

Van Pekalongan hier in Tjitjoeroeg teruggekomen, ontving ik het dokument uit het Mult.-museum, overgeschreven door Ter Braak. (Men had het dokument zelf niet naar Indië willen zenden, maar Ter Braak had het meegekregen naar huis en dus allen tijd gehad het correct over te nemen, - in tegenstelling met uw eerste veronderstelling dat hij het in dat museum wel haastig zou hebben gedaan.) U kunt zich mijn vreugde voorstellen, wil ik hopen. Niet alleen voor mij, maar ook voor u, voor *ons*, - want in deze heele zaak had ik nog geen oogenblik uw belang van het mijne gescheiden, zooals, meen ik, uit al mijn handelingen bleek. Ik schreef u dadelijk

9. Onder het bewind van Gouverneur-generaal B.C. de Jonge (1931-1936) werden enige artikelen uit het Indische wetboek van strafrecht, die de schending van het gezag en het individu in de samenleving betroffen en die bekend stonden als de 'Haatzaaiartikelen', aangevuld met een Persbreidel-ordonnantie.
10. Indisch uitgevers-, drukkers- en boekhandelsbedrijf.
11. Niet teruggevonden.

een brief[12.] en zond u, voor uw collectie, *dien zelfden dag nog* het afschrift van Ter Braak. In mijn geestdrift stelde ik u voor om het dokument, aangevuld door het uwe, precies zooals ik het in mijn boek wilde doen (ik gaf u daar, meen ik, een vrij complete verantwoording van?), ook nog afzonderlijk te publiceeren in *Groot-Nederland*, - hoewel, schreef ik erbij, dit niet in het belang van mijn boek was (althans van de verkoopwaarde ervan, die toch al zoo gering voorkwam aan Querido).

Nu is *Groot-Nederland* niet een krant, maar op het oogenblik - sinds de nieuwe redactie onder Greshoff, Jan van Nijlen en Vestdijk[13.] - zonder éénige twijfel het eerste literaire tijdschrift van Holland. Van 'journalistieke' oogmerken dus ook hierin geen sprake!

Uw antwoord was, voor mijn enthousiasme, nogal ijzig. U schreef voorloopig een briefkaart, maar uit den toon daarvan maakte ik op dat een publikatie in *Gr. Ned.* u niet aanlokte (*ik* dacht toen alleen nog maar in *Gr. Ned.*). Daar Querido, van zijn kant, mij reeds gemaand had om het ms., dat hij nog dit jaar wilde uitgeven, maakte ik er toen meteen een eind aan. Mijn vrouw, die al bezig was, een afschrift van tekst en kommentaar voor *Gr. Ned.* te maken, liet ik daarmee ophouden, ik zag van *deze* publikatie af en zond het ms. naar Querido. Ik meen dat ik u ook dat denzelfden dag nog schreef; op een briefkaart.[14.] Geen oogenblik kwam in mij na al het voorgaande op, dat u nog aan absolute terugtrekking kon denken.

Eenige dagen later kwam uw brief die mijn enthousiasme nog wat meer temperde. U wantrouwde het dokument in Multatuli's eigen handschrift; u opperde - zéér terecht overigens - dat er nog altijd één verschil was tusschen dit stuk en de in de geïll. *Havelaar* gefotografeerde bladzij; u had nog andere bezwaren, en uw conclusie was dat voor mij, gegeven de betwijfelbaarheid van *beide* dokumenten, publikatie eig. oninteressant was, maar dat u trouwens gezien had dat ik mij in de niet-publikatie al geschikt zou hebben. Ik antwoordde u dat ik over dat ééne verschil al aan Ter Braak geschreven had.[15.] De zaak werd mij op *dit* oogenblik pijnlijk, omdat uw bezwaren iedere vreugde wegnamen over het niettemin onmis-

12. 3149.
13. De redactie van *GN* na de dood van Frans Coenen op 24 juni 1936.
14. 3158.
15. Zie 3168 n 1.

kenbare feit dat het dokument van het Mult.-museum (zonder twijfel in Mult.'s eigen handschrift) de *garantie* was voor de authenticiteit van uw 'oorspr. afschrift'. Afgescheiden daarvan bracht het de bevestiging hoe goed u dit 'oorspr. afschrift' 'vertaald' had. Maar met-dat-al, ik las over den zin van dat mij schikken in niet-publiceeren heen, overtuigd als ik was dat dit alleen kon slaan op de publikatie in *Gr. Ned.*, waarvan ik hàd afgezien en waarop ik niet kon terugkomen, gegeven dat het ms. verzonden was en ik geen copy had aangehouden van stuk en kommentaar. (Dit kommentaar had overigens voor *Gr. Ned.* weer een beetje anders moeten zijn.) - Den volgenden dag eerst, uw brief herlezend, werd ik wantrouwig over dien zin van dat niet-publiceeren. Ik werd er zelfs, eerlijk gezegd, een beetje wanhopig van! Ik vond werkelijk dat ik dit niet aan u verdiend had; dat ik, door u zoo scrupuleus van alles op de hoogte te houden, nu niet precies beloond moest worden met een terugtrekking - 'alsnog'! - vanhet m.i. tweemaal gegeven dokument, en dat zonder eenige consideratie met de onaangename situatie waarin dit mij zou brengen t.o.v. Querido bijv., met wien de zaak toch al allesbehalve gesmeerd was gegaan. Maar sterker: mijn boek is geworden de meest complete collectie anecdoten en dokumenten-waar-'t-op-aankomt over Multatuli; *dit* stuk er nu weer uithalen, zou zijn: het *totaal bederven.* Zooniet voor een ander, den lezer bv., die er niets van weet, - dan toch voor mij, voor den schrijver. Een kind op kunstgebied zou dit begrijpen.

Ik schreef u daarop een langen brief, en liet dien aan mijn vrouw lezen, ter contrôle, en omdat ik u in geen geval iets onaangenaams wilde schrijven. Mijn vrouw, die zelf essayiste van naam is (Dr. Elisabeth de Roos van zichzelve - ik schrijf deze vervelende bizonderheidjes er nu bij om verder misverstand zooveel mogelijk te voorkomen - en die van alles op de hoogte was, las daarop ùw brief nog eens over en zei: 'De mogelijkheid blijft, dat hij ook uitsluitend de publikatie in *Gr. Ned.* bedoeld heeft'. Ik weifelde dus weer. Onduidelijkheid is niet mijn voornaamste gebrek, en ik had u, meende ik, toch duidelijk geschreven dat het ging om *twee* publikaties, een in mijn boek en een in het tijdschrift *Gr. Ned.* Had ik u anders kunnen schrijven dat dit laatste voor mijn boek een zeker nadeel opleverde? - iets wat ik zeker wist u te hebben geschreven. En kortom, ook mijn vrouw kwam het tenslotte ongelooflijk voor dat u, op dit punt, het stuk nog terug zou vragen; het leek haar beleedigend voor u wanneer ik dit veronderstelde, en u in dien geest schreef terwijl

ook ù uitsluitend het niet-publicceren in *Gr. Ned.* bedoeld zou hebben.

Ik gaf haar gelijk en verscheurde mijn brief, maar prettig vond ik de situatie allerminst. Met uw broer stond ik in die dagen juist in drukke correspondentie,[16] ik schreef hèm er toen over, er echter bij zeggend dat hij, àls hij u erover sprak, voorzichtig moest zijn omdat u het misschien inderdaad niet zoo bedoeld had. (Ook dit vond ik eig. vervelend genoeg.)

Hij schijnt u toen te hebben opgebeld - dat was op 30 April, 's morgens (?). Maar één dag tevoren (den 29en) was hij per auto hierlangs gekomen (wij waren uit) en had een briefje achtergelaten, waarop stond: 'Maak je over het stuk van Lebak niet ongerust. Je mag er mee doen wat en hoe je wilt'. Ik maakte daaruit op dat hij u gesproken had en daarmee uw - althans óók uw - gevoelen weergaf; en het was mij een pak van het hart. Dat briefje heb ik nog.

Toen ik den volgenden middag bij hem in Bandoeng zat, vertoonde het misverstand zich echter op zijn ergst. Uw broer zei: 'Ja, verdomd, zeg, Guido schijnt er toch tegen te zijn!' Ook hij was er absoluut verwonderd over, na de twee bezoeken die wij samen bij u afgelegd hadden. 's Avonds liet hij mij toen uw brief lezen; dien van 30 April dus. - Kunt u zich, na het bovenstaande, indenken hoe wonderlijk ik dien vond en hoe onaangenaam de heele zaak voor mij werd? Ik vervloekte de openhartigheid waarmee ik u van alles op de hoogte had gehouden, want het zag er werkelijk naar uit dat ik, *naarmate* ik dat deed, steeds minder van u gedaan kreeg! Als ik, na mijn eerste bezoek, u verder niets meer had gezegd en verder eenvoudig voor mijzelf naar dat Museum had geschreven, enz., dan had u aan niets meer gedacht; en als daarna het resultaat gewoon in mijn boek was afgedrukt, zou er misschien óók nog sprake zijn geweest van 'misverstand', maar niet zoo gecompliceerd als nu, dat zult u toegeven! Als u mij dààrna gezegd had dat u eigenlijk tegen publikatie was, had ik u werkelijk alleen in gemoede kunnen zeggen dat ik dat stuk toch voor publikatie van u had meegekregen?

Nu staat de zaak dus anders. Ik zal niet probeeren u nogmaals te overtuigen van mijn gelijk om dat stuk uit te geven. Voor mij persoonlijk lijdt dat geen twijfel. U bent niet minder 'multatuliaan' dan ik, maar

16. Waarvan alleen 3185 teruggevonden is.

u bent niet op de hoogte van den Multatuli-strijd van dit oogenblik. Ik verzeker u dat iemand als Saks een taai vijand is, en dat hij, juist door de quasi-objectiefheid van zijn toon - 'zijn even voortreffelijke als voorname stijl' zooals dat in Holland heet - de reputatie van Multatuli meer geschaad heeft dan *wie ook.* En *Gr. Ned.*, dat van mij nu niets heeft gekregen, heeft op deze 'objectiefheid' afgaande en op 's mans 'voortreffelijke' naam, weer een stuk van hem opgenomen - nu net! - over 't ontslag van Lebak, dat als kleineerende analyse van Multatuli's optreden 100% geslaagd is. (De Kock is daar een stumperd bij.) Van dezen zelfden Saks verschijnt dit jaar een volledig boek over Multatuli. Ik zou willen dat u mij vertrouwde als ik u zeg dat ik - die op 't oogenblik met handen en voeten vecht voor Multatuli - met *dit* dokument juist iederen Saks kan 'takelen'; al was 't alleen door te bewijzen dat de 'superieure gedokumenteerdheid' die iedereen hem klakkeloos toedicht een sprookje is, want dat hij *dit* stuk (dat voor hem, en door hem toegelicht, inderdaad een zéér scherp wapen tegen Mult. zou kunnen zijn) niet eens heeft vermogen te ontdekken. Maar dàt is het voornaamste niet. Ik ben, voor mijn gevoel, niet alleen gerechtigd maar *verplicht* dit stuk te publiceeren, omdat anders morgen of overmogen, onontkoombaar, de een of andere Saks of onder-Saks ermee zal komen aanzetten. U weet van hoeveel belang het kommentaar van den eersten 'uitgever' kan zijn. Verder: het stuk v/h museum is onvolledig, met de beide stukken kan ik een volledige tekst leveren. En daar eerlijkheid ook hier altijd het langst duurt, is een volledige tekst van dit dokument het prachtigste wapen vóór Multatuli dat wij kunnen voortbrengen.

Multatuli en Mimi hebben het zelf altijd achtergehouden, zegt u. Dat spreekt, om vele redenen, vanzelf. Dr. Pée, die de partikuliere brieven van Mult. aan Funke over Edu uitgaf,[17] heeft hem daarmee toch een dienst bewezen, die door uzelf wordt geapprecieerd? Toch zouden deze brieven zéker noch door Mult. noch door Mimi zijn gepubliceerd, en sterker, de bewijzen zijn er dat Mimi die *met voordacht heeft weggelaten*; volgens uw opvatting zou Pée dus gewoon een schavuit zijn. Ik voor mij zie tenslotte maar twee soorten menschen: Multatuli-haters, voor wie elk getuigenis meer een reden meer is om te haten (en dat *moet* ook zoo zijn, want goeie God, waar zou't op

17. Waarschijnlijk J. Pée, 'Brieven aan Funke'. In J. Pée, *Multatuli en de zijnen.* Naar onuitgegeven brieven, met een stamboom en illustraties. Amsterdam: W.B. 1937, p. 154-171. Zie ook 3134 n 4.

rijmen als al deze lieden hun eigen wezen *niet* aangetast voelden door iedere vlam uit Multatuli?! - en de anderen, voor wie elk getuigenis meer een reden meer is om hem te bewonderen en lief te hebben. Hoe langer ik *in Indië* ben, (waar hij zich tenslotte toch heelemaal heeft gevòrmd) hoe meer ik Multatuli *ontstellend* vind van 'ressources' en genialiteit. En het dokument in kwestie, op dàt moment geschreven, is voor ieder behoorlijk mensch alleen maar prachtig, - van trots, van menschelijkheid, van ontwakend besef in eigen krachten. Het is *het* moment waarop Ed. Douwes Dekker zich bewust wordt Multatuli te zijn, - dus ook, voor de wereld, het te moèten worden. Als men aan de ellendelingen denkt, zou men *niets* meer van hem uitgeven; geen enkele brief had dan uitgegeven moeten worden. Dit dokument wegstoppen terwijl het bestaat, uit vrees voor allerlei ambtenaren, dominees, schoolmeesters en ander vulgus, is voor mijn gevoel unfair; althans nu - in 1937.

Maar laat dit u niet een kritiek lijken op uw gevoelens. U staat er anders tegenover; ik vraag u alleen *mij* te begrijpen, anders dan als een 'journalist' die uit een ontfutseld familiepapier zijn journalistieke praatje wil brouwen. Want zoo ongeveer zou ik mijzelf haast gaan zien, na al uw bezwaren!

Mijn manuscript - om nu tot praktische dingen terug te komen - is sinds 10 Mei, vermoed ik, bij Querido. Gegeven zijn haast om te verschijnen, is men nu wschl. hard bezig het te zetten. Over eenigen tijd kan ik er dus de proeven van verwachten.

Het dokument er nu nog uit te halen, het mutileeren zelfs, is voor mijn gevoel ondoenlijk. 1° Vanuit mijn overtuiging en om wat ik u al zei van het totale bederven van mijn boek voor mij, wanneer dat moest gebeuren; 2° omdat *ik* Querido ook dat dokument 'gegeven' heb; zoodat ik, door het nu nog terug te nemen, niet alleen een figuur als modder zou slaan tegenover hem, maar een beetje het air zou hebben van hèm met een valsch lokaas te hebben willen bedotten. Bedenk wel: er is oneindig meer begrip mogelijk tusschen u en mij, dan tusschen hem en mij, in deze materie! - Op uw vraag: 'kan u er misschien niet meer van af?' moet ik inderdaad dus antwoorden: 'Neen' - in alle opzichten.

U zegt dan: soit, - maar nu mag ik u niet noemen. Dit stelt mij op slag voor een nieuw probleem, dat precies even pijnlijk kan zijn als het misverstand dat ik hier tracht op te ruimen. Het spreekt vanzelf dat ik, dit stuk publiceerend, d.w.z. het oorspr. handschrift van Multatuli zelf aanvullend met den tekst (en varianten) van uw

‘oorspr. afschrift’, u uitvoerig genoemd heb, zoowel als ‘bron van herkomst’ als in uw qualiteit van ontcijferaar van het klerkenbar-goensch. Ik heb hiermee niets anders gedaan dan mijn elementaire plicht bij een dergelijke uitgave. (Zou het in u opkomen om later nog eens een tekstkritische publikatie te geven van de beide dokumenten - als kritiek dan ook bedoeld op mijn (dan voorloopige) uitgave - dan zou u alleen naar mijn boek hebben te verwijzen.) Uw eisch komt er tenslotte dus toch op neer om mijn ‘wapen’ onbruikbaar te maken.

Gesteld dat ik - door mijn heele kommentaar op de drukproeven nog eens te veranderen - erin slaagde uw naam er geheel uit te werken. Op wie moet ik mij dan beroepen voor de herkomst van dit dokument, d.w.z. van de ‘aanvullende blzn.’? Op niemand? Iedere Saks en toekomstige De Kock krijgt dan het recht mij voor een grappemaker uit te schelden en te zeggen dat ik die aanvulling wel zelf gefabriceerd zal hebben. Zou ik u dan *achteraf* mogen noemen - omdat mijn situatie u dan bv. zou dégoûteeren - dan zou de zaak tòch louche blijven. ‘Waarom dan niet dadelijk genoemd?’ zouden zij zeggen. En zoodra van onzen kant iets zou blijken van vrees voor publikatie, krijgen zij een zeker recht om hun platste argument te gebruiken; ‘Zie je wel! Zijn eigen familie schaamde zich, dat stuk uit te geven!’

Ik blijf dan de ‘ontfutselaar’, en de schande voor Multatuli's reputatie zou er dan inderdaad zijn, min of meer. En ik kan ook niet dit stuk publiceeren, min of meer polemiseerende met u; wij moeten elkaar, tegenover deze lieden althans volledig bijvallen.

U vergeet allerlei dingen, in verband met de ‘ondoordachtheden’ van dit stuk: het werd geschreven, nagenoeg in vertwijfeling. (Written in dejection, zooals de Shelley's zeggen.) En het werd immers *nooit verzonden*? En het wordt immers *nu pas* gepubliceerd, niet door Multatuli, maar door mij? U gelooft toch niet dat ik dit alles in mijn kommentaar niet heb doen uitkomen? Het stuk wordt *in extenso* gevolgd door den brief dien Multatuli wèl gepubliceerd heeft, dien van den *Havelaar*. Behalve voor een idioot zegt dit toch alles? En je schrijft nu eenmaal niet voor idioten (en zelfs uitsluitend voor de opinie van idioten). Ik heb er uitdrukkelijk de passage bijgehaald, waarin Multatuli zegt dat hij de minuut vóór zich heeft van een brief van Havelaar aan den G.G., waarop staat ‘onjuist’. Duidelijker kan het niet. En voor de idioten is Multatuli voor eens en voor al niets waard, omdat hij een arm schrijver werd en niet raad van Indië. Daar gaat

niets tegenop! Maar tegen dezulken kan men dan ook alleen redeneeren met passementen en salarissen; de 'wereld van de boeken' is voor hen vogeltaal gebleven. Dat wij elkaar op dit gebied van het een of ander zouden moeten overtuigen, lijkt mij pure krachtsverspilling.

Maar in uw laatsten brief - zooals ik u al schreef - vond ik iets dat mij voor het eerst een besef gaf van de diepere oorzaak van ons misverstand, als ik mij niet al te zeer vergis. U schrijft: 'Overigens verschilt mijn kijk op de wereld, op de menschen en dingen, bijv. op politiek gebied, van die van u en Ernest... Ik ben sterk individualistisch (evenals M. tot zijn dood toe was). De hetze van de latere jaren i.z. koloniale politiek e.a. is verre van objectief. Nimmer en nooit heeft die Multatuli op haar hand gehad'.

Mag ik u ronduit vragen of u vreest dat ik in mijn boek - en dan vnl. steunende op dit dokument - een vervalschte Multatuli zal geven, in de lijn van de I.P.,[18.] om het kort te zeggen? Indien u dit dacht, zou ik alles opeens beter begrijpen. Ik ben bij u gekomen met uw broer, door uw broer 'aangebracht'; u hebt kunnen merken dat ik groote sympathie voor hem heb, en - helaas! daar zijn wij mee begonnen en daar zullen wij mee eindigen - u had nooit van mij gehoord, terwijl twee korte ontmoetingen natuurlijk onvoldoende waren om mij te kennen *zonder* 'reputatie'.

Ik moet mij dus nogmaals bekend maken. Waarde heer Douwes Dekker, ik ben *hyper*-individualist, zoozeer individualist dat ik, in de partij-verdwazingen en collectieve razernijen waarin iedereen zich tegenwoordig voelt meegesleept, mordicus het recht van alleen staan ben blijven verdedigen. Ik heb geprobeerd er afstand van te doen en het is mij hopeloos mislukt; ik ben dus 'de laatste der individualisten' volgens de brave kritici die voor etiketten moeten zorgen. Mijn Multatuli-bewondering komt dus uit geen enkel 'socialisme' of 'nationalisme' voort; ook niet uit 'indonesische' beweegredenen, al lijkt het mij billijk om te bewijzen dat Mult. altijd voor den Javaan gevoeld heeft en niet de 'zaak van den Javaan' achteraf heeft uitgevonden om er zijn eigen ijdelheid mee te verbloemen (argumentatie van Saks o.a.). Ik sluit hier nu bij in - want ik *wil* nu dat u mij kent, alvorens mij verder te antwoorden - een interview

18. De Indische Partij (zie 3185 n 1).

dat mij afgenomen werd door *Het Vaderland* kort voor mijn vertrek naar Indië en een stuk over mij in het brusselsche blad *Cassandre*[19.]; niet omdat deze beiden stukken zoo voortreffelijk zijn, maar omdat ze u, in het verband dat u interesseert, waarschl. de duidelijkste gegevens zullen verstrekken. Ik voeg aan deze stukken toe, dat ik nog altijd alleen sta; nu, na 7 maanden in Indië terug te zijn, meer alleen misschien nog dan toen ik pas aankwam. Ik ben te veel 'a student of humanity', ook als ik politici bekijk, dus alzoo unfähig om, in welke partij ook, de politiek zelf te beoefenen; en uw broer is al lang tot de ontdekking gekomen dat ik niet eens 'politiek kan denken'. Dat zeiden ze in Europa trouwens precies zoo, moet ik er misschien bij zeggen.

Voor de vervalsching in kwestie ben ik dus te goed; en als ik het niet was, ik verzeker u dat mijn intellectueele en literaire geweten er Multatuli te goed voor zou achten. Ik ben het tenslotte alweer met u eens dat Multatuli een 'gezagsmensch' was. Niet '*het* type van den gezagsmensch', zooals u, meen ik, zei naar aanl. van den brief aan Boulet,[20.] maar *een* type, een zeer superieur en idealistisch type daarvan. Hij ging uit van de in de praktijk tenslotte onmogelijke prae-misse: 'Wie heerscher wil zijn, moet een hart in zijn lijf hebben.' En - als bij alle romantici uit dien tijd, bij een zoo penetrante en kritische geest als Stendhal zelfs - het Napoleon-ideaal is nooit van hem afgevallen. Hij geloofde au fond aan een dictator, verlicht despoot, keizer van Insulinde, of hoe men hem noemen wil, die tegelijk man-van-de-daad zou zijn als Napoleon en daarbij de hooge moraliteit zou hebben van, laat ons zeggen Spinoza. (*Hij* zei, in zijn jeugd althans: Rousseau.) Dat dit met de I.P. - en met het socialisme - en met welke partij ook - niets uitstaande heeft, is duidelijk.

Dat Multatuli overigens een revolutionair temperament had, een revolutionair schrijver was ('omkeeren is mijn métier'[21.] - in den zin van Nietzsche overigens) is iets anders. Iedere oppositiefiguur, iedere brenger van nieuwe dingen is revolutionair, maar zeker als hij het temperament heeft van Multatuli. Zoo 'rustig' als u hem ziet, zie ik

19. Een interview door Menno ter Braak, 'Indië en Europa, Gesprek met E. du Perron vóór zijn vertrek uit ons werelddeel'. In *Het vaderland* van 15 september 1936 (av.). En zie 2847 n 1.
20. Van april 1876. Zie *Multatuliana.* Uitgeg. door A.S. Kok en L.D. Petit. Baarn 1903, p. 93-96.
21. 'Ja, omkeeren is mijn métier!' In een brief aan Tine van 13-17 juli 1861. Zie Multatuli, *Volledige werken X.* Amsterdam 1960, p. 483.

hem niet; dan zou zijn heele stijl trouwens liegen; dan zou hij niet meer zijn wat hij als auteur in de eerste plaats is: *meeslepend* als geen ander.

Het dokument in kwestie is voor mij dan ook, bijna uitsluitend, van psychologisch belang: het gaat voor mij om Multatuli zelf, om niets anders. Als mijn veronderstelling dus niet ongerijmd was, mag ik u dan ook op dit gebied vragen volop vertrouwen in mij te stellen?

En om deze eindelooze missive - bijna een brochure! - toch nog tot een eind te brengen: ik stel u het volgende voor. Aangezien het ms. nu toch ter perse is, laat ons rustig afwachten tot Querido mij de proeven zendt. Als ik die heb en ze heb nagezien, zend ik ze u door. Leest u dan mijn heele boek in drukproef, dat is minder tijdroovend dan in ms., en als u dan tot het dokument in kwestie gekomen bent, schrijft u mij dan precies wat u ervan denkt. Bent u dan nòg van gevoelen dat ik uw naam moet schrappen, dan zal ik - met al het risico voor mij daaraan verbonden - dat natuurlijk doen. Ik moet er dan iets anders op vinden. Ik kan toch niet schrijven: ‘Een lid van de familie D.D., dat onbekend wenscht te blijven omdat het zich niet met de publikatie van dit stuk vereenigen kan, zoodat de verantwoordelijkheid geheel voor mij is, temeer waar ik erin slaagde om voornoemd stuk aan voornoemd lid te ontfutselen’, enz. enz.? Maar zoo volstrekt overtuigd blijf ik dat dit stuk voor iedereen waar 't op aankomt een getuigenis *voor* en niet *tegen* Multatuli is (wat drommels zijn *wij* dan gek?), dat ik, voor zoover het mij alleen schaden kan, die schade met alle vereischte minachting tegemoet zie. Tegen dien tijd zullen we dan verder zien; misschien kunt u mij zelf nog wel iets aan de hand doen.

Ziedaar. Ik vertrouw erop dat u deze uiteenzetting even vrij van vijandigheid gelezen hebt als ik haar geschreven heb; het feit *dat* ik dit alles zoo uitvoerig schreef, zegt eigenlijk al genoeg, vindt u niet? Mocht er toch nog twijfel zijn, leest u dan den heelen brief in contemplatieve stemming over; dat *is* natuurlijk een corvée, maar dat bent u mij dan verschuldigd, omdat ik arme al dit proza heb moeten schrijven! Geloof mij, met vriendelijke groeten, steeds gaarne de uwe,

EduPerron

P.S. (Ik ben nog niet klaar!) Wilt u mij de twee ‘bijlagen’ na lezing terugsturen? Als ik vandaag of morgen als ‘communist’ word opge-

bracht, waar ook kans op is, gegeven de idioten van alle richtingen, dan kunnen ze me misschien nog een dienst bewijzen.

Eigenlijk zou ik dezen brief aan mijn boek willen toevoegen. Men moest zich dergelijke fantasieën kunnen veroorloven.

En nu tot slot (echt tot slot!) nog een vraag: mijn vrouw zou graag willen weten of het haar bezoek aan 't Hoofdkantoor S.S. te Bandoeng is,[22.] dat u zoo versterkt heeft in uw idee dat ik journalist zou zijn. Zij is daar nl. geweest om de kaarten voor 25% reductie te vragen waar journalisten mee worden geëerd, - schrijvers niet, natuurlijk. Nu, wij *zijn* allebei correspondent van *Het Vaderland*, - mijn vrouw was dat in Parijs al, met mij als 'reservist', - want wij mogen 'indische brieven' voor dat blad schrijven. Ik zweer u: het is geen pretje.

En nu - om het 'echte slot' tòch te negeeren en er nog een blaadje aan toe te voegen! - moet ik u eig. nog antwoorden op wat u zei over het dubbelportret van Mult. Ja, houdt u dat gerust tot u er een behoorlijke foto van hebt laten maken; die wordt misschien nog beter dan deze. Het portret is hoogstwschl. van 1875, *niet* van 1880, zooals ik uit Denpasar aan uw broer schreef.[23.] In het boekje van mevr. Van den Bergh van Eysinga-Elias staat (tegenover blz. 144) een kop, die sprekend die van dit dubbelportret is, misschien wel denzelfden dag gemaakt.[24.] Daar bij staat: van 1865. Maar dat zou dan van hetzelfde jaar zijn, waarin Mitkiewicz dat mooie portret van M. maakte, en dit gezicht is zeker 10 jaar ouder; ouder zelfs dan dat op het profielportret (dat u bezit) waarnaar Allebé zijn (sterk verjongde) litho maakte.[25.] Dat *is* van 1875. Daarom vermoed ik dat ook de 6 van 1865 een 7 moet zijn. M. was toen 55 jaar; dat kan wel uitkomen.

O, en ten *slotte* een verzoek! Mijn vrouw, die op 't oogenblik gecommitteerde is voor de H.B.S.-eindexamens en in Bandoeng zit (pension Daheim, Sumatrastraat 30) is voor u makkelijker te bereiken dan ik; zou u haar, op een keer dat u toch de stad ingaat, niet alle 10 dln. *Brieven* van M. willen brengen? Ik heb die nl. weer noodig

22. Zie 3127 n 1.
23. Zie 3185.
24. J. van den Bergh van Eysinga, *Multatuli.* Geïll. naar oorspr. afb. en portr. Amsterdam: Meulenhoff 1920, t.o. p. 144. Zie ook *Vw* 4, p. 667, nr. 10.
25. Zie *Vw* 4, p. 666, nr. 6 en p. 667, nr. 8 en 9. Zie verder DP, 'Multatuli's portretten'. In *Elsevier's geïllustreerd maandschrift* 50 (1940) dl. 99 (april), p. 273-290 (*Vw* 4, p. 656-678). W.F. Hermans, 'Multatuli's portretten'. In *Over Multatuli* 1 (1978) 1 [1e= jaarhelft], p. 3-12.

met het oog op mijn antwoord aan Saks, dat ik in *Gr. Ned.* gevraagd heb te willen aankondigen, na die misselijke plaatsing van 's mans 'analyses'. Het is vrij vervelend, maar tenslotte, ik had nog altijd wat op het hart over den edelen Van Lennep en den edelen Huet, en waar Huet een speciale lieveling is van Saks, kan alles in één moeite door gebeuren.[26.] Maar de *Brieven* zijn hiervoor onmisbaar, en ik bezit ze niet. Bij voorbaat dank. (Mijn vrouw zit daar tot den 19^{en}.)

Salaam en Amen!

3207. *Aan H. Marsman: Tjitjoeroeg, 8 juni 1937*

Tjitjoeroeg, 8 Juni '37.

B.H. Op de bonnefooi gaan deze gedichten[1.] naar het laatst opgegeven adres. Of *woon* je daar nu? Dank voor 't boekje van Burckhardt![2.]

Ik lees vooreerst niets dan allerlei dingen van hier, om te 'studeeren'. Schrijf ook nu weinig, ben te veel opgehouden door rotwerk (artikelen voor de krant) en solliciteeren (er zijn weer 2 baantjes 'mogelijk').

Hartelijke groeten, ook aan zusje Rien, van je

E.

Bep zit nog altijd in Bandoeng politietoezicht te houden op het eindexamen, poor girl.

3208. *Aan uitgeverij Em. Querido: Tjitjoeroeg, 9 juni 1937*

Geachte Heer Querido,

Hierbij inderhaast wat uittreksels over D.D. voor 't geval u reclame wenscht te maken bij een event. uitgave van *Siman den Javaan.* De stukken uit de Hand. 2^{e} Kamer zou ik zeker achterin het boek zelf zetten; maar aan de rest hebt u zeker wat voor het prospectus. Maar hoe staat het met uw beslissing?[1.]

Met vriendelijke groeten, hoogachtend,

EduP.

Tjitjoeroeg, 9 Juni '37.

26. Zie 3142 n 1 en n 2 en 3161 n 3.
1. Niet achterhaald.
2. Zie 2695 n 1 en 2.
1. Zie 3185 n 1.

3209. *Aan G.O. Tissing: Tjitjoeroeg, 9 juni 1937*

Tjitjoeroeg, 9 Juni '37

Beste Dé,

Dank voor de brief en het boek. Ik zal je uit dit laatste - en de reis door Indië - toch een paar 'parels' voorlezen als je hier komt. Wàt een rotzak! Verder heb ik me weer een hiklach op 't lijf gehaald met de brief van Ira. Dit schrijf ik voor haar:

Ira, eta djoeragan Adè teh, toekang wadoel pisan; da oerang teh tara njaritakeun perkara soesoe Ira, di tembangkeun (d.i. van tembang, zingen!) oge enten. Tatapi oerang teh katjida bogoh ka soesoe anoe ngagajot, da èta teh, amoen di tjabak, leungeun *pinoeh* pisan. Ari noe lentik djeung neuras mah, kawas djamboe, sok njeri kana leungeun; koemaha atoeh? Djadi nahajang oerang teh soesoe Ira entong heuras-heuras teuïng. Tetapi moal di tendjokeun, wani soempah! da eta teh kabogaän djoeragan Adè pribadi pisan. Hadè kitoe? Isaha k dien? Sebab enggens sono naker![1]

Ik hoop dat ze mijn orthografie in het edele soendaasch ontcijferen kan.

Bep is den 13en zeker op Bandoeng. Adres Sumatrastraat 30 (Pension Daheim); je kan haar ook opbellen. Feicko belde mij daar van je moeder uit op, o.a. om een nieuwe baan alweer, ditmaal op 't Landsarchief, want zijn vriend de archivaris,[2] is nu terug uit Europa en 'wil wel graag kennis met mij maken'. Zal eerstdaags erheen gaan (Bat.) hoewel sceptisch gestemd na al het voorgaande. Groeneveldt zegt ook dat hij ± zeker wat voor mij heeft: bibl. op het Dept. van Justitie (niet te verwarren met B.B., dat was een vorig plannetje!) - We zullen zien waar al dit lekkers toe leidt.

Zoek Bep, de arme, in Bdg. op; ze zal dat erg aardig vinden. O ja, als je daar bent, kan je dan je ex. van de *Pararaton* (*Ken Arok*, je weet wel)[3] aan D.D. geven? Je kunt 't ook gewoon bij Bep brengen. Als ik uit Indië wegga krijg je mijn ex. (2e verbeterde druk) + nog andere javanica; *krijg* je, want dan kom ik vast niet meer terug! Zweer 't bij m'n lever!

Je moet ook nog eens lezen: *Return to Malaya* van Bruce Lock-

1. Zie vertalingen achterin dit deel.
2. F.R.J. Verhoeven, zie 3231 n 1.
3. Zie 2858 n 3 en 3137.

hart,[4.] een Schot die indertijd in de Feder. Malay States zijn jeugd heeft doorgebracht (aardig verhaal met een juffrouw Amaï, maar dat staat in een vorig boek, *Memoirs of a British Agent*; hij heeft daar nu een vervolg op geschreven, waarin hij ook Amai terugziet). Het slot ervan speelt op Java en Bali. Het is nogal oppervlakkig, maar zéér behoorlijk geschreven; zal net iets voor jou zijn om je gezellig mee bezig te houden na de rubbertuin. Het eerste boek speelt voor een deel ook in rubbertuinen.

Wat jammer, dat we elkaar niet meer troffen in Djokdja of bij de boeddha's.[5.] Vond je 't tenminste zoo ook wel aardig, met Ira? Of had je 't al gezien? Bizonderheden mondeling. Ik heb bij de Borob. gelogeerd, hoewel dat volstrekt niet mocht.

Kom, als 't kan, ook nog hier. Misschien liever komende dan gaande? Ik ben hier alleen - Alijntje is toch bij Bep gebleven - en heb plaats zat, slaap in de logeerkamer zoodat jullie dan ‘onze’ kamer krijgen, die van links-vóór. Ik zou 't erg prettig vinden, als je kwam. Hartelijk je

E.

Als je nog komt, schrijf me als je kan dan wel wanneer het *zou* zijn, dan zorg ik dat ik althans dien dag thuis ben. Ik moet me met 't oog op al die ‘hangende banen’ misschien nog aleens verplaatsen, dezer dagen.

3210. *Briefkaart aan G.M.G. Douwes Dekker: Tjitjoeroeg, 11 juni 1937*

Tjitjoeroeg, Vrijdag.

Waarde Heer Douwes Dekker,

Daar ik mezelf beloofd heb u van alles over Mult. op de hoogte te zullen houden, ziehier wat Ter Braak mij vandaag schrijft[1.]:

‘Ik ontdekte een heel interessante, volkomen onbekende correspondentie, van ‘Dek’! Die verschijnt nu in *Gr. Ned.* in Augustus.[2.]

4. DP, ‘Op zoek naar een oude romance’. In *Bataviaasch nieuwsblad* van 7 juli 1937; over R.H. Bruce Lockhart, *Return to Malaya* (*Vw* 7, p. 314-321).
5. Zie 3178.
1. Zie *Bw TB-DP* 4, 143-144.
2. M. ter Braak, ‘Multatuli en zijn zoon’ en ‘Brieven van Multatuli aan J. van der Hoeven’. In *GN* 35 (1937) 8 (augustus), p. 164-167 en 168-206; correspondentie van Multatuli met de kunsthandelaar-uitgever J. van der Hoeven (1851-1882), die ondermeer een Franse vertaling van *Max Havelaar* (zie 1535 n 2) uitgaf; aangekondigd in *Het vaderland* van 31 mei 1937 (av.).

Vrijwel geheel over Edu, en precies datgene, wat Pée niet wist.[3.] De brieven zijn gericht aan Van der Hoeven, een Rotterd. vriend van Multatuli[*] en omvatten de jaren 1879 tot 1882. De raté Edu, die blijkens deze correspondentie ook *gapte* en *oplichtte*, komt er even duidelijk in uit als de au fond altijd weer royale Multatuli. Curieus is, dat ook hier een vergiftigingscomplex opduikt, dat veel analogie vertoont met de z.g. vergiftiging van Carolus; M. is nl. bang dat Edu hem, Mimi en Woutertje zou kunnen vergeven, als hij hem in huis nam.' Verder over het dokument v/h Mult.-museum, waarvan hij nogmaals verzekert dat het hetzelfde *is* als dat van de gefotografeerde blzij.

Ik maak mij op om mijn antw. aan Saks te schrijven, maar wordt erin belemmerd door allerlei vervelende dingen, waarvoor ik misschien zelfs binnenkort met mijn vrouw in Bandg. zal moeten 'beraadslagen'.[4.]

Met vriendelijke groeten, uw

EduP.

3211. *Briefkaart aan J. Greshoff: Tjitjoeroeg, 15 juni 1937*

Tjitjoeroeg, 15 Juni.

Beste Jan,

Gelijk hiermee zend ik je een bespr. van '*Indonesië*'[1.] (niet door mij) per aanget. post. Binnenkort volgen 2 stukken van mij: 1 over de mémoires van Djajadiningrat (zeer belangrijk) en 1 over Godée Molsbergen, *Tijdens de O.I. Compagnie*.[2.] Ik kom net van Batavia terug, waar het solliciteeren ditmaal serieus 'vruchten' schijnt te zullen opleveren. Of 1 Augustus a.s. òf 1 Jan. '38 heb ik iets. Zal je nader opgeven wat precies, als ik 't ook weet[**].

3. Zie 3206 n 17.
* Hij bedoelt: de broer van 'Bram' (Abraham des Amorie van der Hoeven), die ook advokaat was in Indië.
4. Zie 3211 n 3.
1. Zie 3155 n 1.
2. Zie 3088 n 5 en 3126 n 3.
** Er zijn nl. twee dingen die allebei schijnen te zullen lukken.

Dit in haast om je te vragen om een dokument, zoo gewichtig mogelijk, door jou en Vestdijk of J.v.N. onderteekend, ter verklaring dat wij, d.w.z. Bep en ik, vaste medewerkers zijn van *G.N.* Dit met het oog op een dgl. certificaat dat wij hier noodig hebben om 25% reductie te krijgen voor de treinen. We hèbben die zelfs al, want Bep rekende vast op een dergelijk papier van Schilt. En laat zich nu het ongehoorde feit voordoen dat de man het ons weigert. Voor ons is hiermee iedere medewerking aan *Het Vad.* zooals je begrijpen zult stopgezet.[3.] Maar nu moeten we wat anders hebben. Kan je *De Groene* ook om zooiets vragen? *Stuurperluchtpost*, - kosten voor mij. Heb je die mémoires v.D. ook al teruggestuurd?[4.] hij heeft ze nog niet.

Ik vergeet Ritman niet. Por hem spoedig weer aan. Ik wacht op antwoord en laat het nu hierbij. Zal spoedig uitvoerig schrijven. Hartelijk gegroet door je oude

E.

3212. *Briefkaart aan J. Greshoff: Tjitjoeroeg, 15 juni 1937*

Tjitjoeroeg, 15 Juni '37.

Beste Jan, Vanmorgen stuurde ik je een luchtpostbriefk. Daarop kwam er een briefje van jou, met berichten; maar 't was geen antwoord. Ik vind het een uitstekend idee van je om weer mensch te worden door vermindering van stukkies-schrijverij. Verder ben jij blijkbaar evenzeer slachtoffer van de 'nieuwe geest in *Het Vad.*' als wij. Kan je mij een paar van die 20 stukken, die geweigerd werden, sturen? Ik zal dan probeeren ze aan Ritman kwijt te raken. Beloof niets, maar zal mijn best doen!

Spoedig schrijf ik je een *brief*, waarin over alles en nog wat. Neen, Bali was volstrekt geen teleurstelling (tenzij omdat een week voor zooiets veel te kort is!). Maar ik schreef er niet over, omdat ik er toch al over berichten moest voor de krant. (Dat vervalt nu.)[1.]

Nu even een lijstje van praktische dingen, anders schrijven we op dit gebied telkens langs elkaar heen. Je zwijgt bv. ook totaal over die mémoires v.D. Dus:

3. Zie *Bw TB-DP* 4, p. 144.
4. Zie 3161 n 7.
1. Zie 3172, 3173 en 3199.

1. Ik heb Fosca nu ook ontvangen. Zal erover schrijven, zoodra ik klaar ben met Saks.[2.]
2. Heb je dat hfdst. mémoires per luchtpost geretourneerd? Van belang, dit!
3. Heb je mijn begin van een verhaal-in-verzen ontvangen?[3.] Waar blijft de opinie? (Jij, Simon, Menno, Henny, etc). Maar kréég je 't? Haast heb ik verder niet hiermee.
4. Heb je Bep's art. over Stendhal (*Rouge et Noir*) ontvangen?[4.]

Gr. Ned. is[5.] voortreffelijk; kan niet beter! Mijn eenige bezwaar is die bevuiling met en door Jan Lubbes Saks. Maar dat zit me dan ook goèd dwars.

Ik zal blij zijn als ik hoor dat je van je vakantie zit te genieten. Maar schrijf eerst nog wat langer, daarvóór! Ik hond je op de hoogte van wat er 'omtrent mij' beslist wordt. Véél hartelijks, ook voor Atie, van steeds je

E.

P.S. O ja, opdat je me niet verkeerd begrijpe: voor mijn part zet je *Epoi* in December. Nu telt maar één ding: kan ik zoo gauw mogelijk Saks antwoorden? Dus zoo noodig en als 't niet *eerder* gaat, in de plaats van 't stuk over Pée.

3213. *Aan J. van Nijlen: Tjitjoeroeg, 15 juni 1937*

Tjitjoeroeg, 15 Juni 1937.

Beste Jan,

Dank voor je brief, waarvan een deel mij spijt - het sombere paleis waar je naar toe moet - en waarvan het andere deel - brief aan den koning Paulus - Bep en mij ontzettend geamuseerd heeft. Wat dan onze reis betreft, ja, die is nu alweer achter den rug. Hij heeft veel

2. Over F. Fosca, *Histoire et technique du roman policier.* Paris [1937]. In 'Tweede dialoog'. In E. du Perron, *Het sprookje van de misdaad, Dialogen over het detektive-verhaal gevolgd door De Werkelike d'Artagnan.* Amsterdam-Batavia: Kolff [1938], p. 35 e.v. (*Vw* 6, p. 570 e.v.).
3. Zie 3101 n 5.
4. 'Stendhal herlezende'. In 'Commentaren'. In *GN* 36 (1938) 1 (januari), p. 65-70. Zie ook 3166 n 3.
5. Dubbel onderstreept.

geld gekost (*zij* is het, geloof ik), en de eenige manier om daar wat van terug te verdienen: stukjes ervan maken voor de krant, is ons onmogelijk gemaakt door een populariteitsvlaag op *Het Vaderland*, waardoor Menno niets meer voor ons doen kan, want hijzelf wordt gepest en alles is opeens ‘te moeilijk’ of ‘hoort in een tijdschrift thuis’. Wij zullen onze aanteekeningen en herinneringen dan maar wegleggen, voorloopig, voor dat ‘boek over Indië’ dat vroeger of later nog uit mijn - of onze gemeenschappelijke - pen komt.

Bep is op 't oogenblik, en nu al 14 dagen, van mij weg en in Bandoeng, waar ze toezicht houdt als gecommitteerde op de H.B.S.-eindexamens. Nog een week, dan zijn we ‘hereenigd’. Ik heb dezen tijd niet verloren en ben, vooral na die prettige berichten van Menno, in Batavia weer zeer mobiel geweest in het solliciteeren en kennismaken, met het gevolg dat het er nu wel serieus naar uitziet dat ik spoedig (of relatief spoedig) een ‘vaste baan’ zal krijgen. Er zijn 2 goede kansen: bibliothekaris op het Departement van Justitie (dan zijn we bijna collega's, want ook ik ben dan zooiets als ‘bureeloverste’!) - en dat zou vermoedelijk al voor 1 Augustus a.s. zijn - of hulparchivaris op het Landsarchief en dat zou zijn ‘per’ 1 Januari 1938. Met den landsarchivaris heb ik gezellig kennisgemaakt,* d.w.Z. dat de avond gepasseerd werd in een chineesch restaurant in Glodok (*de* Chineesche wijk van Batavia en 's avonds alleraardigst van belichting, drukte en zoo) en daarna ‘aan’ den dansvloer van het Hôtel des Indes, waar Batavia's z.g. chic, le Tout-Batavia, zeer behoorlijk ronddart, overigens met dezelfde ònfatsoenlijke resultaten van deze duw-en-draaibewegingen achteraf** want Batavia is zeer zondig en wemelt tegenwoordig zelfs van de pederasten.

Bali was mooi, inderdaad nog wel een beetje een ‘paradijs’; maar zendelingen en toeristen, hoewel met elkaar rivaliseerend, zijn druk bezig het te verpesten. De Bahnees is bepaald sympathiek: vrijmoedig en eerlijk, zonder het nu 3 eeuwen gekweekte wantrouwen van den Javaan. Het land zelf is volstrekt niet mooier dan Java, maar er is een *eigen leven*, wat een geweldig verschil maakt. En nu, je kunt me gelooven of niet, Jan, maar als jij hier was en jij zou in mijn plaats die reis gemaakt kunnen hebben, dan had ik je dat met liefde afge-

* Onofficieel heeft hij mij ‘aangenomen’, zelfs in bijzijn van 2 ambtenaarlijke getuigen! Maar die andere baan is er ook nog!

** als overal elders.

staan. Voor Bep is het natuurlijk in vele opzichten een openbaring geweest; zij klaagt vaak over Indië, maar zegt er bijna altijd bij dat zij het toch niet had willen missen.

In een andere envelop zal ik je binnenkort wat briefkaarten sturen. Heele mooie vind je zelden. Ik heb er al een paar van den Plantentuin, maar een werkelijk goed idee geven ze niet (en het zijn nog de beste). Bep zou in Bandoeng ook nog voor je zoeken.

Het zal me een opluchting zijn als ik werkelijk die 'baan' heb - met de daaraan verbonden 'vaste inkomsten'. Dit gevoel van maatschappelijk een mislukking te zijn en van Bep uit te vreten, zal dan van mij afvallen. En ik geloof dat, tenzij het bataviasche klimaat àl te afmattend zou zijn, ik voor den avond dan ook weer genoeg innerlijke rust zal vinden om *echt* voor mezelf te werken. Verder biedt Batavia natuurlijk toch meer stof, dan dit lieve maar wat doode Tjitjoeroeg. Alleen, het klimaat hier is voor Indië goddelijk; men komt hier zelfs van tering genezen.

Nu moet me nog iets van het hart, waarover ik Jan bij herhaling en met klimmend misnoegen heb geschreven. Hoe komen jullie erbij om dat *misselijke* stuk van Saks over Multatuli - pietluttig, stom en vileyn. Droogstoppel = Jan Lubbes waardig, ondanks de hypokriete 'objectieve toon' - in *Gr. Ned.* op te nemen? Behalve dat het gewoon een opgewarmd artikel is dat in 1927 al in hetzelfde *Gr. Ned.* heeft gestaan (zoodat jullie je zelfs als redacteur ermee belachelijk maken) is 't toch duidelijk dat dit een infame en leuterachtige kleineerpartij van Multatuli is. En hoe bewonderenswaardig in ieder opzicht Multatuli was, je moet misschien in Indië zitten om dat te beseffen. Hoe langer ik hier zit, hoe meer èn het karakter èn de ressources van dezen man me *ontstellend* voorkomen. Ook Bep, die niet zóó'n Multatuli-vriend is als ik. Dat hij zijn gebreken had, en steeds meer kreeg, in zijn wrijving met het vee dat zijn heele bestaan verpest heeft, ja; maar de heele vizie van Saks is ignobel en zijn argumenten zijn die van Piet Lut vermomd als Sherlock Holmes. Een Sherlock Holmes die overigens, na er zich godbetert *tien jaar* mee bezig te hebben gehouden! nog steeds niet erin geslaagd is om het belangrijkste dokument te ontdekken, misschien (althans psychologisch), van deze heele ontslag-affaire: een onverzonden brief van Multatuli aan den G.G., in Lebak zelf nog geschreven, 5 dagen na zijn ontslag. (Hij is daar nog een 14 dagen nagebleven.) De 'superieure gedokumenteerdheid' van dezen Saks, zooals Van Vriesland zegt, is dus ook al kul. De man is goed voor één ding: om alle stommere Jan

Lubbessen aan argumenten en schijn-dito tegen Multatuli te helpen. En daar moeten *wij* nu goddôme aan meewerken! Ik schreef Jan dat ik er verontwaardigd over ben;[1] en ik zie nog steeds geen beter woord; ik geloof niet dat ik in mijn heele literaire bestaan één ding heb meegemaakt dat pijnlijker voor mij was dan dit, uit ons 'eigen kamp' komend!

Jullie wisten toch allemaal dat ik mij hier, in Indië zelf zat uit te sloven om die Lebak-zaak te belichten, dat ik o.a. naar Lebak ben gegaan (wat Saks niet deed), dat ik overal in boeken en papieren gesnuffeld heb om alles eindelijk *goed* te begrijpen. Dat geen van jullie aan mij gedacht heeft, in dit geval, bv. om mij te 'consulteeren'; dat jullie die Saks hebben opgenomen zonder er mij zelfs iets van te zeggen (dit slaat vnl. op Jan, die toch waarachtig wel weten kon wat ik van de Multatuli-arbeid van dien Saks dacht, want *ik* heb het eindelooze gelul in *Gr. Ned.* van 1927 gelezen!), dat is mij werkelijk bitter tegengevallen. Ik voel deze heele historie als een verraad aan Multatuli, en er is geen *vriend* dien ik minder zou willen verraden. Er is tuig genoeg in Nederland en Nederlandsch-Indië, om op de donderende superioriteit van dezen man (van geest, van hart, van karakter) af te geven. Iedere rot-Hollander is daartoe geboren, en Saks is een rot-Hollander die de pen een beetje kan voeren, verder niets. De kritiek van dezen Jan Lubbes op Multatuli is 1° onjuist en *quasi*-scherpzinnig (ik zal aantoonen hoè lullig, au fond), maar vóór alles en boven alles grondig antipathiek en *ongepast.* Hij schijnt, in zijn heele analyse van Multatuli's karakter, bv. nooit te hebben begrepen dat Mult. een geniaal kunstenaar, een geboren schrijver was! Hij meet zijn ambtenaarskwaliteiten na, alsof het ieder ander Indisch ambtenaar gold. Maar zelfs zóo is het nog treurig, wat hij ervan terechtbrengt. Hij heeft het heele 'probleem' zoo slecht gesteld, dat alles, zijn oplossing dus ook, grondig is vervalscht. Maar dat is minder; wat mij zoo hindert, is dat jullie *G.N.* opengesteld hebben voor deze mentaliteit; zooals ik Jan schreef: zouden jullie een systematische kleineerpartij van Stendhal, naar de maatstaven bv. van Clément Vautel, maar geredigeerd door bv. Thérive,[2] ook zoo rustig hebben opgenomen? Onder welk voorwendsel? Dat de schrijver 70 was, en dus gaga genoeg om een van de weinige superieure figuren die wij bezitten eindeloos te bekwijlen? Dat argument lijkt me zwak.

1. Zie 3204.
2. Zie 3194 n 4.

Of hebben jullie dat *quasi*-scherpzinnige gezeever werkelijk een 'goed stuk' gevonden? Dat begrijp ik dan niet!

Enfin, ik heb Jan gevraagd te mogen antwoorden - zoo spoedig mogelijk. Ik doe dit ook, heusch, voor 'de eer van *Gr. Ned.*' Stel ieder ander stuk uit (mijn artikel over Julius Pée bv.) tot ik mijn rekening vereffend heb met Jan Lubbes Saks. En laat niemand mij schrijven dat zijn stuk toch zoo erg niet was, want het is gewoon *walgelijk.* (In dit Multatulijaar dubbel.)

Je ziet, ik ben hard bezig zelfs dezen brief ermee te bederven. Maar je weet niet hoe het opnemen van dat stuk door *Gr. Ned.* mijn dagen hier bedorven heeft. Bep, die nogal kalm is in die dingen, en Mr. Samkalden van de Algemeene Secretarie, die verrùkt is van *Gr. Ned.*, en verder absoluut geen 'multatuliaan', maar die als indisch ambtenaar al mijn argumenten tegen Saks heeft onderschreven (o.a. over dat in den steek laten van den Javaan, dat Van Vriesland zoo prachtig en juist vindt!) hebben ook hun stomme verbazing erover te kennen gegeven. Samkalden heeft mij het 1e stuk zelfs gesignaleerd, want ik heb *Gr. Ned.* van April niet ontvangen. Nog steeds niet.

Nu scheid ik ermee uit, want het papier stapelt zich op en ofschoon de luchtpost sinds gisteren goedkooper is geworden, wordt het nu toch tijd met het porto rekening te houden. Ik hoop je spoedig beter te schrijven, ook over je verzen[3] die ik dus ook nog steeds niet las.[*] Wat je zegt van dat alleen-maar literaire leven ben ik natuurlijk geheel met je eens. Nu, Jan, veel hartelijks, en tot nader.

Je Eddy

P.S. - Ik zal Jan spoedig melden wat tenslotte besloten is: landsarchief of bibliotheek Justitie. Ik beide gevallen word ik - als de arme Multatuli - indisch ambtenaar. Ik kreeg daarnet een brief van Jan, met geen woord over Saks, wacht dus op een volgende. Als je hem ziet, vertel hem dan een en ander, ook wat ik schreef over Bali. Hij denkt dat het misschien een tegenvaller was. Heelemaal niet! als ik vrij *kon* blijven, zou ik er een jaar willen wonen - hoewel zoover mogelijk af van de Bali-kenners en specialiteiten in Bali gevoeligheden. Nu moèt ik spoedig naar Batavia.

3. J. van Nijlen, 'Nieuwe gedichten'. In *G.N.* 35 (1937) 4 (april), p. 369-375.

* Ik las het 2e stuk v. Saks in het Mei-nr., dat ik wel kreeg, en keek stuk 1 door op 'de soos'.

3214. *Aan G.M.G. Douwes Dekker: Tjitjoeroeg, 17 juni 1937*

Tjitjoeroeg, 17 Juni.

Waarde Heer Douwes Dekker,

Uw briefkaart brengt een verheugend bericht voor me - de 'opheffing van hindernissen' - en een onaangenaam: uw ziekte. Dit laatste komt telkens terug, zoodat mij duidelijk wordt dat het *niet* alleen maar iets zeer voorbijgaands was, zooals ik hoopte. Bent u misschien overwerkt? Rust kan veel goed doen, mits u zich dan ook werkelijk een beetje van uw muizenissen kunt afwenden. U ziet er niet naar uit dat u uiteraard aan zooiets zou moeten lijden; te oordeelen naar de twee keeren dat ik u zag zou ik u groote ressources toekennen van moreele en physieke gezondheid, zooals uw oudoom die had. Uw zoon is jong genoeg en komt in Indië terug op een oogenblik dat alles weer op schijnt te leven, een groot verschil met een jaar geleden. Zelfs *ik* schijn goede hoop te mogen hebben om eerlang 'iets te vinden', zooals dat heet. Maakt u zich dààr dus niet bezorgd over. Hartstoornissen heb ik in Europa jaren lang gehad; nu, nu ik in Indië ben, schijnen ze als op tooverslag verdwenen. Ook daarvoor is rust vaak het eenige middel. Laat u zich door den dokter rust voorschrijven; en verkrijg dan van uzelf om naar dat voorschrift te leven.

Ik schreef net aan uw broer (even vóór uw briefkaart kwam)[1] dat ik dezen Zaterdag - dus overmorgen - in Bandoeng ben. Tusschen 5 en 7 dacht ik uw broer mijn gezelschap op te dringen; 's avonds ben ik niet vrij. Bespaart u zich dus de moeite, vooral gegeven de omstandigheden, om mij lang te schrijven. Bent u Zaterdagmiddag vrij, komt u dan even bij uw broer, of willen wij een halfuurtje bij u komen? Ik ga Zondagmorgen heel in de vroegte al met mijn vrouw naar Garoet. Zie ik u ditmaal niet, dan later[*].

Dank voor de bezorgde 10 deelen! - Ik denk dat u plezier zult beleven aan het stuk dat ik voor Saks voorbereid. Maar misschien zullen ze mij vragen om nog even te wachten, omdat ik dan zijn heele *boek* kan behandelen, als dat eerstdaags uitkomt.[2] (Eén goede aanval is beter dan twee, in dergelijke gevallen.)

1. Niet teruggevonden. Zie 3185 n 1.
* Forceert u het niet als u zich slecht voelt, dat zou mij zeer onaangenaam wezen.
2. Zie 3142 n 1 en 2.

Ik blijf erop gesteld dat u *mijn* boek in drukproef doorleest, als dit niet te veel gevergd is. Greshoff schreef mij dat Querido na lezing van het ms. 'enthousiast' was. Wat hem niet beletten zal om het bij die f 150. te laten, al *betreurt* hij ze nu misschien niet meer. Als het boek succes heeft, schrijf ik zeker mijn '2e deel' (vanaf 1857 tot 1887). Maar dit '1e' was noodiger.

Mijn brochure-brief kunt u bij het ms. leggen; dat lijkt me nogal aardig, u niet? Een onuitgegeven appendix.

Met vriendelijke groeten en allerbeste wenschen, en *misschien* tot ziens dus?

gaarne uw EduP.

3215. *Aan J. de Sturler en J. Greshoff: Tjitjoeroeg, 23 juni 1937*

Tjitjoeroeg, 23 Juni 1937.

Beste Jean,

Ik heb reden aan te nemen dat mijn correspondentie gecontroleerd wordt. Vandaar deze 'rare' manier. Wil je *zoo spoedig mogelijk* Greshoff onderstaande missive geven? Kregen jullie mijn brief van ± eind Mei, 27 of 28?[1] Ik verzond voor Gille en Pépi wel 2 teekeningen uit Bali, maar *niet* de 2 poppetjes, want daarvan was het porto te duur. Die zal ik later eens aan iemand meegeven. Schrijf spoedig eens. Hartelijke groeten, ook van Bep en voor Pépi, steeds je

E.

Beste Jan,

(Een andere brief gaat rechtstreeks.)

Ik heb al verschillende brieven van je, maar je antwoordt met geen syllabe op de kwestie mémoires van DD. Ik begin te vermoeden dat iedere correspondentie daarover 'zoek raakt', vandaar deze proef Als. mijn vermoeden juist is, kan je meteen beseffen hoe prettig dit land is, en hoe onvoorzichtig Menno was toen hij met zijn onvoorzichtige zending indertijd ons dit toezicht op den hals haalde.[2] Maar eerst zekerheid.

Nu dan: 2 of 3 Mei l.l. zond ik jou, per aanget. brief uit *Tjilatjap*

1. Niet teruggevonden.
2. Zie 3117 n 1 en verdere brieven.

(we waren toen net op reis) een hoofdstuk mémoires van D.D., voor *G.N.*, met begeleidend schrijven.[3] Per gewone mail; normaal zou je dien brief dus begin Juni moeten hebben ontvangen.

Ik schreef dit aan D.D., die erg schrok, omdat het niet zijn bedoeling was die mémoires nu al te publiceeren. Ik had hem blijkbaar misverstaan. Hij schreef mij naar hier, Tjitjoeroeg, maar ik was 3 weken weg (Bali). Tegelijkertijd schreef hij aan de red. van *G.N.* èn aan jou persoonlijk een aanget. brief, waarin hij jullie vroeg die copy niet te publiceeren, maar ze hem per luchtpost - op zijn kosten - terug te zenden. Zijn brief aan jullie, waarvan ik hier nog copy heb, is van 5 Mei.

Terugkeerend van de reis - eind Mei: 28 Mei, meen ik - vond ik hier thuis het gealarmeerde schrijven van D.D. Ik schreef jou toen onmiddellijk, per luchtpost,[4] om vooral die copy per luchtpost terug te sturen op *mijn* kosten. Die brief moet je al lang gehad hebben, want werd verzonden vóór de brieven over Saks, waarop ik nu uitvoerig antwoord heb. Het is nu 23 Juni.

Rara, hoe zit dat? Niet alleen heeft D.D. zijn copie nog niet terug, maar wat mij vooral verontrust is dat jij er geen woord over schrijft.

Antwoord mij nu, *zonder* mijn naam te vermelden, dus rechtstreeks, aan het adres van Dr. L.F. Jansen, Hôtel des Galeries, Batavia. Als je later aan mij over D.D. schrijft, noem hem dan Speenhoff, en de mémoires bv. de bloemlezing uit Speenhoff. Het is walgelijk dat eerzame letterkundigen zulke flauwekul moeten uithalen, maar als het blijkt dat men zich met ons bezig houdt... Als ik zekerheid daaromtrent heb, zal ik trouwens andere maatregelen nemen, want ik verdom het op deze walgelijke manier behandeld te worden zoolang er geen reden voor is. Schrijf dus omgaand.
Hart.gr. van je

E.

3216. *Aan J. Greshoff: Tjitjoeroeg, 23 juni 1937*

Tjitjoeroeg, 23 Juni 1937.

Beste Jan,

Alvorens over te gaan tot prettiger dingen, kom ik terug op de Saks-historie, omdat het wel lijkt dat ik òf ontzettend onduidelijk

3. 3177.
4. 3194.

schrijf òf dat jij, zoodra een geval als dit zich voordoet, van een zoo mauvaise foi wordt dat begrip *voorkomen* wordt. Ik sta althans even vreemd tegenover de geestesgesteldheid waar jij nu blijk van geeft, als jij tegenover de mijne. M.a.w. ik begrijp er niets van *dat* je me niet begrijpt!

Allereerst: er is m.i. geen sprake van dictatorachtigheid van mijn kant, noch van de meening van E. du P. alleen. Er bestaat, dacht ik, voor *ons*, voor jou, Menno en 'de onzen' een Multatuli, en het stuk van Saks is daar een pietluttige, Janlubbesachtige bevuiling van. Het gaat er niet om zijn meening te 'onderdrukken', en hem 'de mond te snoeren' omdat hij 't niet met E. du P. eens is, zooals je 't voorstelt, maar hem te vragen zijn viezigheid in een ander tijdschrift te loozen, als niet hoorende bij *ons.* Ik verwijt jou, jullie, dat stuk geplaatst te hebben omdat het doet veronderstellen dat *G.N.* het met deze opvattingen van Saks eens is, en omdat *G.N.* zijn medewerking heeft verleend; verder niets. Ik sta zéér sceptisch tegenover het onderdrukken van viezigheden, heusch, - ik vind het alleen onze plicht aan bepaalde rotzooi niet mee te doen.

Je theorie van objectief tijdschriftleiderschap aanvaard ik geen moment. Jij bent leider van het tegenwoordige *G.N.*, en het tegenw. *G.N.* is wat het is, omdat jij Jan Greshoff bent. Als jij niet jij was, wij niet wij, en dùs *G.N.* geen *G.N.*, was alles best geweest. Nu heb je je, èn als Jan Greshoff èn als leider van *G.N.* tegenover *onze* (ik zeg niet *mijn*) trouw aan Multatuli misdragen. (Variant van jou op Patijn).[1] Dàt is wat ik je verwijt, en wat ik je blijf verwijten, als je je tracht te verschuilen achter dergelijke excuusjes. Als mijn idee van 'ons', van òns *G.N.* verkeerd is, schrijf het dan per keerende post en mijn antwoord zal duidelijk zijn: dan hoor *ik* er niet meer bij, dus veel geluk met alle Saksen verder en schrap mij als medewerker. Het zou mij zéér spijten, ik hoop dat het niet hoeft. Maar ik ben bereid je dit bewijs te geven van wat *G.N.* voor mij is - althans was, vóór mijn vergissing dan.

Dit heeft met dictatorschap niets, hoegenaamd niets, te maken, en

1. Vgl. J. Greshoff: 'De heer J.A.N. Patijn, burgemeester van 's-Gravenhage, heeft zich op het feest van Willem Kloos *misdragen*.' In J. Greshoff, 'Edelachtbaarheid en poëzie'. In *DGW* 28 (1929) 5 (mei), p. 126. Ook als 'De heer Patijn op 't Kloos-jubileum'. In J. Greshoff, *Spijkers met koppen.* Brussel 1931, p. 131-133. N.a.v. de uitspraak van Patijn tijdens zijn feestrede t.g.v. de 70e geboortedag van Kloos op 4 mei 1929 dat hij 'zeer weinig las, in het bijzonder heel weinig poëzie en de Nederlandse poëzie nooit.'

alles met fair play onder strijdkameraden. Saks is een Jan Lubbes en zijn bevuilerij van Multatuli is òns *G.N. onwaardig*.[2] Als je dit niet voelt, is er iets bij je afgestompt.

Je houdt me de vervolgroman van *G.N.* voor, ook een prachtargument! Mijn oude schoen wist dat *G.N.* één vervolgroman brengt.[3] Maar het vuile stuk van Saks is géén roman! Jij hebt mij, onlangs nog, en naar aanleiding van mijn stukken over Multatuli, bezworen ze vooral niet te lang te maken, omdat vervolgstukken tegen de grondwet van *G.N.* ingingen; omdat een essay of novelle dus *niet* in stukken mocht. Als ik je verkeerd citeer, waar sloegen die woorden dan wèl op? *Daarom* heb je *E poi muori* toch een jaar lang uitgesteld, na er mij eerst om te hebben gevraagd? Vanwaar nu deze procureursverwijzingen naar een *roman?* Ook dit is jou onwaardig. Wil je dit vol blijven houden, antwoord me dan pertinent op deze vraag: waarom kon *E poi* niet in 2 stukken en het vuile stuk van Saks wel?

Als je denkt dat ik het prettig vind je zoo te schrijven, vergis je je. Je bent een van de weinige menschen op wie ik 100% gesteld ben, op wie ik 100% vertrouw. Maar goddome, daarom juist. Daarom wil ik ook dit gelul tusschen ons niet! Dan ga ik liever uit *G.N.* en bezorg je geen verdere last met wat je mijn dictatorsneigingen gelieft te noemen, met een volslagen gebrek aan psychologie, onderscheidingsvermogen en wat dies meer zij.

Je had één ding tot je exkuus: die sterfbedbelofte van Coenen aan zijn beste vriend Saks (hoe roerend!). Dat was genoeg geweest en dat had ik aanvaard. Maar de heele rest, die tijdschriftleiders-kletsika, had dan toch weggekund? Wat die sterfbedscène zelf betreft, daarover heb ik één opinie. Coenen, die de triomf was van de labbekakkigheid, was inderdaad karakterloos genoeg - hij, die immers zoo'n prachtig portret van Mult. op zijn schrijftafel had staan - om het stuk te apprecieeren van Jan Lubbes Saks. Maar één ding blijft: dat Jan Lubbes Saks hem dan unfair bejegend heeft, door hem een opgewarmd stuk aan te smeren - en dat op zijn sterfbed! - nadat hij in 1927, in hetzelfde *G.N.*, precies ditzelfde uitentreure had afgeluld. Daarop antwoord je niet. Maar daarmee heeft Saks zijn stervenden vriend, en na diens afsterven, jùllie belachelijk gemaakt.

Ziedaar. Ik zal je nu niet storen in je tijdschriftopmaak en stel je

2. Dubbel onderstreept.
3. Zie 3191 n 2.

de volgende praktische zetten voor: Ik corrigeer nu *Multatuli's naleven* (dat hier al ligt) en verzend het vandaag nog per gewone mail, want het is nu 23 Juni, dus dan is dat nog tijdig genoeg voor 1 Augustus. Ik zet er niets bij, vooral niet waar ik stuk 1 van Jan Lubbes Saks nog steeds niet ontving en niet weet of er niet nog een stuk 3 of zelfs 4 komt, want daarop antwoordde je me ook niet. Zoodra ik Jan Lubbes in zijn geheel gelezen heb, antwoord ik erop, met een nieuw stuk, dat dan maar zoo kort of zoo lang moet worden als 't uitvalt (binnen redelijke proporties).[4.] Ik reken dan op jou om *dit* stuk zoo spoedig mogelijk te plaatsen, d.w.z. met achteruitstelling, ditmaal voor *mijn* plezier, van alle andere stukken. *E poi muori* reken ik bij die andere stukken, zet dat desnoods in December pas of volgend jaar.[5.]

Het gaat hier om iets wat ik mij *zeer aantrek*; vind dit dwaas of niet, onbegrijpelijk of niet, voel het of niet, maar houd het voor absoluut *waar*. Als iemand in het tijdschrift van Menno bv. joù op die manier bevuild had, zou ik niet meer gegriefd kunnen zijn. En ik zou zeer kwaad zijn op Menno dat hij het geplaatst had. Of Saks voluit teekent en een groot essayist is, *doet* er niet toe; er zijn opinies die in bepaalde tijdschriften *niet thuishooren*: zoo geen afbrekerij van Multatuli door Lubbes in een tijdschrift van *ons*.[6.] In dit *ons* zit heel mijn verwijt, en wat mij *nu* het meeste grieft is dat je 't niet precies zoo voelt. Ik zou daarop gezworen hebben, een maand geleden nog! Multatuli is een *vriend van ons*, niet minder dan jij van mij of andersom; hij had *bij ons* veilig behooren te zijn voor een laffe, kleinzielige, stomme, rothollanders-kleineerderij als waarmee *G.N.* zichzelf nu heeft te kijk gezet. Ik neem hiervan geen letter terug; vind je dat ik ongelijk heb of te onmogelijk word, dan herhaal ik: ik ben bereid mijn dwaling in te zien op één manier, nl. dat ik mijzelf als blijkbaar niet meer hoorend bij *G.N.* beschouw.

***

Het is eigenlijk onmogelijk om na het voorgaande, na dergelijke rot uiteenzettingen die blijkbaar noodig zijn tusschen ons, je nog prettig over wat anders te schrijven, maar ik wil het toch probeeren.

4. Zie 3142 n 1 en 2.
5. Zie 210 n 2, 2687 n 3, 2891 n 3, 3134 n 2 en 3194 n 6.
6. Dubbel onderstreept.

Eerst het practische: het adres van Ritman, J.H., is *Bataviaasch Nieuwsblad*, Sluisbrugstraat, Batavia. Hij zegt dat hij zich jou van vroeger herinnert toen hij sportverslaggever (?) was van de *Telegraaf.* Spreekt aardig over je. Maar heeft géén geld. Wordt gekortwiekt door *zijn* directeur, een zekere Molenaar, meen ik, als Schilt door De Lang. Maar stuur hem, of mij, tòch wat van die stukken, als ze in Holland niet te plaatsen zijn.

Het idee om H.v.d. Bergh in *Ursa*[7] te zetten lijkt mij best. En H. de Vries, waar komt die tenslotte? Herdruk van *Rebuten* ook verblijdend.[8] Ik heb Boucher zijn congé gegeven, 's mans prollige briefstijl werd me te machtig. Ik dacht dat de brief van Bakker Niersteen[9] was, maar Boucher bevestigt per speciale kaart dat de prolligheid van hem persoonlijk komt. Ook goed.

Hampton Court: vergeleken bij Menno's essays *is* het wschl. 'minder', vandaar die neiging tot onderschatten, ook bij de vrienden, grootendeels door vergelijking. Maar herinner je dat *ik* althans geschreven heb hoeveel eerlijker ik dit werk vond,[10] en hoeveel meer waard, dan al de romans van Maurits Dekker, die opeens voor zoo 'rijp' doorgingen. *H.C.* is en blijft jeugdwerk; maar als zoodanig onderschat ik het zeker niet.

Wat ik doe nu Multatuli af is? Studeeren in 'indische onderwerpen'. Ik voel me als een jongen die vroeger zijn les verkeerd geleerd heeft en nu over moet beginnen. Verder heb ik me voorbereid om stukjes te leveren, als jij, met het oog op de 'bijverdienste'; maar waar ze te plaatsen? *Het Vad.* is ons even hard afgevallen als jou; en misselijker zelfs, gegeven die weigering van een medewerkerskaart.[11] Bep is vandaag terug uit Bandoeng en van de eindexamens; is flink moe en heeft inpl. van f300 eig. maar een f150. verdiend, vanwege de pensionkosten met het Alijntje samen. Veel te vertellen van hier is er ook niet, behalve in details en over menschen die je toch niet kent, zoodat je daarvoor beter wachten kunt op dat 'boek over Indië' als dat vroeger of later komt. Echt 'gebeuren' doet er niets. Ik zal je

7. Alleen *Atlantische Balladen* (zie 3118 n 2) verscheen in de Ursa Minor-reeks van Stols.
8. J. Greshoff, *Rebuten, Onbeslelde brieven.* Amsterdam: Querido 1937. Salamander.
9. Zie 2683 n 3.
10. Zie 'Blocnote klein formaat'. In *GN* 34 (1936) 8 (augustus), p. 168-169 (*Vw* 5, p. 161-162).
11. Zie 3210 en 3211.

inlichten als ik werkelijk wat ‘gevonden’ heb, dat is dan een ‘gebeurtenis’ in ons bestaan. Prettig lezen of werken voor mezelf, anders dan af en toe, daar ben ik gewoon nog mijlen van af; ik lees allerlei nuttige en vervelende lectuur. En Bep is allesbehalve gewend; integendeel, ik heb de indruk dat ze haar uiterste best doet om het hier prettig te vinden, en dan ook extra let op alles wat hier mooi of prettig *is*, maar alleen maar om daarna des te beter te voelen dat ze innig het land heeft aan dit land. Klimaat, vocht in huis, inlandsche bedienden, ze kan er eig. wel erg slecht tegen; daarbij is dit huis 's avonds hol en somber, dus tenslotte zijn alleen de morgens aangenaam. En 's middags tusschen 5 en half 7. Omgang is hier en daar mogelijk, zelfs geschikt, er zijn menschen met meer persoonlijkheid en finesse dan de Nijkerks bijv., maar vrienden waar je echt op gesteld bent, als jullie in Europa, *niet één.* We zullen er wel te oud voor zijn om die nog te maken. En mijn oude vrienden, vooral Adé dan, zitten zoo ver af dat we ze nooit zien (bovendien zijn die voor Bep niet hetzelfde als voor mij). Mijn oude vriendin Dora, over wie ik je schreef, heb ik nu meer gezien: zij zeif is nogal grappig en pittoresk, maar het heele milieu is aardiger in een boek dan in werkelijkheid en haar man is - of ik zou me al heel erg moeten vergissen - doodgewoon het type van den Indo-pooier. Als we nog eens in Batavia gaan wonen verandert natuurlijk alles.

Nu, tot zoover, voor ditmaal. Veel hartelijks, ook van Bep en aan Atie, steeds je E.

Bep zegt: ze heeft hààr ‘formule’ voor dit land gevonden: nl. dat het een zalig land is om in te reizen en een afschuwelijk land om in te wonen. Dat is wat je noemt ‘des rapports de touriste.’ Maar ik kan precies begrijpen wat ze bedoelt en hoe juist het, voor haar, moet zijn. Ik ben, ondanks alles, hier ‘grootgebracht’. (Gedong Menu is nu bewoond door kleermakers!)

3217. *Briefkaart aan G.M.G. Douwes Dekker: Tjitjoeroeg, 23 juni 1937*

Tjitjoeroeg, 25 Juni.

Waarde Heer Douwes Dekker,

Gelijk hiermee zend ik u een stuk uit *Het Vad.*,[1] waaruit u blijken

1. Zie 3210 n 2.

zal dat het posthume duel Multatuli-Edu nog steeds niet beëindigd werd! Pée en Ter Braak krijgen gelijk; toch vind ik dit een treurige, pijnlijke historie - heel wat pijnlijker dan de politieke flaters van 'ons' dokument, indien het lyrische overzicht dat M. gaf van onze koloniale geschiedenis al een zoo ernstige naam verdient. *Hier* nu heeft M. zonder eenige twijfel voor 95% het recht aan zijn kant - als altijd, zult u zeggen en ik geef het toe - maar de heele sfeer van dit huiselijk drama is onverkwikkelijk. Had men *dit* nu maar laten rusten. Maar Pée is ermee begonnen, en ongetwijfeld met de beste bedoelingen; nu A gezegd is, moet ook B. maar gezegd worden. Met vriendelijke groeten, ook aan de uwen,

steeds uw dw. EdP.

P.S. De Van der Hoeven van de nieuw-ontdekte brieven is blijkbaar toch niet de broer van 'Bram' des Amorie van der Hoeven, zooals ik dacht, maar een Van der Hoeven sec, die mij nooit eerder was opgevallen. Hij komt trouwens niet voor in de 10 dln. gepubliceerde *Brieven*.

3218. *Briefkaart aan J. van Nijlen: Tjitjoeroeg, 27 juni 1937*

Tjitjoeroeg, 27 Juni.

Beste Jan,

Een van mijn javaansche vrienden hier heeft een dochter die zeer ziek is. Zou je mij *omgaand* even precies willen opgeven hoe dat middel heet waarmee Sophie zoo goed geholpen werd en dat jij 'goudinjecties' noemde, meen ik. Is dat alleen in bepaalde landen te krijgen, of wordt het nu al vrij algemeen toegepast? Hoè duur is het ongeveer? Kortom, geef mij aan praktische wenken hieromtrent wat je kunt.

De foto's (briefkaarten) zijn verzonden als aanget. drukwerk in één pak. Later meer.

Hartelijke groeten, ook v. Bep en aan al de jouwen; steeds je

E.

Luchtpost

3219. *Aan J. Greshoff: Tjitjoeroeg, 28 juni 1937*

Tjitjoeroeg, 28 Juni 1937.

Beste Jan,

Hoewel de onaangename nasmaak van onze correspondentie over Saks mij nog niet verlaten had, ben ik aan het schrijven gegaan van deze 2 sinds lang aangekondigde besprekingen.[1] Ik had ze korter willen maken, maar kòn niet. Blijkbaar had ik onbewust te veel erover op mijn hart, maar ik heb geprobeerd dit uit te spreken in een grooter verband dan van het *boek* alleen. Met de importantie die Indië steeds meer krijgt, moet je deze stukken maar beschouwen als behoorend tot het domein van 'Groot-Nederland', van *Grootst*-Idem. Plaats liever geen 2 stukken in één nr., maar doe me wel het plezier om beide *dit jaar* nog te plaatsen.

Het geld ervoor - boven dat voor *Blocnote* - kan je storten in de kas voor Gille. Heeft Simone haar vacantiegeld gehad? Zij schreef mij erom, maar ik antwoordde nu dat zij het van J. de S. krijgen zou. Ik weet ook niet waar 't vandaan te halen; ik ben mijn schoonzuster nog heel wat schuldig voor die extraatjes van Gille. Als Ritman binnenkort wat literaire besprekingen plaatst...

En dat stuk van me over *Boven-Digoel*, dat je in *Kunst en Kultuur*[2] hebt gezet? Laat je me dat nog toesturen? Graag. - In geval van niet-plaatsing, maak dan nooit mijn tekst (copy) van zulke stukken weg, want ze kunnen nog altijd dienen voor dat 'boek over Indië', vroeger of later.

Over de politieroman-gids van Fosca[3] - op zichzelf nogal overbodig, maar er valt naar aanleiding ervan wel wat te vertellen - schrijf ik zeer eerstdaags; misschien morgen al. Daarna, zoodra ik *G.N.* van April en van Juni heb, over Jan Lubbes versus Multatuli. - O ja, dit nog. Bep, die in Bandoeng was, heeft mijn brieven daarover aan jou niet gelezen; zij is verder géén 'multatuliste', zegt dat ze daar nu meer dan genoeg van gehoord heeft (na dat heele boek van me!) en is over 't algemeen in zulke dingen altijd tot temperen

1. Zie 3088 n 5, 3126 n 3 en 3211 n 2.
2. Zie 3097 n 2 en 3184 n 3.
3. Zie 3212 n 2.

geneigd. Welnu, ze las Saks en vond hem *ignobel.* Zegt hààr opinie je iets? En wat zegt Menno ervan?

Voor vandaag niet meer. Hartelijke groeten van je

E.

P.S. Bep laat zeggen dat ze voor *G.N.* een essay wil schrijven over Lévy-Brühl (*Morceaux choisis, N.R.F.*). Is dat goed?

3220 (1016). *Aan M. ter Braak: Tjitjoeroeg, 29 juni 1937*

[ga naar deze brief in *Briefwisseling tussen Menno ter Braak en E. du Perron 1930-1940*]

3221. *Briefkaart aan G.M.G. Douwes Dekker: Tjitjoeroeg, 30 juni 1937*

Tjitjoeroeg, 30 Juni.

Waarde Heer D.D.

Gelijk hiermee zend ik u een staartje van het art. van Ter Braak.[1] De strijd gaat voort: de Hollander hoùdt nu eenmaal niet van Multatuli; alles wat tégen hem gaat is geoorloofd, alles wat vóor hem gezegd wordt deugt niet. Ikzelf heb ± ruzie met *Groot Nederl.*, omdat ze zeggen niets te begrijpen van mijn kwaadheid over Saks. Ik van mijn kant begrijp niets van hùn houding: ze schijnen het bizonder belangrijk te vinden om te vertellen dat 'Edu' een schoft was - alsof dat op zichzelf zóo belangrijk was voor Mult.'s reputatie! - maar aan den anderen kant schijnen ze 't heelemaal niet erg te vinden om mijnheer Saks uitentreure in hun blad te laten leuteren dat Mult. zich eig. als een belachelijke hansworst in Lebak gedragen heeft. Ik ben misselijk van het geval. Als dit zoo doorgaat heb ik lust hun niets meer te sturen, zèlfs niet mijn antwoord aan Saks. Ook zij weten blijkbaar niet *wat* Multatuli waard is! - Op 't oogenblik heb ik mijn heele revanche in mijn boek gesteld; als Q. me niet te veel haast, kan ik in de proeven nog een-en-ander zetten. Maar het kan zijn dat ze bijdraaien.

Met vr. groeten, uw

EduP.

1. Een ingezonden stuk van mr. J.J. Montijn in *Het vaderland* van 5 juni 1937 (av.) waarin deze verklaarde Edu, Multatuli's zoon, goed te hebben gekend en als een waardig lid van de maatschappij te beschouwen. Zie ook 3210 n 1 en 2.

Vertalingen

2897. *Aan J. Greshoff (fragment): Parijs, 9 april 1936*

Aan de dief van mijn 300 francs.

Mijnheer, mevrouw of mejuffrouw,

U hebt mijn 300 francs gestolen. Vindt u niet dat het nu afgelopen moet zijn? Ik begrijp dat u 'm zit te knijpen. Maar u moet ophouden met mijn brieven te verdonkeremanen; anders zullen ik en ook mijn vriend Greshoff ons genoodzaakt zien een aanklacht in te dienen. Als u deze enveloppe openmaakt, houdt u dan zelf dit briefje en zendt de rest s.v.p. door naar de geadresseerde.

Ik hoop dat mijn 300 francs u geen geluk brengen.

EduP.

3084. *Prentbriefkaart aan L. Chevasson: Penang, 4 november 1936*

Beste mensen, Hier dan eindelijk het vertrouwde landschap. We beginnen weer hoop te krijgen, want de reis was nogal teleurstellend (vooral wat onze medereizigers betreft). Bep vindt ook dat Penang leuker is dan alles wat we daarvoor hebben gezien. Overmorgen Singapore, 2 dagen daarna Batavia. Vandaar zullen we jullie uitvoerig schrijven. We zijn niet, of nauwelijks, zeeziek geweest. Heel hartelijke groeten van ons 2 aan jullie 2, steeds jullie

E. Bep.

3186. *Prentbriefkaart aan R. Bonnel: Denpasar (Bali), 17 mei 1937*

Denpasar, Bali, 17 mei 1937

Beste Bonnel,

Hier drie meisjes, maar het middelste is in werkelijkheid een jongetje (het is maar datje het weet). Ik heb ze zien dansen; de uitdrukking en de gebaren van de jongen waren verreweg het sensueelst. Overigens is het hier te warm, warmer dan op Java (in elk geval daar waar wij wonen). Laat eens wat van je horen. Ik heb je via de Chevassons laten weten dat het hier niet goedkoop is, tenminste als je iets van het land wilt zien. Blijf je op dezelfde plek zitten, dan kan je leven van 350 à 400 frs. per maand. Dat is het dan. Steeds van harte je

EdP.

3209. *Aan G.O. Tissing (Soendanees fragment aan Ira): Tjitjoeroeg, 9 juni 1937*

Ira die meneer Adé van jou is een echtejokkebrok; nooit heb ik over die kwestie van je borst gesproken of er maar naar gevraagd. Maar ikzelf houd erg veel van een hangende borst, want, als je die beetpakt, vult die je hele hand. Terwijl een kleine en stijve borst juist aanvoelt als een djamboe en die is immers wel eens pijnlijk in de hand. Daarom dus. Met andere woorden, ik zou je borst niet zo erg stijf willen hebben. Maar je borst moet je echt maar niet laten zien, want die is van meneer Adé persoonlijk, nietwaar? Wanneer kom je weer eens deze kant uit? Ik verlang ernaar je weer te zien!